

De dignoscendis hominibus
interprete G. Ayora
Corbubensi ([Reprod.]

Monti, Pietro (140.-1457). De dignoscendis hominibus interprete G. Ayora Corbubensi ([Reprod.]). 1492.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

- La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

- La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

[CLIQUER ICI POUR ACCÉDER AUX TARIFS ET À LA LICENCE](#)

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

- des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

- des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter utilisationcommerciale@bnf.fr.

LR-412

9176
MONTIS (Petrus de): DE-DIGNOSCENDIS HOMINIBUS.

Milan, Antonius Zarotus, 1492. (Decr. 17th, 1491)

Folio. Roman letter. 228 ff. no foliation. 38 ll. ~~to a full page~~

A10, a-z8, &8, ?8, B8, BB10.

Petro Monti, was born in Milan in or about the year 1460 and died in 1530.

Editio princeps from the first press in Milan.

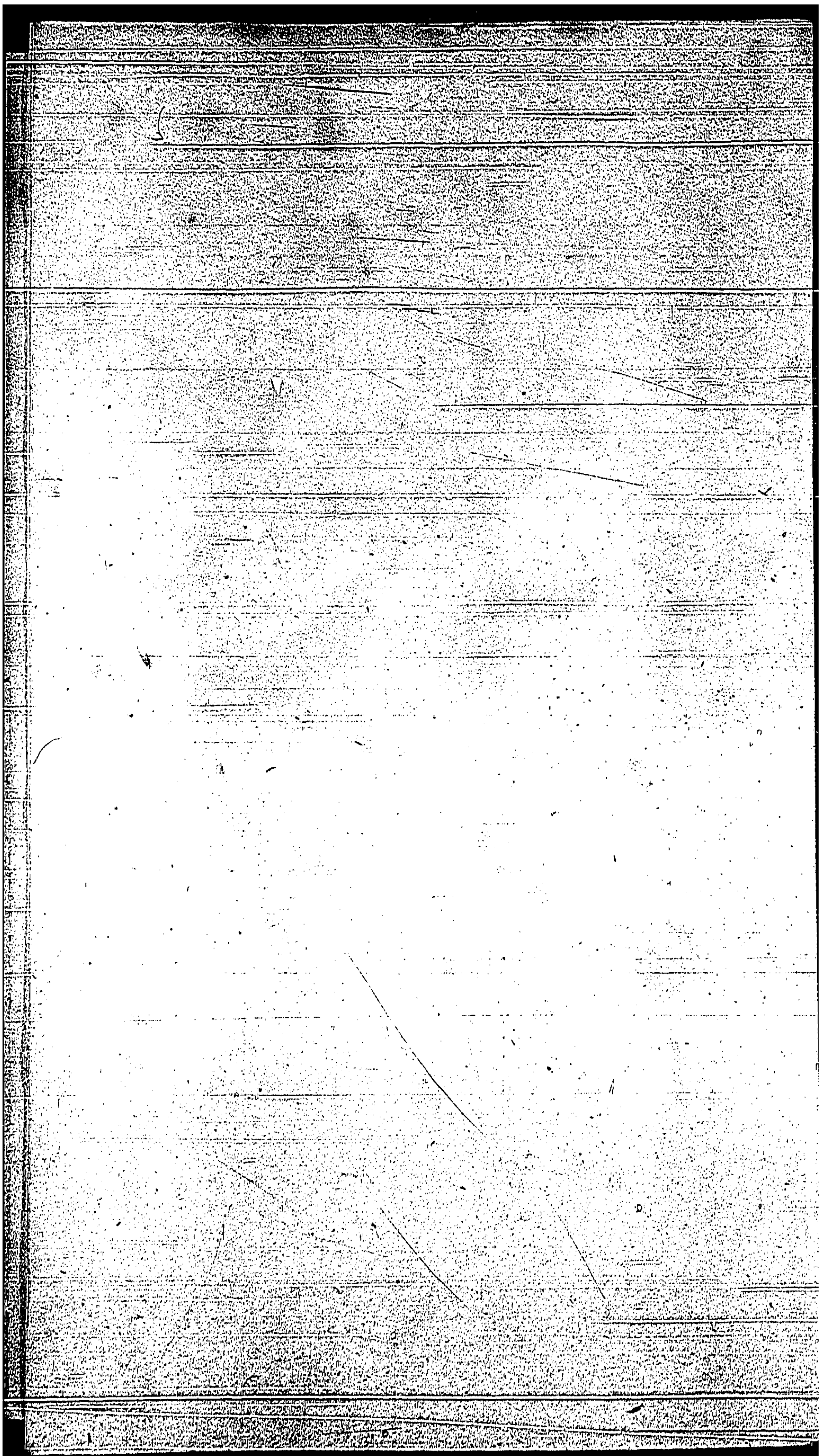
HAIN, #11608 ; PROCTOR, 5832.

A rare medical incunable with a dedication by G. Ayora, Cordubensi, "ad illustrissimam Elisabeth Hispaniarum Reginam", followed by a further dedication "ad Ihanem Hispaniarum Principem".

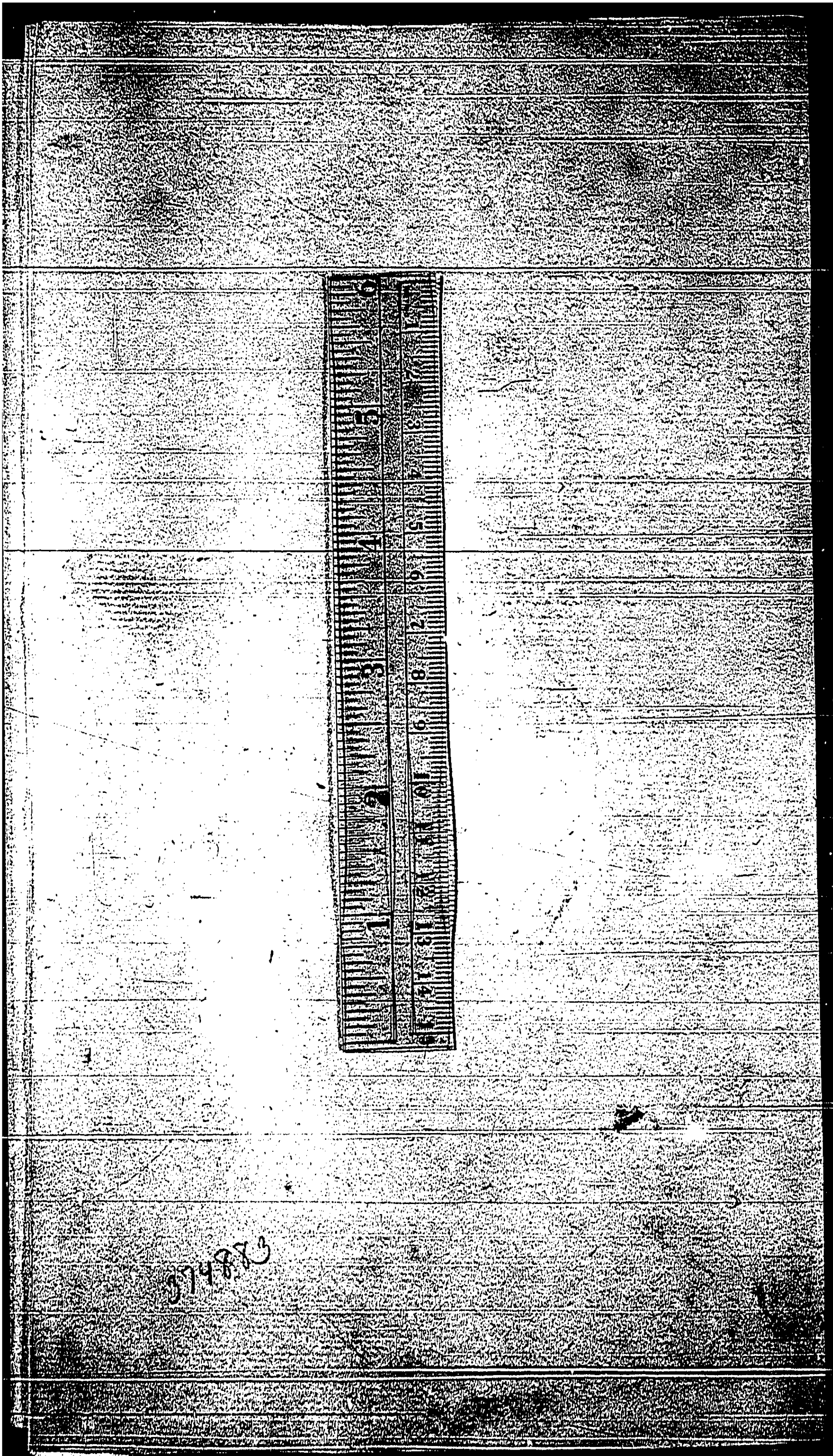
AN EXTREMELY RARE WORK, which is wanting in most of the well known collections. Copies are to be found in the library of the College of Physicians at Philadelphia and in the collection of H.C. Folger of New York.

A good large and clean copy, bound in crushed brown levant morocco extra, blind tooled, by McLeish.

E.C.V.

PETRVS MONTIS DE DIGNOSCENDIS HOMINIBVS
INTERPRETE G. AYORA CORDVBENSI

374873

PRIMUM BRANDEI

Petri montis ad Iherosolimam in primis in quo conuincitur
gumento. Prologus.

Qua qualitate fundamenti quilibet in re adhibenda qua quocumque
pactio hominibus in rebus inanimatis per naturam
tam praestet. Caput i.

Quoniam industria ab ingenio & ingenio ab industria eam ipsam
probe absoluantur: non desunt ingenio manifestum. Caput ii.

Quid nobis scientia quantum in re dare allueat: ea praestem quae ho-
minum cognitionem complectitur. Caput iii.

An natura praestaret an imbecilles magis industria inuenit. Caput iiii.

Ad quod doceri uere funguntur: an discipuli ipsi magis discant. Caput v.

Quoniam non mortales agere debeat: ut in rebus scientia praestet. Caput vi.

Actioes ab hominibus exemplum naturae moderari debere. Caput vii.

Et si litteris operam dandam esse censeatur: experientiam quaderur in-
quiri. Caput viii.

Quantum & animi claritudine & corporis robore praestentur indice
ant. Caput iiii.

Nihil quod precio acquiri neque opibus multiplicari debet. Caput v.

Qua temperie ac moderatione consistere debet animus ut in labore
manu partem operam ferre possit. Caput vi.

Quo in tempore homines absolui magisterium adhibent. Caput vii.

PROVERBIORVM PARTICVLA

Quanta scelerum occasio sit iniquorum consuetudo. Caput xiii.

Qua inanitate necromantici fidem sibi compirare contendunt: &
quam uim motuam intelligentiae sortita sint. Caput xiiii.

Rerum fundamentum in primis probare oportere: easque limitare con-
uenire. Caput xv.

Qui libri legendi qui uide uitandi sint. Caput xvi.

Studium circa primos auctores potius quam circa eos qui aliorum opera co-
metati sunt: intendi debere. Caput xvii.

Quamnam differentiam & corporis robur & animi uis inter se con-
tineant. Caput xviii.

Experimentum pro experientia a nonnullis inepte dictum. Caput xix.

Modus quo mortales ab ineunte aetate probe instrui debeant. Particula xx.

Qualiter populi a principibus regi debeat: qualiter quoque ab illis affligi soleant. Particula, xxi.

De iis qui diuitias ingenti auiditate perquirunt. Caput, xxii.

Qua fide quæue officia subditi principibus præstare debeant. Caput, xxiii.

Rei, P. ductores haud peius excusandi nam ueluti nocetes pueri iubet:

ignauos ad idoneos labores capescendos cogere deberet. Caput, xxiiii.

Qua infania diuites plerumque detineant. Caput, xxv.

Principum legitima in partibus excusatio. Caput, xxvi.

An ab exterioribus actionibus hominum animos deprehendi ab hominibus liceat. Caput, xxvii.

Nunquam eos sine dedecore atque ingenti labore degere posse: qui medio

abdicato extrema sectantur. Caput, xxviii.

Quonam pacto quæ plurima ministeria quæ ad rei, P. utilitatem iuncta sunt: de-

prauata expiant. At in primis mali medici detestantur. Caput, xxix.

Nullam usque tam copiosam orationem esse: quæ Iuniperitorum scelera

sufficienter explicet. Caput, xxx.

Interpretis excusatio.

Totius orbis corrupti mores coaceruatim tanguntur. Caput, xxxi.

Interpretis excusatio

An probi diuites: an ipsi generosi & opibus pleni homines uiros uirtuti de-

ditos: recti in certaminibus repudiare queant. Caput, xxxii.

An quæ ueturas actiones de se prius pollicentur: an quæ nullam iactationem præmit-

tunt: si utriusque in ope pares sint: magis mereantur. Caput, xxxiii.

Quidnam difficilius sit: an noua opera edere an altera uel comitari uel inter-

pretari: quas quoque differentias auctores cum ipsis interpretibus

abiniuicem habeant. Caput, xxxiiii.

Quæ conditiones etiam sine litteraria eruditione ad bene scribendum

sufficiant. Caput, xxxv.

SECUNDI LIBRI APICES.

Interpretis præfatio.

Quid actum hactenus sit: quam quoque ob rem maiora affectemus: cum ipsius uenturae rei exordio.

An deum naturam an ipsius opificem appellari magis conueniat & quonam pacto

sepectulationem ab experientia tum moderari tum roborari conueniat. Ca, ii.

Qua materie corruptibilia corpora constant. Caput, iii.

Quid per naturam ipsam accidere soleat. Caput, iiii.

Quæ differentia inter ea quæ natura prodeunt: & ea quæ casu contingunt

- accidentia obseruari uideatur. Caput. y.
- Quæ uis sydes in inferioribus redundare soleat. Caput. yi.
- Quæ uia aliqua e futuror uerâ cognitione afferre soleat. Caput. yii.
- Quo i loco coiectari potius q recte iudicare expiatur. Caput. yiii.
- An & apud principes & circa regionû discrimina experti an astrorum
periti & uentura bella & frugum futuram copiam certius præui-
deant. Caput. yiiii.
- Quid manuum lineis depræhendi queat. Caput. x.
- An nomen ipsiusue litterarum numerus uictoriâ corineat. Caput. xi.
- Quid p naturâ cognoscat: & qd demû abiguû restet. Caput. xii.
- An pares personæ & qualitate & mensura qndocq nascatur: cum opti-
ma astronomorum confutatione. Caput. xiii.
- Qua similitudine proles parentes æmuletur. Caput. xiiii.
- Quonâ pacto qui cognitione hanc p dissimilariû partiû couenienciâ
excerpere contendunt aberrent. Caput. xv.
- Quæ discrimina ob parentû differente ætatem filii contrahere soleat:
& quonam modo ab eorum ægritudinibus in ipsa generatione læ-
dantur. Caput. xvi.
- Stellarum optima limitatio. Caput. xvii.
- Quasna ob causas monstrifera animalia nascantur. Caput. xviii.
- Quapropter mortales idœa ad habitadû loca sibi eligere debet. Ca. xix.
- An sæmen genitale a mare tantum an ab utroq parente secerni ueri-
similius sit. Caput. xx.
- Quomô & mares & foeminae aptari ad generatione debeât. Caput. xxi.
- An parentes an ipsius naturæ cursus tantam uim obtineant: ut eorû
ui uel oïno regaur: uel inoxi a casib? degere possim?. Caput. xxii.
- Quas uires fortuna possideat. Caput. xxiii.
- Quid natura extra sui regimie omnino deserat. Caput. xxiiii.
- An natura alios diuites alios pauperes esse prouideat. Caput. xxv.
- Quomodo & si stellæ ualidissima corpora sint: humanum animum
regerenequeât. Caput. xxvi.
- An mortales in fluxu sydes ad artes inclinimur. Caput. xxvii.
- Quid de illis demum dicendum sit: qui quicquid euenit fati ascri-
bunt. Caput. xxviii.
- Quonâ pacto si huânæ actioes stellarum cursib? correspondet: sydera ab ip-
sis hominib? sed non e contra regi probentur. Caput. xxix.
- Quam aperte qui rerum naturalium magnitudines scire præsumit:
aberrent. Caput. xxx.

Quā fruolis arguentis astronoi fidē sibi cōpare nitant.	Caput. xxxi.
Quānā amplior utilitas ab astronū facultate capi possit.	Caput. xxxii.
Varietate ex rerū limitatioe necessariā oīno esse.	Caput. xxxiii.
Ob quā causam a iantiū corpora differāt.	Caput. xxxiiii.
Quidnā cæli influxus mortalib? impartiri soleant.	Caput. xxxv.
Quis iter erratū sydera atq; elemeta cōmūis ordo seruet.	Caput. xxxvi.
Quas cōditiones saturni sydus possideat: cum reliquorum syderum abstruso documento.	Caput. xxxvii.
Quid elementa adinucem agant.	Caput. xxxviii.
Elementorū proprietates pro locorū discriminibus & intendi & remit trassuesci: cu ipsi? ignis exeplo.	Caput. xxxix.
Quonā in loco aer præstantior experiatur.	Caput. xl.
De terræ situ ac proprietate.	Caput. xli.
De præstantionib? ad usum aquæ conditionib?.	Caput. xlii.
Quibus argumentis aer frigiditate aqua uero humorem striculus con tinere probentur.	Caput. xliiii.
Elementorum exuperantes uices.	Caput. xliiiii.
De propriis elementorū sedibus.	Caput. xlv.
Quib? conditionib? hūor terrā ipsam semp petere soleat.	Caput. xlvi.
Quid uel pruia uel bruma sit.	Caput. xlvii.
Quid sit Iris.	Caput. xlviii.
An elementa a suis actionibus q̄doq; desistant.	Caput. xlix.
Quā ob causam fontes in montibus magna ex parte scaturire assue/ scant.	Caput. l.
Quapropter habitabilis terræ portio manifesta sit.	Caput. li.
Quoniam modo elementa per cōmixtionem loca sibi inuicem permu rent.	Caput. lii.
Quas differentias aer pro locorū discriminib? agere soleat.	Caput. liii.
Quid nebulæ sint.	Caput. liiiii.
Qua materia nubes: fulgura: & tonitrua constant: & quibus cū disse rentis fulgura procedere natura uoluit.	Caput. ly.
Quæ discrimina terræ corpus capere sentiatur.	Caput. lyi.
Ob quas causas terra nūtet.	Caput. lyii.
A quib? astris mai? discrimen qd̄ inter sydera experitur: ortum ducat: quorū quoq; maiori ope indigeam?	Caput. lyiii.
Quæ discrimina inter solis lūæq; sydera sint: quas quoq; differentias ob alia accidentia sol ipse agat: & quonā pacto mortales ab eo minus q̄ cæteri animantes lædi experiantur.	Caput. lyiiii.

Bruta animalia secunda in differentia a sole affigi solere. Caput. lx.
 Plantas solis accessu discessuq; nimium laedi. Caput. lxi.
 Cui cōplexioni sol magis faueat: & quo tēpore sanguinem ipsa uariis
 morbor; generibus crebri? iestetur. Caput. lxii.
 Quando colerici magis infirmi assuescant. Caput. lxiii.
 Flegmaticos p̄ augustū mēsem crebri? egrotari. Caput. lxiiii.
 Quo in tempore melancholici a morbis uentur. Caput. lxv.
 Quando magis p̄ syderib; uel iuuentur uel aduersentur. Caput. lxvi.
 Aeris cum singulis sui pr̄cipuis affectionib; diuisio & ob quas cau-
 sas magis minusue somniem? Caput. lxvii.
 Ob alios etiā affectus sonia nasci solere. Caput. lxviii.
 Quæ differentia p̄ lunæ mutationes iuxta mortalium complexiones
 sentiatur. Caput. lxix.
 Quid p̄ lunæ uel senectutē uel iuuentutē ac uetorum discrimina: in
 ipsor; animatiū generationē causetur. Caput. lxx.
 Quā hora gēti sim? nō strictē ab ipsis hoib; scire posse. Caput. lxxi.
 Quib; in tēporib; aialia diuersis affectiōib; p̄dita reddāt. Caput. lxxii.
 Vnde animantes læsi nascantur. Caput. lxxiii.
 An unius membri defect; in alterius adiuuentū a natura transmitti
 queat. Caput. lxxiiii.

TER TII LIBRI SVMMITATES.

Interpretis præfatio.

Auctoris prologus cū ipsius reuexordio.
 Qui sanguinei sint: quasq; proprietates habeant: & quo elemento eo-
 rum cōplexio proportionetur. Caput. i.
 Quib; indicis sanguinei cognoscantur cum aliis ad alios etiam homi-
 nes probe dignoscendos documentis. Caput. ii.
 De colericis. Caput. iii.
 An ab aereo an ab igneo elemēto colericos constitui cōsedū sit. Ca. iiii.
 De reliquis colericor; affectionib; atq; indicis. Caput. v.
 Qui diuti? iter mortales pro cōplexionū discriminib; uiuere soleāt: &
 quo in tēpore singuli infirmitatib; magis obnoxii expiāt. Caput. vi.
 Melancholicorum. Particula septima.
 Melancholicorum indicia.
 De flegmaticis. Octaua particula.
 Flegmaticorum indicia.
 Prologium maxime aduertendum.

A. iiii

Corporū cōmixtionis discretio.	
Quæ iter oēs cōplexiones & magis opata & deterrita sit.	Caput. vii.
Cæteras cōplexionū exordium.	
De sanguineis colericis: cū utriusq; cōplexiōis discriminē.	Caput. viii.
Sanguinei colerici & idem melancholici.	Caput. ix.
Sanguineus colericus atq; flegmaticus.	Caput. x.
De sanguine & melancholia.	Caput. xi.
De sanguineis melancholicis colericis.	Caput. xii.
De sanguine cū melancholia & flegmate cōiunctiōe.	Caput. xiii.
Quod mēbroꝝ discriminē & raritatē & cōmixtionem cōtegere solet: & qua ob causā nunq; de re ipsa & sine magna peritia & intuitione rectū iudiciū ab hoibus dari poterit.	Caput. xiiii.
De raris cōplexiōe & quas differētiās pro generis discriminibꝫ & actiones & studium appetant: & quā ob causam isti reliquis in discendo præstare cognoscantur.	Caput. xv.
De sanguineis flegmaticis.	Caput. xvi.
Quæ complexio mulieribus decora sit.	Caput. xvii.
Quis ordo in cuiuscūq; generis uel rectoribꝫ uel comitibus deligēdis obseruari per naturā debeat.	Caput. xviii.
Quæ differentia iter sanguineos flegmaticos magis minusue mixtos sit.	Caput. xix.
A quibꝫ corporibus mortales uæ hēnētīꝫ circa uoluptates & capi & de capi soleant.	Caput. xx.
Qua complexione uxores ducendæ sint.	Caput. xxi.
An mares an fœminæ circa rē hanc magis desipiant.	Caput. xxii.
De sanguineis flegmaticis colericis.	Caput. xxiii.
Quæ & qualia corpora ex sanguine flegmate & melancholia oriuntur.	Caput. xxiiii.

Prologus.

Argumentū.

De colericis sanguineis.	Caput. xxv.
De colericis sanguineis melancholicis.	Caput. xxvi.
De colera sanguine & flegmate.	Caput. xxvii.
Dolerici melancholici.	Caput. xxviii.
De colericis melancholicis admixto sanguine.	Caput. xxix.
De colericis melancholicis flegmaticis.	Caput. xxx.
Dolerici flegmatici.	Caput. xxxi.
De colericis flegmaticis sanguineis.	Caput. xxxii.

De colericis flegmaticis melancholicis, Caput xxxiii.
Prologus.

De melancholicis sanguineis, Caput xxxiiii.

De melancholicis sanguineis colericis, Caput xxxv.

De melancholicis sanguineis flegmaticis, Caput xxxvi.

De melancholicis colericis, Caput xxxvii.

De melancholicis colericis sanguineis, Caput xxxviii.

De melancholicis colericis flegmaticis, Caput xxxix.

De melancholicis flegmaticis, Caput xl.

De melancholicis flegmaticis sanguineis, Caput xli.

De melancholicis flegmaticis colericis, Caput xlii.

Prologus in flegmate.

De flegmaticis sanguineis, Caput xliii.

De flegmaticis sanguineis colericis, Caput xliiii.

De flegmaticis sanguineis melancholicis, Caput xlii.

De flegmaticis colericis, Caput xlii.

De flegmaticis colericis sanguineis, Caput xliii.

De flegmaticis colericis melancholicis, Caput xliiii.

De flegmaticis melancholicis, Caput xliii.

De flegmaticis melancholicis sanguineis, Caput li.

De flegmaticis melancholicis colericis, Caput li.

Quas ob causas q̄ quatuor æque fere diuisis cōplexionib⁹ nascūtur cæ-
teris aiantibus deteriores sint: cum ipsius corporis aliquali circū-
scriptiōe. Caput lii.

Quā ardua difficultas ut sese quispiā cognoscat uerset: cum optimo
ad id agendum præsidio. Caput liii.

Totius discursus limitatio.

Quā ob causā & si cætera per naturā aiantū corpora corruptioni sub-
dita sint: Christi corpus icorruptū mansisset. Caput liiii.

Quonā pacto illi abuciendi sint q̄ leuib⁹ signis mortalium naturas di-
gnoscerē præsumūt cū opportūa rei ipsius moderatiōe. Caput li.

Quā ob rem hoīum cōplexiones nunq̄ immutari queant: & quid per
complexiones intelligatur. Caput lii.

Quæ ministeria singulas cōplexiones adaugeant. Caput liii.

Complexiones a cōformitate locorū maxime iuari & ob quas eorum
differētias aialia maximis discriminib⁹ pdita nascāt. Caput liiii.

Quā ob causā uti & calor & hūor res multitudinē pariant: & frig⁹ &
siccitas cōseruādi priuilegiū obtineant: & quō nulla istarū rerū copia

A y

- mortem uitare possit. Caput. lxx.
- Quā grauitē aberrēt qui uel industria uel opibus ineptos hoies præstantes reddere contēdunt. Caput. lxx.
- Petri Montis philosophi de equorum natura & cognitiōe particula a G. Ayora cordubensi in latinū uersa. Caput. lxxi.
- De equis colencis. Caput. lxxii.
- De melancholicis equis. Caput. lxxiii.
- De flegmaticis equis. Caput. lxxiiii.
- Equorū ambigua signa.
- Quonam pacto conditoris dei uoluntate non aut uel caloris uel hūoris excessu species inter se differant. Caput. lxxv.
- Quæ differētia inter mares & foeminas p naturā sit: particula a Petro mōte philosopho disserta: G. Ayora cordubensi interprete. Caput. lxxvi.
- Caput. lxxvii, nō modo plebi sed & omnibus etiam maxima cum oportunitate iucūdum.
- An maiores ætatis nostræ hominib? prestantiores natura ederet: & ars aliqua plenam rez sciētiā mortalib? dare queat. Caput. lxxviii.
- Aurea huiusce capitis conclusio.
- Quonam pacto & naturæ & uirtutis similitudinē ad ueram amiciciā conuenire oportere: artū uero nequaquā in ellexerim? Caput. lxxix.
- Quēpiā quouis in certamine præcipue iuxta sui naturæ habilitatem & esse & fore existimandum. Caput. lxxx.
- An nomina quib? usi sumus iuxta mores an per naturam hominibus magis conueniant. Caput. lxxxi.

QVARTI LIBRI INDICIA.

Interpretis prohemium.

Auctoris præfatio.

- Quæ differētia & inter ipsas formas adinuicem & inter eas atq; materiam uerfetur. Caput. i.
- Quem deus optimus maxim? ordinē uniuersi præcipuis partibus pro sui cuiusq; generis discrimine sancitus sit. Caput. ii.
- De anima uniuersim cū uegetantis exemplo. Caput. iii.
- Quid sensibilis aia sit: qualesq; potentias sortiatur. Caput. iiii.
- Quanta excellentia aia humana inter reliquas præstare sentiat & quibus argumētis eadem sine carere probetur. Caput. v.
- Quonā pacto & animæ etiam nostræ per corporis actiones doctiores

- euadant. Caput.vi.
 Quis ordo inter ipsos sensus adinuicē obseruetur. Caput.vii.
 Quis & sensuū & animæ facultas præstantior esse appareat: cū aliqua
 li pro utriusq; partis difficultate. Caput.viii.
 Quo in corpore maiore sibi quisq; & conuenientiam & opportunita
 tem inueniat. Caput.ix.
 Quid liberum arbitriū proprie sit: qualq; uires habeat. Caput.x.
 De dei præscientia Caput undecimū cum toto sui corpore aureū.
 Nullā usq; tā atrocē pugnā q̄ intra nos ipsos posse inueniri. Caput.xi.
 An ad malā an ad bonā partem habilis humanū gen? sit. Caput.xii.
 Quonā modo neq; ob ea adhuc quæ desup probata sunt homo absq;
 diuinis numinibus atq; præsidio absolui atq; crimina uitare ne
 queat. Caput.xiii.
 De animæ immortalitæ membrū quintumdecimum.
 An mundus a se sit: an a quopiam aliquo dependeat: & initium ali
 quando sortitus sit. Caput.xvi.
 Quonam pacto animæ humanæ interitu careat: quarum quoq; sub
 stantia omnis ab origine simul creata probatur. Caput.xvii.
 An peccatum per naturam an ob priorū parētum errorem mortales
 ab origine trahant. Caput.xviii.
 A quo potissimum humanum genus redimi debuit. Caput.xix.
 An semel an amplius nos redimi oportuisset. Caput.xx.
 Quibus fundamētis christum & dei uiri unigenitum & ueræ huma
 næ salutis præsidium esse constet. Caput.xxi.
 Quā maxie aberrant qui Christi religioni assentire recusant qui anti
 christi aduentū opperiri facile credi possunt: & q̄ aperte constet se
 ductorē illū nullā sibi credētib? utilitatē dare posse. Caput.xxii.
 Quam maximum argumentum ad christianam fidem roborandam
 ex cæteris legibus oriatur. Caput.xxiii.
 An nos primis parētib? an ipsos nobis dignitate præstare probabili?
 constet. Caput.xxiiii.
 Quam facile cōprobetur: diuina uerba panem atq; uinum in uerum
 christi corpus atq; sanguinem posse permutare. Caput.xxv.
 De conceptione uirginis corpusculum.
 Quid & de infero loco & ipsius cruciatus haud immerito arbitrandū
 sit. Caput.xxvi.
 Quid inclinationis nomen uere importet. Caput.xxvii.

QVINTI LIBRI SVMMITATES

G. Ayoræ prohœmium

Auctoris præfatio cum aliqua rei scribendæ excusatione & ob quam causam primus locus inter ipsas corporis actiones palæstræ detur & quis modus per ipsam obseruari debeat. Particula prima.

Quibus conditionibus pro hostium diuersis habitudinibus in palæstra procedendum sit. Membrum secundum.

Quæ leges in palæstra conuenienti obseruari debeant. Membrum tertium.

Quod inter pernicitatis genera excellat & quibus uersutis magis in ipsa re iuuemur. Particula iiii.

Cursorum pactiones. Caput v.

Quibus conditionibus homines cum ipsis equis cursu quandoque contendere queant. Caput vi.

Nonnulla uelocitatis genera cum aliis ad ea pertinentibus causis differuntur. Caput vii.

Qua industria magis hac in ipsa re iuuemur. Caput viii.

Quæ calliditas in saliedi facultate a priori utilitate afferat. Caput ix.

Quod iaculandi genus præstari sit & magis a uersutis iuuet. Caput x.

Qualiter & minora tæla & utrugulæ præstari eici debeant. Caput xi.

Quonam modo magnus lapis propellendus sit. Caput xii.

Qua uersutia in eicienda ferrea sude iuari debeat. Caput xiii.

Quonam modo ab equis præstari iaculemur. Caput xiiii.

Qui equi & ad iaculationem & iustam pugnam deligendi sint. Caput xv.

Quod iaculandi genus actores uerementius lædat. Caput xvi.

Quantum in singulis eiciendi generibus iaculari soleat. Caput xvii.

Quis ordo in capiendis mensuris obseruandus sit. Caput xviii.

Quonam pacto iaculatores metam obseruare debeant & quotiens iaculandum ioco sit & qualis ictus ualidus numeretur. Caput xix.

Quibus indicis & qui periti & qui istarum rerum ignari sint ante congressum cognosci queant. Caput xx.

Quibus indicis seductores nimia in parte cognosci possint & qua uersutia eorum fallaciæ quam maxime cauere debeant. Caput xxi.

Quem modum ante singulas actiones ut probe præstemus obseruare debeamus. Caput xxii.

Qua ob causam plurima ac maximæ calliditatis in armis archana huic uolumini subtraxerimus. Excusatio.

An quopiam exercendi genere quantum homo homini robore præstet.

- 6
- cognosci queat. Caput. xxiii.
 Quæ discrimina inter maiora & minoraq; animarum corpora magna
 ex parte sint. Caput. xxiiii.
 Quam ob causam alii ab ipsarum rerum frequentia iuari alii uero læ/
 di experiantur. Caput. xxv.
 Qua uia & ratione cuiuscunq; habitudinis homines reliquos imita/
 ri ualeant. Caput. xxvi.
 An robur per continuū exercitium augetur an debilitari potius dicen/
 dum sit. Caput. xxvii.
 An ira fortiores hoies an quoquo mō uolētis similes reddat. Ca. xxviii.
 Qua nā in ætate hoies magis p naturam præstent. Caput. xxix.

SEXTI LIBRI INDICIA

G. Ayora Cordubensis præfatio.

- Petri montis philosophi prohemium cum uenturæ rei expositione.
 Quonam moderamine & si semper in corporis actionibus præsertim
 humanus animus nostras uires regere debeat. Caput. i.
 Quantum etiam & ad corporeas actiões uel uoluptates deponere uel
 nunq; (si fieri poterit) delibare necesse sit. Caput. ii.
 Qui cibi & humanæ salutis & uirib; cognatiores sint. Caput. iii.
 Quonam pacto copiosus potus: crebra uenus: & recentes fructus nõ
 cendi inter reliqua imperiū sortiantur. Caput. iiii.
 Quam maxime detestandi sint qui humanum ualorem ab op̄ uel co
 pia uel inopia existimant. Caput. v.
 Quis mod; circa cibos capiendos sanis hoib; esse debeat. Caput. vi.
 Quibusnam in locis proprius aucto; sensus capiendus sit: cum opti
 mis ad rem eadem exemplis. Caput. vii.
 Quib; horis diei & corpora ad sua exercitia magis ualeant: & animus
 ad sui generis actiones præstantior sit. Caput. viii.
 Quis modus circa prænoscedam strenuitatem uerus sit: quis quoq;
 fallax sæpius experiatur. Caput. ix.
 Quæ præcipua strenuitatis causa existat. Caput. x.
 Quales affectiões circa re ipsam mortales pro sui cuiuspiã cõplexiões
 discrimine obseruent: & quonā ordine in aciebus ob eandem cau/
 sam instrui debeant. Caput. xi.
 Quantum ante aggredienda pericula timor iuuet: quantūq; in ipsis
 trepidare noceat. Caput. xii.

Quam ob causam pusillanimes minus ante pericula sed in ipsis longe
uæherenti? timeant: at magnanimi contra. Caput. xvi.

Nunq̄ ueræ uirtutis alumnos ultra q̄ ratio imperet timere solere: cū
ipsius & timoris & strenuitatis diffinitione. Caput. xvii.

Quā clare aberrēt: q̄ nos & timorē & audaciā a natura trahere astruere
uolūt: & qualis timoris species a uerecūdia obici soleat. Caput. xviii.

Quæ deniq; conditio obseruanda sit: ut animi magnitudine præstare
possimus. Caput. xix.

Quonā pacto & p̄ces & maledici hoies nimīū cōtēnēdi sint. Ca. xx.

Quātū illi aberrēt: q̄ dū q̄dpiā uerbis explicat̄ ibidē auctores diuersis
corporis motibus indigere garrunt. Caput. xxi.

Principum mores iterum repetuntur. Caput. xxii.

Quantum alienæ regiones exteris hominibus ibi decertaturis nocere
soleant. Caput. xxiii.

Quāta ad diuersa regnā petēda sagacitatē idigeam? Caput. xxiiii.

Quib? hominib? sup ea quæ narrat̄: plēa fides sit exihēda. Caput. xxv.

Quonā pacto & poetis & historicis credere debeam? Caput. xxvi.

Quam multum magni momenti negocia circūspicienda consultan
daq; sint. Caput. xxvii.

Sæpe corporis prospera habilitas in disputatione possessoribus noce
re experitur. Caput. xxviii.

Quā māifeste & sagittarii & iaculatores aberrēt: q̄ a missilib? cōtacta
corpora manu sentire garrunt. Caput. xxix.

Quam inane solaciū sit: ut in præsentī mœrore solemur: præteritā
fœlicitatem recensere. Caput. xxx.

Operis intentio roboratur.

Qua cōplexionū uarietate singulæ gētes sint præditæ & p̄ quas corpo
ris actiōes nimia ex parte exercent. Caput. xxxi.

Quā imbecilli ratiōe illi fundent̄ qui stomachū in æstate frigidū in
hyeme calidum esse dicunt. Caput. xxxii.

Quapropter qui frigidā patriam incolunt animosiores q̄ qui in cali
dis locum degūt experiunt̄. Caput. xxxiii.

Quæ solā conditio ad colonos ditandos sit satis. Caput. xxxiiii.

Quā recte & si singulis creatis reb? portiones aliquæ cōcedēdæ sint:
nulli tamē ob id totū tribuere deceat cū totū op̄is exēplo. Ca. xxxv.

Petri montis philosophi in particulam de rebus abditis præfacio. In
terprete. G. Ayora cordubensi.

Quid circa rem hāc & ad aquā & ad humū spectet. Caput. xxxvi.

1
Qua maximae difficultates elementorum magnitudines ab hominibus
sciri prohibeant. Caput xxxiiii.

Vnde fontium discrimina prouenire iudicanda sint. Caput xxxv.

An caelum stare an moueri dicere liceat. Caput xxxvi.

An unicum an plures caelos potuisse esse per rationem probet. Caput xxxvii.

Vnde lunae mutationes prouenire sit uerisimile. Caput xxxviii.

An solaris lunarisque mobilis differentia dissimili celeritati an diuersis
itinibus ascribi rectius debeat. Caput xxxix.

Quid supra solis magnitudinem caloremque dicendum occurrat. Caput xl.

An nubes humoris uasa appellanda sint. Caput xli.

Exhortatio.

Auctoris excusatio.

Interpretis ad reginam epistola.

Eiusdem exortatio.

GAYORAE CORDVBENSIS PRAEFATIO IN LIBROS DE
DIGNOSCENDIS HOMINIBVS P. MONTIS PHILO/
SOPHI: AD ILLVSTRISSIMAM ELISABETH HISPAN/
NIARVM REGINAM PRAECLARISSIMAM.

¶ T si omni tempore Excellentissima Regina ac
nostri saeculi decus unicū, uiri praestantes ma-
ximo in pretio habiti fuere: quia ad uirtutu
& maximarum artium acumen non sine ma-
gnis laboribus id genus homines peruenire
possunt: quisq; tamen sanæ mentis profecto
existimabit: eos qui tepestate hac corporis uo-
luptate contempta uirtutibus inseruire nitū-
tur: non solum colendos uerum diuinos censendos esse. Quo circa co-
gitanti mihi quantū Iusticia: Fortitudine: Modestia: Prudentia ac Pu-
dicia reliquisq; uirtutib; cæteris mulieribus antecellas: huius ope-
ris interpretationem celsitudini tuæ dicare haud imerito uolui, qua
nō tātum animi tui uoluptatem augere credidi: sed etiam ut studiosi
homines tibi maxime debere fateantur: quum ingenium tuum &
in bello gerendo regnisq; gubernādis plurimum ualere uideant & in
liberalium artium studio q̄ maxime splendere cōperiant: teq; super oēs
celebrent & litterarū monumētis exornent: ppetuamq; faciant. Nāq;
opum: uirium: pulchritudinis: simulachrorū: aliarūq; caducarū rerum
gloria cito momēto defluit atq; euanescere solet: mœnia ēt tum publi-
ca tum priuata breui tēpore decidunt: unū hoc dehiq; historiarū genus
ppetuum ac prope æternū in hac luce ab hoibus procedere cernitur:
quod corpora nostra præ cæteris reb; illustrare & in gloria sustinere
ualet. Ad te autē attinebit (namq; potes) si qui auctorem haud iuste re-
præhēderint: quum is aliorū philosophorū medicorumue sentētiis ali-
quas eorū auribus tritas aliter se haberi ostēderit: eorundē auctorū ma-
i edicentiūq; ratiōes in mediū adducere iubeas: ut melior pars maiorē
uincere possit, quod nō indecēter fieri debet: quū nil præstanti; in na-
tura mortaliū ratione ipsa cōpertū sit: & eius officiū discurrere pspiciē-
terq; iudicare esse cognoscam;. Quā ob rē hi non imerito demētes, exi-
stimādi sunt: qui nulla idagatione ducti aliorū dicta tenaciter ample-
ctunt: & quidnā simile ueri dissonūue sit pquirere contēnunt. Adeo
enim magnā auctoritatē quispiā ueteribus præbet: ut qcquid ab illis
editū sit: q̄ quod is experiri posset credere malit.

2

Thi quoq; pro tua solita clemetia Inclita Regina ignoscas
m oro: si mea incōpta uerba tuas aures offēderint. Fateor eadē
non hoc tanti operis mun? elationis procacitatisue causa su
scepti cognoscebam sane me & ingenio & doctrina imparē ut in tā
ta re interpretis officio fungi possem: uerum quia in ea ipsa ab aucto
re haud parum eruditus sim: eius mentem planius cæteris explanare
posse existimaui. Et si librum hūc ad facundiores uiros duxeris: eos a
mea trāllatione adiuuari posse nō iniuria censeui: quum auctor is &
in ipsius sententiis concipiendis recteq; cōmentandis me reliquis se
per præposuerit.

Rupi etiam silentiū præmaturo tēpore: nō q; Quinti Fabii Quin
tiliā: Oratiq; præcepta ignorarem: hi enim opera edenda in nonum
annū premenda esse consuluerunt: sed ut si ex ingenio meo quicquā
boni in hac dicendi facultate prouēire posse iudicaueris: a te bona spe
confirmatus litteris nunc in iuuentute operam dare nitar ut tuas tuo
rumq; maiorum res gestas in posterum conscribere ualeam. Non pau
ci quippe & pace & bello clarissimi uiri ex pluribus gentibus trāsiere:
quorum nomina in obliuione scriptorum penuria obdormiunt: quæ
celeberrima merito esse deberent. At uero si recte inspicere uolumus:
græcorum romanorūq; laudes tantum celebratas inueniemus: & si
apud eorum auctores Hannibalis alteriusue similis res gestæ memorā
tur non nisi ut ii maiorem gloriam ab hostium magnitudine ac præ
stantia comparent: id factū esse colligi poterit. Quis enim hoc iuidia
factum non existimet: quum hispanorum populus apud maiores no
stros & animi magnitudine & corporū agilitate ad arma litterasq; ap
tissimus ac præstantissimus prædicetur: de nullo tamen strenuo uiro
hispano (præter Viriatum) memoriā habeam?. Sed si uerum dice
re libet: ac futura per præterita & præsentia iudicare fas est: non quia
scriptores desint: sed quia Galli: Germani: Aphri aliaq; exteræ natiōes:
suo idiomate loquunt: neq; eorū locutiones iuicē intelligi queūt: qua
propter extra eorū regioēs sui celebres hoies nequaquā cognoscūtur. At
quanquā hispani linguæ dulcedine præstent: hac in parte uniuersas le
ges tum græcæ tum latinæ linguæ excellere recte se habet: Quæ equi
dem ob causā & ob alienigearū aduentū in Italiā non solū Roma sed
cæteri hesperia magistrat? fere per totū orbē fama uagant, quæ res
quū nobis antehac deessent: nihil mirandū profecto est: hispanos nō
celeberrimos extitisse. Verū tu quæ tot ac tanta consilio & armis cōfe
cisti: ea posteris meorata relinquere facillime poteris: quod uenturū ab

9

uis qui te nouerit: sperari decet: Quapropter de hac re maiestatem tuam precibus fatigare desino.

o Peris huius laudes silentio prætereo: ne quispiam suscepti negotii amore me deceptum putet. Auctoris tamen parentes: patria: uitam ac mores breuissime descripturus eram: ni eius modestia me continuisset: Quæ ob rem id in aliud trāsferre tēpus curabo: ut qui partē ipsā cū libro hoc perlegerint: uirtutes & claras artes nō factō mortalib⁹ ipertiri: falso credant: sed eas sūma ope ac diligētia (uti fit) parari percipiāt: ne ipsi fortunā nequicq̄ execrātes per ignauitā torpescāt. Nonnulli ex peritis hoibus tibi litteras mittere decreuerūt: ut & liber hic & si oib⁹ cōueniens atq; utilis uideat̄: Principib⁹ sūmo pe necessari⁹ uti ē: restet: quæ p̄ auctōr op⁹ ipsū tuo unico filio cōscripserit. Cæterum ut ex more institutoq; maiorꝝ procederē: qd sūmatim in toto uolumine agendū sit: delibare institui.

ARGUMENTVM.

i Ne o enim non quid inter similes dissimilesue partes inter sit: aut qua differētia ouipara a uiuiparis secernantur: uel quæ in plantarꝝ genere alta radice descendant: uel cespitū superficie gaudere notētur: aut uti caulis caudici cōmuniōr hēatur: uel an corpus an incorporeū quidpiam/ uox sit: uel unde uidēdi sensus fieri putet̄: disputatur. uel quonā pacto frondes foliis strictius intelligi debeant: uel in instruēdis aciebus quā ob causam substes is dicat: qui proxime post decurionē postponit̄: & qui illum sequitur: præstes nominet̄: neq; aliquid iis simile nobis agēdū est, huiuscemodi enī res: mirū in modū a nōnullis expositæ sunt, quib⁹ magis ob laborē (profecto) tenemur: q̄ propter cōmodū quod ipsi nobis attulerint. Quid enim opus est longis ambagib⁹ inquirere: utrū mulierū sæmen sæminisue proportionale prolificū sit: quū oib⁹ liqueat neq; marē neq; foeminā eiusdē generis singulatim generare posse: quanq̄ Aueroys huic sententiæ repugnare molit̄ sit: foeminæ unius periurio decept⁹: quæ ex seipsa in balneo cōcepisse peierauit. Apum solertiā perpulchre idagatam diffuseq; scriptam a plurib⁹ accepim⁹: sed non minus oia quæ erga eas & utilia & delectabilia sint: a diserto Apiario per horam q̄ a libris per annum percipere poteris. Quapropter nec de homine in cōmuni aut causarum multiplicitate noster auctōr aliqd dicere concupiuit: uerum quidnam mortalium quisq; pro sua qualitate & quātitate poterit: clarissime differuit: non solū quo ad animi uigorem uerū & quo ad corporis robur & agilitatē sanitatēq; atq; alia huiuscemodi mor/

9
talibus a natura sancita.

Vispiam fortasse inconsideranter et arroganter obicit: qui
tam vastum gurgite ingredi ausus sit: fretus sursum in
mi cymba: nec carbalo litterarum ornata nec remigio prae-
ceptorum munita. Sed quid tunc nobis de prioribus naturae interpretat-
ibus censendum erit: qui quoniam pacto alternis uterentur? mares &
foeminae gignerentur: quo numero caeli constaret: & uti astra ab occi-
su in orientem pergerent: & qua multiplicitate elementa elementis ex-
cederent: & quo pacto antipodes terrae adhaerent: tam confidenter
scripsere: uti si ipsi uiderent, quae res non solum a sensibus uerum ab
humano intellectu non parum distare uidentur. Quae ob causam nostrae
Petrus eas se ignorare fatetur: ipsa quoque illis claris Philosophis reliquit,
quorum mentem altius ascendere potuisse non dubitat. Is uero ut hominem
se esse ostenderet: rem nobis utilem opportunamque & quae ab omnibus de
iudicari potuisset: pro uiribus aperire nixus est. In qua nullam aliam au-
thoritatem expostulat: praeterquam experientia ipsa exhibebit.

Neque argumenta in singulis libris agere mens fuit: ne auditores ab
auctoris laudibus atque lectione ad me ipsius peritiam: complexionem: di-
stinctionemque per inuidiam gloriae uel cupiditatem auertere uelle uide-
remur, quauis opus ipsum (nostra extimatione) deterius nequaquam
redderemus.

Huius uoluntati tamen uariae corporis exercitationes magna cum libertate
inserunt, quae singulatim omnes partes latine explicare haud facile est, earum
enim plurimae nuper inuentae sunt: quae non solum antiqui latini ca-
ruere homines: uerum nunc Itali ea magna ex parte ignorant. Idcirco ab hispa-
no idiomate illa petere decet, cuius sonus adeo romanae linguae cognatus
atque contiguus est: ut romanae merito appelletur, quo nomine hispa-
ni utimur. Quis praeterea adeo uocabulorum copia quae in locutione
adeptus est: ut alicuius artis singula instrumenta atque operationes pro-
priis nominibus appellare possit? Me etiam uehementer hac in re
niti oportet: ut si quid noui addiderimus: non id durum aut difficile oc-
currat praeter quod rerum nouitas feret. Nonnunquam quoque me sententias
stringere: nonnunquam eas uerbis dilatare oportebit: ut auctoris intentio
dilucidius pateat: nec ob hoc quidem nos exemplaria deprauare quae
existimet: profecto enim hac in re auctore inconsulto quicquam minime
mutatum est.

2 N me hac in re laborare decuerit: tu regina optima tua caesura diu-
dica: & hi existiment: qui conuertendi munere (ne peruertendi

dicam) nonnunquam functi sunt: accumulent quoque mihi hoc onus: quum
opus nec graiorum nec latinorum more conditum interpretari deberem.
sed a litteris alieno ab uiro copositum, cuius sententiae & si nouitate
arduae sunt tum difficillimae apparuissent: quum auctoris eiusdem sin-
gulari ac minus trito more abstrusae mansissent. Quae ob rem tum scie-
tiarum tum artium (de quibus is auctor loquitur) codices exquisitissime
diuoluendos necesse habui: ut quicquid illis annuens uel eorum sen-
tentias reuens dictum sit facile intelligatur. Neque postea ob hanc
causam eundem in litteris uersatum fuisse arbitrentur, quod his sa-
ne apparebit: qui utroque sermone cognito librum ipsum perlegerint,
quibus sane apparere non dubito me ex iisdem rebus librum quoquo mo-
do dissimile edidisse: quem non minori diligentia pro temporis bre-
uitate coram te romana in lingua loquentem ire uolui: quae auctoris qui-
sumo cum labore atque industria: miro artificio fabricatum filio tuo dicaue-
rit. Et an id quod proposuerim profecerit: tu quae (ut ferunt) utriusque linguae
haud mediocriter docta es: facile discernes. Vos quoque docti rogo ne
mea explodatis ineptiam: quum pater ipseus eloquentiae Cicero se non igno-
rare fateatur: quantum suscepit negotii qui motus corporis uerbis
exprimere niteretur. At non nobis orandi gestus elocutioni mandan-
di sunt: uerum etiam res quae non tantum actu sed extimatione arduae ui-
dent: explicare aggressi sumus, quas aut alias non longe dissimiles
(ne difficiliore dixerim) Aulus gellius praecipua difficile includere us
uerbis testatus est, has tamen inquit rerum paruitates & magnitudines
atque has omnes officiorum extimationes alia nonnumquam momenta extrinsecus atque
alia quasi appendices personarum & causarum & temporum & circū-
stantiae ipsius necessitates continere. Unde (ni fallor) longe alter oritur
labor: quam si alterius disciplinae librum explicaturus essem, cuius non
tantum uerba sed & ordinem ipsum ab aliis auctoribus petere po-
tuissetem.

Neque quid singulis capitibus concludatur reticui: ut quicquid lecto-
res inuestigare cōtenderint: facilius inuenire queant: ne animū inge-
niumque per inquisitionem fatigata minus ualentia ad ipsius rei spe-
culationem applicent.

PROLOGVS.

P. MONTIS DE HOMINVM NATVRA COGNITIONE
QVE AD IOHANNEM HISPANIARVM PRINCIPEM LI-
BER: INTERPRETE G. AYORA CORDVBENSI.

Prologus

Rima aliarum omnium causa iam a mundi origine
Principium medium finemq; cunctis creatis rebus
p sancierat, quauis tum varias affectiones illis dederat
tum diuersas quodq; degedi eis obtulerat uias. Neq;
singulis ob finis rectitudine opportunas partes pro
sui cuiusq; & generis & gradus discrimine denegata e. Quanq; i hoc
uolumine ne opus ultra modū dilataremus: pene de hominibus tan-
tum agere consilium fuit: cum ad intelligentias eas quas angelos
dicunt: corrigendas edocendasq; humanae uires attingere omnino
nequeant: & caetera animalia neq; rationem fortiantur: neq; ad ma-
gnam aliquā doctrinā capescendam idonea sint. Humano generi &
enim tum libertatis claritudinem tum animam interitu carentem
deus solus tribuerat. At quanq; natura facultatem illam plenissime
cōtineat: qua corpora ipsa gigni: occidi: ægre & sane incedere queāt:
at hominibus cū hac naturæ potestate ut recte uiuant rationis mo-
deramen simul tributum est. Inde q; salutem nostram oriri constat.
Quarum utriusq; partis præceptis recte obseruatis tunc hominem
absolui: perficiq; manifestum est. Neq; illius corpus tunc phama
nec animam gloria deserit. E contra autem ignauis incultisq; homi-
nibus euenire: quis negare audeat? Siue ii leges has negligant: siue
illas non probe obseruent. Cum natura illa uniuersi quæ minus no-
bis q̄ nos ipsi certe tenetur: rarissime dum nostra in utero fingit
membra id nobis detrahit quod rationabili cōueniat homini. q̄uis
nō æque omnes plasmare assuescat. Sed & ii quos maiori inopia pre-
mit: nec adhuc oportūo medio carent (mōstrifera siquidem corpo-
ra secludimus) Quorum tamen uberior copia ob morum corruptio-
nem quā propter naturæ defectū oriri conspicitur. Quū ea siquidē
libertate quæ & menti & corpori nostro largita est: qua quicquid
placet insequimur: multi mortales neq; unde ortum ducāt: neq; quo
modo orti sunt excogitant: neq; quōnam pacto dum uiuūt medium
obseruare debeant: animaduertunt: quem ue finem consecuturi ob
sua merita sint: speculātur. Verum ut sensus uoluptatibus ferarum
ritu expleant: proni contendunt. At animalia alia quibus rationis exper-
tia naturæ instinctu cōmota: frigoris: caloris: inedia: sitis aliarūq;

huiusmodi rerum excessus defectusque effugiunt. Quas res tamen non amplius obseruare solent: quam ad corpora ipsa contra naturæ iectus protegenda necesse appareat. Natura equidem neque res ab arte neque a casu prodeuntes fens ostendit: siue eæ nocendi siue iuandi facultatem habeant: neque animalia eas uitare amplectiue unquam edocuit. Partem enim hanc ab experientia prodire necesse est: qua contra huiusmodi calamitates animantes ratione carentes tutari solent: eamque rationis loco sequuntur. Instruunturque ab ea quæ petere: quæ uel uitare pro locorum ac temporum discriminibus debeant. At hæc qua explicuimus aliorum animalium potestatem: breuissima est & per accidens gignitur si illam maxime excellentissimam præstantiam quam homines quum uel lent adipisci possent inuenimus (quæ non semel mortales deterius tacere conspiciamus) de his demum hac in parte dicimus: qui ut corporis uoluptatibus plene potiuntur: neque labori neque modestiæ unquam parcere uolunt. Neque illud satis amplum dedecus esse iudicant: quum ratione neglecta uiuunt. Immo nec opprobrium esse sentiunt: quum se per deterrimas allecebras peius cæno colliti deuoluunt: quas belluæ ipsæ a natura stimulatæ quis non nimia experientia perdoctæ haud æque ferre assuescunt. At si tempus quod per inanes cogitationes actionesque futiles consumimus: in uera dei contemplatione & seruitute distribuere: haud magna cum difficultate sine illo frueremur: qui recte degentibus per hoc tam breue curriculum præpositus: imo promissus est. Ab eo enim tum uitæ tum cruciatu interminabile possessione colligimus.

q Vam equidem ob causam quum nonnullorum errores circumspectem: & rationis & naturæ bonitatem magnitudinemque mecum ipse reputarem: quantum utriusque auxilio indigeamus pro uiribus aperire statuimus. Quum alterius siquidemabilitas alterius uero mensura moderatioque nobis deessent: tunc mortales tetro carcere detineri & caliginoso rumori obnubilari manifestum est. At forte aliarum facultates aptitudini nostræ imbecillitati que ingenii mei cognatiores esse potuissent. Quauis materiam ipsius bonitas me ab illius æquitate iuari posse spem afferat: ut illa duce non minori sufficientia eam extollam: quam de aliis non in simillimis dicere possem: quas a mea facultate potius prouenire sperare licuerat.

n Non nouas artes scientiasue propterea me allaturum polliceor: Verum earum quæ a clarissimis uiris inuentæ sunt: portunculam aliquam dilucidare contendimus. Neque super illud ambigimus: illos rectius eas declarare earumque exerceri certiore uiam exhibere

potuisse. At tamen nouarū rerū indagatiōe & uoluminū scribendōq;
magnitudine occupati interpellatiq; a uitæ breuitate nō cuiuspiā rei
proprietas particulatim explicare ualuerunt. At cum horum maiorū
uirorum nomina mihi ignota sint: & ab his tradita doctrina a nostris
aurib; procul amota neq; secū quæ dicimus approbare neq; suis
saltē opiniōib; inhærere quim; At non solū ab hac parte lædimur:
sed aliæ q̄ plurimæ nobis difficultates occurrūt: ueluti uerba prome-
re: eaq; eleganti stilo polire: sententiāq; cōiungere: & locis idoneis di-
sponere. Eodē enim in tēpore hęc nobis duō contingūt: quæ an di-
sparia sint: tu ipse diiudica. librū. s. hunc cōponere: & in litterarum ele-
mentis agnitiōe initium facere. Immo cū & a propria patria absens
sim: neq; materna lingua uerborū ubertatē præbere potest: ut i ea ipsa
quid sentiā recte aut sine ambagibus explicē. Verū cum illis uerbis
quæ a matribus suggeri solent: aliquid de eo dicā. Qd̄ dū me aliaq;
simul q̄ plures personas tum diuersarū habitudinū tum dogmatum
experiebār: cōpertus sum. Neq; me iter maiores præposterōsue uel
præsentes (si qui sunt) fama dignos homines cōnumerari uelle cen-
seas: quos tamen excellentiam illam fati sortiri: omnino negamus.
Sed a propriis tum aptitudine tum labore illis esse quæsitam. Neq;
id dicendū est: fortunā casumue magnā bonitatē afferre solere: uerū
id fatēdū qd̄ experiētia ostēdere assuescit. Sollertes siqdē uiri magna
rerū momēta cōsequi solent: Qui quāq; aliquādo impediānt uel bre-
ui uel longa tēporis mora magnā rei quæsitæ partē adipiscunt. At
quū in uoluntate ac potestate nostra tum modeste tum turpiter elige-
re: atq; opari sit: qui nos securos reddere poterit: si deteriora seque-
mur? Cū nostra siquidē necessitudo mortales inuitet: cōmoneatq; tū
edocere: tum ediscere: atq; his artibus demū uti: in quib; cōsumptū
tempus minime perdant. Quæ res apud nōnullos ex illis prioribus
quanq; non uerā religionē possiderēt: maximo habebāt in precio: ex-
cebatuq; nimium. Quā ob rem Christiani eam summo cum labore
atque industria capescere debēt: qui cunctis benefacere iubemur: pro-
ximioribus maxime ad quos iuuandos tum natura tum consuetudo
aptiores alacrioresq; nos reddere solet: A fine quoq; magis q̄etamur.
E doctrinā siquidem nostra maiorem utilitatem prouēire experimur:
quæ res assumptum laborem solatur: & ad futurum tolerādum mul-
tum confert. Neq; parum enim docentis mēbra affliguntur: quum
eos instruere: necesse est: qui neq; amore aut libera uoluntate doctri-
nam ipsam sequuntur.

a Tuero quum tuæ stirpis excellentia intuemur: neq; difficile
 neq; alienum a te magnâ intelligendi uim sine præceptore ha-
 beri posse nobis apparet. Ad maiore attamen tutelam dubiumq; ar-
 cendum longe id securius iter esse constat: cum iis conuersari qui
 tuam iuuare regiam maiestatem & possint & sciant: & cum opus sit ue-
 lint. Nâ quanq; te natura personæ habilitati dederat & Parentes sum-
 mis opibus ditauerant: ut eam splendide adornare posses: nonnullas
 scire artes putile erit: quæ hominē & aptiorem & clariorem reddunt.
 At cū illud animaduerto: te eo tempore nouisse, quo membra nudū
 pfecte discretas suas sortiebantur habitudines: eorūdem agilitatē om-
 nem dicere nequeo. Verum etiā quantū conuicere potui illa ad bonā
 compositionē tendere uidebantur. Quæ res & causam & uigorē (ne-
 audentiam dixerim) mihi affert: ut omnino maiestati tuæ ea agere
 debere ostendam: quæ diligētī industria homines capescere deberet.
 Nam qui solo naturæ munere ratione ac bonis morib; neglectis inni-
 tuntur: haud magnâ perfectionē adipisci queunt. Iam etenī quauis
 in ætate atq; prouincia homines nō minori personarū elegantia natu-
 rā edere manifestū est: qui tū ob præceptorū defectū bonæ uer-
 sationis inopiam, quæ illos ad facultates cōuenientes deducat uti se
 deteriores absumi: & de utrisq; æque siletur. Quorū numerus si te in-
 tercluderet: amorī quē tum semp in te tum in patriā habui: non recte
 satisfecisse uiderer. Quanq; in tui imperii amplissimis regnis non te
 nuem doctorū hominū turbam inueniri posse facile ostenditur: quæ
 rectā uiuendi uia tibi ostēdere posset. At quum nōnullos reges lātas
 ditiones possidentes præterisse pēitus compertum habeam: & exitū
 uti initium sortiri: neq; maiora neq; præstātiora uestigia post mortē
 q̄ ante natalem eos derelinquere uideamus: Sed eorū nomina cū cor-
 poribus dissolui euanescereq; illis saltem qui regēdi modū maiorib;
 uiribus innixi tibi dicent: recordationē obuicere consiliū fuit. Nam
 qui plura corrigere: pluribusq; præsidium esse debet: eundem intelle-
 ctus claritudinē copiosamq; præuidentiā quibus ea ante uideat di-
 ligentissimeq; exploret habere necessum est. At uti principes tū quū
 corporis dotibus tū quū animi uirtutib; pollent: maxime laudantur:
 eodem modo qui illis uacant: dedecorosi nimium habent. At quū nō
 solum uerear id a te negligi posse quod ab industria cōparari quisset:
 uerum dubium illud occurrit: forte omnia quæ iuxta naturæ mune-
 ra regendiq; dignitatem ministrare debueras: non plene exequeris.
 Ad quod euitandum inconueniens: ad eos qui sufficientiam aliquā

possideant recurrere sanum erit. At cū tua ætas admodū tenera sit: meaq; quoquomodo inclinet: hoc opus scribere uisum fuit; cuius lectione nonnullis in locis meū erga te animi affectū ostensurū putauī. Non quod nostra ætas tam dispar sit: quin cōsuetudinis principium aliquod admittere posset: uerū a nonnullis annis citra tanta Terrarū spacia nos diuisos corpore habuerunt; quæ librum ipsum a me tibi ostendi posse uetere; qui manu potius q̄ lectitando rectius disci profecto posset. At uero ut studi fastidium stomachationemq; in quantum nobis sit uitemus: eundem breuissime absoluere in sex libros diuisum pro uiribus enitemur. Quorū prior nonnulla inter artem naturæq; discrimina & cōuertia quæ uersant̄ aduicē demonstrare cōtender: humani etiā moris portūculā cōmunē aliquā cōtinebit. Secundus uero cōpositorū corporū formationē causarūq; plurimū originē cōtemplat̄. Tercius uero corporū eorūde aptitudinē cognoscēdiq; modū nulla ambiguitate explicat; que qdē pars oia que tractare solem? aialia cōplectit: quis de hoibus tātū exemplū (uti opportunū maxieq; cōgruū fuit) afferam? Ex quo reliqua haud magna cū difficultate deprehēdi poterūt. At quart? p naturæ Ratioēs nonnullas haud deteriores cristianæ Religionis partes probat. Quint? præterea quoniam pacto Corporis uires atq; habilitas exerceri debeant: indicat. At postremus modū quē circa nos ipsos tenere debeam? & quo nam pacto illi quādoq; aduersentur qui partem hanc negligunt. Continet. At toti? uoluminis intentio hec sane est: ut corporis uires augetur: auctisq; sine anime nocumento probe uti possim?. Neq; aliter spiritū ipsum sine corporis corruptione fouere. Cū ambo siquidē ad beatitudinem uerāq; gloriā cōsequēdā adiūcti sint. Id rationi cōsonū ē: ut tātā illis amicitia cōcordiaq; tribuamus: ut alter & alterius & suū p̄ opportūa media finem adipiscatur. At quū quonā pacto hæ ambæ partes cōuēire queāt declarare statuerim? id nō sine probatiōe præterire licuit. Quā ob rem illud ostēdere necesse erit: quātū uterq; naturæ teneat. qd quoq; nōnūq̄ a dei uolūtate & qd a more nostro sæpe proueniat. Quū prologū nostrū respiceremus: ipsum obscurū circa p̄cipiū præsertim diiudicauimus. quā ob rem ut lectores prope partē illā iuuaremus hæc uerba in Fine subiungere libuit; quib? quæ intentio prior nos admouit: ostendetur. quum sæpe etenim uel ignauos uel circūturpitudinem aliquā nullo ratiōi cōsono proposito Retentos hoies uidissem: indeq; Diuinum ordinem quem deus ipse in mūdi Creatione obseruasset: quo singulæ Creaturæ aliquod offitium & ad sui

reparationē & ad cōmunē utilitatē & laudē creatoris fortitæ sunt cō-
templat? essem: & cum eosdē ego quos dixi partem hanc neglectā ha-
bere expresse cognoscerem: dum de illis fere conqueri possem: scribe-
re cæpi: eisq; ostendere nixus sum: ipsos eas partes quæ & a iō & cor-
pori diuina sanctioe conueniūt: nequaquā obseruare. In cuius uis si qui-
dem officii recta obseruatione haud aliter fieri debet: q̄ cum balista
iaculari cōtendim?: tunc etenim & circa metam in quo pedes sistunt:
& circa signū qđ sagittæ petunt: nimitū attenti reddi debemus: aliter
nanq; facili aberramus.

Quæ qualiaue fundamēta quauis in arte iacienda sint: quonam
quoq; pacto hō homini partim per idustriā sed nō penitus per na-
turā præster.

Caput. 1.

i
D'imprimis scribere uisum est quod & facillime intelli-
queat: & maiore ad intra utilitatē cōtineat: q̄ uerba ipia
ostendere uideātur. Quauis & enim in arte ualida funda-
menta iacienda sunt: e quibus discentes recursum præsi-
diumq; petere possint. Quæ quidē q̄uis ob consuetudinem demissa
claraq; uideantur: forte & sublimiora sunt & longe maius utile q̄ fi-
nis ac medium continent. Nam cum ad armos; quodpiam exercēdū
quēpiam apiare molimur: inde docendi initium fieri maxime conue-
nit: quonam modo propriū corpus prius regere & qua passuum men-
sura inniti moueriq; debeat. Inde q; si ensem (exempli gratia) contra-
ctare contendim; uel e dextra nostra superiori parte sinistra circum-
ambita pristinū locū gyro toto peracto cesim repetere: aut in sinistro
latere uel supra uel infra humerū consistere. Quem modū ictum dex-
trum cōmuni nomine dicimus. At illico cōtra sinistrū alium abortu
appellatum ducere. Is enim e sinistro oriens in dextrum latus occidit.
At continuo hostem punctum petere, quos quidem ictus nulla alia
circumspectione perceptos nō magnā rei ipsius substātiā continere
existimam?: quā cū diu diuq; studuim?, in eodemet principio & quo
pacto nos protegere & hostem ferre possim?: & qua uia is quoq; nos
fortius lædere queat inuenim?. Quā quidē ob rem haud dissimili ali-
mento caput hoc uegetare animus fuit, quod libri ipsius intentionē
primariam magna ex parte aperit: & finis indicium affert (Quas qui-
dem ambas partes adinuicem conuenire omnino necesse est) At pri-
usquā instrumēta mediaue opportuna quæram?: opus ipsum animo
circumspectare decet: Et quo in loco illud ualidis fundamentis confir-
mare debeamus: non negligendum est. Ab hac parte demū illud no

bis occurreret: ut tales esse elaboremus: quales nos rationis convenientia esse appetant. Omnes itaque mortales in quibus excellere ceteros cupiditas inest: maximopere debent: ne alius doctrina pares fiant. Non enim homines tantum natura dissident: quantum saepe inter eorum actiones ostendi solet, cuius excellentiae discrimina scientia & habitu quodam prouenire haud dubium est. (Illius enim ad miraculo uires fortius applicare solem.) Quamuis multorum opinio sit: alterum alteri gemino robore praestare. Hoc dumtaxat hominibus in extremo constitutis alii fortissimo uidelicet alii admodum imbecilli accidunt. Reliqua siquidem ex parte e contra euenire comertum est. Quod ab his qui plures experti sunt personas manifeste habetur: apud quos noster sermo haecenus maneat. Reliqui autem his experimentis quiescant. Dato enim aliquo iaculatore praestante is hastam passibus quinquaginta coterferit: debilis autem alius quadraginta quinque emittet. Quobrem illud notare oportet: iuxta maiorem numerum quinque passuum distantia pro paruo peneque nullo discrimine haberi debet. Si ualidus autem uiribus octoginta exilis uero quadraginta passibus hastam iecerit alterum ab altero gemina ualitudine superari dici potuisset. Ac etiam si quis cui precipua pernicitas inest cum grauiore cursu certans: & si quinque passibus eundem anteire promiserit: ad centum tamen passus non illum contingere poterit. Alium saltu ualidum alio imbecilli uno uel duobus pedibus praestare constat. Neque aliter in singulis istiusmodi generis rebus inuenies: neque omnem huiusmodi excessum per naturam fieri existimandum est. Saepenumero equidem corporis robur ingenio atque astu subici uidetur. Vnde inferri potest: Illi qui alios superauerint: non solum ex naturali aptitudine illos deuincere: uerum etiam tum propria experientia tum aliorum doctrina adiuti eos uictoriam consequuntur. Is enim quem magistrum natura edidisset: ceteros paruipenderet. Id enim in se continere cognosceret: quod a paucis nulloueattingi quisset. Nam quae nunc a mortalibus habent noscuntur: ea ipsos ab alio maiori ex parte percepisse manifestum est. Neque propterea in elatione atque tumore uacant quato tunc siquidem infranatores ac superbiores existerent: si naturae munere alius eodem interuallo excelleret. Neque illud ab eis suspicari oporteret: quod per saepe euenire consuevit. Nam cum quis aliquem uincit: superatum fateri: sensisse id ex quo ab alio excedit conspicimus: simulque spe & animo habere. Si iterum utriusque concertandi copia det: ab aduersario minime superari posse: aut longe minori interuallo derelinqui. At etiam oibus in rebus maiorem superantiam inter ignotos inferri solere: quae postquam adinuicem cognoscunt: non uno sed quibuslibet ex

plis experit. Quod quidē haud eueniret: si tanto a natura alter alterū superaret: quanto in principio sui concursus ostensum ē. Quā ob causam quacūq; in re artem & industriā maxima adminicula mortalib; esse fateri cogimur. Et alterū alteri ingenio astutiaue potiusq; sola natura pollere. Nemo enim postq; cognoscitur: tanto discrimine alius excellit: ut antea solitus erat. Quo fit ut cæteris paribus doctrina data difficilius nostros q; alios possim; superare discipulos (Cognitio quippe non cedit industriæ) At cum a natura omnis ille excessus proueniret: tãto magis quis alios semper excederet: quãto maiorē aptitudinē naturalē ad eandē rem agendā fortitus esset. Neq; tunc exuperantia illā ulla cognitione minui potuisset. Quū tanta utilitas deniq; ex arte prouēire manifestū sit: uiri ualētes ut in aliquo quotidie cognitionē adipiscant; augeantq; imbecilles uero ne fortiorib; succūbant: aut saltē ne tãto spatio relinquunt; doctrinā quoad fieri possit iseq; debet.

Quoniam in modo industria: assiduitate & rei agendæ intelligentia ut eam ipsam probe absoluamus: mortales indigere manifestum sit.

Caput.ii.

a Iunt nōnulli exercitationē magistrōs efficere solere, quod longa mente nostra alienū est. Nam si hoies solo usu ad sūmum doctrinæ peruenire niterent; eorū maxima pars tantū detrimēti caperet: ut reliqui hoc nomē adepti legem uniuersam stabilire nequissent. Quā quippe ob causam nemo apud mortales magnus artifex reperit; est: absq; eruditione ab altero sumpta. Quāq; non semel sensu ipso percipiat doctrina a præceptore suscepta assiduisq; laborib; ac cognitione quæ existis emanare asuescit obtēta: discipulos prætereunte tēpore magistris doctiores euadere. At uti recte quacūq; in re aliquid operemur: siue id arduū siue facile sit: tria necessaria fore perspicuum est, quorū si unū defuerit: oī tēpore res bene geri quodāmodo impossibile esse arbitramur. Qui quidē ordo cū nō uniuersim obseruet; quodāmodo necessariū fuit id euenire: ut rari hoies semp essēt potiti uictoria: de iis qui cū multis conflixerunt: tum ingenu acuminē tū corporis uiribus certantes. Nam si sepe numero uicerint: nōnunq; superati fuere: & iis similibus nō magna laus deberi censemus: Victi enim uictoresq; aliquando fuere. Sed quando q; spiam quis nō maximo discrimine alios dereliqueret: uerū quādo id qd partū haberet semp cōseruaret: eundē maximis laudib; prosequēdū esse: oēs affirmare debere: recta exigit ratio. singularitatis itaq; nomē illi tribui debere merito iudicam; q; quouis in negotio excederet. Plurimi q;pe tali uicissitudine du

cū ut hostes quādoq; tāta strāgelaceret ut nō solū uictos erueret atq; calamitosa iactura præmar: uerū ut spectātes maximū horror inuadat mœstiaq; occupet: aliquādo at a pauciorib; suā uictoriæ poenā exoluūt: Quapp hos neq; laudādos neq; nimū timēdos esse existimam? quos maiorē i modū necessitatis tēpore deficere uidem? & ubi supio res supare solebāt: ab inferiorib; uincūt: cladesq; sibi regent. Quāobré si q; cupiūt ab huiuscemodi extremor; uarietate discedere modestiaq; ac tēperamentū obseruare: eos has tres partes habere oportebit: exercitationē. s. quæ uires simul coniunctas hostē petere efficit mēbraq; aptiora reddit: & artē quæ artus in actu dirigit: tū re quæ tractāda sit intelligere debem?. Vt faciles faustosq; rerū euent; semp cōsequi possim? & aduersa cū opus sit arceam? & prospera artifices sectent: opatiōesq; retardēt: celerēt: corrigāt: multiplicēt ue uti tēpora: loca: necessitudo & reliqua eiusdē generis exigant. Non tamē eodē modo semp cōsistimus: Nunc & enī præstanti? nunc deteri? ualere assueuim?. Attamen nunq; tāto deteri? hæc tria munimēta obtinētes consistim? ut nimū probrosā cladē accipiam?. Tūc enī & ualitudinē & tēbellitatē nostrā facile subuēiēdo sentim?. At si exercitatioē uersat; esses simulq; dexterritatē haberes: & qd faceres nō intelligeres: tāto aliqd recte egisses: quāto aptitudo ac roboris excessus suppeditaret. Cognitiōe quidē de sinēte crebro aberrare soliti sum?. Nā cum affligimur: unde nocumētū ortū ducat ignoram?. At cū illa agnitio nobis inest: haud perdifficulter his adæquāur: q; iam nos excellere cōpunt. At intellectio sine frequentia atq; astutia neq; uires neq; anhelitū a defectiōe retinet. Ii siqdē ambo mortificantur. At cum cognitio & assuefactio sine dexterritate uigēt: sæpe mēbra a recto operādi tramita deuiāt. At omni rei quam mortales tractare solem?: industriā applicari posse: palā est. Qnanq; nō pauci iter mortales sint: q; quis nōnullas actiōes magnifice pagāt ut eas aliis cōficere possunt: edocere nō norūt quāq; idipsum agere sumo pere moliātur: modūq; quoquo modulo explicēt, quē ipsi i iisdē opib; obseruare solent. At uero si ex brachii lassitudine rigoreue excedēt error prouēit: aut qd proni suppinie stentim?: uel altero magis altero pede initentes minime causā uitare nec nos corrigere sciunt.

Quid nobis sciētia qua uis in re dare soleat: ea presertim quæ hominū cognitionē complectitur. Caput. iii.

Am seorsū retulim? sine sciētia aliis excellere nō posse. Quāobré u q; cū multis decertaturi sūt: eor; q; litates cognoscere utile ē. Nā q; intellectu non excellūt: multa præstātia aut æqua corpora sibi

inueniunt. At scientia ea quæ nobis cōueniūt nunq̄ obicere desinit. Verbi causa palestrā exercere uolētes an conserui strictiue an seiuncti eā meli⁹ tractare possimus edocet. Nec secus in cursu quid dispositio ni nostræ intersit præ nimio breuiue aut spatio mediocri: & accliuia decliuiaue an æqualia loca nobis conueniētiora sint ostendit. Similiter in saliendo & hoc tenore quacūq; alia in re. In iaculatione enī quā tū ponderis aut longitudinis missilia pro qualitate & uirib⁹ nostris esse oporteat: siue a natura tributū siue ex arte cōparatū a nobis id sit. An hastas molles rigidasue iactare aptiores simus: Et quo in loco mæta statui debeat (quā pedibus conuenire necesse est) Et in disputa tionib⁹ an memoria familiaris nobis sit: an longo studio seu arguta faciliq; ingenio magis præstem⁹: uel aliorū inuenta imitari: aut nostra indagatiōe procedere debeam⁹. At in reb⁹ bellicis qua astutia hostis magis frætus sit (Cōtra quā oppugnādi propugnādiq; uires intendē dæ sunt) Neq; aliter quauis alia in re nobis peragenda cōmonet.

q. Vanq̄ scientiæ artesue ipsæ inter se tum natura tum magni tudine multū diuersæ sint: uia per quā oēs disci debent haud multū dispar esse cognoscit. Nā cum inferiora experiendo cognosci mus: iter nobis ad superiora patescit. Præsertim si illa minuta quæ re tulim⁹: ex nobis ipsis adepti essem⁹. Supremæ enī res minie a mor talibus cōpræhendi solent: ni ii mediū quoddā nostræ expientæ pe cūliare ceperint. Quāuis utilissimū & esse & fore haud dubiū sit: a causis ad effectus procedere. Principio siquidē cognito ad cætera faci le deuenim⁹. At si docere uel a sufficiēti præceptore discere (quē admo dū opportunū esse reor) deberem⁹ ab origie icohādū esset: ut munimē tū ac præsiditū idoneū nobis cōparem⁹. Neq; id solū qd nobis pertinet scire sufficit: uerū qd ad hostes spectet atq; cōueniat prænoscere licet: ut ii facili⁹ lædi queāt: & isto tenore nos uictoriæ partē adipisci securi sperarem⁹. At qui recte inspexerint ea quæ hoc uolumine cōplexi su mus: cuiuspiā aptitudinē facile agnoscēt: iuxta ministerium in quo illum uersati cupiunt. Non a nobis illud tamen præterisse iudices: nonnullos inter mortales contra ordinē fabricatos reperiri: quorū ha bitudo ab actibus nonnunq̄ discrepare experitur, quod quādoq; ab arte quandoq; ex magna rerū frequentia euenit: Tum etiam quia ali quādo artus a cōmuni norma dissidentes sortiuntur.

An natura prestātes an ibecilles magis industria iuuēt. Caput. iiii.

o. Mni in genere disparia animalia naturam edere: perspi cuū est. Alia enim oppriēre: alia quocq; in eadē specie (ut

strictius rectius (q; loquamur) extollere solita est. Neq; illa tamē adeo
amica cuiuspiam cognita est: quem ingenia humana (quæ artes trito
nomine appellamus) nō iuuerint: cum is ab aliquo negotio aut excel
lentiam aut utile inquirat. Neq; id multum ab oculis distat arte auxi
liante opera & auctiora & elegantiora perfici solere. Quam ob rē aper
te cognoscit: non omnia quæ ad rerum usus pertineat: naturā suppe
ditare. At quibus maius e doctrina utile sequatur: deinceps hoc in ca
pite differendum erit. Cum nō paucis sententia sit: mortales aliqua i
re tanto magis auferere: quanto eorū membra arti illi propiora na
tura constituit. Inde enim deducere uolunt: nō secus intellectui ad di
scendum: q; artibus ad agendum aptitudinē impartit, quib; ueritas
ipsa suis uirib; nixa cōtrarium ostēdit. Nā ubi natura magna munera
largita est: accidentia haud multum crescere quæunt. Eorum si qui
dem augmentū in membris a natura imbecillib; cōuenientius habi
tat: Quod per omnes partes quas discim; obseruatur. Industria si qui
dē ibi supplere solet: unde ab origine nō omnia necessaria sortimur,
quæ cum per naturā ad hanc uel illam rem agendam adepti essem;
tam uis q; intellectio in idoneis locis consisteret. Quo fit ut tūc non
multo artis auxilio indigeamus. Neq; ubi id (si magnum est) recipi
queat: locus uacat: si naturæ munere id quod uolumus conficimus.
Astutia siquidem ac dexteritas tunc subuenire solent: cum nos ino
pia cogit. Eodem siquidē tempore & uires & tēperamētum ad illa lo
ca mēbraue deducūt: e quib; nobis ualidiora præsidia sint. Neque ob
hoc quidem in errorē incidas. Nam alter emolumento naturæ uelox
gemino saltu ad trigessimū pedē deueniens arte & assiduitate auct;
binos pedes huic nūero addere posset. Alter uero grauis cui; natura
ad uigesimū pedē mætā cōstituerat: is p; industriā ad uigesimū octa
uum ascendere non dubiū est: Quod nos ipsi sæpenumero uidimus.
Nunq; tamen agilitatis locum attinget: ac etiam assiduitate sopita in
imū descenderet. Sed is cui naturæ ualitudo tribuitur: quamuis illi
ars abesset: in magno acumine conseruaret. At auctione hanc quātū
ad unicū efficiū quod nulla discantis dispositione subtilitateq; indi
geat: intelligimus. Nam qui agilis p; naturā est: si unā intelligit artē
plures alias & diiudicare & moderari per illi; normam potest. Com
paratio itaq; quanq; de saltu fecimus: in unica tantum saltendi specie
intelligi debet: nam cū circa diuersas hic & ille experirētur leuis suffi
cientiam per omnes ostenderet, grauis uero non nisi in re a se multū
assueta ualere poterit.

LIBER

An qui docendi munere funguntur: an discipuli ipsi magis discant.

Caput.v.

a Binito principio magis ipsi docedo q̄ sub præceptore discim?
Scolastici quidē pleriq; sunt: ad quos erudiendos sensus mētemq; excitare q̄ maxime decet. Nā uti hoīes & corporis qualitate & habitudine inter se dissidēt: eodē modo uariis in erroribus torpescūt. Neq; aliter alii diuersis modis pleraq; subtilia indagāt. Quo fit ut argutorū acuitate iuuenis: insulsoꝝ autem nouitatē nō semp sine uoluptate experiaris, quos dū ab ignorantia redimere cupis: clarosq; quo quomodo reddere niteris: non pauca perquiratq; occurrere solent. Li etiam sæpe in difficultates incidunt: quæ a magnos uioꝝ mētib; oblitæ deciderāt. Discipuli quoq; nequa q̄ tantū de se confidunt: ut opportunā libertatē ad nouas argutias inquirendas sibi tribuāt, quibus inuentis ipsi magna cum auctoritate uti nequeunt.

Quemadmodum mortales agere deceat: ut reliquis scientia prestant.

Caput.vi.

q Vi idoneā aptitudinem sortiretur ignauiamq; quātū labores tolerare posset effugeret: is longe alius pollere recte speraretur. Multisq; unū equipare posse uerisimile esset. Nam quēadmodū ut recreemur inutilia exercitia ob uarietatē sæpe petim?: iam idē solatiū ex reb; cōmoditatē afferētib; captari potuisset. Nā quū diuersa ministeria exercem?: aliud & alteri? minister & solamē ē. Fit etiā ob eandē causam: ut singula affectu quodā delectabili petam?: reſesq; nobis congradiētib; offerri uideat. Nā si tēpus illud felix & erumnarū expers quod sensus appetūt: ad studēdū prestolarēur uti si suadere cenūtur: fingūtq; tū recte agere debere cū cōtenti sint & ab oibus disgregatib; fantasmatis? expediti cōsistāt. Quā rē cum difficilis materia admodū (ne impossibile dixerim) cognoscam?: Rectius ac salubrius erit: cōmni in tēpore honestarū artium studiū discēdo perquirere. Nā qui bonum præceptorē habebūt & rationis iperio uoluptates coercuerint: tantā breui momēto præstantiā consequi poterūt: ut a uulgarī turba discernātur. Quāuis diuersa subiecta diuersas affectiōes cōtineant: & corporis art? meliores magis laboriosas diiudicāt: & ab illis abstinere exoptāt. Deteriores aut libētius amplectunt: ibiq; uoluptatē inſrūt.

Actiōes ab hominib; exēplo nature moderari debere. Caput.vii

n Equidcirco in labores maximos incumbere debemus: Sed quātos natura ipsa tolerare queat capescendi sunt. Nā uti natura alterna exercitia sæpe appetit: ea nōnūq; oīa cessare exoptet: necesse ē.

Exempli causa: Cum oculi imaginē aliquā defixi intuerentur: continuo defessi eueniunt: requiesq; aut in alia obiecta diuertere cupiunt: & uti aliquādo ob lassitudinē currēdi facultās nobis tollit: iterim uolūta te nostra q̄scimus: quis gradiendi potestātē habeam? At non solum quæq; pars mēbrarū quietē (ut ita loquar) desiderare uidet: sed oēs simul cōsistere necessario cogitur: cū ab ipsa rerū natura uicissitudie quadā dispositæ sint. Quā ob rem postq̄ uigilaui: soporifera q̄te egemus. Quapropter aialibus somnus inducitur. Aliter uero ad uigiliam leuandā aut cōtrario suo curandā copia nobis deesset: & dū dormimus mēbra suū officiū exercere desinunt, quæ quidē nō semper æquā somni grauitate cubant: propter tenuem cibū atq; potū & curarū expulsiōe: at cum ipsius somni uis euanescere incipit: ad sentiendū promptiora reddunt. Spiritus tamē uitaies nunq̄ a sua opatione desistūt. Anima uero nostra occupato corpore parū discernere potest. In hac equidē q̄te moderate sūpta minime ociosi aut culpabiles essem: dū eā capere nos naturæ ifirmitas cogeret. Sed ubi nos ea p luxū abuteremur. Nec aliter in cæteris huiusmodi reb? existimādū est.

Et si litteris operam dandam esse censetur: experientiam inquiri suadetur.

Caput. viii.

u T litterali studio operā des: moneo. Te tamē pro tua maiestate obsecro: ut huiusce facultatis rudimenta nō sine experimētis amplectaris. Nō pauci enim ex mortaliū numero tumorē ac demētiae species uarias potū q̄ utiles ab illis detraxere. Huiusmodi enī hoies sola lectiōe librorūq; tractatiōe se se sapiētes existimāt, quibus profecto neq; ad scripturas itelligēdas neq; ab ipsarū ambagibus inuolucrisq; se explicādos facultas inest. At nōnunq̄ salubri? ē id quod cōpertū habem?: q̄ quod litteris proditū ē exequi. Quib? quū nimū adhærem?: neque illa q̄bus egem? consequimur: neq; ad ea iquirēda liberi sumus. Quā ob rē illi quos paulo ante mēoraui: lectores potū q̄ sapiētes merito appellādi sunt. Neq; illud nūc denegam? ea quæ legūt uera fuisse: quonā pacto tamē illa itelligere queunt? quos earūde opationū oīno exptes esse cognoscim? At ubi sensuū munera absūt oculorū maxie: haud multū certitudinis extrahim?. Cui? rei cōfirmatio ī propatulo omni ex parte habet. Oēm siquidē artem a litteris tātum perceptā quū exequi existēt: q̄ mandandā cupim?: non multo cum laboris discrimine tum discentiū tum docentis & ignari & hoc modo docti eandem conficerent. At uero quū hac in re fidem mihi exhibere nolueris: urbis quæso descriptionem inspice: qua late fusesq;

oīa quæ in ea continentur cōscripta sunt. Verbi causa. Quibus fossis: uallo: muris ac turribus aut arcibus: siue natura loci munita sit: quas portas: quæ strata uiarū habeat: quibus palatiis: templis: seu domo rū structura ornata sit: Et huius generis reliqua. Quibus oībus com præhensis quum ad urbem deuenies: aliter eam inuenies q̄ mente conceperas: quod nunquā profecto tibi accidisset: neq; illa prior conceptio euanescere posset. Eadem enim forma perduraret: si semel illam ueris oculis uidisses. Quā ob rem cum de aliqua prouincia nobis inuisa interrogamur: qualis quātaue sit eādē ignorare recte fatemur: q̄uis de ea nobis præsentibus sæpe fabulatū sit. Idcirco res quas tractamus notiores mortalibus sunt q̄ illæ priores causæ a quib; & origine & esse ducūt. At si pari modo & eæ & illæ a nostris sensibus distarent: æque utraq; cognosceremus. Ab effectibus tamen artificis proprietate aliquas expeculamur. Quāuis omnē sui consistendi modū aut qualis quātusq; intra se maneat hoc ordine minime scire possimus. Minor siquidē pars maiorē in totū aperire neq; Quāto id ergo difficilius dilucidaretur ab hoīe utriusq; partis inexto. Iam actiū cognitio illa quæ ex litteris prodit maior proculdubio apparet. Quāuis eæ partes ambæ unitæ concordēsq; perfectiorē gradum ultra modum nobis ipendant. & si nōnullis libris fides exhibēda est: nequaquā adeo illis inhærendū erit: ut mens euanescat & ueritatis cognitionem deseramus. Multo melius enim est hoc uel illud uti ueritas exigat extollere: q̄ singula capita memoria retinere. At nō solū ii qui in aliorū dictis student aberrant: quū eorū limites transgredi timet: uerum auctores illi quos sectantur superati esse crebro potuerāt: si ipsorū scientia in intellectu uberior q̄ in libris non extiterat. Plura siquidem cuiq; parti repugnant: cuius causā cum nō explicarent: auctor ceu in angustiis constrictus iudicaret. At quanq̄ ea quæ adduceret nō pluris momēti essent illis quæ iam litteris mandauerat incredibili sibi essent fauori: ut pote quia satis ostēderet nō uno & eodē se teneri.

Quantum & animi claritudine & corporis robore mortales indigeant. Interpretis. Caput. ix.

2 T quū nos ipsi in utraq; re pro iuuentute nostra uersati simus quid de his ipsis sentiam? silentio præterire iudicium minime fuit: ne in illas inopinate incidere uideremur. Illi deniq; corpus scilicet fouentes oīa uincendi libidine maxima ex parte conturbare assuescunt. Imbecilles uero dum lectitāt: corpus adeo effoemant: ut neq; iniurias propulsare: neque illatas merito ulcisci queant. Quo fit

ut priores ab ultimis uoces belluæ ultimi uero a prioribus bellis
 pecudes appellent. Quia ob causam neque inter hos neque inter illos ido-
 neus iudex reperit: qui utriusque partis excessum defectum recte ac libe-
 re moderet. Fit quoque ob eandem rem: ut quisque suo sensu multum abun-
 det. Neque hic error diuersarum facultatum sectantes solum detinet: uerum
 etiam spectatum quacumque in re artifices civili Marte peritum manifestum
 est. At mihi non tantum corporis motus ualidos sed & animi contem-
 plationis præstantiam amplecti decere uidetur. Quamquam siquidem priorem
 partem non amplius secuti sunt: cum iures labente tempore decidunt: de-
 lirantium more garrunt. At qui in altera tantum student: tenaci ac
 iusco quodammodo amore retenti priuatam auctoritatem (ne factione
 dica) non minus quam uerum extollere solent. At he reliquis certe præstat:
 qui a iudice & corpore utuntur milite. Nam uti in iuuentute im-
 petus comprimunt in senectute imbecillitati subueniunt.
 Nihil quod pretio acquiri neque opibus permutandum esse. Caput. x.
 Non ex tenui animi morbo illud prouenire arbitrandum est: quum
 quis id pretio uendit: quod nullo thesauro nulloque lapillorum
 genere comparari potest. At quis sæpenumero excellentes uiri non ma-
 gno in pretio habeant: quum eorum agilitate singularitateue (ut præstan-
 tius loquar) consideremus: aperte constabit: aut deum illum solum mundi
 opifice naturamque uniuersum huiusmodi munera largiri posse: neque ab
 aliquo præceptore aut ullis opibus ea plene comparari queunt: quæ
 aut aliquam magnam artem nos adipisci faciunt: aut aliquo in claro nego-
 cio præstantiores reddunt. Neque unquam illis assentiendum est: qui ob mu-
 nera uictores largientibus summitti debere consulunt. Neque tunc mu-
 neris magnitudo sed rei turpitudine spectanda est. Illudque maxime
 aduertendum est ratione offensa uirtutem læsionis expertem nunquam
 manere. Neque parum absurdum estimatione est: mortales ob eas
 res corrupti debere: quæ & uiles natura sua sunt: & ad nostrum
 usum constitutæ. Virtutis siquidem officium id est: ut nihil turpe
 admittat: cunctaque huiusmodi uetet. Quia ob rem eos qui a recta uia
 declinant: nullæ opes adeo extollunt: quin a probis uiris scelesti habeantur.
 Neque ut omnes qui diuitis abundant uirtutibus pollent. Quæ si
 opibus pararentur: quum deus ipse qui uirtus est sub humana imagine
 terras lustrauerit pauperie inuolutus minime uixisset: & sanctam illius
 parentem omni uirtutum genere mortales cunctos excellentem cuius tam
 ardentissimo flagrabat amore: ditæ fecisset. Nec secus gradatim pro-
 xime sectantes. Neque apud nostros solum hæc sententia celebrata est: uerum

apud cunctas orbis gentes id semper comune extitit: sanctitate neque
 multas habere neque optare diuitias. Cuius rei claritudo & us & alius
 quod plurimis tum exemplis tum rationibus comprobatur. Patet itaque ueluti
 neque uirtutes neque alia res us cognatae aut similes ulla pecunia com-
 parari possint. Quam ob rem illas siue sortiti siue adepti sint: eniti-
 maxime debent: ne illas turpiter amittant. At si maiorum exempla re-
 uolueris: pauperes profecto & doctrina & uirtute ditioribus praestan-
 tiores inuenies. Quam ob rem maxime moliaris oro ne ob propria negli-
 gentiam aliquam animi cupiditatem (ne morbum dixerim) superari patiaris.
 Quam res enim quae ad nos proprius ac praestantius spectat negligimus?
 haud minimis in erroribus incidimus. Quamuis temporibus nostris non
 solum diuulgatum sed celebre prouerbiu habeatur: dum diuitiarum
 copia quis possideat: parum illi interesse: an uictus uictorue sit. Quae
 quidem opinio longe a bonis moribus aliena & seruitutis & dedecoris
 imitatrix est. Salubrius quidem esset nihil moliri: quam excidere. Quamuis
 non pauci sint: qui multorum errorem imitari malint: quam unius ductu aut
 paucorum sententia recte uiuere. Neque id clam est: iam uoluptatum consue-
 tudinem adeo praeualere: ut scelera impunita aut non recte castiga-
 ta dimittantur. quum hoc quoque longe nobis securius appareat: il-
 lius modum quam unius si recte degerit: quam reliquorum turpitudinem
 imitari (quam innumeri pene sint.) Turpia siquidem & honesta tan-
 to maiora redduntur: quanto utriusque partis satellites numerosiores
 sunt. Quam ob rem pluri pretii sane est: solus quisque mortalis qui super-
 na reperat regna: quam omnes condemnati qui apud inferos relegantur.
 Cuius rei euidentis exemplum ille optimus maximusque olympi rector
 tunc obtulit: quam mortale genus sub undis perdere statuit. A qua tam
 uniuersa clade Noe cum paucis dei amicis ereptus legitur. Et Moysi
 precibus hebraeorum populum sustineri: diuina historia proditum est.
 Iam huic capiti finem imponere & ampla probatio & longitudo com-
 monent: quam & nostrae religionis argumentis & antiquae legis atte-
 statione & aliorum gentium exemplis aperuimus: non solum praesens
 utile uerum immortalem gloriam ex uirtutis operibus homines con-
 sequi solere. Quam ob rem aliorum quam constipatorum scelera minime imi-
 tari decet (Vulgus siquidem & rerum imperita turba tum opere tum
 sermone maxima ex parte aberrat). Et cum quidpiam memoratu di-
 gnum in populo peragitur: aut unius aut paucorum sapientum con-
 silio Res. P. geritur. Qui uulgi denique opinionem secuti sunt: eos sum-
 mo cum dedecore detestatos accepimus.

Qua temperie ac moderatione consistere debeamus: ut cuiusdam
parti laboranti opem ferre possimus. Caput. xi.

e A profecto omni in tempore atq; negotio temperie esse debem?
ut cuiuslibet parti laboranti opem ferre possimus: uti in statera
uidere solem?: cuius examen facile maximeq; anceps e. Nam si mens
nostra in aliquam partem uehementer intenderit: reliquæ periclitan-
tur: & si una & eadem uia idem semper conficere temptare uel aggredere
remur: haud difficile nostra calliditas i aperto haberetur: nobisq;
facile aduerteretur. Ideoq; pro temporis & locorū opportunitate nos
uaria agere: temptare atq; inuēire decet: & uti hostiū uires atq; astutia
exigūt: nūc impetus in pugna facere: nunc ab his se retrahere: ne dum
alios ferire intēdim?: detecti maneam?. Deniq; quis nō semper oppu-
gnem?: nunq̄ ociū in certamine partēdū e. Et quis aliquādo reissum
aspectū hosti præbeam?: uires & ad hāc & ad illā partē occurrere prom-
ptæ sint. Neq; is quidē rectus architectus habēdus est: q; suos fabros
uno ordine eodemq; loco nec unq̄ mutata coagmētatione cunctos la-
pides ædificare iusserit. Neq; is eleganter fabricaret: qui huiusmodi
iussa & mente & opere sequeretur. In instruēdis siquidem parietib?
aliqua saxa uoluenda alia scindenda uel ad alia cōmodiora loca refer-
uanda sunt: Nōnunq̄ etiā penit? abicienda ne ordo in chaos uertat̄.

Quo in tempore hoies absolutum magisterium adepti sint.

Caput. xii.

e O tunc magister quispiam est: qui cū aliqua operatur: non ni-
mium in re niti conspicientibus: sed supernatare uidetur. At
uero ii qui ad hāc dignitatē iam prouecti sunt: & maiores uires in ho-
stem conuicere (dum opus est) & minus ipsi deficere solēt. Vtili? enim
esse existimam?: artifices res ipsas submittere: q̄ submitti ab us: q; ue-
hemētī qdē motiōe hanelātī similes mēbra defatigādo huc atq; illuc
iacitare assuescūt eis profecto qdē ex arte deest. quū cōsiderem? at quē
laborē saltēdo assumim?: præsertī quū corp? ipsū præ nimio nixū de-
formam? & salt? ipsi? spaciū existimem?: nō nimīū hilari uictoria frue-
mur. Attamē cū actiōes corpore ipso eo modo pficerem?: uel uti mens
ipsa agere solita est: nō parum contenti artifices essent. Mens quippe
nostra nullo subeunte labore nihilq; defatigatiōis ostentās scandere
descēdereq; nimīū pōt. At etiā sublimiores substantiæ proprietates
has præstātori modo iortūtur: cū maxios effect? producere & minie
alterari uideāt. De? siqdē cū immobilis sit & i qere gaudeat: cæteris re-
b? motū ipartit. At quū facultas hęc nobis denegata sit: eniti debem?

b

quoad fieri possit: ut nostrum principium imitemur.

Proverbios particula.

h I maxime subiiciuntur periculo: qui se magistros dicitant: priusq; in maiori cuiuscunq; generis necessitudine: oia opportuna in promptu habeant.

m Inor sæpe labor est: & uires & ingenium nonnullorum auctorum deuincere: q̄ eor; auctoritates in absentia confutare: præsertim cum illi eas sustinere contendūt: qui ea quæ memorant se uidisse dicunt.

f Iue ars siue uirtus tibi comes sit: ea nunq̄ contemnēda est: quæ quidē cognita si egeris summope illam cuperes.

i Am ætas tēpusq; adent: cū lætus eris: si uirtutis obsequio prætus repulsusq; nunquā a recto proposito destiteris.

n Vlla re animi uires magis q̄ uictoria augentur: nec adeo extenuantur: q̄ rei gerendæ periculo.

t Empora in rebus honestis infumenda sunt: in quibus nec tēpus nec labor amittitur.

a Res tantisper ut sciantur exercendæ sunt: non tamen eas hominem in propatulo habere licet. Virium enim exercitatione non pecunia sed laus quærenda est.

h Aud facile id retinetur: quod a pluribus desideratum est.

i N bonis actibus is qui uersatur: uictor nominādus est: & e cōuerso. Nam qui ab improbo superatus esset: uictus a uicto cognominaretur. Minime quidem sibi uictoris nomē poterit cōparare: qui malis moribus imbutus alios opprimit.

t Ranquillam sæcuram inconcussaq; uitam is sibi eligit: qui diuitiarū lux? aspernat: & medio gaudet: quo ubiq; frui poterit.

e E si pulchra natura sua uictoria est: asperrime acquiritur. Quæ ob rem etiā qui optime resistunt: gloriā merentur.

p Orentes imbecilles sūmittere possunt: At uictoriam ab eis sibi parare nunq̄ queunt.

c Vi uictoria dempra est simul & ad ea quæ ad uictoriam conferunt scribendi tollitur auctoritas.

p Lurimi falluntur qui se paruis criminibus coinquinari sinunt: dum maior; scelerum occasionem uetent.

q Vi sua luxuriose largiuntur: haud magna necessitudine impellente aliena usurpant.

o Biscœnis uerbis non abstinent: qui per turpitudinē uitā agūt:

quū non redarguuntur a publico cœtu.

h Iuenturæ fœlicitatis pignus possident: qui ob uirtutem contumelias patienter ferunt.

h Omnes per uoluptatem molles: hebetiores: imbecillioresq; non autem ad discernendum promptiores redduntur.

p Vdicitia uerecundiam seruat. Pudor uero corrumpitur luxuria.

q Viruborem constantiamq; obseruant: haud facile errare assuescunt. Harū enim utraq; pars animæ amicissima esse expitur.

a Veritate nullum crimen oritur: sed sæpe a falso qđ sub ea tegitur. Ex auro enim mali nummi nequeunt fieri: sed ex deteriori metallo artificis prodicione tecto.

u Eritatis amor odiūq; falsi: recte scribēdi potissimæ sunt causæ

q Vodāmodo impossibile uidetur agere siue docere uti decet: si ne eo temperamento palestra opportuno.

a Vctoritas ueritati fauorem: nunquā tamen eandem constitutere poterit.

d Ifficillimum est philosophiam absq; propriarum actionum experientia intelligere. Ea scientia philosophia est: quæ principū & cuiuspiam rei proprietatem rimatur. Quam ob rem qui uel hac facultate recte utuntur: uel naturalū rerum proprietates cum suis causis probe nouerunt: philosophi merito dicuntur: qđ nomen neq; aliæ scientiæ neq; cuiuspiam homini uel aliā desideranti uel possidēti cōuenit.

q Vos trepidatio subito inuadit: eorum membra præ timore tantopere occupantur: ut maiora pericula futura discernere nequeant.

e Ademum æqualia uerba arbitramur: quib' potestas æquo modo correspondere uidetur. Sæpe adolecētes fræti uenturi temporis spe: aliis minitantur. At qui annis simul & ratione conseruere: de præterita facultate frustra gloriantur. Sæpe & enim temporaria præoptata uidimus: affectatū uero opus nequaquā cōsecuti sum'.

n Non tenuem de se insipientiam medici testantur: quū non nullorum complexiones de iis se nosce dicant: quibus iam ante medellam applicuerant: cum quibus quoq; longam consuetudinem habuerunt. Nam si uti existimātur suæ facultatis opportunam sufficientiam possiderent: quæ nam complexio cuiuspiam a natura sancta esset cognoscerent.

q Vot miseriarū genera iis euenire assuescūt: qui pessimū cœtū aliquē uel defendunt uel frequentant: quē nisi oderim': nūq̄

recte redarguimus: neq; falsum nisi amatum extollimus. At quâuis ab ipso principio huiusmodi opus non penitus corrupta mente aggrediamur: ex eadem cōsuetudinē malignitatis habitum qui & bonitati & æquitati repugnat uendicamus.

e. Tuis qui uirtutes ut aliis placeant sectantur: & iis qui a malis ob pœnarum timorē abstinent magna laus nequaquâ debet.

a. De hoc quod quis recte scribat: necessum habere uideretur naturæ causas rimari: mores examinare atq; omnium rerū cōtemplari rectorem: quæ simul uniendo ad meliora sese conferat.

o. Pera enim mortalium nequaquâ clara fiunt: nisi in iis efficiendis artuum uires atq; aîæ potentia ab experientia ductæ cōueniât. Quanta scelerum occasio sit: iniquorū cōsuetudo.

Caput. xiii.

m. Agna scelerum occasio est malorum cōuertium: eorum præteritum qui uerborum dulcedine melliti malignis artibus utuntur. Nam uti natura mortalium imbecillis est minima contrarietas longū nobis impedimentum afferre solet. At cum cuius uis rei habitum uendicamus eundem ob longam consuetudinem penitus deserere: perdifficile est. Quam ratio ipsa excessus defectusq; moderatrix inter humanas calamitates tanquâ temperies incedere uideatur. Ad quas tamen omnino uitandas uel post aduentum depellendas: & diuina & humana ope præter nostram idigere: sane dici potest. Neq; ad uitia declinandum difficultatem hanc iueniri dicimus: cum omne mortale genus ad uoluptates propensius esse cernatur. Neq; solum artes quas iam a principio corrupto animo discimus: uerum et quas æqua mente aggressi sumus: nobis sæpissime nocent. Iam enim compertum habemus: nonnullos inter mortales errare: qui concoloratis uerbis & bono principio sua perfida opera & scænicam atq; inhumanam mentem dæmonicamq; tegunt. Quapropter maxima uulgi pars sæpe seducta ostenditur: quū his similibus aures præbet. Neminem tamen malas atq; prohibitas artes sectantē adhuc cognouim⁹: qui libero animo ad sui erroris medicamentum capessendum idoneus esset. Si quidē dæmones cogere arbitrantur: a quibus ipsi longe certius religant. Vnde fit: ut illo horrido furore cōcepto cū aliqua ex cogitata pagere tētāt: spirit⁹ simul suis mēbris implici⁹ illos agitare: uexare atq; cōcutere nō desinat: donec ipsi a se imutati nec ueritatē itueri: nec suæ dementiæ nebulam rescindere possint: uerum ea quæ mēte proposuerāt: se uere uidisse credant. At cū dæmon sine obiectione

aliqua uerissimi eos non tam arctius deduceret derineretq; eundē aliquā experientiae cognatam partē adducere necesse est. Quāobrem angeli illi dānati plura mala eodē tēpore contingētia illis offerunt: quorū mentes sensusq; per uehementia fantasmata imaginēsq; adeo obcæcant: ut huiuscemodi mala a seipsis fuisse confecta & credant & depræhēsi fateantur. Quā ob causā nō solum se decipiūt: sed & alios fallunt: cum ea quæ dicunt: ad sensum quoquomodo ostēdere uideātur. Neq; a dæmōibus totam hanc rem confici censent? Sed & ii qui male uiuunt: quærent ex seipsis errores hos uehementer augere: tum cibus tum unguētis tum fide in adiurationib; nefariisq; uerbis exhibitā: quibus cū rebus spiritus animales tantopē agitantur: ut in somno & in uigilia cōmeare remeare & plurib; in locis imorari existimēt. Quas res narrare solent: cum se rediisse affirmant. Contra quos tamē argumēta facere: eosue redarguere: superuacaneū est: quum ipsi hanc tam claram rem minime animaduertant. Ex rebus enim cūctis e quibus mortalibus utile prodire assuescit: istis nocumentum euenit. Sequoq; opibus diuites & corpore aptos esse simulāt: cum pauperes & informes & sint & experiantur. Super id quoq; nimium admirandū est: quonam pacto suos sequaces deludere: & ad suam sectam deducere queant: cum neq; fundamentum neq; rationem in suis uerbis ostēndant: immo quo uis in passu turpes atq; hebetes rationes assignāt. Quāuis sempe inquirant: unde in suo pessimo more sustententur. Pollicentur enim diuitibus nunc thesauros ingentes in uisceribus terræ conditos ostendere: nunc ornat; ditissimos peragere posse: nec dum parua lucrentur: magna promittere dubitant. At si quæ huiusmodi belluæ mentiuntur conficerent: fraternitatis officium certe excederent. Sed dum alios contra magna pericula munire posse contēdunt: se ipsos contra frigus & æstum aliosq; naturæ ictus inermes deserunt. Quāq; non parua affligātur necessitudine. At huiuscemodi dementiæ alumni rarissime homines adeo debiles inueniūt: a quib; defendi queant: etiam si suus rhadamantus & imperator & comes illis se applicet.

Qua inanitate nicromantici fidem sibi comparare contendant:
& quam uim motiuam intelligentiæ sortitæ sint.

Caput. xiiii.

a T nicromātici cū inania corpora ueris similia maxime ad hāc facultatē nuper ingrediētibus ostendere posse præsumāt: magnā ob id sibi quæ nulla est auctoritatē cōparare credūt. Huiusmodi

b iii

enim demonstratiões cæcis mētibus potius in hæere: q̄ aliunde prouenire solent. Ii enim qui cristi fidem signaq; abiciunt: ob eandem perfidiam potius quã a diabolicis uerbis incultis atq; horridis deludunt. Si ea enim tartarea uerba huiuscemodi potestatem sortiretur: quauis in parte coraq; omnibus arbitris idagerent. At ii qui hac in facultate præstant hæc fantasmata illis tantū obici posse fatentur: qui religionis nostræ & signis & uerbis derelictis in dæmonū circulis se se icludūt. Quid enim tum oculis deformi? occurrere potest? chimeris illis quas iam ipsa iō uenturas circumspectāt? Quãobrem quoq; istiusmodi ministri (ne magistros intelligas) ut opperietes uehementius alluciant agitentq; & a ueris sensuū muneribus amoueāt: magnum illis terrore uenturū denuntiant: quē nō sine magna animi strenuitate excipiac ferri posse censent. Et cum quicq; tale nōnunq; appareret: id inane: rarum atq; imbecille corpus est, quod a uento deuehi potest: cui? undiq; acies superficiesue adeo tenuis aspergit: ut umbræ similis & iētibus & apprehensionibus cedat: & euanescere a cōspectu quandoq; iudicetur. Spiritus siquidem grauiora gestare non queūt: q̄uis illis se applicēt. Nam ueluti corpora ipsa potestatem super spiritus nequaquã sortita sunt: spiritus ad ipsa corpora non aliter se habere natura sancitum est: ni alia singularia statuta deus sanxerit. Anima siquidem e corpore disiuncta eodem modo lapideos muros quo linteos transeundo permeat: neq; aliter per medios montes quã per auras deuolat. Quñ nullum deniq; adeo densum corpus dari queat: quod illis solutis impedimento esse possit, neq; spiritus ipsi ualidam apræhensionem agere ualent. Quo fit: ut nostrarū animarum substantia neq; corpora occupet: neq; repleat. Neq; spiritus hac in parte a corpore uectatur: & uti nos ipsi uita manente aliã in speciẽ cōuertiat aut similitudinẽ oculis alienã assumere nequim? ni perempti prius & putridi atq; oino soluti sim? : non aliter incorporeæ substantiæ disiunctæ manere coguntur: donec corpore dissoluto diuino iussu introducuntur. Neq; ullus ad hanc rem de qua loquimur creatus spiritus nostra aia potentior esse ue deberet animabus spiritibus deficientibus, qui cum nostro in corpore debilitatur: tunc anima ipsa corpus iacere permittit, quæ quãuis summopere enitatur: illud dimouere non potest, quo corrupto illa discedere cogitur. Persæpe quoq; uidentur personæ, quæ & a dæmonibus torquentur: atq; implicitæ detinentur, ex tamẽ (præter uehemetem uocationem) nihil cum robore agunt: sed amentiu more astatibus minitant: & cum pedẽ retro ultrouē mouent: uinolëtorum

more ruere solent. si quoque de quibus sermone agimus? ceterum ab hac luce migrant: & uiuendi cursu finito neque eorum corpora uel iter agere: uel a demonibus deportari queunt. Neque deus praeter ea corporibus quae ferro: fame: aut serpentium moribus aliusue uariis casibus in solitudine interiere: quorum cadauera & aues & ferae proiecta consumpsere: nullum a propriis aibus ad hominum caetum deductum est: quod ex tanto utriusque partis amore fieri debuerat. Neque spiritus illi (quos angelos communi nomine dicunt) nostris sensibus sese ostendere queunt. Nobis siquidem inuisibiles sunt: nisi a summo omnium: maximoque rectore aliter imperetur. Quod altera de causa cum permittitur euenit: uel ut boni acriter comprobati maiora consequantur trophea: aut e contra scelesti ob sua flagitia diuinæ ultionis initia experiantur.

Et rerum fundamentum imprimis probare: & eas limitare oportere.

Caput. xy.

A Tomni ex parte ubi potestas aliqua sine probatione fundamentum prae-sumitur: non pauci errores prouenire solent. Nam cum quam uim creaturae singulae natura obtineat: quas quoque operationes necessario sequantur: scimus. Quid etiam per accidens non unquam agere assuescant: cognoscimus? Pars quam capescimus? defedi ac sustineri poterit. Cuius rei exemplum tale afferre licuit: libuitque. Unus quidam & aptus & potens est: ut alium uita priuare queat: nec certa ob id scientia haec erit: quum neque necessario neque semper illud eueniat. At si de corporis alimento loquimur: an edere bibereque uidelicet debeamus: id facile probare poterimus: mortales scilicet sine esca degere non posse. Verum etiam quamuis leues fortesue simus ad caelum usque scandere: aut totius terrae molem diuoluere posse minime sequitur. Neque per puncta uel figuras arenae inopinate per sortemue creditas sideribusque commissas & ab isdem uel propriis uel inclinatis cognominibus nominatas, quam ex ueritatem uerisimilitudineue nobis afferre poterunt? ut futura praenuntiata inde ortum afferentia credere debeamus. Id demum fatemur: sidera ipsa certos propriosque cursus unde meare remeareque soleant habere: unde potestatem hanc nullamque aliam sortiri experientur. Quid scilicet parum maius minusque aptitudinis in corporibus influendum: quae quum neque facultatem habeant qua nos discedere: immorariue aut ab incepto reuocare cursu efficiant. Neque nos ad necem ducere: neque ab aegritudine sanitatem repetere agunt. At cum huiusmodi artifices hac cautella se tutari intenderint: eos caute confundere: obnixae etenim asseuerare solent: astrorum peritiam ueram esse

LIBER

scientiam dicunt. Nihil noui prepositio hæc affert, ea enim omnibus clara est. Verum id eo modo intelligitur: dum ab astronomia illud petimus quod ipsa suggerere potest. Nihil enim in ea ratione tenetur uel defedit præter naturalem siderum cursum quem sensu ipso apprehendimus: cum ab ea parte denique declinamus longe ab ipsa re aberramus. Accidentales siquidem casus futura prædicere nequeunt. Astrologorum naturam hic silentio prætereo, quæ a nobis aliunde pro opportunitate explicanda est.

Qui libri legendi qui uide uitandi sint. Caput. xvi.

Quæ uamplura fabulosa uolūina legi solent: quæ & aures demulcere & dulcedine sine præsentis nocumēto præbere uisuntur, quæ ad plures erroris occasionem deferunt. Neque æqua profecto uerborum atque operationum necessitas urget. Bonis siquidem operibus & maxime & semper egemus. At uerborum magnificus apparatus neque multum neque sæpenumero præstat. At in rebus fictis fabulosisque & auctiora & elegantiora uocabula quam in ueris dici & posse & solere: manifestum est. Neque id magnificandum est illiusmodi siquidem auctoribus uti libet scribere permittit. Neque idcirco eorum auctoritas illis præferenda est: quæ minus ornata oratione loquuti & res ueras & tractabiles memoriam mādant. Nonnulli tamen & testantur & prædicant: eos qui scholis simul & litteris non cōsentire togæque litterarum uel dignitatis gradum adepti non sunt: in sacra scriptura minime loqui uersariue licere. Quos aliquo modo causam & esse & fuisse iudicamus: ut si facilius aberrarent qui in falsis artibus ediscendis scribendisque habitum uendicant, quo ductore faciles atque citos aditus ad tartara consequantur. Nemo enim illis in rebus sapientia aut affectione præstat: quas haud sæpe pertractat. Incognita siquidem cum absunt a mente quam ocissime aduolare & contemni solent. Cum ad sunt uero admiratione non sine stupore inducunt. Vti rusticis ante principes magna ex parte euenit: qui plura manibus frustra tentantes stupidi atque uecordia attoniti pressique uidentur. Sed si ex parte principis aut anser aut palumbus eis tollit magis illos peritet: quam de quibus plurimum regum obitu. At si gubernatorem cognouissent minus illum intuentes admirarentur: cui ut præsidio essent libentiori animo molirentur. At si docti in litteris homines fidei nostræ ueritatem per eas ostendere ac roborare cōtenderent: adeo illis profecto auctior esset & magnitudine præstaret: ut nunquam id recte consequi potuissent.

Studiū circa primos auctores potius quam circa eos qui aliorum opera cōmentati sunt intendi debere. Caput. xvii.

In studiū nostrum inter primos auctores intendi debere cōsu-

limus. Interpretes siquidē sæpenumero discrepāt: tum quia uario ac singulari modo mortales de rebus sentire solemus: & dum quisq; ea quæ suæ rationi discursiue propria diiudicat scribit: omnes cōcordes esse minime possunt. Nonnunq̄ quoq; ob aliam huic deterio rem causam dissentiunt: ut singuli suam opinionem (ne sententiam dixeris) extollant. Nosq; impossibile esse remur rationem uestium mutatione permutari debere, quarum uarietate an hoies peritiores doctioresue fieri queāt tu princeps qui optimus es cēsor diiudica. Quāq; quos cādidae uestes iduunt cōtra quos nigra tegunt conspirasse ex rebus ipsis uideri potest. At hi quoq; quos maculis distinctos ituemur cōtra quos uniforme tegmen occultat arma capescere nō i merito iudicātur. Ois deniq; uestiū colores tanq̄ insignia hac i re iudicari par ē: si horū rixas contūelias ac pene muliebre certamen inspexeris. Neq; dū alius alium ferire queat modum obseruare neq; semet tegere curat. Quo fit ut ciuili Marte omnes cū dedecore occidāt morituri. Vnde id facile colligitur homines hos ut suam sensationem potius q̄ uentatem inquirant: eniti. At cū dispallati pergāt tanta particularia itinera præbent: ut nō sine magna difficultate ii qui per litterarū rudimentū religionē nostram petere statuunt eandem recte consequi queant. At nō tantū ab externis sed ab ipsis hominibus cristi nomine abutētes hoc nō pro paruo impedimento capitur. ii enim qui cristianæ fidelitatis titulo nominantur & perfidi experiūtur: ab hac parte suos errores non parū tegi posse arbitrantur: quum plura de his quæ litteris memorix credita sunt: ordine naturæ sciri non posse credāt, quæ etiā si diuinitus tradita essent haud tantū discriminis sortirentur. Dicere audent. Assentire enim huiusmodi rebus tum fide tum sana atq; bona ratione debere dicūt: nō autē repugnantū argumentorū cōtrarietate.

Quam nā differentiam & corporis robur & animi uis adinuicē contineant.

Caput. xviij.

q Vam nam differentiam corporis robur mentisq; uis inter se obtineant: hoc in capite pertractandum est, quorū utriq; id quod præstanti? sortiri solēt spetiatim tribuetur. Homines nāq; iam nonnulli sunt: q & ualore artuū præstāt & animi claritudine excellūt. Alii quoq; quibus utraq; pars denegata est, quos omnes in presentia sermo noster includere negligit: sed eos alia in parte constituimus. Qui intelligendi uim maximā cū corporis debilitate possident, quos tamē uirium expertes nequaq; dicere audemus: cum partem hāc dū uiuimus habere natura cogamur. At alterum locū eos occupare dele

gimus, qui ualentes corpore sint & illud habeant ingenium, quod magna ex parte natura mortalibus impartiri solita est: quorum discrimen contentio nostra declarare proponit. Quamplurimi namque mortales tum ducum tum imperatorum munere functi arte atque prouidentia ut magna facinora fierent iter praeuere, quae tamen sine militum uiribus peragi posse reuendum est. At quis ab imperatore ipso imbecilli insidiae inuentae sint: tum militum uirtute tum pertinacia uictoria ipsa parari solet. Neque illud saepe numero compertum est: per astutiam tantum aut ualidum deuincere exercitum: aut munitas debellare prouincias. At quis ingenium & iusticiam sequatur: & magistralibus dignitatibus decoratur: & populum magna ex parte regere soleat: dum uires illi tolluntur: neque plura neque magna opera conficit. Illius enim praecipua potestas & imperium a multorum fauore atque auspicio prouenit. Iusticiae si quidem contradicere & turpissimum est: & non sine dedecore fit, quae tamen inter mortales sine publico robore facile rumpitur. At intellectio nis proprietates & excellens magnitudo hac in parte constituta est: ut regendi amplio rem potestate supra corporis uires semper haberemereatur: & ea quae singulis conueniant impartiri sciat: & exercitus ad tutandam rem publicam & agere & ducere norit: Pacatis quoque rebus salubri ocio & pacis perpetuo amori consulat, quibus conditionibus imperator & pace & bello praestare queat. Duobus demum imperatoribus constitutis quorum alter membris robore praestet: alter uero ingenii claritudine excellat: caeterum uero si aequa bellandi manus utrique data esset: sapientem longe praestare debere manifestum est. At uero cum hic ualidi illic uersuti numero pares pugnam consererent: fortiores longe excederent: siue breuis siue lata decertantium turba delegatur. Neque ulli dubium sit: per augmentum ualidiores corpore magis ac magis praestare. Nam quis per insidias trophea quandoque parata sint: saepe uictoria robur ac militum pertinaciam consequitur. At quotiescumque magnae copiae a parua hostium manu stragem ceperunt: aut nunquam aequo campo dimicatum est: aut par pugnae copia omnibus minime concessa est. Nam aut maiores numero: fame: frigore: illuuiis: squalore: siti: aestu: niuibus: natura uel locorum permulta uel uigilia enecti ac debiles constituerant: ubi neque unus alteri subuenire: neque hostem ferire: neque semet tegere poterat. At pauci contra omni in re (praeter numerum) praestantes ueluti lupi in pecudes omnia externere solent: ubi sui ferocia hostium tantum patientia experitur. Quo fit: ut minimo labore atque momento & magna uictoribus praeda & ingens uictis terror stragesque relinquatur. In enim qui in his de

quibus locuti sumus rebus excellunt: cū (uti licet) suis uiribus utantur: eos aliorū afflicto robore præstantiores reddi: manifestū est. At maiores natu cum ingenium ualidius obtineant: & tum peritia tum sapientia præsent, quibus annis infirmi sint: cōmodius exercitibus præsumunt eosque rectius instruendo deducunt. At pugnam siquidem atque certamina iuuentutis robur deuincere solet. Ars quippe uiribus iuuentus uero consilio indiget. Neque unquam scriptoribus uti ipsarum rerum auctoribus par gloria tradi debet. At ingeniosi magna ex parte scripsere, Fortes namque quid memoriæ mandandum esset gessere, quibus ad animi immortalitatem corporis uiribus sapientia ipsa longissime antecellat. At uero cum hæc quæ præcipua pars (immo totum in nobis est: ut plerūque fit) negligenteretur: & singuli mortales uti liberet uagarentur nullis adminiculis opem ferentibus: fortiores reliquos facile uincerent apud nos denique ingenium natura sua uires magnitudine præstant. Quamquam horum alterū alterius opem maxime egeat, neque reliquū plurimum prodesse soleat. Validi enim maiores feras secuti impetuosissimi maxima ex parte sunt: At contra imbecilles ueluti uulpeculæ & astu & prodicione nos inuadunt. Quāobrem uim in aperto insidias autē in secretioribus locis uereri debere censemus. Quā rarissime siquidem compertū est: debiles aut iniurias aperte inferre aut sibi illatas aperto ulcisci Marte aut aliqua cōcessa uia. Neque ulli uindictæ generi parcūt, ad quam cum properare festinant omnibus moliuntur modis, neque dormientes excitare curant: dū animi sui breuitudinem expleant. Huicemodi hominū inennarrabili angore opes quarunt: & uti natura bona aptitudo illis denegata est: non aliter cætera sibi defutura existimant, qui dum ne adeo probrosi (uti sunt) habeantur: defectus proprios alienis bonis contegere curant. Hoc tamen omnibus cōmunē sit: siue ingenui perspicacitate siue corporis uiribus uel præsent: siue etiā debiles fuerint: ut quisque corpus exerceat ut quouis in loco & tempore necessaria sibi comparare & inter uiros cōnumerari posse facile credat. Quod siquidem qui ignauia torpescunt: in obscuris uel operibus uitam degunt: eos ipsos mente hebetari necesse est.

Hæc denique pro uniuersa norma ubique seruari solet: seniores ætate senescente maliciosiores reddi solere: & uti rector corporis aptitudo defertur: sensus & timorem & strictiorem consistendi locū adinuicem ostendunt: arbitranturque cum propria euanescent: aliena non solum possidenda esse sed & maxime astringenda: & sub mille latebris occultanda, quibus quis breuior uitæ cursus quam iuuenibus a na-

tura derelictus sit: cum nonnunquam e contrario accidere uideant: suae avaritiae rationem capiunt. Nam si qui onerati senectae fortunae amittunt bona: ea aliunde requirere pene impossibile est. At mortales ullos qui eos sine exuperanti precio curare uelint: reperire posse diffidunt.

Experimentum pro experientia a nonnullis inepte dictum. Caput. xix.

n. Nonnulli satis inepte experimentum pro experientia saepe intelligunt, quorum nomina quae cognata & iudicetur & sint: res ipsae sub iisdem nominatae non breui numero differunt. Aliud siquidem fabricare fabrum itidem aliud esse: manifestum est. Scribere quoque ab ipsa scriptura differre omnes assentiunt. At cum praecipuus pernicitatis titulus tribuendus sit: & qui hac in ipsa currendi salendiue facultate praestanti nomine appellandus est: eundem mediocres anteire debere palam est. Ut excellentes non sine discrimine nominemus: & magnitudinis differentia uti conceptibus sic propriis nominibus uarietur. Neque aliter de experientis censendum est: non omnes enim quae uaria experiantur: experientiam adipiscuntur: neque eos omnes expertos dicere licebit. Experientia siquidem neque una ex re aut uno in tempore aut a quopiam homine colligi potest. Ea enim & multis rebus & longis temporibus & multa experientis sagacitate (ad hoc quod constare queat) indiget. At cum totiens aliquo in genere res uarie experitur: ut sane apteque constet: & quantum adiuuenti nocumetique uti res aliae quibus ipsa applicatur uariant: maxima (imo fere tota ex parte) afferat: tunc experientia ipsa constabit. Nam qui a singulis experientis ordinem artemue statueret: facile deciperetur. Non pauca siquidem corpora quae maxime nobis aduersa naturae nostrae bona esse in congressu saepe uisunt: & e contra. Ut uerum deique sciri queat: res nimium expurari purgarique debere manifestum est. Aurum siquidem quam a natura producit: non eadem perfectione ostendit possidetque quam quam saepe ad ignem aliisque opportunis instrumentis depuratum est. Ut propositum autem apertius dilucideretur: rei ipsius & non exemplis adulterinis utar. Nam quum ineptum hebetemque hominem ob id quia is uaria experiat: expertum nominamus: minime recte loquimur, quum apertum sit huiusmodi homines neque plurius precii opus attingere neque experientiam colligere potuisse. Neque aliter de praecclaris ingenio uiris nihil tentantibus censendum est. Neminem enim litterarum expertum habemus: praeter eos qui in litteris uersati sunt. At cum quispiam harum partium alteram eligi: alteram uero negligi statuet: experientiam recte se stabitur. Ex illa enim longe certior quam ex litteris cognitio orta est. Nam quae ab ingenio ipso quandoque aliqua noua prodeant: nunquam id fieri so-

let: n̄ prius res aliæ ab inuicem uisæ tractent: quæ eundem ad experientiam deuehant.

Modus quo nam mortales ab ineunte ætate probe instrui debeant.

Particula, xx.

m Odus quo nam mortales ab ineunte ætate probe instrui debeant: q̄ plures cōtinet partes, quæ a nonnullis approbatæ sunt

ea attamen norma cū minime cōmunis sed a paucis admodum obseruari cernatur: nos eam altera in parte huiusce capitis explicare: in altera uero enormitatem detestari statuim⁹. Nec secus agere speramus: cum de principibus ac subditis nobis agendum erit.

e Ducatio ab iis hominib⁹ sumi debet: quorū imitatio sequaces lædere nequeat. Adolescentium siquidem mores sæpenumero rectores emulantur. Quã obrem non inutile fore existamaui: ea in mediū adducere: quæ ab iis hominib⁹ haberi deceat: ut natura ipsa simul atq; habitus dissentire: & a mutuis uulneribus cadere uentur: dōc utraq; pars & magnitudine & uirtute aucta alteri subuenire queat.

Dum ad septimū annum pueri perueniūt: ea licentia illis largienda ē: quā ætas ipsa appetierit. Neq; tūc ciborū copia ulla ex parte illis minui debet: dū ne illa morbos afferat. Neq; hanc uescēdi ubertatē a nobis frustra p̄mitti iudices: quū tūc tēporis mēbra nostra & magnitudinis & substātiæ maiore portionē assumāt. Anim⁹ quoq; hūanus tunc ad uarias intendere partes initium facit. Neq; nimirū eo tunc coercendi sunt: sed quantum ad imperium cognoscendum & parendum modulū satis sit: ne aut omnino liberi aut libertatis penitus expertes se esse cognoscant. Illud namq; in posterum & ad uoluptates propensiores & ad uirtutes eos difficiliore reddat. Istud uero ut sibi cum maiores sint (quod longe minus decet) latius indulgeant: & proponere & quandoq; exequi facit.

A septimo postmodū ad decimū annū iā uerba (q̄uis nimirū moderata) quandoq; sentire: putile est. Hinc uero ad quintūdecimū tum mutare tum efficere mores necesse est: exacta siquidem castigando & uenturis modū sanciendo: Et ueluti uel haecenus imperare præesseq; soliti erant: hinc e contra fieri peropportunū est. Imprimis siquidem parere atq; subici: illis imperandū atq; edocendum est. Qua in parte ab illius summi rectoris sui cognitioe initium agi debet: cui⁹ præcepta q̄ maxime colant, quæ q̄uis nō omnia expleant uti ab ecclesia maioribus natu imperatum ē: uel iis qui uitā haud multum laboriosam agūt: non omnia tamen negligenda sunt: saltemq; eam partē exequi quæ pro ætate ista sufficere uideat. Nam

LIBER

quis tenera ætate ieiunium aliqua ex parte obseruaretur ob uni⁹ pro
 fecto diei in mediam partem adolescentes detrimenti caperēt: quū neq;
 membra suum augmentū ob id deserāt: neq; sanitas imbecillior sed
 ualentior potius reddi soleat. Et ueluti hoc in tempore maiorē nutri
 menti partem mortales assumere solent: uerbis uerberibusq; egent
 quæ nimium rigorem attamen minime fortiātur neq; rectorē horrē
 dum reddant: neq; is ut timeat: uerum ut adolēscētēs moderate cor
 rigat eos ferire debet. Rixaq; peracta uapulāntem uerberantēq; æque
 affectum fuisse ostendi cōuenit. At tunc præceptor ipse causam lati⁹
 explicando damnare debet: neque id solum præcorum uerbis sed &
 suis paterno amore subiunctis. At quū horum hominum quispiam
 ut terror sit subditis: eosdem punit: dū ipse adest illi a uitis abstinet:
 flagitia tamen excogitant: saltemq; mēte peccant. Naturā siquidē ua
 rio recreari modo appetere solita est: quæ quū duris legibus obligata
 coercetur: eā deteriorē in absconditū capere licentiā manifestū est.
 Deinde uero ad uigesimum illos ad uerum uirtutis iter (quoad fieri
 possit) deducere: ibiq; laxiores habenas præbere etiam decet, quas ta
 men omnino remittere nequaquā consulimus: quum tunc mortales ad
 utranq; partem propensiores esse maxime experiantur: cuius rei cau
 sam illam intelligēdi operandiq; ampliōrē potestātē esse non temere
 arbitramur. Qua quoq; in parte præteritæ subiectiōis recordatio nō
 parū cōferre assuescit. At modū istum quē paulo altius rettulim⁹:
 omni in tempore obseruari debere: nimium conuenit. Immo uices
 rerum omnium non aliter interpretari debent: nisi ut quæque aduer
 sa euenerint: ob scelerum culpam contingere credant. Prospera autem
 tum a diuina munificentia atq; bonitate & pensatione bonorum ope
 rum emanare (uti est) existiment. Neq; uictoria illis sine thure atq;
 precibus parari posse firmiter assentiant: neq; a sui corporis uiribus
 sed & ab animi robore ueluti pudicitia: ueritate: fortitudine: clemen
 tia: reliquisq; eiusdem generis rebus uictoriam partam esse arbitren
 tur: neq; etiā ob sua egregia facinora tantū sed ab hostiū quoq; cul
 pa magnam prodire partem existimēt: neq; aliter aduersarios meritos
 esse ob eorū scelera credāt quū p turpitudinē uitā degant: nunc uentri
 nūc libidini indulgētes: ut non tantū gloriā affectātes: sed & pœnā per
 timescentes: nec solis animi documentis sed per corporis exempla &
 honestum sequi & turpe fugere statuunt molianturq;: cuius rei euen
 tus facilis in hunc modū erit. Nam quū solum animam corpore de
 seruo fouere intenderis: iuuenes recte erudiri perarduum erit. Eorum:

siquidem ætas naturaq; immo omnis caro (ut nihil inter mortales fecurum esse affirmem?) am cenam recreationem appetit. Quia ob rem eam in honestis rebus quærere & licet & decet & eo modo & iisdem in rebus demum exerceri: e quibus cum opus sit iuuari possim? quæ quæuis non multa uirtute eæ exercitationes ex se excellent: non parum utilitatis afferunt, quum nos peccare uetent: & ad meliora opera aptiores reddant. At uero quum mores nostri adeo a recta uia aberrare conspiciantur: ut qui corporis agilitatem tum a natura tributam tum arte tum duritia consuetudine quæsitâ possident: non parum ad uoluptates propensiores sunt. Fit enim magna ex parte ut homines huiusmodi periculosa uoluptuosaq; loca (in quibus caro ipsa oblectetur) petant, in quibus postquam peruentum est eos aliquo crimine non obliui perarduum ac pene impossibile est. Ad mala enim committenda pluribus de causis moueri solemus: tum ut magno in pretio a uulgo habeamur & uana uetosaq; assequamur nomina: tum ut opes facilius acquiramus: tum etiam ut ab his quos amamus ardentius adamemur. Aliæ quoque uis cognatæ causæ nos agitare solent: quo in tempore longe præstantius esset eundem contemplari eiusq; reminisci: qui bona cuncta (nulla impellente necessitudine) cunctis largitus est. A uigesimo præterea nostræ ætatis anno ultra & calcaribus & habenis uti (ueluti res tempus atq; opportunitas requirunt) optima cõsultatio est. Quæuis uero qui has cõditiones habentes hoc officio fungi deberet: aut nusquam sunt aut non recte quæruntur: maxima enim (immo tota pene ex parte) e contra fieri experitur. Alii enim tam sæuo imperio adolentes coercent: ut cum absunt eorum reditus a discipulis sine carere maxime optet detineaturue saltem: & discendi desiderium in magistri perniciem uertunt. Neq; uero interea a sceleribus abstinent. Ast alii dissimili uia simile nocumentum impendere solent. Nam ueluti uitia coercere debuerant non solum uis sed ad flagitia ipsa patranda & copiâ & audaciâ tribuunt. Neq; id denegandum est: iuuenes in actiones uersari debere falconum more tam est, qui continuo erudiunt: ne uiles uolucres aut ultra suas uires feroces pugnacesq; petant. An forte homines adeo contemnuntur: an hoc de quo sermo est iter adeo arduum est: ut miluorum morem imitari malint, qui uariis peractis giris ea rapere solent quæ probis uenatoribus odio sunt. Neq; hac in parte exempla ipsa abscondere uolumus: huiusmodi quippe homines quum ieiunium imperandum esset cibi copiâ exhibent: & eo tempore quo diuinâ benignitatē & cognoscendam & pensandâ esse tum ratione tum diuinis documentis obligamur: deo maledicere in

Situūt, et dum sacris interesse adolescentes deberent: ipsos ludere im-
 perant. Quo fit ut uitæ sustentacula (opes scilicet) una cum rubore
 amittant: cuius loco illa humano generi tam maxime aduersa impu-
 dentia subit. Neq; alia huius cognata longe abest quā ad huc latini
 sine nomine deserunt: hispani uero de semboluram recte dicunt, quæ
 quæuis & loca petuntur: & facinora nullo timore auctores aggredi
 assuescunt, quæ nos uel uoluptatu nutriticæ uel uirtutum nouerca pro-
 pterea appellam? ea enim & cuncta bona excruciat: & malis omnibus
 alimenta præbet. At pedagogi illi execrãdi pro pudicitia assiduam ue-
 nerẽdant. Nam quis ueni amoris milites sese esse præsumat: nõ pa-
 rü iproprio utunt uocabulo: quü ipsi illi per? ceno submersi expiant.
 Amor eni quẽ isti falso nominat: ad ea nos semp icitat loca quæ per
 sufficientẽ causam a natura petunt. At u nõ nisi spreis probrosis ac
 dedecorosis meretricib? cõiungi solët, quib? iam p insolentẽ cõsuetu-
 dinem nullum amoris uestigiũ relictũ est: sed crassandi in uolupta-
 tes cõcolor habitus inest. Neq; in has solum dedecorosas turpitudi-
 nes adolescentes quoquo modo uersari cogunt: uerũ id nefandum
 facinosumq; flagitiũ illis esse suadent: quum mortalium quispiam
 ab huiuscemodi sceleribus abstinet recte uel operatur: eundẽ nihili esse
 precii aperte pronunciant: neq; a curialium numero cõcludi posse cõ-
 mentantur. qua causa erynniue agitentur ignoro: aut qua tã profun-
 da caligine obnubilentur: uerarũ rerum imemores opere precium est
 animaduertere. Quis enim tam demens tam uecorsue est? ut ex uili
 panno preciosas uestes fieri existimet? atq; u deterius credere osten-
 dunt: quũ ex pessimis actionibus bonos mores atq; animi magnitu-
 dinem adipisci censent. Neq; id illis dictu imitationeq; pudendum
 uidetur: putant enim uti belluæ animosiores reddi solent quum li-
 beriori uoluptatum licentia utuntur: non aliter hominibus euenire,
 quam ob rem per ebrietatem & uenerẽ mortalium uitam degi debe-
 re docent. At pecora uel truciora per eandem causam redduntur: sic
 deteriora nocentioraq; & sunt & magna ex parte habent. O immane
 facinus humani animi claritudinẽ pecudũ sensibus comparare. Neq;
 illud præterea denegandum est: qui uenerem quũ uellet exercere nõ
 posset: eundem deterrimũ hominẽ esse: quum deterioribus etiã omni-
 bus animãtibus quauis i ætate aptitudine atq; sexu u sint: hæc facul-
 tas quoquo modulo sancita saltem cognoscat. Vnde fieret ut qui in-
 tam uniuersa atq; cunctis cõmuni parte habilitatis expers cognosce-
 ret, ei nil præstantiæ inesse debere omnibus uideretur. uerum id præ-

tiosius & maioris excellentiæ mirandum in modum est: uoluptates con-
 temnere ut præstantiam illam assequamur quæ a paucis admodum
 a nemine uel possidetur: quando ætas imo mores nostri (ut uerius di-
 cam) tam pessimi sunt. Cadere autem uel lapides crebro pedibus offen-
 dere unde ad ruinam prope deuenimus & communem multis & non ni-
 miæ excellentiæ est. Nam quis minus periculum sit ad turrim trigi-
 ta cubitorum altitudinis ex solo ascendere: quàm ab ea sese præcipitio dare:
 id longe proprius laudabiliusque est. Quam ob rem qui ab huiusmodi
 tum excedentibus tum deficientibus discriminibus sese intactum ino-
 xium uel saltem seruat: ei magnam gloriam tribui debere: manifestum
 est: quæ is ea quæ istius generis ab omnibus aguntur intacta desereret.
 Quis enim est qui ad libidinem non declinet: at si quispiam usquam esset
 quanto cæteris præstantior merito existimaretur: non mala tamen ue-
 luti a crassitudine nostra ignota prætermittenda aut intacta mente de-
 serenda esse dicimus sed uti & animi & corporis nocentia fugienda &
 esse & fore consulimus, quarum rerum cognitio cum rationis discursu
 tum aliorum exemplis capi debet: quum uoluptates siquidem proprio
 corpore experiri tentamus: non parum & in præsentia lædimur: & quæ ma-
 xime arduum dubium sequitur ut ea ab artibus deprauatis deserere ne-
 queant. Quam quidem ob causam tanta talique præceptor doctrina disci-
 pulos imbuere debet: ut uia a ratione ducti tum conuenientia tum con-
 traria diiudicent: & perniciosam fugere & honestam capescere magnificiant:
 uia autem quos detestamur ductores dicere solent ob unius diei cibi inopiam
 (imo tepentem) quam christiani ieiunium dicimus: iuuenum corpora minus
 uegeta & uiribus imbecilliora reddi: deducuntque illis sæpe ad lectulum
 usque scorta: quod & illis duabus & quæ pluribus aliis rebus mirum in modum
 nocet: loci quoque causa & ad labentis temporis solacium eos deo ipsi maxi-
 mo maledicere docent. Eos enim quæ maioribus melioribusque aduersi ac re-
 belles esse audent: minores summittere ac lædere posse facile existimant.
 At mihi e contra uideri & optimæ rationes & quæ plurima exempla com-
 mententur: neque plurimum contrarietatis ei euenire posse existimo: cui deus
 ipse subsidio ac regumento est. Ieiunandi quoque munus religiosum ui-
 ris tantum conuenire affirmant: quæ in parte haud longe aberrant si illis
 ipsis solum & uera gloria datur & pericula dempta sunt. Neque nunc
 a nobis illud silentio prætereundum uisum est: quod sæpenumero expe-
 ritur: quæ plures enim ex his qui curias & arma sequuntur: quæ ex his
 qui dei cultui dediti ætatem agunt: afflictos rerumque ægenos uidi-
 mus. Neque iter tot calamitatum flagitiorumue genera hipocritarum simu-

lacumue uultum deserunt: nam quum per templa illis transeundum est: humi proni demisso uultu dei intemeratae parati salutem mittunt: quum decimam diei partem non sine magno corporis & diuitiarum iactura consumant. Neque aliter per caetera quae dici possent agunt: quis ea singula explicare non liceat: ne consulenti in maledicenti munus conuerti uideatur: & libellus in longiorem (quam oporteat) magnitudinem dilatetur. Sed optima conclusione sistat: illi enim ubique uirtutes fugant: & scelera fouere nituntur.

Qualiter populi a principibus regi debeant: qualiter quoque ab illis affligi soleant.

Particula. xxi.

Huiuscecapitis materies ab illa superiori haud multum discrepare uidetur: in hac enim acturus sum quonammodo principes populos regere debeant: neque id totum reticere libet qualiter subditi etiam a rectoribus affligantur. Imperator non dissimilem modum in plebem exercere deberet quam parentes in sobolem aduertere etiam liceret. Nam ueluti liberi a parentibus prodeunt: non aliter illis huiusce nominis dignitatem per filios acquirunt. Quam ob rem & illis parere atque honorem impendere & illi eos amare recteque dirigere merito fieret. Princeps enim non amplius regnare solet quam plebs obsequium illi praestiterit: neque res Publica sine sufficienti ductore probe regitur: neque aliter tum Reges tum Imperatores quam dispari modo seruitute egent nostra: quam nos eorum moderamine uigilantiq; cura indigemus. quum mitis concordia denique atque execrabile odium ex parte principis potius quam plebis oriri soleant: eundem sapientem esse maxime debere haud immerito censemus: tum ut quempiam benemeritum muneribus donet malemeritos autem exitio perdat impunitos uel saltem minime deserat: cuique denique conueniens iuxta sua merita praemium paratum in promptu sit. Neque illud a regibus praetereundum est: eorum mores a subditis magna ex parte suo modulo imitari solere. Quam ob rem tum bonorum tum malorum quae in regno fiunt: uel maxima sunt causa: ad eosque & haec & illa nimium spectant. Quum tantum denique & utilitatis & detrimenti ab illis prouenire in propatulo habeat: non indecenter fieret: ut quandoque uigilaret quis dormiendi copiam habere quiret: quum tam ampla magnitudo ex ipsorum studio depedere cernat. Cui demum praestati ac laudabili non uidebitur illud: reges humanitatis officio ad plebeorum conuersationem potius descendere quam ob imanitatem irasci ut suam potestatem ostendant. Mirabileque

illud apibus a natura inditum exemplum contemplatione dignum: est: defessum regem a plebe gestari, quem quum perdiderint sagaci odoratu quærentes quum nusquam inuenerint: domibus sese abdicant easque sine rege repetere nunquam uolunt: eundem quoque aculeo suæ magnitudinis portione prægrandi armari: eo tamen nunquam uti: exploratum est. At quis regale sceptrum in manu gestent: rerum omnium patrem ignorare non licet: neque sui naturam caducam ac fragilem & cum subditis esse communem negligendum est. Regibus enim si subditorum obsequium ac uim demeris: non multum magni ex se profecto manebunt: qui quum ob humanitatem a populis adamantur aucta imperandi potestate mirum imodum auferunt: affliguntur quoque e contra: nam quum suis odio sunt impotentiores maxime redduntur. Longe quippe tutius est hominum animos quam saxosam ac præmunitas arces possidere: neque in principes odio dignos populi ultra conspirare desinunt: quam tempus locusue id præcauere monet: ceterum quam plurimæ coniurationes contra eos sæpe fieri experiuntur: neque ex alicui displicere solent: quamquam illarum conscii numerosi sint. Accidit tamen nonnunquam ut proditores ab aliquo factioso patefiant tum præmi spe tum comitum diffidentia: ne id uidelicet ab alio coniurationis conscio denunciatum sit: tum etiam quia rerum exitus quam nimium in lubricum uersentur non parum timendi sunt. At uero quum regis exitum sufficienti de causa imminet & exitum prope continet unanimes atque hilares subditi ad ipsius perniciem prompti decurrunt: quarum omnium rerum oppositum dignus amor continet: mercedis siquidem spe dempta omnia principibus tum aperte denunciarentur: & æquo campo pro uallis fossisque uti liceret: neque multas adhibere uigilias oporteret sed parua manu latam sibi securitatem compararent. Nec idcirco illud omittimus: nunquam pessimos homines & pecuniæ & humanæ cædis auidos deesse: e quibus probis uiris non contemnenda pericula prodire solent. Quam ob rem opportunum & esse & fore ducimus ut qui diuitiis abundant fidos custodes qui suæ saluti consulant inuenire: circumque habere nitantur. Non minima tamen ex parte terrarum domini longam a nostro proposito mentem habent: existimant enim (falso tamen) imperandi facultatem hanc sibi parendi uero subditis a natura tributam, pro cuius rei argumento eorum uoluntarium imperium capimus: nam quum ter quaterue in mense coram loquendi populis copiam annuunt: cuncta uectigalia tum præterita tum futura recte meruisse (haud recte) opi

nantur. Officia ministeriae hominum diuersa esse: intuentibus notum est. Verum quum cuiquam proprio labore necessaria omnia quærenda essent non tenuibus opibus cultores agri abundarent, quibus crebro accidit die fodiendo consumpro unde famē lenire queant inuenire non posse, quanq̄ propriam frigidam & inermem calam repetant. At principibus qui tantas pecuniarum copias consumere & suis posteris referuare assuescunt: pessimā ad partem aliquā diuertere ibi q; contra fas iusq; potestatem exercere minime (per rationē) licet: immo necessitudine urgente semp̄ in promptu parati esse debent ut præsidio sint subditis, e quibus tantum tantq; amplum utile cum insigniorum dignitate prouenit. At singula hæc quæ demonstrauim⁹: a principibus benignitatis paternæ non truculentæ magnitudinis ostentatione confici debent. De liberalitate quum ultimo in loco ab iis circumspecti soleat: in huiusce capitis calce prius concludere q̄ incipere statuim⁹: adeo enim parci sunt (ne auaros honestate uocabuli principes dixerim) ut nullas in hac parte habenas addere liceat, qui tamen quū aliquatula munuscula donant longe maiora pollicentur: quāuis id & uultu & uerbis simulatis ab illis sæpe fieri experiatur.

q̄ Vum huiuscemodi hominēs modum a nobis detestatum obseruent nō aliter eis sæpenumero euenit q̄ illis accidere solet, qui nedum recte explorata causa ex foliorum trepidatiōe cōcussioneq; arborum ex ualidis contrariisue flatibus orta in turpem incōsultāq; fugam sese proripiunt: nec insequentes respicere curant: donec foeda ruina collabantur, a qua non sine externa ope emergi queunt. At principes dum subditorum querelas audire renuunt, alium maiorem longeq; foediorem laborē suscipiunt: non minori nāq; molestia affliguntur dum humanæ conuersationis imperus prohibet q̄ affligi potuissent, si aperta atria quærentes omnes benigne ac libere acciperet. Quid enim animo incerto inquieteq; agitato grauius dici potest: ciues hostesq; iuxta timere ac fugere (molestius nihil in uita profecto extimatione par est) regia quippe (& quæ spectanda maiestas esse deberet) tum seruitute sui tum in uoluptatis retinaculis concludi ac detineri lætale ac miserrimum est.

a T̄quis ii qui ob has quas iam paulo altius reddidimus causas se quiete agere existimant: rem falsam pro certa arbitrantur. Ii enim qui aliis odio sunt uindictāq; appetunt: eosdem ab ira: odio: inuidia: mali uolentia atq; timore uexari ac circumdari necesse ē, quæ res ueram tranquillitatē minime patiuntur. At quibus quæris speculā

aliquā quādoq; adipiscantur: & eam breuem & parū diutinam esse manifestum est. Neq; id ambiguū neq; a consuetudine multū alienū est: prospera cuncta non tantum nobis ipsis sed & nobis: beniuolentia cōiunctis contingere: mortales appetere: neq; a nostra uoluptate solū afficimur: sed & ab amicorū solatio lætari solemus. At dum male uiuētib; aduersa occurrūt magna hominū pars lætari solet: quorū applausu iniquorū mœror facile auget. At si uoluptates pro corporis oblectamēto uere ac libere caperēt: tā exupantes excessus defectusq; minime cōmitterent, qui extrema siquidem sequuntur sua corpora tum uexare tum occupare tū dolorib; afficere & ad ægritudines propēsiora reddere assuescunt. huiusmodi enim mala ex quauis imodesta uoluptate prodeunt: ueluti ex libidine: uoracitate: ira & reliquis istiusmodi generis uicis: e quib; non solum animū lædi sed & corpus ipsum ineptius reddi & ante tempus dissolui: iam publice expertum est. Vbi hæc deniq; aut similia officiūt: nihil uel prosperū uel uere fauens eueire potest. At ex scelerū uiciorūq; cōtinentia semp utile prodit: opera enim haud dissimilia artificū præsentī aptitudini hebetudine cōfici solent. At si reges ob clementiā atq; humanitatē ægenos (ne dolore afficiantur) audire recusant: si u probe se atq; rem. P. regerent nemo (præter ignauos prauosq;) necessitudinē pateretur, q; nō tantū e cōspectu sed e uita etiā quādoq; prohibēdi castigādiue sunt: uti uel sua scelera uel uitia appetāt: ut a pessimo suo itinere gradū reuocēt. At quādoq; (ne per sæpe dicamus) econtra fit: principes enim subditorū errores & præoptant & auide spectāt: ut eorū corpora atq; opes grauius multentur. At cum populi a legum læsione manus abstinent: ductores uoluntate non ratione firmatis statutis itinera cuncta implicāt, quib; uis a subditis tactis principes tanq̄ ob læsam maiestatem proclamāt: quāuis peccatum illud (adulterinum) cauere nequeat: quum uniuersā & quā agi omnino necessū sit amplectatur uiam: neq; huic legi cuncti sed imbecilles tantum obligati sunt: qui magna ex parte ab aliis se longe scelestioribus puniuntur: at flagitium id pūtum regulis ipsis & peculiare & tritum est.

q Vandoq; populi rectores theologos noīe quibus sua aperiant flagitia habere solent: neq; id minus fieri uidetur: ut religiosi sapiētē sue uideri queāt: q̄ ut ppetrata scelera expurgēt aut uel præsentia uel futura uetent. At quāuis sacerdotes illi dum increpandi (ne orādi dixerim) concione aduocata mūere fungantur & ueritatē quādoq; fateantur eāq; laudib; ad cælum ferant: quum ora continent: indeq;

C III

disceditur & ad atria diuertitur: particulatim (ubi magis oporteret) si ueritati non penitus contradicunt ostendunt saltem non aliter in publico loco fateri licere: & blandis atq; adulatoriis uerbis antiquā sibi factionem (ne amiciciam intelligas) repetunt. huiusmodi quoq; & pecuniæ & falsæ gloriæ auidæ uulpeculæ non semel populū la- trantib; obtundunt: ut ex astantibus quem piā iurgis afficiant: & sese ad honores magistratusq; & sacras dignitates idoneos ostēnt. Neq; id (uti fieri deberet) agunt: ut ratioē scilicet pr̄ditæ animæ expurga- tæ & leuiore redditæ uerām ac cælestem reperat patriā. Horū homi- nū itaq; debitū ac condecēs munus ea profecto multatio esse deberet quā ciuiles leges & humana iura in scelera ab his repræhensa procla- mant. Fit deniq; in hunc modum ut principes rei illius qua maxime indigēt pene expertes sint: quū rarissime iueniant qui eis uerū dicere audeat, quæ res ab iis pro prærogatiua (non recte nostro ingenio) arbitrat̄. Tenuis siquidē morbus lætalis persæpe redditur quum illi medendi copia deest.

u Eteri ac uulgari iter mercatores prouerbio dici solet: regis uer- bum integram firmitudinem possidere: adeo recte cōsonat ut ad aures demulcendas uim obtineat: quū omnibus sane audiētibus non aliter esse debere liquido appareat. At si a maioribus nonnullis mos is obseruabatur eorum posteri longe aliter agere statuunt: cū cta enim uera prioribus deserunt: sibiq; falsa eligunt. Neq; hac in re exemplum illud contemnūt quod ab illis crebro obseruatum experi- tur, qui ad mediam sui usq; ætatem nihil præter aquā bibere assueue- runt: inde uero uinosæ uindictæ auidi magnis in pateris mero plenis sese proluentes ingurgitant: unde breui in momento & illius præte- ritæ & præsentis negligentæ (quam ipsi iacturam prope existimāt) uberem compensationem assumunt. At quum nullum malum aliud pessimi mores afferrent præter cōmunitatem plebeam cauendi maxime essent. Ii nāq; qui turpi modo uiuunt: q̄ plures tū pares tum deteriores inueniūt. At nōnulli ut opes acquirāt & uirtutes & bonā famam inconsulte negligunt. Nunq̄ quippe turpi animo magnæ de- bellantur prouinciæ. At uero reguli huiuscemodi uti pauperes aleato- res & tempus & pauperiē adinuicem concertāntes quotidiano uictu consumunt. Non pauci enim ex iis qui titulorum causa clari habentur sunt: quorum maiores atq; ipsi longa cum uicinis bella gessere quæ cladibus potius q̄ uictoria memorātur. O q̄ iustiora bella forēt si concordēs tum singuli tum simul ueros hostes contererent. Vnde

& si maiorā imineant pericula: clariora parari cognomina possunt: at quāq̄ error hic cōmunis haberi cernatur, i illis loqe grauior extima ri debet, quos unica religio coninet: quia eos qui uarias sectantur se ctas uel totius diuini cultus alie sunt debellare & ad uerū reuocare iter tentare non audent (quāuis id non sine longa tēporis intermissione cō fici possit) quū & mores & singula quæ usui belli foret in contrarium mutari necessū sit. Milites enī: deuotū instruere nouosq; deligere oportere manifestū est: quū u quos nūc possident siue seruos siue necessa rios siue satellites siue clientes in unū concludas: omnes pro scuris uices gerunt: & nulla alia in re præter collaudandā cōmemorandāq; uoluptatē, uirtutēq; detestādā præstant: neq; inter tot execranda fa cinora in dandis munerib; modū (quē mediū cōuenienti nomine di cunt) illæsum deserunt. Parasitis enim & scuris inanis gloriæ auidi tate ut magnifici & liberales habeantur, tantas imoderatē largiūtur opes quæ non tenue alimentū ueris seruis afferre possent: si æquo or dine distributæ spargerentur: neq; solum quū benemeritis condigna præmia negant sed & quū illa ad indignos transferūt grauissime aber rant. Ii namq; quos reges magna ex parte munerib; donant: omni uir tute deserta sese uoluptatib; per turpitudinē dedunt: neq; eorū stre nuitas ulterius ostenditur q̄ ad ciuū læsionē & obedientium populō rum iniurias e quibus principis dignitas dependere conspicitur. At q̄ uel nauali uel terrestri bello cum hostib; dimicaturi sunt & aduersæ fortunæ uicēs inuicto animo superare debēt: magna s; ac diuersas de bellare prouincias statuunt: aliorum non horū profecto hominū ser uitate atq; ope indigent, quos (probos dico) reges ipsi partim ob pro priam modicitatem partim q̄ huiuscemodi necessarii eos deprædari nolūt quos æquū ius defendere edocet: e curius depellere solent.

¶ Empestate nostra sic pauci (ne omnes offendam) memoratu digni principes extiterē: ut qui eos memoriæ mandarent illi ipsi tum patriæ tum heroum tum negotii tum priuatorum munerū amore decepti merito iudicabūtur. Et si ab harum aliqua de causa an tiqui scriptores impulsī non fūere: strictius (meo iudicio) de tyram nis memorare debuerant: neq; eorum sæua imperia flagitiaq; omni no reticenda sed execranda esse dicimus: cæterum uero auctorum no mina sine strepitu prætereūda sunt: nā si turpia facta silentio digna esse ratio dicat: eorundē auctorū noia magis ac magis idē mereri ui det, neq; id ratioi cōsonū est: quorū aiæ scelerib; obnoxie ob eaq; obli gatae sūt: eorūdem noia fama uagari p̄q; hōinū ora discurrere debere

Nam si fama malis denegetur eisdem freno coercemus. Plures nãq; nefanda facinora ut famosi habeatur committere solent, qui si sua noia simul cū corporibus interire credidissent, forte alia magis tolerabile & rationi consonam uiam sequeretur: neq; profecto indebita sanctio esset: ut ita post mortē & mala & eorū auctores abscondi atq; odio haberi uelut antea uereri ac p̄timesci solebant.

Deus qui diuitias ingenti auiditate p̄quirūt. Caput. xxiij.

Perisæpe accidit illis qui diuitias ultra modum inquirūt: ueras ac p̄cipuas negligere, quas qui uolūt breui tēpore perenes adipiscuntur. At quū uitiōsæ res per uolūptatē nos gestiētes alliciāt: quarūcunq; pene rerum tū excessus tum defectus mortales & delectare & detinere solent. Eæ deniq; quas cōmuni nomine opes dicimus: quantū nos oderint: in fine ostendunt: eas enim non amplius possidere solemus: q̄ nos illas ui capimus ac retinemus: eæ enim ex se capiētes fugere nequeunt: at soluto corpore neq; illud neq; animū unq; secutæ sunt: siue quia nō sine dedecore ac uirtutū læsione acquiri soleāt: siue alia recta de causa sic existimetur: pene im possibile cunctis appareret: ut recte uiuentes magnas lucrari opes queant. Pro unico enim diuitiarū alūno qui uirtutibus pollere inter mortales cernatur: eæ centum scelenibus p̄stātes flagitijsq; q̄ plurimis obnoxios edere solent. Ad id quoq; argumētum capitur: quū uirtutū emolumenta tam modica uolūptatū uero tam ampla sint. At si proborū uirorū pauci extrema egestate oppressi experiantur illud suis meritis ascribēdū remur: si labori nãq; ipsorū atq; solertiæ æquū respōderet p̄miū u profecto opulentiā p̄starent: neq; ida ratione esset alienū. Pecuniæ enī ornatus probe degentis esse deberent, quod quū tam raro cōpertum sit: non imerito sententia illa in medio cōsedit: & esse & fore difficilimum cum sanctis moribus ad opulentiā posse peruenire.

Quam fidem quæue officia subditi principibus p̄stare debeāt

Caput. xxiii.

Satis copiose de principib; & de his qui diuitias inquirunt haetenus dictū est: restat ut de inferiorib; dicam: ut recta enī cōueniēsiue saltē cōcordia sit populares haud aliter p̄fecto fidē atq; obseruātiā erga principes hēre deberēt: q̄ si ab illis diligi appetūt recteq; duci exoptant, quū & a natura institutum & a consuetudine uendicatum appareat, quanuis pallatam ac sine duce turbam plærūq; ad deteriore partem applicari: id quoq; sensus semper existimant: cōmercia ad suas explendas uoluptates coaceruari: at hi qui turpi habitu &

scelestam mentem peccant inter multitudinem regi maxime assuescunt.
 Neque illud asperneris: eos non facile posse cognosci qui inter scelestorum
 ceterum ad mala patranda paratiori rabie agitentur: & maiorem
 in concordiam odium habeant. At militum peditumque ingentes arma-
 tas copias sub bonis imperatoribus quiete ac sine plebis nocumento
 degisse degereque compertum est. Quia ab eis denique tam necessaria ac
 magna bona prouenire cernant: quis tam demens erit: ut eos (si pro-
 bi sint) colere renuat: aliter enim eorum leges non recte sanctitæ iudicarentur:
 omnesque existimarent nemini condigna præmia impendi: neque
 annua uectigalia populi magnificerent: quum rei Publice sine capite ductæ
 iacturam specularentur. Tum enim plebei haud dissimili anxietate
 premuntur: quæ æquorei fluctus a contrariis flatibus agitati qui ad in-
 uicem sese lacerantes uincuntque neque quietem neque uictoriam adipiscunt.
 At quis populi hæc obseruare iura sæpe uideant: id non nisi inuicti
 agere cognoscuntur: amore equidem atque fide non nisi propter præmi-
 orum spem erga principes obseruant: tum etiam ut alios siue pares siue ma-
 iores auctoritate regia afficere possint: neque ulterius ductorem sequuntur: quæ
 is uictoriam possidet. Vnde illud uulgatum prouerbiū est: quo qui uin-
 cit uiuat: dici solet, neque melioribus sed his qui ampliora largiuntur
 munera adhærent: quis ea aliunde indebite usurpent. Neque illū hinc
 tam cognatum errorem abscondunt: quando uisdem in locis diuertuntur:
 unde ea quæ in pectore habet: recludere ipse possunt: de fati enim con-
 tinuo conueruntur: quæ superiores dignitates illis denegata sunt: sed
 quum regendi modum promunt siue id sponte polliceantur: siue de ea
 repetantur ab aliis deteriora profecto explicare flagitia assuescunt:
 quæ ea quæ regentes illos quos ipsi reprehendunt: detinent. Populi
 enim cura neglecta fore ex suis dictis aperte arbitratur: neque illud
 a longe prospicitur: hinc iniuste rapere ut illic turpiter largiantur: neque
 minus propter animorum affectiones indebitas quam propter inhonestam ope-
 ram principes quandoque irritant: ut eos a quiete ad laborem transferant:
 ueluti intemperantes filii parentum amorem in odium mutant: a qui-
 bus ob eandem causam nonnumquam ab hæreditaria patris facultate em-
 cipantur: quæ ad ditandos liberos parentes tam obnixe parauerant.

h Aud facilius propterea poena illis decerni deberet (si recta cæsu-
 ra uigeret) qui reges ob sæuitiam in se animaduersam detestari
 solent. Neque principes propterea a nobis hac in parte excusant uelle
 quispiam censeat: quum hi non semper recte agere experiant. Plebem tamē
 maiores calamitates mereri quam pati solere demonstrare contendimus.

quâuis afflictiones miseræq; tâ iplicitæ erroribus sint ut uoluptuo
 si nō multum impune gaudeant. li nāq; (quanq̄ nullo castigate per
 rent) merores accipiunt: & quâuis ipsi atq; alii q̄ plurimi male degentes
 oblectari aperte censeant: nos nomen illud econtra intelligim?: neq;
 illos propterea delectationis initium facere negamus, qui cōtinuo ta
 men uoluptates has: obscœnas atq; nimium excedētes uices & quæ
 actores extenuare atq; corrumpere solent: ueluti libidinē: uoracitate:
 rapināq; atq; alia huiuscemodi flagitia unde & calamitates & terti
 carceres & dedecorosa mortis genera illis euenire experiuntur. Neq;
 qui plebis multitudinē recte intuetur: eam dolore aliquo indebito
 affici iudicabit: quâuis illius præda haud magnificienda sit: nā quanq̄
 potestate careat: pessima uolūtate uacare minime cernitur. Adeo enī
 ingens inuidia pauperes detinet: ut munera (quanq̄ parua ea sint) in
 mediū apposita ut alios illa adipisci uerēt: semp moliri: quâuis illis
 nihil inde præter simile nocumentum euenire norint.

Rei. P. ductores haud penit' excusandi sunt: nam ueluti nocentes
 punire iubent: ignauos ad idoneos labores capeffendos cogere de
 berent.

Caput. xxiiii.

n Eq; rei. P. ductores ab oi culpa exptes esse dicim?. Nā ueluti
 scelestos sæpe pūiri iubēt: ignauos ad idoneos labores capeffē
 dos ipellere deberēt: quâuis siqdē causam depseris, illius effectū tolli
 necesse est: quum tam manifeste deniq; a natura sancitū sit: nullum
 animal sine alimēto uiuere posse: ad id singuli labore solertiaue pro
 pria quærendum recte cogi deberem? (quâuis illud nō sine officioꝝ
 discrimine fieri debeat) quæ quū criminū innoxia exerceri queūt: nō
 turpia iudicanda sunt. At uero quū principes a populis uectigalia &
 alia quæ (iam assueto colore mungere solent) capiunt: cæteras regimi
 nis longe opportuniore partes magna ex parte incultas deserunt: ne
 q; id sine amplo errore cōmittunt, quæ equidem tam euidens tamq;
 utilis metallorum permutandorum facultas inueniri potest q̄ homi
 nibus plēis opibus imperare: & regna sæminare pecunius. Neq; uini
 mia liberalitate excellere profecto possunt: qui rerū ægestate laborāt.
 At si ocium & uana fugiētis temporis solacia e quibus nō parua fla
 gitia prodeunt: populo demas: eundē utile consequi manifestum est.
 Sed illa regalis inueterata & honusta annis & tota in baculum prona
 consuetudo id agere obnixe uetat. Diu enim ac diu est principum mi
 nisteria tātum a plebe secerni: cæterum uero eos cū populo cōuenire:
 neq; eorum intelligēdi uis operationūq; habitus a commūi hominū

coetu discrepant. At si huiusmodi rerum originē petas: ea profecto subito occurrit: quum hanc regendi facultatem ab hominibus non delectis exercent cernam? Maxima enim ex parte uel regum soboles uel u qui in armis potentiores existunt: imperare uidentur: neq; u ipsi omnes præstantiores illis sunt, qui proborum hominū iudicio eligi potuissent. At quis principum affectus minus aperti q̄ cæterorum hominū sint: satis in proparulo cōspici possunt: quū in satellitū frontibus depicti quodāmodo uideātur, q̄ regū affectioes has (quas tam paulo altius retulim?) disruptis faucibus i uulgus undiq; promūt. Vnde sæpe impossibile arbitrari potest, uiros sanctos iustosue huiusmodi necessarius famulari. Nō semel & enī accidit: ut q̄ exosi probrosiq; ob suos corruptos mores habent: eos principes amplis dignitatibus donent illiusq; regendi uicem in dextra gerentes per atria cunctos obiurgando nocendoq; & cuncta demum male miscendo pererrent. Quo fit: ut suos errores latius exerceant, qui tanti talesq; apud curiales sunt: ut non solum orationem sed & eximationem nostram q̄q; ultra modū diffusam facillime superent. Neq; plures adhuc sed cigno nigro similimos uis in principum famulatio annumeratis cognouimus: qui ab aliis abstineant malis: præter ea equibus aliorum uel prohibentur: uel unde sensibilis pœnæ horror abstiere cōsultat. Neq; id reges inconsulte sine causaue agunt: quū ab his hominibus comitari uolunt quorum rationem quum protegunt: seipsos forte defendunt: neq; in illorum defensione seipsos negligūt: diuortio namq; inter utrosq; facto singulos ultio sæpissime sequerēt: neq; aliam hac maiorem causam inuenimus quæ tyrānis diutius imperium reddere soleat. si cuncti nāq; subditi probe degerent: non ulterius princeps secure regnaret: q̄ is populum recte regeret. Neq; nobis profecto notum est: an hac in parte aberrem (q̄ uis nō meo iudicio) quū illis assentiri debere nego: qui principum corda a manu dei teneri dicūt. Quanq̄ si id de quopiam particulatim intelligere uolunt: non multum a ratione alienū nobis uideretur: reges enim deo non semel suo modulo emulari queūt. Quo fit ut quum recte regūt: diuinæ prouidentiaē speciem i dextris portare iudicentur: neque ab huiusmodi operibus deum abfuisse sine crimine diceremus. In eadem quoq; similitudine (de qua loquimur) principes cunctis priuatis hominibus longe excellere manifestū est: neq; id iniuste: quum id fieri maxime necessū sit. Quam ob rem multo euidentiora omnia a deo ipso sæpe demonstrata sunt: ut nō pares ductores ductiq; a mortalibus haberētur. At uero quum singula

a rege peracta a deo confici quispiam diceret: is longe a re dissentiret. Tunc siquidem regis merita non ad se sed ad primum motorem omnium pertinerent: neque propinquum auctorem ipsum deteriorem melioremue reddere possent, quæ res nec dictu nec estimatiõe digna uideatur, quod quũ fieret: reges neque crimẽ neque unde id prodire posset: comitterent. Neque illud maximum argumentum reticendum ẽ: deũ & contrariarum operationũ affectionumque (si hoc nomine uiliceret) expertem & esse & fuisse & semper fore manifestum ẽ. Quã ob rem & si illud uerum esset hoc uerissimum experiretur: ut si regum corda nutu dei ducerentur: eorum rixas ac dissensiones omnes cohiberi. Neque propterea principes extra dei potestatem esse dicimus: sed eos ab eo uti cæteri cum libera operandi facultate pendere (uti est) affirmamus: quæ etiam libertas rectoribus ipsis copiosius tradi: nõ semel exptũ ẽ.

Qua insania diuites plerunq; detineantur. Caput. xxy.

n Equã a cunctis diuitibus insania hæc est aliena: ii enim quum pauperes ante se humiliari conspiciunt: honorem sibi exhiberi existimant. At quum bona opera recensã omnium quoquo modo aures oblectari demulcereque soleant: ii nonnũq; se de sanctis moribus laudari faciunt: quanq; eorum criminibus obnoxia uita id aperte & recuset & deneget. Neque parua profecto pessimi flagitiosiq; iniuria afficiuntur: quum coram ipsis honestos ac probos uiros laudibus extollimus, quæ res non dissimile iudicium affert: q; quum domini seruos ampliore cognomine ueneratiõe ac uoce insolita interpellare assuescunt: non quia ueneratio illa mala formidolosaue ex se sit: indignis attamen & formidinem obicit: & eos malum uereri efficit. At quãuis & scurræ omnes & poetæ q; plurimi per ampla atq; magnifica uerba principes collaudent: ipsis non solum iniuriari uidentur: quia contra suos mores aperte præconizant: uerum earundem uirtutum possessores extollunt: & ab iis tantum qui ab huiuscemodi habitibus intacti atq; innoxii incedunt munera accipiunt. At quum ob timorem atq; uoluntatem uenerari principes quis asseueret: id quum agitur: non secus magna ex parte fieri solet: q; iis accidere uidetur qui aliquo in ludo pecunias turpiter perditis: numina non religione sed legum timore palam uerbis calcare non audent: aperteque eorum labra dæmonem execrantur. Ast alii in huiuscemodi criminibus peritiores: quum diras execrationes depreste mittunt: se quẽ animo delegissent: demisso murmure possidere uelle dicunt. At postq; illos officula illa aduersæ fortis prænũcia ad extremum spoliatiõis usq; perduxerant: si

alteram fortunā experiri incipiunt: grates deo summissæ agunt, quæ quonā pacto interpretari debeant: quum omnibus notum sit laborē eundem ad opportunitiora reseruamus loca (cauēdūq; nimium est: ne in prospera ualitudine aduersæ præsidia extenuētur). Neq; aliter subditorum mentes contemplandæ sunt: quum ipsi ductorum genua cōtingentes illos adorant: neq; id probis speculatoribus a longe aberit: sub usdem blandis ad extra uerbis diras deuotiōes contegi. At quum dominum iterpellant: forte supremū illū ac uerum intelligunt, quē affectu mirādo rogāt: ut huiusmodi tyrānidē cū suis auctorib; perdere dignetur: idq; non amplius q̄ ad absentiam usq; peruentum sit: dissimulare assuescunt. Veluti coram impudicis mulieribus agitur, quas dū uento mortales explere molūtur: illis diuersa nomina imponūt; quæ & earum mores atq; habitudo uel procul arcent uel saltem prohibent. At impetu illo decrescente euanescenteue quum aliunde diuertuntur: contra proferre & uerū fateri non dubitant. Quam ob rem singuli recte considerare deberēt: tum decus tum dedecus nobis ipsi in hære: neq; unq̄ a māibus decretoq; nostro ea discedere: neq; p̄sonis aliis inesse posse: aut ab alioꝝ uerbis dependere.

Principum legitima in partibus excusatio. Caput. xxyi.

p Rincipes absq; excusatiōe derelinquere minime statum?: ne hanc magis q̄ illam partē defēdere uel redarguere uideremur: sed inter utrūq; extremum medium cœpisse a re ipsa iudicemur. Mortalium siquidem naturam tam lubricam uertibilēq; esse experimur: ut ad quāuis partem breuissimo superaddito onere lancem inclinet: neq; ea aliquo in loco plenam firmitudinem sortiri conspicitur. Neq; propterea id genus homines tanta imbecillitate premi existimantur: ut magnos uel perferre labores non queant: neq; tam arduum quoq; securitatis cumulū in hac uita adipisci posse arbitretur ut erūnæ omnino expertes esse possint. Nuda siquidem humana corpora (quā q̄ non sine maximo detrimento) degere potuissent, quibus sane tunc appareret satis esse sibi: si unica linea tunica cōtra naturæ ictus munitur: qua circum amicta aliam atq; aliam usq; ad extremam luxus ubertatem appetent, quibus quoq; habitis rigidū frigus quoquo modo sentirent timerentq;. At quū solis aspectu mora q; cūcta suo modo arida reddi natura cogit: si in subiecta planicie eiusdem syderis radii nos exsicauerit: tū sub mirtho aliaue simili arbuscula caput saltē in umbrari exoptamus, quæ res ante aduentum plenam requiem nobis polliceri uidetur. At unico obiecto mēbro cætera cōtegi maxime

appetimus. At quum umbras a solis conuersione ductas, arbores circuire sentimus: domosq; firmam umbram inquirimus: indeq; non contenti montium celsitudine ubi auræ ualentius spirant æstusq; leniunt: auide desideramus: quanq; & caloris feruorem & uestium angustiam sarcinamq; tolerare tunc corpus possit. Neq; illud a mente auolat: grauioribus depositis afflictionem omnem minime tolli: & quis ad cutem usq; nudati nunq; id quod extimabamus consequimur. At quis non tam copiosa ciborum ubertate uentrem explendo corpus fouerem? neq; sanitas ad ægrotudines propensius accederet: neq; uirium ualitudine multo imbecilliorẽ redderem? quod in rusticis manifeste compertum est, qui alluis caulibusq; & pane tantum uesci assuescunt: nec minus propterea uegetiores fortioresq; experiuntur q̄ regum satellites qui magnæ substantiæ edulibus stomachum stipare ad summum usq; solent. At non solum id quod agricolæ mandunt: sed longe minus mortalium uitam sustineret. Neq; quispiam adeo deuorat ut corporis affectus omnino sedare possit: quis id fessum atq; extomachatum ex ante capta crapula ibelle iaceat. At illud quod maxima ex parte accidit & animantium omnium naturam nimium spectare uidetur nequaquam aspernandum est: omnis scilicet qui modum in edendo transgrediuntur celerius aboleri. Quam equidem ob rem illa temporis optima uenerandaq; pars quæ tanta cum religione ac sanctimonia a ueris christianis colitur: quæ ex septem ebdomadibus constituta quadragesima communi nomine dicitur: tam nocetior uictus ratione diuitibus q̄ ægenis est. Illi enim ut famem ante aduentum propulsent in tantis ciborum generibus bonæ aptitudinis inimicis tam ubertim sese ingurgitant: ut materiam ad alendas ægrotudines non tenuem assumere uideantur. At qui minus amplam uescendi facultatem habent: eam minutim diuidunt & in discretis prandis illam assumere ægestatis timore coguntur. Quo fit ut stomachus expeditius ualentiusq; digerat: neq; ex tenuibus illis portuiculis sarcinatur. At illud longe salubrius semper est: edendi auiditatem aliquam retinere: q̄ ex rebus contrariis onerato stomacho tantam cibi copiam assumere: ut non solum ille sed totum corpus æstare cogatur. At quanq; excessum illum & defectum istum perferre possimus: ille semper qui asperior apparet difficilius tolerat: quanuis ad utrumq; ualide sustinendum exercitatione indigeamus. Verum enim uero ad uoluptates celerius declinamus: ad labores autem probe perseverandos longiori habitu præmuniri decet. Nam quum per aliquot dies conquieuius & ab opere ad inertiam nos transtulimus ubi nihil ad usum necessarium nobis absit: quum

ægenos alios aduersa fortuna remigantes intuemur non satis admiri-
 rari quimus quonā pacto illi uitam retineant: quā haud dissimilem
 sortem a nobis ipsi emensam experiri simus. Neq; hæc regū quā con-
 struere uolumus excusationē absq; uniuersis exemplis recte cōstabit.
 At quum sol calorem illum hominib; tam infestum reducit: nobis in
 temperata camera cōmorantibus & tenuibus uelamētis indui & alia
 præsidia cōtra æstū quærere libet: neq; ob id fugiendi caloris affectū
 interit neq; desiderium omnino sedatur neq; desideratā quietē plene
 consequimur. At quum alios sole deurente i aperto defatigare cōspi-
 cimus sensus impossibile esse ducunt nos parē laborē perferre posse:
 neq; aliter de frigore aliisq; huiuscemodi rebus arbitraris. At princi-
 pes quum fatigatiōes fugitant: corporis sensus nihil offendunt, sed
 qui eos uehementius sequuntur: id ualidius agere maxime moliri so-
 lent: & unde id ditioribus q̄ pauperibus magis eueniat: manifestum
 est. Illi enim aut experientia carent aut per longam quietem illius se-
 misopitæ non recte reminiscuntur. At quum sensus oblectando foue-
 re intendimus: nunq̄ edendi auiditas paruo cibo contenta est. At ci-
 bis pleni quietem appetimus: in æstate calorem in hieme uero frigus
 uitare concupimus. Tunc quoq; existimamus nunq̄ illud impune
 infectum aut sine nostro periculo posse manere. Illud tamen uerum
 est: dum ad has affectiones tolerandas mortales sese aptant: eos nō tā-
 tum molestari sed & ægrota. quandoq; neq; id nimium rare experi-
 tur. At uero quum ratio imp. modestiamq; hominibus seq̄ pla-
 ceret: tunc corporis appetit. tuncā mobilitatem moderari po-
 tuissent, quam reme contr. operimur. Ast si pari diligētia
 naturæ præsidia uti lucrum. inquirerent: non minor sapien-
 tum numerus ageretur q̄ u. ignorantium turba est. Neq;
 parum contenti parentes ex. in filii geminū precium de ali-
 qua re uendibili petere norunt. principium optimū possidere
 creduntur: quum per turpeli. tam pecuniā acquirere posse exi-
 stimentur: cum quibus inter. interitum & animæ laborem
 nullum discrimen sit, cuius re. uentum non solum ex rebus sed
 & ex uerbis colligere poteris: quā eos neq; petere neq; respondere ul-
 terius nosce uideas: q̄ usq; corporis uoluptas eos deuehit. At hic quē
 nouissime attulim? errorē non solū a principib; sed cōmūis a cæteris
 hominibus habetur: ab hisq; grauius. Reges saltem otium abhorre-
 re arcereq; solent: tempusq; in diuersis rerum specieb; digerunt, quæ
 quā non semper opportunæ sint: q̄ plurimi mortales ex us qui eos re-

præhendunt sunt, qui longe deteriores animi affectiones continent: quas quum possunt aperte demonstrant.

An ab exterioribus actionibus hominum animos depræhendi ab hominibus liceat.

Caput. xxvii.

Quum nonnulli uelint deum solum humana corda posse rimari: agere libuit: an homines ipsi inter se consuetudine & speculatione alter alteri animi affectiones scrutari queat? At quis non parimodo mortales suos affectus & detegant & aperiant: nemo tamen ad harum alteram partium tam caute inclinatur animus: quin tempore procedente depræhendi nequeat: siue is secunda eleuet sorte siue ægestate premat. Id enim quod casu fit siue uirtutis siue uitii specie geratur ordinem minime statuit: sed qua in parte mens affixa maneat speculandum est: indeque actiones nominandæ sunt. Quam ob rem neque nimis difficulter neque magno cum dedecore eos erigi posse dicimus qui ob imbecillitatem tantum cadunt: in quibus nec corrupta mens nec malitia regnat. Quapropter haud magnos errores committere assuescunt quibus uerbis aut nutibus eos agere uelle minime præsumunt: tum quia propter auiditatem quam ad rem a nobis affectatam habemus tum etiam quia ob aliarum personarum beniuolentiam membra ipsa non parum oblectari solent quum id uoce promunt, quod clausum in pectore inhaeret. Hac attamen in parte duo minime includi uolumus: quod patrum, s. olim patrum flagitium aut quum semel quis patrum rem aliquam occultare obnixemoliret illam ab aliquo (sine diuino numine) depræhendi impossibile est: cæterum uero quum hoc uel illud exercere & in habitum uedicare aliquis staret: suos affectus non unica nota (quæ quis esset) profecto significaret. At quis huiusmodi maculae æquam magnitudinem sortirentur tanto illa istis difficilius abstergi queunt: quanto earum materia iniquitate excedit. At quum quispiam adulterina & absque uera origine fama mala diuulgatur: si is præcedente suspicionem iniquitatis indicis non roborat: eadem breui tempore decidit euanescitque. Neque nimium condensatus fumus procul ab igne gigni solitus est: neque is ipse ignis sine luce usque est: neque ambo absque calore consistunt. At lapides illi (quos gradines appellamus) quæ aqua atque aere consistunt: non dissimilem efficientibus qualitatibus ostendunt: neque aliter flagitia auctoris mentem indicant. Agitatio siquidem atque quies nunquam a nostris meritis longe absunt, quibus eas haud sine differentia sortiamur. Quo fit ut unde quisque fundetur: breui conuersatione cognosci facillime queat.

Nunq̄ eos absq; dedecore ingentiq; labore degere posse qui me-
dio derelicto extrema sequuntur. Caput. xxviii.

h. Aud sine dedecore laboreq; grauii degunt: quos medio de-
relicto extrema sectanda delectant: neq; ipsi indignis calami-
tibus afficiuntur unq̄. Fruitione siquidem diuina postpo-
sita maius ac memorabilius præmium a nobis spectatū illa profecto
diutissima imutabilis gloriæ firmitudo est, quæ quidem gloria quā
q̄ longiori magnitudine portione nostram excelleret: dum eam per al-
ternas uices rotari oporteret: & nuncauctiorem nunc deteriore reddi
neceffe esset: cælicolarū nemo plenam beatitudinem possidere existi-
maret. Neq; aliter in dæmonum cōmertio ac uisioe postremum ma-
lum malis consitum est: cui secūdo in gradu agitatio illa angore ma-
ximo admixta inferta est. At omnia nobis cōtraria moleste pati mani-
festum est: sed & illa longe molestius perferre solemus: quæ minore
euadendi spem fortiuntur: eaq; maiore dolorem semper afferunt. Sau-
cu enim per salutis spem mærorē metiuntur: nam quāq̄ uulnus do-
lorosum sit & in membro præcipuo plaga consistat quum periculum
abesse scimus dolores a quiori animo perferuntur. Contra uero quū
mancos nos fore timem? quū ex paruulo mēbro i plāgorē irrupim?
maximeq; tristamur. Neq; multum ab hac differentia illa quæ inter
diuites & egenos pererrat distare uidetur: quum utriq; enim ea quæ
possident perdunt: illud æque minime sentiunt. Neq; ob id tantum
quia excelsiori decidant loco maiori augētur calamitate uerum quia
eundem repetere statum pene impossibile apparet. At res hæc: nō ab ex-
timatiōe sed ab euentu fidem accipere uisa est, qui parum enī possi-
dent eo dispensato demptoue bono animo esse possunt: quā deniq; i
partem cōmeare poterunt: in qua similit̄ portuunculā aut ex se acqui-
rere aut ab aliis accipere nequeant.

Quo nam pacto q̄ plurima ministeria quæ ad Rei. P. utilitatē inue-
ta sunt: deprauata experiantur. At i primis mali medici detestant̄.

Caput. xxix.

E principib; ac gubernatoribus aliqua desuper dicta sunt: sub-
d. ditorū quoq; partem aliquā tetigimus nunc uero de inferiori-
bus officiis quæ ad humanum præsidium inuenta sunt: dicen-
dum erit. Quam ob rem non nisi de iis quæ & approbata sunt & bona
in se esse demonstrant̄ differemus: quāuis ea iam maxia ex parte mor-
taliū iniquitate deprauata sint. Quū uero medicina ubiq; cōueiat: qua
qd mai; in hac luce dici queat: nō i promptu apparet. At nos medēdi

scientiæ quâ in fronte collocauimus maledicere minime uolumus:
 Sed ueluti u qui ea exercent corruptis moribus atq; ipsius disciplina
 modo non morbos depellere sed opes homicidiorum præmio coacer
 uare maxia ex pte itédât dicere cupim?. Neq; illi i ægris medendis
 sanisue conseruandis periti sed circulum naturæ communem sectan
 tes dicendi sunt. Sanitas equidem absq; modesta uiuendi uia diuti
 us retineri minime potest. At si medicorum finis hic est unde maio
 rem litterarum disciplinam agitari liceat non prompte inuenimus.
 At uero siue quia facultati huic elegantius nomé imponant siue quia
 u hebetudine oppressi id quod lectitant nequaquâ intelligant: maio
 ri ex parte contra q̄ deberét agunt. Quam ob rem & si uera quando
 q; dicant: haud rite creduntur. At si morborum curâdorum facultas
 adeo ut ipsi testantur subtilis atq; inextricabilis est tantamq; digni
 tatem sortitur: quonam pacto ab ineptis & ingenio obtusis personis
 recte exerceri poterit? quæuis siquidem ars (q̄uis ea uilis & pinguis
 sit) idoneum atq; conformem artificem flagitat: aliter opus id neq;
 magnitudinem neq; perfectionem opportunam adipiscitur. Quis de
 niq; tam probus hominum agitator erit ut flegmate & melancholia
 hominem artatum sarcinatum q; i gyris super equum peragédas præ
 stantem conficiat neq; adhuc afficiat? quisue etiam sanguineum in
 longum tempus a motu continebit? uel colericum mente discurrere
 uerabit? At si iusta pugna (quâ ficti spectacula martis non iniuria di
 cerem) atq; cursus ad easdem res probe peragédas homines apros ap
 petunt: quis ingenii acuitatem uéustatemq; habitudinis ad hanc (de
 qua loquimur) medendi facultatem necessariam esse deneget? At si
 munus quod suis humeris imponunt probe metirentur aut idem de
 relinquerét: aut hanc scientiam longe subtilius excolere n:terentur.
 Quis deniq; inter mortales ociose degeret si tantorum hominū præ
 maturum clauserit diem ueluti innocentior medicus: neq; in tâta hu
 mani cruoris effusione sibi singuli minime aberrare persuadere desi
 nunt: idq; propter malorum morum diutinâ cōsuetudinem fit. Neq;
 iustæ leges illæ ubi sint inuenim? quæ illos defendere queant: quum
 illæ ipsæ ignarum homicidam puniri iubeant. Nam quum quispiã
 (quanq̄ sine malitia) missile emit: si cōmeantem: remeantē occultū
 ue aliquo i edito loco hoiem occiderit: eiusdē necis auctore morte mul
 tari (ob exploratiōis negligētia) decretū ē. At a medicis lōge peiores
 puicacioresq; errores assidue committi experimur. Neq; hoc tantum
 alii dicunt sed & ipsi fatentur: alias enim post ægrorum discessum

innocentiores uias obseruari potuisse minime denegant. Eorum de
mum conclusio huiusmodi est: eundem moriturum fuisse: indeq;
digna mercede accepta alium a quo pecunias adimant inquirunt.

At hominibus qui ab his duobus superioribus criminibus insper/
guntur: quis cruciatus immeritus? quodue mortis genus indebitum
dari potest? Neq; id sine admiratione intuemur: hos tantum homici
das ciuilia iura impunitos deseruisse. Nocentiores siquidem latrones
raro grassantur: si eorum occisiones ad hos suos comites cōferas: isti
enim a domestica securitate coadiuti sæuius lædunt. Ne noster tamē
sermo omnes includere uideatur probos intactos derelinquimus: sed
de illis mala hæctenus dicta sint futuraq; dicantur: qui neq; hominū
complexiones neq; morborum naturas dignoscūt: sed quū æger sto
machi imbecillitate laborat ipsi iecur increpant e patiue medentur: ne
q; diuersa diuersis infirmis remedia applicant: sed portionis discrimi
ne tantum obseruato medentur. Quæ res extra conuenientiam pro
pter ægrorum dissimilitudinem uideri debet: qua quidem ignota q̄
uis diuerse agerent maiori ex parte aberrarent. At quum duram a de
licata complexione decernunt id per uirium copiam agunt. Quam cu
ram deniq; recte conficiunt: qui corpora non mederi sed expoliare cō
tendunt? Quod deniq; perfectum opus a praua intentione prodire
poterit: quam neq; tegere norunt (tantum adhuc sagacitate carent)
Ii enim qui manu medentura quieta plebe conquiri solent. Alii ue
ro qui uictu & medicamentis (ut non sine discretionem medendi facul
tatem deseramus) morbos curare intendūt: nunq̄ sana tēpora æquo
animo ferūt. At quum ægritudines humana corpora uexant: eas abs
q; celeri atq; immatura mercede nunq̄ mederi uolunt: eos quoq; cu
rare contendunt e quibus excellens suis laboribus præmium sperare
liceat. Quum tantam deniq; pecuniæ auiditatem ab his haberi cerna
mus: quis tam ignarus insulsusue erit, qui facile iudicare non queat:
eos ut suas uoluptates explere possint: morbum longius protrahere
& ex infirmis infirmiora reddere corpora: eaq; falsis medicamentis
sæpe dissoluere. Assuerāt quoq; ii dum has suas uoluptates explicāt
poti? q̄ defendunt: quum deus ipse munus hoc illis impartitus sit:
ab illo ipsos utile excerpere debere. Digna profecto affectiōe ille inex
timabilis mundi rector aliarū omnium expers agitaretur: si cōtinuo
inter flagitiosorum hominū exercitia ipse tanq̄ minister incederet,
quod quū fieret de duce simul cū militibus conqueri eosq; iunctim
execrari deberemus.

LIBER

Nullam usq̄ tam copiosam orationem esse quæ iurisperitorum scelera sufficienter explicet.

Caput. xxx.

I ab his qui curandorum hominum nomen ostentationeq; sibi temere uedicant: tanta prodire flagitia ostensum est: unde tam copiosa oriatur oratio quæ iurisperiti cuiuspiam scelera explicet: si enim humanæ cladi semper student. Neq; propterea legumlatores legesue ipsas probæ intentionis aut salutiferi finis expertes esse dicimus: sed eas per ampliationem sensuumq; multiplici diuisionem deprauatas experiri censemus: uel si moderatius dicere libet eas diuitum pedisequas appella, qui quanq̄ semel uicti iudicis sint: dum contra pauperes causas defendunt: eos perditum eunt prius quâ ius liquidum appareat. Alios autē impotētes opibus adeo cōcertando prolatant ut u uitæ potius q̄ agitatae causæ exitum inueniant: uel inopia coacti actionem in passionem permutent: unde nouæ atq; monstriferæ non semel oriuntur fabulæ. Rei enim accusatores non sensim uti cæteræ mutationes sed subito fiunt. Quid deniq; maiora miracula credas: ut u qui perniciem nostram semper excogitant neq; uerbum adhuc contra nos sine exuperanti atq; oborta mercede promere uelint. At uero qui eos inquirunt: grauius increpandi sunt: iurisperitorum siquidem primum munus (ne laborem inscius dicas) rapina est. Quod deniq; optimum præsidium mortalibus prodire poterit ab ea re: quæ non nisi ad cibandam auaritiã edificatur exerceturq;: neq; aliud ab hoc longe distans continet: quonam pacto scilicet ab hoc uestimētum: ab illo domum petamus: quas quoq; uiolenter & contra ius ipsum aperte occupatas non sine concolorato titulo eas longum per tempus retinere possimus. At uero scelestos plecti debere & ratio indicat & natura appetit: neq; id tamen temporis longitudine ut eorum pecunias expoliamus. Neq; aliter de falsis accusatoribus q̄ de ueris reis supplicium sumendum est: uerum autem de purando perspicuum magis reddere bonum esse non nego: quod tamen quum sæpe expugnari contenditur: quandoq; imbecillius deuenit: nonnunquã quoq; obruitur. At uero quum facultatem hanc rationem cōmuni noie appellēt (ut exēplar peruertere minime uidear) nomē a re uera præcæteris longissime remota. Ab illius demum professorib; q̄ plurimi cōsilia petūt: quib; siue petēdū siue retinendū q̄ sit nūq̄ id libere agūt: sed ab exuperati excessu defectuue aliquo agitati suã momētaneã uoluptatem tūc explere cupiētes: quis nullum ius

habere norint: ut ab irato cursu ab hostibus inhiberi nequeant: maxime oblectantur: quum id quod appetunt consequi posse illis dicitur. Quo fit ut illi ad præcipitum isti ad rapinam eorum nemine repugnante concurrant: longe profecto utiliores essent leges illæ (si usq; sunt) quæ improbelitigantes non solum pecunia sed corpore multarentur. Argumenta profecto extra necessitudinem mittimus. Quid enim ambagibus opus est: sed historiae ipsius portiunculam aliquam intexte re licet: Quam deniq; religionem iurisperiti suam facultatem exercere defendunt: quam sanctitatem aut habent aut ostendunt: quam bonitatem æquitatemq; amplectuntur: quam pietatem edocent. Neq; aliud ad hanc rem exemplum adducimus: præter id quod ab eorum operibus assidue defluit. Operæpretium profecto est scire: quoniam pacto suos alumnos (cauillatores intellige) tractare atq; erudire assuescant, qui si opes tantum amississent leuius profecto læderent: omnes namq; adeo nequiores peruicacioresq; reddunt: ut ab humano commercio arceri merito debeant. At si quis comentari uelit iurisperitos Rem Publicam suis legibus quietam habere populiq; impetus demulcere & turbæ seditiones lenire: rem profecto sensus maxime offendentem sumpserit: quis tunc Galliam: Britanniam (quæ Angliam appellant) Panoniamq; ac Venetiarum foelicissimam urbem cæterasq; huiusmodi prouincias reticebit: in quibus peste ista contacti homines minime permittuntur: & ibi longe quietius & minus afflictos homines ipsos degere uideamus: in iisdem enim (quas nominatim retulimus) prouinciis principes singuli pro arbitrio Rem publicam regunt: neq; id tamen absq; senatoria maiestate, patribus siquidem tum honestate tum dignitate atq; cura delectis decernendi facultas impenditur, qui iuxta tēporum: locorum: personarum: necessitudinumq; indigentiam & iura & iudicia populis dare queāt (Idq; profecto præstantius) iudices siquidē unico decreto obligati recte cunctos iudicare nequaquam possunt: decretum enim illud nunc utile nunc inutile & locorum & temporum discrimine reddi necesse est. At si priores illos legūlatores nulla affectione priuata impulsos scripsisse quispiam asseueret: neminem nostris temporibus comperimus qui illis aut priuatis odiis aut amore aut misericordia aut ira aut opum cupiditate cæterisq; affectibus huiusmodi coæquari possit. Neq; illud denegandum est tam immanem eodem tempore iniquitatem a multitudinem agitari ut probi nonnulli perfectionem arctissime expurgati adipiscerentur. Quod deniq; bonum agere poterant incognito

d iii

creatore: qui deniq; nihil præter mortalem (& quæ corpus penitus
 aspectat) famam curabât. Quam ob rem neq; de iis neq; de iure con-
 sultis inter quos tantum odium seditioneq; exerceri experimur ulla
 sanctitas speranda est: quarû iniquitatû fundamenta tunc forte quû
 scolas frequentabant cœperût. Nullum quippe tantorum scelerum
 asilum inuenies: quod & sanctitate & religione non præstet: si id ad
 studium quodriam scolasticorû comparaueris: cuius mores non mi-
 nus lædunt q̄. uare (nomine tantû audito) ostendere uidentur. Ne-
 q; propterea litterarum tumore carent: sed sciendi elatione magna ele-
 uari conantur, qui quum librum deferunt: neq; modestiam neq; reli-
 gionē uirtutēue aliquā aut uerbis aut opere ostendūt. Desuper dixi-
 mus rationis nomen huic facultati nequa q̄ conuenire: in partibus ta-
 men uel principum uel aliarum personarû uoluptate auctis id intelli-
 gimus, quæ alieno labore non solum pasci sed & ingentes opes acq-
 rere moliuntur. Quis plebē a se iuari omnibus suadere non desinat
 isti præterea pro se adducere poterût aliquos terminos iudices ut im-
 petuose non errent obseruare debere: ueluti quum quispiā debita pri-
 mo die persoluere nequit: eidem uel ad quintamdecimam: uel uige-
 simam diē terminum dari decere, quæ res non nisi pro debitoris ino-
 pia ac necessitate fieri debet: non quia lex id in quocunq; petenti per-
 mittat. Plures enim quibus excedentem substantiam possideant: causam
 hinc inde ut petenti noceant protrahunt. Quis demum tam ignarus
 est ut non probe cognoscat ita nos modestos circa debitores nostros
 esse debere: ut ipsos circa nos sese habere ratio indicat: nam quû satis-
 facere uolumus nunquā ad internitionē nostram deuenire cupimus.
 At iurisperiti quāto magis per suā facultatē progrediunt: tāto illi? ini-
 quitatē apti? indicant qui quû ad finē pueniunt p iusticiæ rigore litē de-
 cerni debere dicunt (optimus profecto humanitatis appetitus) at post
 longam librorum reuolutionem eos in fine condemnant qui uel mi-
 norem restium turbam adduxerût: uel qui inopia aut necessitate co-
 acti non omnes terminos obseruauerunt. Neq; illud reticendum est:
 quod in omnibus (uel magna ex parte saltem) experitur: eos etenim
 qui suas differētiās bonis ac planis hominib? committunt: illico con-
 gratulari ac q̄scere: quibus singuli ex portioe quā sibi debitā existiabāt:
 aliqd. eis succidēdū fore credāt: neq; ipsis solū sed & utri? q; partis: uē-
 ris amicis isti? generis cōsiliā mltū placēt: at eo modo quē iuriscōsul-
 ti obseruāt: nunq̄ ambas ptes æquas dimitti procurat: nisi media ap-
 pellatioe: alterā nāq; alterā penit? cōfundere uolūt: hac conditione, ta-

men ut utraq; nuda restet. At quauis in scripta lege sanctiones absolutiores datæ sunt: post dominicam incarnationem moderatio ac clementia quibus adiuicem uti debem; apertius nobis ostensæ sunt: quibus bonum pro malo reddere teneamur: quanto magis aliquem sine causa offendere cauendum est.

Interpretis excusatio.

n. Eq; tua admiretur maiestas: si hoc in loco exemplar ipsum tantopere ampliaueris: tantam enim scelerum cateruam magnitudinē adeptæ sunt ut quauis facile uincant orationem additioneq; nostram ut eas adhuc euanescere cogat (ni deus aliter prouiderit) timeamus. Quā ob rem apud te quæ uerā dei religionē colis, uitiaq; acerrime expugnas non tantū de hac mea temeritate excusationem sed laudem inuenire posse existimaui.

Toti orbis corrupti mores cōaceruatim tanguntur. Caput. xxxi.

f. Atis pro cōpendiolo de nōnullis uiuendi uis mēbratim hætenū dictū est: nunc aut uniuersim corruptos totius orbis mores quū explicari nequeāt: cōtingere saltē statui. Vnde malū ipsum in fundū: inenarrabile: pertinax atq; pūersū esse a nobis denudatū aptū cōstabit: quū nullū id ordinē obseruet: neq; certo adhuc errore uagari uideat. Quā ob rē male degere ipsū nimitū nocentiæ habere cognoscitur: si nullū etiā futurum cruciatū iniquos punire crederem: quapropter mortales oppositā partē capessere debēt. Ii enī q; regēdi dignitates sortiti sunt: regimine supra cæteros idigēt: ut neq; temere tamē mūdi ipsi multitudinē dissolute & extra discretionem icrepare uideamur: eundē p religionē sectasq; tanq; principatū supremos diuidem: ab usdēq; exordiū oriet. In uetustiori siquidē (quod hebræis traditū est) testamēto: & in mahumetica prauitate nullā animi beatitudinem pro præmio: sed & mulierū & filiorū & opū copiā decretā inuenim: at in nostra scissima atq; orthodoxa fide nihil præter istarū rerū oppositū sequi iperatū ē. Sensib; siquidē ex oi parte calcatis oppressisq; animā ipsā ad uerā atq; immortalē beatitudinē aptare christiani iubemur: cui rei a cōtraria obseruatōe corruptioeue (ut ueri dicā) nihil iam deest. Nullam enim apud gentem suorū sacrorum leges tam neglectæ atq; icultæ q; apud nos esse experiunt: neq; mortales aliqui corporeas pōpas uti nos excolūt. Neq; hac de qua loqmur pessima cōsuetudo aliūde fortior est: q; in his hoibus qui cathedras illas occupant: e qb; fidei nostræ augmētum atq; præsidia prouenire deberēt. Sacerdotes ipsos (petreos attamen prius) intelligas, quibus cæterum sacerdotiū subiacere uidetur. Quod enim tam inexecrabile atq; insuetū crimen

d. iiii

usq; est imaginariue potest quod inter ipsos & facile & commune ad modum parari non uideas. Nunc uero alma gaude uenus inter tuorum militū turbā: an forte edoceris ab illis ipsi enim nec matri nec filio ignoscūt: sed alterum quē uis tum uoluptatis copia tum specie facile uincunt. Neq; iudicia absunt paridis neq; ulla deglutendi in gluuie uacant: neq; sterilitate tristantur: quāuis ipsi parere nequeat: atria extimatione longe pulcherrima pretiosissimis suspensa colūnis prospiciuntur: neq; pensiles horti desunt, neq; paruis lapidis uarias habitudines sortitus neq; uestes neq; uasa gemmis atq; auro contexta: Nec laconicum hispanum: Anglicum: Britanicum: Gallicū: Corsicū: canum genera ad totius usum uenationis apta: Cretensesq; falcones & accipitres germani & Austures norica septentrionali insula nati (edē di auiditate præstātes) ad uaria uagaq; aucupia illis desunt. Quis deniq; inter tantam copiam sitim excitatam potiusq; lenitam admirari non debeat: quum eorum auaritiā pecuniæq; cupiditatem cætera eorundem flagitia uincere nequeant. Neq; steriles nūmos possidere uolunt sed uinicti cōtra q̄ natura sanxerat absq; coitu parere cogunt: & inter negotiatorū manus non recte sæminati per hyemē ipsam geminatam segetem duro domino afferunt. Quis tam cicerone demostre neue præstantior erit: ut sacerdotū uenum sufficienti lingua sequat? Quis lites ritememoret? Quis diras deuotiones execrationesq; (quæ & apud maiores & apud ipsos interditiōes dicunt) delibare poterit? Neq; de tantis sceleribus nimium admiramur: quum huiusce gentis noua initia respicimus. Neminē etenim adhuc cōperimus, qui ad religionem hanc probe excolendam eandem ingressus sit: sed omnes ut triumphis potiantur: seq; atq; alios ditent habitum hunc iam pene fabrilem exercent: uel ut familiā ad priuata odia ualentiozem ad ciuilia bella reddere queant. Neq; ob hæc tam imania scelera sanctorum apostolorum prærogatiuā deferere uolunt: quibus eorum uitæ nullam eorum similitudinis specie gerant. Sacerdotes enim ii (quos petreos a primo eorum duce paulo altius nō imerito diximus) si sua uera instituta recte obseruarent: beati francisci militibus omni i paupere cederent. Vnde illud tam promulgatū prouerbiū est: quo quū sanctos uiros extollere nitimur: eos apostolicam uitam agere dicimus.

i Stis non procul fratrum acies negotiis: importūitate: inuidia: maluolentia: tumore: alusq; huiusmodi nō simplicibus uitiorum armata lorice instructaq; sese offert: & si obseruantum paruulū illum numerū inde detraxeris: cætera turba in omne facin? prompta

atq; emancipata prodibit, cuius fraudes uerbis assequi haud facile foret: quis id ipsum agere sum opere niteremur & otii atq; uitae multum nobis superesset. In enim non se ipsos tantum quum de opulencia & uoluptatu copia & ab inuicem & cum caeteris gentibus certant perditum mittunt: sed & alios ignaros iniquitatum exemplis mirandum in modum seducunt. At quis dici assuetum sit: eorum uerba opera autem minime mortales imitari debere: documentum tamen hoc haud multum obseruat. operationes enim magna ex parte sequimur aut imperia simul cum auctonibus execrando contemnimus, qui quum sancte uiuerent haud multa litterarum disciplina uerborumq; effusione longe maius beneficiu hoib? darēt. At Reges: Principes: Imperatores aliiq; huiusmodi homines (quos patriae defensores appellant) eam continue lacerando debilitant: neq; ulla in re q̄ in censu augendo uectigalibusq; multiplicandis magis student. At uero quum seditonum labor subditos uexat nunq̄ eos sine opū spoliatioe ad pacem reducunt. At si ab externo principe sui affliguntur ipsi alteri? populos atq; agros praedantur. Quo fit ut quisq; & suos & alios destruat. Quam in re principes ipsi concordēs unica deprædari manu uidentur: populi uero hic atq; illic mala patiuntur. Ast alii manipuli: satellites: commilitones: milites: peditesq; Rei Publicae stipendiis saginari assuescunt, qui ad eandem uastandā affligendamq; semp paratiores sunt. Neq; illud attamen denegamus in cuiusuis rei istiusmodi initio longemeliora exemplaria sancita esse: meliores scilicet quouis in genere tū cēsores tum caeteri fuere: neq; tunc obscuris sed idoneis praedara mandabantur officia. Ne ciues tamen indignos historia credas: si eorū mores probe inspexeris: u profecto cum principum satellitibus conuenire cernunt. Quonā pacto tamē degant animaduerte. In & ehi quū partim Rem Pu. suo modulo regant: partim in uenditionib? emptioibusq; implicati sint: partim demū agrorū maxia spacia possideāt: pauperes sum opere opprimūt & eorū alii sanguine manifeste cōspiciunt. Neq; id ut populū a seruitute redimāt ab us fieri (falso) existies: eiusue erūnae moderari queant uel ad aliū quempiam probum finem sed ad corporis uoluptatū luxum id actum esse censeas. Ciues praeterea dum priuatim opulentiam possideant: Rei publicae egestate inquirūt: neq; aliter q̄ de diuitiis cum diuitib? & defactione cum factiosis certare contendunt. Agricola defessi demū atq; ipotētiore caeteris quū undiq; coacti trahantur: eos in calce rei istius (ne locū usq; possidere uiderentur) inhaerere statuimus: hi enim ab his semper deducuntur: qui alius

in cōmerciis deteriores sunt, qui (cultores agri dico) quibus non nimia doctrina præstent: min⁹ nocui profecto quibus illa quibus reguntur sunt. At si regimen rationis normā sequeretur: e contra fieri debere manifestū est: u enim qui uehementius aberrant maioraq; committunt scelera auctiori imperio profecto indiget. Neq; hos homines perfectionē possidere a nobis arbitrātū esse existimes: sed eos min⁹ quocūq; in genere nocere compertū est. Neq; iniquitas hæc per hominū officia solū spargitur: sed & a regionū uarietate hic magis illic minus haberi cōspicitur. Sterilia siquidem ac minus gignētia loca minus etiam malignos mortales alūt, qui quoq; alienigenas benignius tractare assuescūt. At patriæ utroq; uel altero modo uberes siue rerū copiā naturæ emolumento siue negociorū calliditate possideant: lōge aliter se se habent, eiusdem siquidem cultores ad se pecūias singulatim attrahere maxime moluntur. Quā deniq; in parte a christianis possessam fidem inuenies? & ubi nā perfidia & maiores contra religionem cauillationes quæ Romæ uidentur? quæ uti caput cæterarū urbium ē habeturq; optimo exemplo atq; præsidio alius nō immerito esse deberet. At non solū qui aliquot eo diuertunt annis longe deteriores redduntur: sed & cæteræ gentes quanto ad eam uicinius accedunt: minorem deuotionē retinēt: qui remotius uero minus maligni sunt.

Interpretis excusatio.

q Vum magis caput hoc ad militares quā ad oratores homines certe conueniat: nihil u admirent: si id nō nimium eleganti oratione explicauerimus. Ad rem enim hanc ueris uerbis absq; calumnia assequēdā, me uulgi nōnulla dicere uerba interpretādi fides coegit. An probi diuites an generosi & opibus pleni hoies uiros uirtuti deditos rectius in certaminibus repudiare queant?

Caput. xxxii.

m Agnam aliam differentiā agitatam potius quā probe diffinitā inuenimus: siue quæ bonitatis nomen imutatum falsumue sit. Nam plæriq; quum ad priuata armorū certamina per sermonem conuenire contendunt: alii alios paruifacere spernereq; assuescunt: neq; sibi æqua nobilitate pares esse restant, qui quū id ostēdere petunt enitunturq; suos maiores hostis parētibus opibus longe excelluisse asseuerāt. Quæ alium maiore errore pro rei portiūcula quæram i lubricū ē: neq; id enī naturā rationēq; ioffensam deserit: quū deterræ atq; a nobis possessæ res dominis præstantiores haberi cōspiciant. Quā plures nāq; mortales phama notos memoria habem? qui neq; dignitatibus

neq; imperandi potestate præstantes fuisse tradunt; At quis eorum non nulli pene nudi incederent magni clarique habentur. Ast alitum imperio tū opibus excellentes pessimos nominamus (neq; id immerito). Bonitas enim hæc de qua paulo altius sermonē incœpimus: nusq; q̄ in nobis ipsis est quam nemo alteri dare posset: si illius mēs atq; opaeandē adipisci neglexissent: cuius tantæ rei facultatem silentio prætere consiliū non fuit: ea etenim possessores ab infimo gradu ad supremum deuehit eosq; quauis in re potentiſsimos agere potest: si illa deniq; quæ intra nos habitant (uti sunt) longe præstantiora cæteris hominum possessionibus clare uident: quū nemini demū possint: cui ignotum erit illud probos uiros diuites magis q̄ eos ipsos bonos repudiare & illis inæqualitatē obucere rectius posse. At cum maiorū gloriam nobilitatēq; nimia oratione præposterū ignaui homines extollunt: se claros agere putant, quod contra est. Nam quanto stirpis mores clariore sunt: tãto degenerantis sobolis socordia ac uerecundia dedecorior flagitiosiorq; est. A parentibus siquidem uas quoddam derelictum gestamus in quo & honestas & turpes actiões colligimus: quas ipsi uti opes nobis impartiri nequaq; possunt. Illæ enī propriæ auctori suo sunt cum eoq; simul & emergūt & occidunt: neq; quæpiã præter repugnantes unq; deserunt. At alia fortunæ bona & nobis aliena esse: & ad usum mutuari: fesus testes sūt, quæ nō dissimili q̄ habetur conditiōe dimittūtur. Quāq; id denegari non queat liberos ob parentū merita nunc onerosius grauari nūc magis leuari solere. Quā attamen ob causam illi progenitoribus siue uitis siue uirtutib; pares esse minime ostenduntur, quā equidem rem & cum auctoribus prodire secumq; semper esse necesse est. At ii quos redarguimus pro se adducere possent: non immerito consuetudinē hanc tam diutinam apud principes populiq; rectores & olim uiguisse & in præsentia uigere, quæ tamen statuta parum continent roboris si illam longe cōstantiorē atq; uniuersam legem adduxerimus, qua ille optimus Rector omnium maximusq; deus & in scripto testamento & in ea (quā naturæ legē cōmuni nomine dicunt) & in nostra (ob christi liberalitatem) gratiosa uocata usus est. In quarū eloquiis satis constat quemq; & amore & muneribus iuxta sua meritā a deo ipso profecutū: quū corpoream præsentēq; pœnā ob parentū benemerita proli deus q̄ndoq; remitteret. At ii qui male degunt quū se a maiorū gloria protegi nituntur: quærendi sunt quos nobilitatis gradus latronum lenonūq; progenitores continere debeant. Iam nos non semel diuitum imo imperatorum filios

pauperes interpellare audiuimus (nomē rem profecto consequens) & e contra sobolē ex angusta familia ortam cognominis claritudine colustrari. At quū regum liberi terrenas abdicant pompas & sancti francisci militiam sequuntur: eos uti cæteros spirituales fratres dicim⁹; qui si sancti Petri alteriusue ductoris exercitum augent: eosdem in sua sacerdotali dignitate cum differentia (uti ducum discrimina appetunt) appellare solemus. At ordo hic apud eos qui uere religiosi sunt quos obseruantes nominari desuper ostendidim⁹: magis iteger obseruatur. In enim quēq; iuxta hominis bōitatem & temporis seruitutē atq; officia in cæteros tractare assuescunt: non aut uti illius uel maiorum urbāitas uel rusticitas uult. At uti sacerdotes illi petrei (ut dictū repetamus) prælongis ac certo discretis modo induuntur togis non ad ueri dei uirtutūq; sed id ad corporis uoluptatūq; cultum agunt: non aliter ecclesiastica ipsa res publica ab uisdem lacerata (immo trūcata) uidetur. Neq; aliter si quispiam ex nobilissima gēte ortus lenocinii morib⁹ uiuat uestesq; haud dissimiles gerat qd demū illi deent: ut ab illo habitu nominari non debeat: lenonisq; nomen cum re ipsa simul uendicet? Artium siquidē ac dignitatum nomina propriis debentur auctoribus factoribusq; quæ neq; stirpis religionisue titulo mutantur. Aliam quoq; partem extra disputationem nostram hæcenus dereliquimus: quam ad rem eandem spectare contendunt: ueluti cum princeps prælatos patritios diuitesq; gradatim præcellere sanciret: cuius statutum extra suam ditionem nos nequiq; cogeret: neq; ob id quippe concluditur alios earundem partium expertes illis ipsis præstare non posse. Quo fieret ut quum militaris calūnia iter utrosq; armis discutienda foret: pauperes diuites petere illisq; (uti in cæteris rebus) respondere poterunt. at quum uis qui uirtutibus præstant libitum erit: quibus pecuniis egeant diuites recte cōtemnent. Neq; repudiatio ipsa uerum ius aut rationē humanā offēdet: iam enim sæpe fit celebreq; habetur ut uirtutū alūni quibus ab opibus emancipati sint: quum a diuitum flagitiosoz cœtu fugiunt & secū deambulare & colloqui dedignantur.

An qui uenturas actiōes de se prius pollicentur: an q nullā iactationē præmittūt: si utriq; in opere pares sint: magis mereantur.

Caput. xxxii.

¶ Quum in hoc uolumine nonnullæ hominibus opportunæ actiones ostendantur: non id alienū apparuit impedimenta quæ ignaris hominibus tam aperte obici solent uitare: a quibus retenti longe

difficilius uirtutū iter iudicent. Solent enim nonnulli dū suis uolup-
 tibus alimenta auctioneq; inquirunt: superuacaneum illud petere:
 quanā scilicet in parte magis mereat: quū mortales alibi dicta pollici-
 tatioe sue (ut proprius promā) factis sequuntur: quod in idem dicere
 uidelicet atq; facere reducimus: alibi autē a li nihil pollicitando tota
 mente atq; corpore in opus ipsum intenderēt idem q; uti superiores fa-
 ctitarent: neq; ulla alia in re q; in anteriorib; uerbis differrent, cuius
 rei demonstratio haud multa indigere scientia uidetur: quū nō pau-
 ci sint qui ad contrariam sententiā inclinent: eos attamen supra cæte-
 ros præferimus qui & in agendi & in dicendi generibus ualēt qui ab
 oibus semper magnifici solent. Neq; hanc partē tamē natura ne-
 glexit quū eos qui ob propria facta (quū peracta) sese extollunt contē-
 nere docuit. Quid tunc enim existimandū erit quū aliqui de infectis
 uenturisq; rebus sese iactando præmium flagitant: Illud quoq; a re
 lōge alienū per ora hominū discurret: ubi labor scilicet atq; periculū
 est: illic & gloriam inesse & idē auctoribus prodire asseuerat. At quū
 nos ad aliquem uenturū locū contingere absolute dicimus: iam ob
 id ipsum uehementer aberram: quū huiuscemodi facultas extra nos
 sit: neq; ratio neq; intelligēdi uis nostra exitū ipsum sine ambiguitate
 speculari potest. cui deniq; ex falso & errato principio finem uerum
 bonum ue opperiri licebit: quæ res expertis hominibus minime oc-
 culta est: nam uis qui quādoq; dicunt hōiē reliquis excellere uolo: nū-
 q; infortunū longius q; per interpositā diem abesse solet: immo per
 sæpe in eadem hora tam male sub fortunæ bilance suspendūtur ut si
 non funditus amiserint saltem prænuncia uerba contrarias optiones
 passioe sue (si dicere mauis) sequat. Neq; eos q; illa quæ ante præserat
 exequi nituntur propterea redarguimus: sed quos elatio iam detinet
 prius q; id quod pollicentur expleant repræhēdimus: præsertim quū
 id ab eis determinari non possit. quā ob rē illa increata ineffabilisq; sa-
 pientia christus scilicet q; perutile rectissimeq; eos qui probe degere
 malebant: magnā ostentationē ulla ex parte agere uetuit: ne i uerborū
 oblectamento laboris præmiū consumerēt. Illuc autē redire poppor-
 tunū est: ut labor non omni in parte ueram gloriam sortiri existimet,
 si enim qui in latrociniis depræhenduntur cruciatus non tenues pati
 solent, q; quū e merita morte emerferint: haud magnā inde hauriūt
 gloriam: quæ nunq; sine dignis moderatisq; actionib; & uerbis com-
 parari potest. At quū ea quæ ei aliena sunt quis promiserit non a re-
 cto proposito parū distaret. Neq; partim profecto pro imbecillitate no-

LIBER

stra: illud esse remur mente atq; corpore dispositis opus ipsum sum-
 mopere uti tempus locus & casus cæteraq; huiusmodi patiunt aggre-
 di: & hæc aut similia explicâdo uerba nihil a potestate nostra intetatu
 infectuq; derelinqui: & ea quæ aptitudini ac uiribus nostris cõueni-
 tia intelligemus nunq̃ a nobis neglecta deserui. At uero quâdo uerba
 retinere nō poteris: hūc finē saltē obserua, qui nusq̃ impune trās gre-
 dit: si fors. s. æqua dabit nihil uereor promere quū futura ex præteri-
 tis metior tēpora: inter propeue (ut moderatius dicas) proeli priores
 connumerari posse, quam rem aptatus animus & promptiora reddi-
 ta membra arctissime q̃uis a longe prospiciant: neq; id sine timore in-
 fortunū. At uti quæ sitæ uictoriæ uerbosa recordatio auctore delectat
 ita eiusdē silentiū premit: quo fit ut pauci eā reticere queant: q̃uis ob
 id seminoris preti fore arbitrent̃. At uis qui in eodem ferme proposi-
 to eis qui ex nobili familia oriūt: si uirtutem hæreditariam colunt:
 maiora præmia q̃ eiusdem nouis cultorib? decerni censent: non mi-
 nus q̃ nos experientia respondere uidet̃: cõpertum siquidē ē morta-
 les per turpē flagitiosorum consuetudinē deteriores reddi solere: & a
 pessimis illorū moribus istorū facinora originē fundāentaq; trahere.
 E contra autē qui animi claritudinē obseruant nunq̃ id sine proborū
 amicoꝝ cõsilio uel officio agunt. Vnde demū pessimi patris filii do-
 cumenta petere poterunt: qui quum uirtutum iter aggrediunt̃ iam
 ii qui generosi nascunt̃: mediam peregerunt uiam. At si ii ipsi a remo-
 tissimis sibi hostibus uinci paterentur: recte multati dedecorosiq; ni-
 mium haberi debent: neq; ob id maior laus illis debet̃: q̃uis paternā
 nobilitatē obseruent: paruo enim labori nunq̃ magni triumphū de-
 cernendi sunt. At quum illud ante latū de labore recte intelligendū
 sit tunc duæ pares personæ cõstituēdæ sūt: siue paritatē eandē in fla-
 gitii siue in uirtutū genere obseruet̃: tunc enī qui maiora cæteris re-
 bus æquatis subiret pericula eūdem præferri debere iuxta rei ipsi? na-
 turā merito dicim? neq; aliter huiusce prouerbii auctorem itellixi-
 se credim?. Plurima enim asperrima tolleratu sunt quæ a uera gloria
 remotissima cõsistunt. Neq; id inconsulte prætereundū est: siue a ser-
 uis siue a mercenariis dictū sit, qui obnixè asseuerare solent quum ii
 dominū e periculis eripiunt maiorē illis. q̃ externis mercedem cõdo-
 nari debere: q̃uis ii ab eadem similiue calamitate eundem incolumē
 agerent: qua in parte longissime aberrant: ii autem siue belli iure siue
 antelato precio siue continuis stipendiis libertatem hero destinatam
 alterius gratia retinent neq; sui ipsius sunt. At ubi suam seruitutem

necessitas flagitaret si ea ab eisdem denegaretur supplicis afficiendi essent: quia in re debita deficerent, quam quū caperent idēq; quā tenerentur efficerēt: si pactionū obligationisue limites minime transgredierentur: non illis amplā munera ultra stipendia deberentur. At quū ab ignotis subuenimur: non solum ius ob sua erga nos libera beneficia tenemur uerum etiam quia uisū suae uirtutis magnum iudicium afferunt quum sponte se nostro in praesidio obtulerunt: quod quum neglexissent illis inhumanitas tantū obici posset, quae tūc in stipendiariis seruusue nostris parricidium pene ostenderetur. Religiosi hac in parte peccare tumoreq; inflari maxime assuescunt: contendunt enim quū sese religioni uouisse constet: eorum actiones siue honestae siue turpes sunt ob deuotionis additamentū tum praestatiores tum deteriores longissime reddi. Quae res si uti ipsi aiunt sese haberet causam illam non recte exploratam habem? quae mortales ea omnia uouere ueteres quae recta intentione peragere moliuntur. Verū prius animaduertendum est: uota an ob meritum quod ipsa contineant an quia obligamenta auctoribus ponant fieri soleant, qua in re exemplū hoc uulgare nō parum conferre existimauimus: quū quispiam scilicet decē centūue aureos nūmos ab altero mutuo accipit, qui siue sponte siue quia ab eo dubitetur se per litteras uel coram fidedignis testibus pecunias illas statuto tempore redditurū obligat: quas deniq; conditiones quū expleat: non multo in precio habet sed si eas infectas neglexisset magnum sibi dedecus pareret. At uero quum nulla alia (praeter possibilitatem) lege coerceretur si ad tempus statutū eoue aduentante debitum persolueret non adulterinā assequeretur laudē: quanq̄ non tanta ob negligentia afficiendus esset ignominia. Id tamen palam est uota illa grandem affectare mercedē quae sponte omnino facta libertatem nostram tollunt. Illud tamen maxime dubitandū est: eos omnes qui uestium differentia ac deuotionis discrimine a populo secerantur uota ipsa (paulo alit? a nobis diffinita) suis humeris libere atq; omnino sponte imposuisse: an quia in eisdem domiciliis nō sine pactione hac recipi queunt id efficitur: ut eos suamet sententia e libertate mancipatos gregis ipsius ductores premere possint. Harum siquidem religionum latores exemplariaq; nulla istis simili lege coacti degebāt: E quibus tamen non minor q̄ ex praesentibus sanctitas prodire sensu ipso percipitur: quū error hic non in ipsis religionibus sed in nonnullis qui intra eas nō recte degunt est: qui quū uoti causam ignorent ipsius declaratione semper utuntur: quae ea est quū aliquem nouum tronem

aliquo in monasterio ueterani milites accipiunt: qui postquam illic per annum
 diemque perseuerat mora illa uoti locum supplet: & eundem ob id coherce
 reatque astringere queunt, unde sane patet: uotum non alia de causa fieri
 nisi ut securitatem qui nuper ueniunt dent: quibus nullum ob id præ
 miu[m] promittitur. Verum ut quod cupiam conueniat discutiamus: non con
 fusio sed discreto modo procedendum est. unde omnes bona intentione
 uiuere prius statuendum est, nam si sæculares bonum aliquod casu confi
 cerent quod idem a religiosis stabili attentione confectum: longe præsta
 tiorum gloria afferre auctoribus manifestum est: uerumtamen extra uotum
 cætera æqua constituenda sunt: homines enim qui diuino cultui de
 dicati uitam agunt quis uerum iter rectius obseruent nihil mirum profe
 cto est: minores siquidem calumniarum sinistrarumque semitarum illis occurrere so
 lent: qui si exuperanti malitia scelera haud inquirunt illa iam & ha
 bitu & loco & uestibus & uictu & reliquis huiuscemodi armis depul
 sa ac pene deuicta remotius absunt: neque ea ab his reduci exerceri
 que nimum possunt norma illa uiuendi retenta quæ a maioribus eodem
 animo statuta est ut homines ibi a uitis expurgati sancte uiuerent.
 Quam ob rem non solum sibi sed & eorum animis quorum censibus ipsi
 uiuunt, consulere debent, qui uero in sæculo uiuunt neque hac obligati
 one tenentur neque ad rectas actiones peragendas turpesue uitandas æquam
 opportunitatem possident uel præsertim qui principum curias sequuntur &
 in eorum atris diuertuntur. At quum cuiuspiam bona opera eidem incon
 sulte acta obiciuntur id nunquam crebro profecto accidit: sensus enim
 semper uoluptatum lasciuam laxitudinemque appetunt: uirtutum uero angu
 stiam & fugiunt & abhorrent. Sed quum huiusmodi homines assidue
 (ne continue dicam) a criminibus obseruentur non semel uti religio
 si sed sæpe eos uoluntate denegare (appetitum uel ut rectius loquar cogere)
 necesse est. Prouerbiu[m] commune admodum est tunc politos ostendi so
 lere quum humor undique defluit: in sicco & enim quisque cothurnos al
 bos (ne ocreas cum nonnullis dicam) gestare potest. In aduersa quoque fortu
 na amicorum experit constantia. Neque in monasticorum commercijs doctibusque
 uitam tranquillus agere negamus: neque breuis temeritas eos detinet que sce
 lera uitare & proponunt & contendunt & inter eorum armatas manus uali
 dumque robur crebro pererrant quum: quod parum enim constantiam posside
 mus & mundi pericula recte metiuntur in eo non absque fœdita ruina posse
 degere speculamur: neque id si unquam fieret minus difficile occurrit quod si ab
 igni quispiam circumdaretur qui nedum calorem exciperet. Quam quidem ob
 rem qui inconuenientia arcent non uulgaris preti sunt: qui ab his aut

circū agitur errores oīno vitare nō sūt iuris est. Ex labore deniq; præmiū opperiri non uti nōnulli existimāt intelligēdū est: sed dum & quādo & quātū in locis idoneis defatigamur. In edicā siquidē castitatis atq; obedientiæ aspitas nimīū laboriosa hoibus ē: sed & ipsos ad uerā gloriā aptat deuehitq;. E cōtra autē qui in turpibus rebus elaborāt. Lenōes uero quīs (ob suæ artis tutelā) plura uulnera accipiāt nūq; u propterea magno in precio habendi sunt, ipsorū enim finis fundamentūq; uirtuti opponit. At quādoq; casus a tāta necessitudine circūuenti occurrūt ut cætera postponi debere flagitent: quos mortales sūm opere capescere debere nōnūq; ostēditur (quīs piculosissimi sint) dūmodo ob ipsorū obsequiū u lœtalē noxā nō cōtrahant: quod tūc facile accideret quū ratio & necessitudo idē nos aggredi cogerēt. Verū eniuero: q; recte uis uti uolūt alia re q; uerbis & uestiū discriminato colore indigēt: ut uerā beatitudinē adipisci queant. E quouis quippe uiedī ordine actiōes æqua bilance pro suis meritis libratae capient existimabūturq;. At error hic uniuersus toti? mūdi accolat detinet: q; q; enī hoīes ex sua prouincia natos cæteris excelluisse prædicat: ad idq; argumentū atq; exemplum a nonnullis inde ortis extollunt atq; ignaris obiiciunt: quæ res eosdem ignauitæ atq; socorditæ deditos non parum offēdit. Neq; aliter per nostrā sanctissimā a christo latam religionem iri solet. Fratres quippe ut uoluptuosa solacia captent satis esse sibi existimant: quum illoꝝ religio & sanctos & doctos uiros quādoq; protulerit educaueritq;. Patrici uero q; sui maiores ob rē publicā fidem uenecati sunt: agricolæ demum quia & uetus & nouum testamentum rusticis prius traditum est.

Quidnā difficili? sit: an noua opa edere: an uel aliēa interpretari uel comētari, quas quoq; differētiās auctores cum ipsis interpretibus abinuitem habeant.

Caput. xxxiiii.

o B differētiā quæ iter expositores quacūq; i re eueire solet: siue ea i eadē locutiōe comētāda siue ex alio in aliū sermonē cōuertēda illis sit partē quā difficiliōrē sentim?: quoquo modo tractare cēsui m? Id enī i primis aiaduertēdū ē an auctoris ipsi? intētionē semp obferuēt: quæ res pene ipossibilis apparet: si ab eo itēpretes ipsi maiore sui opis itentionē uiuis uerbis nō itellexerūt: neq; illud denegādū ē: uti ætatis hui? docti hoīes priscis auctorib? tenēt eodē modo illos uis hoibus debent: qui eorū opa iam & uetustate & rēporū iuria squalida mūtata atq; subuersa aut i lucē ediderūt aut ad alias locutiōes recte mandarunt: quīs non semp idē cum auctorib? ipsis sentiant: sed dū

e

LIBER I

maiori ex parte illis se cōformāt & partem quā possunt bonum ad fi-
 nē pro uirib⁹ interpretant: tunc auctores huiusmodi laudibus profe-
 quendi sunt imo nōnullis in locis meliorē sēsū q̄ auctores ipsi prio-
 res afferunt: quō nōnunq̄ e cōtra experiamur. Quæ res ab hac causa
 prodire sæpe cernitur: nimitū enim perarduum uidet̄ uel trita uerba
 ad interpretis usum recte accōmodare uel noua apte effingere & uoca-
 bula omnia ex una in aliā locutionē transferre: si id præsertim adiun-
 gas quod sensu ipso apprehenditur quouis in sermone nominum pe-
 nuriam esse: maior enī quauis in parte & plantarū & animalū nume-
 rus est q̄ eorū nomina quæ in usu habent̄. At quōis quæque res nomē
 obtineat non eodē apud oēs cognominatur: in quinque milū enim
 passuū distantia res easdem cum discrimine noīari uidem⁹. Quāq̄
 quies nō tenuis interpretib⁹ inde oritur: quū neq; sententiarū muta-
 tione neq; probatiōe indigeant: imo & eorū labor tum minuitur quū
 ex alteri⁹ sermonis q̄ plurima alternis noīis conformari uidea-
 mus in herbis maxime atq; pecudib⁹. At quōis non pari litterarū nu-
 mero hic atq; illic proferant̄ nō nimiam tamē differentiā sortiuntur
 & quādo hæc copia nobis deesset: id nō nimitū difficile occurrit obscu-
 ra uocabula circuitiōe clarescere uel ea quæ oīno desint ambitu uer-
 borū explicare: quæ res nouarū rerū auctoribus minime licet. At si li-
 ber quispiā laborē interpreti attulit hic partē suam sortitur: quū non
 solum exercitia ea differere uideatur quæ in illis regionibus ignoran-
 tur in quib⁹ corporis aptitudo negligit̄: uerū ea quæ in hispania repe-
 riūtur ubi tantopē huiusmodi res frequentari solent q̄ plurima noui-
 tate notāda uideri poterūt. Illud oib⁹ clarū est cōuertēdi cōmentā-
 diq; mun⁹ neq; sine fastidio neq; sine maxio labore perfici posse: quū
 plures partes exēplaria ipsa cōtinere soleant quæ interpretis gustum
 exaspent. Quā ob rem aliorū auctoꝝ codices diuoluere necesse ē: si præ-
 sertim hac in parte egestate premūtur qui nō e uulgari sermōe trāscri-
 bunt: aut in locutionē cōmunē loqūtur. Verū id dubitādū est: eos tā-
 tum eadē in re elaborare quātum id idē utile extrahāt: ad probe enim
 citeq; linguarū differentias dignoscēdas nihil hac cōuertēdi faculta-
 te præstati⁹: quōis nō solū hac in ipsa re laborēt: uerū quacūq; in parte
 ut eā itelligāt detineri: necesse est. Neq; parua in stilo oriuntur difficul-
 tas: rarissime namq; expit̄ ut idem quispiam uarias linguas æque
 nouent: nam quāuis in singulis & petere & respondere is sciat: non
 propterea omnium complectitur partes uti unius in qua ipse peritior
 est qua quoq; frequentius utitur. Verum quum eas oēs pari modo

possideret si earū aliquā elegantiori oratione explicare sciret: cæteras eadem uia exprimere posset uti cuiuspiam discriminatæ conditiones appetent: omnes enim in seipsis minime pares sunt: sed hac in parte homines uti in cæteris facultatibus uicissitudines sortiuntur. Primus namque secundus: secundus uero tertium: tertius denique primum superat: quæ res e duplici causa prodit: altera etenim hæc est: quisque scilicet: aut diuersum agendi modum aut differentem corporis habitudinem deuenit. Altera uero propterea oritur quia mortales quo præsidio contra unumquemque singularem protegi debeant ignorat: quæ quoque contrarietatem cuiuspiam obiscere debeant: nesciunt. At si interpretes opportunam sufficientiam possiderent stilum priorem cum facilitate superare potuissent: utriusque enim locutionis bonitatem capiunt: dummodo in uis quas scribunt ea dicendi magnitudo tolerari queat. A primis enim auctoribus in dicendi genere & adiumentum & nocumentum interpretibus euenire commune est. Nam qui eos omnino sequuntur quandoque altius quam ex se possent quandoque autem deterius (uti suo ingenio dictate scriberent) loqui solent: quauis neque eorum intellectus nimum declaretur probeturue qui materiam aliquam ex se non afferunt. Sed ratio ipsa id agi debere ostendit: interpretes ea quæ conuertunt elegantiori oratione edere: quum id præcipuum intendant & a pluribus libris iuuentur. Nam dum intacta materia scribitur unde uariæ opiniones uideri nequeant sententias coniungere nimum difficile est: quum pinguis uerbis id fiat: quum auctor is labere tempore opus limare propolireque & illius faciem conditio neque immutare potuisset: neque hoc multum difficile uidetur: nam qui maiora pagunt: eos in minoribus rebus posse ualere palam est: & quæ rerum proprietates demonstrat bonis cum uerbis eos scribere posse haud magni dubium est. At quæ non ex seipsis aliqua dicunt magnam eloquendi facundiam minime adipisci queunt quum quis alios quam plurimos imitent. Nouitas enim earum rerum quas quisque pertractat tum earundem difficultatem tum bonitatem ad sensum sibi demonstrat. Vnde præcipue illud contigisse existimo ut non pauci ex antiquis tanta cum singularitate atque præstantia scripserint.

Quæ conditiones etiam sine litteraria eruditione ad bene scribendum sufficiant.

Caput xxxv.

Quæ uero bonitatem sequuntur creaturarumque cursum atque archana dignoscunt absque aliis libris bene scribere (locutio tam est postposita) poterunt. Nam quum nimum in dignoscendis creaturis transcendere earum naturam atque accidentia cognoscere haud parum esset. Quam ob rem uel quæ muneris singularitate uel ab aliqua experientia edoctus artium proprietates

corporū qualitates: spiritū substantiā potestateq; nouerit: eorūdem
 rerū notione probationeq; ualidam exhibere poterit: quū quoniam pa
 cto ex sese habeant explicauerit. Iam enim q̄ plurimos experti sumus
 non tenuē doctrinā in uerbis passim ostendentes qui quū ad actiones
 deuenire niterentur discipulos: nodum mediocrē facultatē possidere
 uisi sunt: neq; id solū qd̄ aliis facillimū reddere dicebant: arduū in
 ueniunt: sed & sibiipsis factū difficillimū est: e cōtra siquidem q̄ edo
 cent: magna ex parte agere solēt. Id tamen uerū esse fatendum est: per
 uersis hominibus argumenta necessaria esse: uerū bonitatem ipsam
 quantum ad se attinet simpliciter agi licet: ea siquidem neq; maculā
 possidet, neq; a malitia præsidiū: firmitudinem coloremue aliquem
 opperitur: quam quum fraudibus comprobare quis uellet: totū opus
 falsum redderet. Quanq̄ enitendum sit ut bonum tum attrahere tum
 discernere malum uero depellere possimus. Falsitas enī pauper & mil
 le in partibus interrupta est & fundamento caret: e quo probationem
 sufficientem assumere nullo pacto quimus. At qui illam confirmare
 uolunt: intentionem in deteriori parte capiunt: ad quā tegendam aut
 uenīsimilitudine aliqua roborandā rationes nōnullas adducūt: quæ
 uel per se uel aliis ī locis positæ & bonæ & ueræ esse possunt. At quū
 ad occultandā proditiōē intromittuntur fides illis denegari merito
 debet: ratio nāq; id dictat ut ad quē finē dictæ sint & quo in loco per
 tractentur animaduertamus: quo quippe modo ii sibi dedecus pariūt
 qui fictis artibus suas intentiones comprobare contendunt: quan
 uis ad earum concolorationem tum theologiæ tum philosophiæ alte
 riusue excellentis approbatæq; disciplinæ uerba nōnulla inferant. Ii
 etenim qui magicas aliasq; erroneas & insolentes artes sequuntur ua
 rias figuras characteresq; informant: & inter plura alia nomina omni
 potentis dei rectoris olympi nomen collocant uel ut seipsos quoquo
 modo protegant uel ut audientes facilius decipere ualeant. Nec dissī
 mile huic argumentū afferunt: ubi crucis signum scilicet & totiꝰ or
 bis opificis nomē cōsistat: dæmones interesse deuenireue minie posse
 asseuerāt: cōtenduntq; obnixe duo cōtraria in eodē uase inesse nequa
 quā posse, quod falsum est. Quatuor quippe elementa (quæ an diuer
 sa sint non licet uerbis ostendere) corpus quoddā diuersissime cōple
 xionatum constituunt: illiusq; materiam simul coniunctam cōmixtā
 q; per aliquot dies conseruant. Creatorem quoq; in omnibus partibꝰ
 esse fateur: quāq; ab his q; turpiter uiuūt diuinā gratiā separatā esse co
 gnoscant. Neq; idcirco ab hoibꝰ dominꝰ absēs ē: uerū hoies ipsos ab

illius doctrina deuiare recte dicendū est, qui quū dæmōis iter obser-
 uent eos illi conformari cōsemus: neq; id eā est sancti uirtus & cōdēna-
 ti alterius imagines simul effingi posse. At & si certā characterū for-
 mam depingant & determinatum uerborum numerū & exquisitum
 dei nomē inuocent: qd̄ longe ab ipsa re distat: nihil ad rem suam ob id
 conferunt: infinitis enī nominib; deo cogruentibus is appellari potest
 dūmodo inuocantis intentio ad bonū directā sit finē: sed hi qui fal-
 sam opinionem habent deūm tantis litteris conscriptum & nomine
 quod illis imponere libuit interpellatum uim habere credunt: quā eā
 quæ petunt eis largiatur: quā in alioꝝ nemine inesse posse nequāq; exi-
 stimant: cuius rei contrarium probatur. Is nāq; omni in parte æqua
 dignitate atq; potentia manet: quem quū uti effingimus uocitem?
 parum ad rem confert dum ad male agendum fauorem inquirimus.
 At quum huiusmodi pessimi homines ob scriptiunculas quas gestāt
 in cruciatibus minus lædi ac uexari existiment: non aliter illis euenit
 q̄ ægris a febris deustis qui quū frigidæ aquæ pateram auide bibunt
 subitam quietem assumere & apparent & arbitrantur: at parua succe-
 dente temporis mora igni materiam præbuisse uidentur. Eodem pro-
 fecto modo uis accidit qui uaticiniis: auguriis: aliisq; huiusce generis
 rebus fidem exhibent, qui aut quia uerū lumen amiserunt aut quia
 a maledictione obcæcantur proprium nocumentum in initio sentire
 nequeunt: in processu tamen id acrius atq; acrius quocūq; i passu ex-
 periuntur: nihilq; in hoc orbe tam nocuum est, quod uel aliquo in tē-
 pore uel aliqua in parte utilitatis speciūculam haud ostendere possit:
 arbitrandum itaq; est quum quidpiā decies tentatum expertūue est:
 si semel utilitatem cæterum iacturam attulit: eandem huiuscemodi
 utilitatem longe cæteris nocentiozem esse censendum est: quum aliis
 & fundamentū & alimentum præbeat unde earum iniquitas sustine-
 ri queat. unde facile ostenditur qui litterarum copiā in artib; peruer-
 sis didicerunt & maiora sibi nocumēta atq; obscuritatē ad recte scri-
 bendum pariunt q̄ si libros penitus neglexissent.

LIBER

Interpretis præfatio.

c Antæ causarū: artium scientiarūq; momenta hoc i libro explicare aggressi sumus, ut si uerba defecerint locutionemq; materies superabit id interpretis inopiæ aut negligentiæ minime ascribendum reat: quum a rerum magnitudine prouenire sensu ipso percipiatur: quæ quāuis mea lōge maiorē eloquētiā facile uincere potuisset.

P. MONTIS. DE DIGNOSCENDIS HOMINIBVS. LIBER II. INTERPRETE. G. AYORA CORDVBENSI.

Quid actum hæctenus sit: quā quoq; ob rem maiora affectem? cum ipsius uenturæ rei exordio.

Prologus.

c Ica cōmunē plebis uiam uel hominū mores (si dicere cupis) satis in superiori uolumine tractatū est: ulterius aut alia forte præstantiora altioraq; præcipia repetem? In illo nāq; uel de accidentibus uel de uis rebus demū mentionem fecimus quæ a uoluntate nostra procedere experiuntur. In hoc uero de naturæ meritis processus fiet: neq; id tantū necessitate nostra faciem?, quātum ut plures quæ in orbe præsertim apud astronomos falsas opiniones regnant deleamus: cuius quidem artis professores rei ipsius quæ sectantur naturam forte ignorant. At secundum hunc librū in duas partes discretum edere uoluimus. In prima nonnullas partes non sine disputatione præterire pene cogimur ut multorum opiniones moderemur, qui tum astris tum plenisq; artibus (ne ueras scientias arbitris) ab astroꝝ peritia inclinatis aliisq; similibus rebus fide plenissime exhibita illas potius pertinacia q̄ uera ratione defendunt. In altera uero de corporum tum simplicium tum ex elementis constitutoꝝ natura agetur. Ut huiusce tamē cōpositionis creaturarūq; habilitatis notionē aliquam claram ostendamus: causam prius differere oportet unde corpora hæc discriminibus euariare imperentur. At prior hæc differentia in quatuor longas partes diuisa absoluetur, quā attamen longitudinem pro capitum portione intelligas uolo. Si rerum etenim quas complectuntur magnitudinem metieris ea ipsa latitudinis uastitas maxime minuetur. Prius namq; unde materiem trahimus edocebitur. Secundo uero in loco quid roboris imbecillitatisue ex accidentibus nobis euenire soleat discutietur.

Rursus tum de parentib? tum de opificibus qui nobis formā impartiuntur sermo erit. Aperietur deniq; in parte postrema an superiores tres corpus quodpiā cōficere possint quod machinamētis aliusue accidentalibus rebus non sit subditum.

An deū naturā an ipsius rectorē opificemq; appellari magis cōueniat? & quo nam pacto expeculationē ab experientia tum moderari tum roborari conueniat.

Caput.ii.

Vum aliquid de natura tractare tentemus quid sub eo nomine intelligam paucis absoluā. Natura intellectualis angelos atq; ratione præditas aias cōplectitur. Id autē quod omnium consensu natura uocatur: & syderū & elementorū motum atq; materiā esse dicim? corp? aut cōfectū ab his naturā naturatā siue singulārē denominam?. Illud aut aptū uel ineptū esse naturæ gratiam appellare libuit: quāquā neq; istarū neq; aliarum similiū rerū causam aut originē assignabo siue eas singulatim siue uniuersim in successu tetigero. Ab allegorico siquē sensu & nōminum indagatione obscuritas materiei potius q̄ discantibus utile prouenit. At quū peculiaribus ac tritis rebus mihi utendū sit nullā aliam significationē illis tribuam præter q̄ magna ex parte sub earundē nominib? intelligere solemus. Crurum siquē dispositio ex se ad eundū noscitur: manus autem ad scribendū apras esse palam est. At quū illis ipsis aliæ affectiones cōueniant iuxta earū quālibet nomina eis immutare non decet: man? aut & in motu & quiete eadem est. Et quando artibus nomina imponim? ea sine artificibus non posse existere apertum est, quanq̄ non ad omnē originis causam speculandam & diuerso appellandā nomine redeamus: quæ quidem expeculatio scilicet absq; experientia nō recte a nobis discernitur. Manifeste tamen liquet: si scientiæ speculatiuæ certitudinē haberemus illā sensationē excellere & cuiuspiā sensuū demonstrationi præponendā esse: quāquā istarum & aliarū quarūcunq; facultatū utraq; pars ad se tutandā & causas & rationes inueniat. Ad magnā siquē turrim cōstruendā fundamēta in terra cōstituere oportet. Nō nulli tamē ut ueritati contradicere & experiētiā fugere possint & materiam & argumenta a sensu q̄lōgissime distātia abstrusaq; pro posse quaritant. At ex his similibus paucissimi sunt qui sensibiles & præsentēs res diiudicare describere uerborunt. Et quum a sensu ad inuisibilia mortalibus eundum sit merito illa suspitio nobis accidit ob quam eos qui inferiora non norunt: suprema non perspicue transcendere iudicamus: speculationem tamen non fugiendam sed

moderanda esse dicim? At non solum tractare eam uerbis licet uerum quandoque res ad ipsam applicare: ut ea fauore aucta hominum animos ad superna sectanda uehementius alliciat. At quam eius inextricabile causam & coniunctionem aperte minime sciamus effect? ab ea prodeuntes pene a quouis percipi queunt: in quibus & meritum & esse nostrum insitum apparet. Quam ob rem dum iuncta simul adsunt: utrumque a nobis recte erudiri debet: nam de partibus ipsis simpliciter non semper disputare conuenit. Nam si anima hic illic uero corpus disiunctim operarentur nullum peragere opus possent quod aut ueram felicitatem aut magnam mereretur poenam. At quum in his duobus tunc decus tunc dedecus nostrum situm sit eaque ambae partes singula hominibus conuenientia possideant in iisdem simul illud fugere: hoc concludere niti debemus? Deo naturae nomine non recte conuenire uidetur, sed is illius rector atque opifex nominandus est. Natura & enim ad res producendas formandasque cursibus indiget & ordine quodam & certa reuolutione seruatis tempore stabilito ad eadem loca redire cogitur: cuius autem motus aliquid creare aut ex nihilo quodpiam producere nequeunt. Deus siquidem non hac uia ad sua opera aggressus est, qui neque temporis mora neque ex aliquo aliquid sed ex sua sola potentia meraque uoluntate cuncta produxit compleuitque. Nam si is mundum naturali reuolutione formasset ipse uariis gyris corruptus & alii procreati esse potuissent. Vnde liquet mundum a diuina tantum uoluntate produci ac sustineri: non autem uel natura uel necessario constare. Neque quam diuina prouidentia semper omnia regat eam aetatem ab hyberno uel autumno tempore minime distinguere: existimandum est, quae tempora & uaria sunt & maxime dissident: quum illa dei prouida mens & semper concors & unica existat. Sed ex cursuum conditione alteratio neue (ut ita loquar) huiusmodi temporum uicissitudo causari uidetur non quidem ab eo rectore qui istis fauorem sumministrat. Nonnulli autem uti dominantium dominum deum ipsum noiant: haud aliter eundem naturam supra naturam appellari debere dicunt. At uero quum harum rerum effectus maxime differant ei non est illud inesse istud autem abesse conuenit: his namque sua sola potentia fractus uti libet opatur, qua uia uel qui alius praesunt suo modulo uti solent. Natura uero incertam non sponte obseruare cernitur sed ad tempus & punctum pererrandum imperio fluctatur. Nunc autem argumentum deferam & ad inceptum redibo ne ab eo longius quam oporteat discedere uidear.

Qua materia corruptibilia corpora consistunt. Caput. iii.

Prima pars ergo accedat in qua de materia nostra tractare pro

posuimus. Omnia siquidem corruptibilia & perfecte mixta corpora quatuor elementa contrahere dicimus: ex quorum contractione quatuor complexiones (quādo eas sic maioribus appellare libuit) in nobis proportionari merito existimamus; quarum quaelibet tantum in quouis corpore exuperat quantum ibidem maioris sui elementi partem sortitur: & quāenam istarum præstantior sit: & ex quo elemento alimentum sibi suppeditetur haud magna cum difficultate cognosci potest: minime tamen propterea accidentia nobis clare patebunt. Verbi causa duobus arcibus cæsis: quorum alter taxeo alter fraxineo lignis sint: e quo ligno uterque constet noscitur. Non idcirco in promptu est an in lunæ accessu discessu eno aut nubiloso tempore borea uel austro spirante cæli fuerint. Ita ad id dignoscendum uia nos egerit manifestum est. Quæ res illis et uerso pro scindētis uelle contingere possunt quibus ex postea utriusque tanta propriam qualitatem duriores: moliores: fortiores & imbecilliores necesse reddant: non tamen sidus quodpiam temporisue mutatio aliqua illos a primis qualitatibus immutare queunt. Horum autem & similium accidētium notionem ex effectibus percipimus siue uis in iaculationibus utamur siue quonā pacto in tineæ putredini que resistant experiamur, quibus e rebus unde nocumētum adiumentumue contraxere facile cōprehēdimus: quibus uterque in particulari propriaque natura alteri præstare possit: Neque dissimile argumētum profecto erga homines ipsos nos agere decet. Eorum siquidem corpora e quatuor elementis constituunt. At nonnulli unius alii uero aliorum maiorem portionem accipiunt: neque illud ambiguit manifestat sanguineo ab igneo elemento uberiorē materiam semper impendi: quibus aliorum elementorum is minime expers sit esse uel possit: neque aliter reliquis complexionibus nomina imponēda sunt: uti ex elementis singulis uicinius adhærere experitur. Neque idcirco cuncta unius corpora complexionis eiusdem affectiones sine discrimine sortiri dicimus. Aliis namque in demisso atque edito loco alii uero in excelsis atque sicco nasci simul atque educari cōtingit tum etiam huiusmodi animantes differentia euariare possunt: quum ad eorum generationem non æqua claritudie prædita elementa ipsa concurrunt: quam quum possident eam adhuc pro locorum discriminibus differenter impartunt. Nullus tamen cursus aliud uel cuiusuis generis accidens quam semel contrahimus materiam immutare potest: quibus eandem aptiorē hebetiorēue quocumque modo reddere queat. Ad mutationem enim hanc aliam longe difficiliorem præcedere necesse esset elementa scilicet motione atque conditione cælesti abinuitē immutari: cuius rei

contrariū alia in parte copiose ostendet.

Quid p. naturā ipsam accidere solet.

Caput. iiii.

r. Vrsus tractandum est quid mortalibus tum ab elementis tum a sideribus accidat. Elementa enī ab elementis comodū detrimentūq; mutuo recipere sæpissime uisum est: ueluti fit quum aliqua noualia ad sæmina concipienda aptari solent. Si uis equidē in die caliginoso: humido: grauiq; sulcari accidit: præsertim quū aliquæ pluuiæ huiusmodi terræ cōmittitur pene corrumpi aut saltē depruari solitum ē: nec fruges eiusdem speciei qualitatisue (ut rectius dicam) correspondere uidentur. Eodem nempe modo cætera elementa: quæ materiam nobis suppeditāt: ex alterutra cōmixtione iuuari ac lædi queūt neq; id solū inter se uerū a superiorib; lationib; id ipsum per temporū spacia iuxta ipsorū siderū differentias pene per accidens recipere solēt quæ elemēta aptiora: hebetiora: salubriora: ifirmiora: clariora & obscuriora p aliquod spaciū reddere assuescūt. At uero quū ab elementis aiantium corpora consent ea tanq̄ eorū partes quicquid elementa cōmunicatione dignum possident eo modo suscipiunt quo elementa ipsa in generationis tempore constitent siue ex suis propriis mutationibus siue regnantū siderum ut aut temperatiōe illis esse euenit. neq; aliter fortiores imbecillioresue iuxta imperatē cōplexionē nostram reddimur: quæ eo modo tum permixta tum diuisa confici solet. At planetæ propterea aut quæuis alia cælestia siue cholericos aut sanguineos alteriusue complexiōis efficere nequeunt nequeunt neq; omnimodā claritudinē aut hebetudinē mortalibus conferre queunt. Ab ipsorū siquidē materia nihil in his inferioribus fieri potest: oīs nāq; huiusmodi materies elementorū tantundē cōmixta sterilia essent: nec aliquod perfectū animal edere possent. In superiorum lationū tēperamento: uis tamen fluentib; elemēta generantur atq; corrupta esse cōperimus. Ad generationē siquidē cōplexionemq; astrarū atq; elementa una concurrunt & caducis rebus firmitatem imponere assuescunt. At non erratica sidera (ut proprius loquar) quacūq; in cōplexione nos temperatiores deterioresue quādoq; reddere possunt: uti in ferreo genere accidere compertum est: nā quum ex aliqua eius de terrima parte aliqua instrumēta fabricam; si in illis tēperandis aqua frigida suauis atq; leuis & carbone ex brezo utimur: ea aliis ex præstantiori metalli loco confectis excellunt: dum illa cum pineo carbone & crassa aqua calida & cui plurimū terrenæ fecis inest aguntur.

Quæ differentia inter ea quæ a natura prodeunt: & ea quæ casu contingunt accidentia obseruari uideatur.

Caput. y.

i N huiusmodi accidentibus duas differentias assignabim⁹ quarum altera uniuersalis & certa est & a natura prouenit: per quam etiam uerum magna ex parte iudicare possumus: altera uero & anceps est & a casu ortum ducit. Quâ ob rem ad eas dignoscendas duplici uia uti cõgruit. Ad priorem enim dignoscendam hac uia aggredi merito oportebit: Animaduertere siquidẽ cum solertia debemus: ut iuxta elementor⁹ qualitates in iisdem subiectis contẽtas quib⁹ animantib⁹ diutius breuiusue uiuere posse pro sui generis discrimine cõcessum sit: dignoscamus. quib⁹ etiam ab ægritudinibus magis infestari per naturã debeat & quis contra eas ualidiora præsidia sortitus sit. Neq; alia nobis sententia erga pernicitatẽ uiresq; animalibus a natura sancitas esse debet. At huiusmodi cognitio haud magno cū labore atq; experientia discerni potest.

Quæ uis syderũ in inferioribus redũdare soleat.

Caput. yi.

ii T istiusmodi tamen animantium discrimina dilucidius percipi queãt nõ indecenter duximus: uim quæ a siderib⁹ in inferioribus redũdare soleat enarrare. Quapropter rationũ quarũdam cõditiones aliquas ibidem explicare atq; hominũ generationẽ natiuitatemq; compræhẽdere oportebit. Nam circa sideris spirantis proprietates & præcipuam corporis complexionẽ id magis miusue apti⁹ prodit. Hoc unum itaq; prius constitutũ esse speculamur quẽlibet plane tam siue is utilis siue nocuus cuiuspiam sit: eãdem proprietatẽ reliquis corporibus impartiri solere (quib⁹ non sine differentia) conformiorib⁹ quippe u magis cõmunicari solent. Ea tamen astra quæ nobis propiora sunt: quum deturbant nos uehementius lædere solent. Quãuis elementor⁹ corpora & sidera ipsa tantopere suis uirib⁹ quãdoq; augeãtur ut remotissima corpora nõ parũ affligere queant, quib⁹ omnibus demũ quã subditi simus: eis sideribus præcipue quæ cõceptui nostro affuerunt magis subicimur data tamen excedentis complexionis cū influentibus astris conformitate: aliter equidem similes similiũ beneficio magis iuuantur lædunturue nocumẽto. Neq; omnes has siue iuuamenti siue nocumenti portiones uel uni elemento uel uni sideri ascribere debem⁹. Horũ eni huiusmodi corporũ singula in locis opportunis ad animantibus temperiẽ impartendam non unũ esse possunt

Et e contra. At quādoq; accidit ut partim aduersā partim propitia ad rerū generationē concurrant. Quapropter enitendū est ut qua in parte fortiora & plura cōsistant speculemur: pauciora etenim iam numerosioribus præstare queunt. Ea namq; fortius in nobis agunt quibus magis approximamur. Quā quippe ob causam iuxta huiusce siderū naturā medendi modus in principio obseruāndus est: quū corpora nostra aduersis ualitudinibus elaborant siue imbecillitate naturæ siue ex quouis alio accidenti ea afflicta sint. Temp⁹ quoq; in quo morbus accesserit summope cognoscendū esse ducimus: ut stellarū prædominantū status discamus, quæ quum recte ualent ægritudinē maxime obstat: nec corpora nimium affligi sinūt: sed ea potius ad ualitudinē recuperandam fortiora reddere assuescit. At non solū cognitio hæc calamitati subuenire uerū etiam in p⁹um præsidio esse poterit. Quid quoq; astra ipsa in futurū pron⁹ non negligendum est: ut quæ prouidendi uia nos ducere debe⁹ qualis nā de ægro spes de speratione uitæ præfagiatur. Nā dū pl⁹ æ elementa & locorū situs nullo detrimento patiuntur: ægra corpora a magnis morborū generibus ad salutē reduci solere experti sumus. Et e contra. Neq; certā ob hoc cognitionē in contingentibus uenturis a mortalib⁹ haberi posse quispiam credat. Huiusmodi nāq; arcana illi summo rerum opifici reseruata esse pluribus exemplis cōpertū est. Quo fit ut rerū discrimina hoc modo cognoscamus: ut euent⁹ in ancipiti sint: quanuis iuxta animantiū ipsorū naturas atq; habitū maximā partē hac indagatōne ducente antenouimus. Ad clariorē attamē cognitionē mortaliū complexiones atq; anteaactæ uitæ labores existimare peropus est: Secūdū quas partes atq; ætatē ualidius infirmiusue contrariis accidentib⁹ resistere assuescimus.

Qua uia aliqualis futurorum uera cognitio sciri possit.

Caput. vii.

h Ac uia & ratione quid uenturū sit nōnunq̄ hominibus scire cōtingit: tum erga bonā malamue ualitudinē aptitudinēq; & qua ætate & tēpore huiusmodi res nobis euenire certi⁹ debeāt cōiectari pōt: ut maiori exhibita cura minus lædi possim⁹: quo qdē modo obseruato ii quib⁹ spiritus responsa dant: aliqua uere uentura prænūciare queunt. Sed uti dæmon fallax fraudulentusq; est nō magis ueritati adhærere potest q̄ ad illudendas credentiū mentes satis sit: Eundē enim plura scire nequaq̄ negamus: sed illum ad ea uere apertenda libertate priuari manifestū est. Aliter q̄ h⁹ s prauos spirit⁹ possiderēt:

quæuis arcana siue uerbis siue litteris explicita cognosceret. At quis homicidia: prodiones: aliaq; q̄plura negocia sæpe denunciaret: totius rei causam aut personas a quibus ea sint orta minime (quū nequeat) designare sunt soliti. Neq; dæmones ipsi præuidere queunt utrum a quopiā siue cōiurationis artifice siue arbitro illa manifestari debeāt aut si conatus ad præoptatum finem uenturi sint.

Quo in loco coniectari potius q̄ recte iudicare mortales experiāt.

Caput. viii.

e. Odem modo astroꝝ: periti & natalē nostrum & sideream tunc temporis uim scire possunt: qua in parte astrologia ipsa scientia uera potest appellari quum ibidem ordinem obseruet. Verum ubi augurandi pronosticandiue modo loqui uolumus parum ueritatis dicere possumus: uia etenim hæc quū nō nisi accidentales euentus cōtineat: ueram normam statuere nequit: uti fit quam quispiā ante tempus asseuerat locum quēpiam nobis uenturū tum prosperum tū infestū uel naturam nostrā mederi uiribusue auctiorē reddi debere: an ab aliquo præmaturo casu uel sauciari uel e uita migrare debeam? immo hæc & huiusmodi accidentia nō solum in se fallacia sunt: uerū & ea quæ a natura euenire iuxta rationē sperari debuerāt lubrica reddunt: nosq; per cōiecturā iudicare pene cogunt prope cuiuspiam aptitudinē uiuendiq; modum: Immo & ii quos pronosticos auguresue homines dicunt: de hac re caute informari procurant ut minū aberrent uel uerisimilia saltem in mediū proferant. At tunc maiora minoraq; de quopiā uentura fore prænunciant: quāto cuiuspiam facta moresq; lati? certiusq; nouere, hac uia uidelicet obseruata. Verbi causa. Eos qui perniciose uiuunt truculenta pœna multari: uel saltem tū ob fauorē tum ob infortuniū aliquod torqueri: incarcerari: affligue debere: quum maxima ex parte sic cōpertum sit euenire: et illos qui naufragia faciunt aut in fluminib; aut lacubus uersantur quandoq; obrui haud procul est: eos quoq; qui scopulos: arbores: muros aut ed similia scandere solent, præcipitium sibi inuēire timere licet: & qui castra sequuntur: nunc dare nunc recipere uulnera posse uerisimile est: et qui mulieribus crebro cōmiscentur filios procreare queunt. Nec sec? de reliquis istiusmodi generis rebus censendum est. Hinc autem ulterius portendi posse mortalibus denegatum est: siue astroꝝ iudicio siue chiromátia siue cæteris uaticiniis aggredi contendam? Nā quis martis sidus colericis faueat non omnes qui castra sequuntur aut stipendio merent uel quibus e bello utile aut incomodum prouenit: ea

complexiōe proportionatos experimur. Neq; omnes partes quib; hic planeta influit dissidentes esse cognouimus. Huiusmodi tamen rumore diuulgatū existimam; propter istiusmodi complexionis inuentionē, quæ quanq̄ discordias minime agitet neq; bella indicere soleat ob maximā sui constantiā quascūq; nouas actiones inuenit: eaq; apud colericos excogitari magnopereq; frequētari assuescūt. At uero qui nūdum rectam cōplexionum agnitionē possident: quoscunq; ab ira inuadi uident eos omnes colericos esse arbitrātur.

An & apud principes & circa regionū discrimia expti: An astroq; periti & uentura bella & frugum futuram uel copiam uel penuriam certius præuideant.

Caput. viii.

a Bastrorū motu tum frugū ubertatē tum penuriā & aeris temperiem deprauationēue aliasq; huiusmodi temporū mutationes percipere possumus: non tamen hæc uniuersim euenire palam ē sed ueluti regiōes inter se discrepāt: alia enim siccitatē aliaq; imbrū inundationē appetunt. Quapropter huiusmodi euetus certius ab us præuideri queunt qui terrarū proprietates regūq; negocia particulatim nouere & de præteritorū temporū uicissitudinib; rectius meminerunt q̄ ab his qui uisiderū tantū futura pronosticari conantur.

Quid manuum lineis deprehendi queat.

Caput. x.

I In eas quæ in manibus sunt ob ægritudinū afflictionē tum colore tum magnitudine extenuari debere: rationi consonū est: quū cætera ob eandē causam debilitent mēbra: siue morbus ipse a natura siue a casu nobis eueniat. Neq; idcirco censendū est: naturā lineis parib; distinxisse: quæ pericula quantæq; calamitates hominibus accidere deberent. Si id profecto uerū esset nō pauci ad excedētes ruinas tantū prælagiendas indum elephantē sulcorū copia facile uincerent. At etiam si ueneris uoluptates uel quotienscūq; ad propagandā sobolem mortales cōmiserent: p huiusmodi signa denotarētur nōnullosq; cutis cōmentatos libros (scriptos & i tergo) lōge excederet: neq; ullo pacto ab usdē superari permetteret.

An nomen nostrū an ipsius litterarū numer; uictoriā cōtineat.

Caput. xi.

a T si proprio nomini uictoria inesset nec aptitudinis neq; industriæ aut aliarū huiusmodi rerū auxilio indigeremus. Et quū uinceremur de parentibus tum generatiōis tum adoptionis cōqueri tantū deberemus quia inuicta nomina nobis haud imposuere eaq;

præconizari fecissent: ut cuncti illa sine discrimine protulissent. Ipsa enim aliam apud urbanos aliam apud rusticos differētē uim sortiri huiusce artis professores palam dicere audent (tantū ueritas fautorū uida est) Eos qui hanc artem sectant̄ semper errare in propatulo ē: quum ipsius uia aut uia nihil ueri prædicere ante certamen soleant: neq; id ambiguū est quū eorū sententiæ falsæ ueris cedere apte conspiciātur quāuis pugna finita plebi persuadere nō desinat̄ ab iisdem eundem euentū firme denūciatū fuisse. Ad quos attamen cōuincendos nō externos testes adducere opus est: quum nūq̄ æquum martēu concedat̄ quo totiens dimicatū esse expertū est.

Quid p̄ naturam cognoscatur: & qd̄ demū ambiguū restet.

Caput. xii.

i D autē sciri posse minime negamus: quē nā ad uoluptates proxiorem natura ediderit & quis ad eas minus appetendas natus sit aliasq; istiusmodi affectiones tum intensius tū remissius sortiatur quibus autem huiusmodi res quibus sibi conuenientissimæ sint euenire debeant mortales penitus ignorāt. Omnes enim unius complexionis manū lineis paribus ob signatas sortiuntur. Neq; cū discrimine tum ad salutem conseruādā tum ad tolerādas ægritudines eos natura disposuit. At uero hoīum nullos ī accidentibus reb; pares exprimur.

An pares personæ & qualitate & mensura quādoq; nascant: cum optima astronomorum confutatione.

Caput. xiii.

q V amplurimi asserunt personas æquali mēsurā pariq; qualitate constitutas nusq̄ reperiri. Nulli dubiū est quin cuncti quātitate quoquo modo discrepēt quibus nōnulli de his (quos uel uterinos uel geminos fratres appellamus) absq; naturæ differentia & gignuntur & in lucē sæpe prodeunt. Quorū ipse quatuor uidi: duos tamē pro exēplo adducā: quos ab adolescētia ad ætatē integrā usq; noui & eorū cuiuspiā tum cōsuetudine tū amicitia cōiunctus atq; car; fui: sempq; illos intuitus sum maxime: nec propterea ullum naturæ sed accidentis deniq; discrimen iter eos inueni. Alter nāq; ordinis scī benedicti præfect; maxim; erat (quē equitū magistrū nō iniuria dicere possē) alter uero comes de urania oppido in hispania (quo titulo nō pauci abutuntur) Ille autē mauro; sagittis occubuit hic & uiuit & ualet. At nō solū in his uerū etiam plerisq; in aliis accidentibus dissidebant. Quam ob rē facile est iudicare id genus homines quid e lubricis atq; incipientibus rebus uenturū sit ignorēt: quū in stabilibus rebus tamē

varios euentus uideam? Nam & ægritudines quas fenib? pluribus percipim? magna adhuc ex parte iudicare necesse est: quãuis ad id agendũ & a natura & ab experientia ducamur, quæ tamen quum æqua bilance librantur ad quã partem deficient in ambiguo est. At si de uterinis fratribus qui eodẽ in puncto gigni queunt: & minia cum differentia in lucẽ exeunt: si ob illam tam tenuẽ morulã qua alter alterum in utero deferendo præstat: eosdem & in uita & in morte differre astrologi dicunt: quonã pacto uerũ iudicium usq; agere de aliquo alio poterunt: quũ non nisi nascẽtis diem cum duarũ triumue horarũ differentia capiant. At qui ab ipsis uere cõiunctis fratribus excusationẽ quia nõ æque lucem uiderunt: agunt: in quib? ueritatem prospicere poterunt? Ast alii parem ortũ aliquibus dant quos idem mortis gen? & eodem i loco finire deberet: si satis uti ipsi dicũt regeremur: neq; disparibus etiã armis quum ita fors destinaret eorum uterq; caderet: eodẽ quoq; modo qui in ortu discreparent: etiã dissimiles in uita finiendã cum superioribus circũstantis essent. At si saturninus homo bombardã occideretur ea iouinos nequaquã iterimeret quos uel sagittis uel alio sibi armorũ destinato genere ferire atq; enecare oporteret. Vnde superior atq; optima conclusio nostra nõ solũ approbata sed & modo quo potest demonstrata uideri poterit.

Qua similitudine proles parentibus æmuletur.

Caput. xiiii.

i N hac tertia parte quid similitudinis a parẽtibus proli impariri soleat (uti proposuim?) explicare cõsemus. Illis siquidẽ complexione liberi maxima ex parte similes nascũtur: ii nãq; semp samẽ emittunt haud suis complexionib? dissimile: si in locis præsertim sibi similibus generant. Si astra nãq; uim possiderent qua corpora nostra sanguinea: colerica: apta: ineptæ reddere possent non min? melãcholicoꝝ flegmaticoꝝq; liberi q; sanguineoꝝ colericorũue uisdem cõplexionib? præditi prodirent. Alium quoq; quũ unicus planeta regnaret unica complexione tantũ constitui necesse esset. Alii uero ex septẽ cõplexionib? participes esse quãdoq; possent, quo nihil ineptius dici potest quum contrariũ continue experiamur. At quum liberi ab ineptis parentib? procreati habiles nasci rarissime cõpertũ sit: certius sperandum est sobolem parentibus uel eorũ alteri similitẽ prodire debere. At ordinem hunc a natura sancitum esse cognoscim?: iuxta cuius leges sermonẽ nostrum directum iri uoluim?. Quãq; nõnũq; aliter acciderẽ uideatur tum propter parentum discrimina tum ob morborũ im-

becillitate aut cibos inopiam exuperantiaue aut ætatis grauitatem in
 teperiq; pleraq; alia quæ hac in re impedimento esse possunt ut filii a pa-
 tre deformis esse uideantur: quibus utriq; eadē complexio tributa sit. At
 quandoq; nepotes ab huiusmodi accidentibus expediti auis simili-
 mi redeunt parentum oppressionem a casu factam esse per regenera-
 tionem testificantur.

Quonā pacto qui per dissimilariū partiū cōuenientiam excerpere
 contendunt: aberrant.

Caput. xy.

c. Irca hanc tamen cognitionē plures aberrare cōperim: quum
 per dissimilariū partiū signa exquisita huiusce rei similitudi-
 nē inuestigant. Oculi siquidem: nares: aures: capilli: color: reliquaq;
 eiusdē generis pro testib? maxime adducunt, quæ res parum uerita-
 tis afferre solēt. In siquidē qui palidiusculū magisue rubrū colorē aut
 crispiores aut dēssiores capillos aut curuatiōra mēbra suis pētib? for-
 uūt degeneres iudicātur: quū sæpissime accidat uis signis renuētib?
 prolem parentib? similē nasci. Non unq; etiam contingere uidim? ex
 mare nigro atq; alba foemina sobolem candidam toti matri similē gi-
 gni, quæ postq; aboleuit & toti cōsortem agnouit: eam filios a uo simi-
 les procreare magna ex parte cōpertū est. At huiusmodi rerū alter-
 næ uices a parentū discrimine poti? q̄ ab astroꝝ motiōe prouēire ui-
 detur. Sidera enī tū errantia tū eadē seruātia loca cuiuspiā propagatio-
 ni uniuersim influūt: neq; uariā speciē producere queunt uti parētes
 agere experimur. Ex asino aut & equa dissimile animal semp̄ prodit
 neq; unquā eorundem speciebus correspondens, qui quum sub una
 specie cōtinentur nulla alia naturæ uis eorū filios degeneres reddere
 pōt. Patres uidē attamē specie differre cōplexiōe aut cōuenire quissēt.
 Quo facile fieret filios complexione illis simillimos gigni: nec secus
 ecōtra cōpertū est: quū eadē cōplexiōe uidelicet parētes discrepāt: sed
 tunc semp̄ specie ancipiti filii procreāt. Neq; quāsi tot? matri patriue
 similis exit quibus eiusdē sit cōplexiōis, ob quā & labores eodē modo to-
 lerāt & alias opatiōes efficiūt & in medendis ægitudinib? idem mo-
 dus circa utrūq; habēdus est generis tamē differētia seruata.

Quæ discrimia ob parētū differētē ætatē filii cōtrahāt: & quonam mo-
 do ob eorū ægitudines in ipsa generatiōe lædātur.

Caput. xvi.

a. D hoies deinceps conuertimur, qui quū citra uigesimum suæ
 ætatis annū liberos procreāt: illis uires tarde eueniunt: neq; in
 ullo i tēpore robore præstāt: q̄q; iuxta suarū qualitatū discrimia diuti?
 uiuere soleāt. Quū a. xxy. ad. xxxi. annū mortalibus sobole procreare

f

LIBER

contingit ea fortior esse assuevit: illicq; uirū culmen apud mediā pene ætatem traditur eaq; longitudine uitæ excellit. Quum a maiorib; q; natu liberi gignuntur: celerē & ad uirū & ad proceritatis auctiōnem deueniūt: & duritiem excedentē fortiuntur: & tēpene q; maxime indigent: neq; natura eis longum uitæ terminum statuit. Intelligendum tamen est: parentes æqua ætate constitui debere: ut id ipsum qd dicimus: stricte sequatur: quis ad præstantiorem mediū mater minor natu esse debeat: nam quū eorum alter iuuentute uigeret: alter annis confenesceret: nocentū æque diuiderent: & soboles neq; in totum intemperata neq; satis apta prodiret. At etiā quocūq; in tempore geniti simus: dum parentes uel eorū alter aduersa ualitudine laborabāt: haud eiusdem expertes nascimur, quod euidentē in plantarū genere cernitur. Id aut nullis adminiculis uti mortales sed sub diuo naturæ uicissitudinibus expositū uiuit ac regitur. In arborib; enim plantandis: inferendis: sæminādisq; duo necessaria potissime cōcurrunt: quorum primū elemētōz: tēperata cōmixtio est: quum ea enim uel nimia ariditate rigescūt uel excedenti abundant humore sæmen plurimū deprauat: nec detrimentū hoc stellæ arcere quissent: quanq; ad huiusmodi productionē fautrices existerent & opportunis locis atq; claritate uigerent. Astra quoq; atq; elementa agricolæ solertia indigent. Quarūcūq; enim istarum duarum partium defectus excessusue frugum penuriam efficit.

Stellarum optima limitatio.

Caput. xviij.

n Ec propterea satis utilitatis detrimētūq; sydera in his inferioribus influere posse negam? q; quis rerū qualitates imutare non queant. Si sulcis nāq; triticum cōmittim?: ex eo ipso ordeum prodire minime uisum est: siue frumentum illud deprauatum peneue corruptū sit. At uero quū spicæ nonnullæ farris: a uenæ cuiuspiāue alteri? speciei oriuntur: illas ex aliquib; granis eodē sæmine cōmixtis ortas esse existimandū est: q; quis nonūq; tū ob terræ naturā cultūq; & syderū & elemētōz alterationē maior ac melior sæminis pars lædi: deterior uero augeri pōt. Queūt quoq; nasci huiusmodi res ex grāis per alios ānos ibidē derelictis: neq; oib; i terris id pari modo accidit: quatuor enī sulcorū distātia magnā differētiā affert: cui? rei causa a terra poti? q; a syderib; prouēit. Illa nepe harū rerū mater ē: ista aut nouercæ uices gerūt: cōtigitas quoq; illā fortiorē efficit: quod manifestū intuetib; apparet: quæuis equidē regio paludosa res incōptas magna ex pte gignit: neq; eæ ordinem obseruant: aliæ namq; ex his ui nimia exuperant:

aliæ imbecillitatis detrimento laborat: eas tamē oēs cōgnitū difficilias esse (ob suarū cōplexionū opacitatem) iudicam? Fit quoq; ob hāc eandē causam ut in terra milio apta triticū aliudue simile sēmē & maxie deprauet & nouas iduat habitudines pristinae saltem magna ex parte deserat: si id per quatuor aut quinq; annos continuos in eadē referitur. Tēperamentū autē intēperiemue quæ sydera plantis tribuūt: a nobis haud difficulter suppeditari queūt (quis id imperfecti?) herbas namq; atq; arbores celerius adolere: fructū etiam tēpestiue maturare cogim? aliquā excedentē uicissitudinē suggereres: uel utraque rū inūdationē: sicut tegumētū: aliaq; iis similia applicādo: neq; idcirco huiuscemodi reb? materiā præbere quim?: ni illā prius ab elementis sumam? Quo pacto existimare licet: astra nō multū erga mortales absq; informantū & materiei aptitudine posse.

Quasnam ob causas monstrifera animalia nascantur.

Caput. xviii.

a Tuero si hæc omnia quæ propitia concurrere appetim?: astra scilicet elemēta: parētēsq; detrimentū paterētur: soboles monstrifica maxia ex parte prodiret. Id etiā sæpe cōprobatū est: ex cuiuspiā harū partiū deprāuationē filios gigni læsos, cui cōtrarietati istos magis illis resistere posse: particularis cōplexio potissima est causa. Quam ob rem hac in parte patres principatum obtinere palam est. Ab elemētis enim atq; syderib? tēpore quo concipimur nulla alia ope egemus: præter q̄ ea ipsa clara expeditaq; sint: a parētib? aut & hāc & aliis pluri b? reb? aiantes indigerē: manifeste ostendā: quū non solū eos uti naturæ cursus appetunt: recte ualere deceat uerum etiā a quibusuis cōtrariis accidentibus uacare necesse sit: & ipsos bona ac tēperatā materia constare maxime opus est. Stellæ equidem diuersas complexiones haud æquo modo opprimere queunt: earū enim aliæ fortius aliæ imbecillius resistunt. Nonnullæ etiam ad detrimenta cōcipienda proniores nonnullæ ad beneficia aptiores sunt: eas deniq; quæ ad meliora sunt promptiores: aduersa crebrius celeriusq; sentire & ab his min? lædi experimur. It autē quos natura ineptos edidit: ab aduersis reb? maxime affligunt: q̄ quis neq; illas recte sentiāt neq; probe cognoscāt. Huiuscemodi deniq; cōplexiones ab illis parentū multū distare quo modo impossibile est: q̄ quis fortiores: auctiores: imbecilliores minores uel reddantur: qualitate tamen rarissime dissident. Immo huiuscemodi uices a parentum potius q̄ a reliquorum corporū mutationibus oriuntur.

Quapropter idonea ad habitadū loca mortales sibi eligere debēt.

Caput. xix.

q Vam equidē ob rem mortales in locis idoneis sibiq; conueniētib; inhabitare oportere censemus. Non enim inter regiōes locaq; accliuia atq; decliuia differētiā tantū inuenim?: uerum etiā in eadē casa contiguæ cellulæ non parua discrimina sortiuntur: idq; sensu ipso percipit: quū alia arcton aut occasum alia uero austrū eoa sue partes spectēt: uel quū alia auctior aliaq; inferior sit: quæpiam equidē harum differentia habitudini sibi simillimæ maiori adiuumento esse solet. At uero quāq; hæc causa iter ipsas elementor; proprietates diffusius differatur: eam tunc pertangere statuim?: quū de solis ac lunæ effectibus nobis agendum sit.

An sæmen genitale a mare tantū an ab utroq; parente secerni uerisimilius sit.

Caput. xx.

h Aud recte arbitrati sunt nōnulli qui totā materiā filiis a matrib; dari uolūt: & patrē tanq; instrumentū cōstituūt. At nos aliter intelligim?: nā magister nō pars operis est: ubi augmētatio nō omnino necessaria est. Nam ubi res multiplicari non debent: opificem a seipso materiā præbere nequaq; oportet: sed quū eas augeri decet: aliquid a seipso secerni necessitudo cogit. Ager equidē peroptime cult; minime frumentū producit: quū ei eiusdē speciei sæmina denegant: quæ ad huiuscemodi generationē cū terra ipsa coire debere exprimur. At uero quum ea ipsa putrida corruptaue existūt: generatio (uti deberet) minime fieri solet. Spadones quippe & coire queūt & sæmen emittunt: quibus ob meatuum deprauationem id iam exsiccatū atq; ifœcundum sit: neq; humorē generationi opportunū retinet. Eodem quoq; modo sæmen quod exactore bigeneri secerni assuescit: irritū comperitur. Ex diuersis quidē speciebus diuersa aialia gigni manifestū est: quæ neq; in aliis generādi neq; in seipsis concipiendi potestati habēt. Nā si huiusce generis propagationem natura permitteret: inusitata species semp prodire certū esset: & nouæ creatiōis originē semp cōspicerem?: appareretq; modo hoc mūdū semp spōte cuncta gēuisse: finēq; abhorrere. Ad sp̄ma aut redeo, qđ in sua pristina figura nequaq; pmanet: sed eā sēsīm pmutādo substātiā ad sobolē trāsmitit. Neq; idcirco totā illā sæminalē portionē cōuerti intelligere licet. Aliquid enim supfluitatis excludit: qđ min? sinceris atq; subtiles ptes natura a generatione abiicit. At uero quū omnis materia a matre ipsa prodiret mulus utriq; speciei equo modo similis nequaq; nasceretur. Nam quibus utriusq; parentis similitudinē is sortitus esset: ea quam a patre tanq;

ab informante tantum contraheret: non dispari modo profecto con-
sisteret: q̄ aura quæ ab artifice instrumentis impendi solet: a quibus
nulla i pte neq; uera similitudine neq; materia æmulat̄. Vnde illud cla-
re patescit: mulam ab utroq; parente æquas fere portiones sortiri. Fœ-
minarum præterea sterilitas ex pluribus prodit̄ causis: quarum hæ
tamen semper præcipuæ sunt: uel morbus uel iter marem fœminâq;
ad generatiõem ipsam dissimilitudo. Mundani siquidem cursus apti-
tudinem ad eandem rem semper possidet: quãuis ea ipsa haud æqua
pro locorum: temporum: animantiũq; omnium differentia experiat̄.
Situs quippe & aer cum alimentis ad hanc rem multum conferunt:
quum mulieres etenim in locis & coniugibus sibi similibus copulan-
tur: non earum multæ sobolem denegant: q̄uis deus ob nõnullos sa-
lutem prolem illis concedere nolit.

Quomodo & mares & fœminæ aptari ad generationem debeât.

Caput. xxi.

q̄ Vomodo & mares & fœminæ aptari debeant quum sobolem
propagare intenderint: edocebimus. Quãuis ex q̄ pluribus aliis
capitibus id ipsum carpi potest: quanq̄ ad hanc singularem partem nunq̄
illud stricte applicauerimus. At uero quum ad præstatiõra clariõraq;
opera peragenda tẽperiem atq; sobrietatem sæpissime præferam̄: sa-
tis aperte intuentibus constare potuit: ad hunc actum mortales ab om-
ni extrema uice uacare oportere. Quæ equidem pars ut facilis cõmu-
nisq; admodum redderetur: eam hoc in capite mēbratim conscribere
pposui. Quũ in generatiõis q̄ppe tẽpore sæmẽ secernat̄: e quo mē-
bra plasmãda sunt: parêtes eo tũc & ætate media & salute optia uiribus
scilicet tã animi q̄ corporis uigere op̄tẽ & nulla deĩq; neq; naturæ neq;
accidētũ aduersitate elaborare oportet: neq; inedia ibecilles neq; cra-
pulis temulētũ grauesue u esse debent. Prorsus ut externas ac nouas
causas explorare minime uideamur: eas profecto obseruare oĩno licet:
quæ dum corporis robore quippiã magnopẽ cõficere nitimur: morta-
les iuuare uidentur (uti i libro quarto lati⁹ exponem⁹) Ea hora scilicet
uxor cõprimi debet: in qua uel ob solis absentiã uel uicinitatẽ corpora
lassa nequaq̄ sint ætas quoq; (uti desup tetigim⁹) integra parëtibus cõue-
nit: quæ statũ poti⁹ q̄ accessum discessumue celerẽ continere uideat̄.
Hac quoq; in re uti in cæteris neq; maciẽ neq; corpulentiã neq; q̄etẽ
neq; laborem excedẽtem laudã. At cameræ hũidæ: deterrimæ: aut
nimiũ imminẽtes atq; ultra modũ siccæ uitandæ sunt. Eam deniq;
eligendam esse ducimus, quæ harum rerum omnium particeps tẽpe

riem sortiatur: quãuis animaduertendum sit: quibus in locis oppida ipsa sita sint. Vbicunq; sit equidem quũ terra sicca atq; sterilis imminet: quanq̃ in submisso domicilio habitemus: humorẽ nimium ob hãc causam progenies contrahere haud assuevit. At uero quum locus ille tum grauitate sui tum lacuum tum paludum exuperantia depressus iaceret: domoꝝ sublimis structura siccitatẽ excellentẽ efficere nequit. Omne præterea nebulosum & caligine obtusum pluuiisq; madidum tempus nocuum affirmam? Ventosq; flatus omnis (præter faonium boreãq; cum subditis) detestamur: qui quidẽ ordo naturæ nostræ & adminiculũ & optimũ sustentaculum (si obseruaretur) certe esset. At alii alia sentientes (qui an errent tu uideris) cõtraria capessunt. Nam quum ad uxores uel maxime ad amicas sese transferunt: magna ex parte plura ac uaria tum uina tum fercula præparant: ut dũ ad uenerem exercendam potentia desit: deglutendi uoluptate afficiantur: a qua causa soboles nõ parũ lædi assuescit. Quãuis hæc & huiusmodi haud multũ uis incõueniant: qui corporis tantũ oblectamẽtũ inquirunt.

An parentes an ipsius naturæ cursus tantam uim obtineãt: ut eorũ uel uel omnino regamur: uel innoxii a casibus degere possim?

Caput, xxii.

d Einceptus ut initio finis respõdeat: in hac quarta discretiõẽ ostẽdere enitemur: an ex quas superius exposuim? partes astra scilicet elementa atq; parentes corpus constituere queant: quod in signatis temporis partib; affligi iuuariue ab uisdem cogatur: aut a casibus penitus expeditum sit: uel a rebus illis quas maib; fabricam?: quasue ab aliis accidentibus ortas esse experimur. At nos aperte respondem?: neq; hoc neq; illud ab ipsis confici posse. Nam uti astrorum cursus sæpe abinuicem impediuntur & maxima ex parte moderant: quicq; se curum quietũq; aut a medio oĩno alienũ procreare non queunt. Quã ad rem tale exemplum attulim?: faber enim qui aliqua instrumenta conficit: quorum alia ad ferrum secandum alia autem ad ligna scindenda aptiora sint: & illis meta una istis uero alia iuxta naturam suã sancita sit: ad quem finem obtinendum minime suæ uires ultra modum aut in locis indecentibus defatigari debent. Verumtamen si illa ipsa sub artificio quopiã ipsis robustiori frãgere nitimur: ea ante statutũ tẽp; rumpi posse manifestũ est: liquetq; ab artificis potestate illud abesse: qd̃ uel nos id expiri ueretur: uel ea semp a læsiõẽ defedat: quĩs illa pro suoꝝ generũ discriminib; recte cõfecta sint. Nec dispari argumento nobis uilicet: quũ de parẽtũ: elementorũ: astrorũq; uirib; agitur:

quæ res animates ab accidentibus expeditos procreare non queunt. Absurdum quoque estimatio est ipsi ut carere: qua huiusmodi pericula vitare nequeant: neque harum rerum opifices pro contingentis periculi præcipua causa habendi sunt. Quum homo namque ad turrim ascendit: & ea ex arte construitur & illam scandere nobis accidit: neque naturæ vis aliqua ut ab illius culmine mortales sese præcipitio dent: cogere potest: neque quum id agere decreuissent: prohibendi sufficientes ut res natura possidet: quam mortis horrorem obiciat: qui quum cadunt ne lædantur unquam uetat. Quam ob rem perspicui liquido potest: hæc & similia accidentia neque ordinem naturæ seruare: neque ab ipsa penitus regi: quis alius alios aptiores & ad scandendum & ut uillic diutius consistere (dum uolunt) possint minusque in ruina lædatur: natura sæpe generet. Et e contra. Neque propterea existimare licet: agiliores ad eundem locum a natura aduehi: aut ineptos id arceri: nosue illam ad quemuis alium fortunæ casum ducere.

Quas uires fortuna possideat.

Caput. xxiii.

n. Vllam aliam fortuna demum uim sortitur: præter eam quam nos illi communi modo loquendi tribuimus: uti fit quum quispiam aliquid conficit: quod ratio eiusdem aptitudini inconueniens iudicabat: indeque iuxta crebriorem rarioremue huiusmodi accidentium contingentiam: quemcunque tum fortunatum tum infortunis afflictum appellare solemus: quum is a rebus neque a suo intellectu neque a robore exortis uel infestatur uel iuuatur. Ea enim quæ ratione peragere possumus: extra fortunam & intra naturam sunt, quæ potestatem certe includit: qua accidentia tum secunda tum aduersa oriri queant. Cursus namque omnes minime pares constituti sunt (quis a prima omnium dependant causa) unde fit ut æquam utilitatem creaturis impartiri nequeant. At quum ex subtilioribus elementis maiorem nostræ compositionis portionem contrahimus & tempore quo elementa ipsa atque sydera temperie opportuna uigent: generatio nostra contingit: id bonum accidens appellari licet. Et e contra: quum contrariæ obtigissent causæ: quamuis harum rerum singuli cursus haud magnam hebetudinem opacitatemue agere possent: ea namque ex mutua pugna & gigni & augeri solita est. At uero uti corpus humanum bonam malamue aptitudinem quum plasmatum sortitur: inde iuxta propriam naturam & ad hanc facultatem & ad illam artem aptius: & ab illis distantius proculdubio nascitur. Nullis tamen istius generis rebus adeo propensiores sumus ut illas æquo modo semper inueniam?

f. iiii

Id itaq; fortunæ uicem appellari tātum decet qđ inopinate atq; extra ordinē accidit. Quā ob rem ab iisdem casibus prudentes rarius affligi certum est: neq; si ab huiuscemodi reb? adeo intensius inuadi queunt: ut fortunari recte dicātur: singula enim prius considerare assuescūt: q̄ eorum impetus atq; robur accedāt. Id nāq; quod sortem dicimus neq; substantiæ quicq; ex se neq; regendi determinatā facultatē continet: quanq̄ pluribus in locis causari queat: in quibus tamē omnib? accidens dicitur. Quum ipsa deniq; fundamentū nullum contineat: non parua temeritas insaniaq; eos detinere conspicitur: qui ab illa re gi duci q; spectāt. Id quippe longe salubrius esset: causam pri? moderari: q̄ fortunæ sortisue casus adorantur. Fortuna profecto nihil præter ab ea inclinata noīa possidet, quæ a mortalibus tunc indici solēt: quum iconuenientia quæ sæpe euenire solent tum prospera tum aduersa concurrant: siue a natura siue ab accidentib? ea proueniant. Id enim naturæ cursum esse minime negam?: saxa: rupes: fulgura: arbores: aliaq; iis similia decidere, sub quibus quum absq; contagione aliqua animalia sæpē numero imorari peruagariq; uideam?: neq; admirandum est: neq; ascribendū fati: quum touens hæc dispartita eueniāt: dum nōnunq̄ simul conuenire & animalib? lædere accidat: quæ huc atq; illuc transmeari potestātē habent: qua & periculosa loca petere & inde diuertere & aliunde pererrare possunt.

Quid extra sui regimen natura omnino deserat.

Caput. xxiiii.

q Vanq̄ natura iter quoddā uniuersum nobis declaret: plura a nobis orta negligit: quæ ipsa penitus regere nequaq̄ potest: quibus ad ea peragēda nos aptos ediderit. At uero homines ægros sauciosue a quopīa artificioso casu tunc a naturæ cursibus fortius affligi ad necēq; celerius cōpelli posse apertū est, Quod ab ea tā breui cursu atq; spacio effici non possset: ni ipsi prius ab eodē infortunio læsi essent. Per sæpe quoq; uidem? domos atq; arbores sub quib? nuper cōquieuim? nobis discedētib? super eundē locū ilico lapsas: quæ eadē facilitate ad nos opprimēdos ruere poterāt. Neq; sēper discedimus imusue qa ad longiorē morā agendā nobis potestas desit: sed ratione aut uoluntate ducēte quæ nullis istis similibus casibus regūtur: quibus aut ibi diutius imorari aut alia diuersa petere loca mortales statuunt: & uti nōnunq̄ ob hanc causam aduersa arcentur: in iisdem quādoq; incidim?. At huiusmodi res & in corpore sustentādo & in lucrando pecuniis obseruantur: ueluti in mercatura: in militia: in re ru

stica & i quouis istius generis negotio id in ipsum experimur: neq; aliter i cæteris huiusce generis rebus accidit. Tempus quidē quod nūc utile est: nūc inutile reddi potest.

An natura alios diuites alios pauperes esse prouideat.

Caput. xxy.

a T si natura alios diuites alios pauperes esse prouideret: uoluntate priuata aut casu nō uniuersali cursu agi uideret. Totiens enim pastorū q̄ regum liberos sub prosperis astris gigni atq; oriri accidit: qui utrorūq; parentū exercitia maxima ex parte agunt. Illi nāq; pecudes ducunt: isti uero populis iura dant. Quā ob rē hanc causam aliunde q̄ a syderibus prouenire arbitrari licet. Id quippe quod mortalib; a natura tributū est: quoquo modo tegere frenareue possum?: omnino aut emācipare nullo pacto quim?. At si quispiā diceret, hāc regum imperatorūue sobolem a mundi origine ad cæteris imperādū a natura sancitā esse: eandem naturā profecto nimium obliquo atq; confuso ordine agere ostenderēus: quum nūc istis regna dempta illis uero tradita uideant, quæ res ab historia potius q̄ a natura petēda ē: in qua illud sane testatū esse colligitur: eos qui illo tunc hanc regendi facultatē sortiti sunt: illā a cōciuib; sociisue per electionem cœpisse. Quæ quidem imperandi facultas in illo principio longe modestior principib; tradebatur: q̄ ab iisdem per successum cōseruata ē. At imperia illa neq; ad luxū neq; ad superbe imperandū sed ad cōmunē omnium salutē permissa sūt. Neq; hęc solum tam ampla atq; præcipua dignitas sed & alia longe inferiora officia idoneis personis mandabantur. Quam ob rē tunc principatus nō nisi illis tradi credendū est: qui bōitatis ostensione atq; excellentia maiora mereri iudicabant: & ad rem Pu. gubernandā sufficientē habilitatem possidebāt. Neq; ii ut imperium usurparent: ciuiumq; libertatē tollerēt cōstituti fuere. Sæpe nāq; populi principibus cognitis in eos pro libertate conspirant: sæpius q; id fieret: ni illos timor contineret. Verentur qppe ob eandē rem tū ab iisdem tum ab aliis similibus immanius torqueri: q̄ q̄ ii ipsi in principio duces atq; Imperatores constituerunt: ut eorū & animi & corporis uires munerib; quoquo modo iuuarent. ueluti fit quum aliquod præmiū cursu contenditur: quod a primo accipi debere iure gentiū sancitū est. At uero tempestate nostra alia huic similis regū electio inter runis cultores habetur. ii equidem regem appellant: qui auē regulum nominatā ceperit. Neq; illū tamen magnū ad culmē extollūt: si eos circūspicias: qui regnādi cupidine incensi sociis oppressis regna

LIBER

atq; opes alienas usurpare. Eos autē tyrānos appellari: aut rationis leges rupisse minime deceret: si natura illos ad hāc dignitatem adue-
xerat. De qua tātū in eadem re tunc lamentari deberemus: quū nos homines alius hominib; subditos procreauerit, cuius rei oppositū cō-
spicit. Populis nāq; a sua ditione reuentib; & machinamētis atq; ar-
tificiis semotis: si nos uoluntate nostra illis cedere nolum;: non pauci homines sunt in orbe qui reges naturæ habilitate deuincerent. Neq;
mortali cupiā (præter maiores proxios nostros) parere a natura ipe-
mur. At quū de? quēpiā sibi seruū populo præposuit: illi gētes pare-
re imperauit: nūq; plebē a ductore expoliari aliqua in parte iussit, quā
ēt uel oino subici uel pēit? libertate priuari nunq; uoluit: uerū plebeos
maiorū institutionib; quia ab ipso deo imperabantur parere iubebat.

Quo pacto & si stellæ ualidissima corpora sint: hūanū animum
regere nequeāt.

Caput. xxvi.

i Am late ostēdimus naturæ cursus tantā uim nequaquā possi-
dere: qua mortales penitus regant: nos quoq; neq; omnino ab
accidentibus liberos subditosue esse demōstrauim; quāq; astrorum
corpora uirtute: perfectione & robore nostris præstare manifestū sit,
quæ quidē excellentia ab anima ratione prædita longe præstantius
possidetur: quis syderū ipsorū corpora nostris excedere sane constat:
quū nobis cōmodum incōmodūq; tribuere & a mortalibus nullo pa-
cto lædi iuuariue queāt: quanq; eorum effectus quoquo modo limita-
ri possimus: uti in successu ostendetur: dū de corporibus tantū loque-
mur. Animā attamen rationabilē quis tam uecors erit a tanta ue in-
sania detineri poterit: ut inferiorem syderibus censeat: quibus illa &
potentia & dignitate manifeste excellit. stellæ namq; & materiales sūt
& intellectu & ratione & uolūtate carent: a quibus rebus human; spi-
ritus præter quod ab omni etiā materia penitus exps in se est: maxie
ornatur. Si astra namq; hos recte illos prauē agere coegissent: ad illas
tum pœna tū præmiū nostrū spectaret, quæ res non parum ueritati
aduersa est: eæ namq; nullum super animam nostram imperiū possi-
dent, Qua in re exēplū euidenter afferemus: quū omnes pene homines
& omniū uirtutū generi præditi & perniciosi breui in tempore red-
di experiantur: quorū tamen alii ad uoluptates amplectendas pronio-
res: alii constantiores ad uirtutes capescendas consistūt: uti sibi qsq;
eligere mauult: sed iis demū omnibus has contrarias tum uirtutum
tum uoluptatū partes prærunq; inesse cōpertū est. At uero si planetæ
hunc ad bonam illū ad malā partem inclinatū ediderant: ad eamq; se

quendam cogent: nunquā ad contrarias partes declinarem? Id quoque
euidens est: hoies qui rectam aptitudinē proportionēque fortitūtur sub
bonis astris oriri atque gigni, quorum aliquos pessime operari comper-
tum habem? Et e contra: inepti nonnulli uirtutibus multū dediti expe-
riuntur. Plæraque iis similia exēpla adiungere potuissem: ni temporis
breuitudo me ad maiora uocaret. Cunctis namque in propatulo est: quā-
tum tēperantia luxui: humāitas imānitati: solertiæ ignauiā: prudētia
demēticiæ: fortitudo indebito timori temeritati que obstat. Quæ res om-
nes magna ex parte cupiam mortalium (quāuis cū tēporis discrimine)
iēsse uidetur. Quid enim repugnātius dici potest: quā sanctos uiros la-
trocinia atque stupra cōmittere: aliaque nefaria facinora perpetrare: &
scelestos ac perditos hoies flagitiorū ueniam implorare: elemosināque
largiri aliaque optima agere: quæ res si a syderibus proueniret: bōi om-
nino consumati: mali uero nequissimi penitus essent. Perspicuumque
ergo ē: nihil sydera ab hominū ratione libertateue demere posse. Quo-
fit: ut arbitrio nostro regamur. Astroꝝ quidem cursus ad corpora for-
tiora: imbecilliora: staturaque auctiora & in cæteris huiuscemodi affe-
ctiōibꝫ præstātiora deterioraue aliquatū reddēda uim tantū fortiri.

An mortales influxu siderum ad artes inclinemur?

Caput. xxvii.

¶ I stellarū denique influxu ad artes mortales inclinarentur: easdē
a primi parentis scelere uim sumpsisse liquido constaret, quod
neque uerā neque concoloratā saltē rationē affert. Sidera namque eūdē ordi-
nem quē nunc ante hominis constitutionē possidebant: neque illis am-
plius aucta est potestas. At si priores parentes a diuini præcepti tran-
sgressione abstinuissent: huiusmodi ministeria nequaquam prodiderant:
neque nos illis indigeremus. Quā ob rem u maxime aberrant: qui hūc
ad mercaturam illum ad militiam naturā inclinatum edidisse autu-
mant: quæ res a nobis exerceri ob scelus perpetratū haud stellarū ui
uel quia sydera in calidis frigidisue signis habitēt: accidit: neque dispu-
tatio nostra illud propterea defendit: corpora nostra imbecilliora nūc
quā ante peccatum non esse. Ea enim ob id & fortius affliguntur & faci-
lius corrumpi queūt: quod ex multiplici labore & ciborum repugnā-
tia aliarūque similitū rerum excessu defectuque prouēisse merito arbitra-
dum est. Quæ quidem calamitates non tamē nisi a noxa nostra ortæ
sunt: quanquā nonnulli quæque acta naturalia necessariaque esse mētiant:
quum deus ipsa fore præsciuit: quorum ratio in tanta re futilis ap-
paret. Plura enim in eius idea hoc modo sunt: quæ humāitati nostræ

conueniūt: quis ea minime faciamus: quanq̄ ad illos magnam partē
 agendā mortales potestate habeant. At hominē ilico creatū huiusce
 necessitudinis a qua nunc tantopere affligimur expertē fuisse: nō uni
 ca ratione ostendemus: quū is cæteris animantibus longe præstator:
 per naturam esse uideat̄ probeturq; & hoc solo modo eundē reliquis
 imbecilliorē reddi notū sit: quis deiq; inter cæteros defectus hūc nō
 animaduertet? quē a natiuitate demonstrare solemus. Nā si omnia na
 turæ nostræ cōuenientia possideremus: habitū ab ea nobis sancitum
 minime difformē iudicarem? qui si a noxa nostra nō duceret ortum
 ob id erubescendi causam nullam haberem? neq; hunc defectū esse
 mortales sentirēt: si aliunde q̄ a proprio errore illius causa prodiret. At
 si uestes quib; cōtegimur: nulla necessitudine sed ornat; causa factas
 quispiā cēseat: ars profecto nihil adeo recte pulchreue agit: quin natu
 ræ opera longe præstantiora sint: hominib; ad imaginē dei creato cæ
 tera animātia per naturā omni adhuc istrumēto semoto parere debē
 rent: nōsq; quarūcunq; creaturarū archana opificiaue (uel propieta
 tes appella) cognoscerem?. Qua in parte quāq; potestātē amissim?: nō
 omni uoluntate ad eā recuperandā carere uidemur: semp enim exci
 tamur cōmonemurq; atq; molimur: ut præstantiā nobis ab initio tri
 butam ostēdam?. Vnde uel difficillimū uel impossibile apparet: nos a
 gratia in exiliū non missos esse: quū eam tam uehemēter exoptemus:
 & uti maiorem in constitutione excellentiā sortiti fuimus: quiete de
 gere atq; manere deberem?. At quum ab actionib; nostris aperte ostē
 datur: homines cæteris animātib; præstare & magis q̄ cæteri indi
 gere: clare appræhēditur partem aliquā nobis deesse de us quæ in pri
 ma nostra conditione nobis tributæ fuere.

Quid de illis tandē dicendū sit: qui quæq; eueniūt: fati ascribūt
 Caput. xxviii

q Vid demū de nonnullis astrologis dicendū erit: uel de his q
 omnium rerū successus a syderū reuolutiōe prouenire arbitra
 tur: metiriq; existimant. Huiuscemodi enim homines errorē suū ad
 dei ineffabilē sapientiā transferre præsumūt: inter omniū deniq; opi
 ficem atq; artē quam ipsi inepte didicerunt: haud magnā differētiā
 uersari uolunt: immo non semel eorūdem facultatem dei præsciētix
 anteponūt: quū ipsi uentura præscire sæpe mentiant̄: & ut ea contin
 gant: ab us quicq; confici negāt. Quā equidem prærogatiuam a deo
 optimo maximo alienā esse fatentur: Quicquid namq; diuina mens
 præuidet: siue id bonū siue malum sit: id necessario produci (falso)

opinantur: & nos ea quæ hoc modo ad mortales spectant inuictos agere dicunt. Neq; ab hebetudine atq; infirmitate quæ ab origine ducunt satis oppressos sese existimant: quum per falsas opiniones maiorem ad iacturam deuenire contendunt. At si ipsi paulo momento contraria facta suis dictis ad sensum ostendunt: seq; ueritati acerrimos hostes esse declarant. Nam quum quopiã morbo laborant mederi cupiunt: & quibus uis aduersis rebus pro uiribus occurrere molunt: & prospera oia in meli? dirigere cõtedunt. Si coacta itaq; hæc & huiusmodi euiret: tũ a diuina præscientia tũ a stellarũ motibus: huiuscemodi labor irritus tẽtare. Sed ipsi saltem contra suã facultatem certe laborant.

Quoniam pacto si humanæ actiones stellarum cursibus correspondent: sydera ab ipsis hominibus sed non e; contra regi probentur

Caput. xxix.

a T si celestibus cursibus opera nostra correspondet: assimilanturq; facile est ostendere syderũ motus a uoluntate nostrã pẽdere: quum ad tam uarias partes homines in momento sese applicent uti ipsi eligere malunt: neq; se aliũ de cogi sentiunt. At si sydera uarietatem nostrã obseruant: astrologos nihil ueri scire fatendũ erit: quum in cogitationibus nostris & operũ motionibus nullus ordo depræhẽdi possit. At quis & magnitudinis & temporis portiunculam aliquã scire in istis rebus liceat: quẽ modũ tamen locumq; habebimus ignoramus. si astronomia itaq; certũ ordinẽ sortitur: cõtra hanc opinionẽ testis insuperabilis est: quæ tandẽ opinio sydera singulis minutis uarios ac nouos cursus agere inepte opinatur: quod ad nostras actiões imitãdas fieri oino necesse esset. Plura equidẽ ingenia nuper inuenta sunt: a quibus multi animantes confixi occubere, quæ res si ab astrorum ui prodirent: ipsa nouas proprietates per tempus assumere nulli dubium esset. Nam quum homines bombardis uti cœpere: nullum tam uetus animal supererat, quod a mundi origine usq; ad id tempus ab iis interfici opperiret: quãuis nunc huiuscemodi instrumenta ingentẽ hominibus stragẽ pariant. At priores astrorũ interpretes non omnino abiecti sunt: qui quendã uniuersum & satis modestum ordinẽ instituire: quẽ ab eorũ successoribus maxime deprauatũ experimur. Quicquid enim noui solertia humana indagat: id ipsi ad stellas transferunt, cuius causam explicantes suos codices nõ parum ampliare solent: ut in quauis re singulari peritissimi appareant. E cõtra at p̃ insitiã ubi sidera ipsa discretas particularesq; uires sortiuntur: eas coaceruatim agere & singularitate carere mentiunt. Audet enim

dicere quempiam unicū planetam cūctis adolescentib? (cuiuscūq; cōplexionis u. sint) præesse: his autē crescentibus aliū atq; alium usq; ad unū succedere inepte asseuerāt. Eodem quoq; modo aliqua astra animum omnium partes nonnullas & alia alias oio disponere censent: quæ sidera & in maribus & in foeminis modum uarium obseruare dicunt. Quod si fieret: homines in eadē regiōe nati nihil itra gen? differret.

Quæ aperte qui naturalium rerum magnitudines scire præsumunt: aberrent.

Caput. xxx.

f Etiam ob hanc dementiam nosce præsumunt: quot stadiis a cælo ipso terra discreta sit: quātū quoq; cæli ab inuicē distēt: non ignorare testatur: quū interuallū inter propriā domū & scolas contentum nequaquā norint: quod ab iis tam crebro leni gradu deambulari solet. Nā & si architecti unam laterum regularūq; uiam suis manibus constructam animaduertunt per quā totius ædificii magnitudinem existimant: astronomi naturalium rerum distantias exquisitissime scire opinantur, quod tunc ab iis credere fas esset: quum earundem opifices se esse ostenderent. At quanq; astrologi & signorum & planetarum secundum statum nonnunquā inquirent: id non nisi in tempore ocioso agere solent: quum necessitudine quippe aliqua premuntur: ad seipos recurrunt. Neq; id denegandum est aliud aliis decertandi tempus commodius esse: quāuis id ipsum non omnibus æquum sit. Quod quum uniuersim utile afferret: iisdēmet quib? utilitatem impartitur nocentissimū redderetur: quum aduersis maiori adiumento esset.

Quam friuolis argumentis astronomi sibi fidē cōparare nitātur

Caput. xxxi.

a T quum solis eclipsim lunæq; defectus aliaue iis similia astrologi prædicunt: magnā ob id sibi (quæ nulla est) auctoritatē ad uētura præuidenda cōparare arbitrantur: neq; res hæc (nisi apud rudes) multam uim tenet: qui absq; sufficiētī causa credere assuescūt. Syderum enim oppositiones ordinē obseruant, qui neq; rūpi potest neque in cursu amplius solito celerari immorariue solet: sed id quod ibidem coniectari contendunt: & ab arte prodire & in ambiguo uersari manifestum est. Veluti fieret: quum quatuor quinqueue nūcios diuisim ad uarias partes mitteremus: si certa tēporis spacia & gradiedī modū in eundo redeundoq; u obseruare omnino debent: & uarū quātitates existimem?: haud magna cū difficultate cognoscere possimus: quib? in locis pro singulis temporib; minutis sint. At si montes

fluminaue in ipsis itineribus sunt: quo tempore illa superent perspicere potest. In montibus quoque illos refrigerari humectarique in fluminibus debere: censendum est: quis id æquo modo haud semper fiat. In hyeme namque tum flumina tum frigora aucta esse solent: in æstate autem e contra accidere: uerisimile est. Si itinera præterea abinuicem secarentur: uia tores per teporis successum coire debere liquido constaret: neque quo die quoque hora id accidere debeat ab eis præuideri difficillimum est: quæ præterita præsentia atque futura eorundem itinerum spacia connumerare uelint. Neque harum rerum cognitio nobis aperiret: quid aut quando me reuersati sunt: aut si quicquam manibus pedibusue conficiunt. Neque aliter astronomi quam signorum proprietates planetarumque coniunctiones & oppositiones e quibus tum sicciores tum humidiores effectus uenturi sint: dignoscant: eadem uia ea quæ fabulari assuescunt: nequaquam attingere possunt. Quo fit: ut nulla alia in re quicquam ueri prædicent: sed ea quæ uentura erant: post ipsum exitum restantur. At astronomi huiusmodi quum nimium astringuntur: conquerentium more interrogare assuescunt: an astrologia uera scientia sit: an hoc modo ipsius disciplinae fundamenta omnino sint extirpanda? quibus sane respondendum est: facultatem hanc modo quo ea ab ipsis intelligitur: minime ueram esse. Ingentem siquidem proprietatum numerum stellis dat: quas ipsæ neque per naturam neque per accidens ullo pacto habere queunt. aliae attamen nonnullæ partes & ueræ sunt & ab effectibus cognoscuntur: ueluti quum aliqualem utilitatem uel nocumentum siderum discursu: coniunctione: oppositione uel in corpore aperte accipimus? quæ nudum etiam nisi medius elementis adhuc capimus. Cæterum uero ois regendi cura & diuinæ meum & nostro arbitrio relicta est.

Quænam amplior utilitas ab astrorum facultate capi possit.

Caput. xxxii.

Neque ullam hac ampliore utilitatem ex astrorum facultate ad usum nostrum extrahere possumus: animaduertendum enim est: quam claritudinem opacitate uel sidera elementis pro temporum locorum & rerum quas conficere uolumus? discriminibus impartiantur, quod quidem iter cognoscere facile est. Omnibus quidem clarum est: singula anni tempora diuerse generationi propria reliquis esse. Veluti septembris ad frumenti ordeique sationem. At uer eruis: lino: fabis: & reliquis quæ horum specimen gerunt: maxime conuenit. Martius præterea mensis ad arborum insitionem (adoptionem uel si dicere mauis) & ad biutorum animalium ortum cæteris præstat. De his autem animantibus dico qui præstantiores & sunt

& existimant. Vermes etenim: muscæ: serpentes: & reliqua generis eiusdem per summum æstum numerosiores ac fortiores gignunt. Neque illud difficile cognoscere possumus: iuxta hominis naturam complexionemque & quo tempore anni & qua hora diei is aptior ad singula sit: ueluti in aurora ad contemplationem in uespere aut ad corporis robur, qui etiam per cibi copiam fastidiri; per iopiam uero imbecillior reddi assuescit. Colerici quoque per hyemem sanguinei per uer salubrius degunt. Melancholici uero sanguineos flegmatici denique colericos sequi uidentur. Virum quoque culmen prope xxyii. suæ ætatis annum mortales possident. Neque hæc propterea infallibilis norma est: regionum siquidem discrimina euentus uariant: alia enim in septimo alia in ultimo (Februario uidelicet mense) sæmina appetit. At nonnullis in locis tunc quum dies clarescere incipit: e quiete surgere prodest: in aliis autem primam diluculi horam e conspectu uitare decet: neque æquum ob id semper nocumentum adiuumentumque producit. Anni siquidem temperies intemperamentumque & hoc & illud augere potest: sed quis ad magnam frugum ubertatem tempora conuenientia sint: multum frumenti reponere si mars sæuerit: certe uetabit. Neque quis diei principium tum propter sobrietatem tum quia humores tenues consistunt: & ad templa uisenda & ad sacrificia & ad preces apertissimum est: ad id autem exequendum mortales cogi minime uidentur: non pauci enim tunc cauponas petunt & uino sese immergunt: & diuinum nomen foedo ritu execrantur. Et quamquam in uespere maiorem corporis agilitatem per naturam possideamus: quam plurimi tunc quiescunt: qui in auroræ crepusculo defatigati sunt: & quamuis nimio potu impatientiores reddamur nonnunquam ob id iniurias patimur: quas merito propulsare ulcisciue deberemus. Quandoque etiam ieiuni respondemus: ubi silentium longe præstaret. Neque quamuis colericis hyems (uti retulimus) sana sit: eos in ipsa semper sane ualere: intelligendum est: neque secus plerisque in istiusmodi generis rebus arbitrari licet. At quamquam sydera corpora ad diuersa ministeria non sine discrimine aptent: uti exempli gratia: ad tolerandas seditiones alia: alia uero ut diutius quiescere queant: & illa leuitati sanitati: & hæc grauedini atque ægritudinibus uiciniora suo modulo reddant: non id uno modo ab eis semper conficitur: neque quibus nocere coeperunt: continue aduersantur: neque in alia uti in alia parte dei iuu cogimur. Hæc denique naturalis normam esse dicimus: in qua astra maiorem uim certe possident. Accidit enim: quæ nos conficimus: ad ipsa haud multum spectant: quis ad ea peragenda tum maiorem tum minorem aptitudinem nobis impartiant.

& postq̄ ab iis lædimur & terminum uitæ breuiare & dilatare queūt.

Varietatem ex ipsarum rerum limitatioe necessariã omnino esse.

Capitulum xxxiii

t. Vmper naturam tum per accidentia: & augere & minuere no-
stra uti alia quæ tractare solemus corpora quim? neq; id so-
lum astroꝝ auspicio roboreue fit. Agricola namq; quum pugnũ uni?
sæminis lactat: alia grana in excedenti humore alia uero in exuperan-
ti ariditate cadunt: quæ diuersimode ob id nascuntur: non propter di-
scriminatã sui natura: neq; ob spargentis desiderũ: uerũ quia ea oia
ab unico loco excipi nequeunt: sed & illic ob situs differentiam mirã-
dum in modum crescunt: hic uero maxime deprauant. Neq; huiusce-
modi res ob naturalem pluuiam tantum differentias agunt: uerum
quum hominis opera uel aquæ copia adducitur: uel fimus coacerua-
tur: uel quum terram ipsam assidue parere cogim?: & uti hodie areas
apramus: si posterũ ad id agendũ opperiremur diem: nunc uirte nũc
inutile nobis reddi potuisset. At agriculturam ipsam nunc maturius
nunc serius perfici uel uoluntas libere determinat: uel ab alio impe-
diti opere tunc conuenientius agi mortales existimant: & uno in præ-
dio spicæ ualidæ ac fructicosæ ex singulis granis prodeunt: in alio ue-
ro ter quaterue admodum imbecilles oriuntur. Neq; solum terra fe-
rax a se genitis sæminibus sed & adoptiuis fauorem atq; augumen-
tum nimum affert. Nec dissimile argumentũ afferendum est: quum
de opibus ab hominibus in hac luce possessis agimus. Id enim rarissi-
me contingit: ut miseri pauperisq; patris filius ad magnum rerum fa-
stigium perueniat: quanq̄ quoquo modo augeri queat: ut uenturæ so-
boli gradum ad maiorem spem dimittat. Verum ii qui artes a pau-
peribus parentibus relictas sequuntur: quanuis die noctuq; laborent:
haud magno ob eandem causam imperio potiuntur, qui tamen quũ
apud principes uitam agunt: nonnulli ex iis uel qui per naturam ha-
biles sũt: uel q̄ aliqua iisdẽ principibus grata ab arte perceperunt: quã-
doq; paruo labore magnas acquirunt opes. At quum alter ad merca-
turam alter ad militiam idone? nascitur: si ambos ad proprias partes
applicarem?: uterq; nimum præstaret: sed si pmutatis artib? uiuerent:
is qui ineptior prodierat plura arma: bellicosior uero pecũias tracta-
rent. Neq; id totũ uel a propria sciẽtia solertiaue prouẽit: sed uti tẽpo-
rũ discrimina appetũt: & uti maiores nostri imperant: maxima ex par-
te uel ad hoc uel ad illud applicamur. lam quippe fusas uictasq; acies

proprioꝝ ducū atq; iperatoꝝ negligētia potius q̄ hostiū robore uidi-
mus. At is qui uictoria potitur (quanq̄ in re leui sit) tum ob nomen-
tum propter opes quas inde sibi uendicat: ad maiora certamina susti-
nenda præsidium nō tenue cōparat: quū syderū etenim auspicio diui-
tiæ mortalibus traderent: non solum super nostrā tantum natiuita-
tem sed super q̄ plures alias astrorum iudicia petere oporteret. Alioꝝ
namq; & uita & mors ad nos ditandos uim maximam obtinent. Et e-
contra, quæ res si sic se haberet: bona sydera supra filios diuitum suos
impartirent influxus: uel super eos qui in eorūde seruitutē uitā cōsu-
mūt: q̄ diuturnitate & amici & cognati & similes deiq; illis reddūt.
Quam ob causam animantium corpora differant.

Caput xxxiiii.

i N principio huiusce uoluminis id i duas partes diuidere pro-
posuimus: quarum priorem in quatuor capitibus lati⁹ adhuc
q̄ existimabam⁹ exposuim⁹. Quam rem me quoquo modo conficere
spes coegit: dum nonnullos errores qui nō recte habentur: tum pertā-
gere tū reprobare possem: neq; ibi prætermisū ē: ex qua materia cor-
pora consistunt: undeq; illa gubernetur. Nunc uero altera parte absolu-
ta alteram explicare pro uiribus enitemur. In qua nullis silogisticis
argumentis causam in medium deferemus: ob quā corpora alia aliis
compactiora: temperatiora: maiora: minora: ualidiora: imbecillioraq;
nascantur. Cur quoq; alia gracilia sint: alia hebetudine obtubilentur:
nōnullaq; perspicacitate præstēt. Id tamē pro complexionis cuiuspiā
differentia existimabitur: quod eidem natura impartiri solita est. Per
accidens enim & nocua & prospera nobis q̄ plurima accidentia sæpe
contingunt uti in tertio uolumine ostendet. Qua in parte rei ipsius
opportunitate plura dissimilia explananda exigi uidentur: quæ nos in
quinq; partes digesta accommodare elaborabimus.

Prima enim quid nam temperamenti a corporibus superioribus infe-
riora recipiant, quibus etiam conditionibus illis subdita sint pro tan-
tulæ suæ magnitudinis portione continebit.

Secunda uero syderum atq; elementorum mutuū tum nocumen-
tum tum adiumentum & quale ab iis nutrimentum per conformita-
tem sperare debeamus: amplectitur.

At tertia a cōuersionib⁹ quas elemēta inter se cōtinent: terminabitur.

Quarta deinceps uarias atq; excedentes quæ a natura prodeunt ui-
ces commemorabit.

Deniq; & solis & lunæ proprietates nōnullas designare contēdem⁹.

Quid nam caelestes influxus mortalibus impartiri soleant.

Caput xxxv.

i. In primis siquid dicendum (uti polliciti sumus) est: quā nā temperiem subiectioneq; a rationibus superioribus traham? quā in personis nostris sensu ipso percipim? Corpora nāq; nostra curfus e quibus dependent aptitudine imitantur dispositioneq; sequuntur: & uti utum ob uicinitatem tum propter coiunctionem suos effectus abinuicem laedunt: nos tanq; eorum partes detrimentum sentire cogimur. Et contra quoq; per contrariam causam inuamur. Neq; illud propterea intelligas: uel sydera ipsa uel elementorum discreta & totius prorsus corapositionis expertia corpora externa impressione concipere: quāuis eorum effectus (ob id quod rettulim?) deprauari aperte experiatur. At corpora huiuscemodi singula ad sui roboris partem supra nos ostendam facultatem habent. Neq; astra propterea absolutam ad subiuganda elementa uim sortiri recte dixeris: sed sydera atq; elementa effectus inter se cōmuni modo permutari censendum est. Nam ueluti solis radii aerem tepesciunt: is eorū calorem mitigat. Sol etenim aequē ubiq; calidus est: quāuis elementorum discrimine maxima cum uarietate sentiatur. Lunæ quoq; radii uarias (quātū ad se attinet) qualitates nequaquā sortiuntur: qui tamē quū pangustū callē nos feriūt: longiorē nocēdi q; in apertum tenēt. At quāq; ipsius syderis coiunctiones elemētorū corpora laxēt: non id semp aequē oibus in locis agere ualēt. Ad id enī & locorū & flatuū differētiā maxime cōferūt. Elemētis etiā ipsis neq; qualitates neq; principiū motū a syderib; prouēit: quīs eorū coadiumēto ea & celeriora & lentiora reddantur: sed suis simplicitatib; neq; utile neq; nocumentū ab illis assumunt. Neq; aliud circa nos ad sydera atq; elemēta attinet: prāter maiorē minorēq; aptitudinē sanitatēq; & aegritudies. In actionib; uero siue eā honestā siue turpes sint: nihil ea agūt. Huiuscemodi nāq; res potestati determinationiq; nostrāe cōmittunt: quīs alii per naturā cibī: alii pecuniarum auidi sint. Nemo tamen ad hoc uel illud exequendū cogitur: ueluti ad sanitatem aptitudinemq; retinendam deferendamq; uti prācipuum in nobis elementum appetit: & sydus quod conceptui nostro affuit expostulat.

Quis inter errantia sidera atq; elementa ordo seruetur.

Caput xxxvi.

h. Viuscē secundāe partis ordinē aliquē statuēmus: qui inter errantia sydera atq; elementa communis habetur. Quale quoq;

ab iis alimentum iuxta eorundem qualitates animantibus prouēiat modulo quodam differemus. Planetæ siquidem per temporis successum uel ad ea scandunt uel descendunt loca: quæ differentia signa cōmuni nomine appellari sunt solita: idq; non nisi statutis diebus & certo reuolutionum numero peracto euenire sentitur. Neq; tunc singularis syderis natura tantum consideranda est: uerum etiam quod signum pro temporis differentia occupet animaduertere oportet. Nā quanq̄ locus ille qui (statuentium uoluntate) leo nuncupatur ad eā deueniret partem, quā sol in ianuarii mensis principio pererrat: excedentem calorem propterea minime sentiremus. At si aquarius piscis uel leonis locum in mense iulii occuparet: neq; multos ymbres neq; magna frigora afferrent. Verum enim uero quum conuenientem capimus uiam elementa tum auctiora tum putrida reddi tum senescere tum renouari syderum uicinitate remotioneue dicere solemus. Quæ quidem differentia quāuis ab omnibus huiuscemodi corporibus sentiatur: a cognationibus in natura uehementius concipi assuescit. Exēpli causa: calida calorem: frigida frigus: rigida rigorem: & temperata demum temperiem intensius excipiūt. Nec secus de reliquis affectionibus dixeris. At astra neq; robore neq; magnitudinibus neq; effectibus paritatem sortiri: censendum erit: cuius rei communem portionem pertangere statuimus: imo & de præcipuis singulatim dicere non negligendum duximus.

Quas condiciones saturni sydus possideat: cum reliquorum syderum abstruso documento.

Capit. xxxvii.

¶ Saturni sydus frigidum ac rigidum esse existimatur, quas condiciones si sortitur: quum super melancholiā e propria domo influxum miserit: eandem nimium ob id augeri: cæterasq; confortes coadiuari necesse est. At si ab aliorum planetarum aspectu collustrationeq; & a locis suæ qualitati conuenientibus fauorem exceperit: subditum corpus perfectius reddet. Neq; propterea reliquæ in eodem contentæ corpore complexionēs rectam expeditionem adipiscuntur. Ad id quippe cætera illis cognatiōra sydera conformem aptitudinē tunc sortiri oportet: quanq̄ & a uiciniōri planeta & præcipua complexionē maius robur prouenire assuescat: si alii namq; ab uno tantum alii uero ab aliis syderib; tēperie assumeret: non aliter eorum effectus quiq; sentiret: quā rem aliter se haberi in multis animalibus experientia edocet, quorum membra a cuiusuis excellentis syderis mutatione

SECUNDVS

60
 opacitatemq; affligi experiuntur: & quauis non ab omnibus pares por-
 tiones sortiamur: a remotissimis adhuc partem aliquam trahimus.
 Vnde id manifestum apparet: quod cumq; sydus quum recte ualet: ean-
 dem sanitatem cunctis corporibus (quantu ad se attinet) impartiri.
 At quaq; praecipuum quod sequimur astrum fauorabilem ac proprio-
 rem sibi occupet locum: si caetera e contra steterint: animal tunc ories
 longe maius laeditur: q iuxta ipsius complexionē sperare licuerat. Qua
 propter quum humana nonnulla corpora uel mutilata uel fusca ma-
 gnopere prodeunt: ad ipsorum generationē parentes: elementa sydera
 q; omnia simul deturbata coisse arbitrandum est: econtra autē eueni-
 re credi: par est: dum animantes ultra modum habiles nascuntur. Ad
 id enim medio quodam haec omnia indigent: loca uidelicet tempera-
 ta tenere & aliorum corporum suae naturae cognatorum participatio-
 ne iuuari oportet. Id namq; quod ab accidente prouenit: breui momē-
 to absumitur immo per saepe nocumētū us euenit: qui frigus calorē
 ue ab aliis excipiunt uel alia huiusmodi externa affectione anguntur.
 At quis planetas tunc exemptiores esse dicamus: quum particula na-
 itinera agunt: uel quum circa singulares aliquas stellas pererrant: si
 sol semper eandem recurreret uiam: caetera sydera haud multum ostē-
 dere possent: sed eorum opera potius ignota haberentur. Maiora equi-
 dem quae sentire solemus discrimina ea sunt: quum sol uel ad nos ac-
 cedit: disceditue maxime: aut quum medium pererrando obseruat.
 Neq; illius propterea beneficia nocumenta q; aequae ab omnibus pro-
 uincis excipiuntur. Quam etiam ob rem eundem dispari modo age-
 re iuxta mortalium singulares complexionēs regionūq; discrimina
 necesse est. Quam quoq; ob causam tum hominis qualitatem tum lo-
 ci naturam considerare debemus. Singula siquidem loca ut corpora in
 sanitate conseruent: ea sibi conformari desiderant. Colerici namq; in
 eminentibus locis flegmatici uero in demissis securius degunt: neq;
 eos tamen illic ab omni aduersitate securos esse censendum est: sed
 ipsos ibidem uti experitur tutius degere dicemus. At exemplum hoc
 propterea attulimus: ut simile aliud inter sydera illa (quae planetas)
 & loca (quae signa) communi nomine appellari rettulimus statuatur,
 ut ea opportunum commodum deferant: calida exempli causa cum
 calidis: hūida hūidis: frigida frigidis & sicca deiq; siccis cōiungant.
 Neq; adhuc us conditionibus obseruatis huiuscemodi corpora tan-
 tā uim adipiscuntur: ut aequitatem malitiamue plenam nobis impar-
 turi queant: neq; qua ad earum alteram semper sequēdam mortales

LIBER

cogere possint. Quacūq; etenim in re non tenues portiones illi optimo
 omniūq; maximo rectori referuari experitūtur. Corpora equidem qua
 nos ad aliquā rem agendā habiles agunt: prius q̄ nos cor.iciant: iam
 a suis limitib; terminant: aliter etenim cui pernicitatis portiunculā
 darent: eidem uberem ipsius facultatis copiā largiri necesse esset. Sed
 quum eorum potestas non nisi uniuersim spargatur: uel quando stri
 ctius nunc in maiori nunc in minori tēpore idem peragūt, qđ & a mū
 danis accidētibus & ab us quæ a nobis prodire docuim;: fieri potest:
 quanq; harū partium altera alteri; ope aperte indigeat: utrāq; quippe
 ad ipsum simul coire: maxime decet: quum altera tantum nos nimiu;
 uel præstantes uel infirmos edere nequeat.

Quid elemēta adinuicē agant.

Caput xxxviii.

i In hac tertia differentia comerciū illud explicandū erit: quod
 elementa inter se sortiri assuescūt. Quoꝝ corpora salubriora:
 subtiliora: fortiora: itemperatiora uel alibi cōsistūt: quæ etiam ob reci
 procā qualitātū permutationē cōmodū icommodūq; assumere ex
 peruntur: neq; huiuscemodi res sine ipsorum mutua cōmixtiōe fie
 ri queunt: ea enim quum simplicia sint: externā impropriāq; substan
 tiam nequaq; cōcipiūt. Verū enim uero quū simul cōmiscentur: eorū
 quodpiā cæterorū partes continet. At igneum elementum calidum:
 æreum frigidum: terræ uero siccum: aquæ demum humidum esse
 animus: quorum singula cursum suum quum peragunt: cæterorū
 portiunculas concipiunt. Calor siquidē ab aere uel remittitur: uel mi
 nus (ut dicere mauius) per naturā redditur. ab aqua uero & humidior
 efficitur: qui cum terra & intemperantior est & maiorem
 caliditatem sortitur. At aer æstum ab igne suscipit: humorem
 a terra carpere sentitur. a terra demū densitatē contrahit. Neq; secū
 aliis quoque suis modis: quāuis elementorū aliqua maiorem
 utilitatem impartiri: q̄ ab aliis recipere assuescunt. Aer uero
 magna ex parte cæteris temperiem cōmunicat: eius quoq; naturam
 multo magis amicam esse minime negandum est: neq; id a probatione mul
 tum distat. Post nostram siquidem conditionem multo magis uiuē
 di cursū sine cæteris q̄ sine aura protrahere possum;: quanq; aer ipse
 tum cū aliorū elemētōꝝ aduersitate pinguescit: tum quū ob syderum
 oppositionē deprauatur: sæpi; nos lædere solet. Tunc quippe ab elemē
 tis is nimiu; læditur: quū p aquas detētas: putridas lutosasue: & ultra
 modū æstiosa tota difcurrit. Tūc quoq; id uehemētius euenit: quum

regiones quas permeat: demissa planicie coextenduntur & humore
 uberes sunt. Neq; aliter per huiuscemodi discursus: cætera elemen
 ta mutuas permutationes exercent. Quãtis id in alius minorem in
 modum fieri queat: quum ad diuersas percurrèdas plagas minus ido
 nea sint: & opportuna ad id ipsũ peragèdũ mobilitate uacent.

Elementor; proprietates pro locor; discriminibus & intendi & re
 mitti solere: cum ignis ipsius exemplo.

Caput. xxxix.

a T elemèta singula salubriora ifirmioraue pro locorum discri
 minibus reddi in propatulo conspicitur. Ignis siquidem in lo
 cis mediocri modo surgentib; rectius operatur: in quib; neq; ab aere
 impediri: neq; ab humore repugnari assuescit. Neq; is ibidẽ excedere
 impressionẽ ob aeris agitationẽ agere potest.

Quonã in loco aer præstãtor expiatur.

Caput. xxx.

a Erem aut̃ eminẽtib; in locis apertisue & fortiorẽ & salubrio
 rem reddi: manifestũ est. Eius siquidẽ natura expedite decurre
 re appetit: qui quũ detinet & corpulentiã capit & uigorem quo nos iu
 uare debuerat: remittit. Quã ob rem in montib; subtilitate gaudẽs
 expedite peragrat & a plantis non tenue adiumentum carpit: e quib;
 crebrius uehemẽtiusq; iuuari solet. Quæ res in demissis atq; edius lo
 cis econtra euenire experiuntur.

De terræ situ ac proprietatibus.

Caput. xli.

d E terræ situ ac proprietate rursus agendũ est. Eam enim quæ
 altius erigitur: salubriorẽ cæteris consistere manifestũ est: tũ
 ob aeris temperationem tum propter aptitudinem quam aquæ ad ea
 dem deferenda loca obtinent: quas ibidem immorari: loci natura mi
 nime patitur: tum etiam quia in istiusmodi locorum pedibus fõtes
 scaturientes humorem subtrahunt: quod in oppresso campo nequa
 quã fieri potest. Is namq; ad aquas depellendas aptitudie uacat: uel u
 ti in domicilio quopiam euenire solet: cuius ostium quum solo emi
 net: id semper humidũ est: quanq̃ in sublimi ædificio cõstructum id
 sit. Econuerso autem e contraria euenire causa: nemo dubitat. Com
 pertum quippe est quum demissa habitacula demissiore accessum
 possident: ob istiusmodi respirationis copiam: magna humoris pars
 dissoluitur: domusq; exsiccat.

De præstantioribus ad usum aquæ conditionibus.

Caput. xlii.

a Quæ meliores illæ subtilioresq; experiuntur: quæ a montiũ pe
 dib; uel ab aliis mediocritate cõsistẽtib; locis oriũtur. Eæ & eni

propter utile quod ab aere suscipiunt: a metallis per quos meatus de-
fluunt: uari: lædique assuescunt. At humor hic in eminentibus locis cru-
ditatem in oppressis uero crassitudinem molitiemque excedente possidet.
Aqua demum & salubritate & sapore in locis præstare solet: in qui-
bus rupes eiusdem speciei sunt: quas hispani pizaras appellant (nomen
adhuc latinis ignotum) inferi uero uia sternit arena.

Quibus argumentis aer frigiditate aqua uero humiditate stricti con-
tinere probentur.

Caput. xliii.

¶ Vnum præcipuam aeris proprietatem non sine euidenti causa fri-
gidam: aqua uero humidam esse censuerimus: ut id tamen per
exempla ab omnibus apprehendi queat eorundem elementorum effectus alios
quos pertingere statuimus. Quæ equidem pars tres differentias capiat:
ad rectam dilucidationem peropus est: quarum prior ab elementorum simpli-
citate tum ob sui aliqualem compositionem roborabitur. Secunda uero
plena ipsorum commixtionem continebit. Demum id ipsum & per animalium
similitudinem atque actiones demonstrabimus. Illud imprimis dicimus: ele-
mentorum simplices affectiones cognosci per eorundem mutationes quas
per temporum discrimina ab illis agi sentimus: postquam ab invicem com-
miserantur: quorum quodpiam quam reliquorum maiores portiones contineat:
longe magis uariare assuescit: quas quum deserere incipit subtilius:
puriusue (ut rectius loquar) redditur. Neque quam aliorum partes possi-
deat: ex suo corpori equiperanda sunt: quod quam fuerit: singulas non
nullis patere sensibus necessum esset: cuius rei oppositum sentimus. Elementa
equidem quæ essentia sua subtiliora leuioraque sunt quam commisceantur:
eadem adhuc proprietatem retinent: neque ob aeris uel agitationem uel ignis
uam eundem substantiam imutare censendum est: quam nunc aerem nunc
uentum nominum uarietate dicamus: & is aliorum elementorum quandoque
maiores quandoque minores portiones contineat. Neque id ipsum aliter
perfecto fit: quam quum manus quæ dum fortius quicquam peragere inten-
dit: arma sua proprietate retenta quibus ualidiores ictus agere possit:
assumit: neque missilia reliquaue huiusmodi instrumenta uim possidet:
qua hanc uel illam partem petant: sed a brachii robore impelluntur.
Neque aliter aer uentusue (si hoc magis illo nomine uti malueris) cum
terre uaporibus tum aquæ exhalationibus (ut non sine differentia lo-
quamur) exhaustis fortius lædit. Ab huiusmodi enim rebus quum
corpulentiora corpora sint adiutus: arbores: mœnia: rupes atque alia hu-
iusmodi sternit. In secunda uero id quod manifestum occurrit: di-
cedum est. Nullum quippe temporis rigorem pateremur: nisi aer ipse

infrigidaretur: unde nox die tantope frigidior reddi maxime conspi-
 citur. Is etenim quū nocturno tepore neq; a sole mitigari calorem ue-
 excipere possit: tunc nimirū uiget: aqua nāq; neq; noctu neq; interdū
 suas affectiones mutare auget: uel multum (dum in fontib; consistit)
 nequaquā experitur: uerū discursus differentia quū longius ab ortu
 distat: uel a sole calefit: uel a flantibus infrigidatur. At quis aquam &
 calidam & frigidam summope quandoq; sentiam? id a sua intempe-
 rie maxime prouenit. In humore namq; siue is frigidus: tepidus: cali-
 dusue consistat: in eo diu conseruari minime possumus. In aere uero
 e contrario sit: quous quippe & loco & tempore nobis præ ceteris ele-
 mentis & necessarius & conformis is esse auescit: qui quū frigidi-
 tatem ab humore exciperet: tunc eundem calidorem reddi necessum
 esset: quū longius a suo principio distaret. Eodem nempe modo plu-
 res aquas eidem offendere contingeret: quod e conuerso fieri manife-
 stū est. Quisq; etenim uentos & flatus per discursum calidior reddit:
 aerem præterea frigidum esse eminentiora loca nimis ualidum argu-
 mentum præbent: in quibus quū suo robore ille præstet: hanc pro-
 priam sibi affectionē summope ostendere solet. At si aqua cætera ele-
 menta frigiditate deuinceret: frigusq; ex se possideret ubi a sole no di-
 frumperetur temperareturq; gelu rigeret: sed semper ea a frigore con-
 gelatur: neq; id unq; fit: nisi quū aer ipse sua uiuacitate atq; robo-
 re excellit: & a quibusus accidentib; multum uacat tunc equide uel
 nihil uel parū ab ipso sole offeditur: nā quū pluuia descendere incipit:
 guttæ illæ temperatæ descendunt: sed postq; nubiu densitas soli oppo-
 nitur: aer tantope uiget: ut quæq; cōtingat corpora frigidiora nimirū
 reddat: grādines quoq; ipsas ab aere tantope duriores (quū descen-
 dūt) reddi manifestū est. Vnde p̄spiciū restat omnē aquæ concretio-
 nem ab aere prodire: omnē pluuiale deniq; tepus humidum ab omni-
 bus sentitur. Illud quoq; hac in re minime aspernandū est: quæcūq;
 loca aquis redūdantia utciniaq; humiditate præstare. At uentosa cun-
 cta contra frigore excellent. Rursus tertia in parte de corporib;
 ab aqueo atq; aereo elemento constitutis differendum est, quorum
 effectibus & compositione sententia hæc aperte demonstrabitur. Co-
 lericos equidem aiantes maiorem ab aere q̄ ex cæteris elementis por-
 tionē ducere in tertio uolumine haud ambigue ostendemus: flegma-
 ticos uero ex aqua cōstare: omnium fere sententia est: quæcūq; itaq;
 animalia in quibus coleræ complexio exuperat: frigida: sicca: compa-
 ctiora & nimirum temperata consistunt. flegmaticos uero animates

ecōtra humidōs: corpulentos: laxosq; esse compertum ēst: qui etiā parum temperamenti sortiunt. sed hac adhuc stricta norma neglecta: ali? uniuersus ordo cunctis sese offert. Quicquid & enim in eminentibus locis immorat: id frigidius strictiusq; reddi manifestum est: in imis autē id ipsum humidius: laxiusq; diuerti conspicitur. Ob tantas demum quas attulimus causas: aerem cæteris corporibus frigidiorē esse: non in mento censuim? Qui tantā enim portione alius impendere solet: eundē eiusdē rationis aliam longe maiore sortiri: quis negare audeat.

Elementorū excedētes effectus.

Caput. xliiii.

i N hac quarta parte nōnullas elementorū exuperātes uices paucis absoluerē pro posse nitemur: qua in quæstione illic ichoare licet: an aliud in aliud elementum in alteriusuē propriā qualitatem penitus conuerti queat: ut sine ambagibus tamē quicquid est cēseamus: conuersionē hanc nō solum difficilē uerū impossibilē esse (quū id recte probare credamus) dicimus. Eorū quippe cuiuslibet contraria natura sancita est: quū ea per accidens similitudinē capere nonnunq; uideant: qua oculis cōuersa adinuicē esse appareant: cuius rei demonstratio tum a corporis cōmiscētis magnitudine: tum a qualitate prouenire potest. Parum quippe sanguinis magnā aquæ copiam inficit: eamq; ad sui similitudinis speciem attrahit. tantū autem humoris cū sanguine ipso admiscere possumus: ut omnis rubedo euanescere cogat. At quū claros amnes intueamur: nihil terræ ibi cōmixtū conuerti apparet. Terrenæ nāq; partes illic adeo dissolutæ probeq; admixtæ uehunt: ut humana uidendi facultas ad eas discernēdas hebes sit quū ipsas diiudicare omnino nequeat. sed quū ex hūore illo uas cōdecantis magnitudinis impletur: aqua q; ibidem conquiescit: terrenæ feces ima petunt: humorq; simplicior supernatare expent. Vnde terrā illam occultā imbibitamq; quū tenuem ab aduerso præstātissimoq; ductore nequaquā imitari potuisse constat: sed accidēte illo peracto cōsumptoue singula propriā naturā repetere naturæ iussu fieri conspicitur. quum huiusmodi præterea reb? origo unde defluere augeriq; possent deesset: non multū alienū appareret mansiōes illis dissimiles concedere: unde & colligi & fauorē excipere ualuisent. Verum quū fundamenta propria fortiantur: ea repetere & iustum & peropportu num est. Neq; quicquid magis ab hominib? determinatū in promptu occurrit: quū parum aquæ multo mero admiscetur: cuius saporem coloremq; neq; gustus neq; uisus apprehendunt: quū uini ipsius ui

res quoquo modo extenuatae sint: & quum aquam calefacimus ea frigiditate dimittit illiusue frigiditas soporari conspicitur: inde e exit (si aliam sententiam tibi esse malueris) aquae tamen illius esse proprium quod in ipsius singulari materia atque forma concludit: nunquam inde arcetur: Immo quod fortius est: quum aquam ipsam adeo concoquimus ut penitus dissolui cogatur: illius substantiales portuiculae in tenuioribus uaporibus resolutae ad suum pristinum elementum redeunt. At quam humor excellenti calore coepto simile igni operatione agat: per naturam atque accidens contraria instrumenta: quibus corpora proprium robur apertius ostendant quoad capiuntur: sed quum ignis calor ab omnibus fere proximitatis materiis sentiri soleat: eae calefactae non unico modo operantur. In illicum quippe uitisue caudicibus magnus ignis uigor excipitur: sed pinus nebrusque sopito modo deuiatur. Nec dispari modo corpora lignis istis appropinquata cremantur: uel in aqua ab his calefacta coquuntur: quae huiusmodi rerum discrimina petunt. Et si habitum a nobis uendicatum non sine magnis labore ac discriminibus in aliam dissimilem imutare quimus: quantum huiusmodi naturae conuersio dubitanda est? Neque materias ipsas sub aliis speciebus post aliarum dissolutione contineri posse negamus: quae tamen quantum ad ipsius materiae naturam minime differunt. Elementa enim species iam membratim in sua simplici natura diuisas nequaquam continent: quauis longe dispares materias habeant: quae elementa scilicet nulla in parte strictiorem finem quam in suis pristinis principis usquam adipisci queunt.

De propriis elementorum sedibus.

Caput. xly.

a T quum elementorum cupiam singularis: firmus: atque quietus locus deesset: ea ipsa ordine opportuno corpora uegetare nequaquam possent. Ex eorum omnium siquidem aequa magnitudine continua confusio non prodire necesse esset: a qua similem aliam oriri sperare liceret: uel ab ea constituta corpora quicquidissime dissolui: credi par esset. quum certamen siquidem medium aliquod interponere negligit: pugnantibus quocumque absumit. Quam ob rem partem aliquam habere opus est: in qua defessi milites secure refici saucique mederi & alii integri in subsidium mitti queant. Neque aliter singula elementa recursus atque origines proprias sortita sunt: quos alia pertingere natura ipsa uentantur. Alterum & enim ad alterius regionem neque descendit neque scandit: quam uerberatione a rebus expetitam suae uirtutis portionem corpora transeundo uegetandoque immittant. Quam quidem communem rem ab omnibus in medium adductam

elementatam dicere non pauci assuescunt; ex qua & corpora nostra & cæterorum animantium constitui ab oibus concessum est: quæ per uitæ discursum mutuûq; certamen dissoluta suæ materiæ portiones singulis elemētis restituūt. Hæc norma deniq; & in sua simplicitate & in compositione cōmunis ab oibus obseruatur: ueluti aqua a matre profluens quæ terræ meatus permeans fontes petere uidetur: ideoq; per riuos discurrens suam demū antiquā parētē repetit: ibiq; & a fractione & a labore peractis refocilatur: neq; secus de cæteris censendū est. Quam quidē conditionē in syderibus ipsis apertius sentim?: quorum corpora neq; collidi neq; aduersari abinuicē quantū ad propria subiecta queunt: quāuis nimium eorum radii mutuo lædi experiantur. Vnius itaq; elementi materiā in alteri⁹ naturā conuerti non posse satis hæctenus probatum est: quāuis species in dissimiles sibi species trāsmutari p corruptionē queāt. Eæ nāq; corpora ex quatuor diuersis materiē⁹ sunt: quæ materia et res differētes procreat, quæ tūc in prima specie nequaquā includuntur. Quā ob causā quum sobolis nostræ corpora intereūt eandē liberos noiare non recte licet: tunc præsertim quum ipsorū caro dissoluit: & figura mēbris a parentibus tradita ab eis derelicta sit. Aliter enim iam magnā elemētorū partem hominū filiam esse non immerito diceremus. Sed elemēta & huiusmodi noia: & materiem nobis mutuāt: dum hanc particularem aptitudinem obseruamus: quā dissolutam ad se reuocant. At anima ratione prædita aliud iter certe sortitur. A solo deo & enim creata est. Neq; illud reticere licet dūmodo ipsa mēbra non penit⁹ dissoluta sint: & ipsius speciei formam retinēt: corpus ab ipsis constitutum & patrem & filium iuxta rei conuenientiam decenter adhuc (quantum ad ipsam carnem attinet) appellari.

Quibus conditionibus hūor terrā ipsam semper petat.

Caput. xlyi.

a Qua haud uno modo terræ repræsentatur: cōmunicariue (ut strictius loquar) assuescit. Neq; humorem ipsum plures ob id sortiri naturas extimare licet: quīs eundem nunc densiorē nunc rariorē uel mitius uel impetuosius ad nos deuenire uel quietum stare experiamur, quarū quidem rerum uicissitudines ex aliorum elemētorū cōmixtionē prodire conspiciuntur: aquam tamē a proprio cursu cessare: nemo sane recte dicit: si ab eo enim abstineret: haud parū detrimenti corporū uegetatio caperet: quīs non semel a deo tenuis atq; exigua magnitudine condit⁹ hūor descendit: ut tum a solis radus tū ab aere

ipso dissoluitur absque quærit. Quæ equidem ob causam roris nocturno tempore lapsus diurno uero minime sentitur. Tum quoque ros uberior descendere assuetur: quæ tempus quietius afficit. Ventus siquidem humore mirum in modum eminentibus locis præteritum exsiccat: in imis namque id ipsum agi locus uetat. At aer humorem quoadque congelat: quandoque liquidum dimittit: ut is frigidior tepidiorque consistat. Tunc tamen aqua concretior reddere assuevit: quæ et maiores ex alio elementis portiones continet. ætatis autem tempore ob resæ licitate aer & ad puluerem & ad exhalationes ipsas subleuandas nimiam puritudinem possidet: unde grandines gigni necessum est. In hyeme uero quæ huiusmodi materiei tantam copulentiam nequaquam inueniat: nubes fieri (uti uidemus) conuenit.

Quid uel pruina uel bruma sit.

Caput. xlyii.

A Pruina siue alia quam ob magnitudinem (immo ob differentiam potius) bruma alii appellant: & paruæ aquæ & id subtilissimum admodum continet: ut neque uisu neque tactu in aere apprehendi queat: quam nonnunquam tanta cum ubertate sedes perat: ut corpus se sibus publicum conficiat: quæ quidem impressio (quando nomine diuina larmis auribus tritum est) dum tempore calore uiget: roris terminos nequaquam transgreditur: quæ tamen ob lenitatem breuitatemque aeris frigiditas quoadque congelat. Nam quæ impetuosè pluit (quæ aer nimia frigiditate præstet) defluens tunc temporis humor & frigori obstat & congelatione spargendo dissipat.

Quid iris sit.

Caput. xlyiii.

Iris repercussio solis uel radios uerberatio est: quæ uel a sereno ad densam transeunt nubem: tempore quo radiationes illæ regnat (quas sobrii liberes hispani dicunt: at mihi eas abscessa lumina dici placet) Neque id immerito in breui siquidem terræ spacio uarias affectiones uidere solemus. Hic & enim clarum atque expeditum tempus micat: illic uero nubilosum fuscumque opacat. At quæ aqua probe liquida descendit: cætera elementa pacata temperie atque concordia tenent: ea neque eidem tunc impedimentum afferre censendum est. Singula namque per se in discrimine parere nequeunt: quæ in eodem met corpore & tergo & illa continentur: quum id maxime ex uaria materia constat. Pluialis & enim aqua quæ terram petit: iam elementorum omnium particeps est, quam tamen tunc compositior experiri solemus: quando ipsa per terræ uiscera sese resorbens immiscensque uel deuoluit uel comorat.

Humor quippe a meatibus per quos defluit: uel ab iis quæ occupat locis id capere conspicit: quod nos eidem impendimus: quum ipsum uel herbis uel cibis comixtis concoquimus.

An elementa a suis actionibus quadoque desistant.

Caput xlyiii.

Elementa denique omnia simplicia semper inspirant nutrimentum quod suis compositis partibus impendunt: secumque coniungunt: neque ea ab operatione unquam cessant: neque continuitate deserunt. Nam ut aqua ab æthere cadens illam quæ flumina deuehunt amplexa est: non aliter amnes mare petunt: & ipsum per terræ meatus sui partem diffundens fontibus colligatur: cum quibus omnibus pluuia copulata est. Neque hæc penitus intercidi emancipariue usquam patiuntur.

Quam ob causam fontes in montibus magna ex parte scaturire assuescant.

Caput I.

Fontes in montibus magna ex parte scaturire non sine sufficienti causa uidemus: tum quia illic terræ uenarum multitudo consistere apparet: tum quia huiusmodi loca aquæ cursui maxime peruia sunt: quis ascensus illic humoris naturæ non parum repugnare uideatur: id tamen ei nequaquam alienum est: dum per uiscera terræ ebulliens pererrat. Cruor quippe e corpore fusus ima petit: sanguis tamen qui intra nos feruens continetur: si fissuram in capite facimus: quum uenam quamprimum præsertim incidimus: totus pene e corpore labitur: dato tamen hostio atque niulo ad fluxum & ortum expeditis: ut pars illa præteriens succedenti cedat & liberum iter ei præbere possit, quum in cursu impediretur: aut illic moram ageret & non parum aduenienti obstaret. Neque adhuc fontes ipsos in montium cacuminibus ortos esse dicimus: sed paululum demissius ubi & ad altitudinem exsiccatam & ad humorem inferum attrahendum aptitudinem habet. In huiusmodi quoque locis humor tanto cum uigore decurrit: ut non solum aduenienti locum det: uerum etiam eundem conuocet deuehatque. Immo & aqua quæ in montibus cursu caret: lacus efficit: ut in planicie putei fiunt, qui quum nimio humore abundant: decurrere nequeunt, quæ res nonnullis in æquis regionibus sane conspicit: in quibus etiam non multum augmentum amnes per pluuia capere sunt soliti. In gallia siquidem cisalpina cuius capiti insubria nomen est: dum montium niues haud liquefiunt præcipua flumina maiorem aquæ copiam per imbres nequaquam ostendere solent: planicies quidem humorem amnes petere nequaquam sinit. Quam equidem obrem ea paludosa atque humidissima est: illic maxime ubi ter-

ra crassa consistit. Sterilia quippe loca cuiuslibet generis humorē cele-
rius resorbent: indeq; aqua ob loci labilitatem ocius expirare discede-
req; & potest & solet.

Quapropter habitabilis terræ portio manifesta sit. Caput. li.

a. In habitabilē terræ portione petere necessum est. Ea quidē quæ
sub æquore cōtinet: neq; arbores neq; animalia gignit: neq;
aquæ subterraneæ pisces procreat. Vt singula enim natura sua recte
uti & ueluti eorum cuiuspiam cōuenit foetificare queant: eadē expedi-
ta & sine occupatiōe manere (quæ iuncta sint) oportet. Quam ob rem
aquæ & ad terræ littora & ad ipsius mediū cōtrahunt. Neq; ob hanc
uiam reuolutionēq; quale horū elementorum uel altius erigatur de-
missiusue consistat: a nobis conspici potest. Dum ea etenim cōposita
sunt: iuncta manere assuescunt. Immo & terrā aqua auctiorem infert
remq; uidere solem: tum in fluminib; tum quum humorem ipsum
in uasis colligimus. Aqua attamen quum corpus minus ponderosum
sortita sit: diutius super terram iniri q̄ eadē sustinere potest. Quā
equidē ob causam aqueū elementum leuitate: eminentia: subtilita-
teq; terreo præstare fatendum est. At uero ubi nos utrunq; experi-
mur: ea non aliter sese haberi ostendunt: q̄ quatuor humores in hū-
mano corpore contēti: ubi sanguis quæ extelsiori elemēto proportio-
net: quādoq; aliqua in corporis parte slegmati subiacet.

Quonā pacto elementa per cōmixtionem sibi inuicem loca permu-
tent. Caput. lii.

a. Erem terræ altiorē esse minime negatur, cuius tamen portio-
nes in cauernis conclusas terræ nonnullis partibus inferiores
habitare nemo dubitat: ignēq; in conuallibus imis & in uenis silicū
& aliis in subiectis reperiri: palam est. Hæc attamen non nisi in cōpo-
sitione intelligenda sunt: ut elemēta ipsa obuersari adinuicē queant:
& opportunā uegetationē rebus impartiantur: quæ in ipsis principis
pura sint. At si terram in humore fundari dicimus: id utilitatis causa
& intelligi & dici recte potest. Omnē quidem humū aridā atq; aqua
carentem siccam: sterilem atq; infœcundam experimus. Iam etenim
assuetum est: quum aliquis aliorum auctoritate quidpiam compro-
bat: eūdem super eorū uerba ratione sue fundam: dicere: quæ eorū senten-
tias nequaquā pedibus premat: sed ab ipsis utile carpēdo, quo uel fauo-
rē uel præsidium sibi cōparet.

Quas differētiās aer pro locorū discriminib; agere solet. Caput. liii.

a. Er haud dissimilē differentia agit: q̄ regiōes e quibus expirat

LIBER

per quasue decurrit: uel in quibus nos inueit appetunt. & uti tempo-
rū siccitas: humiditas: calor: frigusue uigent. iuxta quarū rerū discrimi-
na aer ipse nūc corpulentior nūc subtilior reddit. eueit quoque ob
easdem quas exposui? causas ut nūc frigidior nūc calidior experia-
tur, quas quidē affectionū uarietates diuersis anni temporib? ostēde-
re assueuit: dū ipsas in sufficiēti magnitudine concipit: quis eiusdem
simplici naturæ & frigus & calor sine discrimine semp insint. Per hāc
attamē quā paulo altius rettulimus participationē in æstate calidus:
crassus & sæpe æger decurrit. In hyeme autē: e contra. Nonnulla quā-
doque corpora in aere ostēduntur: quæ ipsius naturæ corpulentia mā-
feste præstant: quæ per aliorū elementorū conuersionē collisionēque soli-
da gelū efficiuntur, quæ tamen furore illo prætereunte breui momē-
to dissolui assuescunt.

Quid nebulæ sint.

Caput. liiii.

n Ebulæ nil aliud esse ostendunt: quæ aquæ ipsius exhalatiōes ter-
ræque uapores, quæ eo tunc & frequentius & uberius gigni so-
lent: quum duo elemēta ipsa ex eorūdem fructuū pūtre dine recepta
pinguescunt. Quandoque etiam uapores (ut unico nomine utar) ex ele-
mentorū mutua impressione oriunt. At maius robur minores uires
deportat: quæ ex e materia contraria cōstent: quo fit ut quū solis ra-
diū gelidā humū humorēue concretū: in quib? uariæ materies conti-
nentur feriant: easdē ad plures partes dispergi cogāt: & uti terra atque
aqua uel illic remanent: uel inferiorē partē petunt: e contra uapor sur-
sura eleuat: quū maiorē ab aere portione is cōtineat: & aliquāleā sole
uigore ad exitū excipiat. Et quanq̄ nebulæ grossitudo ex aliis elemē-
tis sit: & uelocitas & maior ipsi? magnitudo ex aere prouenit: sed quū
hyems ipsa humiditate præstare incipit: tempusque & frigore & quiete
excellit: aer adeo cōdensat: ut neque decurrere: neque humorē uel a terra
uel ab aqua contrahere queat. Vnde opacissimæ nebulæ conspectum
quandoque adimunt.

Qua materie nubes: fulgura atque tonitrua cōstent: & quibus cum
differentis fulgura procedere: natura uoluit.

Caput. ly.

n Vbes eadem ferme materia qua nebulæ cōstituunt: quæ mi-
nores terræ: aquæ quidem & uenti: maiores portiones sortiat:
quam ob rem & altiores & uberiores cum frigore gignuntur. Fulgu-
ra uero ex sicca & corpulenta materia ab aere inter ignem & sui ipsius
mansione concepta: deuectaque oriri solent: ubi postq̄ incendunt: ima

repetunt. At tonitrua ex concussione (confusione uel auctore potius
 q̄ in interprete audias) in ipsis fulminib⁹ ab igne iniecta causant: quæ
 tunc amē irrupunt: quum obstantes nubes rescindunt. Quæ equidē
 ob causam propter ipsarū densitatē multo magis horrida reddūt.
 Fulgurū autē alia per aerē ob alimentū inopiā disgregant: euāescūtq̄:
 alia autē & propter uberiorē materiā & ob densiorē concretionē terrā
 contingunt: ibiq; iuxta suā magnitudinē diuēse agūt. Neq; idcirco
 diuersas qualitates habere ostendunt: neq; eos; quodpiā crassi⁹ corp⁹
 sortiri cernitur: q̄ aeri sūm opere elementato inesse posse ostendimus,
 quæ res ab eorum effectibus facile colligitur: corpora nāq; quæ offen-
 dere solent: sine uulnere lædunt. At si ex alia materia fulgura consti-
 tuerentur: apertas plagas atq; læsionis itinera derelinquerēt. Id tamē
 quod fulgurū ui corrūpitur: uiridibus herbis quas manib⁹ cōterim⁹
 simile redditur, quæ quū undiq; & per omnis sui partes fractæ sint:
 integræ apparent. Ignis præterea qui fulgurā comitatur minime in-
 centus ueluti flāma descendit: quū & lucidus sit & ingentē æstum
 afferat. Quā ob rem ad intra deurit: & corpora quæ tangit: in cineris
 speciem quodāmodo uertit, quāuis ea ipsa tanq̄ ab omni incendio
 expedita uideantur. At uero quum dura offendit corpora: si ea præser-
 tim sicca sint: illa mirum in modū dirumpere solet: magno quoq; cum
 impetu deurere assueūt. Immo & arborū frōdes quas uirides iuenit:
 caloris robore multum exsiccat: quū uenti etiam arbores sternunt:
 qua in parte ictū agant minime ostēditur: quanq̄ eæ ex concussionis
 impetu non semel frangant. Vnde illud aperte concluditur: & aeris
 & uentorū & aliarū ipressionū huiusmodi naturā haud magnā differē-
 tiam possidere: quāuis ob aliorū elementorū cōmixtionē non parua di-
 scrimina ostēdere assuescāt. Idem nāq; aer in sublimib⁹ locis frigidus
 & siccus: in imis autē calidus atq; humidus apparet. Hanc attamen
 differentiam per accidens contrahere uidetur.

Quæ discrimina terræ corpus capere sentiatur.

Caput. lvi.

t Erra postq̄ aliorū elementorū particeps fit: plures differētiās ca-
 pere expit: tū ob diuersū locorū sitū tū propter reliquorū elemē-
 torū cōmixtionē ipsamq; demū ut aialis cuiuspiā corpus quod & ossi-
 b⁹: neruis & carne alijsq; istiusmodi partib⁹ cōstat: setiri solet. Eodē fe-
 re modo plura metalloꝝ genera humus continet: quorum nonnulla
 dura: mollia: frigida: calida temperataue consistunt. In quorū uariis
 indui coloribus sensui patet. In uisdem etiam singulis generibus

h

LIBER

non æquã substantiam singularia possident. Caro etenim quã coxæ fortuantur: illa quæ costas uelat grauior est. Terra in idem quæ motu summitatibus adheret: haud multũ pinguedinis habet: uel quia de ex se ima petat: uel quia ex huiusmodi locis ab aere atq; aqua deorsum facile ueritur. Quã ob rem cacumina ipsa tanq̃ nuda ossa conspici solent. At conualles corpulentia: pinguedine atq; calore excedunt. Illic quippe sol uehementi^r deurit. Aquam quoq; inde fluere: loci natura haud parũ prohibet. Quã ob re humore imbibito eandem nimirũ pinguescere: necessum ẽ. Aer etiã crassus atq; imbecillis illic (quum sit) uel humorẽ arripere: uel multũ extenuare nõ potest, qui quidẽ humũ pingue atq; uberem efficit. Regiones quoq; & si ob alias causas dissimiles sunt: haud exigua discrimina propterea agunt: uti propri^o distatius: ue a sole percutiunt. Naturæ etiã calor diuersus pro locor; ac temporũ discriminib; experit: ueluti ob flatuũ atq; aquarũ differẽtiã lociq; cõspectum atq; altitudinẽ. Neq; iccirco eundẽ ex se disparem caliditatem habere: recte dicendum erit.

Ob quas causas terra nutet.

Caput. lyii.

q Vandoq; terrã nutantẽ: mugientẽ & tremore concussam sentimus: quod crebrius in æqualib; accidit locis: ob uentos uaporesq; in ipsius cauernis iclusos quos inde exire: loc; uetat. Harũ rerũ equidẽ excessus unde procedat: in promptu ẽ. Concipiunt equidẽ huiusmodi materies: quũ nimbosæ procellæ subito fragore corruunt: quas & solis & aeris placida tráquilitas statim sequit; quæ quũ cælũ ipsum serenet & cætera elemẽta hilaret & quẽuis excessum exsiccat atq; extenuet: terræ uultũ indurat: cuius ora cũ cæteris meatib; astrigit. Quã ob rem uenti: uapores: fumiq; illic conclusi abinuicem repugnantes dum exitũ inuenire contendunt: furibundũ atq; horridũ certamen conserunt.

A quibus astris maiora discrimina quæ ab ipsis syderibus sentire solemus: oriantur: & quor; maiori ope indigeamus.

Caput. lyiii.

i N hac quinta parte de solis lunæq; effectib; agendũ est. Vtriq; usq; namq; uires maxime explicandas esse oportere existimamus: quũ ea ex omnium planetarũ numero principatũ obtineant. us equidem duobus uere cognitis: haud multũ aliis syderibus indigemus. Maior quidem differẽtia qua cætera sydera euanat: a sole luãq; prodiit. Quã equidem ob rem aliis in locis de quopiam eorũ singulatum: in aliis uero de utroq; differere conueniet.

Quæ discrimina iter solis lûæq; sidera sunt: quas quoq; differentias ob alia accidentia sol ipse agat: & quonâ pacto mortales ab eo min⁹ q̄ cæteri aiantes lædi experiantur.

Caput. lxxiii.

f. Olem præcipuū sydus esse: manifestū est: quia ob sui cōstantiā min⁹ ab eo tū prosperā tū aduersam diuersitatē q̄ a lûa sentire soleam⁹. Hoc tamē quātū ad ascensum descensumq; spectat: intelligēdū ē. Nā quū solis robur capim⁹ per xxxiii. horarū spaciū longe maiore differentiā nobis ostendit: quū is die a nocte intra idē spaciū se cernat, lûa uero ab huiuscemodi facultate priuata ē: neq; huic simile distinctionē agere potest. At quū solis radij aliorū corporū oppositioe lædunt: maximū detrimentū sentire solem⁹, qui quis cū sibi propria claritudine decurrat: tū quia nūc propi⁹ nunc remotius nos inuenit: haud æquū calorē nobis impedere assuescit: quib⁹ i reb⁹ hominū genus min⁹ cæteris afficit. Mortales nāq; contra huiuscemodi excessus defectusq; & pro utriusq; discrimine armant: ueluti in tempore quo naturæ calor imbecillior reddīt: igne: tegumētis: cibo: domib⁹ & isti⁹ modi generis reb⁹ uel eundē cōparāt: uel cōtra frigoris isti⁹ oportuē muniūtur. Nec secus ut solis æstū moderent: decetia media iqrunt: uti frigiditas māfiones atq; escā aliaq; frigiditate præstātia: a quib⁹ adiuti calorē min⁹ ægre pferūt. Quapropter quantū ad naturæ calorē in hominū generatiōe nataliq; tēporū discrimina haud nimīū referūt. Quanq̄ illud nequaq; prætereūdū sit: & æstus & frigoris exuperantes excessus non parū eos lædere posse: qui ob inopiam munimēta sibi cōparare non queunt. Illud quoq; manifestū est: uti res quæ mediō carent: molestiam maxima ex parte afferunt: eæ alios extremos morbos curare quandoq; experiuntur. Verbi causa: calorem in fracturis iūcturarūq; laxatione: atq; in humorib⁹ quos per sudorē deicere opus est: nimium prodesse longa experientia edocuit. Frigoris quoq; uis & pestiferis morbis & corporis lassitudini excellentiq; calefactioni perutilis est. At quū harum ægritudinum materies ab elementis prodeat: diuersum in uisdem medendis modum iuxta solis proprietates obseruare solem⁹. Neq; idcirco extimatiōe dignum est: solem in leone semper æquo modo calefacere exaltariq; i ariete uel ob saturni syderis aspectum sine discrimine infrigidari. Semper & enim ut horum & ipsorū aliorum signorum & planetarum accidentia concurrunt: effectus is euariare sentitur. Elementa quoq; ad id & lædunt & iuuant, quæ quū solis proprietatem nequaq; demant: radiorum uim & extenuare

& augere non parū possunt. Vnde id non semel compertū habemus: diuersum a sole ob regionum uarietate calore sentiri: solere: neq; is se per uno modo ubiq; clarescit aut satus experitur turbidusue reddit: tum propter altitudines tum ob cōualles tum etiam uapoz: nebula rū atq; aeris exspirantis differentia. Artoas siquidē partes ab ethiopia in calore deuinci negare non licet: quā quidē ipsæ frigore lōge superant. Neq; boreā austro eurouē equiperamus. Accliuia præterea loca cum aquilone uel zephyro alusq; flantibus ab his duobus interclusis & clantudinē impatiuntur & cibos magnope digerere faciunt & humores mirandū in modū exsiccat. Decliuia uero cum suis uentis eōtra agunt. Stomachationē equidem cum grauedine atq; opacitate inducunt: cū quib; integrā habilitatē ad splendore quē superiora corpora subditis ipendere solent concipiendū: mortales minime possident: & uti syderū mot; circa animatiū uegetationē cū elemētis ipsis coire necessū est: & illa expedite labi & hæc recte ualere: & oīa deniq; bonā aptitudinem possidere per opportunū est.

Bruta aīalia secūda in differētia a sole affligi solere. Caput. lxx.

b Ruta itaq; aīalia huiusmodi solis mutatiōes secundo in loco sentiūt: quū opportuno medio neq; oīno careāt: neq; idē plene possideant. Inueniūt enim aīantes huiusmodi in pabuli tū copia tū inopia maxia discrimīa. Quā ob rē ipsos eo tūc quū plantæ extra terrā irrūpunt: in lucē edi: maxie cōuenit: ut alimētū diutius faciliusq; inueniāt. Tunc etiam utilitatē excipiunt: quia mēbra a calore dilatant. A frigore aut contrariū nocumētū assumunt.

Plantas solis accessu discessuq; nimīū lædi. Caput. lxxi.

p Lantarū deniq; generi longe maius nocumētū adiuuentū ue isti; syderis accessu discessuq; prouēit. Quā ob rē plantæ ipsæ huiuscemodi excessus minime dissimulant. æstu namq; excedētū are scere frigore uero occidi assuescūt: neq; in istarū quapiā exuperati uice extra humū egredi audent: neq; exortæ crescere queunt. Oēs demū creaturæ medio quodā tēperie prædito a natura prædeunte indigēt: quod a uere atq; autūno maxima ex parte per oēs prouīcias pene possidetur: quīs tēpora ipsa uaria sint. In quacunq; attamē illud primum uer dicēdū est: quū mediocris calor aduētare incohat.

Cui cōplexioni sol magis faueat: & quo in tempore sanguinei ipsi a uariis morboꝝ generib; crebrius infestent. Caput. lxxii.

f Ol ad sanguinis complexionem augendā roborandāq; uim præ cæteris astris possidet. Quo fit ut a. xiiii. calendas maii ad

sexdecimum usque calendas iulii sanguis is a quibus ægritudi-
bus infestetur: cuius rei causam non unicam esse coperim: prodeur
enim huiusmodi de quibus loquimur morbi & a caloris uigore &
quia is a terræ: nebularū: aquarūq; uaporibus non parū læsus est: quū
sol etiā a quouis causa deturbatur: sanguineis maxime aduersat: tūc
præsertim quum ipsius eclipsatio accidit. At uero quum solis astrum
recte scandendo omnē suam calidā uim (calefaciēdiue robur) assu-
mit: istis minus nocuentū impartitur.

Quando colerici infirmari soliti. Caput. lxxii.

c Olericos a iuni idibus ad augusti mensis calendas plures q̄ alio
in tepore per naturam morbi offendunt. Tunc quippe aer im-
becillus est & ignauia torpescit: & ea breuius uis quam possidet in tem-
perata experitur.

Flegmaticos per augustū mensem magis ægrotari.

Caput. lxxiii.

a Flegmatici in augusto ægrotantur. Eodem enim in mēse hu-
more extenuari: absumi atq; expargi: manifestū est.

Quo in tempore melancholica morbis uexetur.

Caput. lxxv.

m Elancholici uero per autumnū & uacillare solent & propi? peri-
culo accedunt. Eo tunc nāq; terra & frigus sentire & putresce-
re incipit: eamq; parum uigere sensui patet. Quam ad rem haud ambi-
guum argumentū ex fructuū foliorūq; occasu & corruptioe colligit.

Quādo uæhementius a syderibus uel iuuemur uel lædamur.

Caput. lxxvi.

q Vū sydera scādunt: longē maiore q̄ quū descendunt: ad augu-
mentū nostrū amicitia ostendūt quāq; de nonnullis plāetis hac
in re (quātū ad mēbroꝝ agilitatē dico) uel parū uel nihil tū ad iumentū
tū nocumētū seriam? de luna tamē dicēdū ē: quū & magnitudine præ-
stet & cursus celeritate maxia excellat. Quā ob causam paucis itra die-
bus magnā dissimilitudinē nobis affert. Verū ubi augmentū aiantū
b? impartitur: id nō min? ad ineptiā q̄ ad habilitatē itelligendū est. Oia
nāq; postq; suas magnitudines cōtraxere: lunæ senectā uiliore expiun-
tur. Ea q̄ppe quū senescit: hūores inanire facit: nosq; expeditiores red-
dit: quapropter liberi? operari possum? quū & i ipsi? lunæ discessu &
in accessu magis præstat: quāto ipsa a coitu terminatione (quā quartū
aspectū dicere solēt) siue sui siue alioꝝ planetarū lōgi? distat. Sydera at
coeūtia quū cōformia sint: ea & expedite labi & liba esse: nimum decet

h iii

LIBER

Ex opere & enim quod breui i momēto fit: & longa salus & perpetuæ læsiones quādoq; nobis proueniunt. Cunctis tamen rebus hæc latitudo uariatio quæ elementa moderetur necessaria est. Aliter etenim & calor tantopere augetur perduraretq; frigus quoq; tam diu rigeret: aqua q; & uenti tantum impetum agerent: ut magnā animantib; stragem inferrent. Opportuno demū temperamēto depulso uel mundus deuſtus horreſceret: uel frigore rigescens torperet: uel imbris ſummerſus inutilis iaceret: uel uenti ſecum omnia raperent. At quāq; ſyderum tēporumq; mutationes nocumentū afferre in præſentia demontrent: ob id ſingula elemēta robur aſſumūt: quo ſuo miniſterio recte uti poſſint. Quo in modo mediū ſatis idoneū nobis a natura tribuitur. Id tamē uniuerſim fieri dicimus. Per accidēs enī aliter euenire contingit. Quandoq; quippe & iuxta tēporis naturā & lunæ uel aliterius ſyderis aſpectū pluuia deſcēdere debuerat: uerum eo tūc nubib; a contraro uento uel depulſis uel reſolutis euentū fruſtrari accidit: & prius q̄ eæ ab opportunis flatib; aquā diffundere cogantur: ipſi ſyderis deturbatio expirat. Et uti huiusmodi ymbriū uafa quādoq; detinent: nōnunq̄ etiā impelluntur: ut maxio tū fragore ſoluant. Nubes equidē humore oneratae ſi cōueniēs uētus expirat: in breui tempore atq; loco aquā diffundūt: quāuis & tempus aridum ſit: & ſiccum ſy d' regnet. At huiusmodi turbines particulatim euenire & nōnullas res ex his quas opprimunt corrumpere aſſueſcūt. Nebulas præterea i uallibus immorari ſæpe uidem;: a ſublimib; quidē locis eas uēti arcent, quæ quū corpora opprimūt: ſiue plantarū ſiue aiantū ea ſint: ea infirmiora reddunt. Neq; diſſimilē in aliis huiusmodi acciden tibus ſiue ſecundis ſiue aduerſis ordinem ſtatui;. Nam quū quis plane ta qui regnat: ad aeris agitationē conferat: id haud aliter fit: q̄ quum ſol aerē calefacit & terrā atq; humorē exſiccet: quoq; cuiuspiam neq; motū neq; ſtabilitatē impartiri poteſt: quū aliquantulū maiorē uel quietem uel feruorē illis det: aer ſiquidē expirandi reſpirandiq; facultatem obtinet: neq; reſidem naturam ſortitus eſt. Quā ob rem uarias affectio nes nobis deſert: ueluti quū niuoſos montes diſcurrit: uel quū æſtuoſa: paludoſa: ſana infirma uel loca permeat.

Aeris cū ſingulis ſui præcipuis affectionib; diuiſio & ob quas cauſas magis minus uel ſomnium. Caput. lxxii.

a Erem triftanam diuidemus: quum in hac noſtra europa ab eu ro atq; aſtro & grauedine & hebetudine corpora noſtra ſine diſcrimine affligi ſentiam;. Eorum quidē flatuū uterq; nos occupatos

reddit: cuius rei causam longum discursum esse merito censem? Vt ad has quippe europæ quas incolimus regiones perueniant: iam uenit illi interrupti corpulentiq; redduntur: tum propter uaporis humorem atq; calorem quos & offendunt & concipiunt. Immo & istius rei nocumentū nobis: offendit somnia ob malā corporis aptitudinē alterationēq; & fieri & augeri: ueluti quum quicquā ultra necessariū modū assumim? præsertim si ex deprauata re: quāpiā uel salutē nostræ aduersa illud capimus. Africo enim euoq; uento flante tum magis tum matora monstra præ cæteris reponibus somniare solemus: maxime si eo tunc humiditas modum excedit. Iuu scemodi tamen flat? ad platarum aucionem nimium præstant. Pulcibus etia mulsis: reliquisq; istius generis animantib? naturæ nostræ infestis maximo adiuuato sunt. Purgationē quoq; cum his uentis assumere bonum est. tūc quidem membra laxa consistunt: & medicinæ cedunt: quā aquilo magnopere comprimit. Neq; ex sola illa uentorū quæ retulimus causa somnia uariare experiuntur: sed q̄ plurima alia somniandi uarietatem afferunt: & fantasmata eo tunc occurrētia ad sui similitudinē ducūt. Iuxta tibi si quidem assumpti materiam magnitudinēq; tum leu? tum grauius in somnis discurrere assuescimus. At quum flegmaticus humor exuperat: somnia infera sine impetu & male distincta causant. Melancholicis quidē uinctos atq; inextricabiles pati labores apparet. Sed colera tum disputādo tū alter? generis pugna conseredo & affligit: & uictoria quādoq; parta oblectatur: ubiq; tamen noua cū inuentione pererrat. Sanguis deniq; per amœnitatē colludens hilarat: & per leues mot? adhuc quū dormit exercetur. Quū in leni quoq; duroue recūbimus lecto: differētia fit: uel quū pluma: lana: tabulæ: solū ue pro lectis sternuntur: uel quū eminens: humilis: sicca: uel humore resecta camera nos dormientes continet. Pro omnium enim harum rerum discrimie diuersimode & magnitudine & proprietate somniamus. Pro plumæ siquidem differentia diuersæ dormiētibus affectiones obiciuntur: dissimiles etiam figuræ in uitalibus spiritib? iprimi assuescunt. Nec secus de reliquis istiusmodi partib? existimandū est. Aridæ nāq; res humorem ad se conuocant: humidæ uero nos humidiores reddere solent. Sortiuntur quoq; istiusmodi subiecta maiorē minorēq; penetrādi uim: uti ea frigida: calida: densa: raraue sunt.

Ob alios etiam affect? somnia nasci. Caput. lxxiii.

o B aliam itidem causam quandoq; somniamus. Nonnunq̄ etenim mens aliquid tantopere optat: ut corpus ad id nimium

h. iiii

attentum reddat: quo fit: ut quis dormiam? rei ipsius in uigilia: excogitatae uestigia repigant. Dæmones etiã in hunc fere modum: corpora somno oppressa tentant: & per uoluptatem gestire faciunt: eatamē uectare uel eos impedire iter: minime queūt: uerum imagines spiritibus animalibus obutere possunt: quas ipsi cum toto corpore suo modo cōmunicant: quum homo præsertim ab aliquo uehementi errore detinetur. At quum dæmon ipse ad aliquã superficiem capiendam locum quandoq; inueniat: ea ex tali materia constare potest: ut corpora per contactũ afficere atq; alterare possit.

Quæ differentia per lunæ mutationes iuxta mortaliũ complexiones sentiantur. Caput. lxx.

r **V**rsus dicendũ erit iuxta mortalium cōplexiones quã differentiam per lunæ mutationes sentiamus. In hoc equidem negotio magna pars & temporis & flatuum & locorum in quibus degim? discriminibus cōmititur. Nam quũ sydus hoc alteratur: si colericũ quẽpiam animantẽ in imo: humido atq; nebuloso oppresserit loco: eũdem facillime afficiet: si eurus maxime cum excedenti expirauerit calore, quæ res flegmatico homini minus nocuæ certe erunt. E contra autem quum in editiorib? atq; apertis & claritudine micatib? terris zephyro aquiloneue flante habitamus: colerici maxime iuuantur. At flegmatici sanguineiq; non multũ ob id utilitatis capiunt. Sed quũ huiuscemodi lunæ defectus claro atq; feruido tempore eueniunt: si id subito deturbatur: sanguineos nimium lædunt, qui cum caligine uæhementius colericis nocent: & cum humore multum flegmaticis aduersantur: cũ frigido ac nebuloso melancholicos ultra modũ terrent. Quãuis illud negare non liceat quẽpiam existiusmodi excessibus cunctis mortalibus aduersari solere: quanq̃ neq; æque neq; eodẽ in tempore id fieri assuescat.

Quid per lunæ uel senectã uel iuuentam & uentorũ discrimina in ipsorum animantium generatione causetur.

Caput. lxx.

p **R**opter lunæ discessum accessũq; tam uarium: ipsius proprietates quantũ ad animantium generationem cum flatuum discriminibus exponere decreuimus: quæ quum accedit corpora bene mixta pro sui cuiuspiam & generis & complexionis differentia reddit: ea quoq; robore præstantia cōficit: quãuis illa uirium agilitate: haud multũ excellat: quæ quũ despumatur (ut nominũ stomachationẽ uitemus) animalia & minora & compactiora reddit. Ea demum hora

qua a parentibus sibi ad propagationem fecerunt: tunc uel subtilis uel grauis materia soboli impedit: iuxta portiones quas ea ab elementis assumit: quæ demum tato uel perspicacior uel obtusior filiis est: quato elementa ipsa eodem tempore micantiora opacioraue consistunt. Quo quod conceptiois momento præterito & artuum digestionem & in natiuitate atque educatione aliqua ex parte iuuari possumus: quis complexionem qualitatemque propriam immutare nequaquam quimus: hæc etenim rerum subiectum iam in prima ipsius corporis origine repositum erat. Neque beneficium quod in natali capimus ulterius extendi solet: quod ad nos paululum uel magis uel minus commixtos peragendos: dummodo ab alio accidenti læsioneue aliqua non aduersumur (de his rebus tamen dico: quæ uniuersim a natura prodire assuescunt) nam quum creaturam quam bene educatam uidemus: grates parentibus agere solemus. Et e contra de decorosi non habentur: quum soboles ab ineunte ætate per turpitudinem degit. At in conceptu nostro non solum huiusmodi conditiones occurrere possunt: sed & liberos melancholicos uel flegmaticos uel alterius complexionis esse tunc causat. Fit quoque eodem in puncto ut alii animantes imbecilles: hebetes: impediti: ægri breuesque: alii uero agiles: uigilantes: perspicui: magni: & robore & motibus præstantes nascantur.

Qua hora geniti simus non stricte ab ipsis hominibus sciri posse.

Caput. lxxi.

Qua hora tamen præcise geniti simus: non semper cognoscere possumus: quis per siderum reuolutionem & per natiuitatis numerum id ipsum scire obnixè contendam. Quamquam unum illud scilicet uideamus: non multum a re ipsa distare: punctum siquidem proprium ignoramus cuius rei argumento maximo est: quum inter animalia rationis expertia binas eiusdem speciei formas eodem momento concipere uidemus: quarum altera per plurius dierum interuallum ad partum maturius accedit: neque id semper tamen sed sæpe euenire dicimus. At quamquam inter brutos animantes aliqualem cognitionem habeamus quorum coniunctiones aperte uidemus: quis ordo in hominibus recte depræhendi poterit: qui actum hunc occultissime agunt: an tunc plueret: cæliue tranquillitas splenderet: tempus siquidem in quo decio lunæ aspectu non semper æque deturbat & quum flegmaticus quispiam sub humido planeta gignitur: si id sicco tempore fieri accidit: is minus humoris & maius aptitudinis ostendit, qui per pluuiam augmentum in sua complexionem concipit. Quapropter longe salubrius esset huiusmodi noctua accidentia ante generationem uitare quam ea perfecta inquirere. Frumentum quippe eodem tem

peramento nimia ex parte sapere assuevit: quod hum? tunc quum sa-
minabat: possidebat: neq; hoc solum ueruetia & reliquis temporum
uicissitudines ostendit: a quib? in sui transmutatione uel laesum uel
adiutum fuit. Sed postq; cespitib? confectis aduetantia hastilia tellurem
irrupunt: tum bona tum mala tempora haud multo eam discrimine
accipiunt: iam etenim cementu conditum habent: quis fruges om-
nes ad prospera auctione opportuno tempore indigeant. Neq; secus
quum grana in spicis coagulandi initium faciunt: & ex lactea illa por-
tiuncula nouam induere forma incipiunt: quantulus quisq; excessus
ad ea delenda sufficit: quae postq; curata sunt mirandum in modu resi-
stunt. Hic deniq; ordo que ta paulo altius (exempli causa) ostendim?
singulis animatib? occurrit. At qua? huiusmodi necessitas tunc qui
in utero concipiuntur magis impedeat: dum sperma ipsum coagelatur
& membris aptitudine indui coeperit: & opportuna tempora & pra-
raq; alia fauentia appetit. Quae quippe causa in us fere omnib? quae
maris ac foeminae coitu gignuntur: explorata est ea equidem animalia
quum ex uuluari prodeunt membro: tum in membranis in quib? pul-
lus inuolutus in lucem exit: tum in reliquis excrementis parentu ua-
litudinem in ipsa generatione ostendunt: ipsosq; statu ad mentem
per sui similitudine reuocant: & cibos: locos: ac tempus differetiam
(quis haec de matre tantum) demonstrant. Quas res attamen equae:
uaccae: caprae: ouesq; apertius ostendunt: quum tepus quo a maribus
comprimuntur: & pascua in quibus degunt: uideantur.

Quibus in temporibus animalia diuersis affectionibus praedita
reddantur. Caput lxxii.

Um de natura tum de accidenti uniuersali satis haec ten? dictu
est: nunc autem in fine libri ad partem planiorem strictioreq;
deueniendu esse remur. Quanq; hac in re nonnullorum cursu effect?
quae in generatione contingunt dicere potius q; uel eandem materiam
distingueri uel declarare m'es est. Corpora quae accedente luna se-
reno tempore consistere & aquilone spirante gignuntur: si uis dem con-
ditionibus (praeter lunae iuentam in senectutem permutata) i lucem
prodierint: ea recte comixta & bona statura erecta robore ualida: paru
aegritudinibus subdita: & ad quauis deniq; rem probe clara nascut:
quis plantae humore appetant: & lunae augmentum eo modo deside-
rent: uti elemetos: qualitibus e quibus ipsae constant: conuenit.
Luna congregiens & temp? nitidum afflante fauonio corpora quae
eo dum concipiuntur: pulcherrima reddunt: & colore hylari plustrat:

quæ tamen neq; uiribus excellere neq; deficere solent: quibus discendi
 habilitate præstent. Ea quoq; infirmitatibus multum resistere nequeunt
 quibus ab illis crebro infestari nequaquam experiatur, quæ quum ægrotant:
 facile mederi possunt: ad medicinæ siquidem beneficia concipienda
 satis idonea sunt. — Animantia demum quibus in lunæ auctione gigni
 atq; oriri contingit: siue eurus siue auster expiret: membris uastita
 te excedunt: male mixta & mollia sunt: & uirium tarditate atq; ingenu
 hebetudine deformantur. Immo & a crebris morbis uexata pro suis ra
 tis defectibus poenas dant. Quum uisum quoq; flatibus atq; elementor
 rum opacitate si digredientem lunam coniunxeris: mortales imbecilles na
 scuntur: cuius etiam syderis coniunctiones uel alterius cælestis plagæ de
 turbatio eosdem per omnis partes longe deteriores & aliquibus in membris
 macos magna ex parte redderet. Neq; cum his malis crebras immo con
 iunctas ægrotudines (u dum uiuunt) fugere possunt. Quæ res causa
 & a naturæ cursibus & a parentum accidentibus communis esse conspicitur: quæ
 soboles gignentium aptitudinem magna ex parte imitent: sed eam habi
 litatem hoc in loco dicimus: quam parentes coeuntes possidebant. A natu
 ra & enim parentes ad propagationem non aliter contribunt: quam ipsi ab elemē
 tis fauentur. Per accidens namque quum patres ægri læsiue sunt: aut cibor
 rum copia æstuant: uel ineptis in locis degunt: progeniem ob singulum hu
 iusmodi excessum maxime lædunt. Quæ res aduersæ quum ad unius
 hominis generationem simul coirent: non solum eundem aliquibus in membris
 particulatim deficere uel excedere cogent: uerum totum hominem hebe
 re occupatumque conficerent. Immo & corpora quæ quoquo modo resi
 stunt: a bonitate materię præsidium ipsum assumunt. Ea tamen imbecil
 la semper euenire: manifestum est.

Vnde animantes læsi nascantur.

Caput. lxxiii.

a T quum singulare aliquod membrum impeditum ac sine moderami
 ne in homine per reliquam corporis partem agili conspicimus: de
 defectum huiusmodi syderum atq; elementorum iniuria euenire dicimus: quibus
 etiam astra ante repugnantiam illam cæteris artibus fauorem dede
 rant: subito tamen a contraria oppositione deturbata opacitatem sen
 serunt: a qua obnubilata opportunam reperiem eidem membro ministra
 re non poterant. Hæc demum norma quam in præsentia tractamus: haud
 magno ingenii labore & actionum experientia adipisci: & ad cognitio
 nem nostram deuenire potest. Sæpe equidem naturæ uigorem ineptiamque
 sentire possumus: dummodo id ipsum intueri: & corpora nostra mouere

uelim? Ea siquidem grauiora: leuiora: clariora: opaciora: laxiora uel ad
temporū similitudinē experimur. Huiusmodi quoque affectioes nos ip
si augere & minuere quimus: iuxta alimentū: loci: domus: laborūque na
tura. Illud tamē semper animaduerte: ad quaecunq; aduersa perferen
da sobrietatem hominū generi mirandū in modū amicā esse. Morta
les quippe qui cibis pleni sunt: quibus plura uerba dicere assuescant: ea
probe uel regere uel opportuno ordine promere minime queūt: neq;
tūc corporis actus cū robore aut leuitate cōuenientib; peragunt. Ut
temperie deniq; adipiscamur: homines ad sana loca se retrahere ne
cessum est: & quū corpora exercere (ne experiri dicā) uolumus: boreā
fauoniuū uel expirare & tempus nitidū superesse maxime oportet. Quæ
res nō tantū ad corporis motus & ad propagandā sobolē: uerū etiam
& ad animi indagatiōē multū conferunt.

An unius membri defectus sin alterius adiumentū a natura tran
smitti queat. Caput. lxxiiii.

i. Illic redire peropportuū est: & controuersiam illam ad mentē
reducere: quæ a natura aliquo in membro euenire docuimus,
nonnulli siquidē unius membri defectum ad alterius augmentum
a natura transmitti disputant. Si ita uerū dicerent uti aberrant: haud
secus homines altero pede claudi uti sani bipedes progredierentur. At
quanq; ii qui hanc partē tueri præsumunt: ad artus illos refugiant in
quibus experientia quoquo modo elonget: id circa ignaros (uti acci
dit) locū habet: apud prudentes enim nihil uerisimilitudinis afferre
potest. Natura siquidem alicui membro maius beneficium impende
re nequaquā potest: præter q̄ ipsum ad id cōcipiendū idoneū capaxq; ab
initio constituit, quæ ueluti ægrum penitus protegere nequit: sanū
multiplicare non potest. Neq; super illud ambigimus: altera manu
trūcata altera extra cōsuetudinē uti solere: neq; eandem aliquibus in
partibus dexteritate præstare posse negamus. Dextro quidē bra
chio abscisso & tempore & consuetudine altero dextri (ne ambidextri
cum pluribus dicam) deuenim? Neq; ob id uti cū dextra māu semp
iuuamur. Immo & si sinistrum latus deleatur: dexterū ob eundem re
spectū quicq; crescere haud iustum est. nec secus de his qui uisu caret
dicimus: in enim audiendi mentionē maximam agunt ipsiusq; mune
ris excellētem habitū uendicare (ut sui miseriam alleuient) sumope
cōtendūt. At quū nimium suæ uitæ moderamē aurib; cōmittāt: illos
ipso circa eundem sensum attentiores reddi: & in reliquis remitti
cōueniens est. sed qui has & huiusmodi læsiōes ægritudine sue a na

tura contrahunt: id ob materiei ieptiam atq; corruptionē maxie pro-
uenit, quib? quū natura recta compagem & habitudine denegauit:
quādo eos de ab eade restitui sperare licebit? Iam q̄plurimos uidi-
mus, qui huiuscemodi cautellas (ne pactiones dixerim) quaerunt,
quarū ueritatem ad rem suam posse conferri dubitandū est: quanq;
per istiusmodi discursus in fantasmatibus augeantur. Non paucos
quippe ex mortalium numero a uariis frenesīs speciebus oppressos co-
gnouimus, quorum adhuc neminē qui cunctis sanis hominib? excel-
leret comperimus. Quis deniq; claudum aliquem in cursu praestante
expertus est? uel quēpiam humeris laesum qui tactu anteret? demen-
temue qui corporis robore & ingenii acumine cunctos summitte-
ret? Aut cæcum quis uidit ducem: speculatorem: exploratoremue se
praestantiorē? Verumenimvero communis ac sine nomine turbā
stultis defrenatis conspectus eorum furore perterrita eosdem fortissi-
mos appellat, quum orbem quoq; stratam aliquā quā sapissime de-
ambulatus est: destinare uident: ipsum sentiendi uigore reliquis ex-
cellere dicit.

G. AYORAE CORDVBENSIS AD ELISABETH HISPANIA
RVM REGINAM PRAECLARISSIMAM IN LIBRVM TER
TIVM DE DIGNOSCENDIS HOMINIBVS PRAEFATIO.

I absq; auctore aut sine me aliove a nobis eru
dito libri hunc tertiu quem explicare aggre
dimur: recte intelligi posse existimarem: nihil
profecto uererer gratias a posteris petere: qui
nullum antehac ta grande mun? homo mor
talis mortalib? dilucidatu in medium attule
rit. Nam si apollinis oraculum praecipua atq;
opportuore partem cognitione sui cupiam
esse asserbat, qui ad se aliosq; probe dignoscendos uiam moduq; inue
nerit: an auctori & interpreti quidq; debeat? Tu mulieru decus sple
dorq; iudica, qd deniq; opus nemini nunc in orbe uti maiestati tuae
fane conuenit, quae maiori & praestatori hominu atq; equor; nume
ro praes: cui quoq; caetera & ad bella & ad pacem necessaria tua icli
ta regna magna cum multitudine exhibent. Habes quidem & ad na
uales & ad terrestres copias instruendas opportunitate maximam: un
de etiam comeatus abunde atq; facile compares. Quid enim de tua
hispania dicam? quae & ad agendos & ad reparandos exercitus toti
orbi terraru praepoitur. An quoq; siciliae feracitatem reticeam nescio:
quae ex se ipsa perhibetur, cui sardinia cum balearibus insulis subsi
dio promptae sunt: quarum gētes ad pugnas nimiru quum oporteret:
prodesse. Nūc etenim Granatae regno expugnato: quid ad reliquis
gentibus leges imponēdas extra librum hunc tibi deesse uidebatur?
Quā ob rem iisdem in tēporib? confici prodireq; deū optimum maxi
mū permisisse facile arbitror: ut a tantis scelerū generibus mortales
sub aliquo duce optimo expurgari ac redimi queant. Neq; ob causā
hāc quā memoro: me somniare existimes. Potuit nāq; punicus hanni
bal: haud magna numidarū copia ob hispaniae seditiones eiusdē fe
rociam domare: indeq; ab hispanor; parte adiutus galliam uincendo
transire: alpes superare: italiam debellare: romanā rem adeo affligere:
ut sua mora potius q̄ ciuium reliquar; Ro. menia defendisse uideren
tur, quae totius orbis robur includere uidebantur. Qui tandem disce
dens ab italia se non a Ro. populo totiens fuso fugatoq; sed a senatu
carthaginesi uinci aiebat. illius quippe populi & priuat? ciuis & crea
tus ad tempus imperator erat. Excogita quae so quum uoles: quātum

inter utrūq; interesset. Tu nāq; armis: pecuniis: imperiūq; assiduitate & magnitudine & cuiuscūq; generis robore longe illi præstas. At bellicas artes & hominū ad quæcūq; negotia habilitatem & omniū animatium locorūq; naturas liber hic uberrime indicat. Perge itaq; oro (incepto tantū opus est) totus mūdus equidem læguet: & discordia atq; ignavia laceratus a te quā amat: quā quoq; nimīū admiratur: uici ac regi facile patietur. Vale.

P. MONTIS PHILOSOPHI DE DIGNOSCENDIS HOMINIBVS. L.III. INTERPRETE G. AYORA CORDVBENSI.

In præsentī uolumine diffusius (immo & longe stricti?) corporū hominū maliciā bonitateq; ostendere existimam? quæ quum pluribus qualitatibus atq; habitudinibus cōstet: longum me agere discursū oportebit: ut quāta uel qui illis mederi: uel qui eos regere debent: tum peritia tum scientia indigeant: demonstrare queam. An quoq; medelam cōformē iuxta cōplexionē: naturā: ætatem atq; uiuendi modū applicare cuiuspiā debeant: nequaquā reticeam. Aliter quippe quanuis duo corpora eodē excedētī humore uexarent: ob eorūdem dispārem cōplexionē: alterū a magno morbo euadere: alterū uero a minima ægritudine aīam exhalare quisset. Verū complexionū de quib; loquimur notitia habita: quāuis ifirmitas in mēbris implicita penitus cōpræhendi nequeat: iam præcipuū fundamentū a natura tenemus, quo ipsum corpus a deo sustinere possimus: ut id morbum declaret: cōtra quē quoq; roboret. Nā noua in quolibet medicina experiūdo tanq; si per illa eiusdem sanitatē recuperare oporteret: id a contrariis rebus tantope læderetur ipsiusq; uires extenuarentur: ut quū ad utiles peruētū esset: non sine magna difficultate iuari quisset. Quā ob rem id scire iustū est: per quos labores patiens exerceri sit solitus & quib; cibis uesci assueuerit: & cuius cōplexionis (ne hūoris dicas) maiorem portionem a natiuitate sortitus sit: & quonā pacto ea uel distincta uiuaxq; uel ignaua: somnolenta: occupata atq; oppressa consistat. duos colericos etenim æquā cōplexionis bonitatē perfectionēq; sortiri minime intelligendū est. Omnes enim ex quatuor cōplexionib; (quando hoc nomine medicis uti libuit) statuimur: quarum singulæ inter se haud tenuem differentiā continent. At aliqd corpus sanguinis aliud uero maiorem melācholix copīā possidet: imo & quāpiam omniū pene parē magnitudinē sortitur: cui; rei dissimilitudo: præcipua huiusce libri portio (materiae ne exēplar puertere uidear)

erit: cognitionē per habitudinem tactūq; deferens. Alia itidem signa istis subiungam: quæ magna ex parte intelligi licet: ea enim ordinē firmiter nequaquā statuunt: quapropter illa ambigua pro certis minime ponimus. Has quippe partes ancipites nominam⁹: colorem: uocem: expressionē: magnitudinē: & formā uariā: uel obliquitatē (ut ita dixerim) curuaturāq; uel huiusmodi alterutrā membrorū participationem: quibus uox & locutio rarissime aberrant. Quā quippe ob causam uel ex cantu uel ex uerbis proferētis complexionē, adhuc eo inuiso sæpe cognoscimus. Quatuor siquidē suo modo simplicia corpora describemus: indeq; alias aliis cōplexiōib⁹ cōmiscendo percurremus: unde satis ampla cognitio apprehēdi poterit: quanq̄ res eadem cognitiuā facillima fuerat si corporū ipsorū forma uti circūscribitur: depicta fuisset. Neq; hac in parte animus defuit: uerū quia nondū in ipsa facultate hoīem tam probe peritum iuenim⁹, qui & mēsurā & habitūdine oportūis: cum temporis breuitate conuenienti rem ipsam absolueret: id in præsentia prætermisim⁹. Poterit tamē in posterum & aprior locus & oculi magis nobis ad id peragendū cōuenienter occurrere. Quanq̄ neq; hoc utilitatē illam demeret: quā in ipsa re experti discuntibus per demonstrationē dare possent. Per libri siquidē lectionē quantū difficultatis ad id adipiscendū sit: distincte apprehendere nequim⁹: qui quū ad sensus demonstraret: per sex mentiuū spacium haud multo minorem q̄ nunc ego ipse cognitionē possideo: quisquis habere posset: dū modo is neq; nimium ignarus neq; ex corpulenta materia constructus esset.

Qui sanguinei sint: quasq; proprietates habeant: & quonā elemento eorū complexio proportionetur. Caput. i.

In primis siquidē sanguineorū qualitatem in medium referre merito statuim⁹, ipsorum animatiū dico: qui ex mēbris formantur: quū elementū cui cōformes sunt: reliquis emineat. Neq; secus cæteri hunc ordinē sequentur: quibus ex melancholicis atq; flegmaticis uel anteibūt, q̄ ad uirium usum sufficientiores apparebūt. Interpres. Neminem tamē existimare cupimus nos hic animalia sanguine prædita contra exanguia diuidere uelle: sed quonā pacto aiantes qui hac sanguinea cōplexione conficiuntur & a colericis & a reliquis istiusmodi proportionātis animalib⁹ distent. Sanguinei tū maiorem tum præcipuum sui portionē ab igneo elemento cōtrahūt: & uti ad citum furibundūq; est: sūma petit & ibi suum robur ostendit: & placidū in quauis hora & eadem molestū naturæ nostræ experi

rir. Quouis siquidem momento magnum cursum nimiamque diuer-
 sitatem efficit: immo & ignis qui primum crescere incipit: cuncta sibi
 obiecta corpora sine medio pere summmittere uult. Eodem quoque mo-
 do qui sanguinis copiam per naturam possident: haud dissimiles con-
 ditiones sortiuntur. Ii & enim celeres: leuesque experiuntur: & in quo-
 uis exercendi genere accliuia appetunt loca. Quocirca sursum: mi-
 rescuntque: habitudines altas possident: membrorumque grossitudinem
 (ut planius loquar) deorsum per singulas fere sui corporis partes for-
 tiuntur. Sufficientia principia quacunq; in re citissime capiunt: quis
 eiusdem arcana rarissime inueniant. Eorum siquidem natura ipsos in-
 genium explicare uel per plures partes diffundere uetat: neque quum
 aliqua ad partem intendunt illos tantam moram agere sinunt: ut rem
 ipsam contemplando discutiendoque nunc hanc nunc illam parte agi-
 tando conferendoque negotii ipsius certitudinem inuestigent: princi-
 piis quippe tantum adherent: in ipsisque impediuntur: ut iam ad finem
 ipsum peruenisse ante opportunum tempus existiment: immo & quum
 diutius excogitant: adhuc eorum prima sententia melior magna ex par-
 te esse assuevit. Mediocrem reminiscendi uim possident: quae profun-
 da illis inesse (ob citam recordationem) quandoque apparuit: deus quip-
 pe rebus quarum meminisse possunt: cum celeritate recordantur.
 Haud aequo tempore student: quaeuis equidem laboriosa atque conti-
 nua res eis fastidium statim affert. Multo magis per consuetudinem
 in principio quam uel in medio uel in fine placent. Non saepe enim con-
 stantes experiuntur: ex sua namque proprietate maxime uacillant: & in
 lubricum uersati assuescunt: quanuis in hac uarietate non duriciem
 sed minus firmitudinis quam oporteret demonstrant. Acuitatem maiorem
 quam discretionem & ostendunt & possident: quae quidem res & mulieri-
 bus & minoribus natu potius quam grauibus in consultando homini-
 bus conuenire iudicatur. Quum aegrotant in breui temporis spacio
 multum detrimenti capiunt: neque aliter medelae beneficium concipi-
 unt: nam uti ad nocumentum propensiores sunt: eos ad praesidium
 facilimos natura edidit: & qui maiorem istius complexionis copiam
 sortiti sunt: uel hementiori modo hac subsidii celeritate indigent:
 quum nullius generis magnum laborem perferre queat. Ea enim ex
 omnium complexionum numero delicatior est. Istorum praeterea aegri-
 tudines tum ab excedenti calore naturali tum etiam quum ipsi mul-
 tum per accidens calefiunt: nimia ex parte oriuntur. At quanquam

cæteris aliis subventionum celeritatem maxime opportunam esse
 cognoscamus: alios uero ab aliqua morula minus lædi compertum
 sit: omnibus saluberrimum illud est: aduersis principis scilicet obsta-
 re: corpusq; ægrum illico protegere: quum morbus illud iuaferit. Tunc
 quippe ex altera parte uirtus ex altera ægritudinis malicia pugnam
 conserunt, quarum quæpiam quæ iuuatur hostem facile superat. Nam
 quanq̃ tanto cum ipetu morbus accedat: ut rectum sentiendi modum
 infirmis demat: membra adhuc firma suo robore consistunt: & medi-
 cinarum molestiam ferre queunt. At uero quum cura segni? incipit:
 quis morbus minus acriter iſtet: remisseq; iam procedat: corp? adeo
 debilitatum est: ut quæplura quæ cõmuni remedio sibi forent: tolera-
 re non queat: ueluti inedia: siti: uigilia: aliisq; eiusdẽ generis rebus e-
 quib? humor alitur elaborare: sanguinem emitti: sudorem ciere: uel
 medicinam assumere: quæ hominem haud multum affligat: & nocẽ-
 tis humoris partem aliquam extra secũ deuehat: uel ipsum saltẽ spar-
 gendo dissoluat. Nam quum is condensatus astringitur: mededi mo-
 dum perdifficilem reddit. Et ueluti in medicia exemplum attulim?:
 quocunq; alio in discrimine id ipsum aut simile argumentum agen-
 dum est. In principio siquidem magna cum solertia hostes tum op-
 pugnandi tum arcendi maxime sunt: ne loca nostro subsidio opportu-
 na penetrent: atq; occupent, quæ quum naturæ beneficio cõmittun-
 tur: uel ab his qui nos uexare desiderant possidentur: non parua peri-
 cula nobis prodire assuescunt. Ad sanguineos redimus: qui mul-
 tas uires pro sui corporis magnitudine possident: quæ in illis tamen
 cito deficiunt: sed quum opus incipiunt omne sui robur applicant:
 qđ cæteris denegatum est. Colerici namq; qui istis proximiores ac-
 cedunt: dum aliquid inchoare moliuntur maius impedimentum re-
 tinent: immo & interuallum aliquod prius transeat: necesse est: q̃ sua
 ui claritudineq; plene uti queant. At sanguinis uigor quanuis
 non plurimus sit: maximam demonstrationem agit: quum rem ali-
 quam præsertim essedorum more tractant: in qua hostis adire: inde-
 q; cursum mira celeritate reflectere opus sit. Breui in curriculo re-
 liquos cursu antecellunt: quanuis illis in longum currendi præmium
 tolli potest: neq; id ob alienam maiorem pernicitatem: sed ob sui an-
 helitus incontinentiam defectonemq;. Nemo propterea tam cite in
 principio ire potest: ut sanguineis æquiparandus sit. Neq; id simpli-
 citer sed quũ ad singulas cõplexiões sãguinei cõparant̃ intelligẽdũ est:

nam quum illis colera adiuncta e: uel ipsi illam sequuntur: corpora no-
 parum præstantiora experiri assuecunt. Per accliuia loca decurrere ip-
 sis conuenit: quum eminentem uim aperte sortiantur, in quibus suis
 deniq; leuitate præditis rebus conformitatem maximam inueniunt.
 tū in saliendo tum in giris super equum agendis cæteris præstant:
 quanq̄ ad periculosa loca isdem in rebus minime accedāt: neq; ubi
 magna ui inniti atq; resistere opus sit: ueluti aliquib; in circulis salti-
 busue: quos desperatos (ob spem destitutam) dicere assueuimus. At
 uelocitas cum eiciendi facultate unicam corporis habitudinem appe-
 tit. Quā ob rem sanguinei in rebus leutibus: duris breuib; q; eicien-
 dis q̄ maxime excellunt. Eandem quoq; rem in breui ictuum nume-
 ro absoluunt: fili namq; aut ceræ auxilio ut uis inniti queat: minime
 indigent. Digtor; quippe duricies celeritasq; huiusmodi auxilian-
 tium rerū uices peroptime gerunt: tota brachia ad id peragendū tam-
 miro ordine constructa tenent: ut ab isdem maxime iuentur. Cubi-
 ti namq; quum grossitudine præstent: & ab humeris comitent: ne-
 q; laxantur ob iactum neq; dolorem excipiūt: deorsum uero gracilita-
 tem sortiuntur: quæ totū brachiū uibrare sinit & ad tæla cōicienda
 expediendaq; non parū prodest: quā ob rem iaculandi frequētia illis
 innoxia quodāmodo esse uidetur. Hanc demū facultatē diutissime su-
 stinent. Neq; hac i re accliuia loca spernunt: sed ea uti in cæteris exer-
 ciciis multum adamant. Elegantissime quoq; personant: neruos &
 eni cū celeritate tangunt: eosq; alte sonare cogunt: propter duram ac
 leuem digitorū collisionem. Et stréuitatis & iræ culmen in prin-
 cipio ostendunt, quæ res eos ocissime deierunt. Frigus: æstus: fame:
 sitim: laborem: quieteq; sufficiēt i modo sentiūt. Circa ciborū copiā
 satis moderati sunt: quanuis in rebus palatū gustumue allicientibus
 (quas hispani gulosinas recte appellant) sæpe modū excedere soleāt.
 Quibus indicis sanguinei cognoscantur: cū alius ad alios homi-
 nes etiam probe dignoscendos documentis.

Caput. ii.

a D corporis habitum demum mēbrorumq; particularem di-
 stinctionem ueniamus: quæ ad plenam sanguineorū noticiā
 capiendā istrumēta aptissima erūt. Capita grandia pro reliquor;
 artuū discrimine & rotūda forma cōstructa tenent. Eor; facies inter
 mediocres & grossas cōsistit: q̄uis carne abūdet. Collū mediocrē tū lō-
 gitudinē tū grossedinē possidet: quāq; breue grossū & uisui delectabi-
 le uideat: quā rē p. oēm sui corporis ptē sortiūt: i se etenī gracilitatis

LIBER

apparentiam sine rigore & lassitudine ostendunt. Humeros uelut brachia porrigunt: cubiti autem & coxae grossitudine excellunt. Crura uero & brachia ab inflexione seorsum gracilia habent: si eas partes omnes ab inuicem comparaueris: & inferiora ad superiorem grossedinem referas. Eorundem manus curvae ac lenes sunt: quarum digitorum capita spissa: dura & latitudinis expertia sunt. At partes quae brum undique circumunt (quas pulpeculas haud immerito appellamus) carne grossiusculae sunt: caeterum molles manus possident. Aliquam corpulentiusculam circa polices habent: utque magnitudine praestant. Palmas omni asperitate uacantes sortiri cernuntur: imo & quanto mortales maiorem huiusce sanguineae complexionis portionem occupant, ab ea parte qua pollex oritur maior grossitudo possidetur: & digitorum summitates graciliores redduntur. Istorum lacerti subtiles & iuncturae satis sufficites sunt. Minimis quoque ac subtilibus pedibus & pulchra habitudine deornatis innituntur. Ea pars per quam cingula gestare solemus in qua & lumbi & uentris pars circumcluditur (quae cinctura communi nomine dicitur) subtilis in ipsis est: in iuuentute tamen intelligas uolo. Tactus ea temperie capiendus est: qua pulsus in aegris inuestigare assueuimus: cum manu nostra aliam adeo leuiter discurrendo: ut solam superficiem diudicemus: quam quum nimium grauamus nihil certitudinis colligitur: neque rerum maiuscula minusculae uel quum paululum discriminantur momenta discernimus: uerum quum id bono moderamine agimus cognitioni ex uisu perceptae semper iuuat: & praesidium maximum nonnunquam est. Per saepe quidem euenit: ueram aliquorum corporum complexionem per tactum detegere: quam per habitudinis aspectum tantum probe cognoscere per arduum est: quamquam quum manus ipsae uel laesae uel nimium in laboribus uersatae sunt: sese non facile a nobis intelligi sinunt. Nunc uero de uis signis dicendum est: quae magna ex parte intelligi debere censuimus. Sanguinei linguae solutione ad uerba exprimenda secundaque caeteris praestant. Eorum autem locutionis sonus: altitudo & grossitudo inter mediam atque subtilem est. Vocis organum ad pangendum suaue illis natura denegata est: caprino namque gutture (nomen a capris deductum) cantare assuescunt. — Mediocrem ac gracilem staturam nimia ex parte sortiuntur: quamquam si quiete degunt: non eorum pauci pinguescunt. a uigesimo quinto ad trigessimum quintum suae aetatis annum praesertim imo & uos hoc in tempore uentre uegetiore reddunt: deformitateque ostendunt: praesertim quum paucis breuibusque uestibus induti pateant.

Sanguinei demum minores gracilioresq; uideri q̄ esse assuescunt: minimis quoq; ossibus fundantur: sed carne abundant. Omnia deniq; corpora quæ grossitudinem sursum possident: deorsum uero gracilia sunt: semper auctiora q̄ per contrariam habitudinem apparent. Perpoliti supra cæteros a natura sunt: in us rebus maxime ubi magno labore nequaquam opus sit. Qui dum in opere non excelluntur multis in gratia præstare (ob formæ hilaritatem) iudicatur: rubeo colore infici assuescunt. In maximæ artium studio nihil eis eloquentia commodius reperitur. In genu quidem & lingua celeres motus habent: & ad uerba exprimenda nimiam uim possident: in dicendo citi sunt: & parum impedimenti habere uisuntur, quæ res ut huiuscemodi artibus facilius uti possimus potissimæ sunt causæ. Membrorum equidem aptitudo ministeria illis simillima semper appetit, quibus quum dediti sumus: in us mirandum in modum excellimus. In mechanicis artibus eas quæ manuum leuitate gracilitateq; indigent: lautissime pagunt: exempli gratia: tondere: manu mederi: scribere: aurum intexere: reliquaq; eiusdem generis. In mensa seruienda: structores: chironomantasq; esse: & pocula ponere & cætera istius generis multum illis conueniunt: cum hilaritate enim & risu pene pertacti munde atq; expedite seruiunt. Cum fessi eueniunt: uehementer incendunt: & deplumati atq; perculsi esse apparet: in periculis subeundis siue manus conseri debeant: siue uerba dicenda sint: excellentem rubedinem demonstrant. Eorum pulsus cæteris subtilior est: & acutius percutit. G.A. neq; in us mediocri modo formicans uicinam mortem (uti alii uniuersim censuere) prænuñciat. At colerici pulsum eundem temperatiorē possident: qui melancholicos crassus durusq; comitat. At flegmaticos magnus tardusq; insequitur. De eo pulsu diximus qui ægritudinum index maximus est: habetur q;. Sanguinei carnem in idoneis locis ad pulchritudinem ostendendam (publicandamue si noua tantum dicere affectas) sortiuntur: quæ tamē indiuisa illos induit. At colerici contra adeo per omnes sui corporis partes perspicuam discretionem possident: ut singula membra per se existerent: & omnia demum simul concordia pace ligari uideant.

De colericis. Caput. iiii.

N. hunc fere modum quo sanguineorum affectiones explicuimus: colericos persequemur, quos quum hoc nomine appellamus: eos ab aereo elemento constitui

intelligimus: quanq̄ ex cæteris elemētis uirtute sufficiētē copia nō possideant. In corporibus equidem ubi istiusmodi elementum multum abundat: ea ab alia materia deformari æquitateq̄ excedere minime sinit. Quam quippe ob causam ipsorum nonnullas condiciones assignabimus. Elementum id temperatum & per omnes partes æque pene distributum est: quanq̄ per æqualia loca & robur & effectum magis q̄ in ascensum descensumq̄ ostendat, maxime quum supra montium summitates planicies coextenditur. Continuus atq̄ moderatus in cursu experitur: quanq̄ nonnunq̄ cætera elementa agitare sentiatur: sed reliqua longe sæuiora esse ostēduntur. Nec secus qui colerica complexionē constituuntur membrorum habitudinem æque fere distributam possident. Ii etiam temperatiores potius q̄ uel leues uel citi sunt: & a suis uiribus per planiciem intensius iuuantur: & tunc maxime ualitudine ac robore præstant quum sublimia incolunt loca. Nimum omnibus in rebus sentiunt: ueluti in cibis degustandis capiendisq̄ in frigore quoq̄ atq̄ calore tolerando & in locorum discriminibus permutandis cognoscendisq̄: ægritudines etiam & sanitatem illis adhuc aduentantibus sentire assuescunt. Supra cætera tamen temporum mutationes sensu sequuntur: cognoscuntq̄ in propriis personis quid nocuenti adiuuentiue harum uicissitudinum singulæ afferat. Neq̄ crebro ifirmantur: neq̄ tunc cum labore medetur: dummodo ægritudo cementū nō fecerit, quo facto (fundamento scilicet) ipsos magna cū difficultate mederi cognoscimus: nō quia eorum carnes uel duræ uel medicinæ rebelles sint: sed quia colericorum iuncturæ nimum breues: fortes & mixtæ sunt & medicinas loca oportuna ad salutē corpori reducendā penetrare non sinunt, eorum diemum ægritudines ab humore frigido magna ex parte procedunt. Multum quum a doloribus uexantur: conqueri solent: quanuis eorundem laborem satis tolerant. Maxima cum agilitate & corporis solutione omni in re exercentur. Anhelitus illis per longum spacium durat: si aliorum hominum præsertim ipsius incontinentiam circumspicis.

An ab aereo an ab igneo elemento colericos constitui censendum sit.

Caput. iiii.

q̄ Vam multi magnæ auctoritatis uiri sanguineos ab aereo elemento confici: censuisse aperte narrantur: indeq̄ eos appellari debere nō pauci existimāt. At nos huic oppositā partē nō pro opinioe tenem⁹: uerū a multis causis sensu ipso perceptis hoc uerum extollere

monemur: quarum nonnullas quæ omnibus satis manifestæ erunt: dicere statuimus. Cui enim dubium est: nos conformioribus rebus magis indigere: quæ etiam quum deprauantur nos fortius affligunt. At quauis aer: huiuscemodi corporibus omnibus maiorem temperiei portionem impartiat: rem ipsam cuncti haud æque sentiunt: sed iuxta aeris ipsius magnitudinem in compositione assumptam cū discrimine sentire solemus: neq; sine hac differentia lædimur: quum is qui fauorem nobis afferebat deprauatur. At uero quum penes naturæ ordinem loquimur: colerici ex cæterorū huiusce animantium numero crebrius uehementiusq; aeris mutationes sentire experiuntur: in cuius rei testimonium continuos euentus uidere solemus: qui ab aeris ipsius maiori portione in ipsis animalibus distributa prodire aperte conspiciuntur. Nec secus quisq; sui elementi uicissitudines sentiendo reliquis præstat: q̄ maiores illius portiones continet. Quam ergo ob causam si sanguinei ab aëreo elemento proportionati sunt: aer minus notior atq; utilis uel iucundus illis q̄ colericis & est & redditur. Neq; una sola in re sanguinei ab aere sed in omnibus degenerare uidentur. Aer quippe neq; leuis neq; grauis sed subtilis & temperie præditus recte dici potest. Quo fit ut plura penetret: nimirumq; per omnes partes distributus constansq; est: quanquã nonnunq̄ mirandum in modum furescat: quo in tempore per omnia loca se iactare conspicitur. Quæ equidem affectiões sanguini oppositæ coleræ uero simillimæ sunt. At quispiam fortassis hac in re nos omnes una sentire dicet: effectusq; eisdem explicare censebit: qua in parte concordiam hanc nequaquam permittimus. Quū de corporibus enim loquitur eaue describuntur: nemo de eis qui maiorū uolumina diuoluunt, eorumq; uiam sectantur mecum agit: neq; corporum actiones ostendere nouit.

De reliquis colericorū affectionibus atq; indiciis.

Caput. y.

Idispulationem deferimus & ad colericos redimus: qui ingenii acumine præstant: q̄ plurima quoq; penetrant: omnium pene rerū inuentores clarissimi sunt: quidq; tamen breui momento colligere nequeūt. A natura siquidē propria in cuiusuis rei principio uelamine quodā impediuntur: quia per plures partes rapiuntur: in quarū singulis quid repugnantiæ cōcordiæue sit inquirere cōtēdūt. Quæ eadē ob causā e colericis potius q̄ ex cæteris hoib; præ nimia cogitatione iquisitiōeq; demētes reddūt: q̄ et uecordia occupate p̄stitiæ sagacitatis

uestigia ad sublimia adhuc ac uaria dicenda agendaque retinet. oia fere corporis exercitia sine huius illiusue rei discrimine & cum æquo pene robore peragunt. uires equidē per singula mēbra distributas sortiunt. At in reliquis contrariū crebro experitur. alia enim in parte alii robore præstant. in alia uero ibecillitate laborant. Indeque etiam colericis in palestra cæteros uincere prouenit: tum quia in lumbis & extremis mēbris robore excellent: tum quia melius & inflecti & durescere (quum opus est) queunt. Ob hanc quoque naturalē cœquationē omnibus in scientiis breui cum discrimine aptantur: quāuis ob maiore conformitatem: naturæ causas rimari: siderū cursus contēplari: philosophiaque & phisicā rotam demū amplecti: & medendi facultatē inquirere cognoscereque illis proprius conuenit: in seruilibus autē rebus ea oia præstantius agere assuescunt, quæ maiori inuentiōe indigent. Veluti arma fabricare: mœnia construere: aliaque istius generis conficere. Memoria ab iis hominibus non probe habetur, cuius rei causam haud unicam esse cognouimus. Altera enim ea est: quā paulo altius per eorum raptum exposuimus: ad tanta quippē loca spargi assuescunt: ut ea oia quæ amplectuntur astringere nequeant. Altera uero hæc potissima occurrit: pluribus enī in locis meminēdi uim ipsi contēnunt. Id enim a seipsis dicere existimāt: quod ab aliis discere potuissent. Constantiores medioque conformiores præ cæteris experuntur. Quā ob rem neminē firmū amicū (ob magnū scilicet in alterius creaturæ amorē) præter colericos dicere licet. Si ex reliquis enim accipimur: flegmatici tardi & lento cum feruore procedunt. Melancholici duri atque insipidi sunt. at sanguinei sine fundamento scandunt descenduntque. Sed uti bona in parte constantiā colera obseruat: eodem etiā robore atque pertinacia uicis (quum a ratione discedit) utitur. Ad uoluptates enim adipiscendas & aptitudinē tenet: & ad eas degustandas dignoscendasque singularitate præstat. At colericos tunc a ratione emancipatos neque ad parendum neque ad imperādū ualere dicimus: nam uti labores multum sentiunt: ut ab iis protinus effugiant: & animo & corpore molliuntur, qui tamen quū a recta ratione ducuntur: eandē mirandū in modū adipiscuntur: obseruātque & ipsius præ cæteris hominibus utuntur norma: & uti interlene atque durū quæ discrimina sunt tam clare cognoscunt: quāuis labores illis difficiles appareant: eos libenti animo perferunt: ut uictoria parua quiescant. Tum duces sagacissimi tum imperatores optimi ex colericis sunt. In locorum enim differentiis dignoscendis quā plurimum præstant: tum etiam quia eorum magna sentien-

diuis remissionem a lege arceat. Ob quas itaq; cōditioēs ad quācūq;
rem gerendā gubernandāq; sufficientia (imo præstantia ut uentus di-
cam) inesse manifestū est. Bonæ conuersationis omni in tempore ex-
stunt: quāq; in principio sūmissionē quandam ostendere soleant. Tūc
enim neq; deteguntur: neq; tam ultra procedunt quantū tempus sa-
pe permetteret. Quū irascuntur: mirū furore: sese huc atq; illuc agitan-
tes multaq; tangentes ostēdunt: cito tamē mitescūt: & maiore postri-
xas amicitia bonitatem atq; q̄etem q̄ prius demonstrare assuescunt.
Ii intra suos fines q̄ plurimos sagaces possidet: arma peroptime tole-
rāt: eaq; supra cunctos summittūt. Currēdi locū planū mediocrē
q; per naturā appetūt: quāq; in longū ob anhelitū patientiā cunctos
superare queant. In saliendo: iaculando: & in giris agendis medium
modum habent. At uero quum missile medium undiq; tenens eicien-
dū est: omnib; excellūt (mediū autē illud hōc modo intelligas uolo)
tæla siquidē longitudine: breuitate: rigore: lenitate: grauedine: leuita-
teue uel excedere uel deficere nequaq; debet. In balistis præterea tedē-
dis multū ob lumborū magnitudinē præstant. ubicūq; namq; neruis
ossa atq; carnes maiore in modū sortiunt: illic plures inesse uires apte
expimur. Quum nimū colerici defatigāt: meliorē colorē q̄ in cæteris
temporib; obtinent: quo siquidē in tempore neq; sudore neq; crebra
anhelitus respiratiōe alterantur: uel nisi de saltē signis sui defectionē ne-
quaq; ostēdunt: quāuis eorū uires extenuatæ sint. quū calefiunt: & re-
frigeratio & potus illis nimū nocet. nā propter uenarū latitudinē mul-
tum aeris cōcipiūt: cū quo admixtus humor & decurrit: & penetrat.

Vera colericorū cognitionis indicia.

Has demū habitudines colerici sortiūtur. Capita in primis mini-
ma tenent, quæ a sincipite ad occiput: recta & longa pro ratula sua ma-
gnitudine sunt. Eorū facies tenuis induit caro, quæ expeditæ nimium
sunt. Mētū stricte finitū & inde ad capillorū ortū longū tractū habet.
Collū grossitudine mediū ualdeq; expeditū & lōgitudine potius præ-
stans q̄ in medio cōsistens possident. Collū quoq; ipsum in gutture
(parte anteriori scilicet) quod cum mēto uniri cōspicitur: subtile ī co-
lericis est, qd̄ optimæ aptitudinis indicium haud tenue in omnib; aia-
libus extimaueris (idq; hispano sermone decollatū nominatur) de-
missis ac breuib; humeris incedunt: expedita brachia & in superiori
parte suffarcinata possident, quorū toni graciles sunt: deorsum uero
inter cubiti nodū & eam partē usq; qua lacertus porrigitur (tabulam
ab hispanis dictā) grossedine præstat. Lacerti mediocres expeditiq;

nimum: & iuncturae recte consistunt existunt. Iuncturas eas partes dicimus: quas articulos: ob membrorum colligationem appellat. Immo & alii flexus: communi uocabulo haud immerito dicunt. Colericorum manus sufficientem longitudinem obtinent, quarum grossitudo per omnes sui partes aequifere coestenditur. Digitorum extrema latiuscula sunt & pene parum ubique duriciem in manibus homines isti tenent: praeter id quod uniuersim obseruatur: omnes siquidem complexionum digitorum capita densiora quam caeteras manuum partes efficere assuescunt. Reliqua istorum membra tactu lenia placidaque experiunt. Nec mollia propterea sunt: sed ueluti cum solida ac fortia corpora contangimus: sese haberent: ea enim quamuis extrinseca lenitate delectent: robore (quod opus est) resistunt. At homines male complexionati tangentium delicatas manus asperitate scalpunt: & nihil laboris tolerare queunt. ueluti accidit quod panem aliquem imbecillum maleque fabricatum tractare solemus: qui quousque lenitatis expertus sit. facillime rumpitur. Plurimam uim in manibus ad astringendum praesertim: nequaquam tenent. Eorum lumbi: atque torax marmoris formam in rotunditate gerunt: quam ob rem strictiores ab oculis quam a mensura iudicantur. Satis laui in cingulari loco sunt: quamuis breuiter gracilemque possideant uentre: sed lumbos grossos semper obtinent. Foemora praeterea cubitis: crura demum uulnis respondet: neque pedes a manibus (pro suae formae discrimine) degenerare uidentur. Neque hanc normam in caeteris hominibus natura neglexit. Vnde quum personam cuiuspiam manum uideris: pedem iudicare recte poteris. Crus quoque per brachium existiare fas erit: grossitudo enim quae a cubito deorsum possidet: illam quae in crure consistit: indicat: neque secus de caeteris istius habitudinis qualitatibus iudicia afferas. At lumbi extremitatibus correspondet: quae in colericis grossa edie excellunt: si coxas: cubitos humerosque ad eas referes. In istis tamen & melancholicis hominibus nonnullae membrorum partes extra hunc ordinem conditae saepe habent. Colerici uero quae ab hac norma euariant: maiorem in suris quam in ea parte quam brachii tabulam ab hispanis appellari ostendimus: carne fortiuunt. Melancholici uero in uisceribus locis contrariam habitudinem possident. Neque huiusmodi derogatio in nervis ossibus intelligatur, in quibus ordo superior nunquam discrepare conspicitur. istiusmodi demum de quibus locuti sumus: colerici suras grossa edie excedentes & uerius poplites erectas habent. At quamquam poples pro posteriori parte quae in genu est: aperte capiatur: quandoque apud historicos pro tota illa parte neruosa capi uideatur. Quam quidem habitudinem (suffarcinatam scilicet) in brachio minus merito diximus. At brachia a cubiti nodo deorsum aequali grosse

dine coextesa sortiunt: eos quoq; singulares melancholicos crura suris uacatia sustinent, quoru brachia a media inflexioe ad manu usq; uel ad lacertu (si dicere mauis) uberi cum corpulentia porrigunt. At caetera membra semper aequa conformitate adinuice correspondet: non pariter propterea magnitudine sed minimo cu discrimine id ipsum prouenire intelligimus. Ad ea ulterius signa deueniamus: quae uera cognitione no semper indicare rettulim? Colerici mediocri statura & tenui carne magnis tamen ossibus nimia ex parte esse consuescunt: sed neruos praegrandes possident: qui quu no tangunt eos magnopere occultant. Eoru color nitore uacat: & in facie ad cinere declinare uidetur: in caeteris tamen membris splendida uiuacitate praestat: no quia multu incedatur: sed ab albedine rubedineq; permixtus coextendit, quam rem nudi ostendut: induti quippe maximam siccitatem propterea demonstrant: quae & in facie & in crurib? quae magna ex pte patescut min? elegantes q in caeteris membris sed probe undiq; finiti icisue semp sunt: quaq in facie multu excarnati excoloratiq; consistat. At colericorum quae piam piguescere extra naturam quodammodo fieri dicimus. Debile proferedi modum tenent: neq; uerba recte scindere queunt: quam ob rem longe melius scribunt q loquuntur. uocis siquidem organum ad pangendu supra cunctos suau? sortiuntur: neq; in cantu furorem laboremue ostendunt. Horu uox e gutture prodire manifeste sentit: in eaq; tenuem uim semper demonstrat. Satis subtiliter proferunt: praesertim quum dimisse loquuntur. Mediocri modo studet: neq; ab hoc medio edendo etiam discedere assuescunt: nimium attamen sitire solent. Ossa magis a carnibus induta quum propius accedimus q quum procul uidebantur: sortiuntur. His solis dum in actionibus deficiunt: membra durescunt: & melior color q antea aduenit. In caeteris namq; complexionibus exuperantem motum laxitudinis causam esse compertum est.

Qui diuiti? inter mortales pro complexionu discriminibus uiuere soleant: & quo in tepore singuli infirmitatibus magis obnoxii experiantur.

Caput. vi.

Colerici diuitius reliquis uiuunt: senesq; effecti aliis ualitudine praestant: seq; n? utuntur: quous ab ortu ad .xii. .xiii. ue suae aetatis annu infirmi esse assueuerunt. ipsimet etia donec ad .xxx. annu perueniunt: maiores natu uideri q esse solent: ultenus autem multu eodem in esse conseruantur. Melancholicis secundu uitae longitudinis gradum natura impartita est: dumodo illis magna pars flegmatis dene

gata sit. Rursus uero sanguinei sed flegmatici postremo in loco sequuntur. Qui quidem & sanguinei donec ad .xxxv. annum usque perueniunt: iuuentam atque nitorem possidere uidentur: tempusque illud facile iudicatur: at idem & pulchritudinem & aptitudinem breui tempore amittunt. Singulis demum quarumcumque complexionum si sint: plures per naturam aegritudines tum euenire assuecunt: quum uel membra in ascensu suo duriores moliantur: uel quum in inclinationis debilitate descendere recusant. Sanguinei a quarto quintoque anno ad nonum & .x. imbecillitate laborant. Colerici & melancholici a .vii. ad .xiii. imbecilliores experiunt. Melancholici at tamen rarius infirmantur: ab ieunte aetate praesertim. Flegmatici a .x. ad .xy. & a morbis & a sua laxitudine nimium infestari assuecunt. Incipiunt quoque descendere sanguinei atque flegmatici a .xxx. ad .xxxv. sui temporis annum: illic enim celeritas cum laxitudine conformatur: alii ob sui cursus breuitatem: alii ob nimiam laxitudinem deficiunt. Melancholici a .xxxv. ad .xl. inclinare incipiunt. Colerici uero a .xl. ad .xlv. temperies quidem constantius duricie ipsa detinetur. Quando uel sanguinei uel flegmatici .lxx. annum expleant: totum suae uitae spatium consumpsisse uidentur. Ex melancholicis paucissimi nisi a colera temperentur octuagesimum expleant annum experiunt. Colericis per septimum annum hos postremos deuincere saepissime accidit. Omnis uis quae a natura sanguineis credi debet: a .xxiii. ad .xxy. annum euenit. Melancholicis a .xxy. ad .xxvii. At colerici a .xxyii. ad .xxix. trigessimum uel suo robore firmanter. Flegmatici demum a .xxviii. ad .xxx. ad ultimum sui uirum gradum deueniunt. In omnibus at tamen complexionibus quanto membra breuiora sunt: tanto celerius firmantur: longa quippe in longum procedere experiunt.

Quum magna mortalium pars dum suas facies uidere contendit: solidam corpora intueri solet: & colerici ab eadem re quandoque aduersari assuescant: unde id eueniat: in sui capitis fine dicere: non indecenter apparuit. In illis namque speculis quae oppositas figuras ampliare assuecunt: diuisae facies multo ferociores aspectu redduntur: singulae namque tenuissimae portuiculae magnae uidentur. At diuisionem huiusmodi nos duplicem esse dicimus: quarum altera ea est quae nimiam artuum designationem rigescit. Altera uero ea est: quae multum a nobis ubique praepositur: haec & enim absque ullo furore & omnis generis malicia & distincta & consequens est. at membra quae huiusmodi conditionem sortiuntur: in hunc modum (ut facilius intelligas) sese habent. Parumper & enim uel crassescunt: uel in iis partibus quae conueniunt extenuari uidentur: quae etiam ex suis neruis ossibus atque carnibus compage commixtionemque (ut rectius

loquar) eo modo agūt: ut ea omnia res una atq; eade esse appareat. At
fors alia quæ merito a nobis contempta est: & a pictoribus & a ficto
ribus: & a comuni plebe nimium extimari solet: quia ea habitudine præ
diti homines alibi prominentes nervos alibi nuda ossa alibi eo modo
profundâ carnem habent: ut a rapidis torrentibus sulcati monticulos
ualleculasq; in se habere uideatur: qui visui maxime ignorantium ultra
modum feroces apparēt: quos nemo tamen mediocre adhuc corporis
solutionē: neq; nimiam pro corporis magnitudine uim continet, quos
postremo melancholica complexionē constituit: eam uel caput salte in ip
sis corporibus occupare experimur. At alii priores excedente colera te
perantur. Olim scripturus sum: quæ differentia inter magna
atq; minora corpora & uniuersim & singulatim etiã sit. Verum quum hic
de complexionibus agatur: & illic eas recēdere lectores forte stomacha
ret: qua complexionē & hæc & illa corpora constet: paucis absoluere li
cet. At in illo futuro capite satis aperte per eos omnium actiones osten
detur: quatum maiora corpora minoribus ad res magno robore perage
das præstent: si utrisq; æqua complexionis uel bonitas uel malicia de
tur. Illud tamen nequaquam negligendum est: uasta corpora deterrimis co
plexionibus esse solere, quas flegma atq; melancholia esse censemus.
Earum siquidem quæq; corpus nimium uegetare assuescit. Melancholia
namq; multam & latitudinem & ossium magnitudinem suis semper impari
tur, at flegma & proceritatem & carnis copiam dat, quo fit ut quum utraq;
complexio simul in eodem corpore regnet: id utraq; dimensione satis
multum abundet. Sanguis præterea minima animalia statuere solet: ne
q; aliter ipsam coleram agere expertum est: quum quum utraq; in eodem
subiecto coniugit: animantes media magnitudinis præditos procreat.
Colera namq; quum præstat: magnam ossis robur pro corporis portio
ne semper dat: sanguis uero nunquam carnis copiam pro ossium neruorumq;
magnitudine denegare solitus est. Quam ob rem quum ambæ probe mi
scentur media ac temperata animalia prodire sensui patet. & uti ma
festius in successu aperietur: nullum corpus satis sufficiens esse poterit:
si id & sanguine & colera non constiterit: uel istarum complexionum
saltem imperium altera sortiatur. At si ex istis complexionibus corpus
aliquod magnitudine præstans producit: id nunquam nisi circa proceritatem
fieri solet: quod gracilitate retinere maxima ex parte (ne semper dicam)
expertum: sed si horum quæpiam & altitudinem & grossedinem sortit:
reliquis personis in ipsius corporis excellentia longissime præstat. Et quum
melancholici flegmatici propter omnium dimensionum uastitatem ui

LIBER

ribus quandoq; abundarent: eæ semp in illis dissolutæ atq; attonitæ quodammodo experirentur. Illud demû minime reticendû est: cõplexiones istas nunq̃ satis sufficientes vires pro membrorû abundantia continere. Quâ quippe ob rē hæc pro præcipua causa a nobis assignatur: ob quâ maiora corpora deteriora minoribus nimia ex parte sint.

Melancholicorû Particula septima.

Melancholicorû descriptionē tertio in loco mittem? : quæ terra e qua ipsi fundamentû continet : in ultima atq; inferiori parte confideat. At uero quû isti in actionib? celeriores flegmaticis sint: eos præmittere conuenienter occurrit in rebus at tamen ad intellectû spectantibus (in quibus scilicet discendi facultate indigem?) flegmatici mediû sortiuntur: quæ rem collectâ minus q̃ melâcholici retineat.

Terrestre elementû durû: clausum: graue: grossedine exuperas: & maxime intemperatum experitur: quas condiciones melancholici tenent (quos robustos appellari recte decet) Ex aliis eqdem complexionibus quæ homines agiles prodeat: eos laboriosos dicere possumus: sed corpora ex melancholia confecta dura & constipata tum uirib? tû corporis habitu cõsistunt (quæ quidem affectionē atropatam hispani dicunt) Poderosa præterea & nimium rudia: & minima cum mensura atq; temperie sunt. Rare infirmari assuescunt: neq; ægritudine donet & ea radiceat & ipsi nimium lædantur: sentiunt. Duricies namq; sententi uigorē semp extenuat. Multo temporis spacio ad sanitatem recuperandâ indigent. Neq; nimium a doloribus uexantur: neq; remedia facile discernunt: quanq̃ cum diligentia curentur: & medicinarû copia illis tribuatur. Penes celeritatē agendi inter sanguineos & colericos incedere conspiciuntur. Neq; ii cum corporis solutione uel agilitate: aut leuitate: uelocitateue (ut hoc i loco proprius dicas) operant: sed furioso cum impetu agunt. Duricies siquidem in principio magna cum asperitate & resistit & offendit.

Melancholicorû indicia.

Istis præterea habitudinibus suâ cõplexionē melâcholici indicant. Latitudinē quauis in personæ parte obtinent. Rotûda atq; grâdia capita sortiuntur, eorû tempora prominēt: & frontes latitudine excellentes ad anteriorem partem grauatæ atq; propensæ pendere uidentur. Faciem nimia magnitudine præditam possident: in qua ferociâ ostendunt. Genæ multo osse tumescunt. Colla & grossitudine & breuitate excedunt. Humeri procurui multâ latitudinem occupant, qui uersus brachia cum longitudine porrigunt. ii autem conuexi seipsos aspiciē

res oēs in curuatura superant. Brachia curta curuaq; uel obunra (si dicere mauis) tenēt. Qui brachiorū enim huiusmodi uicio laborat unc? dicitur. Horū hominū coxæ atq; cubiti quīs sanguineis grossedine cedant: colericis manifeste excellunt. ab inflexionibus atq; a seorsum sanguineos procul dubio superat: & a colericis superati sunt: is p̄ que cinguntur locū mediam gracilitatē sortitur. Melancholicorū manus robore excedunt: breues sunt: & mirandū rigore obtinent. Præsertim in palmis: quæ non tantū in duritie sed & in concauitate cæteras uincunt. Manuū siquidem latitudo atq; grossedo tum in digitorū capitibus tū in ea parte a qua pulpeculas oriri ostendim? inter colericos sanguineosq; constituuntur. Eos in quauis corporis parte retigeris arena iuoluros fuisse: ostēdit. Eorū pedes lati grossiq; sunt: & mediā longitudinē sortiuntur; quorū anteriora extrema ad intra uoluuntur. Crura conuexa tenent: quorū curuatura apud maleolos maxie regnat omnes melancholicorū iuncturæ curtæ consistunt: & nodis reuictæ propter earūdem ossium neruorumq; altitudinem. In quauis quoq; alia corporis parte uenas mirū in modū homines hi detegunt. Melancholicorū caro tactu dura atq; asperrima est: quā qualitatē bronnam (ob nominis similitudinē) nostri recte appellat. Signū autem in quo melancholicos manifestius cognoscimus: id est: quū ipsos uel tangimus: ab illis uel tangimur. Tunc & enim integri: fortes: & rigidi admodū consistunt: ut nulli parti cedere & iuncturis tacere uideantur. At quidquid manib? apprehendunt: id illico artis uinculis pro uirum magnitudine arcere uidentur: omne sui siquidē robur rigoremq; tūc immittere sentiuntur. Mediocre m staturā magna ex parte tenent: eorū color uirgis uiridib?: rubeis atq; nigris simul cōmixti smaculat. Proceriores sed minus lati esse q̄ uideri assuescūt. Locutiōis uis & uocis son? altitudine & grossedine præstāt: & ex capite in ipsis prodeūt: & audientiū aures exasperāt: affectione quadā toska (propter sui horrore non obtuscorū similitudinē) ab hispanis dicta: & in hac & in illā de quibus dicim? partib? cum minima cōsideratiōe irrupere assuescūt. Nō tā fortes uel profecto sunt: quātū ipsi de se somniāt. Neq; q̄tū alius qui secum conuersantur: uideri solet, qui eos & enim experiri nouit: non ipsos in fine cum substātia ab illis in principio pollicita inuēit. quum eis quippe coniungimur: marmor nō hominē contāgere apparet quæ res a sua intemperie aperte procedit, quos quū ad quōdū is latus pendere cogis: nullum quietendi locū quo sustentari possint: pri? inueniunt: q̄ elementū illud petant: cuius uirtute ipsos confectos esse

docuimus: ueluti aliquo in ligno sicco freri uidemus: quod quum ma-
 nus offendunt: offendunt & ipsæ: duriciemq; & munimentū ad se pro-
 tegendū habere ostendit. At uero quā primū id flectere incipimus: iā
 rumpendi labor consumptus est. sed uiridia ligna huc atq; illuc moue-
 re: & ad plures torquere partes solemus: quæ nō sine magno labore &
 temporis spacio adhuc rumpere possumus. Magnā pōderis uastitate
 subleuare sustinereq; queūt. in iactu missilia grauiā: breuiā: rudia du-
 rissimaq; petunt. At iaculandi loca nō tam accliuia uti sanguinei: sed
 minus æqua q̄ colerici certe appetunt: neq; aliter in cursu saltuq; illis
 cōuenit. Ex cunctis præterea pernicitatis rebus: salendi facultate ma-
 iorem in modū obtinent: quæ res in omnibus curuis animalibus ex-
 peritur: quæ quū integra incedant quotiens terram petunt: ab ea re-
 pelli uidentur: indeq; aurā more pilæ cum rigore repetunt. cursus ue-
 ro solutiora exoptulat membra. Quo fit: ut plurimi ex iis qui uaticia
 aliquantulum sortiunt crura: plurimū in cursu præstent, quibus sal-
 tare minus cōmune est. Multū laborem ab iis pene insentitū melan-
 cholici tolerant, eos tamen sub seruitutis iugo tenere decet: neq; ullā
 regendi dignitatē merētur. In castris atq; obsidione diutissime māe-
 re possunt: siue prosperū siue aduersum tempus occurrat, quibus in
 rebus istiusmodi homines cæteros uincere manifestū est. Quos neq;
 ex humo conditū lectū neq; lapideum offendit cervical: qui quoq; ea
 multū bona nequaq; iudicant, quæ culcitris: tomēto: linteis: puluina-
 ribus cæterisq; delicatis supellectilib; in camera recte ædificata: com-
 plexe deornantur. In adeo delicati ex natura sua minime sunt ut impe-
 ratoris maiestates illis conueniant: neq; multū per doctrinā ediscūt.
 Immo & quando saperent: nūq̄ cum opportuna agilitate aut mēsurā
 exercerētur: uerū ea omnia quæ inscitia: ruditate & robustitate poti-
 q̄ aliqua subtilitate ingenii indigent: ipsi proprius cæteris peragunt.
 Fortes palæstritæ sunt si cum iis maxime cōgrediuntur: qui huiusce
 artis uersutias nō nouerūt. ab iis quacūq; in re superari multū laborio-
 sum est: ubi manus præsertim confertæ sunt: e quibus manus habere
 graues uulgo dici solitum est, quæ quū quis sine malicia iaculētur ubi tā-
 gūt: nimium lædunt. Neq; hoc quia uenenosa manus sit: prouenit:
 uel quia aliquam ad nocendū quū tangit materiam in se cōtineat: ue-
 rum quia magna uia atq; impulsu semper eunt: ipsosq; medio pene ca-
 rere dicimus: & uti si intemperate incedūt: nō multū ab externis ictu-
 b; lædi existimant: dū modo arma absint, qua conditione ipsi in alios
 manus iactare solent. Duri in conuersatione & ingenio obtusi sunt:

quā ob rem illis speculatio nimis est aliena. Non parū siquidē naturā
 terrestri sublimia transcendere repugnare uidet. Parum quacūq; in se
 ediscit: quicquid tamē cocipiunt diuissime retinent: digressū uenit
 aditū difficile esse merito natura cōstituit. Nō cito remiscuntur: quauis
 dū in itinere itroittuntur: idē ad extremū usq; persequi solent. Neq;
 uerba tamē carptim intercerpere: & in iis locis inserere norūt: e qbus
 opportunū fauorē sibi cōparēt: sed tota capita uel maiore eorū partem
 (si didicerūt) recenset. Quā equidē ob causam in quouis iure discēdo
 ualēt: huiuscemodi: siquidē facultas uel eius noua exercitatio (quan
 do aliter dicere malueris) tenaci mēoria poti⁹ q̄ subtili natura uel ad
 noua indaganda uel ad ea quā differuntur: ratioe probāda indiget. Isti⁹
 nāq; rei interpretes ad nonullos antiquos leges demū reducuntur: &
 q̄ plures alias partes abiciūt: quā magis cōsonā rectā ratio uidet.
 Quapropter melancholici parū a suis inuentionib⁹ impediuntur: immo
 & si quidq; inueniūt: neq; id subtile ē: neq; a suis auctorib⁹ recte expo
 nitur: qui quū ex se magni momenti sententiā edere nequeant: maiori
 sanctiones ediscere & illis totos se applicare merito fit. Ex cunctis
 rebus eas recti⁹ per cōformitatē exerceat: quā rudes supra modū sunt:
 & nō sine multo labore pficiuntur. Veluti fodere: saxa rupere & lapidū
 laterū & lignos cogere aliaq; ad domos istructurā necessaria porta
 re & reliqua isti⁹ generis exercitia perferre. Ad suā streuitatis cul
 mē colericis aliquatū tardiores isti deueniunt: quis satis & fortitudi
 nis & strenuitatis in principio habere uideatur: q̄ postq; offendunt: nō
 sine magno repositis discursū ignoscere solēt. Cōstantiam firmitu
 dine uel iuxta suā duriciē obseruāt: ex se enī parū mobiles sūt: nisi ad
 cōtrariā ab aliis agitur parte. Eorū alimētū uberiore ad sustentatio
 nē cibi copiā cæteris hoibus appetit: quū deficiūt crebra atq; horri
 na respiratione laborant: neq; sui duriciē propterea deserūt: quanq̄ a
 suis uiribus derelicti sint. Maximū cōtrariū istis esse assuescit: mala
 in principio nequa q̄ sentire: neq; ea curare uelle.

De flegmaticis octaua particula.

Flegmaticos letore & tarditate consideratis: eos ad ultimū referuare
 haud multū a re alienū fuit: eos ab aqueo elemēto cōfici demonstrabi
 m⁹. Quā ob re hūoris ipsi⁹ cōiūctioes aliquas cōtexere oportuit: is & enī
 ex se ad ifera loca decurrit: quis minio cū furore: imolente progressi
 cernit. Per cōtinuū discursū attamē dietā suā attingit: libeter quoq;
 quiescere & inerrato motu cōsistere uidetur. Verū quā aptitudinem
 inuenit gradatim discurret. Aqua præterea hūida: mollis & laxa ē: quæ

k

quū in bilāce suspendit: manus grauis q̄ uisui ostendebat: experitur. Neq; ii quos flegmaticos dicim? dissimiles affect? fortūtur. laxi: carnosī: humidi: grauesq; in actionibus sunt: maxie in apparentia. In qua cūq; deniq; re in longū & minimo: cū feruore procedunt. In fine attem melius q̄ in principio suis uirib? utuntur: praesertim si cum aliis cōplexionib? decertāt: quæ oēs per discursū deficiūt. At flegmatici cū aliquali maiori agitatione q̄ solebant: incedūt. ægritudines lete illis eueniūt, quas ipsi adhuc erecti p aliquot dies pferūt: mollicies siq; dem ab eis cito cōqueri minie sinit. Breuē etiā ifirmitatū demonstratiōnem agūt: nā quū incedūt: & si sani sint: ægri uidentur. Neq; unq; ifirmitates ipsos tāta cū celeritate iuadūt: ut periculosa loca subito penetrare queāt. Adeo enī corporis hui? organa instrumētaue (ut magis trito latinis noīe utar) occupata grauiq; sunt: ut nullū per ipsa: cū celeritate remediū no cumētum ue decurrere patiātur: & uti lētis passib? foueā petūt: nō aliter emergere & sanitatē repetere assuescūt. Qui flegmatici demū q̄uis nō cito subueniātur: eos in magna pericula ob id incidere: raro accidit. citā quoq; sanitatē ob medēdi diligentia magna cū difficultate recipiūt. Laborib? libēter ignoscūt: quos (quū uoluisse) tolerare in longū possēt. Quibuscūq; demū in corporis actionib? a singulis aliis complexionibus excellunt.

Flegmaticorū indicia.

In hūc modū flegmatici cōstituūtur. magnis capitib? faciebusq; nimia atq; laxa carne obductis stāt. facies quoq; magna ex parte longas possidēt. eorum colla lōgitudine excedūt: neq; mediocri grosse dine cōtēta sunt. Hūerorū latitudo a scapulis uidelicet ad pectora uersus cōsiderata satis strictior est: q̄ ea quā a melācholicis possideri docum? : neq; istorū hūeri tantū cū toris exeūt. Tota deniq; horū brachia lōga & pene æqua porrigūtur: neq; ipsorū cubiti inferiorē partem multa grosse dine uicunt. Man? ubiq; grādes: dissolutas: carnosas & tactu adeo ultra mediū lenes sortiti sūt: ut molles merito dicant. Digtorū capita ampla sunt: & quāto maiore flegmatis portione hoies cōtinēt: ea molliora habere expiūt. Digtorū quoq; pūtæ lōgæ sūt, quæ ex sanguine & melācholia e cōtra prodire apte conspiciuntur. Non satis uim ad lædendum quæ apprehendunt: flegmatici in māibus tenent: sed prædam diutino tempore queunt conseruare. eam et enim undiq; digitis facile cingunt. Cæterorū artuum carnes molles & tactu insipidas in illis inuenies. Flegmaticorum cinctura tantum mensuræ cōsūt: ut neq; pectori neq; clunibus cedere uelle uideatur.

Coxæ atq; crura grandia & parū diuisa consistunt. hoc autem de illis dicimus quia nulla ex parte expeditione ea habere cernuntur. Neq; huiusmodi deterrima affectio illos per reliqua membra deserit. Pedes grades & corpulenti illos sustinent.

Lubrica signa.

Flegmatici magni nimia ex parte sunt. colore inter rubedinē albedinēq; immixtū habere assuescunt. Pronunciatione satis bonam atq; altam quanq; spaciosam sorti solent. uox crassa: lenta exarsaq; illis per naturam prouenire assueuit. Minus corpulenti q̄ uidentur sunt quum nudi præsertim conspiciuntur. Eorū q̄ plurimi ex ossi (ob ossiū nuditate) a nobis sæpe dicuntur: cuius rei maxima causa iuncturas longitudo est. qcquid ab illis agendum est: lente incipiūt: & ad initia ipsa inuiti pene uentre uidentur. Nonnulli ex hac complexione nimia uirium copiam ob personarum exuperantē magnitudinem quadoq; habere experiuntur: quibus uiribus scilicet: postq̄ multū per temp̄ ediscunt & corpora exercent: effectus cū debita mensura minime correspondent. Sufficientiam ad se in palæstra tutandos possident. Currunt saltatq; sine feruore & per decliua loca. Eorū nemo a proprietate naturæ circūactor est: tantū enī super brachia sustineri nequeunt: quantū eorū corpus in giris ipsis peragēdis tardat: quæ res in hac facultate præcipua est: quanq; personæ celeritate nequāq; excludamus. At quis per habitum in singulis complexionib; brachia totū corpus sustinere queant: nō tantopere attamen uti nonnullis in locis oporteret: immo & quū brachia ipsa suo munere adhuc fūngerēt & hanc quā dixim; partē supplerēt: si cætera deficerēt membra opus infimum relinqui necessario fieret. Omnia exercitia flegmaticis ubi ipsi descendere debeant certe conueniunt. In iaculatione missilia longa: & mollia petunt: quæ etiā neq; pondere neq; leuitate præstent. Bene tolerāt arma si ea præsertim in umbrosis locis gestant. Quum iubendi potestatem fortuantur: raro ob celera atq; crebra imperia fastidiuntur. Quib; quū e contra parendū est: ad op̄ exequendū multū tardi sūt. Supra cæteros student: eosdē qppe sedere nimīū per naturam oblectat. Scholastici longo tēpore sunt: si a magistro enī non deseruntur: u nō nimia fastidia sibi ipsis dant. Quæ discūt bene retinet: ea enī prius q̄ sciant: sæpenumero legunt. Ex liberalibus disciplinis grāmaticam melius ediscūt. Ex scientiis uero quācunq; quæ longo idigeat habitu. Inter manuū artifices mensarios: trapezitas sutoresq; esse: & in reliquis istiusmodi generis rebus quæ quiete potius q̄ motu indigent: præstant.

frenitas atq; iracundia tarde illis eueniunt: eos attramen quauis no-
 nimio cū furore multum detinent: tum cibo tum potu mediocri per
 naturam contenti sunt: quanuis contra edulia in gluuie quadā saepe
 per consuetudinē magis q̄ oporteret: armari assuescunt: qua cūcta fer-
 cula facillime uincunt. At hunc habitum ab istiusmodi hominib; li-
 bentia iō uendicari solere: ob hanc causam merito arbitramur: quum
 in hac ipsa re sine magna artuum defatigatioe exerceri queant. Cum
 satis opportuno moderamine conuersantur: quanq̄ ob nimium lentore
 fastidium saepe generent. Si ab aliis non erudiunt haud multū a seipsis
 cognoscūt. Quum deficiunt nimium sudant: coloreq; rubeū efficiunt:
 quis ad albedinē semper declinent. Tunc & enim cū turpi aura & me-
 brorum strage lassā consistunt. Quū flegmatici metuunt: excādescūt.
 melancholici uiolas in colore æmulantur. At colerici inter palorem ci-
 nerēq; reddi uidentur, qui quantū ad colorem minore animū cæteris
 habere iudicantur. Sanguinei demū colorem rubeum incensum cla-
 rumq; reddunt. E quibus aliqui turpi ac fastidiosa celeritate præditi
 exeunt inter colericos frenetici (quos fantasticos & hispāi & itali nō
 iniuria dicunt) omni experiuntur. Ex melancholicis attoniti prodeunt.
 Ex flegmaticis insulsi saepe nasci uidentur.

Prologiū maxime aduertendum.

i. Am de quatuor distinctis corporib; eo modo pertractatū est:
 ueluti si eorū singula ex unico tantum elemēto materiem trāhe-
 rent: neq; dispar similitudo illis data est. Restat autē per conueniētiā
 complexionēs oēs adinuicē imiscēdo differere: ut differentiam illam
 facilius cognoscamus: quā in actionib; corpora ipsa pro momētorum
 discriminibus agant. Nam si animantes iuxta unius complexiois na-
 turam (ut latiusculo nomine utar) exercerentur: percepto principio: &
 medium & finem appræhēderemus: & hoc modo quatuor itelligere
 corpora: haud multū profecto sagacitatis esset: quis ea qd mai; perfe-
 ctionis minusue possiderent, quæ quū qualitate non uariarent: firmū
 ordinem stabilire leue esset. Verum quum quodpiam huiusmodi cor-
 pus quatuor cōplexionibus constet, eorum qd; sui elementi qualita-
 tem & sequi & ostendere necesse est: dummodo animal ipsum in fi-
 nem usq; sui roboris exerceretur. Incipiunt attramen corpora circa ele-
 menti illius proprietatem: ex quo maiorem portionem sortiuntur:
 quas quidem partes omnia gradatim per magnitudinem usq; ad
 unam sequuntur. Quanquā illud minime negligendum sit: sangui-
 nem (quanuis is tenuis magnitudine sit) primam aciem & quouis

74
TERTIVS

in corpore & quouis in genere instruere assuescere, qui tamen ubi ab alia complexionem multitudinem excellitur: nullo in tempore effectum sanguinis convenientem efficit. Quam equidem ob rem nulli complexionum imperium damus: ubi ea illud prius magnitudine non occupauerit. At nos a priori modo hoc quod statuimus: medendi initium fieri debere dicimus: in quibusuis temporis atque ætatis partibus: siue animalia ipsa ægra: sana: imbecillia: uel robore præstantia sint: uel hilaritate oblectentur uel mœrore afficiantur. Singulæ itaque complexionem: tanto ualidius imbecilliusque resistunt: quanto maior minorque ab illa ductrice relinquuntur: & ipsa posteriores in partem: tantum & enim quæque uberior est: quantum reliquæ minuuntur. Quum unica at tamen complexio ceteras aliquo in corpore nimia magnitudine uicit: si ea deficit: reliquæ nihil pene resistunt: sed quum breuis excessus inter ipsas uersatur: quæque per se aduersis obstare nititur: quanuis aliæ superatæ sint. At si certamen omnem nostri anhelitus patientiam uicerit: omnes complexionem in actione patefcunt: & suas quæque uires exercet. Id tamen quod dicimus: per naturam intelligi licet. Per frequentiam siquidem accidentales habitus intra paucos dies acquirimus: in quibus uniuersa cognitio nequaquam depræhendi potest. In enim ire redireque sine magno fundamento assuescunt. Dum uiuimus tamen tantum quandoque per consuetudinem in flegmate agimus: ut id aliquibus in locis nonnunquam sanguinem celeritate æquiperet. Nam quum actionibus alimentis sitisque minori complexionem simillimis utimur: circa ipsam etiam ægrotari: ratio timere iubet. Neque caput semper lædi intelligendum est: quantum totius corporis præcipuum membrum sit. Neque in certaminibus quis ensuum numerus reliqua armorum genera multitudinem super: omnia uulnera ab illis confici experiuntur. Iam & enim nos a sagitta in minimo artu saucios uidimus: quibus id in maioribus hominis partibus crebrius accidere manifestum sit. Sed multo fortius certiusque id ipsum a natura fit, quæ suum ordinem longe melius obseruare assuescit.

Corporum comixtionis discretio.

In hanc corporum comixtionem in duas partes distribuemus: quarum altera recte compacta corpora (ne permixta semper dicamus) amplectetur. At altera illa demum ager: quæ male colligata (ob complexionum iuncturarumque raritatem) haud immerito dicimus. In quippe qui & suas complexionem & personas coniunctas possidet: ad res corpore conficiendas habiles nascuntur. ubi unum etenim uis irredit reliquæ cum celeritate subueniunt. At in diuisis corporibus singulæ per se aggrediuntur: quæ

equidē ob rem ad magnū in ipsis actionib? culmen puenire nequeūt.
 Quælibet enim ab aliis denudata minima est: neq; illam parēti om-
 nes potestātē sortiri: ratio permittit. Neq; aliter huiusmodi corpora se
 se in actionibus habent: q̄ palata ac sine duce turba ubi nemo impera-
 toris aut militis officio probe fungitur: neq; quispiam uel ad parēdū
 uel ad imperandum idoneus est: neq; alii aliis subuēire neq; semet te-
 gere possunt. Quibus (quum soli consistant) e minimo labore maxi-
 mum nocumentū euenit. At inter complexiones uel sanguinē uel co-
 lerā principatū possidere debere dicimus: ut corpora recte regantur. Et
 iunctura huiuscemodi stricte pmixta: cūctis in quibus est corporib?:
 prodest. Exeplum q; de pāno dabimus: in quo plures colorū differentiæ
 sub aliqua præcipua eo modo tamen continentur: ut unicum tantū
 colorem conficiant. Quū de priori parte dictum iam sit: secun-
 dam explicare merito decet: quæ raris dedicata est, eos quidem defere-
 re tanq̄ si nulla illis conformia officia e quib? iuuari possent: inuenire-
 tur: nequaq̄ existimauim?, horū enim hominum duas differentiās esse
 uidemus, quarū altera turbidos altera uero serēos continet isti itaq;
 postremæ partis corpus unum designabim?: qđ tum in discendis tū
 in litteris conseruādis cæteris longe antebit. In quo quidem corpore
 constituendo tres cōplexiones pari magnitudine diuisæ coire debēt:
 quarū singulæ distincte uideri queant: & reliquis inuicem caput esse
 appareāt. Inter eas deniq; similitudo hæc obseruari debet: ut interual-
 lum cum subsidiario ponte adiuicem possideri ab usq; diuidi uideā-
 tur: ut quādo alia occupetur: alia expedite succedat: & ea quæ ad discē-
 di facultatem apta est: retinendi munere nequaq̄ impediāt: neq; hæ
 ambæ per longū studiū stomachentur. Sanguinē itaq; melancholiā
 flegmaq; has tres de quib? loquimur cōplexiōes esse oportet. Quum
 colera quippe ostēditur: mēbra tanta separatione raritateue prædita
 (quādo hoc nomine uti cepim?) nequaq̄ permittūtur. At corp? istud
 ī reb? agēdis male aptū admodū ē: ut nō min? ad corporaliū uiriū usū
 ineptum sit: q̄ ad res per eruditionem capiendas aptum experitur.

Quæ inter oēs complexiones uel magis opaca uel deterrima sit.

Caput. vii.

a Stali nonnulli ex oīum elemētorū uirtute tā pares portiones pene
 cōtrahūt: ut integri & satis cōiuncti appareāt: quæ eqđē demō-
 stratio: quendā opacū hūorē appellam?: q̄ totas eorū psonas occupā-
 po cōpræhēdit. quo fit: ut discēdi clauitū uacēt: & uires ad actiōes

applicare non queant. At huiusmodi ineptia in iis hoib? quos quatuor complexionib? constare tetigim?: multo crebrius (ne continuo dixerim) q̄ in cæteris euenit, id attamen in trib? quadoq; accidit: sui præsertim parū coleræ sortiuntur: in reliquis aut rare contingit: materiei siquidē bonitas aduersis nocumētis & si omni in tēpore in illo generationis maxime obstat.

Cæterarum cōplexionum exordium.

In hac de qua p̄ successū agēdū est: cōplexionū diuisione: quatuor ducū uices gerētes semper præbūt. Cum quarū una capitali: nouem describem? corpora: cæteras tres cōplexiones p̄mutando: neq; sanguini p̄icipiū ut sup̄iorem ordinē obseruem?: denegabim?: in quo diffusius scribere anim? est, quæ quidē pars de reliquis ubere cognitionē præbere sufficet: quāuis de singulis portiunculā, aliquam explicare: & earū cuiuspiam sua corpora nouem destinare nequaq; negligemus. Neq; hac in parte illud dicere nitemur: quonā pacto uidelicet singulæ complexionēs aliarum partes iam contineat: alia etenim in capite & alia in pedib? tantū nequaq; consistit: sed ex oēs per omnia mēbra cōmixtæ spargunt: neq; ipsas propterea differentes esse & dissimiles qualitates sorti ac possidere ignoramus.

De sanguineis colericis cū utriusq; complexionis discrimine.

Caput. viii.

f Anguinis & coleræ corpus quoddā describemus: cui cætera cedant: nullū quippe ex reliquis aliis cōplexionibus tam probe conditū prodire poterit: qđ huic uel uiriū magnitudine uel corporis leuitate uel rectitudine formæ uel actionū aura æquiperet. Si æqua quidē istiusmodi corpori cū cæteris magnitudo conceditur: illis ipsū præstare nemo dubitet. Paucissimi attamen sūt: qui tantā habitudinis præstatiā quantā in hoc capite dicere existimam?: possideāt. Qui ad perfectionē tamē accedere debent: tum sanguinis tum coleræ magnas portioēs cōtinere & a flegmate & melancholia parū ifici debēt. Neq; istas duas cōplexiōēs sine magna adinuicē differentia esse existimes. Nā uti sanguinei nōnullis in reb? excellunt: eodē modo aliis in locis colerici præstare aperte uidētur. Quū cite enī ac leuiter qđq; agi debet: sanguinē anteire decet: quā ob rem actionū imperitam turbā sanguinei maxime oblectant: eiq; magis placent. Ii uero qui utranq; partem experti sūt: coleram tum in actu tum in aura magna ex parte præferunt. Tu autem ut cuiuspiam sibi decentem excellentiam assignēs: sanguineos colericos i reb? parui laboris: colericos uero sanguineos

ecōtra praeferes. Sed & illud animaduerte: ea agilia corpora esse in quibus utraq; cōplexio tanta paritate coerit: ut quæna præcipua sit: difficile iudicetur. Neq; dissimili modo corpus hoc qđ reliquis ante præposuimus: & explicare aggredimur: intelligimus: quauis sanguineum colericū ipsum appellem? ab habitudine incipiētes quū signū id & agilitatis & ineptiæ præcipuū in omnib; corporibus sit. Nullū deniq; corpus uel absolutū uel expeditū uidemus dicimusue: ni in eo colera principatū obtineat: neq; id sine cōditione hac nimiā in actio nibus substantiam habet. Sanguinei etenim a celeritate & pulchritu die iuuāt: quia pedes: crura: man; brachiaq; gracilia: faciē uero nitem & carne uberē possidēt. Verū quū ipsi per oēs sui corporis partes circūspiciuntur: tam inuolutam auram sortiri uidētur: ut periti oēs illam infantum esse merito iudicent: quā ob rem a tergo & gratiæ & demonstrationis parū continēt: quod colerici minime agunt: quū illud sæpe accidat quū istiusmodi complexionis animalia a tergo uidētur: aspicientes ad reliquā conspicienda a uide moueāt: ob magnā eorū solutionē distinctionēq; quas undiq; ostendunt: in quorum nōnullis quum ad faciē deuenim?: magna in parte cōfundimur. Colerici nāq; faciē carne nudam & sæpenumero intra se sistentem sortiuntur; quos tamen qui cognoscere nouit cæteros parui pretii esse existimat.

a T huiusmodi hoies pedes neq; longos neq; breues sed & graciles & media latitudine constitutos habent. Pedum anteriora extrema ad extra quoquo modulo tendētia: digiti quoq; satis longi neq; pares: sed gradatim longitudine sese uincentes porriguntur. Caro autem quæ pedis plantas efficit: quam in manibus pulpeculas appellauimus: plana cōsistere debet. partes autē easdem concatas esse debere manifestū est: quæ quū prodigæ sunt: deformitatem afferūt. talaria & plana esse & mediā magnitudinē possidere & æque ad utrāq; partē calcare recta formositas appetit. Maleoli cū breui nodo sint qui quū ad interius crurium latus exire uelle uisuntur: utilitatē deferrunt. At quū pedes magnitudine excedunt: a corpore gestari nō posse facile iudicantur: si deficiunt uero dominum sustinere non posse: apparet: quauis parui utiliores experiantur: grandes siquidem personam aggrauant detinentq;. Crura ad gracilitatem inclinata sortiuntur; q̄ 108. suræ auētæ & recte conditæ sistere debent: quæ quum uel ad extra uel ad intra inclinantur: turpitudinem causant. At tibiæ dū ad suras usq; perueniunt: rectitudinem obseruent: uerū inter suras & genua: curuaturam quandam ad extra q̄ maxime tenuem concludi:

& formositas & utilitas appetunt. Et ingressum (ne ostium illic dicam) supra locum hunc in cruris tamen sed in exteriori parte contentum & nimium erigi & breuem esse opus est. Nam quum is æque cum interiori fonte responderet: formationem hanc ineptam redderet: quum crura demum tota æqua atq; recta consistunt, eorum aera quietem postulat. Genua parua sint. Coxæ & grossitudine & breuitate præsent: si ad crurium gracilitatem & longitudinem comparentur: sed fœmorum grossitudinem in medio sui contrahi per opus est: illic enim & domino prodest: & intuentes oblectare assuescit. Et super genua toros quosdam ad intra prominentes (quos musculos communi nomine dicunt) sortiri decet. Clunes cum natibus neq; strictæ neq; crassæ sed expeditæ sint: a fœmorum quippe ortu & pulchritudo & iccedendi facilitas (quam solutione aliunde cum auctore diximus) prouenit. Quæ quidem pars quum impedita est: eo modo totum corpus colligatè uidetur ut id deambulantium anatum speciem per incessum gerere uideatur. At solutio hæc a nobis laudata colericis sanguineis proprior cæteris est. Quum sanguis enim anteit: semper nates nimia carne uegetas reddit: neq; aliter coxarum altitudinem. In ea per quam cingimur parte: stricti sunt quæ res inter uelocitatis indicia summa est. Lumbi recti pulchritudine iuuat: curui enim aut gibbarosi & nocet & deturpat. Lata pectora quæ neq; prominent: neq; premuntur: tenent: ea quoq; longitudine cum uentris breuitate præstât. A tergo aut clunes nimium in his ascendant: quæ partes & ad robur & ad agilitatè mirandè in modum conferunt. Scapulas cum toto tergo rectas homo hic sortitur: & humeros ad uersus pectus parum inflexos, in quibus tum uirum omnium manimentum tum præsidium inhabitare expitur, qui quum recti sunt: paruo impulsu atq; conamine ad utraq; partem inflectuntur. In collum rectum & mediocri longitudine præditum tenet: quod etiam neq; subtilitatis neq; grossedinis medium usquã deserit. Facies inter utraq; complexionem constituta istis inest: ut sanguinis corpulentiusculam colorèq; & ad pulchritudinem & ad celeritatè capiat: sed coleræ gracilitatè sortit: quæ res astutiã: temperiẽ & anhelit? paciẽtiã: uti efficit: ostendere assuescit. At facies huiusmodi hispani a glinas solent appellare: quæ nulla in parte ossium prominentiam habent: sed æquæ atq; expeditæ omnes sui partes consistunt. satis quoq; carnis possident: neq; ob id tamen ad pinguedinem declinare uidentur. Nares graciles habere solent (quas a filadas hispani communi nomine dicunt) neq; in inferiori summitate (ne cuspidem dixerim) acutas. Bucas non nimia fissura uel multum strictas sortunt, huiles oculos

tenent: ii autem qui ad extra prominent: deformitatē semp agere solent. Eorū humeri media latitudine gaudent: quorū longitudo uersus brachia porrecta corp⁹ p̄ornat, brachia recta sint: quæ neq; longitudo neq; breuitate peccēt: & grossitudinē sub hūerorū radicibus habeant: & huiusmodi cubitorū præstantia & pulchritudinē & utilitatem maximā affert. At brachia ipsa ab inflexione deorsum inter mediū & gracilitatē cōstituantur: quorū manicæ atq; lacerti subtilitate hilarētur. Neq; has manicas ferreas quispiam intelligat: pars & enim illa est: p̄ quā manicis ipsis uincti arctantur (quā hispāi mugnecam haud immerito nominant) Manus inter mediocres & longas suū essendi modū in istis constituunt: quæ p̄ cōtactum oblectare assuescūt: quāq; neq; ad molliciem duriciemue declinēt: neq; aliter & latitudinis excessū & angustix defectū p̄r mediū optimū diffugiūt. Digitorū capita tū latitudine tum densitate inter sanguineos atq; colericos sita incedūt. Eodem quoq; modo per totam manum ipsam & in habitudine & in grossedine & neruorū carnisq; ostensione sese habeāt. Ad meliorem postremo habitatem crurū longitudo & breuitate toracis homines isti præstent: quis ad aliquem laborē impeditū ueluti sub pondere cōsistere: longa a pudibūdis seorsum corpora magnū in modū sustinent, uerum quū uim ad alios offendendos applicare nituntur: eā nulla in parte magnā ostendunt: ad id enim nimia solutione opus ē. At si persona cū facilitate (ne agilitatem semp dicamus) moueri nequit: ut uim atq; impetū i alios faciam⁹: locus deest. Et quanto per leuitatem animātū corpora magis scandunt: tantū pro uirū magnitudine in actionib⁹ præstant. Ut uis deniq; hominibus nihil de corporis dotibus desit: ipsi inter proceros & mediocres statura magnitudinem sortiri debent: & colorē eo modo inter albedinē & rubedinē permixtū habeāt: ut is purpureus merito appelletur. G. Ayora. At quum modestia & cætera quæ de hoc corpore agēda præterea fuisse: nonnulli forte iudicabūt: nos ulterius p̄ ipsū procedere uetent: huic capiti cōclusionē optima finem imponere libuit. Quisquis & enim cui ex quas pauloante tum complexionēs tum mēbroꝝ habitudines exposuim⁹: insint, eiusdem reliquas partes quanq̄ occultētur: elegātes per naturam esse nequitq̄ suspicēris. Horū hominū effect⁹ in hūc modū erunt: si eandem præsertim quam descripsimus habitudinis bōitatē possident. Cui in principio sunt: & magna ex parte in usdem ridere assuescunt. Cæteris in cursu quouis in curriculo præstant: pri⁹ & enim q̄ sanguinis uis deficiat: toleræ robur accedit. In quibuscūq; etiam

faciēdis missilib? excellūt. Bene luctantur: sanguis equidē coleræ uel
 mē sustinet: quæ corp? teperat. sed ut ultimū præstatiæ palæstræ gra
 dū adipiscat: colerā anteire debere: necesse ē. In saltedo & giris pagē
 dis isti sanguineis præstant: non ob leuitatis excedentiā: sed ob tempe
 riet: roboris atq; anhelitus nō exiguā præstantiā, in magnis rotationi
 bus præfertim quæ his tribus quas memorauimus partibus idigēt.
 Cum celeritate discunt: & subtilem inuentionem possident. Bonæ cō
 uersationis sunt: neq; partem hāc aspectu denegāt. Acuti simul atq;
 sagaces nascūtur. Mediocrem modū in pangenendo: & bonam in expri
 mendis uerbis facultatem fortiuntur. Satis quacunq; in re neq; hanc
 magis illa cum multo discrimine sentiunt. Cibos temperate contenti
 sunt: cito fastidiri solēt: q; quum irascuntur nimitū sæuire assuescūt.

Sanguineus colericus & idem melancholicus.

Caput. ix.

f Anguineus colericus & idem melācholicus satis ex superioris
 corporis bonitate demittit. Id: & enim qd ab istis tribus cōsti
 tuitur & rigidius & intemperat? est: minus quoq; sentit & minorem
 prudentiæ portionem possidet. Satis in cōtinuo labore istiusmodi ho
 mines præstant: & si minus q̄ superiores discunt: fidelius tamen reti
 nent. Neq; tantum in opere ueluti superiores excellunt: neq; tantum
 in ipsi actionibus sagacitatē demonstrāt tenētq;. Huiuscemodi
 corpus habitudines rotundiores curuatiores: breuiores: crassioresq;
 q̄ superius tenet: quæ etiam duræ per contactum (uti sunt) sentiūtur.
 At istiusmodi hominum color ad rubedinem uiolis permixtam tende
 re uidetur.

Sanguineus colericus atq; flegmaticus.

Caput. x.

f Anguineo colerico flegmatico tum molliciem tum tarditatē
 & in sanguie & in colera flegma superaddit. Qui qdem homi
 nes geti sunt: & in longū quacunq; in re mediocri cum ui procedunt:
 quāq; inter unam & aliam complexionē nouitatē aliquā semper age
 re assuescant: neq; si omnes sine discrimine hac in re peccant: id enim
 tum maiori tū minori in modo obseruāt: ueluti alii aliis compactio
 res alii uerō rariores nascuntur. Illud tamen nequaq; negligendum ē:
 istiusmodi complexionis animantes (quāq; pmixti sint) ad lentorem
 semper per flegma deuehi solere. Omnibus demū in rebus principiū:
 mediū & finem cū mediocritate faciunt. Quonā modo attamen sese
 habeant: ex eorū cursu collige: ad centū etenim passus usq; cū furore
 dū sanguis p̄durat, eunt: iter quē quippe & colerā deturbationē quan

dam excipiunt: quæ illoꝝ actionem quoquo modo extenuat: uerū si paululū post hoc (quod eis accidere docuim?) aquietat: diu defatigare priꝰ q̄ iterū deficient: queunt. Neq; aliter in cæteris rebus agunt: colera namq; tantū per opus ipsum sustinetur ut flegma opperatur: quæ postq̄ cōiungūtur: optio cū anhelitu ulterius quauis in re procedunt. At tātas circa unicam complexionē differentias in eadem tēporis breuitate facere: minime possumus. Quum istiusmodi homines permixti sunt: haud dissimilē colericis habitudinem sortiuntur: præter q̄ q̄ isti facies illis grossiores & carne uberiores possidēt. Manꝰ molles maxime in digitorū cacuminibus cōnent, quarū atq; pedū longitudo par cū ea est: quæ a colericis obtineri assuescit, quibus isti personarū magnitudine certe præstant.

a T uero quū impermixti nascuntur: superiorū ordinem (quis remissius) obseruare solent. Proceriores corpore sunt: & pedes & manus prægandes sortiūt: faciem quoquo modo graciliorem tenent, quā quū nimiū macram possiderent: multum prius q̄ deficerent: defatigare profecto possent. Duo equidem in anhelitꝰ patientia prænoscentia indicia præcipua habemꝰ: quorū qd̄q; homines laborū patientes maxime agit. Facies scilicet tenui carnis uelamento inducā & minima magnitudie (aspectu præsertim) prædita, quæ coleræ copiam haud dubie ostēdit. Neq; cū huiusmodi faciebꝰ reliqua in hisdem corporibus membra habitudinē possident: ex qua eadem cito defici: apprahēdi possit: quā rem etiā & si ostēdūt: prioris signi adhuc bonitate laboriosa reddunt. At quū facies pinguis est, quæ corpꝰ nō posse diutius defatigare aperte demonstrat: si id pedes manusq; grandes & digitorū anteriores ptes latas possidet: satis patiens laboris erit: & priorem demōstrationē facile illudere poterit: quanq̄ in principio lassatione prematur. Ii bene discunt: si operā litteris dant: sed mediocri modo student: quū sanguis & enim ebullitionem feruoremue & colera sentiendi laborem illis dēt: & a flegmate (quia id in his haud multū exuperat) quietari omnino nequeant: multū studendo perdurare nō possūt. Isti præterea oēs uel maxia saltē ex pte (ut moderatꝰ dicā) & idoneam pulchritudinē & placidū conuersandi modū possident. Quibus etiam medendi habilitas excellenti dono a naturā largitur. (ne locū illis concedi largiori cum auctore uocabulo dicam) Neq; id contemnas ubicūq; humanum corpus ex iis tribus complexionibus conditum est: quouis in modo uel sit: uel uarietur: ipsum ad medicinæ munera exercenda aptū esse: quāq; hic in quo nunc sumus de hac

re præcipuus locus fit. Sanguis, quæ delicatas: lenes: placidas & sub-
tiles manus ad ægros perangedos efficit: faciem quoque hilarem ad
iplos oblectandos reddit. At colera sagacitatem ad inquirenda præse-
dia minime denegat, in quibus moderate applicadis flegma nimium
conferre expert: quod etiam & maiestatem & gravitatem quadam maximam
in eis repræsentat.

De sanguine & melancholia. Caput. vi.

f. Anguineus melancholicus curis atque in se contractis membris
continet, quorum grossitudo in superiori parte consistit. Istius ge-
neris homines citi: rigidi: rapidique sunt (nomen his paucis multum assuetum).
Parum quoque considerationis esse solent. Satis elaborant: neque multum
id ipsum sentiunt. Nam quamvis sanguis deficiat: melancholia defatigatio-
nem sentire ab eaque coqueri nequaquam permittit. Oia denique cum furore agunt
& locorum acclivitate diligunt. In tactu missilia dura: in vaque appetunt.
Multum ponderis & cum brachis diuoluere & super ieros impoere
queunt. Magnam equidem tumorem tum carnis grossitudo in ea radice
tenent: in qua brachiorum toros vel cubitos (si dictum appetere maus)
oriri superius ostendimus, quas demum partes armos apud nonnullos ap-
pellatas inuenimus. Currunt saluntque modo mediocri quibus exceden-
ti cum rigore. Et frigora & æstus parum sentiunt. Periculosi in ægritudi-
nibus sunt. Ab iisdem quippe sanguis facile deprauat: quas melacholia
non prius sentire assuescit: donec nimium nocumenti capiat læda-
turque maxime, quamvis non crebro homines isti ab infirmitatibus uexen-
tur. Hi cæteris edaciores experiuntur. sanguis etenim supra cæteras co-
plexiones digerit atque concoquit. At melancholicus humor iuxta terram
ipsam portionem quam possidet: terrestria auidè cupit: quam ob rem minima
cum stomachatione multis cibis uti potest. Parum & maximo cum docetis
labore discunt: quamvis fidam memoriã forniatur, cito petunt, tarde concipiunt:
& quamplurium rerum causas (quibus non recte) requirunt: quas quamvis expo-
sueris nihil apud ipsos dixisse uideris: tantum in apprehensione rigescunt.
Neque illud negligas alterius compendiosis præceptores huiusmodi
discipulos diutius tolerare non posse: ex sua autem rarissimos esse, unde
facile est colligere: non multos per nos eruditos uel homines inter ipsos repe-
riri. Quum ad conferendas manus deueniunt: celeres atque intemperati
concurrunt. Membra: atque habitudines inter utranque complexionem
confitas habet. Faciem rotundam & osse & carne satis uberè possi-
det, eorum collum grossitudine ac breuitate præstat, latos humeros & for-
ta brachia fortiuntur. Manus breues & duræ ubique uis sunt, quæ in

extrema summitate sanguineorum gracilitatem pene gerunt. In altera tamen parte ubi cum lacerto artu uel copagine (ut ita loquar) colligantur: maiore tamen latitudine sum grossedine possidere conspiciuntur. Multum huiusmodi homines manibus astringunt: dummodo earum breuitudo amplexum non prohibeat. cito apprehendunt: & praedas diutino tempore sustinent. Curtis atque latis pedibus innituntur. Istorum caro caeteris duricie exuperat. qui hac complexione proportionantur: crassiusculi dici possunt: adeo etiam eorum nonnulli quandoque pinguescunt: ut ex flegmate constituti primo aspectu demonstrant: quamuis neque in actionibus neque in tactu neque in forma membrorum ordine permittet. Coloratiores caeteris sunt: quamquam obscura quadam rubedine inficiantur. Expressiuam audacem atque asperam uocem uero acutam atque duram tenet, quae quamuis suauis non sit: multas armoniae differentias cum celeritate agere potest.

De sanguineis melancholicis colericis.

Caput. xii.

f. Anguineus melancholicus idemque colericus non tam citus uti superior sed temperatior profecto est. Vires quoque pene aequae diuisas possidet: & communem ad quamuis actionem habilitatem sortitur. Neque aliter uel in disciplinae militia sese gerunt. Nulla denique in re uel nimium praestant: uel multum deteriores esse assuescunt. Hac forma distinguuntur a caeteris: eorum capita mediocri magnitudine constant. Facies uero rotunda est & nimium os semper sortitur. Collum sufficienti longitudine porrigitur: dilatatur tamen ad latera. Humiliores humeros huiusmodi complexio quam uel sanguis uel melancholia conficit. Istorum manus duriores & magis consecutae coaequae & macilentae quam in sanguineis sunt: & illas aliquantulum magnitudinis superant. At extrema ab articulis quae in cubitu sunt & a genu deorsum scilicet: medium inter sanguineorum & melancholicorum habitudine possident: uocem suauiore & quietiore pronunciatione habent. Et colore inter melancholicos & colericos infecto sparguntur.

De sanguinis cum melancholia & flegmate coniunctione.

Caput. xiii.

h. I qui sanguinem melancholiam una cum flegmate pari fere modo sed in hunc ordinem contrahunt: quum bene mixti nascuntur: ea quae discere debet: cito concipiunt: neque illud tamen multum esse assuevit. Quae semel didicerunt: haud deteriori tenacitate conseruat. Quocumque in principio defectionem quadam sine anhelica patientia (quamquam non magna in se causa) ostendunt: quo in tempore sudor ab eis adue-

tare paulatimq; defluere incipit, quo procedente eo modo refrigera-
ri reficitq; & ulterius bre experiantur: ut quis tanq; defessus anhelent:
tunc magis q; in principio in opere ualere aperte conpiciuntur. cui?
rei causa hūoris illi? expulsio ē: a quo an? ipediebāt cogebaturq; desi-
cere. At quū sudorē a calore & hūiditate prodire manifestum sit:
inter corpulentos cōmunē comitē haberi necesse est: pinguedo siqui-
dem has ambas partes semp continet: quas tamen tū præcipue osten-
dit: quū uēhementer operatur: sed defectiōne pro membrorū laxatione
hoc in loco dicimus: quum ea labore grauate premuntur. Ast neu-
rosa & macilenta corpora nimirū laborem prius q; mollescant tolerat:
carnem uero q̄ocissime resoluimus. Illuc autem uertimur:
huiusmodi quippe homines quanq; satis de rebus agant: id inepte fa-
cere uidentur. Et corpora quæ ex his tribus complexionib; cōficiuntur:
miro modo pinguescūt: neq; istis adipe cæteri mortales parere re-
cusant: siue hæc siue illa complexio in ipsis præsit: tunc præsertim
quū eorū membra breuia sunt: quanq; mixtura quæ coniunctior est:
& auram & mundiciæ aptitudinē ubiq; ostendat: quæ obre qui ea sunt
præditi quū aliorū hominū actiones uel imitari uel edocere nituntur:
uel res alias istis similes aperire contendūt: habiliores sunt. Istis de-
mū quos hoc in capite rettulimus hominibus: artes nimirū subtiles
nequaquā conueniūt. Huiusmodi deniq; habitudinib; secernun-
tur. Pedes in primis crassos: latos & satis longos possidēt. Crura tamē
istorū nullo nimirū excedēti modo cōstituūtur: quorū suræ tū grossitu-
dinē tum altitudinē mediā obtinēt. fœmora crassa & illa plena sūt: &
tota cingularis pars lata cōsistit. Hūeros latitudinē exuperantes sortiū-
tur. Eorū facies magnitudinē a melancholia: mollicie uero & carnis co-
piā a sanguine atq; flegmate assumere uidētur. Manū & latitudine &
itemperie excedūt: quæ per cōtactū asperitatē ad mollicie inclinātem
offerunt. Digitorum capita cū melancholicis de duricie contēdere ui-
dentur: quæ carnosiora sint: & minus amplæ appareant. In reliquis
corporis partibus tam mollem carnem habent: ut quum illam tan-
geris tumentem cœnum (si recte excogitas) tetigisse existimes.
Nō pauci eorū diuersis colorū notis maculant. Quū affligūtur (quæq;
e minima aduersitate) fumum crient: quæ tamē breui momento in ua-
ria atq; multū ambigua uerba permutant: quapropter & in longa &
in continua familiaritate fastidiosi sūt. Gulosi existunt: & plurima
eodē in momento appetūt. Verba libentissime spargūt spandūtq; ua-
lidam & satis bonā in exprimendis uerbis uim sortiūtur: sed uocem

magna atq; dilata tenent.

Quod membrorum discrimen & raritatem & comixtionem cōtegere solet: & quā ob causam nunq̄ de re ipsa & sine magna p̄t̄a & intuitione rectū iudiciū ab hominibus dari possit.

Caput xiiii.

h Ac in parte materię (pro rei portūcula) dilatauim? neq; multū dissimili modo de iis quos raros appellauim? qd̄ p̄a dicere cōuenit. Nulla equidē in cōplexiōe de ista re rectū iudiciū facile fit. Duo equidē uniusmet qualitatis spissitatēq; corpora esse possunt: quorū alterū si breuora & curuatiōra mēbra sortitur: id multū cōtinētū strictūq; intra seipsum apparet: atq; alterū hac sola dissimilitudine accedete longū? dispar esse uidetur: longa & enim mēbra quāq; eandē compactionē possideat: magis aperta & apparent & extimantur.

De raris complexionē & quas differētias & in actionibus & circa studiū uagant: & quā ob causam istiusmodi homines reliquis in discendo pręstare cognoscant.

Caput xv.

h Oc in capite de iis nobis agendū erit: quos in superiori parū mixtos uenturos esse docuimus, qui nulla fere in parte a superioribus discrepāt: quos in corporis habitudine dissimiles sint. Ex istis nonnulli cęteris mortalibus in discendo longe habiliores experiuntur. Quā ob rem in cōcipiendis ad p̄scedēsq; litteris mirandū in modum p̄sępe excellūt: quāq; nouarū rerū inuentionē illis natura negauerit. Vbi cūq; attamen disciplinas ab aliis traditas ediscere op̄ est: ultra modum pręstant, ab istiusmodi hominib? conueniēs ad corporeas actiōes aptitudo longe abest: neq; ea quę conficiūt: uel sale uel opportuna aura cōdunt, sed ineptiā certe p̄ morū deferūt: quum complexiōnū disgregationē aperte demōstrent, quarū singulę dispartitę procedere cernunt, quod a rebus agendis longe alienū esse debere (non iniuria) & alias dixim? & nunc censem?. In iisdem equidē illico quū una p̄gere incipit: cęteras simul secū citissime properare: q̄ maxime necesse est. Nam si uel palatę uel successiue in aciem descendūt: imbecilli modo proeliantur. Quā quoq; ob causam ad eas deinceps nō multo robore aut pertinacia opus est. At uero in discendo alius exigit ordo: neq; ab hac profecto necessitate ibidē detinemur. Nam ut in actionib? complexionē coniuētā & aggredi & discedere oportere p̄ conueniētā ostendim?: ita in discendo e cōtra fieri debere: haud multis uerbis demonstrabim?. Quęq; & enim complexiō ut in studio pręstet: exēptionē ac libertatem particularem requirit: ut suo munere cū

Sufficientia facile fungi possit. Nam si ea cui concipiendi facultatem
 natura sancita est: uel retinendi labore uel diutino studio vexaretur:
 haud multū profecto colligere potuisset: quum aliena cura premeret.
 Neq; aliter de reliquis existimandū est. Vt huiusmodi: at tamen ho-
 mines hanc discendi præstantiā rectius possideant: complexionēs omnes
 claras & singulas distinctas eo modo sortiri debent: ut separatae ac di-
 scereta: & minime continuæ uel in eodem eorum cōmixtæ iudicetur.
 Qua in re unamquaq; complexionem singulare fundamentum ex-
 se here requiritur: neq; alia aliis præesse subesse ue debet: sed tantū iter
 utranq; interuallū intercipi licet: ut nō nisi interposito ponte ad inuicem
 cōmunicari uideantur. Quæ quidem conditio tum maxime acci-
 di: quū per se quæpiam neq; alias summmittere posse: neq; ab illis sum-
 mitti pati demonstrat. At in istis dicendi ratio huiusmodi ē: sanguis
 cum celeritate concipit: quā minimo onere alteretur. At melancholia
 tenacissime retinet: quæ tamen cito colligere nequit. Flegma demq;
 & si longum studium tolerat: neq; propriitudine neq; mēoria præstat.
 Quū tæ tres itaq; distinctæ cōplexiōes in eodē corpore continentur:
 sanguis cōcipit: & ad melācholiā tanq; ad publicū receptaculū ærariū
 ue transfert: quo fit: ut sanguis expeditus ac liber maneat. At melan-
 cholia ea quæ recipit conseruat: neq; discendi cura premitur: quæ res
 ingentem laborem sibi attulisset. Flegma uero & sanguinis alteratio-
 nem mitigat: & melancholiæ rigorem lenit: & diutino tēpore studet.
 At reliquæ studiū sine flegmatis paciētia per longū tempus protrahe-
 re: minime possent. Huiusmodi personæ neq; deterrimæ neq; præstan-
 tes comites per naturā existunt. In opere tardiusculi sunt: quanq̄ tem-
 pestiue incipere soleant. In uerbis autē semp abundāt: u illis pulchrio-
 res sunt: quos uel cōmixtos uel condensatos dixim⁹: sed in uolupta-
 tibus appetendis haud dissimiles eis experiuntur. Locutionis sonum
 & modum exprimendi bonū possident: uocē uero disgregatā sortiri
 assuescunt. Hæc tam præstantia in discendo corpora huiusce
 modi habitudinum uarietatem tenent. Capita scilicet magna: præ-
 grades ac rotundas frontes: quæ superciliis uegetæ sunt: possident.
 Oculi magni: dissolutiq; uti cæteræ corporis partes in istis habentur.
 At humeri frontes & palmarum cōcauitates melancholiam in
 istis corporibus aperte ostendunt. Color uero faciei tanta uiuacitate
 præstat: ut sanguineos æquiperare cernatur: cuius & magnitudo
 & laxitudo parum inferior est: q̄ si e flegmate proportionaretur.
 Brachia atq; crura longiora: potius q̄ media recte dici debent.

assuescunt quoque propter sui diffusionem longiora uideri quam esse: et etiam pene æqua consistunt: & minimam ubique distinctionem obtinent. Longas: angustas durasque manus sortiuntur, quarum concavitas & profunda & densissima est. At pulpeculæ & digitorum extremitates sanguinis simillimam speciem gerunt: quis sicciore sint: si digitorum duriciem præsertim existimaueris: quæ ad palmam usque coextenditur. Crura atque coxæ bonam proportionem rarissime continent: at pedes nihil a manibus pro sui generis differentia degenerare uidentur. In hunc demum modum operantur: citi congregati ueni sanguinei cupiunt, quod apprehendunt melancholice duricie uexat: in laxitudine uero ac tarditate flegmaticos eo imitari uidentur: ut illis esse germanos non immerito dixeris. Cito propter sanguinem defessi eueniunt, quos melancholicus humor quoquo modo duos suo rigore aliquatulum sustinet. per flegma demum celeriter ab opere desistere uerantur: quantum illius laxitudine laborarent. Ex minima præterea ægritudine nimium ob suarum complexionum diuersitatem separationemque læduntur.

De sanguineis flegmaticis.

Caput. xvi.

f. Anguinei flegmatici bene discunt: mediocri modo & retinent: & studendi laborem præferunt. Singulari expressiuam tenent: sed uocem sine ulla gratia sortiuntur. Citi sunt in dicendo sed in opere lentum atque graues. in rebus agendis in quibus uel uel uel agilitate (ne totiens solutionem repetam?) opus sit: nemo eorum satis præstat: quis in exprimendis uerbis cunctos superet, quam quidem locutionem media grossitudine præditam possident. Quietem cum excelsa ac uerborum optimo sono habent: unde illis in dicendi facultate cæteris excellere prouenit. Verba equidem tanta cum solutione exprimunt: & tam mira quadam dignitate sententias explicant: ut in hac ipsa parte reliquos merito superet: qua in re a pulchritudine mira quam possident: maxime iuuantur: in qua etiam cæteris excellunt: quæ tamen illis parum durat: uerum ad. xxx. quintum suæ ætatis annum usque nimium nitorem ostendunt: & iuniores uideri quam esse assuescunt: quas ambas partes quam uersus quadragesimum annum inclinante deserunt. Diutius itaque uiuere nequaquam queunt: tum propter sanguinis celerem cursum tum ob flegmatis laxitatem. Colorem iterum rubedinem albedinemque pulcherrime mixtum habent. Magnitudinem iterum præterea & statura mediocres sortiri solent. Corporis habitus in hunc modum habent: capita atque eorum facies iterum sanguinem & flegma constitunt. huiusmodi bono modo possident: at brachia ad longitudinem uideri uident. Manuum

forma inter colericos & sanguineos existit, quarum tamen magnitudo e flegmate potius quam sanguine prodire conspicitur. Artus quibus brachia cum manibus colligantur, & eas brachiorum extreimas partes quas lacertos superius appellari docuimus: aliquam grossitudine excedentes tenent. Neque aliter crurum inferiores nodos cum poplitibus & toto inferiori prope pedes ambitu (ut facilius intelligas) habent, quibus in locis maiore quam aliunde deformitate ostenduntur, sed tunc praesertim quum membrorum longitudine excedunt: & recta comixtione indigent. Isti denique pedibus minoribus aliquantulum quam flegmatici sustentur, quorum crura quam minimas furas possidet. At brachia gracilia potius quam media dicenda sunt. Coxarum grossitudo cruribus conformatur, paucissimi inter ipsos uel gibbarosi uel per cingulare locum subtiles nascuntur. Dum uestibus cooperiunt pulcherrimi apparent: quanquam neque agiles neque polita natura sint: neque pulchritudine hanc nudis obseruent.

Quanam complexio mulieribus decora sit.

Caput. xvii.

hanc pro mulieribus non indecoram complexionem esse arbitramur: praesertim in amasiis. In matrimonio siquidem & sanguine colericæ & colericæ sanguineæ cæteras superat: immo & ad maiorem ueturæ sobolis utilitatem uiris colericis mulieres sanguineas sanguineis uero colericas coniugari debere per opportunum est: ut medium optimum ad generetur. Sanguis equidem cito absumentur & colera sicca est. At ubi quæ rector quispiam deligendus esset: harum duarum complexionum altera principium occupare deberet: imo & quum ab altera non lequeretur: eundem haud facile eligi debere censemus. Nam si flegma melancholiae uel principium in corpore sortitur: quanquam uel colera uel sanguis subsequatur: & si bonæ conuersationis id fiat: nunquam ad magna recte gubernanda idoneum est: sed ubi huiusmodi (quas ultimas atque inferiores intelligimus) complexionel flegma siquidem aut melancholia ad alias regendas administrandasque imperium possidet: semper terrestribus rebus, nimium adhaeret. Quæ etiam ambæ quum principium pene pares obtinent: nullus regendi modus illis committendus est. Quicquid etenim huiusmodi homines boni peragunt: id uel iussi uel inuiti certe agunt, qui & si dignitatibus decorentur: potestatemque adipiscantur: nulla ex parte propterea sapientiores redduntur: neque scientiam cum imperandi modo consequi possunt. Persæpe etiam huiusmodi bellæ uel sua extimatione uel aliorum suasionem ipsi soli Rei Publicæ rebus consulere deliberant: prædecessorum

exempla perentes qui ita facere assueuerunt: neque cum illa dignitatis similitudine sufficientiæ imparitatem diiudicare atque conferre ad inuicem curant: quod ob rem magna ex parte in errores cum facilitate incidunt. Potest siquidem absque opportuna intelligenti præstantia ea quæ corpori molesta uidentur sumope fugiunt: imo & cum cibi atque potus numi suæ qualitati conueniant dum illis abutuntur rei. Permodum est facillime negligunt. Illud autem fatendum est: & rationis & animi claritudinē in quous mortali consistere posse: sed ab istis rarissime utitur. Quo fit ut quando ea uti debeant: ante aduentum præscire paruum nobis sit: quod ob rem iuxta naturalem proprietatem eligendum est: quæ magna ex parte ordinem obseruat: & quando aliqua in parte ob id mortales aberraret: non sibi ascribendum esset: quum per uiribus re gerere coacti sunt. A contrario quoque sensu aliquando bonum succedere posset: non recte tamen iuxta naturæ factionem eligere: adhuc error esset: quum & lubricis accidentibus & fortunæ ludibrio rem nostra commisit.

Quis ordo in cuiuscumque generis uel rectoribus uel comitibus deligendis obseruari per naturam debeat. Caput. xviij.

h. Anc quidem eligendi metam uniuersim statuimus: quam quæ obseruare nolint: ob sui negligentiam posthac aberrabunt. Dum mortales uel cõites uel alterius generis præditos eligere uelit: eo modo tamen quo nascuntur dicuntur: per hitum quippe ingenia morum discrimina uendicantur: imo & partes eorum quæ in natura ipsa particulari fundamentum non habent: haud multum perdurare queunt: si hæc a nimia ratione non sustententur. Quam quidem ob causam illud cõpertum habemus: rarissime accidere: ut placidi per longum tempus uel sint: qui male complexionati nascuntur. Quam rem uel summa cum diligentia aduertere debet: quæ uxores ducere statuunt. Nam quum sensibus ducatum committunt: uel iuxta sua fatasmata eligunt: quæ a quocumque minimo obiecto continue dimoueri uidentur. Ultra naturæ uires equidem accidit: ut tanta inter duas personas dissimilitudo orta sit: quæ consuetudine & uoluptatum oblectamento conciliari non queat, quibus contentibus & aliqualem amoris gigni & conformitatis apparatus demonstrari necesse est: maxime quum ab aliis elegantioribus generibus remotæ degunt. Verum si nos ratio deuehat: & hæc cognitionem obtineamus: neque habitudines neque complexionem nobis occultari queunt. Quo fiet ut uel pares uel præstantiores (si quæ sint) personas discernamus eligere possimus: Immo & curam hanc quisquis cum ratione capere debet: a natura namque & politæ & agiles personæ oibus placent: quum diffomes fastidium adgeneret: quum illis quæ maiori politie præstant obprobrium fiat: sed nobis ipsis in primis imo & magis certe tenentur: dum modo itatio

ad malā partē nō declinet: quātū ob hāc causā magnā iter cōiugatos
 seditiones oriri assuecāt: circa maritalē praeceptū fide: nō solum & em
 u q̄ maioris meriti sese existimat: alias q̄rere p̄loas suo arbitratu nitu
 tur: cū qb? magis oblectari possint: & uehementiori uoluptate affician
 tur: sed ad id pagēdū plures alii alimetum suppeditat. Vxorīs ma
 gnitudo uel media uel maior esse debet. Paruā & em & si foemineos
 labores tolerare queūt: ob eas paruitatē liberi lādūt. a minimis q̄dē
 atq; ibecillitate laboratib? uel uiris uel mulierib? sobolē proceritate
 ac robore p̄ estātem spare: haud tenuis demētia est.

Quæ dit. entia inter sanguineos flegmaticos magis minū sue mi
 xtos sit.

Caput. xix.

p Rorsus ad sanguineos flegmaticos tanq̄ ad oblitā materiē re
 uertimur: ut differētiā quæ iter ipsos mixtuōis discrimine orit:
 ostēdam? Spissiores aspiciētes quū nudi adsunt: uehementi? oblectāt:
 at cōtra idūti rariore, qui ubiq; maiorē conspectū possidet. It tamē
 q̄ cōiunctiores corpore sunt: magis e sanguie sortuntur. Nā si pares
 in utroq; cōplexiōes distributæ sūt: neq; in mixtione: neq; i corporali
 forma multū discrepare queūt. Quapropter in istis quos spissiores na
 sci dicim?: sāguinē flegma multa magnitudie excedere necesse ē: qui
 demū a sanguineis hitudinē p̄mutari uisūtur: quanq̄ & tardiores &
 lētiores expiant. Eorū q̄ plures pinguescere solēt. oculos prominētes
 atq; rubeos magna ex parte possidet: neq; a lōge p̄spicere possunt: sed
 q̄quid oculis approximat exq̄sissime cernūt. nocturno quoq; tēpore
 niticoracis more uident. Postq̄ deficere incipiunt ad flegmaticorum
 qualitatem declinare uidentur.

A qb? corporib? mortales uāhementius circa uoluptates & capi &
 decipi soleant.

Caput. xx.

i N qbuis corporib? ubi & sanguinis & flegmatis cōplexionū
 nimū cōtrahit: s̄æpi? q̄ i aliis circa uoluptates mortales decipi
 solem?. Quæ res & grauior & nocētior p̄pea ē: q̄ nō solū hui? rei erro
 re uiris ueq; & mulierib? ipsis magnopē iesse uideēt, i qb? lōge peior p̄
 culdubio apparet. Nā ueluti māres ad foeminas q̄ ad masculinū gen?
 crebri? aios applicāt: mulieres ad uiros uertere debēt. At non solū hic
 cōmunis mod? obseruari assuet? ē: uerū & particularim uehementius
 allicitur & eas mulieres ardent? amare cogimur: quæ & magis hu
 miles & maiori simplicitate præditas esse iudicamus: quū partes eā
 nimū foeminis cōuenire uideatur: at si ex uis duob? cōplexiōib? pene
 pari quātitate diuisis ipsæ cōstituit: quas altera quæque prædomi
 niū: altera uero subsidiū sortiat: mulieres huiusmodi uerba ad aures

deulcedas atq; aiū ad uoluptates alliciēdū suauissimè explicat: mir-
 mre quodā dulcissimo ueluti quū fauoni? ipse flores ac teneras her-
 bas reū ac molli: aura nulla iactura cōmouet. Furore præterea i actio-
 nib? aut minādi modū ullū nequaq; promittit: sed quacūq; in parte
 dulcedinē mirū i modū ostētant. at quīs multū sagaces minime sint:
 eis tamē laxitudo ac noua mollicies uēustatē iparant, quæ sensus nō
 parū oblectat. Nulla deinde calliditate ea quæ sciūt dicere demōstrat:
 ueluti in minimis natu accidit, qui quāq; nō sentētiosa uerba profe-
 rat: ob simplicē inocētiā eos laudib? extollim?. Quā ob causā i nōnul-
 lis regionib? alienigenarū mulierū locutio maxio habetur in pretio: il-
 la aut cōiugū aspnat. Hæc demētia tamē illis præcipue iest, q loquē-
 di libidiē ad uaria sese applicātes partes quid dictū sint neq; diuidi-
 cant: neq; existiant: sed appetitu ducti garrūt, quæ deiq; res hoies
 q inter curiales faceti habētur: nō mediocri modo delectare assueuit.

Qua cōplexiōe uxores ducēdæ sint. Caput. xxi.

a Tuero quū uxorē ducere statuēdū sit: aut in lōgū tēp? ueneris
 cōsortes quærēdæ erūt, alia op? est cōplexione: ut eæ sagaciter
 respōdere sciāt: & ut uoluptati ipsi atq; afflictioib? (quæ amātes nō
 parū torquere assuescūt) mediū iponi facile sit. At quū aliis præstan-
 tiorib? corporib? affectioes a natura tributas aiaduertam?: nō parū mo-
 lesta hæc de qua nūc agim? cōplexio nobis apparebit. Cui? corpora pa-
 rū ampli? moueri queūt: q̄ ad mala pmittēda sufficere uideātur: neq;
 eoz; hitudo labores pferre potest: ubiq; enī carnib? abundāt: prægrā-
 des facies sortiūtur. Albo nō parua rubediē admixtō colore spargūt.
 Oculos nigros ingentesq; magna ex parte habēt. Tū hūerōz; tū du-
 niū corpulētia grossitudini sub cingulo cōtentæ haud exuperās esse
 (q̄uis quoquo modo sit) cōspicit. eis quoq; coxæ: crura: cubiti atq; ul-
 næ lōgitudine difformi insunt: neq; distinctā habitudinē continent:
 uerū sine differētia prope pariter p oēs partes distēdūtur. Huiuscemo-
 di deniq; & uiri & mulieres expansis pedib? ac magnitudine exuperan-
 tib? incedūt. Man? quoq; lōgas & hūore refertas sortiūtur.

An maresan foemīæ circa rē hæc magis desipiant. Caput. xxii.

a Thoies huiusmodi mulieres adamare minie idissonū ē: quū il-
 las & ad breuetēp? & ad corporis rātū obiciamētū appetāt:
 ga neq; illis uel muros scādere deceat: uel eas arma ad nos tutandos
 capere oporteat. Foemīæ tamē siue ex ignorātia siue ex maxia malicia
 prouēiat: quū ardentē uoluptatē inhiātes expectēt: huiusmodi cōple-
 xionis mares cupiunt, e quib? hoc solū cōmodum prouenit: ut carnis
 exuperantiā amplecti osculariq; queant. Alios tamē agilitatis act? de

fensioe hominib? condecet ab iis sperare no licet. Neq? ob hanc
 causam nimiu admiror: qui eos qui pictores laudare solent existimo:
 li enim maiore tepestate nostra laude adepti sunt: q? artuu partes ali
 quas sub aliis cōtegūt: quoy quepiam hominū naturā in fingendis
 imaginib? recte imitari non nouimus: sed id tantu existimat quatum
 precu in figura efficiēda expositu sit: & quales quātasq? rugas uestes
 ipsæ pro tractib? singulis contineat: quas partes oino redarguere uel
 laudare nequa q? quum? Nā si patricio atq; armoy dedito uiro indume
 ta illa minime cōueniat: mercatori alteriusue negociandi generis ho
 mini apta iudicari possunt. At si itali eas uestes aut galli cōtemnunt:
 hispani: germani aliaue exera gens illas aut similes quādoq; gestāt:
 qui quidē error nimiu excellens i populo habetur. Maxima enim ex
 parte plebei amore uestium uariaru cōsurisq; aut ligamētis capiūtur.
 Quādoq; etiā eos magnificiūt: qui crispōs: solutos: nigros: rubeos:
 lōgos: breuesue capillos cōtinet: aut qui perpolita cesarie cōpti foemi
 narū more nitet. Rudes nāq; cuiuspiā formositatē i capillis uti ui Sa
 soni is itā arbitrātur. At qui rectā hāc aiantū cognitionē hēre cupiūt:
 non tātū mēbroꝝ habitudines ispicere debēt: uerū quantā uiuacitatē
 claritudinēq; cōtineat: & quō expediti consistant: aut qua obscuritate
 opacēt. Oculi qppe albi par pulchritudis hēnt. at uero quū ii ipsi p
 minēt: aut expargūt q? maxie deteriores sūt. et quīs nigri pulchritudi
 nē hēant: eoy nōnullos bouiōs (ob similitudinē) appellam? tū quū ii
 genis palpebrisue aut supciliis ciliisq; exuperatib? cōtegūt: uel quū
 sua opacitate p nubila dēsa semper ispicere uidētur: ex iis tamen q? cla
 ra nigredie micāt & expediti sūt (quōs morēos hispani dicim?) cæte
 ris pulchritudine præstāt. Nā uidendi perspicacitatem cesu oculi ca
 printq; habere assuescūt.

De sanguineis flegmaticis colericis.

Caput. xxiii.

f. Anguine? flegmatic? coleric? bōæ cōpositiōis ē: laxitudinē ostē
 dit: neq; ei? oino p naturā exps est. Satis téperat? moderatusq;
 existit. hac cōplexiōe præditas haud plures p sonas iuenies: quæ tamē
 in cōmunicatiōe nimiu oblectāt. huiuscemodi hoies grauitatē cum
 q?ete demōstrāt. Ex iis medici præstātes fieri queūt: q? tamē lōge pspi
 tiores reddūtur: quū colerā medio i loco sitā habēt. Neq; plures ui
 res neq; nimia pnicitatē sortiūtur: sed bona téperie præditi sunt: suffi
 cientem expressiuam: uocem uero ad pangendum deterrimam tenēt
 Horum hominum habitudines eæ sunt: facies minor q? sanguine
 is flegmaticis istis uest: neque ea tanto rubore inficitur: immo &

eorū oīs caro sicciōr distinctiōrque in seipsa consistit: istos manū minores q̄ flegmaticos: sed longiores q̄ in colericis certe sunt: quos neq̄ tam durā: latā: fortē uel sint, quā lenitas atq̄ color non multum a sanguineis flegmaticis degenerant. Coxæ atq̄ cubiti cū opportuna aptitudine extremis correspondent: pedes ueluti manus habent. Crura a suris ad pedes usq̄; aliquali corpulentiuscula excedunt: neq̄ dissimili excessu lacerti suo modulo deturpatur. Quācūq̄; uel artem uel scientiā bene discūt. Mediū etiā in actionib⁹ obseruant. in ægritudinibus tolerādis non multū præstant: quos ad excipiēda remedia faciles sint. Parū in eiciendis missilib⁹ ualent: mediocri modo defatigari queūt. cibū potūq̄; mensurate sumunt.

Quæ & qualia corpora ex sanguine flegmate & melancholia oriuntur.

Caput. xxiii.

f. Anguineū flegmaticū melancholicū uel ad uerba uel ad actiones mediocri modo saltem idoneū nasci: pene impossibile est. Magno corpore isti ut plurimū sunt: colorē ab albedine: rubedine atq̄ nigredine confusum (ne distinctū dicam) habent. Vires & toti⁹ corporis formā uti flegmatici tenent. Neq̄ in operandi modū melancholicis dissimiles sunt: sed aggrediēdi auiditas sanguinis certe est, qui tamen tantū & a flegmate & melancholia premitur ut ipsi⁹ solum de fideriū superesse uideat. Mediocrē uim ad sustinēda pondera sortuntur. exiguā pernicitatē & pessimā temperiem possident. Loquelā atq̄ uocem expansam ac sine sale tenent. nimirū & crebro ab ægritudinib⁹ uexari assuescūt: a quibus eos redimere perdifficile est. Plurimū eibi appetunt: quos potu mediocri sustineri queāt. Hanc habitudinem sortiūtur. eorū facies maiori osse sed minori carne q̄ flegmaticorū constat. Brachia atq̄ crura unca quoquo modo cōsistūt. Manū crassæ uti flegmaticos apparēt: sed strictiores ac duriores sunt. Neq̄ pedes manib⁹ dispares habēt. in longū atq̄ lēte defatigari possunt. Neq̄ a labore multū premūtur: neq̄ uires (quos nimirū exerceatur) affligūt. neq̄ eorum in iaculatione ualet.

Prologus.

Iam late in sanguinis complexione: de singulis corporib⁹ quæ eoducētē constitui queūt: explicatum est. Neq̄ illis opportunam distinctionem denegauim⁹. at in tribus uenturis tantas diuisiones agere non penitus oportet. Eæ equidē per superioris ordinē haud magna cū difficultate appræhēdi poterūt. Quā quippe ob causam eas partes solum explicare conabimur: quæ a reliquis longo interuallo distant: & maximā actionum dissimilitudinem agunt. At eæ quæ superioribus

quoquo modo cognata erunt: cum illis simul procedent. Vires hæc tamen facilius percipi queat: uniuersum ordinem in hunc modum statuemus. Speculandum quidem est: quis cuiusque complexionis locus per propriam magnitudinem sanctus sit: neque bonitatem & uim cuiuspiam iuxta copiam illam quam retulimus negligat: immo & corporis in quo constituuntur formationem extimari debere: per oportunitatem est. Et hoc modo ipsæ tum maioris tum minoris puritatis (uti erunt) iudicari manifeste poterit, quas tunc meliores esse intelligimus: quando corpus perfectiores conformioresque suæ complexionis habitudines possidet. Quo quidem itinere facile est apprehendere, quam portionem singula elementa corpori impendant: quis eam summo pere abscondat. Vox atque melancholicorum expressio crassa ac rigida est. At quis homo qui multum melancholice fortitus est: aliam complexionum participationem cum gracilitate loquatur: semper illi durities restat: neque ipsius uerba ulla in parte conglutinari uident: sed omnes partes contingere indeque reflecti apparent. Et quum colerae uox uel flegmatis uel melancholice admixtione pinguescat: & ibecillitate & lenitate cum minima uerborum incisione obseruat. At sanguis uiuacitate cum distinctione semper retinet. Flegma demum & si grauedine & tarditate dimittat: non propterea laxitudinem uel expansionem omnino eicit. Neque aliter suas proprietates per corporis habitum formamue singularem obseruat: maxime in digitorum summitatibus & tactu: ueluti si e melancholia exemplum capere uelis: quæ manu uolans duras solidas & aliquantulum concavas pro sui magnitudinis differentia semper efficit. Neque frontes ad anteriorem partem propensas unquam deserit: quæ adeo ursi similes sunt: ut eas si uelis ursinas non inmerito dicas. Immo & huiusmodi complexionis ossa nodosa consistunt: & membrorum habitudine curuam possident. Singulas denique complexionem illic inquirere licet: ubi eas suo modo simplices uel singularem saltem tractauimus & tunc iuxta similitudinem quam corpora circa quamlibet earundem complexionum sortietur: ea nobis diuidentur erunt.

Argumentum.

De Lementorum ordine alia in parte exposuimus: ut complexionum qualitates ostenderem. At illic coleram secundo in loco collocauimus. Quam autem quam per præcipuam in præsentiam tractare talem? ut eam rectius diuidamus: illam in prima fronte semper statuere: ut de sanguine suo loco fecimus: opus est.

De colericis sanguineis. Caput. xv.
Colerici sanguinei populi temperati & maximi anhelant sunt.

& neruis & ossibus q̄ bene comuniti nascuntur. Carnem etiam sicam
 hūori sue carētem (ut strictius eu auctore dicam) pro sui magnitudi-
 nis differentia tenent (quæ enxura ab hispalsi recto uocabulo dicitur)
 Apti ad oēs artes existunt: & in us singulis multū elaborare queunt. In-
 uentio illis familiaris est. in oibus suis actionib⁹ & si tardiores q̄ sua
 sanguine inciperēt: sint: id tamen patientiæ diuturnitate compellant:
 quis min⁹ p̄nices & non tantū in iactu præstantes: expiri soleant: præ-
 fertim in leuib⁹ rebus. in palæstra sunt constatiores: qui quū altas ha-
 bitudines sortiuntur: satis in motū ascendunt. Formā tanto cole-
 ræ similimā cognatioreq; obtinent: quāto illius maiore portionem q̄
 sanguinis habet. Mēbra bene per oēs partes diuisa tenent: quā ob re-
 quum nudi patescunt: cæteris excellūt. Pedes minimos pro corporis
 magnitudine possident. crurum poplites graciles: suræ uero rotundæ
 atq; breues: minima quoq; genua sunt: et coxarum grossitudo in me-
 dio sui consistit, quæ ab ortu maxime expeditæ sunt. cingularem locū
 subtilem potius q̄ mediocre sortiuntur: quæ uegetiorem reddi neq;
 ullis uoluptatibus neq; tempore speres. lacerti graciles sunt: sed bra-
 chiorum partes illæ quas cubitorū nodis finitimas & tabulas appel-
 lan ostēdim⁹: rotunditate gaudēt. Ast tori suffarcinati & prope cubitū
 breui circulo cōclusi uisuntur. Facies aquilinæ & supra se cum sagaci-
 tate consistūt: neq; inde plures prospicere ac petere partes cum breui
 motu atq; momēto deserunt. nō tam suauēs uultus q̄ si sanguis mi-
 ret: habent: quanq̄ per labore solitā pulchritudinē augeant. Sanitate
 atq; constātia præstant. in uerbis explicādis mediū possident: sed præ-
 stantior loquellæ uox illis inest: neq; in pangendo laborant. multū ex
 istis tanta cū mēbrorum oīum agilitate atq; solutione consistūt: ut
 conueniētia loca ex seipsis possidere cernantur: & circumstātib⁹ excel-
 lere iudicētur: q̄q̄ ex nulla alia actiōe (præter apparētiā) idipsū colliga-
 tur: ex qua huiusmodi animates cæteros superare facile apparet. inter
 istos uel melancholia tertio in loco coniuncta: homines illi sunt: qui
 reliquos tum in longo cursu: tum in ambulatione uincere possunt: e-
 quib⁹ nonnulli etiam numiū edaces experiuntur. Ad pristinos tamē uer-
 tumur ne istitūtū deserere uideamur. Qui nō tam cito uti dixim⁹ uel
 discūt: uel res ad memoriā reuocāt: sed præteritorum locorum in qui-
 sitione tanta ad mentem reducunt: ut id qd̄ inquirebāt magna ex par-
 te reperiant. Isti atq; illi quos tanq̄ solos colericos diximus inuenti-
 di sufficientiam continent: & plures tum artes tum scientias in noua
 re queunt. Ex reliquis & enim nōo profunde nisi iter ab aliis accipiat:

progređitur nonnulli ex huiusmodi hominibꝫ sunt qui sanguineo
rū habitudine habere uidentur: præter facies lumbosqꝫ quia illis ad
huc colerae speciem (uti habent) demonstrant: e quibus uel grauem
uel debile alicui inuenire extra naturam quodammodo est. Quo fit ut
reliquis oibꝫ in rebus ab illis peragendis excellat in quibꝫ uel letitia
te & nimium cocitato motu opus sit. Tantū atramen furore habent: ut
distemperari quoquo modulo appareat. Ingeniū eis uti huic complexio
ni deberet: nequaquā feruere assueuit: ipsi enim uel illud impetu inter
rumpūt: uel expectare contēnunt.

De colericis sanguineis melancholicis.

Caput. xxvi.

q. Vum melancholia iis duobꝫ superioribꝫ complexioibꝫ tertio
in loco applicatur: ambas & ad discendū & ad agendū minus
aptas efficit. Corpus enim id durius rudiūsqꝫ & laboris minus sensi
bile illius aduentu redditur. Capita atqꝫ humeros tū maiores tū ro
tundiores possidēt. Satis distemperate appræhēdūt. Pene omnes isti
fortes cōsistunt: & laboris nimium tolerant: in quibꝫ diutissime durant
Solet quoqꝫ in istis laudabilis regnare memoria: in uentioe equidē cū
celeritate atqꝫ retentioe satis optima utuntꝫ. existis aliqui magnā pul
chritudine atqꝫ aurā habent. Huiusmodi corpora ex sanguinis & co
leræ paribus portionibꝫ constitui demonstrātur: immo & per tactū so
lū recte appræhendunt: diiudicanturqꝫ: quanqꝫ in omnibꝫ suis actio
nibus: & in ipsarū sentiendi modo duricie detegant. Subtiles aspectu
apparent: qui quū aliquā petūt partem: toti simul contūcti uoluunt
& sese cōuertere solent: quæ res ad eorū aurā non parū cōfert: id enī
politie quadā agere uidentur. Neqꝫ unqꝫ uox in illis uel crassitudinē
uel asperitatem deserere assueuit.

De colera sanguine & flegmate.

Caput. xxvii.

f. I melancholia huic superiori corpori natura dement: & in eius
locū flegma subsequatur: id humiliter obediētūsqꝫ circa disci
plinas redderet: quanqꝫ minores corpus uires haberet: neqꝫ illas quas
possidet nunc tanto cū robore utitur. Eorū caro satis lenis & tactu dul
cis est: & si tarditate semper habent: ea profecto non nimia est. In me
dio ualent: sed in longū præstant. Maiorem carnis copiam a cingulo
deorsum qꝫ seorsum possident. Neqꝫ alio modo de brachis dixeris: Pe
ctora eo modo rotunda tenent: ut pyramidis speciem gerere uideantur
Eorū capita sufficienti magnitudine constant. Virū culmē quandoqꝫ
obtinēt: sed pnicitatis præstantiam nunqꝫ consequuntꝫ. Muscula me

diocri pondere ac mollicie prædita conuenienti modo iaculantur.

Colerici melancholici.

Caput. xxviii.

c. Colerici melancholici fortissimæ complexionis sunt. Artus nimium collectos habent, quos omnia membra magno ubiq; fundamento constare ostenduntur: et ad oppugnandum & ad defendendum neq; moderate neq; subtiliter sed proprio robore pro uiriu magnitudine ualent. Cæteris diutius uiuere per naturam queunt: tum propter coleræ temperiæ tum etiã ob melacholiæ duriciem ac resistentiã. Quos quoq; ob causas quæcunq; laborem animal: conuenientem multum tolerant. Inedia optime sustinet: & cibos copiam capere & sine stomachatione digerere possunt. Tam bonas pangendi uoces habent: ut eæ in altitudine feritate amoenitateq; cum uariis huc atq; illuc (uti opus est) in flexionibus cæteris præstare maxima ex parte experiantur. Colerici enim & si e gutture canunt: & uocem indefessam possident: ea nimium gracilis est. At melancholicis e contrario crassa: dura & magno cum robore & a capite uox est. Quam ob rem hoc in corpore organa ad huiusce facultatem conuenientia cum medio maxime opportuno ac temperato formantur. Ad xxxv. suæ ætatis annum maiores natu uideri que esse assuescunt: indeq; per longum temporis spacium sine apparentiæ discrimine sustinentur. Nimirum uires habent cum quibus aduersarios (siqui sint) satis offendunt. Neq; pnicies sunt: neq; leuia iaculantur. Nam grauiã commouere non parum est. Quam rem fortibus familiarè semper derelinquimus. Cum mediocritate discunt: eas res præsertim quæ ad actum spectant: & membris conueniunt, habitudines non tam inferas quam colerici: neq; tam superas aut latas uti melacholici tenent. semper equidem priori præcipue assimilantur: et osse & neruis abundant. Non alto pectore prominent: quamuis id optime conditum uegetumq; sit. Ex istis fortes equorum agitatores experiantur.

De colericis melancholicis admixto sanguine.

Caput. xxix.

q. Vum coleræ & melacholiæ sanguis consequitur: homines celeriores: leuiiores & subtiliores redduntur. Meliore expressione habent: quamuis haud multum a sanguine dimoueri nequeant: qui illis tamen indiscendo nimium prodest. Digitorum summitates duras & aliquatulum graciles supra superiores possident: sed uola manus sepe latitudinem retinet. eorum color non tantum rubedinis quam sanguine continet: neq; tam niger est: ut a melacholia peius prodire iudicetur. Horum plures a gressu colore quodam induuntur (quæ ob nigredinis uicinitatem itali brunum: nos uero

morem: cōmuni uocabulo dicimus) Neq; huiuscemodi homines
 inepto corpore esse assuevere.

De colericis melancholicis flegmaticis.

Capit. xx.

a T uero quū sanguinis locū flegma occupat: minus cur sunt
 quanq̄ laborem patientius pferant: que tamen lente quoquo
 modo consumunt: nullū attamē corpus hoc: factus in longū defa
 tigi potest: res graues cū cōuenientia tractāt: leuitas q̄ppe illis ubiq;
 deest. Hos facies longiores poti⁹ q̄ mediocres sunt: sed maiorem
 magnitudinē q̄ possident: certe demonstrāt. Pedes atq; man⁹ inter co
 lericos & flegmaticos tum magnitudinē tum duriciē sitas fortiuntur.
 Mēbra p̄ oēs partes satis uegeta obtinēt: nimia ex pte proceritate præ
 stāt: haud cum celeritate discūt: uerū quum diutino tempore studere
 possint: multū docti per tepus fieri queunt. media temperie sunt præ
 diti. expressione lenta & nō bona loquuntur. Voce sublimem & crassā
 potius q̄ mediā tenent.

Colerici flegmatici.

Capit. xxii.

c Olerici flegmatici ossis ac neruog; plurimū: carnis uero mini
 mum tenēt: præter eam quā a genib⁹ cubitibusq; deorsum for
 tiuntur. Pedes ac man⁹ grandes habent: quæ iuxta ossium neruorūq;
 magnitudinē molles sunt. Facies graciles & longas possident. proce
 ri statura multa ex parte eriguntur. Neq; propti neq; leues sunt: sed le
 tore in principio manifeste laborant: tum propter coleræ assuetum im
 pedimentū (ne uelamen iterū dicā) tum etiam propter grauedinem &
 tarditatem flegmatis. illud tamē uniuersim fieri scias: omnes eos tar
 dos uideri solere: qui rem cum discretione ac prudentia aggrediunt̄.
 ipsos etenim cū temperie ac moderamine ingredi necesse est. quæ res
 rapidū motum prohibēt. Ast alii qui certamen sine consideratione cō
 mittunt: quibus lenti per naturā sint: ueloces ab effectu apparēt. Neq;
 huiusmodi demōstratio procul & a demētib⁹ & a reliquis qui ob ra
 tionis inopiā infreni iudicātur: abest: in quibus quanq̄ reuis & sopo
 rata uis sit: quū eam rapide primo ipetu conuciant: us qui illam susti
 nere non norunt: & magna & cita uiderur. Ut finem attamen coleræ
 flegmaticq; simul imponamus: illuc redire peropus est: ne longius q̄
 oporteat uagari uideatur. At hoies ex utraq; cōplexiōe cōfecti: in reb⁹
 quæ & ad mētē & ad corpus spectāt: mediū obtinēt: q̄q; in discedo ma
 gis præstēt: in agilib⁹ q̄ppe non multā leuitatem adipiscuntur: sine
 qua oēs corporeæ actiōes minimā aurā fortiunt̄. neq; hos brachio ia

culatores dicas. Eucienti enim facultas pernicitati conformari expitur.

De colericis flegmaticis sanguineis.

Caput xxxii.

c Olericus flegmaticus sanguineus leuior: temperatior & celerior nascitur, cuius habitudines aliores breuioreſq; sunt: in digitorū capitibus aliqualis duricies cōſiſtit. Facies minus longæ & quo modo carnoſiores ſunt, celerius colligunt: ſed laboris impatiētioreſ ſunt. Multo bonā apparentiā atq; cōuerſationē habet: circa uoluptates moderati ſunt: eaſue moderate (ut uerū dicā) p naturā appetūt.

De colericis flegmaticis melancholicis.

Caput xxxiii.

a T melācholia tertio i loco pro ſanguine ſubeūte: corpora omni ex parte duriora & membris uegetiora reddūtur: maxime ex aduerſo. Minus tem pati & ad diſciplinā minus apti iſtiusmodi uiri cōſiſtunt. Tardiores quoq; ſunt: & diutius laborare poſſunt. membrorū habitudines latioreſ curuatioreſq; habent. Neq; leuitate: neq; iactu: neq; celeritate ualent: ſed magno robore (ob perſonæ uarietatem) ut plurimū ſunt: quanq̄ non tantum a ſuis uiribus uti alii faciunt: pro roboris copia iuuari queant.

Prologus.

In capitibus quæ ad ſanguinem atq; colerā pertinebāt: & in earū uariis permutationib; dūmodo hæ antieret: corpora magnæ ſubtilitatis atq; indiſtriæ tam in aduerſa q̄ in bona parte oſtendimus. Nam quanq̄ eorū aliqua p uoluptates degāt: ut iis cū ſagacitate uti queant a natura iuuantur. Vterius autē materiē exaſperare licebit: quum ad melācholiā & flegma nos deſcēdere oporteat. Inter quas quidem cōplexiones homines ad graues labores perferendos apte cōfectos & ad res pingues atq; craſſas ptractādas & ad tolerādos maximos cuiuſcūq; generis cruciatus minima cū ſenſatione idoneos inueniem;. Quāuis illud aſaduertas uolum: in quib; & ſanguis & colera ſecundū ac tertiu locū quouis ordine pmutato ſortiunt: homines ſatis idoneos naſci: ad res corporeas præſertim pertractādas: per intellectionē nāq; haud multū ſcandūt: neq; illic ubi pueniūt: magna cū ſubtilitate diſcernūt: neq; facultatē quā tractant clare explicant. At hac in parte ordini a nobis aliunde obſeruato quo melācholicos flegmaticis præpoſuimus: minime derogare ſtatuum;. Quanq̄ ſi eorū cōuerſandi modū ſolum agere deberemus: flegma longo interuallo antieret.

De melancholicis sanguineis.

Caput xxxiiii.

m Melancholicos sanguineos: proptos atq; duros experimur. ma

gnam iuncturam in modo rigore sine inflexione ac moderamine tenet. Forti complexionem constant & sufficientes vires possident. Frigora atque æstus cum singulis temporum affectionibus (ne mutationes dixerim) mirandum in modum sustinent, parum & sine ulla sale discunt. Plura eque dem petunt: neque quod illis coueriat considerant, id enim solum animaduertunt quod prima fronte illis occurrit. Quam quippe ob rem fastidiosi discipuli sunt, laudabilem memoriam ob melancholicæ principatum nequam possident: quamque ei conseruatio atque retentio appropriata sit, id tamen intelligendum est: quando alia complexio præcedit: quæ ea quæ precipit ipsi melancholicæ transfert. At sanguis in hoc corpore subsecutus tantum prioris complexionis fortitudinem summittit: ut celeritatis portionem tantum retineat: ab eaque ex suis omnibus muneribus solum iuuetur: uerum solutione atque subtilitate & ad recte discendum & ad pulchre operandum priuatur. Quamcumque re actualem mediocri modo quam summam cum duricie agere queunt, medium quoque & in cursu & in rerum magni rigoris & ponderis iactu possident: quas res per accliuia loca melius conficiunt. Vires altas (in imminetioribus membris partibus dico) continent. Comuni modo defatigant: temperant namque minime adipiscuntur, nimiam ciborum copiam appetunt, quam sine personarum grauedine abutuntur. Parum a siti uexantur: & quis multum biberent uini exuperantia eorum cerebrum rarissime expugnat. Neque propensi ad ægrotudines sunt: neque eas omnino uitare queunt, at medicinis male obtemperant. Faciem minima cum molestia rotundam & osse & carne bene formatam habent. Neque aliter per cætera corporis membra consistunt, latos humeros sortiuntur: quorum latitudo brachia fortificat. Eorum manus curtae: latae & durissimæ sunt. Digitorum capita stricta quæ & asperitate & rigore multum excedunt, nimium cum manibus astringunt ubi eas amplecti possunt. Pedes breues atque crassos rotundos (ut planius intelligas) habent: quorum anteriores partes ad intra potius obcuruari quam medio modo consistere apertum est, locutionem furibundam: & uocem temperatas aures offendentem sortiuntur solent.

De melancholicis sanguineis colericisque.

Capitulum xxxv.

Quando melancholicæ & sanguini colera comes inhaeret: corpus ad maiorem temperantiam uim reuocat, quod attamen semper insipidum remanet, longius isti defatigantur: ediscuntque melius, in actionibus non tam accliuia appetunt loca: neque tam rigida arma illis conueniunt. Fortiores sunt. Manus longiores æquioresque tenent, quas ob

suam grossedinis similitudinē cōsecutas non absq; iusta causā (supius diximus) cū quib; tamen minus q; superiores astringunt, cætera membra molliora possident, pronuntiationē minus aspera & uocē suauiorem sortiunt. Faciem neq; corpulentam neq; gracile tenent. Humen mediocri latitudine constat. Cubiti atq; coxæ & brachii & cruribus sufficienti proportione respondent. Pedes atq; man; opportuna longitudine porrigunt: quis ad latitudinē declinare uideatur. Ex huiusce modi compositione homines cæteris sæuiores nascunt. Sanguis etenim semp commouet: & hoc i corpore cū asperitate sed melancholiæ duricies & inimicicias sustinet referuatq; & iniurias tam in longo q; in breui tempore recordatur: & colera quū incēdit excitaturq; uindictā magnis cū ferocia atq; furore exequit. At ubi cūq; eæ tres complexionēs simul sunt: dūmodo uel melancholia uel sanguis corporis imperiū obtineat: crudelitatem hanc retinent. Colera quippe non tātā imperandi facultatem sortitur: ut uel iniurias obliuisci uel offensionē uel quāuis aliā acceptam imaginatiōem depellere faciat. At quī melancholici sanguinei crudelius optent: & sæuiorē nocendi animum habeant: nō facile suos affect; explent: si coleræ præsidium illis deest. G. A. neq; hunc crudelitatis excessum istor; cupiā (pro nostro ingenio) quis nō sine discrimine deneges.

De melancholicis sanguineis flegmaticis.

Caput. xxxvi.

m Elancholicus sanguine; flegmaticus nulla in parte rectā mēsuram obseruat. Duriciem quippe cū celeritate ac laxitudine possidet ubi tanta itaq; confusio regnat: quis agilitatis claritudinisue sufficiens locus usq; relinqui poterit? sæpe ægrōtant & cū difficultate mederi possunt. duricie in actionib; deturpant, quas cū uehementi impetu aggredi (quī nequeant) cupiunt: eorū equidē effectū huic parti contrariū uidere solemus. Membra uasta ubiq; habent, neq; pernicitas neq; eiciendi facultas illis amica est. manibus tenacius cæteris rigore quodā a temperie omnino alieno astringūt: tum propter melancholiæ duriciem & sanguinis celeritatē: tum etiā ob flegmatis ad amplectendū magnitudinē. lacertos crassos & magnas man; possident, quæ & si longitudine nō tamen latitudine excedūt, quarū uolæ profundæ sunt: & exuperatē rigore continēt. omnia quæ manuum uiribus fieri possunt: isti reliquis præstanti; agūt. uti ligna rumpere: ferrū torquere: uel solo iacētē hastam a cōto subleuare: brachio pēit; ante se porrecto: nam quū parū inferius caperet: id alii plures meli; ipsis

facere potuissent. Magna eorum pars pessimis signis iuxta vulgare disciplina denotari assuescit: ueluti diffusos oculos: raras dentes: cuncta (imo continua saepe) supercilia atque huiusmodi idiccia habere. Illud tamen animaduertendum est: illis omnibus qui has tres complexiones pene pari mensura diuisas & nimia cum magnitudine contrahunt: quae huiusmodi signa desunt: non turpitudines desunt. Neque istiusmodi idiciorum uel possessio uel carentia: illos deteriores melioresue reddit. Iti etenim maxima ex parte uari sunt. At quando signorum istorum aliquod cuius bene complexionato homini inesset (quod raro accidit) non uicium sub illo denotari solitum: sed per naturam haberet. Istiusmodi compositionis homines in faciem diuisim? In & enim qui melius discunt bonam faciem tenent: & paru comixti sunt: clarum colorem habent: & sufficienti in modo aut saltem quiete loquuntur. At permixti fortiores sunt: & magnas & crebras uoces imittere solent: duri etiam existunt: & parum discunt. Alia demum postrema uel pars uel cohors: quam opaca uel fuscā cum auctore diximus: mixtionem habere ostendit: quae non nisi membrorum artuumque oppressio est: quae & actionem & itellectionem impedit: quae fit ut ingenio hebetes: corpore uero ibecilles experiatur: ob quam quoque causam male atque haesitater loquuntur: operanturque. *G. Ayora.*

e. T si differentiam inter claros atque fuscis ostendimus: nodum plenum exposuimus ordine: quo singuli adinuicem pro istiusmodi discriminis differentia cognosci debeat: quam huiusmodi re praeccepta includere eaque litteris madare haud facile est. Verum tamen uero quum aliquot dies (quos paucos) in ipsius rei indagacione intendimus assuescimusque ad aduertere: impressionem ac similitudinem quamdam effingimus: quae nos circa quolibet decipi uetat. Ut non sine aliquo documento tamen lectorem deferamus: exemplum hoc benignè excipe. Considerandum etenim est: uti quum duo eiusdem speciei atque qualitatis ligna uidemus: quorum alterum sanum solidum & ex omni sui parte ualidum: alterum uero marcidum atque corruptum consistit: quorum etiam differentiam primo aspectu appropinquamus: non aliter animata claritudinem perspicacitatem: uel grauedinem cum laxitudine praeseferunt. Qua in parte tanta dissimilitudinem experimur: quanta ex disparibus complexionibus uix oriri potest. Neque quomodo id intelligi debeat penitus reticebimus. Duo equidem colerici esse possunt: quorum alter durus: fuscus: coelusus: & paru distinctus sit: at alter apertus & rempetatus existit: quem melancholicus quispiam distinctus longe magis comunicando oblectabit: si caeteras sui similes affectiones sortitur: quam oppressus ille colericus: quam illi praecipua in complexionem conformetur.

De melancholicis colericis.

Caput. xxxv.

m Elancholicos colericos forte cōplexionē habere & magnō rō robore resistere atq; offendere ex ante dictis patere potuit. Parum discunt: neq; memoria præstant: sed in actionibus secum concurrere durū est. Mediocre inuentionē in rebus agendis sortiuntur: potētes palæstricæ non solutione aut corporis agilitate sed ob uirium copiam coniunctionēq; sunt: pernicitate nequaq; adipiscuntur: sed ponderosas res ualide eiciūt. Omnia mēbra curta & magnis ossib; & neruis condita possidēt, quā rem at tamē in facie: lacertis atq; poplitibus maxie ostēdunt, rotūda capita iter magna & media habēt. Faciē itra se curuā (quā hispani chapadā uocant) sortiuntur, cui; magnitudo accipere degenerare minime uidet. Manus latæ atq; duræ & mediocrem longitudinē habētes sunt: & quicquid illis capiunt nimiu infestant. Magnū quauis in re labore perferunt: neq; ulla in parte celeres sunt. Extra naturæ normam pene infirmantur: temporis tamē (quū id accidit) discursu mederi assuescunt. Istō; uoces soniores q; ceterorum hominū sunt: quicquid apprehendūt diutissimo tēpore retinēt: & ubi consistunt magna cum duricie perseuerant. Mediocri proceritate sūt: sed latitudie exuperāt. Magni canes quoq; (quos aprarios dicere possum;) istiusmodi cōplexionis meliores cæteris sunt: imo etiā & equi quib; in iusta pugna utimur eadē cōplexione præstant, ex aliis eteni ad id idonei rarissime prodeunt: quāuis quum colera ipsa anteit: præstantiores experiantur.

De melancholicis colericis sanguineis.

Caput. xxxviii.

q Vum sanguis his duab; complexionibus cōiungitur corpora quoquo modo celeriora: leuora & in iactu ualētiora reddit. melius discunt: quū id neq; adhuc sūmopere agāt, huiusmodi hoies & aptiores corpore sūt: & pulchriores in actiōib; apparēt, deteriorē uocē q; superiores sed expressiuā meliorē sortiūtur: ad ifirmitates propēiores nascūtur: & labores min; pferūt. Maiorē carnosiorēq; faciē habēt, pedes atq; man; curtas: uegetas & duras tenēt: sed digitor; ultia extrēa dura & gracilitate quoquo modo prædita obtinēt: manib; satis astringunt, reliqua demū mēbra aliquantulum q; in melancholia & colera subtiliora sunt.

De melancholicis colericis flegmaticis.

Caput. xxxix.

m Elācholic; coleric; flegmatic; q; simul & si uegetis mēbris cōstat: id ityētib; denegare nō pōt. Ingētē ac pōderosā molē in se hēnt: cui uirū copia nequaq; deesse assueuit, & in discēdo & in agendo sunt tardi: quāq; personarū laxitudine minime laborent. Duricies

si quidem ac teperies primarū coplexionū flegmatis laxitudine susti-
nent atq; coterere videntur. Longu ac ualidum laborem nimum fer-
re queunt: quo quide discursu nō minus edificere possunt: q̄ alii qui-
bus maior cocipiendi celentia sancita est. satis sani consistunt: loquela
atq; uocem aliquatulu diffusam possidet. proceritate & ossium & car-
nis multitudine præstant. Eorū capita atq; facies a longe uideri queunt.
Crura atq; brachia crassa sūt: & æqua fere grossedine coextenduntur.
Prægrandes manus nō multu duras tamē tenent.

De melancholicis flegmaticis.

Caput xxx.

melancholicus flegmaticus haud multo dissimile marcidis in-
hūore & putridis lignis coplexionē habet: quæ duriciem cū
asperitate ostēdūt: & facili rūpuntur impulsu. Neq; aliter huiuscemō-
di coplexionis corpora experiūtur. duricie quippe ac molliciem cum la-
xitudine tenent: et inter hæc tanta mala: alio longe deterrimo premū-
tur: nec suos etenim defectū cum sufficientia cognoscunt. Ex his equi-
dem quē epiam uel sapientē nasci uel fieri: quanq̄ diu studuisset: pene
ipossibile est: altera nāq; alteri coplexioni tā nocua est: ut non solum
illi fauorē denegeret: sed ea quoquo modo conturber. nmiū graues sūt:
& iaculant. non queunt. Plurimi inter eos capitonēs & duræ ceruicis
sunt. Satis uirium quoq; ob personarū uastitate quandoq; habent. At
sua ui non nisi in infimis artibus uū (imō abuti) queunt. Pingues uo-
ces atq; interruptas ubiq; possident. laborē haud æquo aīo capeffū.
Nulla in actiōe tantū ualent: quantū in absumendis cibus aperte præ-
stant. Eorū aspectus atq; familiaritas & horrorē iducūt: & nmiū rudita-
tis habēt. infirmi p naturā & tactu itēperati sunt. Eorū capita cætera
magnitudine uincūt: neq; idipsum pedes manusq; agere negligunt.
Reliqua mēbra nodosa sunt: quorū artus omni formositate priuant.

De melancholicis flegmaticis sanguineis.

Caput xli.

Vum melancholiæ aut & flegmati sanguis superiorū corpo-
rū modo cōmiscetur: celeriores omnib; in rebus homines red-
dit: q̄ & magis disciplinabiles sunt: & molestiores sanguinis aduentu
fiunt: quū minus firmitudinis semp ad deteriorem partē confugie-
do teneāt. Pessimas huiuscemodi uiri tū habitudies tū aptitudinē forte
cepūt. fusco iter uiredinē & nigredinē colore ificiūt. Eorū cogitatio-
nes terrestres mirū in modū sunt: neq; istorū cursus aliorū hominū
incessum supare uidetur. In palæstra atq; iactu nequaq; experiuntur:

huiusmodi quippe res illis nullo pacto cōueniūt. expressionem ualidam satisq; distinctam quis quoquo modo raram sortiuntur.

De melancholicis flegmaticis colericis. Caput. xlii.

u. Erū si pro sanguine colera subient: paululū temperatores redduntur. sed hanc affectionē nunq; cum opportunitate possident. sagaciores tamen omnimodo (quanq; haud inulte quū tardiores etia experiantur) fiunt: uberem quoq; carnis copiam habent. Laxas uires tenent. in longum mediocri modo defatigari possunt: si eos a suo gressu nō impuleris. uoce meliorem sed deteriore loquela possident. ægritudinibus minus obnoxii. & ad disciplinā minus propensi nascuntur: quanq; illius maiorem portionem labente tempore capere possint. Omnia mēbra uasta & uires cōæquas habēt. habitūdines in feras tenent: colorem uero inter album cinereūq; cū nonnullis uiridibus uenis sortiuntur. Prologus in flegmate.

Melancholiā in nouem diuisiones uti cæteras cōplexiones discretam hactenus ptractauim?. At in calce flegmaticos collocare mēs: quū eos semp ultimos instruxerim?. in quibus magis bella corpora (ut eorum pulchritudinē nō sine aliquali irrisione dicā) describēim?. q̄ in illis i qb? melācholicā cōplexionē præposuim?. Quāq; illud (quū uerum sit) negare nō liceat: hæc uidelicet illis & ibecilliora & magis pigra expiri aialia. male se in actionibus iuuant: bonum tamē aspectū ad quiete manēdū habent. Eorū mouēdi se mod? hic est: singula mēbra quasi irrita & sine cōmuni aliorū assensu incedere uidentur. Neq; subtile ingeniū possident: neq; multū discunt. industrii aut malitiosi nequaq; sunt. Vbi flegma etenim principatū obtinet corpora plane incedere maxima ex parte experimur: neq; id a propria uoluntate semp procedit: uerū a putudinis iopia p sæpe fieri aiauertimus. Quum eorum quippe natura tam tarda sit: in postrema cōplexionū parte ipsorū affectus differere haud iniuria censuimus.

De flegmaticis sanguineis. Caput. xliii.

f. Legmatici sanguinei & carnis copia ab ortu abūdāt: & eorū magna pars p tēp? pinguescit. Pulchri sunt uisui: quū neq; politi neq; ad ullā rē agilē apti expiātur. quū defatigāt: uberrim? sudor ab illis defluere assuescit. laxitudinē cū uēustate possidēt. Quæ res multienb? potius cōuenit. mediocri modo discūt: & quæ sciunt cum audacia recēscent. hoc tamen non nisi in uerbosis rebus intelligas. nulla in re celeritatem habent. Boni comites experiantur: in unum fere modum semper consistunt. Neq; pernitate neq; iactu ualent. Neq; ulla

in actione excellere possunt. Bonam expressionē: uocem uero planam
fortiuntur. Cibo atq; potu temperate utuntur: quanq; inedia cum
sufficiētia tolerare non queant. ad id enim fortis complexio requiri-
tur. Nam quanq; aliqui existimēt eos qui celerius digerūt: famem
min⁹ ferre posse: harū utraq; partē bona aptitudo fortificat. ueluti in
colera cōpertum est: quæ uehementi⁹ sanguine & senit & laborem to-
lerat. Neq; aliter q; cibos deuincere nequeunt: inedia ferre nō possunt.
Immo & quū ab ægritudine euadim⁹ cibi auidi mirum in modū exi-
re solem⁹: exiguo attamē cibo stomachamur: neq; tūc propterea abs-
q; crebro alimēto sustineri possum⁹. quo quidē ordinē infirmos eos
appellam⁹: qui plurimū cibi uno in pradio assumūt: si id non sine lon-
go temporis spacio digerunt. Neq; aliter de iis censem⁹, qui nimiam
ciborū copiam continue petunt, qui deniq; oēs dissoluti natura sunt.

Illuc autem redeundū est: illi nāq; quos superius agebamus: habi-
tudes bene distributas habent: & bona magnitudine nimia ex par-
te consistunt. Colorē ab albedine atq; rubedine cōmixtum tenent. Eo-
rum os nimia carne ubiq; tegitur. manus molles ac mediocres sortiū-
tur: quæ cū cæteris membris & uisum & tactū oblectant. Faciei ma-
gnitudo inter utranq; cōplexionē consistit. Longas atq; æquas suras
tum crurium tum brachiorū (ut latiusculo nomine utar) possidēt. Eo-
rum plurimi pulchritudine præstāt: maxime mulieres. At quæq; fœ-
mina his diabus complexionib⁹ abundans multum lactis (quū ad
id peruenit tempus) habet: & ciborum ubertatē appetit. Industria &
enim carent: ut aspera loca uel ascēdere uel descēdere ut pabulū quæ-
rant. Ex se quoq; laxitudine laborant: quā ob rē eas uictu reficere oportet.
huiuscemodi quoq; fœminæ facile concipiunt. At inter colericas
steriles esse sæpe assuescūt: quæ etiam partu cæteris rariores nimia ex
parte sunt.

De flegmaticis sanguineis colericis.

Caput. xliiii.

q Vum colera flegmati atq; sanguini coniungitur: personas for-
tiores: sagaciores & temperatores reddit. Competētē uim istū
modi complexionis hoies tenent: quæ satis æque distributa per toti⁹
corporis partes est: quīs possessores ea opportuna solūtionē uti non
queant: quam ob rē neq; eiciendi neq; currendi aliā uē istiusmodi
generis facultatem adipisci nequeunt. In longum attamen sufficiētē
modo defatigantur: quanq; in principio anhelitus patientia indigere
appareant: uerum post illam suam priorem lassationem cito refocilā-
tur: & ulterius numeratis (ob lentorem sic nuncupatis) passibus ad

m iii

processū redeunt. Maiora ossa q̄ superiores obtinent: sed min⁹ carnis
fortiuntur, quæ etiā durior est. Neq; istorum habitudines inferiores
esse occultantur. Facies longiores ac graciliores possidēt. Temperati
circa infirmitates & medicinis satis obediētes sunt. Quādoq; ea
tres cōplexiones de paritate certantes in eodē corpore simul cōmiscē
tur: id pulchrum uisui redditur. At huiuscemodi cōplexiōis fœminæ
lacte abundant: quod tū filius tum quibuscūq; aliis id detur utile est.

De flegmaticis sanguineis melancholicis.

Caput. xly.

a T uero quum melācholia pro colera quā diximus: accedit: du
ricies: asperitas atq; intēperies augentur. Nō bene discunt: sed
magnam mēoriam obtinent. Neq; uis neq; solutio (quā pro agilitate
superius posuimus) istis recte seruiunt: nam quanq̄ eorum nonnul
li uegetum robur habeant: id ubi oporteret immittere nequeunt. Ne
q; leuitas neq; iaculatio istiusmodi hominib⁹ conueniunt: non nisi ad
res equidē paræ subtilitatis tractādas idonei sunt. Magna capita cō
tinent, quæ & ossium & carnis ubertate excedunt. Pedes atq; manus
prægrandes & nimia lōgitudine coextēsas habēt. At manus satis du
ræ & tactu insipidæ imo odio quodā scalpentes sunt. Cætera mēbra
pene æqualia consistūt: neq; suras uidelicet neq; toros uel in cubitis
uel in brachiorū partibus (quas tabulas appellauimus) tenent. cinctu
ram: lacertos & poplites crassos possident.

De flegmaticis colericis.

Caput. xlyi.

f Legmatici colerici: tardi: lētiq; sūt: & i p̄cipiō quū ui imittere
nequeant: deficiūt. multū tamen in longū conseruant. magno
corpore cōstant: & proceres statura sunt: quas ob res hispāi istiusmo
di homines (ob personæ magnitudinē) p̄sonatos cōmuni noie dicūt.
Bonum aspectū habent: & satis modesti in cōuersando experiūt: neq;
sufficiens sagacitas ulla in parte illis deest, qui tantam apparentiam
per naturam demonstrare assuescunt: ut multos ex iis uenerabiles ap
pellem⁹. mediocrē uim propter coleræ ad flegma cōmixtionem possi
dent: quanq̄ eorum nimia pars multam ob corporis magnitudinem
uim sortiatur. medio modo sani & omni in re temperati nascuntur.
claram locutionem q̄uis non ualidam: uocem uero competentem te
nent. Neq; pernices sunt neq; in iactū ualent: habitudines q̄ppe infi
mas habent, quæ in illis tantum actionibus bene operantur: in qui
bus celeritate nequaq; opus sit. Faciem longam & satis carnosam pos
sident. Pedes cum manibus magni & modo mediocri duri subsistunt.

Digitorum capita nimia latitudine excedunt: reliqua uero membra cum opportunitate mensurata correspondere uidentur. Horum nonnulli quanquam in humana specie contineantur: pulchri boues cognominari haud multum imerito possunt.

De flegmaticis colericis sanguineis.

Caput. xlyii.

f. In sanguine post has duas complexiones corpora proportionentur.

Ea celeriora: leuiora & graciliora reddi manifestum est, quae etiam in principio ualidiora quam uel in colera uel in flegmate tantum sunt: quibus laborem non tam continue in longum perferant. Satis discunt: sed imbecilem memoriam tenent. Missilia longa: mollia: atque grauiam mediocri modo iaculantur. leuiratis equidem semper parum continent. expressio nem meliorem quam superiores, uocem uero deteriore sortuntur. Altiori sunt forma uel grossedine (ne semper habitudine dixerim).

De flegmaticis colericis melancholicis.

Caput. xlyiii.

q. Uocemque in corpore si sanguinem pro melancholia natura permittauerit: ad tum rigorem tum intemperie augetur. Minus quam cum sanguine discunt: sed maiori cum ubertate retinent: neque cum leuitate neque cum solutione mouentur: quatinus uel (ut proprium in istis dicas) Magnas personas possident. Mediocres palaestritae sunt: quanquam parum a uersutis iuuentur: eas equidem tarde afferunt. Iaculantur tractantque res graues per conformitatem. Capitoes atque personati sunt, quibus in locis neque magna ossa neque carnis ubertas deesse uidetur. Pedes manusque tum latitudine tum longitudine magnae sunt: & satis duritiam tenent. uoces grandes expressio nem uero non bonam possident.

De flegmaticis melancholicis.

Caput. xlix.

f. Legmatici melancholici laxi atque rigidi sunt. male discunt: quamquam quicquid concipiunt: non deterrime obseruunt: quod insipide tamen recesset. ubicumque namque harum altera complexio imperium possidet: & altera collegae officio fungitur: aial ingenio fuscum & tantum a recta corporis forma alienum condunt: ut id a seipso comitari nequaquam uideant: quae ob rem neque in factis neque in dictis eorum quae praesentia sufficientiam possidere expritur. Minias uires pro corporum magnitudine possident: neque eas uti deberent: dominis praesidio sunt. Rudes comites & laborum parum patientes experiuntur: neque in labore ob uehementem sensationem sed ob sui ineptiam deficiunt. Quum iubentur longum per tempus quantum multum lente defatigantur. nullo in tempore uel imperium uel celeritatem habent. imania & penitus dissoluta membra tenent: neque dispaes uoces emittunt. capita atque

m. iiii.

facies & magnitudine excedūt: & carnis copia exuperāt. Eorum colla non tantæ grossedinis uideri q̄ esse solent: ea etenim grossitudo & a colli ipsi? longitudine & a magnitudine capitis tegitur. Brachia parū magis huc q̄ illuc crassa sunt, lacerti tum longedinetum grossitudie prægrandes existunt. Manus magnas & nimum concuas fortiūtur: quæ asperæ sunt: & tumori quodam appræhendētibz cedenti maxime deturpantur: ex attamen ad rumpenda ligna fortes experiuntur, eorum crura per gēua ipsa tortuosa magna ex parte nascuntur. At femina (ne poplites torrens improprie dicam) crassa sunt: & nodosos malleolos circūcludūt. pedes magnitudine iacent.

De flegmaticis melancholicis sanguineis.

Caput. i.

q̄ Vum flegmati & melancholiz sanguis superadditur: & si celeriores aiantes reddantur: id ut bonis partibus conferat: rarissime fit. Facilius si edocentur concipiunt: ignari attamen semper experiuntur. Nullam actionem quæ agilitatē appetat: summope consiciūt: neq; id minimū quod agere solēt: opportuna aura adomant. Secum diutino tempore permanere: non sine crebris molestiis fieri potest. Pessimas notas multa ex parte habent. Auctas habitudines fortuntur. color nimiam rubedinem neq; absq; aliquali nigredie tamen tenent. Multum sese cibis dedunt: neq; amplius elaborare queunt: q̄ alimentum copia illis abundet. Corporis oblectamenta libenti animo sequuntur: quāuis in omni opere tardi procedant: sanguis tamen circa appetitum sollicitos illos sæpe reddit. Manus duras & strictas (si longitudinem existimes) habent. lacerti grossedine excedunt: quo fit: ut magna pondera manibus subleuent: si reliquorū mēbrorū præsertim imbecillitatem excogitemus. faciem quoquo modo longiorem gracilioremq; q̄ flegmatici melācholici tenēt: sed locutionē meliore: uocem uero magis caprosam.

De flegmaticis melancholicis colericis.

Caput. li.

a T uero si colera tertio annectitur loco & flegma & melancholiam quoquo modo temperat: corpusq; fortificat. Parū in discendo ualēt: neq; ea in re sufficientiā adipiscuntur: quum doctrinam ab aliis traditam ediscere oporteat: mediocrem tamē discretionē ex se habent. leuitatis atq; iaculandi munera eos a longe prospiciūt: parum & enim roboris pro sui corporis magnitudine possident. uocem atq; prononciationē tum dissolutā tum mediocrē fortiunt: quāq; uerba distincte secare non queāt. uires infimas inferasue habent. Facies ma

gno osse constat: & longæ sunt. Femora atq; cubiti gracilitate deficere uident. Man. s grandes & satis duræ sunt: cū quib? multū astringere nullo pacto possunt.

Quas ob causas qui quatuor æque fere diuisis complexionibus nascuntur: cæteris animāib? deteriores sint: cum ipsius corporis aliquali circumscriptione. Caput. lii.

f Atis hætenus per superiora capita tum in una tū in duab? tū in triplici complexioe corpora uario modo statuendo differimus: ut eas omniū qualitates p inde demonstrarem?: neq; de quatuor simul pari pene magnitudine comixtis mentionē ullā adhuc fecim?; quæ quāndocūq; cū paritate in eodē corpore contrahunt: quæuis earū antecedit: sem p parū colligant & cōtinua rixa affligunt: singula & enim singularē locū appetūt: neq; illis unq; reb? applicant: quæ cōmuni omniū beneficio conueniūt. Quæ quidē conditioe quæq; sui ipsius inimica ostenditur: immo & quādo eandem omnes capesceret uiam: non multū adinuicem iuari quissent: semper equidem huiusmodi cōplexioes eo modo disgregatæ sūt: ut quæq; tanq; sola in actu procedat. Quæ equidē ob rem ex minima aduersitate maximum nocumentum excipiunt. Nulla enim eas uel probe regit uel regitur: quæ quū per se singulæ consistunt: minimæ sunt: & ut actionē quampiam sufficienti in modo peragant: tantū quæq; augeri debet: ut quatuor simul iunctas & i eodē proposito intentas æquiperet; quod an difficile limū (ne impossibile dixerim) sit: tibi animū? Neq; aduersitatem hanc animalia solū sed & ipsa elementa (u. s. quæ origo est) lædere a i aduertimus. Iam quippe experimur halitus quum nimia ex reliquis elementis portionem conscipit: euasit: & tantopere lædi ut disrumpi aperte sentiatur. Atque aqua calore & aeris & terræ grossitudine pinguescit: maximè in bonitatis partē certe amittit: & putrida redditur. Neq; aliter de terra censemus quū ab humore atq; uentis magnopere occupatur. Calor quoq; tum pluuis tū locorū conditionib? & flatuū deturbationibus absimitur: id attamen uerū est: elementorū singula reliquorū tēperamento indigere: sed hæc profecto cū pactioe ut id liberum relinquatur. Eodem quoq; modo ipsorū elementorū ordinem a complexionibus imo & a corporib? obseruari debere peropportunū esse censemus: istiusmodi itaq; speciei similitudinē circa auram & aptitudinē ducere possumus. Pene equidē omniū oculis clare patet: quum ligna igni cumulata & sine recto cōmentationis ordine imponuntur: ea quādoq; in summitate quādoq; a laterib?

ardere solere: quarū pars altera alterā nequaquam incendit: neq; oportunū calorē astantibus impartitur: quæ etiā si nimū depressa cōstringimus: eadē incendere perarduū ē: incensa uero intra se absq; ulla utilitate cremant̄. ut bonā aurā deniq; atq; splendorem habeat: ea coniuncta ac sup se manere oportet. Neq; aliter corporū cōditionem formationēue esse: merito decet.

Huiusmodi corporis habitus.

Habitudines quas quatuor pares cōplexiones i eodē animali cōficiunt: diffuse narrare: nō nisi corpus informe describere profecto foret. Nōnulla tamen eorū signa dicemus: quæ ipsorū noticiā afferre poterunt. illudq; in primis notandum est: adeo enecti ac cōtusi apparēt: ut eorū extrema mēbra semp frigore algere uideantur. Colorem: inter uiolas & nigredinē tenent: neq; magni uel statura uel corporis fundatione consistunt. Faciem mediocrem: collū uero gracile sortiūtur. Eorū humeri aut quū aspicias decidunt: aut iam decidisse uident̄. Cubitorū tori atq; fœmora gracilitate laborant. Crura tortuosa: crassa atq; pari grossedine prædita: & toti⁹ rectæ discretionis expertia tenēt. Quorum malleoli magni sunt. Pedes nimū intorti (quī mediocres sint) consistunt: neq; minus cum plantis q̄ cum circumstantibus: pulpeculis uestigia signant. Lacerti prælogi atq; uberes. strictæ cum crassedine atq; rigore man⁹ sunt, quarū atq; cæterorū mēbroꝝ tactus (quū i temperatus sit) horrorē efficit. Eorū quæpiā ulla mortali eruditione sapientē fieri: pene impossibile est. Parū & enim discunt: & pessimā memoriā habent: breuē quietē & minimū patientiæ possident. Vis: leuitas & eiciendi facultas lōgissime a sua habilitate distāt. eorū expressio atq; uox tam crassa & pōderosa est: ut delicatas aures & occupet & nō sine magna molestia oneret: ii nimia ex ptepro familiari sermone magnis uocibus sæpe utūtur. huiuscemodi demū in complexioibus cōparationē adducimus: ueluti in præstanti & optime textō panno accidit: quē nō facile color penetrat & in oib⁹ quidē partibus resistit. At rarus alius quāuis liquorē cito imbibit: qui tamē si uili materia cōstat: neq; laborē tolerare: neq; colorē excipere potest.

Quam ardua difficultas ut sese quispiā cognoscat: uersetur: cum optimo ad id agendū præsidio.

Caput. liii.

De singulis complexionib⁹ atq; habitudinib⁹ per quas homines ipsos iuxta cuiuspiā naturam: cognoscere possimus: siue fortes siue debiles: sani: infirmi: habiles uel iepti: leues grauesue atq;

aliis huiusmodi affectoib? præditi u sint: quæ equidè relationi uerborū copia dilatare & aliquali sententiæ augmentatione uegetari haud difficile fore arbitramur. Verū enim uero ut cōmuni utilitati potius q̄ magnifico uel apparatus uel quæstui seruirem? id ipsū paucis absoluerē statuimus: ut breuiori in tempore ad mētē reduci possit. At ordo quem hactenus exposuimus: uniuersim ad aliena corpora dignoscenda sancitus a nobis est. Neq; quonā pacto sese singuli cognoscere debeant: antehac diximus: neq; id sine aliqua maiori difficultate haberi posse ob triplicem causam negamus. Tria namq; mortali cupiā a natura tributa sunt: quæ ipsum rectū iudiciū de se capere nō parū prohibent. In primis & enim nos nobis ipsis cariores q̄ cæteris esse palā: quā ob rem bilancem in fauorē nostrum per sæpe inclinamus: immo & quū in errorē incidimus illū minus grauare solemus: q̄ ratio ipsa expostulare uidetur, at quū excessum defectū uē nostrū turpē esse habeamus: dum nostrū corpus p̄ suppliciu expurgare contendim? miriores (profecto) q̄ in aliis plectēdis p̄sonis sumus: quæ quidē p̄na amare mensurari assuescit. Secundū uero in hac re impedimentū illud q̄ maximū occurrit: modū quippe atq; aurā quibus in ipsis actionibus exornamur: deturpamur uē nullo medio clare uidere possum? at alia corpora in propatulo conspiciamus. Quā ob rem quū aliquos qui bonā auram atq; agitationē per motū habent: uidemus: illis assimilari cupimus: dū modo nos illas partes præstationi modo possidere: alii fidedigni uiri nō affirmant. Id postremo conotandū superuenit: mortales scilicet haud recte appræhendere posse: quam nam formam sua præcipua mēbra sortiant: qui quum aliquo instrumento ea uideant: nunq̄ id tam clare faciunt: ut integra atq; quieta cognitio in aīo sedeat, quod tunc māifeste experitur quum alios nostris personis simillimos uidemus, quos primo aspectu nunq̄ alias uidisse existimamus: neq; illos nostrum corporis habitū atq; similitudinem habere promere audemus. Vnde liquido apparet: nos nostri corporis formā non recte conceptam habere. Si mortales namq; se uti cæteros circūspicere possent: haud secus se q̄ alios iudicare quissent: neminē tamē uidimus quē ueluti nos ipsos uidere solemus: uidere possumus. At i alius plurimos tum similes tum longe in totū dispares tū parti similes partim dissimiles appræhedimus: in quibus dignoscendis maxie ab experientia iuuamur: quanq̄ si rationi imperium traditur: quem quam se cognoscere posse: non nimitū perarduū est. Mēbra equidem quæ p̄plice conspiciamus & sui noticiam claram demonstrant: & de

aliis maxima indicia afferunt. Neq; illud a longe abest, quia complexione proportionemur: & uti alii ex eadem confecti nos operari debere: inde colligere, quia quidem uia & ratione quum absentis hominis habitudines nobis narrant: qua complexione is possideat & qua in illa perfectione sortiatur: cognoscere possumus.

Totius discursus limitatio.

Magna bonitatem nonnullis inesse corporibus satis ostendimus. Neque ullum propterea summam perfectionem habere intelligimus: dummodo id maris & foeminae coitu gignatur: & illi materiam elementa impartiantur, quae etiam in seipsis per motum alterantur. Quam ob rem nullum aial uel temperatum uel intemperatum omnino sed per comparationem suam discrimina obseruare dicimus. ut propius tamen ad perfectionem hanc accedamus: eam in colera & sanguine pene pari magnitudinis distributis inquirere: & a flegmate & melancholia auferre per opportunum est, atque quantum duo corpora eadem complexione absque magnitudinis differentia proportionentur: in ipsamet maximam discrimen ob plures causas ea sortiri queunt: ueluti latius olim exposuimus. Verum siue id ab ortu siue a quocumque accidenti proueniat: cuius elementi maxima materiam consistet: & quam perfectionem laesionemue in praesentia possideat: per illam cum facilitate cognoscimus: quibus causae ipsius originem ignoremus. At rei istius cognoscendi modus inter permixtos rarosque dispersa est. Neque perfectiora huiusmodi corpora uel tam probe confecta esse dicimus: ut illis uel labor uel corruptio ignoscere debeat. Neque ea quae deterrimam atque informem habitudinem sortiri docuimus: medio ex omni parte carere intelligendum est. Immo hanc magnitudinis differentiam pluribus modis capere possumus: quaecumque itaque creatura iuxta ipsius speciem iudicanda est, in qua & bona & mala dici poterit. Nam si elementorum atque stellarum constantiam in sua simplicitate existimamus: indeque ad priorum illam rerum originem animo scandimus: hominum uirum cursum atque magnitudinem miserimam informemque iudicare licebit. At uero quum inferarum specierum corpora respicimus: nostra maxima excellentia praedita patefcunt. Quam equidem per uiam plures duplices quacumque in re quam tractamus agere possumus: Nam quum bifario: trifario: numerosiorue modo rem aliquam intelligi quispiam censeat: id ex quocumque loco uerificari potest: ueluti ubi bene condita corpora aduersa uehementem sentire & ab illis magis quam inepta affligi diximus: uerum quia contraria fortius depellere possunt: & ad beneficia concipienda aptiora sunt: illa meliora esse aperte fatemur: quis alia illis in illa uexatione minus sentire

da præstantiora appellare possimus.
 Quam ob causam & si cætera per naturam animantium corpora corruptioni subdita sint, Christi corpus incorruptum mansisset.

Capitulum

i N superiori capite omnia ab elementis constituta animalia corruptioni subditi demonstratum est: neque illud iuxta naturam normam in præsentem denegamus. Dum elementa & enim per continuum motum nunc ascendere nunc descendere & infirma esse & sanitate quæ doque hilarari cogentur: ab ipsis ficta corpora usdem vicissitudinibus affligi necesse est. Nam si natura uniuersa quæta ac sine ullo motu staret: ubicunque materia quæuis consisteret: ea eundem modum statuque uniformem seruare cogeret. Quæ ob rem suprema omnium huiuscemodi rerum finita die in quo mundanus motus terminari debet: quæ animarum sua corpora iterum resumunt: quis non sanctificentur: ubicunque manebunt: eandem ætatem atque magnitudinem absque ulla prorsus mutatione obseruabunt. De Christi corpore deinceps extra naturæ ordinem dicemus: quæ manibus & foeminis & aliis uel putridis uel ab excessu productis rebus pro necessarius instrumentis ad ipsam generationem utitur. quæ quidem modum transcendere per opportunum est: ut ad membra maioris excellentiæ deueniamus: ut illa christi uidelicet: quibus elementa tantam bonitatem quanta ab illis possidebatur tribuere: nullo pacto poterat. Cælestia siquidem corpora atque elementa ipsa tantam uim minime possident: qua corpus simile uel tantæ perfectionis edere possint. ubi huiuscemodi namque res id maiori nixu perficere moliuntur: animalium adhuc conjunctione indigent. At uti christus materiam per suam solam uoluntatem potestatemque assumpsit: neque illam sibi elementa ulla ex parte dedisset eandem quoque ipsa neque demere nec corrumpere posse manifestum est. Quæ quidem conditione ipsius separationem a sua uoluntate prodire (uti fuit) oportuit. & uti mundani cursus ipsum initiare corpus uetiti fuerit id eorum ut finiri non posse & manifestum & necessarium est: quantum ad materiam ipsam corruptibile esset: non autem quantum ad colligationem quam in illo corpore possidebat. Ast alii non ob hanc quæ retulimus causam: sed ob pares eiusdem corporis complexiones id extra mortis imperium manere debuisse asseuerant, quas in eadem mensura conditas fuisse uolunt: ut ex ab inuicem nulla ex parte excederent. Quæ ob causam eas cuiusque aduenienti aduersitati resistere: & nullo modo in se seditionem causare posse censent. Neque huic difficultati longinquam responsionem assignabimus. Nullum equidem corpus ex quatuor

complexionū paritate recte confici potest: uti suo loco demonstratum
 est. Verū Christi corpus ea complexionē (quā merito esse debuerat) co-
 stabat. Ea & enim sanguis & colera erat: tam æqua quantitate comixta
 ut sine magna difficultate qualis earū magnitudine præstaret: mini-
 me cognosci posset. & tam paruas tum flegmatis tum melancholiæ
 portiones habebat: ut nullas (si liceret) esse dicerem: quæ res a sancta
 eius effigie quæ in sancti iohānis laterano templo romæ uideretur: apte
 confirmatur: & a reliquis duabus idem attestat: quæ altera in sancti
 petri, altera uero in sancti siluestri basilicis in urbe sunt. Scilicet & enim
 persona in orbe est: quæ sanguinea colerica: sine alterius complexionis
 excessu: & cū melancholiæ atq; flegmatis occultatiōe recte dici possit
 singulæ istæ figuræ in eisdem perfectionibus præditæ longe rectius dici
 debent. Neq; huic complexioni dissimilem mentionē epistola illa Len-
 tuli faciebat: quā a hierosolymis tunc romæ missam aiunt, in qua ip-
 sius aliquæ habitudines circumscribebantur. Neq; quū de corporis
 in genere agimus: illud redemptoris nostri inter ipsa ullo pacto intel-
 ligimus. Iuxta naturæ merita locuti sumus, at altius ulterius prosequi
 qui conuenit: ut ad illā quæ a Christo possidebatur ueniamus partem
 cui naturā regere ab ea autem regi minime conuenit, unde ex sua tan-
 tum uoluntate mori necesse fuit. Neq; ulla alia res ipsum premere po-
 terat: præsertim quū illius caro tantæ excellentiæ extitisset: ut priori
 patri ante peccatū saltem æquiperaret, qui in illa prima innocentia ne-
 quā mori (quantū ad corruptionem) debuerat: neq; eius mēbra ad
 putrefactionē peruenissent: quāuis somniantium more uectata fuisset:
 quæ nō oīno a passiōe erant aliena: quū nō penitus ab appetitu priuabā-
 tur: & cibis sustineri debebāt. Forte tāen illi nostri priores protopla-
 sti p̄ benedictionē ab oī passiōe redēpti ac liberati fuisset: quanq̄ ex ter-
 ræ fructibus uelci illis impatum esset. Quantū deniq; sanctificatio
 illis primis personis amplexa esset: nō recte scimus: aliæ attamē crea-
 turæ quib; eandē gratiæ plenitudinē deus largitus est: nō omnino la-
 boris corporalis exptes uisæ sūt: quibus peccatum cōmittere nō possēt.
 Illud demū fateri oportet Christū plures soli hōinis partes sua uolū-
 tate sumpsisse: quā ob re eūdē ordinē & in sui conseruationem: & in
 animæ corporisq; separationē obseruari necesse fuit. Referūt quoq;
 alii eundem quum mori nollet: ab arbore uitæ degustaturum fore
 quo mortem is uitare posset. Subtilissima profecto est optio: ex qua
 insensibilem arborem maioris prærogatiuæ q̄ christū (qui deus & hō-
 mo erat) fuisse concluditur.

Quonam pacto illi abiciendi sint: qui leuibus signis mortaliū natura dignoscere præsumunt: cū opportuna rei ipsius moderatioe.

Capit. ly.

n Onnulli & enim arbitrantur: se hominum agilitatem ex parui momenti signis deprehendere: ueluti per colorū capillaturæ: setarumq; differentiās: quos nō recte in hac re instructos esse mento existimamus: quū sententia suæ opinioni repugnans ab experientia ipsa colligatur. Quacūq; & enim in complexione homines in eisdem discriminibus differentes continue uidere solemus. Cuius in primis fortes esse asseuerant: quū breui momento ex us & ualidos & debiles inuēimus. Neq; aliter de illis qui planā capillaturā fortiuntur: compertū est. in unica quoq; met complexione alia serosa animalia alia uero pilis carentia: alia demū pilos. grossedine atq; rigore & alta lenitate & extensione præstare: quæ res & pictoribus & lapidariis nocua est: eos & enim imaginē propria forma præditā effingere: miraculosum fere est: nisi aliquid naturale corp⁹ ex quo simulachrū extrahāt: æmulentur. Quæ in parte adhuc & maxime laborant: & ad sui artis finem peruenire non possunt: ubi omnia membra præsertim demonstrari debēt. eorūdem tamen errores passim demonstrare diffusum: in totū uero silere confusum esset: quā ob rem aliquos assignare: consiliū fuit. in hunc quippe modū præcipue aberrant. Capita sanguineis: crura atq; manus flegmaticis: coleræ uero cubitos: & pectora melancholiæ similia facere solent: neq; secus cætera deprauare membra assuescunt. Hæc partem prorsus dereliquim⁹: & ad signa deniq; redimus e quib⁹ illa quæ & a malis morib⁹ & a quocūq; alio accideōte oriūtur: excludim⁹: sed iuxta aptitudinē qua quisq; prædit⁹ nascit⁹ capim⁹. Crebro & enim interuēit: ut plures imbecilles uiros circa actiones uideam⁹: quorū complexio magni roboris erat: quæ a uoluptatibus deleta est: uel domini ignorātia sopita iacet: quia eam nunq̄ opportunis conuenientibusq; locis applicuerat. Ast alii contra, quibus & debilem & minimā materiem natura tribuerat: tantū quandoq; disciplina atq; solertia augeri experitūtur: ut fortes in opere equiperare uideantur. Quæ quidē pars a nobis sine experientia certe iudicari non potest. sed illud est, quod cognoscere docuimus: quis circa quamcūq; artem aptior per naturā sit. Quis etiā maiorem illius partem capere (quū id agere moliat⁹) possit: quāq; accidentia ipsa aliquod impedimētū in ista cognitiōe afferāt. ueluti quū rustici manus tetigeris: quæ ob callorū indumētū carnis temperiem per tactū ostēdere nequeunt: læsiones quoq; ac cicatrices & illic

& in cæteris mebris notionē impedire quoquo modo possunt.

Qua ob rem hoium coplexiones nunq̄ immutari queant: & quid per complexiones intelligatur.

Capit. lyi.

In præfeti capite uidebimus: an complexiones uel temporis di-
 scursu uel alio quopiam casu immutari aut aliæ in alias conuer-
 queant: qua in re nos plures p. causas minorem tum robore tum ma-
 gnitudine augeri: maiore uero humiliari ac debilitari assuescere (quū
 experiamur) dicimus. ueluti fit. quū ægritudinib⁹ mederi cupimus:
 quæ expulsionī dulcia conuenire nonnuq̄ accidit, quæ in nonnullis
 minori complexionī conformari & maiori aduersari possunt: qua in
 parte illi fauere huic aduersari a ratione cogimur. Semper & enim ubi
 magis oppugnamur: subueniendū est. at maiorem continue laborem
 ob sanitatis q̄ propter uiriū inopiam sentire solem⁹. Quapropter plu-
 ribus rebus uti assuescim⁹: quæ iuxta naturæ nostræ proprietate no-
 bis nocuæ sunt. Neq̄ secus & de exercitationibus & de locor: in qui-
 bus degimus differētus censendū est. Quæ quidem atq̄ huiuscemo-
 di q̄ plura alia accidētia præcipuā complexionē non eodem modo uideri
 quo ea antea uidebatur: permittūt. ea & enim ob easdem causas a sui
 præteriti operis magnitudine longē distare poterit: quanq̄ operandi
 naturalem modū permutare non queat: q̄uis quantitas ipsa nō tenuē
 differentiam pariat. Complexio quidem ultima uel prior uel secunda
 tertiaue saltem fieri nullo pacto potest: quanuis auctior & fit & uidea-
 tur. oēs quippe quātum ad hanc partē priorē ordinē a natura sancitū
 sequi coguntur. Illud tamen pro complexionib⁹ capimus (ut de
 uocabulor: differentia contēdere minime uideamur) quod elementa
 corporibus in prima sui constitutione impēdūt, quā quidē portione
 & naturalem & uita manēte immutabilem dicimus. At forte aliqui
 tam ultra progredi ignari humorē pro complexionē intelligunt: qui
 singulis accidentib⁹ atq̄ momentis gigni potest: neq̄ eundē ab anni-
 tantū uicissitudinibus permutari experimur: sed & corporis repletio-
 ne euacuatione uel per unius horæ interuallū is a sanguinea ad flegma-
 ticam proprietatē dimoueri poterit, quib⁹ in locis mortales uel sanos
 uel egros aut ab accidentib⁹ expeditos aut circumuentos esse recte di-
 cemus. non autē ob id in ipsis suæ naturæ fundamentū mutari fabu-
 landum est. At quū nunc uinū nūc aquam aliquo in uase pōim⁹: q̄uis
 in eo cōtent⁹ liquor uarietur: ipsum diuersum natura reddi: quū eadē
 adhuc retineat: obseruetq̄ absurdū est dicere.

¶ Et quod unde inuentio hæc deflexerit: recte exploratum habemus: quod paruum erroris differentiam de hac re inter nonnullos apprehendam: quorum alii medicinæ alii uero astronomiæ peritos se esse præsumunt: illi namque unica complexionem quocumque in corpore ad certam temporis uitæ meta ad octauum scilicet: exempli gratia uel ad .x. annu usque imperu possidere: indeque alia atque alia succedere censeant. Astrologi huiusmodi euentum a syderum uis profutere mentiri non timent. Immo & medici calore: humiditate: siccitate atque frigore uti corpora per ætatem augentur: istiusmodi differentias oriri asseuerant. Neque nos discrimina in animantibus per ætates uariari atque inesse negamus: sed ea uia qua isti uolunt euenire nequaquam fateri licet. Verum uti nos quatuor complexionem contrahimus: earum cuiuspiam demonstrationem quauis in ætate atque actione facere necesse est. Quam in re sensibilem comparationem adducemus. Veluti quum currimus: quo in principio sanguinis ebullitionem & habemus & ostendimus: in medio autem furorem coleræ possidemus. Et quum declinare deinceps incipimus: laxitudinem cum tarditate flegmatis ostendimus. In fine demum melancholiam rigorem atque intemperiem quisque in nobis deprehendere potest. At quis sanguis omnibus in corporibus antea assuescat: hominem in quo reliquas complexionem quantitate non superat: sanguineum dici minime conuenit: quum is opus sibi conueniens agere nequeat. Nam quam omnes promptiores in principio quam in fine sumus: nulla in parte neque tam breues: arguti atque celeres melancholici uti sanguinei sunt. Neque in senectute sanguinei eandem duriciem atque intemperiem cum melancholicis tenent. Verum enim uero quam complexionem haud imitentur: opera inter se differre & ætatibus conformari conuenit.

Si prima namque hominum ætas sanguinea: ultima uero melancholica recte dicitur: multum inter se paruuli a senibus in modo uiuendi differret: cuius rei contrarium tum in omni uariatione tum in mitia constantia compertum est. a uigesimo quidem ad .xl. ætatis annum mortales quodam in culmine uitam degere uidentur: quum ad nullam fere partem declinare ostendant. At dum ad .xy. ascendimus annu: & quum a .ly. proni descendimus: precipitationem continemus: breui namque momento utraque harum in ætate crebras mutationes agere consueuimus. Celeres namque & inconstantes amores tum mortales maxime agitat, quibus leue odium succedere solet. Cito concupimus: cito contemimus. Statim & animi magnitudinem & streuitatem promittimus: sed nulla ieiune mora horridius exurgit tior. sæpe appetit: accedit: disceditque. Plura tetam: paucis resistere (numidarum

incurfantium more) quibus: quauis alia ex parte: magnum inter
 has ætates discrimen experiatur. Alia quidem oblectamenta: ultima
 deniq; odium affert. Dum artus enim augentur ut recentes: teneri: at
 q; nitentes sunt, quæ res nos ad amorem alliciunt. At senum membra
 sicca: rugosa: putredine infecta: & semicorrupta atq; curua consistunt.
 Mollia simul ac sicca: quarum altera pars (duriciem dico) terræ: alte
 ra uero flegmati ascribenda est. Dimouendi quidem appetitus sangui
 ni tribui debent. Cum colera autem nullam similitudinem sortiunt.
 Ea namq; complexio constans: atq; modesta est: & fortitudinem con
 tinet: quauis senes in silentio colericis quoquo modo similes reddan
 tur: melancholici enim rarissime reticent: quanq; magna ex parte cras
 se & cum rigore loquantur.

Quæ ministeria singulas complexionem adaugeant.

Caput lyii.

q Væ exercitia cuiusmodi complexionem magis conueniant dicem?
 humores namq; per ipsa augere & præcipuam complexionem
 lædere & minori fauere possumus. Veluti si de studio loquamur qd
 sanguinem multiplicat: & tantam illius abundantiam affert: ut corpo
 ra celeriora ostendantur, quæ tamen propterea sanitatem: hilaritatem
 sanguineorumue deniq; leuitatem nequaquam habere dicimus. Istiusmodi
 namq; complexionis propria qualitas motum cum uarietate & rerum
 alternationem requirit: & quando homines quiete ac sine motu de
 gunt: infirmum atq; impatientem habitum adgenerat. At huius
 modi homines melancholicos esse plures referunt: a qua parte ipsi longissi
 me distant. Melancholicus quippe rigidus: fortis: rudis: tardus &
 sanus est. At qui per accidens habitum hunc uendicat: parum pati
 ens: promptus: acutus: debilis atq; infirmus est. Sanguineus
 quippe ut sibi debitam aptitudinem conseruet: res subtiles & paruæ
 firmitudinis contrectare debet. Artes illæ quæ diuersa corporis
 exercitia & animi prouidentiam petunt coleram nimirum roborant.
 Ea etenim ut plura prouideat habilis est: quam ob rem huiusmodi
 ministeria appetit: ueluti ea quæ ab imperatoribus: rectoribus: præ
 positis: uilicisq; haberi solent. Vbi grauia ac terrestria tractantur:
 melancholicam complexionem augent. Ea etenim sibi simillimas actio
 nes expostulat. Veluti fodere: subleuare pondera atq; onera gestare.
 At quieta & parui laboris & non multæ considerationis officia fle
 gmaticos iuuant: uti mensarios: trapezitas: sartores uel in similibus
 rerum apotecis supstantes esse.

Complexiones a conformitate locorum maxime iuuari: & ob quas eorum differ-
 entias aialia maximis discriminibus prædita nascantur. Caput. lxxviii.
 q. Vna modo locorum discrimina complexiones per similitudinem au-
 geat: uel e contra per disparitatem debilitet: deinceps dicendum erit.
 quum aliqua & eorum rem diutius conseruare nitimur: eadem simili sibi
 loco committere debemus: calidæ scilicet in calidis: frigida in frigidis: du-
 ra denique in densis imponenda sunt: & sic de singulis: nam naturalia in
 naturalibus: & ea quæ ab arte suo modo procedunt: cum aliquibus accide-
 talibus rebus consistere debent. Nam quum aliqd lignum scindimus: id hu-
 morem expellere atque sicari incipit: quod tamen si sub diuo dimittimus
 ubi & pluuia & uenti ipsum offendere possint: facile destruetur. E con-
 tra autem si in sicco atque coniecto loco illud collocamus per plures
 annos perdurat: nix quoque quum super paleas descendit: diutius quæ super aquam
 conseruatur: uerum id non extra congelationem illam accidentalem fieri exi-
 stimes. Ea etenim: natura liquor est: quæ ob rem postquam dissolutus est:
 & suam præstinam (aquam uidelicet) repetit matrem: illic longissime durat.
 Quamuis nonnullis morbos per eorum contraria medicari uideat: quid
 hac in re uerum sit paucis absoluemus. Illud autem manifestum est: tum
 ob temporum mutationes tum ob alias rerum uel excessum uel inopiam mor-
 tales infirmari solere: at medicinæ pugnam cum infirmitatibus con-
 ferere & confusione quadam secum certare uidetur: quo fit: ut ex ambæ
 partes extra (quamquam non sine magnis corporis labore ac sensatioe) de-
 pellatur. Vnde manifestum apparet: huiusmodi medicinas minime
 corpus curare uel illi fauere: sed euacuare assuescere. Si corpus quidem
 quodpiam continue purgaremus: id magis læderetur: quam si naturæ bene-
 ficio desertum esset. Quæ equidem ob causam quum personam in sanitate su-
 stinere: uel postquam curata est: reficere uolumus: illi cibos uel uictum ali-
 quem suæ naturæ cognatum merito applicamus. At quamquam aliquando
 uel natiuitate uel consuetudine habitum nostræ ueræ qualitati impro-
 prium efficiunt: nunquam eundem tam familiare uel domesticum nobis facimus
 ut is uel sanus utilis uel sanus dominis reddi queat. Veluti quum agris
 suadetur: suam patriam (si abstant) repetere: illic enim eos & propter
 ortum & educationem in sanitatem restitui debere affirmatur: quæ
 colera fauoris: & infirma flegmaticis simul esse potest. At nos locum
 nostræ complexionis similem quaerere debemus. Sanguineis itaque
 sicca & calida patria utilis est: quæ tamen neque subtilis neque crassa sit:
 & in infero quoquo modo potius quam in medio situ consistat. Sangui-
 neos uero flegmaticos calida humida atque demissa terra iuuat.

Celericos sublimia & ab aere sublimi perustrata loca iuuant. Colericis uero melancholicis montium radices & crassiusculus aer profunt. Quibus quidem in locis (si illic herbarum copia uiget) homines magni roboris nascuntur. Melancholici loca crassa & media altitudine praedita inhabitent, quae etiam ad siccitatem potius quam ad humorem declinent. Melancholicis sanguineis calidiores: inferiores: leuiioresque paululum inhabitaciones conueniunt. Flegmaticis deterrima & paludosa loca conuenire experiuntur. Sed flegmatici melancholici humidum & magis crassum & non tam inferum locum avertunt. In locis humidis: crassis frigidisque homines magnitudine praestare assuescunt. In siccis uero atque calidis: graciles & mediocres nascuntur. At ubi terra sterilis est: & nimium erigitur: mortales & siccis & parui sunt. Neque aliter in locis saxosis experimur (quae attamen saxa latinis ignota nomine diximus: quibus & topho similia sunt: & ab hispanis pizarra appellari docuimus) At in singulis istorum locorum differens aer cuiuspiam terrae discriminum per eam transit: conformatur. Prouinciae subtiles demum salubriores quam crassae uniuersim experiantur: quibus minus feraces sunt. Sed fructus illi quos edunt: & saniores & longe maioris substantiae sunt. in altis quoque atque infimis locis quicquid summitates procreant: siue animal siue planta id sit perfectius nasci solitum est.

Qua ob causam uti & calor & humorum multitudinem pariant: & frigus & siccitas conseruandi priuilegium obtineant: & quomodo nulla istarum rerum uel copia uel inopia morte uitare possit.

Capitulum lix.

Propter frigus & aestum tum temporum regionum apertam circa rerum ortum & uitam differentiam apprehendimus. Nam uti calor & humor citius generant: & celerem auctorem animalibus dant. Frigidum & siccum & diutius & in maiori sanitate corpora sustinet. At quibus res illic numerosiores sunt: ubi citius adolefcunt: ubi non tanto nutrimento luxuriant: diuturniores experiuntur. Cum calore & humore aliquid corpus multum sustentari non posse: sufficientibus de causis fit. Quarum prima haec est. In huiusmodi quidem locis elementa conclusa: deturbata atque oppressa stant. Quam ob rem in eisdem sanguinea flegmatica uel flegmatica melancholica animalia ortum assuescunt. Vitae tamen longitudo temperatum medium quoddam: & harum extremitatum quas superius assignauimus: nullam appetit, quam ad animalium generationem corruptionemque omnes concurrant cursus. Animalium equidem singula ex singulis elementis portione continent. Quam ob rem

108

TERTIVS

ea oia nostrae natiuitati fauore impedere conent. Neq; aliter quoq; quu nos debilitare: inclinare & dissoluere demu contendunt: conuenire solent. Quum facultas naq; ad ulterius progrediendu animalib; deest: ea ad cementu reduci coguntur: ueluti iaculatus sursum lapis qui donec uiribus comitatur ascendit: desertus uero ad suam propriam stationem unde digressus est: descendit. Quo quippe modo de corporib; dicimus, quae ad mediam sui usq; aetatem scandunt: indeq; min; fauorix nutrimentu (uel uegetationem si dicere malueris) sentiunt: & ad originem regredi incipiunt: neq; id uel elemetor; solo robore: uel uisideru fieri apparet: sed creatoris oium uoluntate & functione. si nostra conseruatio ab huoris calorisc; copia & frigoris & si fuga penderet: tanta industriā facile attigeremus: ut huana uita protraheretur: nam quis opera tantae durationis (uti nati sunt) agere nequeam; eam plurib; in partibus imitari possum; ob rem si calidum & humidum longitudinem uitae dare possem; illa breui labore comparare potuissemus: quis & frigidum & siccu uitari oportuisset, quae res tantopere fieri quisset: ut multi ex iis praesertim qui diuitiis abundant: omnem sibi decentem partem (quu uellent) caperent: neq; locu ullum cotrarietati permetteret. Neq; qd dicimus ab experiētia distat. Nam quum aestatis tempore calorem arcere cupimus: si sup montes in bonis domib; habitare cōscēdim;: nullo profus calore afficimur. Neq; a frigore etiā infestamur si hyemis tempore aprica: infima: maritima & quae ad meridiē pertineant loca petim;: in quibus neq; domicilia neq; ignis uel uestiu copia nobis desit. Verum quum ex nulla istarum rerum inopia animatum uera separatio dissolutione fiat: eam prohibere neq; scimus neq; possumus. Na uti haec quatuor elementa materiem omnē generatiōi & corruptiōi subditā donāt: & ex aequo modo adiuicē iuuatur: laedūturq;. Neq; id ob inimiciā quā cōtra aialia habeāt: faciunt: uerū quia elemēta ipsa natura diuersa sunt: paria & ad resistendum & ad iuuādū esse debere conuenit. Quā ob rem illis omnib; istiusmodi corporum cōstitutio atq; dissolutio tribuenda est.

Quā grauiter aberrēt qui uel industria uel opib; ineptos homines praestantes reddere contendunt.

Capit. lx.

Quum nonnullos sensum (ne sententiam dixerim) aduertim;: q; ob diutumū studiū docti appellatur: & magnas demū absq; opportuno fundamēto turres insurgere atq; facere posse existimant: nihil ab ignorantia quae cōmunē plebē alligat: admirādū esse rerum:

n iii

Neq; hoc ob unicam sed per plures res profecto dicimus: ueluti quia hi qui ineptos filios habent: quos & magnos & sapientes ob litterarum ingentem eruditionem agere præsumunt. Ast alii qui uxorem ducere uel mulieres (si quæ) uiros capere statuunt: dumodum qui ducuntur ætate teneri sint: alteram partem alteram & ad suam uoluntatem & similitudinem conducere nihil dubitat, cui huiusmodi error occultari poterit: si is in ipsa re cum ratione considerare uellet. Neq; in hac parte detinebimur: quum primam materiam atq; complexionem mortalibus a natura tributam immutari non posse: alias probauerim? quæuis eam aliqua in parte uel temperare uel dissimile quoquo modo reddere possimus. Verum neq; cibi neq; opes neq; litterarum uel ullum aliud artificium sufficientiam possident, qua quodpiam animal a natura abdicatum ad magnam culmen peruenire ibique sistere possit. Neq; ipsa materies postquam prima forma constituta est: nos multum in habilitate augere potest: sicuti nos a fenestrate ad iuuentutem reducere nequit, & quum graues atq; debiles nascimur: nullo cum temporis lapsu uel magnas uires uel leuitatem nobis dare potest. Quam quidem ob rem nos cum illa priori naturæ habilitate comportari debere clare colligitur. Quis tunc ergo illos errare non dicet: qui ea parte ignota: illam per artem dimouere uolunt. Nam quum nostra agilitas bona est, singula nobis tempora ad magnam quamuis doctrinam adipiscendam satis sufficit. Verum enim uero quamquam homo plures litteras recere nouerit: si is ineptus est: illas nimium conseruare non potest. Neq; ab ipsis dum possidet: uti oporteret: iuuatur. Nam quum uel uestes uel delicates liquores in forma carerebunt & sordidis uasis potere uolumus: substantia tempus & labor perditum eunt: et quum in arenoso lapide preciosissimum simulachrum effingere nitimur: ingenium atq; corpus defatigare possumus: sed nostram fictionem designationem uel lapis ille falsam reddet. Quam ob causam qui comitem aliquem capere uelit: illius naturam cognoscere nimium conuenit: quam neq; tempore neq; uerbis immutare potest: quamuis leuem aliquam accidentalem consuetudinem aliqua ex parte immutare assuescimus.

Petri montis philosophi de equorum natura & cognitione particula a. G. Ayora cordubensi in latinum uersa.

Um quia parum scribere in animo duximus habemusque: tum quia reliquum non multum necessarium apparuit: in principali priori prologo: hominum tantum naturam cognitionemque tractare polliciti sumus: qua quidem in parte si bene studuerim: cæterorum animalium noticiam facile adipiscemur.

uerū qui mortalibus omnibꝫ facultas illa nō facile datur: quā quisqꝫ
 uel rerū uel artū nouitates ex se assequi possit: quanqꝫ eæ parū sūt.
 De animalibus ratione carentibus aliquid differere mens est. De illis
 attamen solum dicemus: quæ apud nos præstantiora merito existima-
 tur. At ipsa & membris & actionibꝫ eandē excellentiam ostendunt: quæ
 etiam a nobis succicte tanguntur: neqꝫ diffuse profecto explicabūtur.
 Quatuor equidē distinctas complexiones tantum prætergemꝫ: quarum
 præcipuam cognitionē non amplius dicā: idqꝫ quæcitissime potero ab-
 soluā. At si quis ipsas complexiones ipsas permiscere animalūqꝫ diuer-
 sitates cognoscere uelit: id facile assequetur: si is ad homines recursū
 fecerit. At in hac particula de equis tantū dīcedū ē. Qui quū sangui-
 nea cōplexione proportionatur: citi quocūqꝫ in curriculo sūt: præfer-
 tum si id parū peraccliuum est. Cæteris deliciaiores sūt: & frēi obe-
 dientiā supra cunctos possident. Breuem anhelitū habent: quā ob rē
 in longo cursu præstare non queunt: in breui tamen cito eunt: & cū
 pulchritudine transeunt: tum quia minutim & iūctim currunt. Exis-
 fere nullus alta uel longa uestigia facit: sed omnes pene crura antero-
 ra in cursu implicant. Ad iaculandū ex eis nimīū præstant: & in giris
 huc atqꝫ illuc peragendis mirū in modū excellunt. Hās habitūdi-
 nes tenent. pedes paruos & non crebro multa duricie præditos possi-
 dent. Breues rōcturas articulosas (si dicere cupis) gracilia crura: &
 media longitudine sita tenēt. Femora habēt crassa: quæ crura breuio-
 ra uident qꝫ sūt: faciūt: multam & enim carnis copiam in nātibus ha-
 bent: & ea nimium deorsum descendit: neqꝫ aliter ea quæ a scapulis
 pendet: toros anteriorum crurum induit. Carne & super clunes &
 circum illa abundant. crassi in posteriori parte sūt: in anteriori tero
 subtilitate hilarantur. Tergum & eius partem aduersam recte con-
 ditam habent. Clunes atqꝫ nates recte conditæ & optime distributæ
 sūt: quibus cruce apta æquitate respondent. Collum breue crassū
 qꝫ tenent. Quæ res simul cum copiosa cōditiōe posteriori ipsos frē-
 no parere efficiunt. Eorum capita parua atqꝫ breuia sūt, quæ inter
 corpulentiam & maciem medium sortiūtur. Minores huiuscemodi
 complexionis equi qꝫ ex cæteris sūt.

De equis colericis.

Caput. lxi.

Olerici neqꝫ celeritatem neqꝫ tarditatem habent: quāuis eo-
 rum plurimi tāta in exitu supbiā teneāt: ut sinistrū iter præ-
 cepe capiāt: neqꝫ id tamē in alterum magis qꝫ in alterum latus

fieri dicim^{us}? nimirū currunt: præsertim in longo cursu: anhelitus qdē
 patientiores: cæteris sunt: quū currunt plurimū sese attollunt. Lōgis
 quoq; passib^{us}? & nimirū apertis incedunt, eos plurimi infrent: sūt: Equi
 nimirū ueloces: istius cōplexiōis a sanguine subsecuti nascunt^{ur}; qui eos
 celeriores: freno obedientiores: pulchriores & preciosiores reddit. In
 istis nāq; duabus cōplexiōib^{us}? huiusmodi animātes nimirū ostenta
 tionem apitudinēq; cum uigore possident. Quocunq; in terræ situ
 currunt: maxime ubi uiribus opus sit. At si flegma pro sanguine se
 quitur: animalia tardiora & anhelitus patientiora & infreniora fieri
 solent, quæ melancholiæ aduentu semper durefcunt. Has aut
 similis habitudies possident. Mediocres pedes & satis ab ungula ue
 getos habent, quæ inter duriciē & tēperiem mediū possidere experi
 tur. iūcturæ curtæ atq; fortes subsistūt. Eorū crura tā anteriora q̄ poste
 riora mediocrē tum longitudinē tum grossedinem habent: ea tamen
 nimio osse exuperant, quod undiq; maximum esse omnia membra
 demonstrant. Fœmora tātū seorsum eriguntur: ut reliqua longitudi
 ne excedere uideantur. Nates cū clunib^{us}? eorū strictæ & siccæ potius q̄
 uel latæ uel carne uberes dicendæ sunt: præsertim in summitate: illic
 & enim in pectoris uoluchrum modū reducuntur colligunturq;. At
 ossa clunū. nimio interuallo distant. groppā longā habet: quæ i par
 te posteriori contrahitur, quæ res eorum tergum breuem efficit. Illa
 adeo sursum eriguntur: ut pars illa in qua clūes natesq; cōsistere ostē
 dimūs: altiore uideri (q̄ sit) faciāt. at cruces inferiores habent. Su
 pina pars prælonga est: quanq̄ magna ex parte & si longum pect^{us}? bre
 uissimū uentrē teneant (quem hispani hamelgū dicunt) pectora lata
 atq; aperta possident: quibus ob acuitatē quā in fronte tenent: accipitres
 imitentur: & minorē latitudinem habere uideāt, quæ equidem res
 animalū uelocitatem præ cæteris indicat. Neq; ullū adhuc pernici
 tate præstare ni id aperte decurrat compertum habem^{us}. Nō sunt gra
 ues sed in anteriori parte nimirū ossis neruorūq; & possident & ostē
 dunt. Cruriū altitudine & corporis breuitate præstant: quod quidē
 signū singula animalia ut pernicitate excellāt: habere debēt: quibus mi
 nus (ob id) ponderis tollerēt. Cursus & enim cruriū expeditionē appe
 tit. Huiuscemodi equi quos colericos dicimus: colla satis longa
 atq; gracilia sortiuntur. Quapropter & ob posteriorem leuitatem &
 eurrendi impetum: freno inobedientes sunt. Capita mediocria siccaq;
 tenent, quæ inter longitudinē & mediū constituuntur: mascula et
 colericis q̄ sanguineis insunt, qd̄ in hominib^{us}? ob capillaturā nequa

quā offenditur: capillis tamen subactis nō minus in nobis quā in equis
uti est: ostendi solet. Istiusmodi demū equi multum sentiunt atq; ela-
borant: sed superbissimi sunt.

De melancholicis equis.

Caput. lxi.

m. Melancholici citi uti colerici sunt: quibus & duri & intemperati
cōsistat: & multū celeritatis illis ut colericos equis pentide est.
Eos etenim nullus cum sufficientia currere experitur: immo & tam
rotunde atq; implicite in cursum eunt: ut iter eorum currendi atq; rota-
di modū nullū fere discrimen (quāq; non cadat) iudicetur. Magis fa-
liendo quā in cursu ualent, quā quidē affectionē uniuersim a melanco-
licis animalib; obseruari uidemus. Os durū possident: multum tamē
in longum fugere nequaquā solent si eos frena coercēt: erunt quippe
uti non magnopere cupiunt, ingētes labores perferunt: in usq; tolerā-
dis praestant: praesertim quū sarcinas deportare expedit. Omnes deni-
q; equi qui pedes atq; crura arcuata sortuntur: & intemperati & pau-
cissimi laboris sunt: debiles quoq; pro sui corporis magnitudine expe-
nunt: uerū quā melancholici sūt: fortes esse ostēdūt & magnos et ubi
tagūt: dare uident. Pedū cornua bene cōdita atq; fortia quibus nō cō-
pata sortiūt. Crura crassa curua atq; breuia possidet. Coxae atq; diēs
rotundae sunt, tergus media longitudine coextēdit: quod saepe uerū ē
(quem quidem defectū pandū hispani uocant) quam quidē ob rem &
quia libenter stant: ad rotationes super ipsos peragendas optimi sunt.
Pectus latū: aptū & tabulatū (ob similem ad equationē dictā) tenet.
Collum curtū crassumq; illis tributū est; cui diuersum caput maxime
sed simillimū anectitur, quod magno osse constare usq; quoq; cōspi-
citur, in iusta pugna ualent. At quum tolerā huius complexionis ante
natura uult: longe praestant. Canes quoq; huiusmodi complexio-
nis fortes sunt: & tenacissime mordent, qui polices magnos atq; adū-
cos in suffraginibus magna ex parte habet (quāobrem pessignados
ipso hispani appellant) Similiter et esse consueuerūt, quā res & in
equis & in canibus dignoscendis cōmune iudiciū est.

De flegmaticis equis.

Caput. lxi.

f. Legmatici lenti in principio sunt: neq; ulla tamen in totū cur-
sus parte laxitudinem deferūt: quāq; & in medio & in fine mi-
norem lentorem retineant: praesertim si currendi spacium accliuum ē:
& nimium dilatatur: & aliorū complexionū defectionē existimes. Ne-
q; eos ob id unquā leues esse sed uno fere modo in longū pergere dicimus:
quā rem u qui uiuēt atq; celeriter uim imittūt: agere nō possunt.

Parū saliant: & spaciose uolūtūr. Nō cito a cursū consistunt: quōs & molli ore sint: & multū fugere nequaquā assuescāt. Labos patientiores experiri q̄ uideri consueuerūt. Ex istis uel cū melancholico humore comixto multū refides eunt. Verū quū melancholia præcedit: flegma q̄ subsequitur: ite pertinaciū refutare: & ulterius nolle progredi pugnant. Hōr pedes magnitudine spargūtūr, quōs cornua mollia sunt: articuli immo artus longi: crura uero atq; foemora lōga existūt. At sua femina (interiores coxarū partes intelligas) nimīū carnosa: quoquo modo summissa iacent. Tergū atq; ilia longa porrīguntur, ueter propesus atq; long⁹ est. Pectora curta nō lata sed nimia carne inducta possident. Colla crassa longaq; existūt: & plurima induunt carne. Quibus capita conformitate proculdubio correspondēt.

Equos ambigua signa.

Latius in istis equos complexionibus scribi poterat: debueratq; plura etenim aliarum publicatū quoquo modo recta sortiuntur, uel rum quū hęc uniuersalia cognoscantur: cætera quæ restāt facile comprehendere poterūt. Magnitudinis atq; colorū discrimina pro aliquali cognitionis parte: nō autem pro uniuersa infallibilie norma inferuntur. Singulæ quippe istiusmodi differentie in quauis complexionē & locū inueniūt & inesse experiunt. Sanguinei minores cæteris sunt q̄ uel albū uel castaēū colorē (ob fructuū similitudinē a nobis dictū) sortiri assuescūt. Colerici inter mediā & procerā magnitudinē consistunt, at colorē ex circulis ex cinereo atq; albo cum medio utriusq; coloris pmixtis cōfectū habere solēt (qui color rutio ob rotarū discretionē ab hispanis dicitur) quōs ex equis istis nō pauci castanei sint: nomē iā desup̄ expositū. Melancholici mediocres & nigri sunt. Flegmatici magni: albi atq; castanei esse assueuerunt. At in singulis prouincijs equos complexionēs illis quæ hominibus insunt: conformari sunt solitæ: tunc præsertim quū nō delecti uel externi emissari equas comprimerēt: sed quū tumultuatim ac permixtum ex his uti ex hominibus generatio fieret: id (quod rettulimus) longe certius obseruaretur.

Quonam pacto conditoris dei uoluntate non autē uel caloris uel humoris excessu species inter se differant.

Caput. lxxiii.

Maxima inter species differentia dissimilitudoq; posita est: neq; id ab exuperanti calore: frigore: siccitate uel humore prouenit. Singula & enī ab elementis constituta corpora: huiuscemodi qualita

rum omnium portionem habent. At quis humana quam equina species calidior esset: ita in equis ipsis quemadmodum inter nos & sanguine & flegmate proportionata corpora experiuntur. Verum homo sanguineus ueloxque: non uti flegmaticus grauisque caballus currere poterit. Cereus præterea minorem certe quam ursus humorem continet: & illi uitæ longitudine præstat. At capras uris: etiam sicciore esse quisquis intuetur: quæ celerius tamen senescere solent. Quæ res non a complexionem proueniunt: maior equidem uelocitas in siccitate atque calore quam in frigidityte & humore manifeste consistit. Patet itaque: nunquam per complexionum iter uel ueram cognitionem uel definitionem quæ cuius animalis in propria qualitate conueniat a nobis haberi posse. Si uni namque speciei omnes prærogatiuas assignarem: haud reus sequeretur error: eas equidem diuidi conuenit: ueluti in animalibus: intellectum homini: cursum ceruo: tauro aut elephantum uim ascribere. In plantis uero fortitudine taxo: pino uel palmæ pulchritudinem assignare: in metallorum autem genere durities uel adamanti uel ferro: sed auro præciosa concedenda est. inter aues demum aquilæ temperamenti: struui aut gipho magnitudinis laudes attribuere decet. Quæ equidem partes atque alia istis cognata quæ iuxta speciei differentiam singulis conueniant: non autem quia uel colerici uel melancholici aut quia humidiores sicciore uel alii alii sint.

Quæ differentia inter mares & feminas per naturam sit: particula a Petro monte philosopho disserta. G. Ayora cordubensi interprete.

c Ommunis omnium uel eorum saltem qui nimia earum familiaritate utuntur: sententia est. mulieres uarias ac mutabiles esse. quæ res quum nobis quoquo modo discutienda declarandaque sit: ad non immerito demonstrare statum? quod magna ex parte cunctis animantibus pro sui cuiuspiam sexus discrimine natura sancita est: at quum aliis in partibus discriminas corporum aptitudines explicuimus: in hoc primo capite tantum nonnulla cognomenta declarare nitentur; quibus per sæpe usi sumus: dum corporum agilitatem ostenderemus: quamuis ea aliis quam plurimis non ignota esse credamus. Politos eos natura edidisse non immerito diximus: quos & italo & hispano sermone tum ob artuum gratitatem ac delictum & rigoris expertem consistendum modum gentiles appellant. Pulchra illa corpora nominamus quæ & carne & proceritate & faciei magnitudine abundare uidentur: quæ in hominibus colorem inter niuem sanguineumque constitutum continet.

& quæta esse assuefcit. At eorū membra molia ac longa neq; omni-
 no laxa tamen: neq; ad agendū expedita solutaue esse debet. At quis
 auctor in istis formoso nomine utatur: hispanorum potius q̄ romano-
 rum more. Nos ut neq; latias aures nec auctoris mentē offenderem?
 rem potius q̄ uerba exposuim? Solutus expeditusq; is est, qui agi-
 litate ac facili motu quodā nunc huc nunc illuc & accedit & (uti op̄
 est) reflectitur. Dissolutū uero animal nominam?, quod artus con-
 fuse & absq; moderaminis modo agitat: comouetq; & eius membra
 laxitudine oppressa neq; eundi neq; redeundi finē inelonga tēporis
 mora ac loci ampla magnitudine consequi queunt. Et si reliqua
 crebro nominata sint: apta longe propinquius dicere ac præferre sole-
 mus, quæ medium tum longitudine tum grossedine fortiuntur:
 & neruorum & ossium magnitudine præstant: & carnib; pene ubiq;
 uacant: præsertim in facie. At singuli in his artus pro se expediti opti-
 meq; diuisi consistunt: quanq̄ ad unicum finē concordēs & tendant
 & tendere iudicentur, quos deniq; (ob maiore sui p̄fectionem) abso-
 lutos quādoq; dicere poterimus. Inter sanguineos de iis quos po-
 litos appellauim?: uberior copia est: quāuis id ipsum in iuuentute in-
 telligi liceat: nam quā ad uigesimū quintū suæ ætatis annū accedūt:
 & pinguescere & pulchritudinē amittere assuescunt. Ex flegma-
 ticis aut non pauci pulchri prodeūt: sanguine tamē comite: & ut hac
 in parte rectius præsent: coleram tertiam sedem occupare necesse est.
 Tunc enim gracilitatem cum aptitudine unā atq; pulchritudinē nul-
 lo cum furore ostendunt. In quoq; ab insidiis alieni & sunt & uident.
 At colera apta efficit animalia, quæ accedente sanguine & perni-
 ciora & uisui hilariora redduntur. Sanguis uero a colera subsecu-
 tus per politos maxie constituit (quos hispani galæes recte nomināt)
 nam interpolitos gentilesue atq; aptos medio quodā gaudere uisum
 tur: quāuis eandē uim: agilitatē atq; anhelitus patientiā nequāq; possi-
 deant: ueluti si ab ipsa colera ducerentur: neq; a deo isti uti illi perdura-
 re queūt: minore quoq; magnitudinē modestiāq; sanguinei ostēdūt.
 Pulchrū deniq; uniuersim accipimus quocūq; in corpore uisui
 placido: de reliquis uero corporibus quæ nō nimia excellētia fortiū-
 tur: iam opportunis in locis (uti opus exegit) mentionē fecim?
 Per cōmunes omnib; partes iam satis discursum a nobis esse arbi-
 tramur: nunc aut ad principium redeundum est: ut finis propositum
 sequatur, in quorum uirorum cum mulierum differentias pro sui
 cuiusq; sexus discrimine explicare statuim?. Per singulas fere spet

cies foeminae q̄ mares uberioris sanguinis copia abundat; quam ob re
 promptiores maxima ex parte sunt: tum etiam idipsum potius osten-
 tant: quia uirili grauitate minime confecta sunt. In seipsis & enim
 mollitiem leuitatemq; & ostendunt & possident: neq; leuitatem hanc
 pro pernicitatis dote intelligas: uerum pro illa dedecorosa & quietis
 & firmitudinis & temperati modi in consistendo carentia. Neq; illud
 negligas: & ea: & qui parum intelligunt: aliqua substantiosa uerba
 tunc proferre solere: quū super rem nō longo consultatā illis loqui cō-
 tingit. Mares uero maiorem tū magnitudinē tum quietem possidēt:
 maiora quoq; ossa ac neruorū firmitudinē sortiunt; quorū artus
 & aptiores & forma distinctiores consistere solent: neq; uolucres ab hoc
 discrimine expertes esse natura uoluit: quāuis earum membra conte-
 cta sint: pennarū namq; nitore mares praefecit: & foeminae ad unicam
 simplicem ac parū discretā formam tēdere uisuntur: praesertim postq̄
 coire ac cōcipere illis accidit. Quo quidem fit: ut earū māmā & ueter
 magnitudine augeantur; unde nō reuul deformitas prodire assuescit
 At mulieres quas diximus partes uestibus tegunt: easq; tantū demō-
 strant: quae in omni aetate ac tempore maiori splendore micant: manū
 scilicet ac facies eae sunt, quae quidem mēbra quū coeundi appetitus
 depositus sit: mulieres hominibus pulchriores reddere solent. in mu-
 liebri namq; potius q̄ in uirili sexu tū iuuetutis tū uiuacitatis multū
 maius apparet. Mulieres siquidem & tenerae sunt: & barba carent: &
 pilis ac setis non parum ubiq; uacant: minoribus quoq; natu q̄ simi-
 limae in uoce: & uerborū prolatiōe: tum in corporis robore ac motib;
 existunt, quae quidem partes haud paruo illis fauore sūt. Omnib; nā
 q; res nuper productae placere assuescunt: & quāuis mulieres aetate de-
 clinent: iuuentutis similitudinē non tenuem retinēt. At nō parū aber-
 rant: qui dicunt: ueluti maribus & dulces & delicatas foeminas place-
 re: dispari argumento mulieres affici, quas robustos & grossedine exu-
 perates homines adamare testantur: hac siquidem in parte & mares &
 foeminae parum dissident. Verum quis mulierum fidem con-
 stātiā: pudiciā: perseverantiā: quae in iis continue experiuntur:
 sine maxima admiratione narrare poterit: quū hac siquidem in parte
 tanta earū sit uirtus: ut de sanctis uiris eandē aut simile haberi posse
 perdifficile sit credere: si eamē pericula quae mulieres uexare solent:
 illos inuaderēt: erga uenerē uoluptate praesertim: circa quā mirandū
 potius q̄ dicendū in modū mulieres a uiris & petuntur & prouocantur:
 neq; multae propterea inter ipsas defunt: quae amātes strenue pro-

pugnare atq; contēnere soleant: quis u maxime elegantes sint: recta
 præstent forma: & illi no paruo tēpore iſeruiert: quæ quidē sanctissi
 ma pars rarissime ab hominib? parta est: quāuis sancte uixissent: Ac
 dubitandū q̄ multum esset: quēpiam inter mares reperiri posse: qui
 ad peccādum non declinarent: si uariæ ac pulchræ mulieres & cosue
 tudine & illicito amore illos beniuolos sibi agere contenderent, qui
 bus formosa corpora simul obicerēt offerrentq;. At si mulieres a uere
 cūdia refrenari dicemus, qui sancte uiuunt: quāuis criminis culpam
 tolleremus: mori potius q̄ indignum facinus cōmittere maluissent:
 quanq̄ eisdem nullum aliud periculum ex tali scelere prouēret: præ
 ter turpē recordationē obiectionēq;. Verum quia mulieres q̄ocis
 sime mutabiles extimātur: illud uidendum est: quot inter ipsas scili
 cet tenacissimā circa homines fidem (ne p̄tinaciam dixerim) obserua
 uerint. Neq; id reticēdū esse censem? qđ in foemia quadā Blanca no
 mine ante lodouicū principē in Ticinensi oppido nos ipsi uidimus: Cu
 ius corporis habitus admodū a natura polit? & non mediocri pulchri
 tudine decorus erat, quæ deniq; iuuenis unius amore capta: qui & si
 opibus & familiæ nobilitate abundabat: & mediam corporis tum ma
 gnitudinē tum habilitatē possidebat: ipsi? undiq; mores a ratioe om
 nino emācipati comperti sunt, qđ an uerum an falsum sit? ut probe
 discernere lector queas: liberi iudicis animū indue: & nos nihil uel cō
 mentantes uel minuentes sed rem rite narrantes audi. Is enī post lon
 gam consuetudinem multaq; trolutatū oblectamenta aduicē ca
 pta: illam e domo cōiugis uel māu uel uerbis saltem attraxit. Inde q;
 quū iussu principis nunq̄ rei ipsius arbitros ipunitos fore conclāma
 tū esset: ni ad cæsarē ipsum per conscios eosdē res patefieret: mœch?
 tanq̄ magna mercede solutus eiusdem criminis & reus & accusator
 a silentio protinus emerſit: neq; carnificis mun? aspernat? est. Vt ma
 iorem nāq; suæ ignominix fidem faceret: amante ad magistratus cō
 duxit, cui deniq; ob immanius sæuiusq; scelus ultimum condignæ
 poenæ nequaq; denegatæ sunt. Neq; illud unq̄ credendum est: eundē
 in primo crimine depræhensum tam acriter plecti: si illis fides largi
 ri debet: qui Ludouici ipsius satellites fidissimi sunt, qui eundē simul
 cum duce suo multo acriter increpabant: & mulieris affectum circa
 ipsū tam male meritū pro magno dedecore offerebant. Neq; ipsi? sæui
 tatem cum tā infanda animi breuitudine reticebant: tunc præsertim
 quum foeminx ipsius constantiam intuebantur. Ea etenim iam quū
 mors imineret: uel hæc uel parū certe distantia uerba Lodouico iter

roganti respondebat. Petebat enim is natos diligis? adamo procul dubio aiebat. Vtrū eos an amante præponis? iam semela me huius amore derelicti sunt, cuius quoque causa neque mortem neque uitam magni feci: & nullam usquam denique mihi huius amore dereliqui spem: ut ab incepto uerterem: & longe magis me liberos parentes: & mei nominis familiam totam euersam funditus uidere maluisse: quod hic unica mea spes minimam (quæ tenuem) læsionem acciperet: dum huiusmodi mala a me permutari quissent. Nec mihi est clam is in me totum suum animū atque amorē intendere: quāuis id ipsum fateri nō audeat. Verū quum oēs uno ore hanc redarguerent: tunc demisso ac mæsto uultu referebat: ut hæc uestra uerba cōfirmem, alterum de duobus necessū est: aut deū cor meū in totum diuertere: aut nuper aliud mihi infundere: quāuis ob perpetratū scelus: manifeste uideam: me uel ultimū suppliū subiturā uel in perpetuis carceribus summis cruciatibus uitā acturam fore, quarū utrauis pœnarum longe mihi gravior profecto est: quæ uel ad coniugem redire: uel hunc amore nō prosequi: quem a me exorsum haberi debere comētatis. Quā plurima alia uerba haud multum ab hoc sensu aliena protulit. Credo equidem mulierē hanc nequam quā illis prioribus inferiorem esse: quæ tum ob aliquā maximā affectionem tum ob alicuius rei excellentem furorē celebrantur. Neque ullam hactenus personam præter hanc: in tanto discrimine intrepidā & mutationis expertem uidimus. Neque illud propterea negligendū esse dicimus, quod hac in ipsa de qua loquimur expertū est, quæ postquam se & a publico cœtu priuatā & a libertatis spe destitutā uidit: amatēque & morti destinatū esse & in carcere detineri certior facta esset: eadem palam fatebatur, nullum ipso inter mortales credere deterrimum habitare: tum ingenii hebetudine tum animi pusillanimitate. Nam dum pecuniarum portuiculam fortunæ ludibrio cōmittere recusat: uitam: honorem atque opes & neglexit & amisit. At si principis clementia uitā nostram per aliquot protrahit dies: aut in carceribus aut in perpetuo exilio cum angore: luctu: mœrore: solitudine: dolore: molestia: desperatione ac lamentationibus hanc culpā atque ignorationem expurgantes nos moriendo uiuere oportebit. Nonnullas mulierum partes iam explicasse existimamus? nunc aut uidendum est an ne illas animi rationisue præstantia uendicent: an natura sic sanxerat: quæ quā affectiones nostras regeret: quāuis in eisdem non peccaremus, haud magno emolumento essemus compensandi. Quis & enim negare audebit in quouis animantium genere: siue uerecūdiam siue instinctus occupatio

nem quandā naturā foeminis ipartiri solere: quæ illas a marium concubitu frenare assuescit: neq; id solū in illis expitur: quū eæ illi? imoderati: caloris expeditæ sunt: sed & illo aduētante stimulanteq; per aliquot dies illas ob eandē causam cōtineri uidem?. Et quum calor ipse omnino & excedit & prorūpit: adhuc foeminæ ab ignotis comprimi quoquo modo recusant (quāuis tunc easdem q̄ maxima turba petat). Neq; magnitudinis neq; formæ aut dignitatis excellentiā præferunt: discrimina siquidē inter aptos ineptosq; consistentia æquo modo tractant. Nam si tēpus patitur: cunctis in propatulo sese offerūt & blandicias ostētant. At quisquis earum maiori copia potiri uult: is aut uigilantia aut diligentia illam parare debet. Verum mares econtra agere assuescūt. Nā dum illis eligēdi facultas pmittitur: aptiores præstātioresq; magna ex parte capiunt. Neq; foeminæ sine iusta causa hanc partem in principio denegāt. Omni siquidē in re ubi nos pati sūmittiq; oportet: quāuis appetitus instet: aut natura refrenat aut timorem cum anxietate patiētib? obicere solita est. At p contrariū ubi præesse & alios sūmittere negocia pollicentur: quāuis neq; utile neq; honestū id appareat: proni decurrim? & ueluti foeminis horridū & difforme huic petulantia non repūgnare uideretur: non aliter maribus contrarius est affectus. Quāob rem si quāuis libidinis & appetitu & potentia uacent: foeminas insequi assuescunt. At quum huiusmodi rei silentium atq; honestas tolluntur rūpunturq; foeminæ tum maiorem tum peiorem uoluptatum portionem capiunt.

q̄ Vāuis nō negemus appetitū hunc diuersū cunctis aiantibus naturā idixisse: mulieres tamen rationis imperio ductæ lōge præstantius contineri posse manifestum est. Ratio siquidem diuiciū diue discursus & frena turpi auiditati: & recto uiuēdi modo calcaria ponit: quāuis mulieres maxima ex parte minima ratione & uti & omnibus fere in rebus ueluti earum sensus appetunt abhorrentue sese regere assuescant. Neq; ab uis (sensibus dico) tum in gloria tum in uoluptate capeffenda tum in pœna uitanda deuiare solent: quāob rem medium cum familiaribus minime obseruāt. Nam defrenato iperuo eos uel amore uel odio prosequuntur. Neq; harum alterā quāuis partem in longum tēpus obseruant. Tantum siquidem uel in illa uel in hac redurant: quantū illam sensus retinere dicat. Quāplurimæ huiusmodi sexus facile ad clemētiam sunt cōmoræ quod ex earū animi imbecillitate forte prouenit. At homines quū magis a ratione regantur minori uicissitudine uariare solent. Animi siquidem recta ra-

tio nullum permittit excessum defectumue: quæ quum quæpiã amõ
 re odieuse dignum iudicat: neq; sine arduo conamine ac temporis ma
 gna mora eiusdem abdicamus sententiam. O quot mulieres præstan
 tes uiros contemnunt: quæ cum difformibus feruis aliusue tum natu
 ra tum uiuendi ratione deterrimis personis sua turpia oblectamenta
 captantes sæpe depræhensæ sunt: neq; illam hominum præstantiam
 pro opibus tantum intelligas: uerum & pro pulchritudine ac policie
 & corporis habitudine cum stirpis dignitate (ut fortius lector admi
 reris) eam accipe. At quum ipsæ a ratione ducerentur præstantiores ho
 mines delegissêt. Neq; ab illis uereri licet, eos quos peterêt habere nõ
 posse. Impossibile & enim quodãmodo foret id ipsum denegari. At si
 hunc ordinem pro honestate: aut quia earum scelera min⁹ sciri queãt
 contemnunt: in illis infimis personis quæ res quæue archana conser
 uari poterūt? forte mihi obicies: ab honestis hominibus eas maxime
 præcauere ut magis pudicæ habeantur: quæ sic existimant non parũ
 meo iudicio fallūtur: singulæ enim apud singulos coniuges continē
 tes existimantur. At uicini aliter sentiunt: quanuis certam earum ini
 quitatem non nouerint. Quid opus est aliud contra mulieres argumē
 tum explicare q̄ id in medium adducere, quod inter ipsas continue
 experiri cernitur. Earum siquidem amicitia tum leuium uerborum
 tum breui interposita distantia soluitur atq; obliuiscitur. Et quum
 ad suæ beniuolentiæ culmen accedunt: nunq̄ altera pro alterius salu
 te multum disponit. Neq; unq̄ memoria proditum est: mulieres ad
 inuicem plurimum adamari: quia inter se plenam corporeæ uolupta
 tis copiam nequaq̄ capere queunt: at earum pene innumeræ tum fi
 dem tum amicitiam amatibus præstitere. homines autem quanuis
 mulieres adament: eorum plurimi sunt qui amicorum hominum be
 niuolentiam propterea minime deserunt. At quanuis non multi ex
 mortalibus extiterint, qui hac fidei dignitate clari sint: nõnullos ho
 mines apud maiores nostros celebratos inuenimus, qui propriam ut
 amicorum uitam reuocarent: neglexerunt: uel ut officiosos sese illis:
 & ueræ amicitiaë uinculum ostenderūt. neq; ab ipsius mortis terrore
 amorem illum uirilem rumpi posse apud eosdem expertum est.

a Lias mulierum partes e quibus magna gloria sequatur, ua
 cuum est memõrare: earum namq; habitudo adeo ab agilita
 tis atq; roboris præstantia est aliena: ut nullam partem magnæ

memoriae dignam adipisci possint: propter uitae sanctos mores. Ea & enim recte uiuendi uia & communis & omnibus in propatulo sita est. Neque quauis inter mulieres plures sint qui coniugii fidem maritis obseruent quae contra: nequaquam illis ad religionis laudem ascribendum reor, quum praecipuum illud non moechaberis & coniugatis alienam uenerem non noscere nobis tantum christianis imperatum sit: quam ob rem a nostris tantum obseruari debuisse: & haec pars non solum a nostris uerum & a mahumetanis foeminis haberi uisa est.

Alia & enim discrimina foeminae sortiuntur: tum in concipiendo tum dum prolem in utero cum temporis differentia gestat: quarum siquidem rerum pars quaeque quum perutilis uideretur & plures in eius fauorem causae adduci & probari facile possent. Verum quum huiusmodi res neque magna neque nimium subtilia archana contineant: haud magno cum periculo intactae manere potuissent. At forsitan communis opinio hac parte a nostro proposito longe mortales deuiat. Quam ob rem ut ne a simili dubitatione ambigui manerent aliquam portiunculam in medium adducere statuimus: quum illa non multum necessaria sit: ut qui priorem ordinem respexerint: quo deus ille rector cunctorumque optime a mundi origine singulas species distinguere uoluit, cuiuspiam siquidem generis differentia aperta atque conueniens in propatulo conspici potest: nam singulae species & forma & magnitudine: & robore dissident. differunt quoque tum in celeri tum in lenta habitudine: nec secus in breui longoque uitae cursu. Quam ob rem dissonum maxime fuerat omnes easdem affectiones: proprietates: appetitusue a natura contrahere. Canes siquidem a suo conceptu donec in lucem prodeunt parum ultra duos menses in utero commorantur: et postquam nati sunt per biennium omnem suam magnitudinem consequi solent. At equa pullum per annum gerit: qui postquam in lucem exiit priusquam ad sui augmenti culmen deueniat: quatuor aut quinque annos praeterire necesse est: quapropter maius nutrimentum exegit a matre: quam qui ocius adolefcunt. At quaeuis animantia quae serius crescunt diutius uiuere solent. Quam ob rem nonnullae foeminae bis terue in anno queunt parere & singulatim plures edere filios. Alias uero non nisi semel tantum foetum maturum in anno edere natura sinit. Et uti in concipiendi modo dissident non secus earum menstrua cum discrimine profluere debuerunt. Neque eas pari concundi prurigne affectas esse ratio exigebat. Neque illae ipsae aequae concipere meruerunt, mulae siquidem sese a maribus comprimere semper sinunt: neque usquam concipere queunt. at columbae atque gallinae contra

maxima enim ex parte per totum fere circulum anni foetificant. At magna ex parte natura maioribus necessitatibus subuenit. Nam duo animalia in eade specie contenta qui eorum alterum urbanum alterum a gresse sit: magna inter se differentiam sortiuntur. Domestica siquidem columba quouis in tempore foecunda est: quia accideibus plus uiuatur. Siluestris quippe in uis tantum temporibus foetificat: in quibus proles rectius per naturam alii potest. Verum quale tempus conuenientius mulieribus sit: nequaquam praescitur: sed ipsae utros continue appetere minime rationi alienum est: nam quae maximae opportuna causa sic fieri debere exegerunt: nam si semel in anno tantum ab illa prurigine afficerent: & illa ipsis par cum caeteris animalibus sancita esset: & turpissimum: & nocentissimum quod profecto esset: praesertim quum marito uel abesset: uel aduersa ualitudine laborassent: tum siquidem uxores pudicitiam in propatulo haberent: & quum iniquitas atque probitas ex proprio arbitrio mortalibus comes sit: facultas haec hominibus dari maxime oportuit. At arbitrium illud latius alias exposuimus: quum potentia illa libera sit: quae & mala committere & bona peragere potest. Nam qui alterus harum partium expertus est: utriusque expertem esse necessario fit. Tunc etenim male agimus: quum recte posse quumus: & quum hoc uel illud inuiti ageremus: tum gloria tum dedecus tolli necesse esset: & quum neque horum alterum plenam uim contineat nisi alterum spectet: quis negare audeat recte institutum esse: mortales omni tempore mereri ac demereri posse. Neque hanc partem brutis conuenire dicimus: sed mortalibus tantum sancitum esse cognoscimus: qui ratione ducti impetus moderantes gloriam immortalitatemque consequuntur. Quibus e contra euenire manifestum est quum a uoluptatibus sese agitari ac uinci sinunt: qui ut perfectiores (uti sunt) uiderentur, optime licuit: ut omnia tempora ac temporis momenta & ad corruptionem & ad conseruationem illis paterent. Nam si binos ternosue in annos dies designatos haberemus: in quibus scelera homines perpetrare possent: neque amplius nobis peccandi potestas concederetur: quis tam demens impotensue esset, qui ab illis abstinere & scire & posse non quisset: at ex leui certamine leuia prodire trophaea: omnibus notum est. Neque id sine recta causa prouenire arbitris: ut per aliquos annos uxor apud coniugem sine prole moretur: et mulierum initium sui conceptus ignotius quam caeterarum foeminarum sit: quantum omnibus aequa dentur menstrua pro sui cuiuspiam discrimine. Unde manifestum apparet: alium nobis praestantiorum finem quam sobolis propagationem

destinatum esse. Quia ob rem illic ubi uiuendi immensa ac sine labe spacia uictoribus tribuuntur: attendendum potius est. Nam generare & ambiguum est: & prolis incertus numerus & ignotum generandi tempus hominibus est. Neque in liberis habitis a nobis præcognosci potest an cito an sero uel educari debeant: & an boni malique futuri sint: atque itaque tam dubia parum perfectionis felicitatisue prouidere debere credi par est. At si in hominibus idem quod in cæteris animalibus eueniret: ut in certo tempore certum filiorum numerum ederet: tanta in sobole spes poneret: tanta denique auiditate afficeremur: ut hæredes ditēs relinquerentur: ut ratio sopita ac roboris experta derelicta maneret: & conditorum maximum nostrum sperneremus.

Caput sexagesimum quintum non modo plebi sed & omnibus etiam maxima cum opportunitate iucundum.

Quum de complexionibus ageretur: omnium hominum proprietates (uti opus exegit) enarrauimus. At uero quia communis generis uel complexionis ipsas intelligere uel discernere aut recte cognoscere forte non poterit: aliquid illi conueniens singulatim succincteque supra rem hanc in hoc capite dicere statui. Neque hoc sine proposito nos agere quisquam cogitet. impita siquidem turba pulchra & bona aptitudine prædita ea corpora appellare assuescit, quæ faciem omni dimensione uegetam tenent: locutionem uero auctam & fortem: uocem uero crassam atque apertam possident, quibus omnibus tenuis colere portum. Neque istorum huiusmodi quisquam uel in rebus quæ corpore sunt: uel in rebus quæ noua ingenii indagatioe inueniendæ sunt: præstare. Adhuc in huiusmodi rebus ab aliis imponuntur: neque eas intelligunt: neque (uti oporteret) cum subtilitate disponunt: quis litterarum multas diutino studio discere: & eas magno cum strepitu mentis dicere queat. Verum illud aduertendum est: homines illos qui spectantibus disciplinas inueniunt: ex hac complexione nequaquam extitisse, quæ quidem partem huiusmodi uiri negare non possunt: nam quum ad quos ab itinere manu locum ue deuiatur (quum a libris scilicet absunt) non pauci pastores sunt: qui longe maiorem uim in rationibus quas ex se singuli ducunt: ostendunt. At puto uersatoque in rebus creatis homini: huiusmodi magnitudinem repræsentantia & modo quo diximus uegeta corpora nullo pene pacto placere possunt: ea enim crassæ ostentationis sunt. uerum illa huic placerent, quæ in se contrahi uidentur & temperato modo consistunt. quæ etiam sine motu atque demonstratioe undique circumspectant: propugnant & singulis

partibus prouident. Personarum quippe actiones aliquas precipuas partes appetunt: ut hilariore reddantur. Nam quum uel manus agitatione quempiam percutere minamur: corpus uel mouemus: uel qui saltando: iaculandoq; aut quantum aliam exercitationem conficere intendimus: ut in ea præstemus pulchritudinemq; per ipsam obseruamus: omnia membra in unum conspirare: conuenire: concurrereq; in eodem loco simul necesse est. Nam si quando membrum unum extenditur: aliud curuatur: flectiturq; & inepte operantur & id quod agere intendunt: non magnopere absoluunt. At si uerborum sono alios ad religionem deuotioneue deducere debemus: uel eorum beniuolentia captare cupimus: ea ab intus (profecto) præ cordis scintilla debent: quæ etiam a corde ad labra usq; affectu suauissimo comitari debent. Hi & enim qui uocem a capite expediunt: indeq; locutionem furibundam: uel alio modo pinguem emittant: eorum uerba per inuia saxa saltantia indeq; repercussione ad audiendum aures uenire uident: quæ ob rem quum ad eorum sententiam non attendimus (quæ semper expectanda est) haud dissimilem suæ asperitati saporem atq; amorem inducunt. Neq; aliter quum armorum quodpiam capimus (si forte unico exemplo quiescere nolueris) fieri licet: quod dum manu tenemus: tam iunctum comitateq; cum membris incedere debet: ut unum ex his iudicari merito possit: quod si emiserint: ab illis productum esse uideatur: quous illud nimia cum agilitate depellant. At uel qui agiles non sunt: nimium furore atq; discordiam in personis ostendunt. Disparatim iaculantur: neq; id longe sed aspitate quadam (quæ re broz nam hispani merito dicimus) neq; missile tantum alienum sibi esse patescit: uerum in suis met membris neq; ulla beniuolentia neq; agilitas apparet.

An maiores ætatis nostræ hominibus præstantiores natura ederet: & an ars aliqua plenam rerum scientiam mortalibus dare queat;

Caput lxyi.

q Via longum iam de complexionibus discursum fecimus: illud rationi consonum est: uidere scilicet: an huiusmodi corporum discretionem omnia temporum spacia (ætates uel si dicere mauis) firmæ atq; stabiles complectantur. Neq; id prætermittimus: utrum ars aliqua plenam scientiam mortalibus dare possit: nonnulli & enim uana sibi inquirentes nomina fabulas scripsere: quibus stupida plebi suadet: naturam maiores nostros altiores præsentibus edidisse. Neq; unquam propterea dubitamus: iter illos nonnullos & habilitate & doctrina nostris

excellentiores extitisse: qui uirtutes circa maxime insudabant: uitia
 q; summo opere fugiebant. Quæ res ambæ mortales magni pretii du-
 bio procul agunt: agereq; poterant: quanq; natura quos nunc possi-
 det limites haud excederet. Temporibus quidem nostris non pauci
 præterierunt homines: qui a seipsis potius q; a naturæ cursibus si recte
 inspexissent: conqueri deberet. Non minori quippe cum difficultate
 fortem quempiã a natura uirum inueniemus: quæ ea quæ ad robur
 pertinent moderetur: illi q; modeste statur: q; dissolutum atq; turpe
 aliquem semper uictorem experiri. Nescimus & enim quem adhuc ui-
 disse tantæ in ebrorum habilitate præstantem: ut eorum uir-
 gnã famam acquirere posset: huiusmodi nãq; homines a tenens
 annis: luxu: libidine: inertia: & cibor; ingluuie pditi: & per uarias isti
 generis actiones personas exercet: quæ & corpora ibecilla atq; ifirma
 reddunt: & dissolui ante tempus cogunt: & animã (qđ longe deterius
 est) obnubilât: & perpetuæ noctis atq; caliginis carceribus obnoxiam
 faciunt. Illud deniq; fatemur: nonnullos ex antiquis extitisse quorũ
 alii personarum magnitudine alii uero perspicacitate ingenii aliisq;
 præclarissimis muneribus excellere. Non id tamen uniuersim neq;
 in singulis temporibus uel prouincis accidebat: quæ quidem parti-
 cularis fors eodem modo ætate nostra: quo in præteritis euenit.
 Alæus: siquidem Berdasinus siculus neq; minori robore (uti asseue-
 rant) excelluit: phamaq; adhuc pollet: q; maiores illi qui historicorum
 ueritate celebrantur, quibus hunc non cedere debere: eius quæ narra-
 tur fortia facta facile demonstrant. Immo & alios illi uiribus haud de-
 teriores nominare possem, qđ quũ ex præsentibus exemplum assu-
 mere uellem eos facillime inuenirem: quum phamosi illius siculi ui-
 rium magnitudinem non confuso sed certo modo nouerim: quanuis
 populus multo ampliorem ipsius uim: q; illa ulla in re unquam ex-
 perta est: decantet. Verum illud tamen est: eũdem eo modo astutum
 callidũq; fuisse: ut nunq; cum aliquo ad compensandas uires congre-
 di uellet: nisi ut uictor uictum asperrime castigaret: quã ob rem ma-
 gni pretii habebatur. Is quoq; uoluntate propria rarissime ea tenta-
 bat in quibus fors prædominare posset. Neq; cum hoc illi animi ma-
 gnitudo (strenuitas scilicet) deerat. Federicus etiam imperator
 quẽdam germanum militem habet: qui tam multa exuperat uasti-
 tate ut duos mediocritate præditos homines magnitudine æquipe-
 ret: quẽ mortales omnes qui nunc uiuunt: minie uiderunt: neq; illi
 pares proceritate sũt. Quã eadẽ ob rẽ nequaq; hoc sufficiens argumẽtũ

est: ut apud nepotes nostros istius tēporis oīs homines plurima ma-
gnitudine nasci: constet. Sepulchra equidem nostra uti sua erunt:
magna ex parte inuenient. Plures quoq; ingenio præstantes uiri
transire: quos nemo tamen per se tantum transcendere uisus est: ut
alios similes edere naturæ esset difficile, qua in re eorū operib; poti;
credendum est q̄ illis qui de ipsis fabulas finxerunt: de nonnullis
præsertim qui tanta de peritia laudantur: ut imagines per astroꝝ mo-
meta agere posse credantur: quæ auctorib; singula uere dicere possēt:
q̄uis infortunū aliqd̄ illis affuisse semp̄ affirmēt: quod op; ipsum
absolui prohibuit, quæ res fabulā esse quā narrant: aperte ostendit.
Neq; argumētū aliud maximū idipsū confirmare desinit: huiusmodi
namq; negotium singuli in suis regionib; accidisse dicunt: neq; hūc
errorem apud oēs uagan testamur. Ii enim qui auctenticos auctores
perlegunt: de tam ampla atq; magnifica inter mortales excellētia me-
tionē factā nequaquā inueniunt. Neq; quispiam dignus ueritate histori-
cus homines sui temporis uel maiores uel fortiores q̄ ex nostris expe-
riuntur: fuisse memorat: nisi mun; desuper naturā nostrā excellens a
deo ipso immortalī cuiusdam datum esset. Naturæ siquidem supre-
ma mutatio in ascensu descensuq; solis consistit, qui integrū cūrsū
in anno complet: & quū tam breuis terminus sit: is qui punctum
illum (quem fortunatū appellat) a multis annis citra expectaret: pro-
culdubio illuderetur: quāq; imaginatū opus ibidē applicaret. Neq;
cursus illud cuiusdam dare uisi sunt: qd̄ pluribus omnino denegant. In
singulis quippe annis homines diuersis statutis præditi nasci uidēt.
Alii & enim proceres: alii nimia latitudine exupantes alii uero nani oriū-
tur: quo in tempore etiam alii membrorum confusione deturpantur: &
alii artuum compactione præstant, quos nemo tamen tantū uel ex-
cedit uel deficit: quin pares pene sibi quosdam inuenire nō possit.
Neq; hoc tamen aut in singulis uillulis accidit uel uidetur: nunc etē-
nim huc nunc illuc id interuenit. Quū nullū deniq; uidissemus
qui tam fortis: pemix sciensq; esset: ut suæ speciei limites transgrede-
retur: ita sydera atq; astra constitutionem ab origine sibi sancitam
disrumperē minime posse aperte conspicitur. At si quispiā statue-
re uoluisset: tum corporis actiones: tum speculationes ingenii cum fa-
cilitate illum perficere posse: qui sub bona syderū temperie elemen-
torumq; aptitudine gigneretur: nascereturq;: res hæc (profecto) sese
e contra haberi per experientiam conspicitur. Corpora quippe quæ a
sideribus atq; elementis tantummodo sine maris & feminae coitu

uitæ munera accipiūt: parui precii experiūtur. At quanq̄ oīa illis conuenientia darēt: nunq̄ animal plene p̄fectū ederent: eorumet equide opera abinuicē contradicūtur: confundunturq; sæpe. Quū ea & enim plenam firmitudinē nequaq; sortiuntur: illā reb? alius dare nō possūt. Quā ob rem haud reuis illos insequeretur error: qui astrorū ut atq; uia oīa arcana scire præsumerēt: uel imagines quæ illa declararēt: agere tentarent. Planetæ & enim quū nullum intellectū habeant: eūdem corporibus dare omnino nō possunt. Verū corpora ipsa agilitora temperatioraq; reddere queūt: in quibus anima suis potētis partibusue (ut cum auctore dicam) melius utatur: quāuis nullus tam subtilis carcer esse possit: quin in eo retenti quoquo modo nō grauētur. Quā ob rem quanq̄ mēbra optime apta sint: aiā adhuc impediunt. Sed nunc manum liberius aperiam? & animā tanq̄ a corpore diuisam eo quo sibi conuenit modo uti sinam? quæ tunc tantū ex rebus præsentibus cognitionē habebit: uel ex iis quas in præterito iam cognouerat. Verum de futuris atq; absentibus nullam prorsus claram cognitionē possidet: neq; altius ascendere potest: un opificis quippe præsentia creaturæ omnes & impedimētum & limitem sortiuntur: neq; singula genera in sua specie obstaculū resistentiæue: sed & id in aduersa sæpe iueniūt. At quanq̄ aliqui fabularum figmentis commoti arma inquirant: quæ cætera transodiunt: nemo tamen ferrū uidit: qđ huiuscemodi operationem conficeret: quāuis alius sibi similibus quoquo modulo præstaret.

a Si quanq̄ imagines fabricēt: in quibus peruersi spirit? responsa petentibus dent: si omnino uocis expertes sunt: & quāuis aerē per angustias atq; cauernas ipsius statuæ impulsu quodam agitent: ipsumq; mugire cogant: aliumue similem strepitum edant: nequaq; inde distincta uerba colligi poterunt: quæ quāuis etiam intelligerentur: ipforum ut uerū sciri minime posset. Spirit? equidē omnibus in locis simul esse non potest: neq; quid in singulis agatur dū abest: cognoscit, qui quum proprietatem sibi omnino impossibilem possideret (omnia scilicet cognoscere) neq; liber neq; potens ad ipforum ueritatem aperiendam esset. Nam quanq̄ carnifex sceleratos cruciet: neq; is qua eos (si liberi sunt) capiat: uel e carcere (si capti) laxet: potestatem habet: ni id nouo iudicis imperio fiat. & si diabolus ad damnatas animas torquendas facultatem accepit: non propterea ipsum illas uel absoluere uel illuminare uel requiem illis impartiri posse: intelligendū est. Quāq; deus ob malorū scelera quandoq; dæmones potēt

niores esse permittat: ut demonstrationes aliquas ii agere queant: quibus & facilius & plenius suos sequaces decipere ualeant.

Aurea huiusce capitis conclusio.

Quum omnia demum ut requiem adipiscantur: ea sua principia repetere necesse sit: quae stabilia itaque firma atque incorrupta sua opera agere optant: ea omnium creatoris manibus credant: committantque. Sydera equidem atque elementa eandem nunc quam in suae conditionis principio uim obseruant: neque ea temporis longitudine senescere queunt: quapropter singulae huiusmodi nouae creaturae cum illa nouitate atque elementorum uegetatione deueniunt, quae priores nascebantur. Nam quis planta aliqua senectute corrumpatur: ut in aliam conuerti queat: ad puritatem illam in qua ipsa orta est: redire oportet. Vnde manifestum apparet: neminem aetatem suam alius per naturam inferiorem appellare debere: uel nigromantiam ob id uel uaticinia alia inquirere. Nam qui recte se utetur: par erit antiquis. Altior equidem limes quem mortales adipisci possunt: hominibus uniuersus est. Quo fit: ut nullum uel genus uel species: totum alterius archanum atque opificium comprehendat. Primam equidem materiam atque substantiam soli deo & creare & cognoscere conuenit: quam eas talibus in locis collocet: ut ipsis uti possimus. & si diceremus nos res ad sustentationem nostram conditas (quum inferiores sint) cognoscere debere: quisque ex suorum operum experimento huiusce rei ueritatem claram in contrarias partes habere poterit. Neque illud denegamus: mortales ea quae uerisimilia sunt scribere atque differere: nunquam tamen totam causam proprie transcendisse ipsamque uere atque stricte cognouisse existimamus. quum nimirum & enim ultra procedimus uel ad principium uel ad finem aliquem (si dicere mauis) peruenimus: quem penitus determinare non quimus. Si quis pia namque animal quoddam facere: & materiam atque substantiam quae ad illius conditionem conueniunt: denuo producere sciret: possetque: is illud proculdubio apprehenderet. Verum ab hac re multum distamus: non solum namque nostrae creationis partem ignoramus: & conditionis humanae opificium nescimus: uerum in fabrilibus uisibilibusque rebus: singularum certitudinem magna cum difficultate determinamus. Quum in nobis ipsis igitur tantam in nostra cognitione difficultatem habeamus ea tunc multo maior iuste fiet: quando nos eam ab aliis creaturis petere oporteat: praesertim si circa illas uersandi copia defuisset. non solum quippe cuiusuis rei archanum per conuersationem nimiam in parte deprehendimus: sed & rationis expertes animantes per huiusmodi habitum

& in nostris & in reliquorū animalū actionibus multū cognoscunt.
 At quāq; omnibus instinctus a natura insit, quo præsidentē supremū
 aliquem superesse arbitremur: quod pluribus in locis apparet: uti in
 singulis animalibus compertū est, quæ omnia hominis quibus ignou
 præsentiā fugiunt, quorū nonnulla ecōtra agere suo robore possent:
 quæ res ex cōmunicatiōe quam secum habemus colligitur: nunq; ta
 men illa per suam propriam naturam hominis imbecillitatem cogno
 scere possent: neq; mortales propterea uel creaturas ulla ita apud de
 um immortalem posse: quispiam existimet: uerū illud inde demōstre
 tur: nobis instinctū quendā inesse: qui priorem unicam causam cæte
 ris præsidentē independentemq; semper esse admonet, qua quidem
 conditione ea per se sola & intelligitur & probatur: quibus comparatio
 nes aliquæ ut loca aliqua nobis dilucidentur necesse sint: cætera tamen
 colligata sunt: & abinuicem tum in materia tum in substantia lædū
 tur iuuanturq;. Verū quū ad unū principiū redditur: unicū primum
 esse necessario constat. Vnde nullū per se principium mortales
 probare posse: ostendimus: quū alia ex aliis præter unicum deum de
 pēdeant: qui a nullo procedit: cuncta ministrat: regit: moderatur: om
 niq; uti ex nihilo creauit: cōtinet: processumq; infinitū uetat. Neq;
 id sanum est dicere: nos ex nihilo factos esse: sed de nouo creatos: quū
 e nihilo namq; facti essemus: illud nostrū esset principū: quod repe
 tere deberemus: & non ad factorem (uti reuertimur) cōuerteteremur.
 Verum est nos iam non fuisse: sed paulo post: prioris causæ potestate
 productos esse. Ex nihilo & enī nihil formari potest. Verū dicemus ob
 id non esse creaturas: quas deus creauit & in esse constituit: quo qui
 dem itiere per naturam primū principiū nostrū infinitā magnitudi
 nem: bonitatem: sapientiamq; possidere speculari possumus, cui? pro
 priam unionem tamen per uiam hanc & quomodo secum sese habeat
 nobis confusum est: nam uti is infinitus est: infinita ut recte intelli
 gatur: intelligendi facultas necessario requirit. Quā ob rē ad se so
 lum tantum & sui notionem habere: & reliqua cognoscere pertinet,
 quod ex utriusq; ptis ordine prouenit: is quippe quū uolet magnā
 alicui sui partem ostenderet. Nam quibus ad ipsum compræhendendū
 minime habiles simus: talem tamen aptitudinem nobis dedit: in qua
 ipse multa miracula & potest & assuescit ostendere. Lapis enim per se
 sursum moueri non potest: aptus tamen est: ut nostram uim atq;
 impulsū quibus ascendat: excipere queat: non tantum attamen nec
 tanta cū facilitate sursum uti deorsum: ob suæ naturæ proprietatem.

ire solet. Eodē quoq; modo pro nostræ portionis differentia: quis sciē-
 tiam aliquam mediis ante nos adipiscamur: semper cum labore pro-
 cedimus: neq; ad finem adhuc puenimus. Verum ut unde digressi fu-
 mus redeamus: ubi neminem (præter in ea absolutū artificem) artē
 aliquam recte compræhendere posse demonstrare cepimus: unde so-
 lido omnia clara atq; perspicua patere colligeretur. Nemo etenim
 alius uel magister uel discipulus est: qui substantiam aliquam de no-
 uo producere sciret: posset. Creaturæ namq; omnes medio quodā
 indigent: ut rem aliquam ab uno ad aliud extremū transferant: & in-
 ter esse atq; non esse non momentanea sed infinita intercipitur distā-
 tia. uerum tamen dicere quispiā posset: tantum inter esse atq; nō esse
 interuallum concipi: quantum inter hominem esse & non esse homi-
 nem. Quæ res non ualidam rationē affert. Creaturæ siquidem portio-
 nem haud imēsam diem? sed uel distātia uel nia illa qua ea quæ nō
 sunt: inueniri immo produci debent: quū nō nisi ab infinito haberi
 possit. Quapropter ut infinitū uel materiæ uel substantiæ alicui limi-
 tati applicetur: infinita requiritur potestas. Secundæ equidem causæ
 tum propter libertatem tum ob facultatē, quā a prima receperūt: ac-
 cidentales effectus causare queunt: quibus tantā perfectionem nullo
 pacto condonare ualent: ut infinite perdurent: de animalū corporib?
 attamen illud intelligimus: quantum ad mēbroꝝ distinctionē: atq; sen-
 sibiles animas ibidem cōnutritas.

Quonam pacto & naturæ & uirtutis similitudinem ad uerā amici-
 ciam conuenire oportere: artium uero nequaquā intellexerimus.

Caput. lxxii.

i N complexionū descriptionibus quonam conuersandi modo
 mortales iuxta naturæ suæ cōformitatem uti assuescant: edo-
 cuimus: quū non tam longam mentionem fecimus: quantam res ip-
 sa petere uidebatur. Neq; in præsentī capite latum discursum agere
 mens est: uerum portiūculā aliquam afferemus quæ necessaria fuisse
 ostendetur: quū ad ualidam amicitiam bonam naturæ compositio-
 nem oportere dixerimus: & inter amicos: & coniugem atq; uxorem cō-
 plexiōis similitudinem cōuenientem immo (suo modulo) necessariā
 statuerimus. Quam quippe partem denegare nequaquā uolumus: sed
 & illam aperire intendimus: unde aliqui decipi possent: si qui dicerēt:
 inter eiusdem opificii cultores magnas rixas atq; controuersias expe-
 riri solere, quoz; ratio maxime cōprobari potest: si experientia ipsa pe-
 tatur. Verum ego non tantum corporib? sed & uirtutibus similes uel

amicos uel socios statuebam. Nam inter quos uel opū uel inanis famæ uel turpis uoluptatis cuiuspiam cupiditas regnat: non solum obstaculis odio habentur: uerum qui huiusmodi falsa gaudia sequuntur: & corpora & animū sæpe perditū mittunt: ut ab illis liberentur expedianturq;. Sartori enim suū ministeriū placere negare nō licet: quod etiam cum intelligentibus libenter comunicat: sed si quispiam illi lucrum tollit: ipsum facillime odit: quod non a personis: sed ab artibus quas per accidens didicerunt: prouenit. Neq; aliter de animosis amatibus litteratis: & de uis qui uel pernitentia uel robore ab inuicem certant: dicimus. Quisq; & enim præstantiā uel habere uel mereri præsumit: qui postq; examinatur & patres aut alter superior restant: plurima tūc & maxime diuturna inter ipsos amicitia uel sodalitas obseruatur: at si quandoq; ob diuersos & dominos seruitute post id simul congregari coguntur: tam rarenter alter alterum conuictis increpat: ut id (si liceret) miraculoso modo fieri dicerem: quæ res quū aduersarij & corporis habitudine & moribus dissidunt: longe contra prouenit. In iurias equidem ob dissimilitudinem illā uehementius sentiunt: & alter alterū horridis atq; monstriferis nominibus interpellare solet: sed si eiusdem complexionis ambo sunt: quanq; non semper sese collaudet: raro ad inuicem uitupantur. Verum: quādo semel concordati sunt: & lucrum æque inter ipsos diuidi sperant: beneuolentiam maximo cum fœdere saltem (si constantiā dicere nolueris) conseruant.

Quempiam quouis in certamine præcipue iuxta sui naturæ habilitatem & esse & fore existimandum.

Capit. lxxviii.

i. Non omnibus differentius prius ac præcipue agilitatem quam naturā hominibus cum quibus decertandum est: dederit: considerare conuenit. Ratio enim ipsos iuxta naturæ suæ habilitatem existimare dicitur: quæ quū a natiuitate deficit: ars illos magnum ad culmen deuehere nequit: quo fit: ut contra imbecilles a natura atq; accidente uel solūmodo ualeant. Illud tamen nequaquam asperneris: eos qui discunt: cæteris qui sibi per naturā pares erant: præstare. Verum ad huiusmodi homines deuincendos: a rebus in quibus edocti sunt: ipsos deuiare sat erit: quibus nimium in hunc modū eruditi sint: & multas per diutinū habitū litteras memoriter retineant: ueluti ceci aliqui qui nullas orationes recensent: stratasq; aliquas ut ad templa deueniant: & prosecutas casulasue reperant: norunt: quos quū ad agrū deuexeris: neq; itineris neq; montiū neq; conualliū rationem dicunt. Quam ob

rem quam libri bonas materias contineant: semper defectorum sufficiencia indigent: unde litteræ suas vires ostendere atq; applicari & subsidium coparare queant. Sæpe & enim auctoritates illis nocere solent: quæ eas in suum fauorem adducere existimabant.

An per mores. an per naturam nomina quibus usi sumus hominibus magis conueniant. Caput. lxxix.

¶ Vum in præsentis uolumine nonnullas hominum condiciones tractauerimus: ueluti temperiem: temperantiam (ut ipsi exemplar latine loqui uideatur) fortitudinem: sanitatem: discretionem atq; ignorantia & reliquis istius generis partes: quas quoniam pacto intellexerim? differere per conuenientiam restat. Non quia hæc hominibus mediocriter eruditæ obscuræ sint: uerum quia personæ communes non stricte terminare sciret: an huiusmodi nominibus circa naturæ habilitatem: an circa morales habitus usi simus. Eadē quippe nomina alii quàm de moribus loquuntur: dicere assuescunt, quæ illic tamen minorem firmitudinem atq; constantiam (certe) possident. Vnde nomina ipsarum actionum sunt: & in personis nostris minime consistunt: quæ ob rem quæ ab illo deficimus opere: nomē ob id impositum nobis tollitur. Fortitudinem quippe dicimus (ut non fictis ipsius rei exemplis utamur) quæ uoluptatibus resistimus: ipsasq; arcendo sustinemus. At temperati illi dicuntur qui iuxta rationis normam uiuunt: dant: recipiunt: eunt: redeuntq; moderate. Magni animi qui grandia facinora recte aggrediuntur: dicti sunt. Sagaces uero prudentesq; illos merito appellamus: qui opera ad bonum finem determinare atq; dirigere sciunt. Iustitia est uirtus illa quæ uel utræque lanx sine ipetu: tarditate: atq; priuato affectu determinat: partesq; æquat: atq; distribuit. Abstinentis qui per bonitatem ab illicitis rebus quas sitis sensuum appetitiua exoptulat: refrenatur. Amicū & bonæ conuersationis uirū illū intelligimus qui modeste ac sine malicia uiuit: quas quidem condiciones etiam circa socios obseruat: quæ demum partes atq; aliæ sibi uel similes uel cognatæ a rationis moderamine oriuntur: quæ simul iunctæ in quouis uiro quam inepus natura sit: consistere possunt: quas tamen qui possident illico quæ ad uoluptates declinant: amittunt. Hominem liberalem appellamus quæ uti & quando & ubi oportet: libere & sine impedimento atq; dubitatione donat. Verum quum is ubi dare oporteret: manum astringit: auarū illi in instanti cognomen est. At quæ castus ad uenerem declinat: neq; nomen neq; præmiū tantæ uirtuti condignum illi datur: quia ei non a natura proueniunt: sed

ab actione accidentali in eadem comparabat. At ubi nos istiusmodi nomina scripsimus: contrarium omni ex parte sentimus. Nulla equidem uel fortunæ uis: uel casus aliquis uel diuersus uiuendi modus illa demere potest: nisi membra ipsa in quibus inferta sunt: dissoluatur: cum eis & enim & partes & nomina quæ designauimus a natura stabili ratione coniuncta sunt. Vim uel fortitudinem in bona tū in aduersa parte intelligimus: siue eius possessor iuuenis sit: siue iam ætate grauescat. Sanū quoque illū dicimus qui ægritudinibus per naturam minime obnoxius natus est: & ab us rarissime inuadi (quāuis tunc infirmetur) debuerat. Temperatū eūdem recte nūcupamus qui nec tardus est neque celeritate præstat: neque durus neque mollis experit: neque quis flectatur facile rumpi uel ad quāuis partem sine opportuna resistētia impelli possit: & postquā hūc atque illuc contortus defatigatusque est: semper integer & resistens maneat: neque hoc in unico sed in pluribus ministeriis intelligendum est. Leuis uel pernix ipse est: cui eandem habitudinē atque complexionem natura tribuit: quāuis neque unquam currisset: neque saltare & petaurizare nouisset. Astutos: discretos: sagaces uel eos intelligimus qui industria uel ualent: uel præstant: quāquam rapinis & grassationibus uiuant. Bonæ conuersationis eos intelligimus: qui suarū complexionū proprietate diutius una in constantia atque proposito perdurare absque grauitate uel leui mutatione possunt: & suaues & modesti incedere assuescunt. In & enim qui per artem cite uoluuntur: si natura sunt graues: semper a nobis ponderosi dicuntur: et qui subditus ægritudinibus est: quis neque in lectulo iaceat: neque dolore præmatetur: neque aliqua præsentī infirmitate lægheat: omnino morbosus atque æger est. Abstinentes uero eos appellamus: qui a uoluptatibus parū uexantur inuadunturque quāquam aliquibus casibus in illis incidant: qui quum emergere uolunt: id breuiter cum labore atque molestia consequuntur. Semper equidem illuc redimus ubi magis per naturā similes nati sumus. Illic equidem noster proprius essendi modus consistit: atque conseruatur, quam rem attamen quantum ad propriā carnis & bonitatem & maliciam sic se habere: censemus. Neque illud reticeam: in quibus corporibus uirtus iuxta eorūdem naturam inesse assuescat: et tandem ad morales habitus redeam. Sæpe etenim uirtutem in medio consistere magnis uocibus intellexi, quod quū ulterius non explicatur: de quo loquatur medio ambiguum apparet. Extremū quippe in malam partem capere assuescimus: quod etiam quandoque pro abundantia ac fructifera re accipimus, in alius quoque ex minima paruitate hoc nomen est.

extrema etiam principium finisque & medium quod intra iacet habetur. Cor in medio fere corporis sedet: quod bonum & magni precii membrum recte dicitur. At caput in ultima atque extrema personae parte consistit: quod praecipuum gubernaculum & est & habetur. Herbae nonnullae bonitatem in radicibus: aliae uero in saeminibus: & paucae in trunco: caudice uel caulice (si ampliori nomine uti concupieris) possident: quanuis haec duo extrema diuidat. At hominem mediocre iuste quantum ad utilitatem praeposimus: qui sine rationis offensa: atque aliqua enormitate cum magno atque paruulo concurrere potest: tum quia ipsum irridere explodereque a suis membris prohibemur. Mediocre tamen in proceritate & latitudine intelligimus. Verum sagacitatem: agilitatem: solutionem: leuitatem atque uim praegrandes & non mediocres esse conuenit. Quadraginta namque pedum spatium saltare maioris profecto uirtutis est: quam xxx. excedere non posse. Illud demum assignare conuenit: quod uirtutem esse intelligimus, quae bonitas quaedam est. Nam uti recte agentes boni dicuntur: eademmet conditione uirtutis nomen comparant, quas quidem actiones quam in uitia peruertunt: nullum eorum cognomen eisdem conuenit: immo uel mali uel peruersi tunc appellatur. Verum naturae uirtus quantum ad se attinet: maiorem firmitudinem possidet. Creaturae quippe omnes quantum ad sui conditionem finemque ad quem sunt destinatae bonae sunt: quanuis turpis consuetudo saepe expetitum praemium gloriamque futuram tollit. Neque propterea tamen dicendum erit: hominis materiam: formam: atque substantiam non esse bonam. Sed hic de excellentia illa sermonem agimus: qua corpora corporibus praestant: & medium modum illum qui in actionibus obseruari debet: statumque: siue in re naturali siue in morali sit. Ad exemplum attamen ante tactum redeundum est: ut quid de saltu illo ad hanc rem colligendum sit: pateat. Nam quam corporis materia bona est: quam id non multum (dum saltat) eleuetur distendaturque: si cum leuitate procedit: & cum temperie & sine sui periculo ubi cadit sistit: & bonam auram aspicientibus offert: tunc huiusmodi membra maiori uirtute praedita dicimus: quam illa quae maius roboris leuitatisque possiderent si cum furore atque strage eunt: & ubi percutiunt: rumpuntur: cadunt: ruinaque minantur: quae demum corpora & ordine & opportuno medio carere censemus. Ad moralem uirtutem demum ueniamus: quae nulla alia res est: quam uiuendi mensuratus mensuratusque modus: quo actio & intenditur & remittitur: uti tempora & rerum ipsarum necessitas appetit. Prodigum qui bona sua indebite sternit dicimus. Auarum uero

LIBER

qui tam parce uiuit: ut neq; quidpiam aliis distribuere: neq; ad huc necessaria sibi concedere audeat. Liberalis is est: qui portionem moderate uti & quando oportet: largitur: & ut sese sustentet: conseruat. Quam in parte multi falluntur: liberalitas enim non in munerum magnitudine consistit: uerum quom quonam pacto & quem ad finem illa distribuimus: recte consideramus: quous etenim mortalis quispiam nihil daret: liberalis esse posset: dummodo personae aegestate oppressae minime fuissent. Eodem quoq; modo liberales & non prodigi essemus, quous uel propter parentes: patriam: aliamue honestam causam & maxime necessariam cunctas nostras opes dubio procul daremus, quae longe minoris pretii certe sunt quam res illa quae hoc pacto pro ipsas comparatur, cui etiam nos conuincti sumus. Vnde mortales quadoq; si omnia istiusmodi bona largiuntur deserantq; eosdem perfectionem adipisci manifeste patet: indeq; illud roboratur uirtutem in mediocri operandi modo nequaquam consistere: huiusmodi enim actiones malo animo fieri possunt, quarum auctor & auarus & prodigus dici poterit, quom suae necessitatis causa & in temporibus ac locis indebitis donat. Medium uirtutis tamen intelligo: quous iusta bilance semper consistitur: ut praesidia atq; excusationes merito & uti a ratione cogimur fiant.

GAYORA CORDVBENSIS AD ELISABETHI HISPANIA
RVM REGINAM OPTIME MERITAM IN LIBRVM IIII
P. MONTIS PHILOSOPHI DE DIGNOSCENDIS HO
MINIBVS IMMO DE CHRISTIANA RELIGIONE PRO
HOEMIVM.

audimento praclarissima omnium Regi
na hoc a clarissimis christianis auctoribus ob
seruatum est: ut quum de hac sanctissima reli
gione loquerentur: nullo perpolito atq; inue
to loquendi modo sed plana faciliq; maiesta
te quadam scriberent: qd optime (meo inge
niolo) considerauerunt: tum quia res ipsa quae
ad omnes pertinet: maxime parere debuit:
tum quia ipsius resitudo artium adminiculis nequaquam indiget (quae
non nisi ad defectioes supplendas inuentae sunt) Na in illis negociis
in quibus rei ipsius nerui non multam utilitatem studentibus de
dunt: hac industria opifices uti sunt: ut rerum uerborumq; dispositio
ne atq; artificio accedentes oblectarent: unde illis phama parari pos
set (tanta & enim gloriae auditas mortales detinet) At & si nulla i par
te exemplar istud uel inane uel maximarum rerum: seium uideri
potuit: ipsum tamen uerborum elegantia quandoq; induere licuit: ut
nos omnino eloquentiae expertes nequaquam iudicaremur. Quae re nunc
nullo pacto indigemus: si libri istius proprietatem recte existimemus.
Pulchrae & enim formosae atq; honestae mulieres (ut peculiare exem
plum maiestati tuae afferam) neq; antinomio: purpuris: ceruis: futo
ue (quum nullo pacto indigeant) uti debent: Quam quippe ob rem
nos hac in parte rem potius explanare q; uel magnificare uel exorna
re intendemus. Vale.

P.

P. MONTIS PHILOSOPHI IN LIBRVM III. DE DIGNO
 SCENDIS HOMINIBVS IMMO DE ORTHODOXA
 FIDE PRAEFATIO INTERPRETE G. AYORA CORDV
 BENSIS

In hoc libro quarto quaedam religionis ac fidei no-
 strae uniuersalia tractare proposuimus: quae aliqua
 in parte per naturam probare nitentur. Non pro illis
 tamen hoc fiet qui iuxta militantis ecclesiae imperium
 ea tenet: uerum propter eos qui aliqua heresis specie di-
 cut: nos nullam naturalem probationem adducere: ut in
 nostris sacratissimis ministeris assentire cogant. Neque illud tamen de-
 negamus: huiusmodi rei difficultatem plures auctores intellexisse requi-
 rere: quam partem mihi deesse quam aptissima sit, fateri conuincimur. Neque
 aliorum dictis auctoritatibus sine (nomen iam disceptationis notum) intentum
 nostrum approbare pollicemur: & quam aliqua istius generis uerba tetige-
 rimus: ea & communita & quae a christianis omnibus sciri debeant: erunt. Optas
 quippe ac plures partes scire possumus: quamquam cum litteratis uel cum ho-
 minibus ingenio maxime praestantibus probeque eruditis minime uer-
 semur. Si quippe qui ex religiosis matribus oriuntur: satis bonam atque
 diuturnam ex huiusmodi rebus imbuitionem capere possunt, cuius
 quippe eruditionis portiunculam forte in successu demonstrabo. At
 in principio libri istius de corporea substantia consultabimus: neque spi-
 rituali locus ibi denegatus erit: ut facilius de anima ipsa differatur.

Quae differentia & inter ipsas formas adinuicem & inter eas atque ma-
 teriem uersetur. Caput I.

Nonnumquam de forma atque materia studentes uiros loquimur: qui
 eas (arbitrio nostro) non plene dilucidant: sensum equidem uarieta-
 tem saepe & contrarietatem quandoque uacillant. At nos substantiam bifariam alte-
 ram uidelicet corpoream alteram incorpoream dicimus. corporea est in duplici
 differentia quantum ad nomen ipsum pertinet: utimur. Substantiam & enim & ui-
 goris & perfectionis corporis dicimus: quae nullo pacto tamen uel a genere
 uel ab specie cum materia degenerat. Ita equidem nonnulli ex iis qui metalla
 diuidunt: atque depurant: substantiam ex argenteo (quam aiam appellant) extrahe-
 re assuescunt: quae digniore parte a crassioribus segregat: quae ob id tamen
 materia esse non desinit. Et quam ex uniuersali logo capite decem praecipua uer-
 ba colliguntur: ea totam substantiam esse dicunt. quam ad subiectum autem deu-
 m: id per illa est: quae ceteri uice gerit, in qua caetera colligunt & ultimam

sui quietem inueniunt: omnes demum diuisiones differentiarum quas
 hactenus tractauimus: materiales sunt: neque earum aliqua formam
 per rationem appellare possumus: si eam a materia speciebus alienare uo-
 lumus: quis si eam forma quae communi modo intelligitur: capiamus: nullo
 la res quae terminata magnitudinem sortiatur: illa carere potest: istius
 generis quidem formam corporis sine atque diuisione dicimus: ob qua
 priorem differentiam & inter singulas species & inter ipsa membra co-
 gnoscimus. Manus siquidem habitudo longe diuersam agilitate apti-
 tudineque a capite aspicientibus praebet: quod tempore procedente certius
 experimur: & si istiusmodi formae uel habitudinis disparitas to-
 leretur: confuso uiueremus modo: singula quippe animalia per plures
 dies experiri oporteret: prius quam illius qualitatem cognosceremus: imo
 magna ex parte non satis eius cognitione adipisceremur. At qui clara
 atque diuisa forma inter ipsas species nobis est: quum animalium qua-
 litates scriptas inuenimus: & eorum cuiusque habitudine intuemur: satis
 sufficit: ut de quibus spectatiua auctores scripserint: cognoscamus. Ne-
 que illud denegandum est: huiusmodi (de qua loquimur) formam a ma-
 teria causari: solitam: neque e contra unquam fieri solere. Hanc tamen formam
 diuisionem illam cum toto suo ambitu intelligimus: quae corpora ad inui-
 cem uel secundo uel discriminando diuidit: quae quidem forma mate-
 riam in hunc modum sequitur: cruris enim petaso minori carne quam sura
 indui solet: at femora cruribus crassiora esse assuescere manifestum est:
 & pectus collum grossedine superare: qui uident: attestant: quae res oes
 auctione minutione uel materiae aperte proueniunt. Quae quidem
 formam uel habitudinem non minus in arte confectis quam in rebus a natu-
 ra uel ortis uel corruptis dicimus: quae formam in duplici differentia
 intelligamus: quarum altera ea est: quae corporum magnitudinem sta-
 tuit: finit: atque conterminat: altera uero quae docentis officio fungit:
 dicimus equidem ab illis rebus quas agere debemus informari: quo
 quippe modo anima ratione praedita humanum corpus informat: illud
 equidem edocet: quonam pacto gubernari debeat: cui tamen qualitatem
 aliquam (de genere materiae) uel personae habitudinem illa minime im-
 partitur. Prius equidem quam anima in ipso corpore infundatur: iam illud
 organizatum est: quam quidem habitudinem dum uiuit: obseruat.
 Carnis siquidem augmentum non ab istiusmodi prouenit anima: il-
 la & enim eandem metipsam quantitatem semper obseruat: neque ul-
 lam usquam in corporibus uel implet uel replet partem: quamquam ani-
 mae ipsae ad inuicem repugnentur. Vna siquidem istius generis

anima aliam in eodem corpore consistere ibiq; simul per omnes partes æque diuidi uetat. eodem quoq; modo de corporibus censendum: nullam equidem animabus mansionem impediunt: et quauis forma illa de qua superius mentione fecimus: diuersis modis discurrat: prima adhuc corpora non illius expertia sunt: sed aliquam ei? specie qua terminant: diuidunturq; ab inuice: sortiuntur. Terre siquidem elementum cum ignis spera: neq; complexum: neq; comixtum est.

Quis hæc re incidere? unde color procedat: tractare licite uidetur. Nonnulli & enim contendere audent: nos materia uillam uidere non posse, quos aberrare clare patet. nam uti materies aliqua e? formam a natura sortitur: non aliter colorem aliquem tenet, qui sibi conaturalis est: neq; aliunde q; a quatuor elementis prouenire potest: unde ea portio nem ex eis quas possident: dare colligitur. At quum quispiam diceret: mortales simplicia uel singula per se distincta nequaquam uidere: hoc nihil nobis repugnat. Albedo equidem neq; nigredo neq; rubedo est: uis tribus tamen inuicem comixtis color: alius omnium particeps illisq; conueniens: produit. Quo quippe modo ipsa elementa sese habent: ia equidem terra inuisibilis nostris oculis est: & aer coloris causa esse minime uidetur: sed alterius corpulentia & alterius raritate mediū quoddam ad generatur. Sed quum corpus corrumpitur: & ab una in aliam formam transformatur: eodem quoq; modo color crebro permuari solet: non tamen quod illum corporeo omnino carere possit: illi namq; conaturalis est. Quapropter uarios iuxta complexionum discrimina colores assignamus. Colerici & enim non tam ruber uti sanguinei sunt, quod ex suorum elementorum qualitatibus prouenit. Nam si color superficies quædam esse dicitur: hoc modo omnis materia in se esset color: quum omnibus in partibus huiusmodi conditionem possideat: præsertim quod colorem uti alias materiam portiones ponimus: quas quandoque in lateribus coniungimus: & quandoque undique permiscemus. At quandoque color aliquando supra uel in superficie (ut certius dicam) sistit: neq; totum corpus penetret: quis lac quantum suum corpus dilaret: albedinem retinere: negare sine irrisione poterit: imo & cælum atque ipsi planetæ quæ & simplicia sunt: & unica tantum materia constant: & nullam externam impressionem recipere queunt: quæ nam causa est: ut colorata a nobis uideri queant: unde omnem materiam colorem in se habere probamus: neq; rem aliquam sine materia posse uideri dicimus: neq; colorem sine materia neq; materiam sine ipso colore uidere possumus: quia unius qualitatis & simul conuncta creata sunt.

Quē deus optimus maximus ordine uniuersi præcipuis partibus pro-
 sui cuiusq; generis discrimine sancitus sit. Caput II.

h. Ominū ptes p accidēs tu augeri tū comū nō fec? solēt: q̄aia
 ipsa mebroꝝ habitate atq; usu. Eodē quoq; modo materia: cla-
 rior: obtusior: frigidior: calidior: grauior: leuiorq; breui momēto red-
 dit. Immo & iter dissimiles species diuersitas hæc maxime experitur.
 singulis: & enim particulares prærogatiuæ: eo modo sancitæ sunt: ut
 quæq; a reliquis manifeste diuidi iudicetur. Erunt imperator optimus
 officia ueluti stationes appetunt: distribuit: & milites collocat: eodem
 fere modo ille mundi opifex rerumq; creator omnium nō solum dif-
 ferentiam inter dispares species inesse constituit: sed in eadē et dissimilitudinis aliquid esse uoluit. Angeli siquidem officiorum dispari-
 tate: sese adinuicem intelligendo superant. Animæ itidem nostræ illa
 eorum: met ipsa substantia constant: & multum in operationibus di-
 screpant. Cælum atq; sydera ex unius generis materia condita sunt:
 quam ob rem abinuicem corrumpi nequeunt: in aliis attamen qua-
 litatibus quæ suo moderamini coniunctæ sunt: uel sese repugnant:
 uel non æqua saltem conformitate semper influunt. At quantum om-
 nia composita corpora uniuersæ rationis materiae sint: quantum ad
 ipsam ex quatuor elementis contrahendam: ea ipsa elementa dico &
 materia & substantia contraria sunt. Quam ob causam dissimilitudi-
 nem inter ipsos animantes oriri (quanq̄ in eadem consistant specie)
 necesse est. Quapropter ea illic longe rectius: ac fortius regnare de-
 buit: ubi genera differunt.

At non tantum deus membrorum uel forma: uel habitu (si dice-
 rem aliter) diuersis animalibus differentiam facere iuxta corporum
 discrimina uoluit. Verum & ipsa natura illa longe dissimilia pro ma-
 teriei conuenientia plasmat: in qua equidem materie & ægritudines
 & beneficia quamplurima euenire posse: manifestum est: uti in secū-
 do libro latius demonstrauimus. At quum in principio materia si-
 mul iuncta creata testet: id nihil repugnat. Ea & enim ex aliquo alio
 corpore substantiaue nequaquā assumpta fuit: quam equidem ob
 causam unum elementum ab alio minime successit. Quando deus
 quippe aquas a terra diuisit: eas tunc de nouo fecisse non dicit: uerum
 ipsas ad rerum cultum atq; habitationem separauisse docuit. Quum
 omnia namq; elementa unicam possiderent naturam: & leuia & uisi-
 bilia esset: & æque librari uiderēt: at quum in principio in chaos coniuncta
 creata fuerit: id in tali forma discretioeq; secatu e: ut nullū pristinae co-

mixtionis uestigium manserit: et elementa suas eo modo suscep-
 runt partes: quo cepissent: si eo tunc creata essent: nulla etenim ex par-
 te uel obnoxia partibus illius primæ uel illam imititia manserunt.
 Quam equidem ad rem singulis elementis portiones condecen-
 tes ab initio dare iustus congruebat: quæ massam prius construere: un-
 de illis nouam creationem dari oporteret: et quantum complexa ab
 origine constiterant: diuersa adhuc esse poterant. Sæpe etenim hos re-
 pugnantes species in eodem uase coniungimus: easque pro arbitratu
 diuidimus. At deus in eodem instanti plures animantes dissimiles
 creabat. Quum quispiam attamen diceret: nos animam possidere:
 qua inter species differentia notetur: ea tantum inter longe genere di-
 spares creaturas id ipsum agere potest. In ipsa namque metipsa specie
 tenuem differentiam indicat. Plures equidem in plantarum genere di-
 uersæ species continentur: eas tamen unico modo uegetalis anima in-
 format: regit atque illis prouidet: quantum uberoem nutrimenti por-
 tionem huic magis quam illi suggerat: quod a specie arboris illius habi-
 litate prouenit. Sensibilem quoque animam animalia obtinent (unde
 nomen istud sibi tribui maioribus placuit) Verum enim uero prius
 quam ipsa forma in illis introducat: eorum corpora ad illam excipien-
 dam disponuntur aptanturque: quæ non aliter & hic & alibi suis par-
 tibus cum discrimine utitur: quam rerum species appetunt: neque id uni-
 formiter sed cum complexionum differentis uariatur. Colericum
 quippe animal subtilius sensibus quam melancholicum erit: quæ qui-
 dem pars corpori omnino conuenit. Et quantum ceruus tauro pernici-
 tate præstet: & ab eo robore superetur: sensibus tamen minima cum
 differentia utuntur. At solus homo animam ratione præditam obti-
 net: is quippe solus ad illius usus confectus est: et quia non omnes
 unica complexione constant: in uis operationibus quæ ad animum
 spectant: magna distantia intercipitur. uerum quantum ad uegeta-
 tionem a reliquis animalibus nequaquam differimus: neque ea a plantis
 degenerant. Et in anima sensibili conformitatem cum belluis possi-
 demus: quas attamen intellectualis animæ excellentia atque possessio-
 ne longe superamus. Neque illud denegandum est: si animam portio-
 nem illam præcipuam sublimioremque quæ in singulis rebus creatis
 inest: accipimus: hominem tres animas possidere nequaquam dici par est.
 sed elementorum nutrimentum: & sentiendi facultatem animalibus spiritibus simul
 coniuncta habere. rationalis namque anima præter has in se minime tenet: quas si pos-
 sideret: ilico quantum corpus ingrederetur: ipsum plene nutruerit: uegetaretque quod

elementa deessent: qd falsum e: ea enim non amplius in corpore stare
 potest: q; persona elementorum inspirationem assumere possit. At ut
 utaq; animantium neq; in intellectuali neq; in sensibili forma consti-
 stunt: sed in complexionum subtiliori portioe, quæ quis materialis
 sit: tantu subtilitatis obtinet: ut tanq; spiritus operet: & corpori uiua-
 citatem eodonet. Quapropter uita carnis augmentu sanitatemq; &
 augeri & minui usa est. Corporum siquidem imbecillitate anima ratio-
 nali uti nequaq; desimus. Veru uitales spiritus motu no secus minuunt:
 q; imbecillitati uel affectioni aduersæ: quibus corpus affligitur: con-
 uenit. Id tamen (quum uerum sit) fateri cogimur: animam scilicet tra-
 dolore & somni grauedine ciboruq; grauitate aliisq; istiusmodi ge-
 neris excessu defectuq; non recte uti eidem conuenit: discernere sole-
 re: quanq; uiuacitas omne suum robur referuet: sed alteratio eo tunc
 sensibus anteponitur. At si homo animæ rationalis nutrimento uiue-
 ret: quum ipsa immortalis & sit & a nobis probetur alias: mortales ui-
 tam interitu carentem possiderent. Verum ipsa non amplius corpus
 comitare potest: q; illius spiritus uiuant: qui & a carne penitus oriun-
 tur: & no nisi in corpore ad animam uel sensibile uel intelligibile capien-
 dam apto uenire possunt. At uis dissolutis anima comeat: quæ (ratio-
 nem dico) a membris uiuacitate quoquo modo uocari atq; adduci uide-
 tur. Vnde illud ostenditur: animam corporis corruptione discedere: non
 autem illud: ob illius digressum dissolui: apparet. Huiusmodi quippe ægri-
 tudines non in anima sed in membris euenire assuescunt.

De anima uniuersim: cū uegetantis exemplo.

Caput. iiii.

a Nimā trifariam diuidimus: uel substantias tres in ipso homi-
 ne simul coniunctas: hoc unico uniuerso nomine appellamus.
 At elementorū portio quæ a nobis habet hæc corporalis: sensibilisq;
 materia: cum sola anima uegetanti est, quæ non nisi uel inspiratio uel
 nutrimentum illud est: qd ab elementis suggeri solet: dum ipsa corpo-
 ra ad id excipiendum idonea sunt: & secum non frustra comunicandæ
 facultatem possident: uerum quum istiusmodi habilitas membra de-
 sent: illis uegetatio tollitur: & ea alterari dissoluiq; ut in aliam uel fir-
 guram uel speciem (si dicere mauis) transmuentur: uel ut eandem de-
 nuo reperant: incipiunt. Sed huiuscemodi uegetatio quanq; cunctis
 quæ uidemus corporibus augmentum in præsentia nequaquam da-
 re uideatur: iā alias illis id ipsū cū ubertate largita e: quæ et nūc eadē
 cōseruare cōspicit: ut nō tā impetuose dissoluatur: uerū illud concedere

licet nonnullorū naturā ad id quod semel susceperit diutino tempore cōser-
uandum aptam experiri: quis per singula momenta minus cogatur.
Quā ad rem exemplū a lapidib⁹ sumptim⁹: qui quāq; neq; nascitur:
neq; de nouo augeri conspiciantur: per alius formæ tamen portione
quæ ab origine illis sancita est: & sustentur & duriciē conseruare tu-
uantur: quibus temporis successu dissolui: & materiem prioribus origi-
nibus restituere (uti singula ad id aptiora corpora) cogantur. In equi-
dem nos terram concoquim⁹: quæ nimis ob idā corruptione defedi-
tur: quāto fortius ergo & lapides & reliqua metallorum genera: quæ
a natura tum duriciem tum siccitatem susceperunt: p̄durare poterūt.
At reliquæ creatæ res quibus animā uegetātem inesse palam dicim⁹:
neq; æquo modo neq; pari teporis discursu uiuunt: nā quis materies
una sit: species ad uarias tendere partes manifeste uidentur. Illex eni
per mille annos uitam protrahit: at pinus xxx. annum uix peragit: cer-
uis quoq; diutina uita concessa est: & gallinæ uiuendi celere cursum
possident. Neq; aliter in corporū perfectione q̄ in uitæ muneribus di-
scrimina inuenimus. Nonnulla namq; & si celerius occidant: q̄ pluri-
mis aliis præstare experiuntur: quibus longe diutius permanendi po-
testas data est.

Quid sensibilis aīa sit: quasq; potentias sortiatur. Caput. iiii.
Nima sensibilis instrumentum quoddam est: quod mem-
bra organizato per uegetalem formam corpore nutriūt. Nō
ea omnia tamen quæ hanc possident: illam cons. quantur: uti arbores
atq; herbæ sunt: quæ habilitate & ornamento uacant: quibus eandē
nutrire possint. At animalia in quibus anima hæc sensibilis oritur:
duobus modis accipimus: quibus nimia inter easdemmet differentias
uarietas sit. At in priori discrimine species illas intelligimus quæ nō
nisi maris & fœminæ coitu gignuntur: uelut: homo: equus: aquila
& reliqua uis similia: quorum origo a mundi principio diuina gratia &
bonitate creata fuit. Quo fieret: ut quū istiusmodi generationis prin-
cipia deessent: neq; elementa neq; ipsa sidera corpus tantæ perfectiōis
quissent procreare. isti? quippe generis animantes nō solum cursuū
naturalium potestate facti sunt: quāuis ab ista dem materiem sumptē-
runt: cū qua longe superiorem uim cōcurrere oportuit. Ast partem al-
teram creaturas dicimus: quæ ab elementorū excessu solisq; influxu
formatur: qui quidem animantes tam sui etiam q̄ aliorū materia gi-
gni queunt: uti muscæ facere solent: quū uulnus quodpiam contin-
gunt: quæ illico per eundem contactum uermes longe sibi dissimiles

adgenerant: qui etiam ex putrido corpore nascuntur. Verumamen hu-
iufmodi species: muscæ uidelicet: pulices: cicada: ranæq; nō omnes
huic animæ partes conuenientes obtinent: sed illius portu uicula ali-
quā tenuē sortiuntur. Alia & enim istarum specierū uisu, alia uero au-
ditu priuatur. Immo & uisdemmet quos retinent sensus: non magno
pere fungūtur. Hæc nāq; anima nihil ex se est: sed corpore interempto
ipsa interire atq; euanescere cogitur: & uti per se substantiā non possi-
det: quū subiectū atq; causa tollitur: affectum ipsum perire & in nihi-
lum redigi necesse est: quū nullam a se originem nullūq; fundamen-
tum habeat: sed uti aqua quæ uase aliquo mediante suspenso conti-
netur: ibiq; flamas suscipit: quibus duratibus feruere solet: finitis ue-
ro feruor ille euanescit in nihilūq; redigitur. Ebullitio & enim illa in-
strumētū inter illa duo extrēa coortū: tātūmodo erat: quū neq; ignis
neq; aqua potestate post id adhuc careat: qua eūdemmet effectū si coiū-
gatur reficere queat. Neq; aliter mēbra coiūcta uegetataq; sensibile
animam coadgenerant: quæ quum corrupūtur: ipsam dissoluatq;
perire necesse est. Quāplures alias particulas in aia sensibili posse da-
ri manifestū est: quæ omnibus tamen cōmunes sūt. Jam equidem
ex pluribus rebus aduersis illud experitur: ut nō pauca ex animalium
numero sentiendi parte aliqua uisu priuentur. Quū hoc attamen par-
ticularim accidat: non speciei defectus hic ascribendus est: sed uel na-
turæ uel artificii nocuum: casum inc. sate debemus. Jam equidem in
ipsis hominibus alii uisu alii auditu priuati nascuntur: aut alii postq;
educati sunt: longissime speculantur: alii uero non nisi obiecta prope
accessa discernere ualent. Quod de hac anima hæctenus dictum est: sa-
tis esse arbitramur. Quā ob rem huic capiti sine imposito: de ipsi ani-
mæ ratiocinantis natura aliquid nunc disserere tentandū est:

Quanta excellentia anima humana inter reliquas præstare sciat
& quibus argumentis eadem sine carere probetur.

Caput.

Rationalis anima intellectualis atq; spiritualis substantia est:
quæ in mēbris humanis tunc infunditur: quū ea organizzata
habilitataq; per uegetationem & sensationem sunt: infunditur. Neq;
eam tamen coniungi uel in singulis inhabitare rebus posse quispiam
existimet. Nā: uti aliqua ad sensum recipiendū capaces nequāq; sunt:
eodem modo non oibus sensu præditis animā ratiocinantem concipere
conuenit: & ueluti superius & inferiora elementa sensibilem ani-
mā plene perfectam sine maris & foemine coitu generare nō queunt:

haud aliter hæc omnia anima rationalem procreare non possunt: neque ipsa in corpore inepto (alterius uidelicet speciei) infundi potest: in quo suis potentiis saltem quoquo modo uti nequeat. in eo quippe puncto quo huiusmodi anima in humano corpore introducit: & eadem partes & eandemmet perfectionem possidet: quas post longa ibi temporis moram habere conspicitur, a quibus tamen parum uiuatur: donec corpus domet & ad suum deducat usum. Quod quidem dicitur: non parum neque æque in omnibus temporis spacium consumit, quæ quidem discrimina non ab animarum natura procedunt. Ex quippe animæ non multam inter se differentiam sortiuntur: quanquam non omnino æquales sint. In deo namque solo summa æquitas consistit: in cæteris quippe creatis rebus siue generis siue species statueris: differentia continentur. Verum quia istiusmodi animæ neque ex se neque aliorum corporum dispositione corrumpi queunt: nimium paritatis adinuitem habent. Verum quum membris implicentur: miram uarietatem in sua potestatis usum efficiunt. Quum in hominibus itaque qui intra eandem speciem continentur: tanta hæc animæ dissimilitudinem faciant: quanto longiorem disparitatem in diuersissimis atque ineptis corporibus (si introduceretur) efficerent: quæ quidem ob rem nulla sufficiens occurrit causa quæ ipsas illis coniungi debere indicet: quum nullus usus nullaque utilitas inde sequi posse appareat. Et uti anima neque intra membra neque eorum ui creatur: ubi suas potentias ostendere nequeat: infundi ingrediue nequaquam potest: quæ quum ingreditur: per totum coextendit corpus: neque in particularibus artibus concluditur: & ubi tota non consistit illius pars aliqua inesse non potest: et quemadmodum nec secari nec diuidi patitur: tota simul & cum totis suis partibus humanum corpus ingreditur: quo corrupto cum illismet adhuc integris discedit.

Quoniam pacto & animæ etiam nostræ per corporis actiones doctiores euadant.

Caput. vi.

Nonnullas condiciones quæ animæ nostræ corpori mortali coniunctæ sunt: aperte licuit. Ea namque quanquam sciendi desiderium absolute teneat: in principio a membris duci indiget. Ea quippe si secum non consultat: tenuem cognitionem attingere potest. Quam ob rem sciendi disparitas quam inter ipsos homines experimur: ab animabus minime prouenit: sed a materiet atque corporum habilitate diuersa oritur: conspicitur. Iuxta ipsorum namque aptitudinem anima actus quos conficit determinare ualet: & ipsa diuersa ministeria sectantur. In omnibus denique partibus corporis experimenta iter aperte incipere conuenit: atque

oportet: quis paulo post subeunte tempore ipsos elan tuum anima longe rectius adipiscatur. Cuius rei exemplum euidentissimum est: quo nullus homo tanta ingenii perspicacitate excellere experitur: qui illius opera tantum sine corporis labore magna scientiæ copia præstet. Libros siquidem studere: plura regna explorare: aliaque istiusmodi generis experimenta ad corporis defatigationem spectant. Quæ quæ cuiusque defunt: neque ab eo uel recte intelliguntur: uel plene determinantur.

Quis ordo inter ipsos sensus adinuicem obseruetur.

Capit. vii.

Non aliter sensus adinuicem sese inspicunt quæ cætera uisibilia patentiaque membra. Nam quæuis dextra manus sinistra constantior sit: non semper antequam in opere assuescit: et quæ pes quidquam tangit: rei per tactum cognitionem reliquis membris affert: quæ quidem res & a manu & a cæteris corporis particulis fit: quæ non solum cæteris sibi similibus artibus ea quæ inueniunt: declarat: sed & sensus & animæ potentias (nomen iam latinis peculiare) excitant. Sæpe & uel intellectus: ratio: atque uoluntas quiete ac sine consideratione consistunt & propter manus alteriusue corporis partis collisionem singulæ sua officia exercere incipiunt. At alius in locis propter intellectus discursum uoluntas optat: & ratio determinare nititur: & ob id quod uisus intuetur omnes sensus attentè redduntur: ut claram cognitionem adipisci queant. Quæ aliquid quoque audimus an illud uidere possimus circumspicimus: quod quidem iter omnia membra pro sui muneris differentia sequuntur: quæ nullum tamen propterea ordinem habent: quo uel in fronte uel a tergo uel in medio eorum mœra expresse collocentur. Odor quippe atque tactus satis curu (ne breues sensus dicam) sunt: sed aliquando notioris principia pariunt. Parum equidem uel scandere uel descendere mortales possent: si huiusmodi media tollerentur: immo & post archanum aliquod inuentum: id intra nostras personas determinare necesse est: & illud aliis rebus in nobis præteritis comparare. Si equum namque uidemus: eundem nullo in tempore recte comprehendimus: si illius imaginem cordi non figimus. Quam quippe ob rem nemo bene scribere potest: nisi multarum rerum peritus sit: quas quum inquirere uelit: ipsas in suis uisceribus & effingat & depuret. Huiusmodi demum fatasmata, quibus magis intrinsece atque occulte utimur: ueluti excogitare: imagiari: & reminisci: in communi sensu recipi dicimus.

Quis & sensuum & animæ facultas præstantior esse appareat: cuius
quali pro utriusque partis difficultate. Caput. vii.

¶ Vum de sensibus tractare cœperimus: conueniēter apparet: ut
quis eorum & præstantior sit: & maiorem utilitatem possidetibus
afferat: & magis quā deficiat: lædat: differamus. at a uisus sensu inci-
piemus: qui auditū & magnitudine & perfectione iure ipso excellere
uidetur: quāuis quā ambo defunt: surdi cecis & hebetiores & min-
hábiles reddantur. gustus atque tactus sensus breuissimi experiuntur:
neque boni exploratores in longa distantia unquam sunt. Quā ob rem quā
ipso primā in fronte uel in longum consideramus: ipsorum possessio
non nimis ampla uideri solet: neque ipsos perdere magna iactura iudi-
catur. Verū quā id stricte discernere nitimur: homo qui per contactū
sentire non posset: neque ciborum saporem cum discriminata substantia
cognosceret: haud multum extimaretur. Quā quidem in parte qui ui-
su audituue carerent: istis præstantiores adhuc manere iudicari potuis-
sent. Neque dissimili uia rationalis animæ potentias exponemus. Nā quā in
intellectui discursus tribuatur: is sæpe quiesceret nisi a ratione suū offi-
cium exercere instigaretur: quæ res etiam a uoluntate quandoque ob-
seruat. Ea etenim quietem ex se semper appetit: unde necessum est: ut
quid ipsa optat, ab intellectu inquirat: quod etiam ratio determina-
re moliatur. Quo quippe in modo anima pars alterius ope indigere pro-
batur: quā quis quantum ad officiorum dignitatem intellectus ampliorē
dignitatem sortiri conspiciatur. Verū is in quo ratio deficeret: si solo
intellectu uteretur: fatuus saltem in sui minori dedecoris gradu dice-
retur. At si homo quidam intellectus rationisque possessor uoluntate
priuaretur: o quā parui momenti illius actiones extimarentur: quā non
minus turpes quā honestæ haberentur essentque: neque is illis actibus me-
reri aut demereri posset: qui sine uoluntate & determinatione illa com-
mitteret. Iā satis probatū esse arbitramur: quis sensus quæue facultas
in homine præstantior atque honestior sit: non facile ab hominibus in
hac luce apprehendi posse.

Quo in corpore maiorem sibi quisque & conuenientiam & oppor-
tunitatem inueniat. Caput. viii.

¶ In tertio huiusce uoluminis libro iuxta complexionum différe-
tias tum numerum tum dissimilitudinem in gentem ipsorum
corporum demonstrauimus: nūc autem hoc in loco & de libero arbitrio
scribere conuenit: & in qua persona de iis quas uidimus: uel utilitatis
uel nocuenti inueniemus: uestigandū est: ut & illis singulis resistere

ipsaq; temperata regere manu quoq; discamus. Si fantasia namq; nostrae uel infrenatae extimationi (ut latinas aures min? offendere uidear) curam hanc comittimus: ea semper ut opatu a nobis corpus inueniat: ex illis & ostendit & aliquod eligere atq; capere uult; quae a nobis remotissima sunt: in quibus & maiore felicitatem & longe maiores cruciatus inesse nobis suadet, quae res multu e contra experitur: singula namq; quanto magis accedunt: tum iuuandi tum laedendi amplioem potestatem tenent. Quu nemo itaq; tam propius cupiam alteri q; sibi met. sit: in nobis ipsis nostram utilitatem inquirere maxie conuenit. Quu saepe etenim uel uincimur uel laedimur: id ob nostram negligentiam & inanimaduersionem nimia ex parte fit. At quu contra euenit & utri licet praestamus: nulla re id magis q; nostris bonis moribus effici solet. quum aduersari quippe discordia lacerantur: & nos eamet affligimur: & si altera pars uincatur: altera uictrix recte dici no potest. At hi qui iuste degunt: longe aliter hac in re sese habent: qui quauis uel corporis robose uel ingenu subtilitate superentur: dedecorosi nec sunt: neq; a probis uiris habentur: quam rem omnibus claram experientia efficit. Vnde liberum arbitrium nostrum minimo labore probamus: quom creaturae aliae: neq; nos felices neq; miserog agere queant.

Quid liberum arbitriū sit: quasq; uires habeat.

Caput. x.

U T per ordinem procedamus: quid liberum arbitriū sit: in principio diffiniem? Forte etenim aliqui hac in re decipiunt: quia nomen ipsum odio prosequuntur, qui alii nouo benignius forte consētient. libertate demū hanc potentiam quandam a natura & corporibus & rationali animae insitam esse dicimus. At facultas haec qua corpoream dicimus: omnis animantes qui sensibilem animam sortiunt: includit. huiusmodi namq; aialia tanto hac in re augetur: minuūturq; quanto uel aptiora uel hebetiora corpore atq; specie sunt. iuxta quas condiciones diuersas affectiones sectantur. Hac tamen libertate quae ad carnem spectat: nihil uel praemii uel punitiōis mereri potest. & hoc in fine concedimus: & potestate & appetitu corporis bruta sine rationi moderamie posse uti: qua & actionum malicia & bonitas cognoscit: in hac tamen parte quae communis est consistere nolumus: quia mes nostra de homine consultare intendit, qui animam ratione praedita continet, neq; is propterea omnibus in temporibus atq; partibus cogitur: uti in teneris annis & in iis aegritudinib; quae a natura oriuntur

LIBER.

immo & in nonnullis quod fortius est quæ casu accidunt. Verum in illis quæ culpa nostra committuntur: non penitus liberi uel sine noxia manemus. Neque aliter in rebus eiusdem non posse cogi dicimus: quas uel humanus intellectus concipere uel rationis discursus discernere nequit. Verum de partibus illis differendū nobis est: quas & corpore conficere & ratione determinare possumus: de quibus sermo orietur.

Quum liberum arbitriū a nobis diffinitū limitatumq; sit: iam de ipso quantū ad uerborū dilatationem minutionemue absolute loqui possumus. ilico itaq; liberam potestatem concedimus: dum potentia atq; habilitatem ad quidq; conficiendum mortales possidere cognoscimus, quæ res ab omnibus uerissima experitur: quauis non unico homini huiuscemodi potestate uti: sed pluribus concessum sit. Si ad uersandi enim communis modus deesset: non liberi essemus: altera equidem harum partū ab altera in nobis pendere uidetur: libertatē quippe quā ad hominem alium lædendum possidemus: is in nostrum nocumentum sortitur: quæ quippe ambæ partes merito nobis sanctæ sunt. omnibus equidem odiosus est: & parui precii homo ille existimatur: qui uel natura uel accidente colligatus afficit: si is præsertim ab eadem seruitute redimi non potest. libertatis siquidem sonus singulorū aures demulcet: animūq; oblectat. At hi qui mala tantum quia uinculis artantur patrare desinunt: parui precii profecto (quū sint) existimantur: neque inde illis bona sperare licet: dummodo ea nocendi abstinentia ab ipsa regina animi haud oriatur: quæ quidem uoluntas longe aliter ad quamcunq; electionem sese habet: neque ullis carceribus detineri potest. Quo fit ut retento corpore ipsa eo coniuncto mereri non desinat. Nam ii quos a libertate priuari diximus: utraq; parte priuari intelligendi sunt, qui uel libertatē amisisse uel nunq; suscepisse dicuntur. Verum adhuc in illis a quibus libertas hæc haberi manifeste conspicitur: ea mēsuranda est: sibiq; uti cæteris hominis potestatis metam imponere decet. Quarum singulæ quis condecentem portionem contineant: easdem sine carere nequaquā conuenit. ueluti uisus qui & si usq; ad cētū uerbi gratia miliaria uidēdi potestatem habet: non propterea uel ad mille uel amplius explorandi facultas illi concessa est: neque sensus hic ita (profecto) a longe uti prope uel minimam æque ueluti magnam rem discernit. Neque huiuscemodi discrimina a uisibilium corporum magnitudine uaria oriuntur: sed ab ipsius sensus limitatione proueniunt. Nec secus de auditu & reliquis uel sensibus uel potestatis differere licet: dummodo eæ limitatæ sint: quod in oibus creaturis

obseruari aperta est. At quæuis rationalis anima sensus ipsos lo-
ge undiq; superet: dum mortali corpori adiuncta est: non penitus cla-
re discernit. Neq; huiusmodi difficultas in inuisibilibus uerum in re-
bus us quas sensu apprehendimus inesse uidet. Sæpe & enim & ua-
rias artes & diuersa instrumeta uidemus: quæ & esse & formam for-
turi manifeste apprehendimus. Verum humana ratio modum atq; op-
ficium quibus ea facta sint: haud sine magna difficultate determinat.
Quem quidem finem per se adhuc rarissime adipiscitur. Aliorū equi-
dem præceptorū doctrina & nostris experimentis semper indigemus.
At quantum intellectus uel altissima uel profundissima loca petat: oia
comprehendere nequit: immo & rarissime ad eam partem tendere ui-
derur: quam sensu aliquo quocumq; modo non prius exceperit. Quaplu-
rimæ itaq; res in hoc orbe consistunt: quæ neq; ad aures neq; ad oculos
nostros deueniunt. In illis at tamen rebus in quibus imperati sumus:
& potestas & habilitas nobis sunt: quibus & intra nos & extra ea quo-
rum ope egemus: inquiram? libertas q; potestatem nunq; excedit.
Si ad xxx. itaq; pedum spatium saltandum (ut sensibile exemplum præ-
beam) potentes sumus: ad eundem numerum usq; liberum arbitriū
nostrum coextenditur: quo mediante uel illic usq; peruenire uel non
incipere: aut in principio uel in qua uis media parte consistere possu-
mus. Si intellectus itaq; noster ad euangelia intelligenda aptum est:
ad ipsa studenda sciendaq; uel dimittenda si placet libertatē habem?
Iam nostrum liberum arbitrium satis per naturam probatum? quā-
q; illud neq; sine aduersitatib? neq; ab illis oino exēptū astruxerim?

De dei præscientia Caput undecimū cū toto sui corpore aureū.

u Erūmentū uero talibus argumentis superiori sententiæ quis
piā aduersari posset. Quum is scilicet quæq; contingunt deū
præscire diceret: cuius quidem scientiæ a mortalibus nullo pacto cō-
tradici potest: quibus conditionibus adstantibus nostram libertatē
dei præscientia tolli autumaret, cui quidem obiectioni aduersari or-
dine obseruato hoc modo differētes facile respōdebim?: hoc unū pri?
uidelicet statu edo. Mūdi siquidē opifex quū hoiem semel liberū crea-
uerit: si eundē sua sapiētia cōstringere uoluisse: eos qui sapientes ha-
bentur norma n offenderet: qui quum alleuari possunt: nunq; onus
suscipere uolunt. An forte illud nobis occurret: dominum tantas pro-
spicere ac moderare partes arduum esse: cui omnino tandē id possibi-
le esse concedetur: quum homines similia agere opera uideantur: quā-
uis magnitudine cedant. Iam quippe principes infimos alumnos ad-

magnum fastigiū euexisse constat: qui plura ob eandem potestatem
 mala commiserunt: quæ aliter minime patrauisent, si tanta rerum
 copia illis denegata fuisset: nec princeps propterea aberrauisse dicit:
 sed ille qui bonis prærogatiuis & bono fine concessis abutitur: dete-
 standus est. At quis nos hoiem in foro: uel in agro conspiciamus: ne-
 quæ noster uisus eundem illic uel uenire uel manere effecit: neque ipse ocu-
 lis nostris lumen tribuit. In equidem ad uisibilia quæ medio aliquo lu-
 minoso in cōspectu consistunt uidentur: habitatem continent. Si nos
 itaque corpora atque actiones eodem instanti quo illa inspicimus: uide-
 mus: neque ea propterea cogimus uel augemus: id a deo optimo maxi-
 mo possideri haud multum est: concedere præteritū siquidē: præsens
 atque futurū ad ea quæ sub tempore cadunt: non autem ad deum spe-
 ctant, qui æternus undique est: & principio: medio & fine externo caret:
 quum has demum partes possideat: oia semper eundem in præsentia ui-
 dere necesse est. Quauis non pauci prædicatores hoc in loco mul-
 tum detineri & parum audientibus satisfacere assuescant: quum de-
 clarare nesciāt: an huiusmodi dei præscientia aias uel ad gloriā uel
 ad poenā coacte destinet: cuius quidē rei argumētū atque uis summa illic
 absoluitur: quum quid nos præsentēs uel sancto petro uel michaeli
 archangelo qui gloria sunt: uel sathanæ atque iudæ qui miro modo in infe-
 ris cruciantur: ad eosdem obrinendos fines facimus. Nam quāquā lo-
 ca ubi singuli collocati sint: cognoscamus: uel rem aliquam nobis
 præsentem uideamus: neque fauorem propterea uel necessitatem ullam
 illis ad nos: damusue: quis nos ueram rei ipsius contingentiam ho-
 uerit: quia etiam totius noxiæ experti meamur: dum modo neque
 conuenit: neque malicia nostra quidquid illis conferat: præter quod ipsi
 uel uirtutis cognitionem & finis præscientiā habeamus.
 Neque omnia diuinæ præscientiæ sunt quātum ad ipsa constrin-
 gendū: in his & præsentia & futura esse ostendimus. Deus equidem
 non solum actiones nostras & quomodo per instantia procedant: ui-
 det: cognoscitque: uerum ipsas ante mundi conditionem aperte intue-
 tur. At si quispiam diceret deum illis providere debere qui ad dāna-
 tionē ire uidebantur: quis tūc ea quæ in tali re recte fieri debere oport-
 terent: deum ipsum fecisse negare audebit: quum is sit gula bona fe-
 cisset. Discrimina quippe illa quæ mortalium alios ad superos aliosque
 ad tartara mittunt: e nostris actionibus prodeunt: neque id uel uolūta-
 re uel creatoris nostris sapientia fit: qui nos liberos effecit & in bono
 statu constituit. Verum illud nequaquam intelligimus ipsum uenturos

effectus tanq̄ res materiales iam in actibus existentes prospicere: qđ
 qui fieret non aliter poena ante noxiam q̄ post perpetrata scelera morta-
 lib⁹ deberetur. Verū enim uero diuina sapientia ad oēs partes absolu-
 te coextenditur: neq̄ earū ullam propterea cogit: neq̄ quo tempore ea
 accidere debeant: determinat: hanc & enim partem uniuerso modo na-
 turæ gubernadam comisit: supra qua quum quidpiā agere uult: tunc
 determinatio suæ uoluntati executio uero potētæ restat. Quā ob rem
 plura quæ nunq̄ fiunt: a deo ante mūdi principiū præscita: comemora-
 re licet: quū mortales equidē aliter uitā degissent: alioq̄ uiuēdi itiere
 procederet: id ē a deo præsciri necesse esset. At quis oīa quæ nobis pla-
 ceant: agam⁹: nō propterea nobis a diuino conspectu ante quæ omnia
 clare distincta consistunt: effugiendi facultas datur. Vnde partē hanc
 omnia scilicet apprhendere: fateri cogim⁹: quā & æternitas & ineffabilis
 atq̄ infinita potentia probant. Ad aliam attamen cohortē orationem
 dirigere decet: ut dubiū qđdam perarduū qđ tetigim⁹: mederi possit.
 Solet equidē uel istis uel similib⁹ uerbis interrogari: cur quum deus
 humanā iacturam anteuidisset: male agendi libertatē mortalib⁹ non
 detraxit: quo quippe in loco talia exempla adducere existimo: ut tota
 quaestio paucis absoluat. Jam equidē inter oēs illud cōmune habe-
 tur: singula scilicet & depurari: & ualidiora reddi solere: quū contraria
 comparis examinatur: & ad primā hoīs cōditionē recurrem⁹: in qua
 deus hoīem ipsū bonū formauit: quē tamē i tali statu collocare oport-
 uit: unde is perfectior reddi posset. Si coactus enī benefecisset: & ex-
 cedendi deficientiq̄ facultate priuaretur: nihil ipse mereri supra prio-
 rem creationē potuisset: & ut scādere posset: descēdēdi etiā potestatem
 hēre ipsum licuit. Quo fieret ut nulla harū partiū nobis cōmitteret:
 quo etiā statū & præmiū & poena inde oriētia minima fuissent: ne-
 cesse est: quæ res plurib⁹ in locis obseruatiōe ostenditur. Vti de seruis
 exemplū est: qui quanq̄ semp & seruiāt & defatigēt: nunq̄ ob id mul-
 to in pretio habētur: quia illud coacte pagunt. Quā ob rem uel nulla
 uel minima mercede cōpensant: qui etiam quis inobediētes atq̄ tur-
 pes sint: raro perpetuum comeatū: nisi per uenditionem illis heri do-
 nant: neq̄ etiā capitali poena multari assuescunt. At liberi cōtra quāq̄
 nec tantopere neq̄ tam cōtinuē labore: magnam accipiūt mercedem:
 eodē quoq̄ modo plectuntur: si a recta uia declinat: & id qđ illis com-
 missū ē negligūt. Vnde illud clare cōspicit: præcipuū meritū nostrū
 a libertate humano generi cōcessa prodire: sed lege maior aīarū pfecto-
 nuer⁹: qđ si teneret: si hac mortales priuati esset: careretue: quo i loco

melior pars facile patet. quum res eadem quæ magnâ excellentiâ possi-
 dent: consideram? illæ quæ numerosiores sunt: continentur. Quum
 aliqd enim perfectū instrumentum agere cupimus: corpus de quo id
 cedere intendim? haud in eadē magnitudine in finem restat: quæ illud
 continebat: quum ipsum aptare ac perpolire cepim?. Ut bōa siquidē
 ferrea instrumenta fabricemus: ferrum ipsum prius in igne expurga-
 re expedit: ubi plurimā magnitudinis portione dimittit: sed quū op-
 aberratur: id minus q̄ materia simplex ante inceptū laborē uatet: ue-
 rum illa quæ depurata & cū præstantia perficiūt: artificis labore cope-
 sant: & totā massam primā unde collecta sunt: pretiositate excellunt.

Nullā usquā tam atrocē pugna q̄ intra nos ipsos posse inueniri.

Capit. xii.

p. Ost hac uero illud redeundū est: ut illud uideamus: an singuli
 intra se ipsos obstaculū suæ libertati repugnās inueniāt: quæ
 res ab oib? manifeste experit: quibus sane manifestū est: ingentē pu-
 gnam in rebus quas cōficere uolum?: inter ipsā animi rationē & cor-
 poris sensus cōmitti solere: quos illud dici assuetū sit: quū aliquē nos
 nobis ipsis finē terminare statim?: ad quē ratioē penitus abiecta de-
 uenire uoluntate nostra dicim?: uerū prius quā ad tam horridā determi-
 nationē ueniam?: iam uel oēs sensus: uel eorū pars moderatiōre uia
 nos capere per poenarum recordationē suadent: quæ a scelerib? operi-
 bus prodire assueuerunt. Nā quis hominem occidere i manu nostra
 cōsistat: non propterea nostra libertas ad totum orbem deuincendū
 cōextēdit: neq; illū unū interficere possum?: si aliqd mediū qd & uo-
 luntatē & actionē adiuuet: nō inqrim?. Itē q̄ insidias anteuidēt: se
 per hostiū uictoriā interrumpunt. At ubi rationē negligim? & libertate
 absolute utimur: semp nos aberrare itelligēdū ē. sæpi? et quū nō nullo
 rū sensus: uel occupati uel alterati sūt: eorūde possessores extra liberta-
 tē cōsistere dicuntur: quū tunc magis ad illā accedāt: & a ratioē reotissi-
 mi sint. Eodē quoq; modo quū honestā aliqua cōficere uel p̄ficere (ut
 meli? dicam) nequim? uoluntatē: tunc sufficere dicim?: quæ hoc in
 loco pro sana itētiōe atq; diligentia: ad opus cōuenienti capit. At
 quanq̄ oib? in partib? resistētā inueniam?: satis est nobis: habilitatē
 habere qua & aīas & corpora remediare possim?. Quāuis nō æque ad-
 uersitates singulis occurrāt: alie quidē sub unā religioe alie uero sub
 uariis erroribus nascuntur: & alie etiam non solum inter bonos cōmi-
 tes nasci sed & educari contingit: & e contra. Quas qdē ob res habuit?
 quidam ad generatur: qui non nisi magna cum difficultate tollitur:

sed ubiq; duæ viæ sunt: quæ sese adinuicem aperte repugnant: quas non tantum a nobis ipsis cognoscere quim? sed ea a q̄ plurimis probis sanctisq; iuris determinatæ sunt. At quum unicum tantum iter haberemus: ad uoluptates declinare nequaquã libere determinaremus: sed illas solum sequi cogeremur. Verum quum duæ partes maxime aduersæ nobis obuiantur: in quavis earum contrarietatem quã altera sibi infert inueniri necesse est. Quam ob rem & hanc obseruare & illam dirrumperere posse: ex liberi arbitrii facultate prouenire dicim?

An ad malam an ad bonam partem habilis humanũ genus sit.

Caput. xiii.

p. Ex plures partes: & iuxta naturam & consuetudinem liberum hominis arbitrium hæcten? cum sufficientia probatum est: reliquum est ut discutiamus: an ad bene maleq; agendum illud coextendatur: quam equidẽ ob rem ad quem finem deus hominem effinxerit: cognoscere maxime couenit: & an deus ut cælestem gloriam reperemus nos in mundum posuerit. nam si conditionem hanc possideremus: & propinquiores & propensiores ad beatitudinẽ per naturam essemus: sed si is ut nos ad tartara descenderem? fecisset: huiusmodi uia appetere? Et si a casu neq; ad bonũ neq; ad malũ creati essem?: neq; bõa opa sine benedictiõẽ nououe fauore: neq; aduersa sine maledictiõẽ agere potuissem?. quũ deũ eqdẽ oia bõa & ad bonũ finẽ creasse cõstet: patet nos ad uerã gloriã fabricatos fuisse: & in potestate nostra op? qd nobis ipe ratũ ẽ: derelictũ. Cõcedim? attamẽ nos absq; diuinã prouidentia moueri non posse: cuius quidẽ prouiso nobis facultatẽ doat: qua nostris psonis quẽ admodũ destinam?: uti possim?. At quũ q̄piã dicere uellet: tantã bonũ sublimitatẽ pfectioneq; i se possidere: ob quas nos q̄minimi illud attingere non posse affirmaret: ad mala autem cõmittenda quia deterrima sunt: potentes esse: huic profecto parti consentire: si præmium a nobis speratũ nostris operib? par esset: sed illud non hoc modo sed iuxta diuinam uoluntatem atq; potentia opperitur. homo nãq; atq; eius opera quũ finẽ habeant: imensã gloriã mereri nequeũt: neq; aliter de pœna differendũ est.

Quonã modo neq; ob ea adhuc quæ desup probata sunt: homo absq; diuinis numinibus atq; præsidio absolui atq; crimina uitare nequeat.

Caput. xiiii.

n. Eq; propterea nos peccata uitare sine diuino lumine posse dicimus: quãq; minime ad id peragendũ facultas p naturã deest: si quid nobis faciendum esset: pateret. Verum enim uero ut pars hæc

explanaretur: & opacitas quæ post primam noxiam euenit tolleretur: præcepta conueniebant: quæ & iactantur reparari & mortales gloria dignos redderent. At nonnulli tamen hæc religionis nostræ mandata naturalia esse fabulantur: quanquam ipsa rei ipsius similitudinem non tenuem gerant: quum & iusta sint: & multum a ratione comitentur: non autem quia præcepta ipsa natura sancierat, quam quidem rem sine disputatione cognoscere possumus. Iam equidem per plures partes deum supra omnia mortale genus amare colereque debere ostenditur: eodem quoque modo ratione patescit: nos tali circa proximos medio uti debere: quem illos erga nosmetipsos habere cupimus? At uero alia ex parte non solum contrarium sentiremus: si uitam sine diuina eruditione faceremus: quæ & rationibus & miraculis quæ plurimis roborata adhuc a sensu sæpenuero contemnitur. Cognoscimus quoque a deo & esse coepisse: & ab ipso continue conseruari, qui & si rationem benefici tolleremus (quum summa is sit bonitas) supra cætera a nobis adhuc amari debere colligitur: multi tamen uel filios uel uxores uel parentes maiori prosequuntur amore. Experientia quoque nos edocuit: ut non offendamur: alios minime lædere debere: in sensualitate tamen nostra longe aliter sentimus: semper enim aliena usurpare non autem contra cupimus. per uenerem quoque atque gulam homines errores committunt: quod ratio determinare sine experientia non posset: quæ huiusmodi res & habilitati & diuinæ legi quæ sobrie castique uiuere imperat: nimium contradicere testatur. Quum per naturam itaque omnes partes in quibus error committitur cognosci a mortalibus nequeant: deum & actiones suæ uoluntati gratas & odio etiã dignas nobis manifestare licuit, quæ res ad bene agendum sine alio nouo auxilio sufficit. Aliter equidem non tenuis male degentium excusatio inde oriretur: si diuinas sanctiones male degendo transire potuissemus? & ubi deus ipse iussit opera nostra applicare nequissimus: unde etiam illud concluderetur maiorem uim in deteriori parte consistere. At quod omnibus recte agere & peccata odio habere possibile sit: plurima exempla indicant: crebro equidem in hominibus (quanuis in peruersis sint) uideri solemus: ut & malos odio habeant: & eos quandoque depellant: neque omnes propterea hoc facientes gratiam attingere intelligas: ipsi & enim non tantum ad illam accedunt: neque tantum per uirtutis iter experiuntur: ut ea illis largiantur. Verum quum in bonis moribus perseueramus: uel ad gratiam ascendere (uel ipsam ad nos ingredi deuenire) in manu nostra est: quæ attamen postquam in hac luce adipiscimur: mortales in ipsa diuino

tempore absq; diuino numine cōseruari perdifficile est: tum propter
 minimā firmitudine nostrā: tum propter nimis auctā nostrī corporis
 maliciā: & maximas aliorū circumstantiū occasiones: sed non aliter de
 iis qui male uiuunt censendū erit: quos aliquo in momento saltem ad
 bonū propositū non redire pene impossibile est. At si quispiā dicere uel
 let: eodem instāti quo uitia depellimus & præcepta obseruam?: gratiā
 nobis cōiungi solere: eodē quoq; met tēpons spacio & error nos inua
 dit: & nōxia appræhendit. Aliqui hac in parte dicere solent: non secus
 mortales sese habere assuescere: q̄ uti illi faciunt qui aliqua in camera
 clausa consistunt: in qua nulla claritas fulget: quis nos fenestras aperi
 re posse: quib? sol recipi queat: attestantur: quas nōstro iudicio nō me
 n? ad aurā q̄ ad solis radios recipiendos aperire uel ad utrāq; partē eas
 claudere possum?. De quo demū usq; mentio est: qui uel peccaret uel
 mereretur: ni ipsiusmet consensus ad actionem accederet: unde bene
 agendi potestatem absq; alio aliquo singulari auxilio omnibus chri
 stianis cōmunē esse probam?, quæ quidem æqualitas in supremo ui
 tæ momento patescit: in quo pot? quēpiam uirū hacten? sanctū dāna
 ri posse: q̄ scelestū non posse saluari dicendū dubitandumue est. Nam
 quanq̄ uir ille innumera peregisset bona: a tanta in illo instanti super
 bia ingratitude uel inuadi ac uinci posset: ut diutius suæ uitæ la
 bor irritus periret. E cōtra aut flaginosus: quanq̄ nimia uoluptate iuo
 lutus illuc usq; puenisset: illic & cōtritione & tanto cordis dolore apta
 ri potest: ut & gratiā & medelā recipere in illo tā minutissimo instāti
 queat. Quid p naturam possim?: quid quoq; agere deberem?: ostē
 dimus: ab ea & enī æque ad utrāq; partē depēdim?: quāuis ab eo loco
 (quē p accidens habere uidemur) proniores ad malū q̄ fortes ad bo
 nū simus: qđ de duab? præcipuis causis procedit, quarū altera priorū
 parentū inobediētia est: ob quā melior pars in nobis debilitatā & uolu
 ptatum affectus auctus est. At secunda pars in qua sæpe peccare sole
 mus: a præceptorum transgressione prouenit, quæ deus in primam
 noxiam tanq; medicamētum: remediumq; opportunum dedit. Nam
 si mortales a priori innocentia non cecidissent: haud huiusmodi præ
 cepta necessaria fuerant: non ultra equidem eo tunc desideraretur: q̄
 ad hominis uitam generationemq; sustinendam oportuerat: quæ uti
 lis sanctio (nōstro iudicio) esset. Nam quanuis medicamenta ægis
 corporibus conferant: bonaq; experiantur: homines non ægrotari lon
 ge melius esset: nam quanuis medicinæ huiuscemodi hūorē euiciant:
 nunq; corpus tantopere roborant: quin ei non infirmari salubrius

esset. Infirmitas & enim tempore quo modo repetere reuiscit.
 Quia ob re illud nequaquam intelligim? eos qui diuina mandata per aliquot
 dies obseruat: carnis affectu oino sedare petuntque dælere, uerum quum ex
 uisde sanctionibus? oium nostrarum culparum remediū atque solutionem spera-
 m? ea negligere uel non obseruare peccatū esse manifeste liquet: quāquam
 aliqui suū errorem augentes sese defendere præsumant. Dicunt equidem nos
 plures leges atque instituta ad corpora affligenda nunc nos habere: quæ a
 deo ipso nequaquam imperata sunt. At istiusmodi homines satis cum minima
 bonitate rem hanc circūspiciunt: huiusmodi siquidem sanctiones a pro-
 bis personis & diuinæ uoluntati conformatis ordinatæ sunt. Et quum
 nocentes homines plecti debere: nonnulli scripserint: nemini huiusmodi
 lex deformis apparet nisi cui patiendum est. Verum & adhuc illis qui
 hoc infortunium incurrit: ratio idcirco a se non autem a legibus? conuenire debere.
 De aîæ immortalitate. Membrum. xy.

c. Apud hoc de aîæ rationalis immortalitate agitur: in quo tamē sub
 limes causas inuestigare nequaquam nitimur: uerum de his quæ oibus?
 cōmunes sūt: nonnullas in mediū adducere curabim?: ut materiā ipsā
 tam difficile a singulis arbitrari solita explanem?. At nonnulli re hanc per
 corporum dissimilem habitudinem cōprobare moliuntur: quæ quidem & tenuē
 uis & nimiam disparitatem in hoc negotio sortiri uidet. Neque formā hū-
 manā propter ceteris corruptibilibus? præstare negamus: sed & cetera pene
 animalia quum sæuiunt: erigunt: subleuque caput attollunt: & quum humiliant: pro-
 consistunt. Nam quum nos subleu caput habere dicitur: ut cælum quod supra nos est
 pro pediculus aspiciere possim?: pro lubos maxime inflecti & caput pro uiribus? su-
 per spinam dimittere necesse est, quæ rem equum recto collo pagit. Verum non
 sine causa animam uegetabilem arboribus? sensibile autem leoni concedimus,
 quas quidem differentias minime nobis natura sed experientia profecto
 ostendit. Nam iuxta eorundem operationes ita animam eorum singulis conuenientem
 assignamus? quum tantam denique bestias supra plantas excellentiam circa animam
 habere a ueritate ipsa coacti fateamur: quis tam demens erit: ut homines aliam
 longe maiorem supra pecora sortitos esse negare audeat? Sed si animales
 hos quos solo sensu ductos esse diximus? artes: instrumenta: ædificiaque fa-
 bricare: bellaque seriatim conficere & sua facta litteris mandare uidisse
 mus: maxima cum difficultate humanum genus illis præstare proba-
 retur: nam uti nobis hominum hitudo magis placet: ita sua sensibiles anima-
 tes magis oblectat. uerum quia opera quæ istius generis animalia uita manē
 te cōficiunt: ad mortale corpus? tantum conueniunt: cum eodem ipsi? animam simul mo-
 ri affirmamus?. At quis huiusmodi animalia sensu aliquo nobis præstantiore

fortiāt: illū ipsum profecto nō nisi magna necessitatis causa ut corpo-
ri subueniāt: possidet. Aquila equidē atq; ceruā? lūpus nimia uiden-
di claritudine micant: uultu uero odore & aper auditu praestant: quo-
rū singuli attamen alius in sensib? deficiunt: sed natura sagax illā par-
tem eis dē animalib? iuxta habilitate atq; inclinatione quas illis dederat:
opportuniore maiori praesidio tutata est. Vrsi siquidem natura ea
est: ut non nisi raptu uiuat: & sibi necessaria uirib? uendicer: quā ob re
illas exuperātes habere licuit, cui? rei excessus & uidendi hebetudine
& leuitatis defectu cōpensatur: & hoc modo in uariis uel cōtrariis spe-
cieb?: natura alia in parte supplere: qđ in alia deest: admittere. Verū
quū aliqua in specie particulari aliqđ manū corpus parit: cetera me-
bra ipsius detrimenti non participare pene impossibile ē. At huiusmodi
partes quas supra cōmemorauim?: in prima specierū diuisione distri-
butae fuere, & uti animalib? reliquis extremitates aliqua nonnullis in-
potentiis (quādo sic auctori dicere libuit) datae sunt: homini mediū
ubiq; tributū est. Verum quia gen? humanū ad infinitū tendere uide-
mus: ipsum a iam huic desiderio atq; operi simile habere: negare non
possum?. Non solum equidē imensa uita probam?: cupimusq; sed &
scripturis & dignis actionib? ipsā ostēdim?. Sēper quippe discurrim?:
neq; ratio discernere: intellect? inquirere: uolūtas praeterea optare desi-
nūt, quas qđem portioes istū? aīae esse plurimā experimēta indicant:
nā q̄ quis sitis illa quā quū magis nostris psonis dam? uā hementi? ap-
petere sentit: ab ipsis sensib? oriū iudicet: iudiciū id nunq̄ ueritatem
i offensā deserit. Membra nāq; supplemētū illis opportunū capere que-
unt: & quicquid naturae suae materiali cōuenit: illis facile dare possum?,
quā quidē partē quū possidet: dūmodo noua alia necessitas nō occur-
rat: nihil appetūt. At in nobis e cōtra inuenim?. Quū maiores & erim-
opes hēm?: lōge ampliores appetim?: quā res ab animi anxietate uolū-
tateq; puēit: cui? finē quū magis impedim?: is fortū angit: qđ sancti
sane ostēderūt: nihil enī qđ ad corp? ptieret hēbāt: & contēti uiuebāt.
E cōtra at q̄ corporis uoluptates secuti sūt: q̄ quū carnē ipsā delicio-
ri modo fouebāt: tūc ampli? uexabāt: agitabāt q; uehementi?. Nō pau-
ci qppe ex iis q̄ scitate praestaruūt: nōnunq̄ ob pecūias acq̄redas mole-
stati sūt: quas quū ex puro corde dimittebāt: getē adipisci expiebāt.

INTERPRES

Postq̄ noster auctor hierosolymā uisere destinauit: particulā hanc
ad me mittere dignat? ē: ex qua mihi ampla scribēdi materies pateret.
At ego rei ipsi? magnitudinē cōreplat?: & mei igēu ibecillitate meti?

q. iiii

illius interpres potest esse: ne ex illis esse uiderer:
quidum gloria comparare nituntur: neque uas meriti: neque modum
neque modestiam ulla ex parte obseruare curant. Vnde illis dedecus pro de-
core: turpitudine uero pro gloria insequitur: quos quoque ob id spiritus
magni potius quam utiles iudicantur.

Petrus montis philosophus: G. Ayora cordubensi, S. P. D. Eodem
Ayora interprete.

q. Vñ hierosolymam ire decreuerim: nonnulli labores qui iter agen-
tibus (quibus ordinem nulla ex parte prætereant) facile euadere queunt:
menti occurrerunt. Neque id tantum pro longitudine uiae existimauimus:
uerum quia a paucis diebus citra me aliqua infirmitates crebro i-
stare sunt solitæ: quæ quum neque amici adsint: neque præsidia contra
eas inuenire locus ille patiatur: ut suum intentum adipiscantur potetio-
res certe erunt. Non quia mors mihi molesta sit: quando de me ab hac
luce migrare libuerit: uerum quia forte meum reditum impediet: quo fiet
ut litteris incubere nequeam: quæ rem quidem exopto simul atque uen-
turam spero. Nam quamquam iam ætas membra induruerit: desiderandi adhuc
facultatem libera relinquit. At uerum quum huiusmodi materies litteris idu-
gere aperte uideatur: memoriale quoddam tantum ad te scribere animus fuit:
unde lationis operis principium assumere possis, quæ equidem rem in-
te facilem fore: tum natura tua tum quia nihil ex his quæ compertus
sum antehac a me tibi denegatum est. Reticui tamen apud te de re ista
uenturi temporis spe fretus: in quo eandem copiosius explanare sæpe cre-
didi. Verum quia nonnulli suæ pessimæ uitæ errores tegere uolentes: san-
ctissimam religionem christianam ualidis rationibus probari fundarique non
posse mentuuntur: ut confusionem hanc nostrum uterque tolleret: nonnulla
deus scribere destinaui: quæ omnibus communia sunt: quibus a paucis in-
clarum conspiciant. Sed quamquam fides illic sistat: quum illa credunt
scilicet: quæ neque sentiri neque determinare ualemus: hoc sane uerum
est: si legem ipsam ubi decet: capimus. At iactis constructisque fundamē-
tis eandem ratione probare nihil sane nocere solet: imo cunctis bonis
partibus fauet. Vale.

An mundus a se sit: an a quopiā aliquo dependeat: & initium ali-
quando sortitus sit. Caput. xvi.

u. T. portuuncula aliquam Christianæ religionis iuxta naturam oste-
dam: fundamentum a prima origine capere oportet: & eodem
itinere quo lex uenit: ipsam defendere necesse erit. Quæ equidem in re
illud in primis uidere sane conuenit: an mundus æternus & per se factus

fit: an ab alio dependeat & coeperit: quoadq; qui quide supernu aliu
conditorem habere: necessario ostendit: quum ipse non nisi cotrans
substantus diuersisq; materiis constet. At principiu undiq; equu
iustum & ab omni controuersia penitus alienum: necessarium fuit: ut
reliqs creatis rebus ordine atq; concordiam imponeret: quæ ex se adin
uicem repugnari manifeste uidentur: quæ etiam qui rectore careret:
nunq; alia alterius creationem admisisset: & postq; omnes ad huc edu
catæ fuissent: ex quæ fortiori qualitate uel ampliori magnitudine co
sisterent: cæteras i becilles minoresq; labente tepore corruperent: inte
rimerentq;: quo fieret ut minima pene obruta occultarentur. Et si
tantã deniq; potestate sortitæ fuissent: ut sese creare quissent: tantam
etiam libertate possiderent: ut ordine quem obseruant: quandoq; ne
gligerent: & concordia qua colligantur desererent: præsertim quum
dissimili materia constare experiantur. Vnde necessario ostendit: ab
unica sola atq; priori substantia fuisse creatas: neq; substantias mate
riæ sue propterea teporis successu uel ortas uel educatas sed in instanti
productas fuisse intelligim;. In quo singulæ qualitate atq; officia si
bi conuenientia sortitæ sunt: qd ab ipsa experientia manifestatur. Alii
equidem uel noui fontes minime fiunt: uel noua producunt maria:
uel aliud elementor siderumue augmentu oritur: præter subiectum
illud qd ab origine conditum est. Quæ equide res p durabiles esse:
eoru constantia & medio quæ quatu ad se tenent: manifestantur: nul
lo quippe in tempore detrimenta patiuntur: quanq; ipsoru opera no
semper paria sint. Omnia tamen quæ diuina potestate omni alio me
dio prorsus amoto creatur: sine diuturnitatis respectu habito carer.
Prima siquide causa idem medium atq; constantiam semp obseruat:
quã ob rem opus agere & idem annihilare nequaq; sibi couenit: uerũ
creatis rebus & duratione & locum opportunu in quo ipsæ conseruen
tur: dare deum decet. At corpora quæ per cursum influxu gignuntur
formaturue: uti coniunctione illa a cursib; coepunt: cum ipsis etiã ean
dem derelinquere cogunt: & sua pristina principia in quib; sine fine
conseruabuntur: reperunt.

Quonã pacto animæ humanæ iteritu careat: quarum quoq; sub
stantia omnis ab origine simul creata probatur.

Capit. xvi.

q. Vm oibus itaq; mundu sine carere debere: apertum sit: aiaq;
rationabilium immortalitas facilius probari potest: quum ipsa
rum substantiam in principio creatam fuisse constet: quauis nonnulli

dicant: ad singularium hominum productionem nouam deum substantiam concreare: quod uel contrarium uel minime uerisimile est. Nam uti corporum materies ab elementis prouenit: neque ea corpora scilicet: formationem: habitudinem: sensationemque: quas postea recipiunt: adducunt: neque aliter de ipsius animae substantia priusquam ad ipsum corpus gubernandum intromittatur: dicimus: quum easdem quae animae conueniunt potentias nondum habeat: quae illi in ipsa infusione tribuuntur. Quamquam etiam ipsa corpora quia contrarius materis constant: dissoluntur & illam formationem deserunt: quum esse non perdant: sed ad sua elementa redeunt. At anima ratione praedita quum unica substantia statuatur: nec corrumpi potest: neque ullam partem quae sibi semel tributa est: deserit. At uero quum istiusmodi animae substantia post organizatum corpus crearetur iter illud quod in omnibus speciebus obseruatum est: offenderetur. Singulae equidem iam a mundi origine potestatem qua conseruarentur acceperunt. Neque id: tamen sine diuinae prouidentiae atque ipsius naturae medio fieri dicimus: quae quidem partes communes omnibus & sunt: & esse debent: quum nonnulli quae in rei istius ueritate nondum certi sunt: quum fortunae saeuiciem in suis praediis & circumstantia quiescere uident: deum ibi grandines: alibi uero pluuiam distribuere: & alio in loco ipsum fulgura iaculari: in alio uero clarum ac sine nubibus solem spargere dicunt. Neque illud denegamus: magna signa uidelicet supra naturae cursum quandoque uenire: quae tamen raro accidunt. At quum anima rationalis principium non haberet: unde ad humani corporis coniunctionem ueniret: solus homo aliud sibi simile animal iuxta naturae leges generare non posset: si organizato corpore noua substantiae spiritualis creatio spectaretur. Quam quippe ob rem satis admiramur: quum in hac unica parte diuina uoluntas atque potentia tam facile cogatur: quum mortalium quispiam dum suis uoluptatibus utitur: corpus generare potest: cui deus aiam concreare teneatur. Verum hoc conuenientius occurrit: uti corpora alia ex alius prodeunt: & eorum omnium materia elementorum sit: dicimus: itaque quum membra idonea sunt: ea spiritu ad se per naturam posse conuocare: quando ab homine quae anima & corpore constat: generata sunt. Si de nouo quoque animae substantia produci tur earundem qualitatem per naturam cognoscere minime potuimus: opus & enim quod futurum est: semper in ambiguo a nobis conspici solet: illic praesertim ubi nouum principium sumi debet. At uerum nos animarum cognitionem habere praesumimus: quia ab ipsius mundi principio quem ordinem atque uim quibus suam speciem regerent:

repperunt: speculamur, quæ si de nouo crearentur: uel difficillimum uel maxime ambiguum id scire fuisset: uenturos hoies scilicet per præteritorum exempla antenoscere. Ea demum omnia quæ ab uniuersa priori causa esse sumplerunt: sine fine perdurare debere: satis probauisse existimamus. Verum illud agere conuenit: differere scilicet quoniam pacto animam a carnis natura alienam mortales sortiri cognoscendum sit: quæ pars etiam non solum tractanda: sed ad experientiam deditenda nobis uideatur. Corpora namque quæ materialia corruptibiliaque sint: alia sibi haud dissimilia appetunt. Ast quum uenter tantum cibi capit: ut non ulterius ab inedia uexari queat: illico corpori ostendit: illic se fore quieturum sedaturumque: ubi ueneris copia illi daretur: & a frigiditate æstu esset alienum: quæ res quantum ad ipsius corporis appetitum uerissima est: quanuis nonnulli res has (quas tam paulo altius retulimus) eodemmet tempore possideant: & tranquillitate maiori cum anxietate inquirere soleant: quæ quidem sitis propterea auget: quia quum uæherementiori ægritudine uexamur: illam euadere ardentius concupimus. Quam ob rem anima ipsa quum corpus (quod sibi inimicum est) magis fouemus: maxime aggrauat: & uarias undique (ut libertate uedicet) partes inquit: quam rem dum agere intendit: ad plurima loca & scendit & descendit: quæ corporis nostri speciem longe superat. Caro siquidem ex elementis constat: quo fit: ut neque maius aliquid neque sibi conformius appetere queat. At intellectus humanus non ea transendo penetrat: sed & cælos ipsos transcedit: & ad mundi rerum omnium principium & diuinitatem (quæ æterna est) peruenit. Unde illud necesse ostendit: nos substantiam præstantiorem sublimioremque quam ipsa elementa dare queant: possidere. Illis equidem discursus similis nequaquam conuenit: anima namque quæ elementorum uirtute sortimur: absque aliorum corporum mediatione minime uti possumus: ut audiamus enim sono ab aere ad ipsas aures deducto idem gemus: neque gustare sine cibis: neque tangere nisi corpus adsit: quomodo. Neque aliter de reliquis sensibus censendum est: ac anima de qua sermone agimus: absque huiusmodi mediis suis muneribus fungitur.

At quis nos animam ratione ornatam habere cognoscamus fateaturque: quis nobis ostendit: mortales peccatum ipsi humanitati coniunctum trahere: uel in ipsum incidere posse: quam quidem imbecillitatem nemo suis sensibus atque rationi denegare potest. Omnes siquidem inter mala & bona opera discrimen cognoscimus. Quum ignorantia namque intellectionem nobis tolleret: qua actiones determinare deberemus: quis inter se differrent: si incognitæ essent: auctores uel ad ea

dem quietem uel anxietatem conducerent: sed quum ad bonum ma-
lumq; discernendū apti simus: præmiū actiones consequitur: quā
uis omnis homines eundem unicum finem per naturam adipisci de-
bere: negare non liceat: uerū tunc omnes in uita cōformari debuisse
adiungendū est. Quum partes has itaq; e cōtrario uideamus: nos ma-
nuum nostrarū beneficio derelinqui: sane colligitur: & modo quo con-
scientias reseruabim us: eodē ad cælum scandēdū ut gloria fruamur
expediti erimus: uel e cōtra grauari ut apud inferos relegemur: ibiq;
loca perhorrida incolentes cruciemur. At quanq; animæ iniuria fieri
a nonnullis existimetur: quū mundanæ uoluptates ad ipsum corpus
rarum spectent: sanctio attamen iusta est. nam quū ipsa anima con-
sensum denegat: carnes nullum crimen comittere possunt: & uti cor-
pus absq; anima errare nequit: eodem quoq; modo sine corpore spiri-
tus ipse mereri non potest. Coniuncta & enim ac colligata in eodem co-
merto ad id ipsum agendū sunt: quam quidem ob rem alterū alterū
uel meritum uel demeritum eorundē operibus conueniens fugere
nequit: quæ res in ipsis animabus aperte experitur, quæ quū recte ui-
uunt: & corpora sub uirtutum legibus conuincunt: & exemptionem
& libertatem ostendunt: & ascensum ad superos cōsequi posse demo-
strant. E contra autem quū uoluptatū retinaculis detinetur: sentiūt.
At si aliqui differentiam hanc gloriæ atq; punitionis inter iustos pra-
uosq; negauerunt: u. suam uitam nō tam bene (perfecto) disposuerūt
ut illis merito credi debeat. Nam quū iustitiæ officium cuiusq; parti
quæ conueniūt: distribuere sit: ipsam iustificare uisitareq; prius de-
bet: q̄ iudicandi mūus illi detur. Neq; dissimile exemplum deus
hominibus damus: qui nulla uirtute redimuntur a uicis immo a fla-
gitis: quū nihil extra ortū & occasum nobis euenire mentiantur.
quā ob rem nihil in uita mortalium præter corporis oblectamenta in-
quirendum esse edocent, quā equidem ad rem construendam dicere
solent: nullam adhuc animam e corpore digressam lucem hanc iterū
repetisse: quæ alterius uitæ uel libertatē uel ligamenta narraret, quæ
res fieri neque cū facilitate cognoscitur. Anima namq; & inuisibilis
& ab omni sensu remota ē: neq; uocem habet: quibus partibus quū
careat: quantis internis redeundo pererret: nihil ab ipsa intelligere
possumus: eodem quoq; modo per dissimiles errores discurrunt,
qua quippe in re suæ pessimæ consuetudini nequaq; contradicunt:
quū persæpe excitentur & ad se redire cogantur. Anima equidem alia
præter ea quæ ipsimet statuūt: esse dicat. At u quibus ob morum

probitatem fides: danda: est: omnes e contra censuerunt.

An peccatum per naturam an ob priorū parētū errorem mortales ab origine trahant.

Caput. xviii.

n Vnc autem ad id deueniendū est: an peccatum per naturā an propter negligentiam nobis euenit: quod quidem dubiū i prima fronte difficile occurrere uidetur: quum tractatur aut id facile inuenimus: obligatio equidem in illius iactura consistere debuit: quod errorem comisit: & medela demum per ipsius petitionem euenire conueniebat: quū tanta itaq; ignorantia in ipsa humanitate regnauerit: quis nostram fuisse culpam negare poterit: praesertim si mortales ipsi sese maculatos esse cognoscerent: qui plenū praesidiū comparare neq; poterant neq; sciebant: At si a natura huiusmodi infirmitas eueniret: medela ad eandem curandam aegritudinem parari posset: quod quū sic non esset: magnum sequeretur inconueniens: quū duas certe partes a recta creatione longe alienas haberemus: quorum altera cōditio nostra in peccato esset: altera uero praesidiū occultatio: quod omni opifitici odiosum est: quā sua opera uel audata sint: efficiunt: non autem ut damnata abiiciantur: quādo fortius hac in re igitur lex ista obseruanda est. Diuina siquidem bonitas cuncta quae fecerat: bona cōstituit, quae etiam a iusticia diuina ista cōditiōne praedita petebantur: et magnam hominibus etiam cōdonauit. Et si nos deus imperfectos fecisset: non ut nos cito redimeret: curaret: sed ut suamet ipsi opera corrigeret: uen. /nde manifeste ostenditur hominem per se & in ptea creatore uen. peccauisse. Si is quippe illic ceciderat: uel ubi non prohibitū fuerat: uel ubi erroris noticiam non habuerat: de facili ac iuste remissionem adeptus esset. Verum propter ingratitudinē atq; inobedientiam deus tam diutino tempore poenā protraxit.

A quo potissimum humanum genus redimi debuit.

Caput. xix.

a T quum noxia per diuinæ sanctiōis transgressionē orta sit: ab ipso solo ea redimi potuit. Vnius siquidem hominis potestas non parū si se ipsum saluaret: ageret: quā sine peccato conciperet: & magnæ sanctitatis esset: neq; reliquos mortales propterea sub se cōcluderet: pars enim hęc adæ conueniebat: qui quū multū remediabat: nihil extra id quod ad ipsam naturam humanam attinebat: coextēderetur: uerū ad eā partem quae sub praecipi transgressionē concludebat: uis neq; possentati parcere: neq; illi toti mediū dare potuisset.

LIBER

Quam quidem ob rem diuinam personam ad humanam redemptionem: euenire: necesse erat: quæ & omnes sub se contineret: & errorem in se commissum relaxaret: & suam nobis uoluntatem ostenderet: quarum quippe partium nulla solo homini conueniebat.

An semel an amplius nos redimi oportuisset.

Caput. xx.

i Am clarum est: solum deum humanum genus posse redimere: uerum illud discutiendum est: an sæpe an semel is ut nos saluaret: uenire debuisset, quod ex se patere uidetur: quum in eadem hora sola peccatum commissum sit: neque amplius quam unicus mundus est. Quam ob rem unica redemptio & conueniens & satis erat. uerum quoniam pacto deus carnis debitum iuxta ipsius corporis proprietatem atque naturam persoluere potuisset: nam quantum ad deitatem neque ipse pati: neque a nobis quem ueniret uideri potuisset. Quapropter humanam carnem assumere conueniebat: ut utilitatem per ipsius naturam uiam daret. Aliter equidem maxima cum facilitate si suam potestatem ibi ostendere uoluisset: mortales omnes liberare potuisset: poenam autem (sine istiusmodi coniunctione) minime: unde deum & hominem redemptorem esse debuisse manifestatur: ut ipsius opera utriusque naturae couerteret: quæ neque tam clara esse debuerunt: ut solæ diuinitati nequaquam ascriberetur: neque tam occulta ut qui recte intueretur: diuinitatem inde semiabstrusam esse cognosceret. Solius quippe hominis actionibus atque potestati non plena exhiberetur fides. At si hæc duæ partes diuinæ omnino fuissent: longe magis (perfecto) paterent: quam nostræ redemptioni conueniret: quem libertatem nostram aperte tollerent.

Quibus fundamentis Christum & dei uerum unigenitum & uerum humanæ salutis præsidium esse constat.

Caput. xxi.

p At et itaque ut mortales absoluti essent: ipsos a persona diuina curari debuisse. Nam quum christus omnia hæc signa in se ostenderit: quis ipsum deum & hominem & humanitatis præsidium fuisse uel denegare poterit: uel sufficientem rationem aliquam saltim qua in contraria parte tueatur: adducere ualebit. mortuos siquidem suscitare: & alia quæ faciebat: mirabilia conficere: solum diuinæ potentiae coueniebat: & cæteris creaturis omnibus impossibile erat. At quum nonnulli tam perfidi sint: ut christum diabolicis uel uerbis uel characteribus ægrotudines sanare dicant: hoc falsissimum est: quum dæmon ipse huiusmodi potestatem nequaquam possideat: uti in penultimo tertii libri capite late

probatū est: nequā illa praeerea est scientia: quae tantae perfectionis
 effectū causare possit. Quū christus itaq; se sedē filii & se & patre
 unū esse palam fatebat: si Iesus seductor fuisset: nihil a deo sibi con-
 cedi debuerat: quāuis deum patrem sanctis uerbis interpellauisset:
 eūdem quippe plecti iustus fuerat: nō tantū enī ipse sed & apostoli
 sui nomine infirmos curabant. Et si aliqui garritent: nō omnia ab
 ipso facta esse: quae a prophetis de saluatore praedicta sunt: suam iactu-
 ram profecto inuestigant: impossibile quidē esset: duo contraria tam si-
 milia esse: q̄ christus & is de quo tanta dicebantur: si ismet non esset.
 Praesertim quū deum prophetas nobis mittere propterea habeamus
 ut mortalū ignorantia tolleretur: Quo fieret ut si christus uetus re-
 demptor non exuisset: diuinæ praemonitiones ad maiore confusionē
 nostram certe fuissent. Nescimus equidē quis differentiā illam inter
 hos (de quibus dicim?) duos determinare potuisset. At quū tu
 dei & animarū quietem & corporis imperiū ab ipso recipere debuisset:
 praesumat: pars haec & imbecilem rationem & ualidissimas contra-
 rietates habet. Nam si redeptor ad eosdem hebraeos absolute saluandi-
 dos uenire debuerat: quid oportuerat: prophetas studuisse ut ipsius
 cognitionem populo darent: eodemq; perditionē mitterentur: si illū
 non benigne ac fideliter reciperent. Nonnulli ex illis et peritis iudeis
 filios: congregatione facta: illis comemorabant: quāta obprobria sal-
 uatori fieri deberent: quāta quoq; iactura & tantorū scelerū actionib;
 & eorū posteritati ob id euenire deberet: denunciabat. Si christus itaq;
 illis necessario remediare debuerat: siue ei ipsi suas uoluntates con-
 fromauissent: siue ipsum denegauissent: eundem omnino fecisset
 effectū: unde patrum uerba uita atq; inania fuissent. Quid quū pra-
 sidū hoc inter ipsos consistere debuisset dicunt: indeq; conueruntur:
 ut ad alios transmūtari sit: hāc rem profecto quū æquis oculis inspi-
 cerent: nihil ab eo lamentari sed in ipsum credere eūdemq; cognoscere
 deberent. Princeps equidē qui a suis denegatur: si externos non acci-
 pit: neq; iustus neq; rationalis habetur: maxime si illos qui ipsum
 custodire debuerant: in panitos deserit: quōd quidem archantum isra-
 helitico populo nequa q̄ denegatū erat: is equidem a quo salute spera-
 bant: illis quum aberrabant: ingentes plagas mittebat. At erū
 quū istius gēis maliciæ: ingratiūdinis iniquitatūq; quibus contra
 moysen suae legis latorem atq; in aaron interpretem optimum uteban-
 tur: meminimus: & quantū summi dei praecepta ubiq; contemnebat
 intuemur: quis tam demens lunæue mutationibus obnoxius esse

191
 porent: ut ipsorum hebraeorum uarietate atque incōstantiā credat: eodem in
 tempore tanta tamque ampla miracula deus ut illis faueret: pene cōti-
 nue faciebat: quos quoque tam acerrime quam aberrabant, castiga-
 bat: ut ipsum omnes summū olympi rectorem esse facile atque aperte
 cognoscerent: quem tamen per unius horæ spaciū denegabāt: etque exe-
 crationes mitebant: si illis quicquid iuxta sui appetitū placeret: subi-
 to non daret: ueram siquidē gloriā neque ipsi tenebant: neque deus illis
 pollicebatur: immo & ea quæ ad corpus spectabant: absque illo labo-
 re uolebant: unde proverbium illud contra ignauos derelictum ē: eos
 & enim manā forte posse uiuere præsumere atque excogitare dicimus.
 Neque inter reliqua exemplū illud ad iudeos leuitatem ostendendam:
 adducere est alienū: quū explorationibus ad promissionis terrā speculā-
 dam missis: usque reuersis nunciantibusque singula de ipsa tellure dicta
 uerissima esse: quæ tamen postquam ipsi nō sine difficultate adipisci posse
 nunciarunt: iniquus atque anceps populus in seruiturē redire atque in
 egypto uiuere potius quam eandē inquirere aperte malebat. Quæ quidem
 ob rem ipsi per quadraginta annos spaciū in deserto manere ibique sa-
 tis multis plagis atque miseris percuti coacti sunt: donec illi qui con-
 spirauerunt: consumpti sunt. Neque longe dissimiles profecto errores
 ges hęc peruersa contra Christum totius humani generis redēptorē
 obseruauerunt: retinentque: qui quū aliter fecissent: suos ritus & iuda-
 cam prauitatem (ne consuetudinem dicā) eosdem denegare atque depo-
 nere necesse esset. At quū ipsi diu diuque suas scripturas studebunt: ne
 minem in mundū præter Christū: uenisse iueniēt: qui deo illi in actio-
 nibus & uerbis assimilaretur: qui eos deducebat: quē quoque ipsi deum
 Iacob: Abraham atque Isaac: appellabant: inuocabantque: neque alia in ipso
 differentia difficilis erit: cogniti: quod eundē uerbum esse incarnatū itue-
 ri: credere atque fateri. Restat autem dicere ingresso peccato: quonā-
 modo curari debemus: quæ res quū aliunde a nobis explicata sit: nō
 multam diffundemus orationē: noxia namque uti corporis oblectamē-
 to causata est: carnis tormētis atque laboribus depelli debet: quas quū
 uoluptatibus explemus: onus grauari potius quam leuari certū esset: præ-
 fertim quū ipsæ: atque leues undique ex sua natura experiat: quæ aggra-
 uatæ ad suum principium redire nequeunt.

Quæ maxime aberrant: qui Christi religioni assentire recusant: an-
 ti christi aduentum opperiri facile credi possunt: & quod manifeste
 demonstratur seductorem illū nullā sibi credentibus utilitatem
 dare quisse. Caput. xxii.

2. T forte qui uerā redēptionē nōstrā denegant: salūtem ab anti
 christi aduentu sperant: quos ipsius doctrinā suscepturos fore
 facile credim? Ea & enim mirum in mo lū illis cōformatur: quā
 gloriā in corporis uoluptatib? statūt: At uerū q re hanc absq; priuata
 factione intueri uelit: ex seipsis ueritatē aperte cognoscat. Nō pa
 rū equidē ueritati repugnat: si quū ueste aliquā ab hūiditate redime
 re cupim?: eandē in hūore demittim?: si macula itaq; nōstra ob uolu
 ptatē ingressa ē: quonā pacto hanc aegedonā exhibi. At quū antichri
 stus idē uenenū dare debeat: ex quo aegitudo causata ē: quā illud profe
 cto excipient: insanabiles qocissime fient: quū nulli praeferim praei
 diū huiusmodi coaete coueniat: id & enim & primae coditioni nōstrae &
 rectae rationi atq; cōsuetudini repugnat: quū is demū atroces poenas
 ipsū fugietib?: opes uero sectatib? det: ipsū liberū arbitriū tollere uel
 le: manifestū est. Nullā clariore huius repugnātiā inuenim?: q seipsū
 filiū dei aperte appellare: & oēm suā uoluntatē atq; uim illic intēdere
 ut creaturas uel cruciatū timore uel corporis uoluptatib? ad se cōuo
 cet: & suā semp uoluntatē explere nō posse. Verā equidē potentiam ne
 qua q̄ habebit: ut firmā credulitatē in cordib? collocet: quā ipse uero
 amore nō aut psecutiōe uer? dei nūci? esse credat. Vnde ipse neq; boni
 tatē neq; potestātē diuinā hēre apte probatur: quas si possideret: tāto
 sui terrore deposito creaturis: oib? ueritatē maximā cū facilitate ostē
 deret: qui tamē ea quae agere dimittet: non ob aliquā dissimulationē
 sed ob potestatis iopiam deseret. Neq; iste alien? est mod?: ut leges
 (quādo eas sic dici placuit) adinuicē cōparētur: quū quis praeteriti tēporis
 exēplū adducam? iā equidē oib? sine ulla cōtradictiōe notū restat: er
 rorē ob corporis uoluptatē atq; iordinatū appetitū ingressum esse: quā
 ob re penitētiā cū martirio & ipsi? carnis abstinetiam agere decet. Si
 lex itaq; iudeorū: mauroꝝq; illis & mulierū & filiorū & ciborū aliarū
 q; isti? generis opū copiā promittit: quō eos a prima grauedie alleuiare
 poterit: quū iter illas duas leges differētia sit: mahūeticā equidē pra
 uitatē sectatib?: tātas mulieres hēre pmittit: q̄ tū ad eas sustinendas
 ipsi facultatē hēant. Armis quoq; sese atq; suū errorē defendere illis
 ioperatū ē. At quū hebraei mai? meliusq; fundamētū habuerint: non
 ppea patet: ubi deus aiarū gloriā illis apte promiserit: ueluti bōa cor
 poris quae crebro illis sese eis daturū pollicebat: quā i parte aequē pro
 singulis loqmur: uer? q̄s tā ignar? erit: q̄ harū duarū legū expressū er
 rorē a iaduertere nequeat: quae nō solū aiarum seuentatē atq; tēpenei
 aperte repugnāt: uerū nondū cōuenientem modū ad ipsū corp?

conseruandū sequuntur. Quū homo nāq; uel aliquo uulnere uel ali
 qua ægritudine in lecto iacere cogitur: eundē prius per inedia m agi
 & humores extenuare atq; expellere necesse est. Nā ex iis qui dissolu
 te mulierib; cibis rixis belloq; utuntur: pene neminē sanum per mul
 tos annos uitam protrahere: & a pluribus personis diligr: experti su
 nt. At u qui quiete degerūt: inter oēs sine malicia sunt habiti: quis
 corporis uoluptates neglexissent. Et non solū hoc inter homines: sed
 & ipsa ratiois expertia animalia naturæ instinctu ducta: ea quæ raptu
 uiuunt: odio quodā prosequuntur: torueq; inspiciunt: qđ nunq; cōtra
 innocua obseruare solent: quis ea dimicandi robore careant: quū bru
 ta demū uitiosa sui generis animalia abhorreant: quāto id dedecoro
 sius inter hoies haberi debet: qui dirimplentur uoluptatib; & animū
 obnubilant: & corp; præmature interimūt. Si libidini enī & cæteris
 corporis uoluptatib; inseruire deberem? non nos ratioe præditos ani
 mantes dicere licet: quū pars hæc brutis conueniat.

Quāmaximū argumentū ad christianā fidem roborandā ex cæte
 nis legis oritur. Caput. xxiii.

Leges iterum repetantur: magnā in illis sufficientiam iuente
 mus: quo nostræ sanctissimæ religiōis bonitatē cōprobem?
 Dicēdum ergo est: experientiam illam quam multi & sancti & digni
 uiri: nobis ostēderūt: siue ex nostri siue ex antiqui temporis hoib; &
 ex quauis lege ii ipsi sint: qua in re illud abucimus: qđ cōmuni modo
 Christiani agere solem?: uerū de illis partib; mentionē facim?: quæ a
 nobis obseruari iperatæ sunt. Si lege nāq; naturæ uir q̄spia iust? uel
 habebat uel dicebat: is ordini nobis tradito cōiunct? uitā agebat: ne
 q; aliter apud hebræos mos hic obseruat? est: oēs namq; prophetæ &
 opes & sobolē numerosā dum corpora cōcererēt: & aias expurgarent:
 contēnebāt. Neq; secus de mahumeticis dicim?: quando eorū quispia
 tam prospera sorte ducit ut uel iust? habeat: uel sancte ab iis uiuere exi
 stimetur: quāuis ultra sui erroris statuta coerceat. At i nostrā religio
 ne quū multū iquirim?: nunq; tāta asp̄itatē corpori iponere possum?:
 qđ id ipsū mortalib; iperatū nō sit: sempq; ipsas aias fouere corp; ue
 ro castigare iubemur: animis tamē nostris summa gloria præposita
 atq; promissa est.

Annos primis parētibus an ipsos nobis dignitate præstare pro
 babilius constet. Caput. xxiiii.

Iluc prorsus ibimus ubi nonnulli dicere solent: saluatorem
 noxam abstergere debuisse nobisque talem conditionem:

donate ut iterum infirmari nullo pacto mortales possent: quod suam primam factionem maxime offendisset: satis & enim fecit quum nos prioribus parentibus pares constituit: quis illis superiores nos nequaquam absoluisset: illi equidem lamentari queunt: quum in sua pulchritudinis: sapientiae: atque quietis compensatione: nos praesidi facilitate habere uideat: quod illico quum inquirimus: adipiscimur: quae res a primis parentibus longe aliena erat: qui quis magna perfectione haberent: beatitudine sine aliquo merito consequi nequibat. Non aliter equidem liberum arbitrium: quo quicquid mallent: eligerent: quum nunc retinemus: habent. At quam intellectus illis magnopere seruiret: nunquam id tanto spe speculabatur ut uel clara nocumeta uentura uel futurum utile aperte discerneret: si quas poenas equidem humanitas ob sui scelus perpetratum pati debuerat: praesens non tam faciliter uentum fructum manducassent. Verum illud est: quod si praecipuum obseruasset: & sacrificatio illis exhibita esset: & tota posteritatem extra periculum fecissent. Sed uti utilitatem sperabamus nos poenae quoque obnoxios fuisse opportunum fuit: uel uti sit: quum duorum populorum imperium duobus ex utroque exercitu delectis uel ducibus uel militibus in medium committitur: ut quorum alter praesens debeat: per eosdem ferro decernat. Unde illud sequitur: ut uterque ea iura legesque obseruet quae a sui: uel uicto impositae uel uictore partae sint. Neque factiones hae illius gentis stirpem tantum amplectatur: sed & alienigenas aliquos qui illic ut inhabitent: ueniunt: quauis nonnulli tempore procedente: uel iacturam illam a suis maioribus impositam recuperare: uel aequiperantiam aliis ex rebus comparare soleant. Quum primae igitur creationi lex in qua creaturae per se quoquo modo mereri possent: data sit: non recte de ea quam nunc habemus: conqueri possumus: confirmatio: equidem nondum amissa est: quauis protrahatur: sed ea in extrema die iudicii iis omnibus simul dabitur: qui recte uitam degerunt: quorum animae atque corpora immensa fruentur gloria. Maius autem nocumentum quod ex hac re humano generi euenit: illud fuit: quum homines illi priores gratiam non expectauerunt: quam breui in tempore & minimo cum labore coepissent. Nam quis corpora maioribus laboribus: quum tunc subdita sint: semper nobis modus restat: quo a ias ad uera beatitudinem immittere possimus: praesertim postquam Christus in hunc mundum uenit: imo & boni ex antiquioribus gloriam expectabant: quis eam illico capere non possent. At forte non tanta iniuria nobis facta est: quam illam nonnulli statuunt. Adam enim nondum beatitudinem meritus fuit: quam non sine legis sibi impositae obseruatione uti nunc nostro modo facimus.

adipisci poterat: quāq; & magnā corporis quietē & gaudia possideret: cum quib; etiā ab appetitu & tentabatur & iestabat. At uerū postq; iter illud dimisit: in quo & remunerari & sanctificari posset: aliam nouā sāctione a sui opifice ipoi necesse fuit: error equidē esset: ad priorē illā inocentia quæ oio deleta est: redire sperare. Quā ob rem tū pp exiliū tū propter ingentes corporis labores ipsi animi intellectus obnubilatus est: qui nō eo modo nunc quo ante solēbat: diuina ministeria speculat. At uerū propter primū peccatū nemo apud inferos: condēnatus est. Oēs etenim qui uitam sancte fecerūt: in limbo Christi aduentum expectauerūt: qui quis nō uti nūc in cælo in gloria tunc consisteret: minime in dānatione erant: dūmodo ipsi ob propriā uoluntate non peccassēt qd̄ inde offeditur: quū illā in equalitate uel pœnæ uel peccati inuenitur qua homines ante Iesu Christi passionē expurgabantur:

in dispar extiterit: facile est colligere. Alii enim in limbo extiterunt: alii in inferno ab omni redemptionis spe destituti: relegati sunt: quæ quidē differētia nō primi erroris est: quū successores & in maiore gloriā ascenderēt: & ad immaniorē pœnā descenderēt: ueluti singulorū actionib; conueniebat. At quis baptismū ad primū crimē abstergendū habeam; ad exiliū tantum nobis tollit: mortalesq; ut i gratiæ legē ingrediant aptat (imo itromittit ut rectius dicam) nam uti i illa priori inocētia (ne simplicitatē dixerim) propter præcepti, quo fructū illū uesci uetabatur: obseruātiā hoies in cælū transportati fuisset: illo ingrediendi tramite amisso: aliud iter cū baptismō atq; præceptis deus aperuit. Verū si de priori lege loquimur: nemo sine laboris degustatione & appetit; refrēatiōe, qua de arbore uetita edi prohiberetur: gloriam consequeretur: nisi prius seruitus illa cum generali sanctificatione tolleretur. Mansissent & enim uti paruuli nūc ante baptismatis lauacrū. Vnde facile probatur: nos neq; ob maiorum nostrorū uel amicorū uel sociorū errorem in animarum dānationē posse uenire: quanuis corpora maiores subeant cruciatus. Non propter omnium peccata tamē unius inocētis anima dānabit;: quanq; illud negare non liceat: nonnūquā dum sociorū errores atq; uoluptates insequimur: conscientias maxime aggrauam;. Verū hoc non quia socii peccent: fit: sed quia nos & mente & corpore eorum actiones imitamur: illisq; assentimus. At quanuis illi qui uel recte uel peruerse nos erudiunt: uiam nobis aperiant: nunq; sine nostro consensu nos uel ad pœnam uel ad gloriā destinare queunt: quanq; aliqui sanctitate & q̄ plurimi iniquitate ob suorum præceptorum imitationē præstiterint:

qui tamē quis habilitatem ad id peragendū nobis dent: nunq̄ nostri
arbitriū libertate tollit. At quis eū atq; ad peccata graue esset:
ut eiusdē auctores nisi penitentia expurgarentur: apud iferos relega-
ri deberet: non propterea intelligitur illud: eorum filios illuc deporta-
turū fore. Nam uti nec pares in ipsi? praecepti transgressione: neq; in
maledictione poenaeq; obligatioe esse debuerunt. Neq; solum in ani-
mabus sed & in corporib? maxima iter liberos & genitores discrimina
saeplissime uidem?. Iam equidē pares magno cum dedecore uiuere
atq; mori quos sobolem in honore haberi: experimur. At si priores
patres nostri confirmationē excepissent eorū posteri maiore & quietem
& securitate q̄ ipsimet iuxta suā primā creationē possedissent. At uti
maledictio in contrariū profecatione uenit: conuenies sunt: ut illa
priorē innocentiam laborib? uinceremus.

Quā facile cōprobetur: diuina uerba panē atq; uinū in uerū Chri-
sti corp? atq; sanguine posse permutare.

Caput. xxy.

q̄ Vum huiusmodi uiaē quā ostēdim?: meminim?: Christū deū
& hominē fuisse clarū atq; cū facilitate apparet: quā ps quū
firma sit: caeteris illi? miraculis ampla fides sine difficultate praesta-
ri merito debet: quā rem nos agere procul dubio tenemur. Verum ta-
men illud est: nōnullos ob sui ingeniū hebetudinē & tenuem conside-
rationem dubitare solere: quonam pacto Christi uerba tantum robur
in se sortiri queant: ut panē in carnem & uinum in sanguinē immu-
tent: ubi illud fateri oportet rem hanc iuxta naturae cōstitutionē fieri
nō posse: uerū creatori oīa tēpora ut suā uolūtate expleat: aequa sunt.
Nā q̄uis hostia eundē colorē saporēq; post cōsecrationē quos ante se
nebat: retineat: nihil id ad propriū illius esse cōfert. Rerū equidē om-
niū uis in substātia cōsistit panis enī oīs neq; eūdē colorē: neq; idiffe-
rentē saporē possidet: neq; a proprio esse propterea deficit. Carnes quo-
q; diuersas similitudines sortiūtur: aliae nāq; piscis aliae herbarū radi-
cū specimen in cōspectu praese ferūt: neq; aliter in sapore uariari sen-
tiuntur: quīs carnis substātia restet. aliqui quoq; pisces postq̄ condi-
ti sunt: & oculis & gustui carne constare ostēdūt: quanq̄ certitudo in
contraria parte assistat. Per artē etiā eo modo lignū aliqd̄ depingere
possum? ut carnis similitudinē uiderib? offerat. At in aqua talē diffū-
dere liquorē qm?: ut illā ad sanguinis colorē ducat: quanq̄ uerā ac p-
pria substātia minie imitem?. Color & enī nihil uentati i hac uel i si-
mili pte tenet: ea nāq; iuxta diuinā tū uolūtate tū ordinationē uenit. ex

herbis eni quas comedim? ia pars aliqua per digestionē in carne conuertitur: quæ res quū ad nostrū opificiū reliqueret: neq; eandē causa resciret? neq; ad id mortaliū aliud per iter sufficeret facultas: nisi hac digestionē nobis a natura sancta mediate qua uentrē cibare concupimus: & ipsū alimētum digerimus: uerū modū illū quo singulæ ipsi? nutrimenti portiones per uarias partes distribuūtur: penit? fere ignora mus: Quū huiusmodi itaq; conuersio creatoris sanctione proueniat: & hæc & aliæ q̄ plurimæ quā ipsi libebit facile fieri poterunt. Quo quidē in modo de Christo intelligim? qui quum deus & homo essen panē in propriā carnē uerbis cōuertī uoluit: neq; id tamē ob corporū oblectamenta sed ob ipsarū animarū salutem: quā ob rem carnis substantiam in hostiā intrmittere sine ipsi? coloris saporisq; amutatione satis est. Quum Christus itaq; consecrationem hāc iussert: magno uisubiciunt periculo qui eandē cōtemnunt: illiūq; fidem extenuant: quū ipsi? esse præsertim iuxta diuinā uolūtate ordinationēq; nō autē in mortaliū cōspectu determinatiōeue consistere clare cognoscatur. Itāno & i ista (de qua loquimur) sanctissima cōsecratione adhuc post ipsi? mortē inenarrabile amore, quo gen? humanū profecut? est: ostendere uoluit: post redēptionē & enim modam nobis reliquere digna? est: quo ipsi? sacratissimo corpore in hunc mundū frueretur.

Quib? argumētis hūana ratio quietetur: quū trinitas psonarū in uñica diuinā natura credat? & quā nā ob causā neq; plures neq; pauciores deū habere cōueniēt? appareat.

Caput. xxyi.

¶ Vñ redēptionē nostrā per deū & hominē fieri oportere ostenderem? illud discutere restat: quonam pacto & ad signa & ad uerba qb? Christ? in plebē uti debebat: & ut nostræ utilitati recti? cōfuleretur: diuinā naturā psonæ unitatē excedere nobis utile fuit. Ali ter equidē ipsū redēptorem esse: quū uenisset: oib? apte cōstitisset. Neq; illic detinebimur: dū quonā pacto deus ad intra sese habeat uel in tres distinguatur personas. Verū illud reuicere non licet: an id iuxta sanam rationem fieri debuisset: qua in re ab illo ordine exordium affumētus: quem deus in ipsis suis reb? creandis obseruauit: omnes enim creaturas ab aliis sui generis comitatibus produxit: siue in angelis siue in cælestibus corporibus siue in elementis: siue in ipsis animabus id ipsum inspexeris: qui quidem & comertum & concordiam ex propria sui natura appetere uidentur. Et quanq; pax non tam æqua atq; coniuncta in nobis sit: ut seditiones aduersitatesq; peritus

141

arceat: ad unicū principiu ubi virtus hæc pfectissime sit: unde huius
 modi orit affectio: deueniēdu est. Na qui eorūdem aialium singulas
 intuemur species: eas de copulatas esse videm? & lex qua multiplicare
 iperentur a deo illis: supposita e: imo coniuge & uxore tanta unitate
 copulari deus uoluit: ut ex duab? psonis & una uolūtas & una caro
 ambo diceretur. unde illud sane colligi potuit: deū huiuscemodi par
 tes si ex a se alienæ esset: nequaquā iperauisse: uerū ipsū eas de i sumā
 pfectiōe possidere itelligim? Is & enī distinct? comitatusq; in psonis
 in substantia aut uolūtas atq; potentia unitus manifestatus est. At si
 cur in trib? psonis quispiā iterroget: illi deū ipsū pfectissimū etiā nu
 merū uti cæteras partes habere: necesse esse respondeo: iam equidē iter
 nos si numerus hic exceditur: cōfusionis specimen esse pene apparet.
 neq; istius rei effect? multū ab hac opinioe qui ad res particulares de
 scēditur: discrepare affuecit. Ast unū: imo & duos quādoq; in solitu
 dine manere dicim? neq; i? iter mortales imerito: plura equidē offi
 cia sunt: quæ a duab? personis iunctis geri requirūt: quarū altera quā
 doq; uel ifirmat: uel aliunde pro utriusq; salute diuertit: uel ambo, et
 dum alteri? necessitudini subueniāt: concurrūt. Qd si nō recte pro
 priā diuinitatis unionē distinctionē atq; cōcordiā discernimus: nihil
 (si nostram imbecillitatē metimur) admirandum erit: cui omnis spe
 ciei principium obscurum est. Quatuor quippe elementa (ut nō sine
 peculiaribus exemplis lectore deferam?) corpus constituunt, qd at
 tamen medium in ipsius productionē obseruent: nō parum a nobis di
 stat: quīs effectū illum ab iisdem causari & ea elemēta scilicet uarias
 qualitates sorti sciāmus: quāto minus ergo diuinū archanum intel
 ligere poterim? quāuis & suam potestatem & operam nobis ostēdat.
 In nobis etiam memoriā: uolūtatē atq; intellectum esse experitur:
 quonā modo tamen cōsistāt: collocenturq; minime a mortalib? clare
 determinat: nō q; huiusmodi potentiæ (quando sic eas appellare pla
 cuit) uel ordine uacent: uel suo creatori obscuræ sunt. In nostras ma
 nuum equidem operibus qd opificium in ipsis imponimus: satis sci
 mus: quas si animal rationis expers intelligere niteretur: frustra pro
 fecto laboraret: quāuis & instrumentum uideret: & opus ab eodem
 causatum obnixe intueretur. neq; aliter nobis euenit: quum ad illum
 respectum habemus: qui longe maius mortales excedit. Et quia deus
 omnium suorū operum portionem humanæ naturæ cōmunicare uo
 luit: ut ad ea animū inclinarem? Is etiam in se tale medium habere
 ostendit: ut minori cum labore cognitionem nobis conuenientem

ab eo caperemus: nam uti rationalis anima in una substantia tres po-
 tentias continet: diuinitas etiam in unica & eadem substantia in tres
 personas distinguitur: & uti ratio medium inter ipsum intellectū &
 uoluntatē est: spiritus amor inter ipsum omnipotentē patrem filiūq;
 eodē munere fungitur.

Petri montis philosophi ad serenissimā illustrissimāq; Elisabeth
 hispaniarū reginam benemeritam in corpusculum de cōceptione
 uirginis præfatio: interprete G. Ayora cordubensi.

Consideranti mihi quātum amoris fauorisq; tua regia maie-
 stas christianæ religioni semp obtulerit: hāc ob tuam deu-
 tionē: recordationē tibi mittere censeui: quā at tam excellen-
 tiæ perspicacitatēq; tuæ necessariam esse nequaquā arbitratus sū. Ve-
 rum quia mediū christianis uis imponere noscas eosq; ad cōcordia re-
 ducere scias: qui nos pauci supra uirginæ cōceptionis modū diuersa
 sentiētes disceptare assuescunt: quanq̄ disputatio hęc magis inter re-
 ligiosos pererret: qui maiorū uolumina cōtinue diuoluunt: sed tanta
 seditione: inuidia atq; maliuolentia hac in parte iā premūtur: ut quīs
 uerū inueniant: uel id cognoscere nesciant uel fateri nolint. Quā equi-
 dem ob causam quum de hac re sermonē ab inuicem icipiunt: breui
 momento ratioē neglecta iniuriis atq; nefandis cōuiciis eo modo de-
 certāt: ut quæstio hęc ab eis determinari perdifficile (quū sit) appareat.
 Quā ob rem ad liberas psonas eandem derelinquere decet. Quæ equi-
 dem libertas simul cū potestate maxima tantū in maiestate tua cōti-
 nue splēdet: quæ quū alias etiā longe maiores uigorosioresq; dissēsi-
 nes sanasti: huic facile mederi poteris. Quanq̄ ad huiuscemodi rei in-
 diciū exhibendum causamq; explorandā sufficientiā mea longe maio-
 rē necessariā esse palam est. At uero tū tua uoluntas: tum mos: quib;
 cūctos bēigne audire assueuisti: animū robore firmatū reddiderūt: ut
 in hac facultate scribere auderem: quīs multam orationem minime
 diffundā: dum quanta cum facilitate rem ipsam intelliges explicem:
 tum quia id haud necessariū est: tum quia dum illud efficio ne de il-
 lis esse uidear: qui uel uiuis uel scriptis uerbis principes adulterinis
 laudib; extollunt: quos; fallacia uerba ueri scriptoris fidē persæpe exte-
 nuant: quapropter nihil aliud de te exponā: q̄ rerum earum portuuncu-
 lam aliquā quæ in te clare ab omnib; experitur: meq; hæsitare cogūt.
 Quā & enim ad partē declinem: haud probe dignosco: quum facilita-
 tem illā altera in parte animaduerto: qua te nimis arduas causas de-
 cidere atq; explicare uidi: qui quum alteram considero: illud qd omi-

mbus: uidetur in promptu nobis: occurrit. Existimant enim ceteri non parum ascendere: qui sub tuo moderamine reguntur. Quae equidem ad rem nonnullorum animalium quibus in uenatione uti solemus: exemplum offerat: quorum nonnulla tanta prouocitate praestant: ut feras adiungant: quas attamen uirtu: inopia retinere nequeunt. At alia robore excedunt: sed apte detinere colligareque oportet: ut eundem apprehendere queant: que illic mihi cum ipse lacerat. At huiusmodi canes haud multo in pretio habentur: sed non qui animalia capiunt: conseruantque. Neque multum dissimilis excessus defectusue duces atque imperatores sequuntur: qui uel vincere nequeunt: uel quam regionem aliquam debellant: eandem aut longa obsidione aut summa inanitate tanto peius uastare assuescunt: ut per plures annos utilitatis ab ea nihil capi possit. Nam per temperantiam qua tua maiestas uti assuevit: omnium sententia constat: tantum animi vigore a deo tibi sancitum esse: ut corporis robore demonstrato neque multum defatigato extenuatoque: eos qui tibi aduersi ostendebantur: sub tua ditione ducas: qui quam suis erroribus te facile ignoscere promissaque obseruare uident: neque iniuriari: neque summi: sed a labore atque anxietate quibus premebantur liberari ac redimi & ad quietem transfusi existimant: qui externis itaque tuae celsitudinis amicitia tantum uiuere aperte cernatur: ne impossibile esset: a te mihi corrigi non suauiter uideri. Et quum in hoc copendiolo de uirginis conceptione actum simus: plures tum a natura tum a casu res exortas pertingere oportebit: ut uerum a falso rectius diuidi queat. Vale.

Petri motus philosophi supra uirginis conceptionem particula a G. Ayora cordubensi in latinum uersa.

Num nimirum per orbem mortales crimen originis conquerantur: eorumque lamentatio per omnes fere partes uulgata sit: a necessitudine ipsius causam inquirere multi impelluntur. At uero quam res haec discutienda tractandaque sit: illud in primis inuestigare conuenienter apparet: an huiusmodi noxia: uel innata: uel cum corporibus a natura sancita sit: an nos per inobedientiam manu nostra in errorem deuimus. Qui quidem casus magnum archanum possidere cum experimento ostendit: ob quam quidem conditionem ad eundem probe exponendum maiores meis uires necessarias cognosco: quam si id de quo agem: silentio praeterire: inuestigia certe afficeret: qui quam reticere nolim: temeritatis nomen apud aliquos forte comparabo. Maxime quam quaestio: haec a nonnullis praestantibus uiris & tractata & disputata sit. At quamuis nos extra eorum numerum simus: portiunculam ali-

quam plano modo dicere statuimus: de us multis quæ tum per naturam tum per cōsuetudinē ostenduntur.

Dum primæ institutionis nostræ libertatem mundici eq̃ cōprobemus: hoc in loco detineri minime speramus: quū aliunde id ipsum cōuenientius suppetat: quāuis: quoniam modo peccatū istud intendamus: determinandū est. Nonnulli enim illud diuinorū munerum prius homini largitorū carentiā esse arbitrant. At nos huiuscemodi qd̃ ipsi dicunt infortuniū: expoliationē appellaremus. Nam quāuis togam æstatis tēpore cuiuspiam detrahas: eundē ob id frigore opprimi nequaquā intelligi licet: si illum ipsum uel in humore uel in alia intemperata parte manere non cogaris. Pro primæ quidem uestis priuatione: is in medio quodam delinquitur. Neq̃ aliter de crimine originis dicimus. Nam uti deus per præcepti sui obseruantiam magnas prærogatiuas promiserat: non aliter per oppositū aduersa minatus est. Non etenim munerum illoꝝ tantum spoliati mansimus: sed & dei maledictio nos coercet. aliter enim locū modūue adhuc possideremus: quo boni maliq̃ extremitatē hanc nequaquā sentiremus. Quā ob rē illud fateri necesse est: nos pœnæ obnoxios māsisse (uel exili si dicere mauius) ultra nuditatem illam: quā paulo altius rettulimus. At uero quū huiuscemodi afflictionem iusticiæ priuationē dicemus: haud recte loquemur. homicidā quippe multari debere per iusticiam habemus: quanq̃ in scelere perpetrando iustum illesum minime deseruit: iuste attamen plectitur.

Nunc autē de prærogatiuis hominis prius q̃ is peccasset cōditionibus uidendū est: ut an aia supra corpus imperium penitus possideret: an de paritate aliqua ī parte certarent: egnoscam. Iam humanū genus liberū creatū fuisse certe hēmus. quæ equidē libertas quū repugnari uetetur: eandē tum ad rectam tum ad obliquā partē æque pēdere: & inter bonū malūq̃ pari modo librari necesse est: quanq̃ spiritus bonorū operū præmio sanctificatione roborari sperabat: ut corpori absolute imperaret: idq̃ omnino regeret. Verū postq̃ ab eo medio qd̃ possidebāt lapsi sunt: sensus supra animā regnauere: quū in illo priori statu anima tanq̃ a corpore disiuncta neq̃ a membris oppressa impeditaue suis potentiis utebatur. Artus etiam ipsi maiori subtilitate exquisitiū sue (ut melius loquar) suo munere fungebant. Neq̃ ad istius rei probationē alio argumento indigemus præter ipsam experientiam: qua eua in edendo fructu usa est: quæ quum solum a serpente incitaret & quia arboris pulchritudo appetitui placuit: ad fructum

comedendum facile declinauit: quāq; diuinae sanctionis meminit: et
 cuius rei iudicio certo sua uerba sunt: quibus serpentū respondisse te-
 statur: de^o iussit nobis ne de hac arbore edereus: ne forte moriamur.

At quum quispiam hominis perfectione ultra naturam tributa di-
 ceret: non aliter de caeteris animantibus intelligendū est: ubi elemen-
 ta siquidem & latrones caelestes concurrunt: ea quae ex eorū concursu
 solū oriuntur animalia: paruo quidem precio prodeunt. Bonitate siqui-
 dem atq; magnitudine quā alta super altam speciem somitur: simul
 cum conditione sua a summo omnium creatore coepit: neq; locus de ho-
 mine intelligimus.

Verū quū gratiā post hominis plasmationē largiri debere neces-
 sario inferre uelint: id falsum esse notum est: quū ipsa a nullis tempo-
 ris partibus praesenti. i. praesenti atq; futuro: neq; indigeat neq; astrin-
 gatur neq; discursus aliqua longitudine breuius dimitte egeat. immo
 & in principibus saepe uidemus subditis pro liberis nascituris gratiā
 largiri. quā loq; etiam & nepotes & filios ab parentū merita: quāuis
 tunc defunctorū munibus condonari. alios etiam pro locis in quib;
 omnes uectigalia soluant: liberos agant. quae res a uero domino no-
 stro pluribus in partibus tum noui tum ueteris testamenti tradi-
 ta est: ubi & seruis suis & eorum uenturae soboli opes atq; imperia
 pollicebat. At quū deus: faciamus hominem quicumq; praesit ani-
 mantibus dixisset: eundem perfectū eodemmet privilegio confirma-
 uit: quo etiam i modo quum ipsum in terrestri paradiso constituit: de
 reliquis illis fructib; uti uelociq; iussit praeter multisciam arbore (quā
 boni & mali scientiae apud plures dictam inuenimus). Cuius fructū
 uidem quauis in die ederent: eos morte mori sanxit. quae equidem
 met ipsa maledictione illos post peccatum persecutus ē.

At quum morte moriemini dicit aliud uidendū est: an corporis
 interitum an animi mortem an utriusq; intelligi liceat. Quo equidem
 in loco de corpore prius differere mihi uidet: quae nihil aliud profe-
 cto est: q̄ corporis & animae separatio. Nam si iuxta naturam loquē-
 tunc totorū animantium corpora ad solutionem separationem ue unam
 deuenire (quā mortē appellamus) necessario coguntur. Materies si-
 quidem ex qua eadem coacertantur formaturae (ut cum auctore di-
 cam) in sua propria natura corruptibilis est: secundū quam sine alia
 potentia ipsam aliquo in loco constitui: ubi incorruptibilis reddatur
 impossibile est. Et quantū ad ipsa corpora hominib; singulis in a gri-
 tudines dolores & putredinem deniq; incidere conuenit: neq; in

istas paruum aliqua peccatum est: quas natura necessario modo condu-
 cit. At nos per præceptum obseruatiæ cursu beneficio uti cætera
 animabz relictis sumus: quauis & ad prospera concipienda & ad ar-
 ceda aduersa maiorem habilitatem possideamus. Nam quauis præ
 innocentia hominibus largita gratia nos ab huiuscemodi affectioni-
 bus expeditos reddere debuerat: neq; talem propterea adepti essemus
 conditionem ut cælum scandere uita manente potuissemus: cum iisdem
 affectibus quibus hic uita degimus: quos quoq; mundus iste appete-
 re temitur. Ad id enim peragendum simplici quadam separatione op-
 erat: quæ carnem uitale uigore amittere appetebat: uel uires eas quæ
 huiuscemodi materiam consequuntur sibiue coniunctæ esse solent. Iam
 quippe non suo proprio robore ascendere debebant: sed per noui ani-
 mabz a deo summissum munus: uel angelis ut easdem coadiuaret.
 animæ siquidem ratione præditæ atq; angeli omnes ex natura sua ali-
 quod corpus (quauis minimum id esset) agitare: dimouere & multo
 minus gestare nequeant. quæ res a nobis aliunde satis probata est: &
 ad deuchedum corpus quoddam huiusmodi spiritus ipsum extra suos
 sensus alteratum raptumq; (ne alienatū dicam) esse debet. Quos equi-
 dem affectus sancti aliqui uiri dum e terris raperentur saepe uarentur
 q; ostenderunt. Neq; aliter de separatione quam diximus intelligen-
 dum est: quis homo minime peccasset. Discessum siquidem suum p
 aliquot ante dies præcisserat: caroq; dissoluta & uires derelinquere ce-
 pisset: ut animæ rectius cederet: & in tempore discessionis a uisu eua-
 nescere & inuisibiliter transportari debuerant. neq; discessus noster
 iterq; uersus cælum omnibus pateret ueluti terrestris uia: quæq; cor-
 pora ad corruptionem putrefactioneq; minime puenissent. huiuscemodi
 quippe detrimentum homini uti labores cæteri creuit. At quis nimia
 foelicitas tunc esset: prius q; primi parietes peccassent: ut propterea ab oi
 contradictione nequaquam uocabatur: quando tã opere in ipsis ostendi potuit.
 Quam iam de corporis interitu dixerimus: ad eam quam secundam
 statuimus mortem deueniendum est: quam pro obscuritate in qua aia
 obligata incedere debebat: capimus. Tunc & enim quis luminosam re-
 mori dicimus: quum eidem lucem subtrahimus: eamq; opacam dereli-
 quimus. At quis animæ apud inferos non relegentur: dum modo ad ue-
 ram gloriam detinere uerentur: semp in obscuritate dicetur: quum illis
 & quietes & splendor quos p naturam appetunt: desit.

Peccatum autem originale ob minorem errorem & prope ad remissio-
 nem uicinius nominamus. illud autem quod asperius est: mortale di-

144

dicim? quia longior illi poena debet: remotiusq; a remedio distet: qd uis
attamen peccatu uiale si poenitentia demeris: pot appellari letale: qui
animu in tenebris detinere possit. Neq; aiam equidem interire quan
tu ad sui corruptione: substantia ue de ferenda intelligimus: quanq ad
infernu locum eat. Illic aute haud aliter sine carebit: q quum in pur
gatoria parte uel in caelesti mansione durabit. Veru uitam pro claritu
dine beatitudineq; & morte per cruciatus & opacitatem dicim?: uel
quum plena quiete fortin prohibemur. At quanq in primo parete let
alis error fuerit: quum tadio uiueret poenitentia egit: unde ad limbū
(a theologis dictū) ire comeruit: sed in nobis originalis culpa no tan
ti oneris est: qua ob rem no nisi ad limbū nos obligare potest.

At si originis peccatū p baptismū abluimus: cur corpoream necē
arcere nequimus: quū iam crimine illo expurgati simus: & Christus
corporea morte iterit: qui homo absq; aliqua noxia extitit: & tenet ec
clesia ipsum ut nos a morte redimeret: mortuum fuisse: & ut mortali
bus uitam daret. Vnde illud sane concludim?: morte moriemini: pro
aī obligatione: non aut pro corporis exanimatioe expiratione q; itel
li: qua minime liberamur. Nā Christus naturali modo generatus
atq; natus fuit: id attamen iuxta naturam propria suam intelligimus:
uti in matris uirginitate tractabim?: mūdum quoq; introiit is: atq;
exitū uti singuli nostrū expectauit.

At priori amissa gratia quieteq; in principio nostrorū laborum:
adae dixerat deus: in sudore uultus tui uesceris pane tuo: & puluis es
& in puluere reuerteris. huiuscemodi tamen corruptione (ne maledi
ctionem dicam) non morte appellam?: sed membrorū dissolutionem
dicimus. quæ equidē ambæ partes ad corporis laborē & ad animi ex
purgationē (ne saluationē dixerim) spectare uidentur. Qd quum ali
ter sese haberet: deus non utiq; ipse faciebat: ad necem nosmetipsos
offerri iusserat: neq; sobrie uiuere iperauerat: neq; sancti atq; prophe
tæ qui illum secuti sunt: tanta cum asperitate corpus coercuerant. hi
enim nō solum fatigationē quā omnib; a natura comūnem iuenim?:
æquo animo sustinebant: uerū ipsi sponte maiorē aiam capecebant:
ob idq; illud agere dictitabāt: ut aīas alleuiarent: easq; de creatore be
nemeritas redderent. Adæ equidē atq; euæ mediū quoddā datū erat:
quo gloriā mereri potuissent. qd illud. s. esse dicimus: appetitum ab
arboris ueritæ degustationē cōtinere. ob id ipsum et condēnati sunt:
quoniā corporeos sensus refrenare neglexerunt. Qua quidem amissa
uia: aiam nobis ostendi conueniens fuit: quā legis præcepta esse itel

ligimus: quæ omnia pene siquidem corporis uexationem intendunt: ueluti in primis partibus fuisse docuimus. Christus? enim apostolus aiebat: si mundus uos oderit: prius me odio habuit. neque id uel quia is non sanctus esset: uel quia aliquantulam maculam haberet: uerum quia sancte & contra sensuum oblectamentum uiuebat.

Quum de primo statu satis hactenus dictum sit: reliquum est ut uideamus: quomodo pacto legis nostræ initium capere iussi sumus. in qua illa pars prior necessaria occurrit: quæ ægritudinem abstergit: uel exiliū (si dicere mauis) tunc attamen baptismū remissio: uel redeundi ad patriam facultas dicendum erit: & eodem puncto id genus homines habilitantur: ut gratiam recipere possint. Nam qui sacramenti istius munus suscipim? neque in uestibus neque in mundanis diuitis inuoluumur: sed aqua abluimur: ut nos maculam habere uel partem aliquam naturæ nostræ alienam possidere: argumento sit. At quam baptismatis alius modis uti nonnullæ gentes assuecant: singulæ eius species corpus aliquo cruciatu afficiunt. uerum postquam per huiusce sacramenti ad bonorum operum uel præmium uel beneficium sumendum aptamur: catholice fidei firmiter assentire necesse est: indeque cætera imperia obseruare. Et quis mortalium quispiam peccatum non haberet: eundem baptizari necessum est: quum hoc christiãtatis sit ostium. & uti aliqua præcepta nos agere uolunt: alia inortales sub freno coercent. deum & enim supra omnia colere: proximumque uti: remetipsum diligere: parentum quoque ueneratio executionem perunt. alia attamen quæ disparem qualitatem possident sunt: ueluti non occides: non concupisces rem proximi tui: & aliena minime usurpabis: & sic de reliquis. uerum ad beatitudinem consequendam: istis omnibus quoad fieri possit uti oportet: quauis in malam partem usum hunc laborem illum appellamus: quo corpus dum sensus cohibemus affligitur.

Haud aliter de prima innocentia institutione uel dicimus: quis illis neque deum neque proximum amare imperatum esset: anima siquidem in suis potentis ut edis tanta libertate præstabat: quæ sine aliquo alio duce hæc duo præcepta obseruanda & esse & fore ex seipsa cognoscebat. illud uerum eis commissum fuit cunctis uiuentibus? animantibus? præesse & crescere & multiplicare. & ut uir uxorem pro comite sibi æquam duceret. quod quidem priuilegium ex maledictione quia noxiæ initium fuit: amisit. quibus quidem partibus uti: easque suo modo exercere in prima lege poterat: sed alio præcepto sensus illis frenare impatum erat: unde utraq; partem obseruare oportebat: a personarum attamen uoluptate in primis

abstinere conueniebat.

Et uti lex hæc expirauit: quantum ad nos in ipsa saluari posse: dominus illa moysi in subsidium multo: cum uberiori præceptorum copia misit: neque in hac priorè non fuisse bonam: uel qua legitur: immo uero eandem pro uiribus obseruare iubebat: quoniam pacto nos christiani etiam illam priorè adæ datâ legem tenemus & scriptam uel moysaycam: quæ magnam præceptorum ceterua continebat: quæ non omnia ad religionem nostrâ translata sunt: uerum præcipua atque utiliora. Illa tamen omnia bona fuisse approbam? prius quæ gratiosa (ob largientis liberalitatem dicta) cum maiori perfectiõe ueniret, sed in istarum quacumque homines tum sanctiones tum uoluntatem domini obseruantes saluari potuisse manifestum est: quis post peccatum gloriâ opperiri oportebat: donec christus eandem aperiret. At quanquam religio nostrâ maxima cum asperitate seruet: celeritiam cum cadimus medelâ inuenim?: quæ quidem prærogatiua a prima institutione lege aberat.

Longius quæ existimabam in his comprobandis principis diffusum: ea attamen sequenti materiæ ualida fundamenta erunt: quam ob rem ipsam facile pertractare poterimus: quum singulorum locorum uigorem iam cognoscamus: quæ quoque medelam appetant nouerim?: prius quæ aliquid de maledictionibus illis pro peccato impositis dicam?: an hæc omnes homines de necessitate apprehendant: uidendum est: qua in parte nonnullos singulares excludi aperte ostendemus. Quum in sudore uultus tui uesceris pane tuo dicit: quot ex aliorum laboribus pasci uidemus? Puluis es & in puluere reuerteris: sancti illi quos ecclesia antichristo contradicturos sperat tenetque: qui quum enecati fuerint: suscitabuntur ut cælum petant & eorum corpora minime putrescent. Mulieres subditas esse uiris: ex maledictione prouenire debuit, nonnullas tamen maritis imperare percutereque ipsos interdum uidemus. In dolore paries, non omnes propterea mulieres filios procreare intelligendum est, & beata uirgo sine dolore peperit: & eodem modo in sua conceptione præseruata est, quæ quidem uia gradatim explanabitur.

Iam absque ullo dubio constat mortales gratiâ amisisse: permansisseque in tenebris ob diuinæ sanctionis contemptum transgressionemque: quum eodem denique modo culpa ingreßa sit: quis negare audebit de aliquo qui præceptum obseruaret: eundem exemptum & sine peccato esse? aliter enim rationis ordo offenderet: nosque iniuria afficeremur: quum maior nobis ob mala poena quam propter bona gloria condonaret. Quæ equidem repugnantia in creaturis odio digna & imanis est: unde a deo

simili asperitate uti nequaquam credi par est. Per quod quidem iter ad uirginis conceptionem deueniunt: quæ absque aliqua obligatione euenisse ostenditur: quum angelus Ioachim & annæ ad uirginis generationem coniungi iheraret: eis benedictionis filiam promittens. & uti miraculum hoc: tum diuino iussu tum dei uoluntate extitit: peccatum ibidem iterponi minime poterat: causa & enim ois prorsus aberat: tum quia id speciei contrarium est. Aliter autem & boni senes & gloriosissima filia secunda domino iuste conquererentur: si suo obedienter præcepto seruato demum in uirgine macula ingrederetur.

Ab ineunte ætate legationem per angelum Ioachim & annæ habitam adeo diuulgatam patetque uidi: ut nullum mihi accideret dubium quin ipsa maxima cum auctoritate teneretur: & ab omnibus confirmata doctoribus esset. Verum postquam super hanc partem scribere decreui: illud conueniens uisum fuit huiusmodi materiam originem petere: qui quis non eademmet Hieronymi uerba adducam: sensum tamen sequar: is enim rei istius fidelis interpretis ut uiam abstergat: causas pro utraque parte adducit: quis historiam istius exemplar a sancto Mattheo scriptum non negat: uerum quum is libellum secreto reliquerit: neque ipsum euangelium coniunxerit: Beato Hieronymo uideretur id ab apostolo non ut omnibus manifestaretur: ditum: ne quicquid in ipso contineretur clare perciperetur: quibus objectionibus respondeo: conuenientius esse euangelistam scripta liquida tenere: quam ob ipsorum non rectam terminationem confundi & in opacitate manere: quæ res scriptoris uoluntate haud sic mansisse facile ostenditur. Nam ueluti mali interpretes libellum ipsum habere potuerunt: illud auctoris determinatione bonis denegari nequaquam estimare licet. At si eundem ob multorum fidem ac deuotionem rem incertam scripsisse quispiam dixerit: semper amicis in secreto meliora & quæ maioris substantiæ sunt: quum inuenimus: tradi uidemus. Neque hac in re negligendum est: quantum falsæ scripturæ historicis noceant quantumque eorum fides imbecillum reddant. Præcipua siquidem atque communis poena qua illi qui falsa dicunt puniuntur: ea profecto esse assueuit: non credi quum uera recenseant. Et euangelistam non inter communes fidem exhibere debemus: uerum uti sancto ac ueracissimo uiro: qui per sancti spiritus gratiam scribebat.

Et si doctores rem aliquam lubricam & quam in itinere certo non inueniunt: scribere noluerunt: quanto id minus euangelistam fecerant: quorum tota uita atque actiones ueritati erant coniunctæ: sic equidem meti haud adducendum est: ipsos doctrinam a Christo datam confundere:

quā ipsimet tanta cū seueritate obseruabat. Quā ob rem i exponētis iudicio haud magnū fundamentū collocare debem? q̄ facultati uim i uigorem uel substantiā i partem nequit. quū is ipsam de nouo nō conficit: sed ad auctore concurrēdū est: cū eo modo credēdū ē: quo illius & bonitas & sufficientia expostulat: p̄sertim q̄ diuus Hieronymus hanc rem teneri istis uerbis consulti. Credit enim partem hanc a fidelū nemine negari: & oēs eam sine periculo tenere posse affirmat: neq; cōtrarium usq; dicit: & in ea parte id solum conuere pollicet: qd̄ a sancto Matheo scriptū inuenit: qd̄ tamen quū alio in tempore selegisse dicat: non eadem uerba: sed quid continent transcribere affirmat. Nā quū seleuchus nonnullas partes futes atq; inanes: quas apocriphas imitatione graecorum nostri dixere scripsisse dicitur: Hieronymus illas inter scripturas cōonicas minime habendas censet: uerum ut nonnullos hæreticos fallacias detegat: sancti Matheo uerba interpretatur. Simili quoq; modo quū de beatæ Mariæ assumptione loquitur: omnē gratiæ plenitudinē quæ in Christo est: in uirginē deuenisse ab ipsaq; matre contineri fatetur.

At uerba illa a Hieronymo cōuersa ad nostrā approbādā partē sufficiunt: quū nouum argumentū minime adducam? uerū ut illis defensionē tollam? q̄ per allegatiōes ut uerā conclusionē capere nequeant: disputādo pererrāt: uerā declarationē in natura quæere statui? ubi ordinē firmū inuenimus. Nā quū iuxta auctores uerba silentiue & uariis uerbis applicando certatur: semp in longa confusione si ueritatis terminatione manemus. Quapropter prudenter consiliū est ad naturæ normam detinere: quæ æqua mensura uti uim q̄ parti conuenit: diuidit: inchoabimusq; ex illo principio qd̄ sumimus hoc modo probando. Quomodo peccatum in creatura minime ingreditur: quia ea ex uiro & muliere generetur. Verum enim quocūq; in modo quū uel ex utroq; uel ipsos altero materies caperetur: quis capillū tantū assumerem? si ex ea homo formaretur hæc originis macula in ipsum itroiret: quū obligationē hanc propter priorū parētū lapsum hūanitas trahat: nā quisq; ad speciē nostram reducit: eundē & nostris priuilegiis gaudere: & nostris aduersis affligi necesse est: ex quo liquet Christum etiam contaminatum fuisse debere: nisi aliā reseruādi potestate habuisset: q̄ p̄ uirile sæmen non gigni. Adam quippē parentū coitu nequaquā genitus est: neq; ipsum generando peccauisse habet. Vnde deducimus quū uir atq; mulier sæme ad solis propagationē emittūt: nullum in ipso crimē iponūt: hoc & enim

241
 tunc ingredit: postq̄ organizato & disposito corpore nostro ad aiam co-
 cipiendā: quā ipsa infundit: aia siquidem atq; corpus: diuisim nihil
 menti siue in bōa siue in aduersa pre acquirere queūt. Nam quando
 Eua peccauit: appetitus e sensib? cōsensus uero a rationali aia produit: &
 eodē modo quo error in ipsis prioribus partibus euenit: posteritati
 quoq; succedere cōueniebat. Nā quū caro ante spirit? receptione ma-
 cularet: magna aīæ iniuria fieret: ea enī pōenam illam pati cōstringe-
 retur ob culpam ante sui aduentus corpori impositam.

Satis probatū ē quando originis obligatio in p̄sona ponat̄. unde
 dominæ nostræ libertas necessario apparet: quū illi? corp? iam organi-
 zatū eēt: eadē quoq; formā habitudinēue sortitū erat: quā quū dei fi-
 lius ex ea carnē humanā assūpsit: continebat. Et quantū ad hanc me-
 broꝝ distinctionē habitudinēq; prius q̄ illis aia infunderetur: iam ea
 met Christū in utero gestarūt: illiusq; mater erāt: sic & enim corp? sub
 diuino moderamine ac protectiōe māebat: uti pars quæ ad deū ipsū
 spectabat. Nam quæuis obligatio quæ tunc accidisset quū gloriosissi-
 ma aia uirginis in carnis illius sacratæ cōmertiō cōmunicata fuit: fi-
 lio ascribenda erat: qui & potēs erat & matri gratiam agere debuerat:
 maxime q̄ eam iam in actū præsentem habebat. At quū quispiā
 dicere uellet: peccatū in instanti quo aia infunditur intromitti: iā pri-
 mi parentes cum aīabus corporibusq; p̄ aliqd̄ spaciū prius q̄ pecca-
 rent steterūt. Et diluuiō præterito quādo Noe cū suis liberis exiuit ab
 archa: eis ex oib? de? benedixit: & crescere & multiplicare iussit. Vnde
 manifestū apparet q̄ quauis obligatio aliqua mortales detinisset:
 quia ex uiris mulieribusq; gignerentur: ex hoc loco absoluti & liberi
 essent: præsertim quum nulla in parte matrimonium deus exercere ue-
 tauit: neq; ob ipsius consumationem error ingressus est: qđ quidem
 præceptū in initio datū erat: neq; ueneri ad sensuum uoluptatem ex-
 plendam cum frequentia uti: neq; ad plurimas mulieres discurrere
 debere intelligimus. Vnicā enim de? nobis comitē dedit: cui tantum
 adhæredū esse iussit: quātū ad propagādā sobolē oporteret. Et quādo
 deus circūcisionē pro pacto iter se & hominē cōstituit: neq; determina-
 bat neq; uerisimilitudinē afferebat: ut omnes peccauissent. Distincte
 & enim de maribus sermonē agebat: neq; de foeminis mētionē ullā fe-
 cit: neq; adhuc oēs uiros suum dissipauisse testamētū pronūciat: præ-
 ter eos qui non circunciderentur. Verū est q̄ de præterito loquit̄: sed il-
 lud respectu pōenæ transgressiōe facta intelligit̄: ueluti dicendo: aia
 pereat quæ imperiū præterbit. Iā enī domin? a principio orationem ad

147

futurū direxit: & de iis loqui cœpit quæ uetura erant. Ast ali magnū fundamentū esse existimant dauid uerba dicentis: in peccatis cœcepit me mater mea. quo in loco is uniuerso modo minime loquit: sed confitet: & de suo ibecilli ortu queritur: neq; illic de originali culpa agit: peccatū & enim singulatim non aut peccata in multitudine dixisset: qui quis sanctus esset: ipsum alius in errorib; præter illum priorū parentum incidisse tenemus. neq; aliter suos maior; quispia agere poterat: de quo ipse loqui ostēdit: quā ob rē ipsum pro oib; uniuersim fuisse locutum: nulla uera similitudo ide deducta probat.

At nūc ad historiam redeam; in qua honestior disputatio esset: excellentiam aliquā sacratæ uirginis cœceptioni supra priorū parentū creationē concedere: q̄ ipsam illis inferiorē appellare præsumere. aliter q̄ppe non tenue inconueniens sequeretur: quū gratia a deo matri pro præstantia largita: ea quæ tantum de natura est: de paritate contendere posset. Homo quippe sine peccato formatus est: quanq̄ se in obedientia tantū cōseruare nesciuit: quātū ad sanctificationē a suo creatore accipiendā oportebat. quæ quidē sanctificatio eundē ab omni seruitute liberaffet. Quo quidē modo de domina nostra dicimus: quæ & cōcepta fuit & aia corpori cōiuncta absq; aliqua macula: & eodēmet pūcto sanctificata ut errare nequisset.

Nā quū beatissima mater excellentiā hāc minie adepta esset: haud multomin; iniuriari uideremur: quū a nostror; æqualiū manu libera remur: q̄ si uel in pœna uel in carcere derelicti essemus: maxime si huiusmodi psonæ cōmuni essēdi modo nostro quo iuxta naturā esse debueram; inferiores essent. q̄ si aia humanæ eadē substantia cū angelis constāt: quō illas redimere: eisq; beatitudinē ipendere possent: neq; ipse redēptionē cū opportuno ordine factā existimarēt: ut uel uti animabus p̄ præstantiorē substantiam potentiāq; sua altiorē liberari cōueniebat: haud aliter corpora eundē ordinē appetebant. non solū equidem aiarum beatitudinē amissimus: uerum & corporum gloriā quieteq; nam uti uno in cōsortio ad delictū ppetrandum extiterunt: eodē modo medelā quærere licebat. At quū corpora per solius hois naturā absq; alia prærogatiua sanata esset: quibus is Adæ ante peccatū par eēt: i die extremi iudicii: facili corporib; glorificatis redēptio appareret: quū ab aliis sibi simillimis eā cape uiderēt. & ut oia p naturā parerēt: contentaq; esset absq; aliqua alia gratia atq; potentia necesse erat: ut caro Christi illam adæ sine cōparatiōe excederet: & illa beatæ uirginis Euzæ corpori longe præstaret. Neq; adhuc quēpiam tā pertinacē:

tāq; rationi aduersum scim? qui difformitatem illam negare possit? quæ tunc ostenderet: quū tanta cū excellētia primi parentes q; nos in feruitute atq; discordia posuerūt creati essent: ueluti humanitatis domini repatores redemptoresq; qui nos liberarunt: quum probemus & necessario appareat matrem uirginē Euam excedere debere: qd; quū in effectu non esset: creatorē a primis operib; defessum mansisse ostenderetur: uel in ipsis saltem omnē sui potētiam posuisse (ne cōsūpisse dicam): quæ res longe contraria est. Nam quis cupiam creaturæ tantum is dederit: quantū eidem conuenire uidebatur: non propterea ipse astringebatur: uel ad suæ potētiae finē deueniebat.

Ut quātū attam ē originale peccatū hoc i hūanitate cōpræhēdere coextēdiue potuit: cognoscatur: necesse est uideam? an natura in accidēs idē in ipsam cōuertī queat: quāq; hac i parte satis cum leuitate transibimus: quia id ipsum in ipressionib; elementorumq; cōmixtionib; p tractatū sit: atq; tamē adducem? hoc modo differentes. Naturā nos p artem imitari nitimur: eaq; quādoq; ordinem aliquibus cum turbis transgreditur: quas pene accidētales dicere possum? quum raro cōtingat. Verū hæc cito trāseunt dissoluunturq; & sua picipia repetunt: quāto nos min? naturam p accidēs a nostris psonis causatū dimouere possum? Iam aīa per societate sensus imitatur & hi ipsam quoq; sequuntur: nullo propterea in tēpore earū pars altera in altera uerā ac propriā qualitate cōuertit: uerū quū separant ad suū p priūm picipiū singula redeūt. Nā quū a parētib; fortib; sanis: leuib; q; gignimur: illis similes p naturā nascimur: qui si debiles & graues sint: quis uel petaurizare uel leuitatis gen? aliud didicerint: nos eorū priorē originē repetimus. Et quāq; parentib; membrū aliqd; absindamur: soboles in eadem parte manca nequaquā prodire assueuit. At rex filium sibi simile generat: non propterea illi opes per naturā euenire intelligimus (q; quis pater eas ei cōmittere assuescat) quas tamen ipse p dere & cū corpore qd; sibi propriū est manere potest: quæ res in cōtrariū accidere minime pōt. Si prior; siquidē parētū substantia atq; materia illic data est: unde nostra prouēit: oēs ad unam et picipia redibim?. Nā quis Adā atq; Eua ante nos fuissent: nos aīas & corpora ad ipsos reddere haud recte dicimur. Et quando priores parentes formati fuerūt: materia nostra iam in elementis creata erat: & aīæ in spiritali substantia: & mūda istarū quæq; pars: & si priorū parentū negligentia quib; primū iperū ducatur ead aīas corporaq; coniungeda cōmissū fuit: error patrat? ē: naturā propterea maculare nequerunt: quæ

illis prior libera creata erat: qui quum tam egeni dicuntur: ut ueteram progeniem induere nequaquam possent: saepe ex diuitibus parentibus: liberos pauperes uidentur: & ex infimis progenitoribus posteritate opibus excedentem experimur.

At quam nonnullis appareat: mortales sic erga parentes e quibus descendunt sese habere ueluti membra in corpore: haec extra similitudinem comparatio est. Manus siquidem sine rotius corporis sensatione consensusque nihil agere potest: quam ob rem omnis artus & poenae & gloriae partem comerentur: sed is maxime qui praecipuus in actione extitit. Aliae attamen personae magnis detrimetis affligit & in errores incidere quissent: & nos sine aliquo dolore quiescere: quam iusti pro scelertibus quandoque poenas dent: nonnullis equidem in locis deus populum ob principis delictum punire iussit: quamuis is absque illa praecipua noxia consisteret. Quum Adam itaque peccauit: nos omnes uti ipsius membrorum partes consensisse minime intelligendum est: nos & enim nostrorum auorum carnem esse nequaquam dicimus: uti a nobis alias latius explicatum est: quamuis ipsi nostros parentes eis materiem impartiendo genuerint: ex qua uas quoddam conficitur: quod tempore procedente facultatem (ne potentiam dixerim) ad liberos procreandos concipit ad se uel adducit: ueluti in ipsis sui parentes fecerunt. At quam creatura quum nascitur parentum saemē genitale per omnia membra conuersum deducat: infans tamen nullum sperma generandiue potestatem habet: haec enim illi cum temporis discursu & elemetorum uegetatione & ciborum alimento substantiaue prouenit (ut ne exemplar peruertere uidear) Sed nos auorum similitudinem propterea gerimus: quia hi nostris parentibus & ipsi nobis formam impartiuunt: quam habitudinem comuni nomine appellatam inuenimus: & sic per successum discurrentes: quum uisdem quoque modo & loci aptitudine educamur multum similitudinis contrahimus. Nam quam unius regionis homines haud consanguinitati coniuncti sint omnes ad unam auram per terrae qualitate diuertunt: unde ostenditur materiam atque substantiam nostram ut fructus uetitus ederetur: minime consensisse: Adae equidem aut Euae membra nequaquam erant: quis per eorum iobediencia omnes in labore atque anxietate deuenimus. Quum prima siquidem praefectura illis commissa fuit: si exercitui detrimeti pars non eueniret: ratio ipsa laedi uideretur: maxime quod in eo contenti milites praemium adepti fuissent: si duces illi recte uixissent: quum ab illis succederent. Angeli & enim quum per se singuli creati sint: neque alii ex

aliis per generationem propagati: tum malignitas tum cuiuspiam inobedientia semetipsum auctorem maculauit. Qua: quidem in parte non multis argumentis egerim: quum omnibus dare liqueat: postquam homo & anima & corpore organizato consistit: non iam ingressam fuisse. Quam ob rem omnes Adæ causa aberrauisse: quum nos simul cum ipso peccauisse: sanius esset dicere. At si Eua tantum peccauerat: diuortium factum fuerat: gratiæ siquidem pulchritudo peccati: deformitati minime consenserat. Eodem quoque modo differentiam aliam inter angelicam humanamque naturam a deo positam absoluemus. Angeli & enim uniusmet substantiæ sunt: circa quã & in rectam & in obliquam partem regi debent: quia ob rem mali sola uoluntate peccauerunt: quum corporalis materia omnino expertes essent: cum qua uel communicare uel ad peccandum allici per uoluptatem possent. At quum mortales consideremus: homo non solo corpore conficitur: sed ipsum animam ratione præditam coniungi necessarium est: quæ etiam animæ atque tuum carniue eandem necessitatem haberet: unde probamus si anima tantum aberrauerat: falsum esset dicere primum hominem peccauisse: quando illa per se eum constituere omnino nequit: quia in re haud multis uerbis opus est: quum materia hæc extra contradictionem sit. Iam quippe clarum est membrorum excellentiam in animæ coniunctione consistere: cui in ipsa infusione potentiæ tres tributæ sunt: sine quibus haud multum estimaretur: & uti animæ & corpora separatim magni precii opus conficere nequeunt: neque etiam simul coniuncta si ambo non conuenirent: quantum aliquando anima ipsa per se discursus aliquos inhiat: neque aliter quandoque corpus agere experitur. uerum enim ad conclusionem ambas partes coire & in unum consentire necesse est: ut opus utriusque conueniat: & uel gloriæ uel poenæ dignum fiat. Et si error in naturam conuersus esset: postquam baptizamus e diuersa specie cum paganis (nomen iam latinis auribus tritum) redderemur: qui quauis non unicum præceptum neque gratiam secum habeamus: non illis in natura diuersi sumus. & uti maledictio eos apprehendit: qui hoc in tempore producuntur: & alios qui in posterum nascituri sunt: non nullum similiter ante quam Adam formaret prærogari licebat.

Iam uirginis libertatem per naturam satis probauimus: quantum quoque iuste gratia illi propter conueniat. Nunc autem ad cognoscendum redibimus: quonam pacto auctoritates intelligi debeant: & a priora maledictione incipimus. uocem quippe contra omnes sonare minime negamus: uerum intentio uniuerso modo uti in cæteris legibus & sanctionibusque intelligitur.

ubicunq; etenim multitudo comprehenditur: pro uno qui extra sit
 statutum frangi nequaquam dicimus: tanto id minus intelligi licet:
 quum necessitas occurrit: quas ambas partes simul coextendi debere
 ratio dicitur. cui rei peculiare exemplum aliquod afferemus. prius
 scilicet (exempli gratia) legem statuit: ut nemo suum penetrale re-
 di audeat. uerum quum uel regina uel filius ad ostium ueniunt: e-
 iusdem introire debere omnibus constat. Nullus quippe statutum contra il-
 los intellexerat: maxime si ipsos rex accersire iuberet: quos quum sub-
 diuo pati sineret. non solum uxor filiusq; lamentarentur: sed & ii qui
 spectarent immanitatem: fuscantq; ratione illam: qua tam crudeli-
 ter saeuiret principi obicerent. At si rex aulam amisisset: neminem in-
 tromittere posset. Neq; aliter quando homo peccauit intelligimus: ob
 quam causam neq; adhuc deus gratiam aut potentiam perdidit: qui-
 bus illum ad pristinum statum reducere: uel ad sublimiorem (si libi-
 tum esset) quempiam erigere posset. Et si mater Christi una cum filio
 ad ostium pro gratia petenda uenit: maius inconueniens appareret: le-
 gem pro filio intromittendo matre extra relicta transgredi: q; utrun-
 q; simul conducere.

Christus quantum ad humanitatem in omnium numero comprae-
 henditur: ueluti de matre intelligitur: qui quum in gratia referuatur:
 ubinam ratio illa est: quae inde matrem excludat: secunq; esse prohibe-
 beat. Nam si iuxta humanitate tantum rem hanc existimemus natu-
 ra atq; consuetudo demonstrant: longe magis parentibus qui nos
 genuerunt teneri: q; liberis a nobismetipsis pcreatis. neq; dominam
 nostram matrem fuisse Christi: in ambiguo est: qui & deus & homo e-
 quaq; in parte ista filio maior: q; matri perfectio conueniat.

Illud demum consentimus: eos qui legem statuunt: quandoq;
 laborare detrimentaq; pati: ut eos subleuent qui in errorem inci-
 dunt: id tamen odiosum est dicere dominum: suos proprios artus ma-
 culare: uelle propter subditorum noxam: maxime quum eorum inobe-
 dientia solum deum offēderit: neq; quispiam aliis lamentari aut contra ho-
 minē iusticiā uel uindictam petere poterat: quā ob rem si matre nō sal-
 uam fecerat: i illos numero is cōcludi uideretur: quos ob id iniquos
 appellare solemus: qui se altero oculo diuelli permittunt: ut comitum
 quispiam utroq; priuetur. At si ob Adā culpā in eis labor tantum pro
 narū numerū exercuit afflixitq;: quāna causa ratione spedit: ut di-
 uina bonitas eos q; apud se sunt remediare non queat. Deus equidem
 haud semp hōies tanq; Adā filios obseruat: sed tanq; creaturas q; ipse

sua uoluntate atq; potestate operatur. Et si omnium proprium esse essent
 due modum a creatore tributum est: non longe abest: imo rem ipsam co
 sequitur nos illi proximiores & magis subditos atq; obligatos q; Adae
 esse. Quanto id fortis particulatum in uirgine euenisse arbitratur est:
 quae & mater & propria caro ei & prioribus parentibus nimium remo
 ta extitit. At si breuis origo illa maiore ad maculandum uim licentiaq;
 fortiretur: q; interna deitatis societas atq; affinitas erga uirginem ad
 ipsam protegendam possideret: neq; iusticia neq; ratio ioffensa maeret.
 Forte personae aliquae uerum determinare nescientes aliter sentient:
 auctoritateq; capere ex sanctis nonnullis contendet: qui Christum extol
 lentes dicere poterant: tu solus omni peccato cares & totius culpa ex
 pers es, quae equidem partem pluribus modis saluam? ecclesia siquidem
 de Christo decantat: tu solus sanctus: tu solus dominus neq; in istis uer
 bis uel de patre uel de spiritu sancto mentionem facere uidetur: quanq;
 paulo inferius utruq; coniungat. similiter & ecclesia magni sanctorum
 numerum celebrat: sed in isto solus intelligi potest respectu ad infinitam
 Christi sanctitatem habito: qua considerata ceterorum breuis est
 pars: non propterea reliqui sanctitate priuantur. & mater filii pars e
 & sic ei gratia debebatur. Nam qui suas maiores partes dicimus mio
 res includi certum est: haud uersimile & enim est: parentes ob liberorum
 laudem de decoros habent. oibus commune e & crebro accidere expe
 ritur: quum quaequam laudamus qui reliquos pene excellit in modo loque
 rimur: illi excipere: dummodo ipsum ad illum non conferamus: quem ra
 tio inde excludi diiudicat. Nam qui de sancto Ioanne singulatum lo
 quimur: ei supra sanctos excellere dare solemus: neq; aliter a postolo
 petro: quum ambos attamen coniungimus & utriusq; dignitatem explicare
 eotendimus: habenas laxare minime aet: sed ceterum portionem cui
 piam praebere necesse est: quare plures auctoritates declarant.
 Deus quippe aiebat: quando peccator domine domine clamauerit: fa
 ciem ad parietem uertam & non audiam. Aliter de attamen quando pec
 catorem poenitebit & ad me reuertetur: prius q; clamet exaudiam &
 audiam quum uocauerit. Et aperte alias fatetur: qui crediderit & ba
 ptizatus fuerit hic saluus erit: cum quo quippe habemus fidem sine ope
 ribus mortuam esse. Similiter & in dei dilectione & proximi uita aeter
 na nobis promissa est. In tempore quoq; diluuii mortalium uita
 ex annorum spacio transire non posse a deo ipso sanctum est: ast Helias
 & Enoch qui uiuunt: minime ab hoc ordine icludunt: & nonnulli alii he
 braei creatoris serui ad caelum quinquaginta annos puenerunt. At non

solent in eis sed & particulam de maiestatem mutasse. facris
 litteris produm est auctum quum Ezechiae dicere iussit in breui tem
 pore moriens: non uiues: cui per obedientiam penitentiamq; qua
 fecerat: unam per aliquot annos pronauit. Alio etiam in loco in
 inferno nulla esse peccationum affirmatur: sed ecclesia. In manu sancti
 Gregorii preteritus: idem de peccato tenet. Christus et apostolis dicebas:
 quicquid a patre meo in meo nomine petentis dabitur uobis: quod
 quum uos petentis intelligitur. Plures namq; supra ad nomen ali
 qua petierunt: quae non unum desiderabant: receperunt. Neq; huius
 modi necessitas permutacione: minime ex parte domini: sed peccato
 nis prouenit. Deus siquidem non semper ut sibi soli conueniebat: lo
 cutus est: sed humanitatis nostrae necessitati conueniebat: conformaba
 turq;. At singulae harum partium proprium aliquem sibi singulare sen
 sum possidet: qui iuxta tempus loci personarq; discernere conuenie
 bat. Quis equidem baptizaretur: credereturq; nisi praecpta
 obseruaret: non dum penitus liberaretur: neq; ea sine fide & bap
 tismo expleta nos saluos facerent. Omnes prophetae & sancti docto
 res quum de domina nostra loquebantur ipsam immaculatam appella
 bant: quum angelus salutauit: gratia plenam illa dicit: quoniam modo
 duo angeli uerba uera essent: ipsa aliquod peccatum usq; habuisset.
 Nam: quantum multa ceramina uincamus: si semel superamus: no
 bis nomen semper uictorice imponere haud recte se haberet. At quum
 uirgo gratia plena dicit: clare patet eadem peccato minquam libatam
 fuisse. Et si quispiam Christum collaudas: matris excellentiam non scri
 psit: haud propterea intelligendum est: illum ipsam imperfectam in animo
 habuisse: quum alius in locis de ipsa sermonem agens eandem summam
 in perfectione extolleret.

Et quae aliqua personae beatae huius sententiae contrariam opinionem
 capiant: quia alios sanctos: magnosq; doctorum scripturas non pro
 be intelligant: huiusmodi moderni uiri uel simplices erant: uel meli
 cholica complexione proportioabant: quum rem semel apprehensam aut
 fantasiam aut praedam si dicere uis (ne exemplar deprauiare uidearis)
 appella: imitare neq; sciuerunt neq; consenserunt. Nam si per plures
 partes discursum fecerant: penitus impossibile fuerat: ex seipsis non no
 uisse falsum quod defendere extogitabant: quis enim istorum nonnulli
 ab ecclesia sancti habeatur: dum homo uiuit peccare potest: quae res
 in personis sancte uiuentibus experta est: quum propter penitentiam
 peccatorumq; expiatione cor aia expurgata ad gloria aduolauerunt.

At exemplum non nimium inuisitatum super hanc rem afferam. accidit enim crebro uel in patroni uel in artificis cuiuspiam domo: quod crassos ingenio aliuos quandoque tenent: qui dum operantur limei operum illis imponitur: recte & bona cum diligentia seruiunt: inducis tamen absentia siue famulus rem designet: siue se ex sua sententia regat: semper opus aberratum exit: quod dissolueri & ab initio ordini necesse est. Ecce modo illis contigit: qui opinionem contra uirginis gratiam conceptionemque sumpserunt. Nam alius in locis dum maiorum textum rerum uel seriem secuti sunt: utiles sequaces laboratoresque experiebant: sed quum hoc in loco dispergi & ex se materiam disponere & sententiam proferre uoluerunt: ceciderunt: ubi nonnulli adhuc restant qui surgere nesciunt: & aliorum hominum auxilio adhuc in fine egebunt. Deus cunctis animalibus ratione carentibus instinctum induit: quo ex sua natura uoluntateque parentibus prona pareat: inclinenturque. At hominibus eandem naturalem obedientiam sancierat: eosque parentes honorare precepto coercuerat. in parte siquidem adeo digna non rationi consonum uideret: ipsum eandem cunctis obseruare iubere: & is solus ipsam dirumpere. Plures equidem beatæ uirginis personæ deuotæ extiterunt: quibus si facultas data esset: illam ab omni macula liberam fecissent: quâto id magis de summa trinitate existimandum est: quæ tantam portionem (ne societate dicam) ex ea cepit: quam liberando ordinem & potentiam dominicam: sed amorem & uenerationem filiale ostendit.

Verum quum omnes redemptore egere dicitur: ad hoc respondemus: christum non ut iustos redimeret: uenisse: sed ut illos illuminaret & gloriam elargiretur & peccatoribus redemptionem afferret: quâuis eundem pro omnibus mori conueniebat: ut paradisi ianua referret. Nam quum sanctus Ioannes baptista obit: originale: ueniale: mortaleque peccatum non habebat. iam antea quippe depuratus erat per sanctificationem: baptismum: expurgationemque (quæ poenitentiam nostri comuni uocabulo dicunt) ad limbum atque iuit: cum pluribus sanctis patribus: qui tibi Christi passionem opperiebatur: qui etiam neque in damnatione neque in poena erant: sed gloriam expectabant: ad quâ quum introire deberet: Christus tanquam antesignanus uictoriaeque dux: in ipsius triumpho iudicium antere conueniebat. Et ut illi qui nunc in fide & uel passionis: atque Christi aduentu liberantur a poena: in uisum illi priores patres liberabantur. At si neminem beneficium hoc prius quam is in errore incidisset: capere posse dicant: falso pronunciant. Nam si quando homi:

nem ruentis modo declinantem: a ruina continentem? ipsumque caput
 uetam? eundem perfectius liberum reddim? q̄ si illum lapsum sub
 leuimus: quæ & cõmuni & facili opera in hominib? est: quanto q̄ pro
 leuius & cõuenienti? potentie ac bonitati diuinæ erit. Quauis ap
 qui dū breuē portuiculam aliquā quærant: e qua suspendi queant
 cuius ad hæere possint: p̄uacua quadam contendūt: culpam in uno
 celerrimo instanti uirginē contegisse. Ridendum sane ex istiusmodi
 uerbis est: quæ dum sentio hebræusculos quosdā mihi uidere uideor
 qui a turpi quadam atq; subita acuitate tenentur: eo i tempore atramē
 semp ueniunt in quonib? utilitatis afferre queunt. Nam si mater se
 mel maculata erat: quæ nam necessitas instigabat eandem in instanti
 sanctificare: uel per aliquot dies derelinquere. At quom̄ beneficium
 ignotum fuisse assentur: in prius se in carcere detinere cognouisset:
 hæc pars profecto in nobis: quæ raro contingere possit: quia propria
 uoluntatem corda q̄ ad inuicē ignoram? & rerum successus nescim?
 sed Christus cū matre non ab hac profecto opacitate impediatur.
 Appræhendebant se quidem tū spiritu tū corpore: quapropter uir
 ginem ante ruinam ab originis crimine empi licebat: quia nostræ re
 demptionis ostium erat: qd pluribus in partibus ostendit: in tribus
 præsertim quando symeon illi prophetizauit: eandem cum filio im
 mense dolore patri debere: & in egyptu: fūga: & quando Christi? in ma
 iori suæ passionis angustia matre prope se habere uoluit: ut portione
 suam ferret. Sed q̄ ad gloriæ referationē & limbi euitationē (nomē
 iam Christianis multū assuetum) filium prius morti conueniebat: rã
 tio indixit: ut matris uita per dies aliquot protraheretur. At qui
 pro maiori priuilegio Christum partem hanc totius criminis: scilicet
 expertem esse: sibi soli referuauisse: asseueratur: sequeretur hoc modo
 diuinam uirtutem ob humanā culpam auxisse. Non dum recte explo
 ratum habemus: quo aīo illi ad scribendū ueniebant: qui a tā crassis
 fãta matib? detinebãtur: & tam hebetem breuēq; uisum possidebãt:
 huiuscemodi siquidē pars atq; conditio corporibus materialibus: & re
 bus finitis conuenit: istiusmodi generis siquidem singula tantæ ex
 cellentiæ esse dicimus: quanto alius præstant. Non autem q̄ aliqua ra
 tione probare possimus an: xx. uel centum pedes potius saltare debeat
 mus. q̄ si perniciores tres transire nequissent: qui ad tres: cum di
 midio perueniret: magnum huiusce muneris nomen uendicaret &
 magni precii haberetur. Et si centum aureos cupiam damus: totidē
 ex nostris opibus minuere certum est. At Christus neq; uirtutē: neq;

magnitudinem ob nostrā infimam conditionē possidet: uerū quia is ex se excellentissimus summa bōitas & fons uberrimus est: qui omnibus sine aliquo sui defectu ubertatem diffundit: quod in omnibus suis operibus sane ostendit: ea quippe bona fecit: neq; a seipso quicq; ut in ipsis poneret deperit. quū in hac demum parte liber sit: quod impedimentum illi occurrerit nescio: quo matrem non integre perfectam fecisset. semp̄ enim artifices ab operū dignitate laudantur: amplioresq; habent: neq; alius non bonus habendus est: quā alius illi præstet: neq; non malus quispiam dicet: quia deteriores alii sunt. Jam equidem minus malum & non tam bonum appellabimus. Bonitas autem in iniquitatem uerti: uel malicia uirtus? ob magnitudinis differentia fieri omnino nequit. Quis quantam quātulācūq; ue magnitudinem fortantur. Sic equidem quā omnes creaturæ bonæ essent: quā cōtrarietatem uirtuti a qua dependent afferrent: immo aptitudinem potius ad auctorem collaudandū deferreret. Nam si miracula & beneficia quæ deus in rebus creatis ostēdit abessent: is circa ipsas nō tātope estimaret.

Christus & enim apostolis respondit se cecum a natiuitate illuminasse: ut nomen dei magnifieret: manifestareturq;. At quū hāc maiorem hominis excellentiam quispiam esse existimet: eundem ab hac macula liberari uidelicet: id profecto longe a re alienū ē. nonnullæ equidem maioris prærogatiuæ partes hoibus tribuæ sunt: esse equidem nostrū a natura hēmus: at peccatum accidentis est: maxie q; deus nos ad suā imaginē creauit: & hoies uti Christus sumus: & ipse suos fratres & dei filios hoies pro bōis operibus appellabat: neq; propterea substantia nostra eiisdē p̄fectionis cum illa summi rectoris olimpi essentia deitate uel esse debet: neq; mortaliū aīas & carnes: tātæ dignitatis præstatiæq; sunt: ueluti hæ quas Christus contraxerat. Et quādo in istis rebus quæ longē maioris excellentiæ ac magnitudinis sunt: nos omnes sibi similes agere uoluit: quis dubitat ipsum aliā in particulari leuiore prærogatiuam cupiā largiri? Neq; huic dissimile exemplum Christus edocuit: quū dixit: quid facilius est dicere: remittunt tibi peccata: an surge & ambula. incedere equidem publicū omnium sensui miraculū erat: sed peccatorū remissio occultabat hominibus. At quū uirginē matrem suam fecisset in tanti muneris conspectu & facilis & parua gratia erat: ipsam totius maculæ expertem agere.

Jam probatum est in creaturis & bonum & melius esse: & ecōtra malum peiusq;: neq; per bonitatis augmentum maliciā aliquam abstergi intelligit: uirginis siquidē purificatio non ad ipsam ab aliquo

crimine expurgandam facta fuit: sed ut illam puriore & maioris prærogatiuæ redderet: neq; id ratio permitat corpora perfectiora dici: quæ ab aliquo errore expurgant: sed tunc licet: quum melius supra bonum imponit. At quum dies partus expleti sunt: tunc beatæ uirginis purificationem factam fuisse dicimus: non quod in ea uel macula uel ineptia aliqua esset: sed ut legis cerimoniam per obedientiam expleret: merereturq; ob id: uti negligens atq; ignaua & crimine demum esset illa cõtenere. Christus ætate & sapientia crescere dicebat: non quia nouas disceret scientias: sed quia suam magnitudinẽ apertius demonstrabat. Baptismũ ad primum peccatũ abluendum uniuersim intelligitur: & christus non ut ab aliqua noxia abstergeret: baptizatus fuit: neq; aliter sanctus Ioanes. & si homo præceptum obseruauerat: a se lereq; abstinerat: confirmatus in gratia fuerat. & boni angeli nulli in loco peccauerunt: neq; in ipsis ulla macula ingressa est: qui tamen sanctificati fuerunt. & quæ ueræ dominæ nihil deesset: in quocũq; præcipuo passu in dignitatem ascendit.

Ut materiam tamen hanc celerius expediam? breuis aliqua porcioncula tractanda est: de prærogatiuis illis quæ homini a natura in sua prima formatione tributæ fuerunt. In prima innocentia huiusmodi temperies humanitati concessa erat: qua sine incensa sulfureaq; corporis uoluptate mortales generarent: & mulieres sine dolore parerent: non attamen ut omnino a sensatione essent alienæ: corpora enim subtiliora & depuriora erant & in uita pacifica: & in istius lucis discessu sopore quodã dormientiũ more transportata fuerat: quas quidem omnes partes uirgo ostendit: ueluti in matris utero sanctificationẽ excipere ut in postea peccare nequisset: quod priuilegiũ priores parentes suorum opes præmio expectabãt: quibus prius ab omni peccato expertes creati essent. At dolores quas beata mater passa est: nõ ob suam causam sed propter nostram medelã tollerauit. nam quum per uirum mulierẽq; noxia ingressa est: eodẽ modo eam exire cõueniebat: quis hi qui ueritatẽ & beatæ uirginis prærogatiuã negant: hoc illo loco ad meliorem partem capescendam a sacris litteris non cogi dicat: satis imbecillis in uis fides est: quæ ei sola auctoritate credere solent: ea uel sequunt. Fortius quidem esset: eandem pro suomet uigore tenere. scriptores equidem ipsam minime constituunt: illi uel essendi modũ præbent: quanquã ab eis declaret bona profecto est auctoritas: ut nos in uiam mittat: e somnoq; quum dormim? excitet: & contra infidos fidei fauorem afferat: & nos contra insidiantes spiritus ualentiores reddat. sed

in animo talem fidei firmū conceptum habere debemus: uti de ueracissimo fundamēto teneri debet. & id ex se: neq; semper quis eam scilicet: aut quanto cū uigore illam disputat perquirere. qui intellectu siquidē uel doctrina proprius diuinum arcanum determinare præsumeret: quanto magis ulterius pergeret: maiori confusione premeret: & minore rei quæsitæ certitudine adipisceretur. Hæc autem minima uia est per quā illud attingi debeat: quanq; non pauci ex litteratis hominib; partes: quas non intelligunt: diuinæ potestati impossibiles potestare uolunt: neq; se homūculos esse recordantur. & uti sæpe iuxta eadē imbecillitatem alii sibi similes plura eis aperuerunt: determinariq; quæ ipsi animo aliter sentiebant: neq; aliter in suis disputationibus ueritatis contrariū approbare præsumunt: uel id qd̄ omnibus obscurum est clarum reddere. At quando pars ista tam communis inter homines habetur: quanto id certius faciliusq; in diuina sapientia ostenditur: quando suæ uoluntati libebit.

Creatorē oīpotentē incōprehensibilem esse fatent: ast alia in parte & sua opa intelligere: & illis limitare præsumūt. sic equidem de aliquib; sanctis doctorib; apparet: qui uel ex se ipsis uel e scientiis quas didicerunt fidentes se adiuuare in præsentia contradicebant. & q̄ pars a singulis scripta & laudabilis & ad bonū finem fundata esset: oēs propriā ueritatē habere impossibile est. in illis rebus uerum dico in quibus alter alterius sententiā expugnare disputando contendebat.

Et ubi argumenta quærentes suam intentionem approbare neque uerunt: quū utiliore quietioreq; rationē & in recto proposito sit tam inuenimus: eam capescere sine onere possumus. Eorū utā pro securo itinere habemus: qui contentionib; & argumentis derelictis in illius manibus sese crediderūt: qui eis sui archani clara ministeria ostendere poterat. quod & prophetæ & apostoli ostenderunt: qui non nimias litteras magna ex parte didicerūt: sed sua bōitate & recte uiuendi meritis altissimas causas explicabant. Alii plures sancti cōtemplatiui transferunt: quorū dicta haud minoris auctoritatis erant: q̄ ea litteratorū: diuinum quippe secretū nemo per disputationē adiungere potest: sed p̄ ipsiusmet reuelationē. At si doctores q̄ magna uoluntate fecerūt: oēm uirginis excellētiā præstatiāq; uel scribere noluerūt: uel qd̄ id nō necessarium fuit. ratio sufficit: quæ eas modo quo potest demonstrat: & plures beati contemplatiui qui ipsas confirmāt.

Satis auctenticus est: qui recte & in bona materia scribit: quibus nō nullorum ignorantia ut fidem exhibeat: longinquam auctoritatem.

& quæ inter multos diuulgata sit: petit. At deus neq; potentiam neq; uoluntatem amisit: ut secretor; porrioem præsentibus reuelat: ut antiquis agere assueuit. Ad finem demum cum inferiorib; exemplis ueniamus & uarietatem illam explicemus: quam inter scholasticos uidere solem; quorum alii ex solis prouerbis discunt & huiusmodi præstares discipuli sunt. Ast alii comentata capita requirunt. Alia demq; fors a longe tamẽ subsequit: cui neq; libri neq; expositiones ullæ aut exempla sufficiunt: & u qui in hac ultima parte continent & rempus & pecunias frustra cõsumunt: & se in studio diu stitisse: cõsensisseq; dicere sciunt. Quam quidẽ disparitatẽ inter religionis nostræ cultores damus. bonis siquidem Christiæ militiæ feruis pauca auctoritates & miracula sufficiunt: ut q; pluribus aliis in lege contentis fidem præbeant: siue ea iam euenerint: siue futura sint: sed & alios inuenim; qui neq; ex semetipsis neq; per scripturas neq; quis illis uerum declaratur: nondum attamen summitti uolunt ut fidem exhibeat: ubi ratione deberet: ni singulas partes distinctas fundatasq; per se tangant: & ab illis expositoribus comprobatas quales ipsi petere uolunt. Ex similibus tamen haud multi cælestes cathedras occupant: & hoc tum in ueteri tum in nouo testamẽto habemus. Deus quippe ab israhelitico populo querebat: minabaturq; illi quia præteritis & futuris in præteritorum uigore credere nolebat. Christus etiam benedict; es Thoma dixerat: qui uidisti me & credidisti: sed beati qui non uiderunt & crediderunt. neq; plenam deuotionẽ neq; fidem diuinæ bõitatis ostendunt u qui ipsum aliqua in macula matrem cadere sinere existimant creduntq;. Maiorem feruore quippe aliqui demonstrabãt: qui a Christo uel sanitatem uel ut suos suscitaret affines petebant. quã ob rem is illis respondebat, eosdem in sua fide saluos esse. & u qui deuotionem & seruitutẽ ostendere cupiunt: contra perfidos disputare debent. nõ enim boni sagitari habent qui suos feriunt. natura & consuetudo nobis demonstrant amicos in præsentia exhortari repræhedereq;: in absẽtia uero laudare debere: & eor; bonas partes defendere: extranea q; silere. immo & mortalib; proximum in occulto redarguere a deo ipso imperatũ est. At hi qui dominæ nostræ libertatem increpant: nullam harum partiu a nobis expositam certe obseruant: quum in eo itaq; quod præcipuum est: tã clare aberrare conspiciat: qua in parte quide hac matena agant: uerum dicere queant: nescimus.

Virginitas.

Omine infra uirginitas paucis uerbis probari abso-
 luitur: quod potest deus: & enim hac in parte naturalem ordine po-
 tius quod dominum ostendit: quam quod magistrum penitus co-
 gnoscere declarare uel mortales nequeant: quæ res non sine
 iusta de causa fit: nam qui instrumenta artifices eo modo cognosceret
 quo cognoscunt ab illis: parum ipsis inferiora essent: & pugna quan-
 doque ab inuicem conferere potuissent: quapropter magistro omni ex par-
 te excellens magnitudo debetur: ei præsertim qui materiam formamque
 simul donat.

Sed ad uirginitatem redeamus de qua hoc modo dicimus: ad hu-
 manam generationem uirilis atque feminea materia concurrunt: quæ in-
 tra nostrammet naturam atque speciem continentur: & eodem modo domi-
 nus noster carnem uti naturæ suæ conueniebat assumpsit: quæ neque
 corporea neque ullo pacto materialis est: quapropter materialis coniu-
 ctio illi haud propria sed uere uoluntaria erat: & uti is substantia est:
 ex ea immo eam dare oportebat: cui uirginis uoluntas conformari de-
 bebat: & quum unius uoluntatis consensusque essent: conceptionem in-
 corruptam fuisse necesse est: quum de specie a corpore aliena esset. At pater
 filium ad carnem assumendam qui substantia est misit: cui sine aliqua
 corruptione omnia transire & singulis consistere in partibus conuenit:
 unde matris uirginitas in proparulo conspici potest: diuinitas siquidem
 minime materia est: quæ locum in ingressum ageret: uel loci laxatione
 indigeret: omnes quippe illi partes apertæ sunt: neque aliter de partu di-
 cemus: nam quamquam Christi caro quicquam uoluminis ostenderet: quid diffi-
 cile illi esse poterat: dum deus in ea inuolutus erat: quæ rem Christus
 ipse optime declarauit: quum super aquas siccis uestigiis incederet: &
 sese offerendo arripiendoque tum in apertis tum in clausis locis uti ipsi libebat.

De uirginis translatione assumptioneque dicendum nunc est: quum
 a nonnullis anceps habeatur: quia non ab apostolis illam scriptam in-
 ueniunt: quam partem satis ualidam fundare queant: qui hanc tam
 claram cognoscere nequeunt non prompte inuenimus: quamquam propter
 animæ meritum & ut ordinem filii obseruaret: aliquem reuem labo-
 rem uirgo degustauit in animæ corporisque separatione: quæ quis in
 sepulchro posita esset: iam nonnullos exanimatos nondum tamen exani-
 mes uidimus: qui ab hac luce penitus migrauisse non recte existiman-
 tur: immo & eos ipsos per aliquas horas manere experti sumus: priusque
 uitæ munera resumere queant: qui quandoque ad sepulchrum deportan-
 tur: neque istis dissimilis uirgo fuit: uel que resuscitauit: uti plures san-

cti patres in Christi resurrectione fecerunt. Verum quod non clarescente omnium
 conspectu uectari debuerat: sed comodo transfigurata ut a nemine per
 se discessus ipsius archana discerni possent: nisi deus ea reuelare uol
 uisset: & hac in parte non aliter quod plerisque aliis in locis sese habuit:
 nam postquam uiam ingressi sumus: nos in manu nostra dereliquit. Plu
 ra equidem singularia miracula fecit quae minime scripta habemus:
 ac si sua esset uoluntas ea aperire illi facillimum fuisset: uti se summam
 potentiam esse omnibus ostendere: aliquid a tamen labori & liberta
 ti nostrae commisit: ut ab us meriti partem extrahamus. Magna ex par
 te artificis qui uas quoddam conficit auctoritatem exhibere uidemus
 ut is alia agere queat: si in illis maximae minori industria opus sit: cun
 ctis quippe clarum est: qui inter saxa rupestque & per asperrimos mon
 tes decurrunt: illis ipsis per planiciem ingredi esse facile: & qui su
 pra aquas pergeret: eundem in continentu terra sustineri posse: si in
 christi denique uirtute mater in fortioribus locis liberata est: minora le
 uia atque libera esse intuentibus omnibus nonum est. At quum domi
 na nostra concepit: non solum primae matris ante peccatum gratiam
 ostendit: quae sine delectatione concipere erat: sed sine uiri commixtio
 ne & omni prorsus corruptione inde semota: & in partu neque dolorem
 habuit: neque laxatio ibi interfuit. At Eua sine uiro generare: & post co
 ceptum & partum uirginem manere nequaquam poterat: quum tantam si
 quidem supra mulieres praestantiam ostendit: quis a peccato absti
 nuerant: quis eam illis parem saltem in sui conceptu & ad gloriae as
 sumptionem negare poterit: audebitne? Aliter & enim magna illius
 corporis perfectioni contradictio esset: si id ad commune deformitate pu
 trefactionemque ueniret: neque ei iam credendum a filii carne corpus illud
 tantum a se absens pati: neque eam contenta esse estimare licet: dum uas
 illud praestantissimum in quo ipsa plasmata fuit: resoluatur ac corrup
 ti uiderent: neque solum auctoritatis uiri sed & paruuli magna iniuria
 afficiuntur: quum in suis matribus imperfectione aliquam fuisse illis
 obicitur: quo fit ut tantum aliis respondere soleant: ut suas magis
 contegant protegantue: aliis suas adhuc non integras esse suadentes.
 Forte aliqui Christum tanquam purum hominem in mundum ingredi uol
 uisse asseuerabunt: hanc partem quantum ad humanitatem bene fate
 mur: non autem quod uentret uti peccator neque in communi matre: quod in
 ipsius uteri ingressu discessuque sane ostendit. Huiusmodi quippe
 excellentia solae diuinae gratiae congruebat: illud tamen adde quod pro
 pria hominis natura peccatum non habet: id & enim per accidens ingressum

est: & Christi? quātū ad hūanitatē deus primæ inocētæ intelligēdus est:
 Ut ne multū in huiusce historię principis detinerer: aliquas ad
 fine partes trāstulim? ubi aliqua de præteritis explanada sūt: non ul-
 li & eni fortalis aut tenuē aut nullā differentiā iter priorē hōiū ita-
 tū ad eū q̄ per gratiæ cōfirmationē sperabatur: esse cognoscunt: tunc
 quippe: caro non ultra appetisset: q̄ ratio ipsa desiderandum esse di-
 ctasset imperassetq̄: Adam artamē atq̄: Eua perfectionem hac nequa-
 quam obtinuissent: ut eorū corpora toto appetitu concētiōe q̄ priua-
 ta fuissent: caro eorūdem ultra quinq̄: cōmūes sensus sitim affectumq̄
 quedā: quē prope cōmunē sensum appellatum inuenim? sortitū quo
 aliqua neq̄ inuisa neq̄ adhuc delibata appetit. qd̄ in oib? aīalibus ra-
 tionis experitibus aperte probamus: quæ & frigida & apnea ubi palci-
 queant loca iuxta tēporū discrimina inquirunt: uoluntatem præterea
 quandā possident: qua uolūt nolūtq̄ amat atq̄ odio hēt: q̄ in reb?
 alia mitiora: sæuioraq̄ alia sunt: & maiori & minori bonitate cū diffe-
 rentia: uti mortales utuntur. Neq̄ dissimili modo q̄ uis: Eua nondum
 fructū gustauerat: sitis illa atq̄: carnis uoluntas ipsa incitauit: & per
 uoluptatem gestire fecit. At si sensus rationi penitus obtemperabant:
 nomen illud eidem iponere minime cōueniret quum tam facile aber-
 rauērit. Rationē siquidē nihil aliud esse compertum est: q̄ facultatem
 potentiāue quādā: quæ semper ueritatem inuestigat atq̄ determinat.
 Nam si ea absolutum supra corpus imperiū possederat: suum uerum
 propriumq̄ iter secuta fuērat. illud autē quū uerum sit: negare non li-
 cet: consensum atq̄ determinationē ab aīa rationali produisse. Verū
 in principio corporeis sensib? appetitūq̄: uerba illa obiecta fuisse pal-
 lam est. quā ob rem primū Euz. responsū ipsam a ratione astrigiat
 cusariq̄ ostendit: quum dixisset: dominus iussit nobis ne ex hoc edere-
 mus fructu: ne forte multaremur morte. Verū quū fructum bonum
 gustui delectabilem & uisui pulchrū uideret: præceptum transgressa
 est. At hæc oblectatio appetitū s̄q̄ quib? fructum circūspectabat: ani-
 mæ rationalis minime erant. huiusmodi quippe actiōes corpori cō-
 ueniunt: quibus anima in eadem sententia destinationē ue secum fuit. &
 ut caro ex parte sua mereri potuisset: portionem ad hominē moderan-
 dum sortiri debuit. requiem quidem expectabat & in laborem rediit.
 quā ob rē quæ recte uiuunt corpora: quietem tempore procedente adi-
 pūcentur: at mala e contra cruciabūtur. Et quū adæ & Euz. perfectio-
 nē aliquā supra naturā tributam esse quispiam censeat: eam naturam
 dico p̄ se ipsos formare nō posse certū ē: neq̄ usdē formati perfectio-

ne quā possidebat: illis ipsa dare poterat. Ves natura ppria creaturae
 cuiuspiā istud esse dicim? qd a pna sui creatioe ab illo oim rectore ei
 de sanctū ē. cū tenui siquidē differētia illi? suae pnae cōditiois (pecte
 semp obseruat. quos limites. quū excedit uel miraculū uel mun? natu
 ra ipsa excellētem dicim? quā re prim? hō bonor? operū cōpensatione
 expectabat: uti in sua formatioe illi concessum erat. Precipua siquidē
 sanctificationis gratia ea fuerat: ut corpora animabus omnino subiu
 cerētur & hominem a quibusuis aduers? redimere.

Eodē quoq; modo de sua ascēsiōe se tim? aliquā eqdē qualitatis
 trāsmutationē mortales ut cælū scāderēt: agere debuerant. neq; illud
 plurib? rationib? indiget: hāc de qua loqmur uerā gloriā cūctos ipsius
 participes & sedare & beatos efficere: ad quā attamē adipiscēdam affe
 ctiones corporeosq; appetit? deponere oino necesse est: neq; in illa ul
 ma foelicitate uel cibos appetere uel fame uel siti premi licerēt: sed cor
 pora depurata & omni prorsus necessitate atq; sensibili sātātia depra
 illic habitare decet. Cōuenit & eni & necessariū quodāmodo est ut ani
 mae corporaq; distincte cognoscant: nā aliter sem p anxietatis portū
 cula aliqua angerent. At dū homo animā in iac luce detinuerat: quis
 is non peccauerat: non clare sese cognouisset: neq; sui singulas partes
 modo quo in gloria apprhēdisset.

u I breuiori in copendiolo quicqd de domina nostra ante abso
 lutū op? exciperem? edere usq; nonnullas lōgiōres partes ut le
 ctorū aurēs minime obtūderem? prātermisim? quā in hoc āpliori cā
 po expositae tanq; instructae atq; inuictae phalanges (quū oportuerit)
 iacere poterūt. Quū de xpi itaq; matre tractauerim? quā & si ex
 cellētissimā esse & supra reliquas creaturas gratiā apud filiū cēpisse
 satis manifestauerim? ut id tamē qd ab aliqb? p difficile arbitratū ē:
 facili? reddam? uer? testamētū exq̄siti? q̄ de super petere oportebit, qd
 quis minorē religiōe nostra pfectionē possideret: quū in ipso & sci pa
 tres & pphetā degisset: iter ipsos aliquē oī peccato carētem fuisse ne
 quaq; negare licet. David siqdē beat? uir cui non iputauerit dominus:
 peccatū & in spū ei? nō erit dol? apte pronūciat: qui huiuscēodi mū
 dicitē & si perdifficilē possibilē tamē esse cēset. Aliter eqdē ueluti i dōi
 ni seruo; q; explosionē sua uerba sonaret. Isaach quoq; spiritu ge
 nitus haud ambigue tenet. De? siquidē Abraham Sarram cognosce
 re ad illius propagationem iussit. Neq; id paulus (ille rei publicae
 Christiāe uti alias exitium ita post praesidium) neglexit. Quū duos
 filios Abraham procreasse dicat: alterum de ancilla alterum uero de li
 bera uxore: quorū illū secūdū carnē hūc secūdū spiritū natos esse pseq;

tur. fratres præterea apostolus audiētes interpellat. dicēs: iā ex matre libera nati sumus? a Christo nāq; liberati sumus? p̄ regenerationē at̄ intelligim? & filii dei p̄ baptismū facti: i quo qd̄ ortu neq; carnalis uoluptas neq; sanguinolēta malicia sed diuina factio cōcurrit. qd̄ de Isaac intelligere oportet. q̄ secundū spiritū & nō uoluptate carnis nec iuxta cōmunē modū nat? e: quū ex diuina promissioe uenit. At si q̄ sp̄ia Isaac post sui cōceptū gratiā hāc cōcepisse dicat: ipsi opinio facile soluetur: si ueteris legis subsecuta notabim? nullā eqdē farrā a deo dū filiū i utero gestaret: scificationē datā inuenim? ut soboles tūc a peccato redimi dici queat: unde ipsā ante cōceptū prærogatā esse uidet. Sed quū iuxta spiritū nat? ille sit: de eo uti de xp̄ianis nequaquā intelligere decet. In Isaac nāq; prim? ort? capitur: i nobis uero secund? intelligitur: nā renasci p̄ baptismū dicimur: neq; id de eo p̄ circūcisionē comētandū e. Ea & enī oib? uniuersim missa e. unde reliq; singuli p̄ sp̄m uti Isaac nati dici potuissēt. Verū i ipso & per ingressū & exitū uteri matris accipit. Illud tamē dicere nefas eēt: hoc mortalib? cōmune iter esse: quū iā i tali exilio derelicti sumus? ut diuina ope ad patriā gratiāq; repetēda manifeste idigeam? quā q̄ppe ob rē naturā nostrā diuersā esse dicim? Verū naturā plurib? modis intelligim?. Ea & enī p̄ longā cōsuetudinē quādoq; capim? alias attamē non nisi p̄ propriā qualitātē quā de? ab initio ipsis speciebus distribuit: quū ipsa ueritate cēsem? neq; partē hāc sine exēplo præterire placet. Nā quū q̄ sp̄ia in secessu atq; solitudine maxia ex parte habitat: illi? naturā ut is claustra appetat: esse dicim?: quū nō nūq; extra exeat. Verū quū propriā naturā recti? strictiusq; capim?: eā aliter definire solem?: neq; aliter de hūanitate nostra loqmur. propria siquidē natura ea e: quā i illo inocētiæ statu hōini data fuit. At quū nūc p̄ habitū cōclusi quodāmodo sim? nōnullos extra cōmunē hāc cōsuetudinē (noxiaue si dicere malueris) exire naturæ minie repugnat. Tūc præserti quū ratio ipsa atq; necessitas idē exostulāt. Si ysa helitico itaq; populo tāta gratia supra cæteros tributa e: quā is p̄ rectū iter uēire debebat: quāto ea pleni? cōueniētiusq; matri dei & hūani generis præsidio debebat? quā a singulis ob id mater dici pōt: lucē qd̄ atq; oīum repationē enixa e. Nō matrē tamē cōmunē atq; carnalē sed sp̄ualē illā nobis esse attamē dicim?: qd̄ nomē ei a sc̄is uiris oib? q̄ eā pia deuotiōe fecuti sūt (quū illi? laudes promere nitebāt) datū e: quā nullo pacto illi creaturæ parē sed supra sc̄os: āgelosq; choros imminere uolebāt: cui? quoq; aspectu beati oēs lætari & sacra cære celsuerūt. quū tantū deiq; reliqs in gloria præstet: quā ipsā dignis atq; integris a sui originis principio prærogatiuis fraudare audeat: quū nihil noui

addi uideat: quod in tuto ierere mortales aberret: uel ut quum Christus ap-
 los redarguebat: ga anxietate solliciti ob panis inopia erat: iter se equi-
 de affligebatur: quia non nisi panem unicum habebat: quia quippe ob re co-
 gnitionis ac fidei defectu & cæcitate caligine de ipsis obiecit. Oculos
 inquit atque aures habetis quibus eorunde sensuum muneribus abunde fun-
 gi potestis: & nondum memoriæ hētis: quum quicquid panes a medicis tam
 numerosæ turbæ famem sedarunt. Neque hæc uerba aliud sibi petere profe-
 cto uidentur: quod eorum increpatione quod futuris rebus in uirtute miraculose
 præteritorum nondum plenam fidem dabat: quia Christus & eiusdem & præstatio-
 nis generis opera sepe agere ualebat. Si Isaac itaque tanta beniuolentia
 profecutus est: de quo rigor quæ uere cæcitas eos detinet: qui beneficiū
 hūc a matre uirgine subtrahit. Nullam mentionem in ueteri testame-
 to scriptam iuenies: ex qua Isaac uel gignitur uel nasci in peccato colligi
 possit: quis is ob legis obseruationem circumcisus fuit: obedientiamque
 in ueteri quam in reliquis religionibus deus semper uoluit: ipsi quippe sancto-
 nibus mortales parere stricte uult. Quam ob rem nulla legem sine præceptis
 nobis dedit. Nam quæ hominem ab omni peccato experire creauerit: eundem
 suis iussis parere instituit. Et quis Adam nullam in se uic maculam heret:
 mulierem in comite heretenebat: quæ parte quam obseruare noluisse: &
 scelus perpetrasset: & is deo odio dignus redderet: neque aliter & de circumci-
 sione & de baptisate reliquisque præceptis per temporum discrimina dicimus
 quorum obseruatio quæ neglexerit quis nullum aliud crimine habeant: ob id ipsi
 rei mortis erunt. At si uel aliqua ignorantia uel pertinacia baptismatis la-
 uacro quæ spem caret: is illis priuilegiis gaudere neque quæ de baptismum
 humanis a se dat: quæ quæ in re ægroti cuiuspiam exemplum in medium (ut quæ
 dicimus ab omnibus manifestius conspici queant) adducemus: quum quæ spem namque
 aliquo morbo laborat: ut medicinæ is remedium consequatur: illam cape ne-
 cesse est: si medelam namque non ceperit: nihil ab ea profecto iuuabit: quæ
 optia ipsa sit: ab aliquo tamen dici non dubito: & si infirmi hac necessita-
 te premantur: nulla sanos istius generis ope indigere: quorum opinio facile sol-
 uet. medicinæ namque atque ipsi diuersitate in se manifeste concipiunt. Aliæ
 namque ad ægrotudines dissoluendas propulsandasque sua uis itæta est: neque
 id tamen sine corporis debilitate ac læsione quodammodo & capitis uerti-
 gie faciunt: quæ ob rem nunquam huiusce generis poculum sine instanti necessitu-
 die magna haurire debemus: uerum alia longe alia in aliis cibis qualitas est:
 quæ omnibus fere generibus & singulis in temporibus utilitatem maximam ex parte afferunt.
 nam quum infirmamur nos protegere solet: & postquam ægrotudinem euadimus
 uires nostras & auget & roborat: quæ quæ de medicina (hoc nomen & in
 huiusce cibi optie merentur) omnibus hominibus maxime conueniunt. Neque aliter

profecto de baptisate cefendū ē: qđ maculatos expurgat: fanos uero
 difponit ac roborat: ut faciliꝝ ad fupos iter habeat. Qua in parte uita
 pꝛæceptū oēs cōpꝛæhendere cōcedimꝝ: qđ id non nifi in boa parte in
 telligitur, cuius generis normā neqꝝ is deus unqꝝ rupit: neqꝝ ruperē
 iuffit: in illis rebꝝ tamē dicimꝝ: pro quibꝝ bona promiffit: & ob eas nun
 qꝝ mala dedit: fed fæpe malos miferatꝝ ē: quis eos minus paulo anteter
 reret. At de ipfe oibus bona nūqꝝ uero mala iperat: imo mortales oēs
 & uniuersim & particulatim faluos fieri uult: neqꝝ quepiā condanari
 appetit. Vnde clare illud qđ fuperꝝ dictū est: apparet: oia uidelicet pꝛæ
 cepta unde pꝛæmiū fperari decet: cūctis hoibꝝ nulla profus exceptioe
 facta cōuenire. At uero maledictio oibus pꝛopriā natura & diuinam
 uolūtate aliena est: quauis male degentes oēs cōpꝛæhedat: & qꝝ plures
 alios qꝝ illis adhæret: affligat. Ratio attamē nōnullos: idē excludi nō fo
 lū cōfentire fed & appetere: manifefte uidetꝝ. An forte lege a Traia
 no fancitā aliqui cōtra fententiā hāc allegabūt: ob cuiꝝ trāfgreffione
 filiū occidi iubebat, cuiꝝ quidē demētia inter qꝝ plures alias ab antiqꝝ
 factas cōnotari debet: u & eni huius cōdi: facinora ut fua corpora pha
 ma extollerēt: faciebāt. At quis Traianū bonū iuftūqꝝ fuiffe meoria
 proditū fit: ipfiꝝ rei cōtrarium oftēdere: haud pꝛodifficile erit: fi quātos
 Chriftianorꝝ fanctos trucidare iuffit: nūerabimꝝ: qꝝ quāqꝝ nō plures
 uti ipfe adoraret deos: id eundē nequaqꝝ excufat. Nam tā recti uiri: cu
 iuscūqꝝ religiois effēt: fauore a iufto uiro pꝛofequi merebātur: uerū fi
 traianꝝ ipfe folꝝ mūdi dominꝝ effe pꝛæfūpfit: quonā pacto eos qꝝ deorꝝ
 multitudinē redarguebāt: recte repræhedere potuit: uerū ad ipfiꝝ ifti
 tutionē redire licet: quæ fi cōtra eiꝝ filiū pꝛationē iuehebat: nō ita po
 pulꝝ ro. tā crebras aliorꝝ parētū i liberos ob fenatus decreta trāfgreffa
 mortes oblatas æquo a iō uidere affuetꝝ: profecto admiratꝝ fuiffet: uti
 de fūmo atqꝝ ihūano parētis rigore fecit. neqꝝ eo tēpore pꝛæfetes fed
 & pofteri ab illiꝝ feritate merito mirāur: quis is excufationē fecū hēret:
 quū uana corporis noia inqꝛeret: & plebis bēti uolētiā captare niterēt:
 nō diutiꝝ qđ ē iperū poffidere a fubditisue saltē bene uideri poterat: qꝝ
 is fe illis parē feciffet: qꝝ eūdē fe fupiorē effe uoluerūt. qꝝ quū filiū tamē
 in pꝛpetuā dānationē ire cognouiffet: qꝝ ipfū omni ui tētaturū ut illū
 ab eadē noxa redieret negabit: uerū qđ aiām fimul cū ipfo corpore
 interire credebat. qđ multū fuit decē. xx. ue ānos futuræ uitæ contē
 nere: ut imortalē fibi famā acqꝛeret. At i deo nulla neqꝝ iftiꝝ neqꝝ alte
 riꝝ generis affectio (ut exēplar i meliꝝ augeamꝝ) unqꝝ fuit, qꝝ nulli crea
 turæ rationē ufquā daturꝝ est: neqꝝ hūanꝝ error aliū pꝛæter ipfiꝝ fūmi
 dei leges offendit: quā ob rē fua mēbra a cōmuni lege a plebe trāfgreffa.

cōprehendi nequaquā sinere debebat. quis dicere præterea poterit: deū
 & suæ bonitati & angelicæ & humanæ naturæ contumeliā facere?
 quia quæpiam sibi gratia a comuni obligatione referuasset. Deū deniq;
 qui aliū enecauerit: & ipse per iustitiā morte punietur: dixisse: stabili
 memoriæ proditū est: & nemo ambigit: deū ipsum inumeros mortales
 ab hac luce imature discedere: iperare. Quauis hac i parte hoies ipsos
 a iusticia punitos esse: recte dici queat: neq; id ipsum quū de domina
 nostra loquimur: ullo pacto excludi potest: quā diuina iusticia iustissi
 mis de causis ab originis culpa inficit uetuit.

Neq; sancti doctiq; hoies q; sacras scripturas comentati sunt: suis
 laudib; fraudari debet; q; eor; aliq; oēs ab sq; ulla exceptione in prio
 crimine coceptos esse senserūt: q; neq; id recte probare neq; i ea parte
 reticere probe nouerunt. Nam si secluis argumētis aperto ac simplici
 uerbo ab ea noxia oēs præter Christū maculatos fuisse: esse: & fore di
 xissent: quis imaculatam uirginē iter ægros ipsos aperte adiunxisset:
 tunc ipsos diuina uolūtate atq; ispiratiōe locutos arbitrari potuisset.
 Verū id ipsi q; partē hanc senserūt: ratioe probare nō satis apte nixi sūt.
 Nā ab illis locis fundamentū capere nitūtur: quæ neq; uim ad id agē
 dū habēt: imo nihil qd fort; e ad re eadē cōferre uidētur, quæ demū
 eosdē in ipsa ptē aberrare manifeste indicat. an forte ipsos eadē argu
 mēta tanta cū celeritate fecisse dicem? ut tēporis breuitudo eadē ro
 borare nō sineret: quā ob re & si intentionē suā nō apte ostēderūt: excu
 sandi sint: imo ab hac parte nihil excusari queunt: longiores siquē ac
 difficiliōres res sub pauciorib; uerbis probare debuerāt, quo certe fa
 ctū esset: ut quīs minora eor; uolumina fuissent: longe ampliorē uolū
 tatē posteris attulisset. Modo hanc modo illā partem pscam. 1.
 pncipiū lōge recessisse uisū ē: uerū ad apostoli uerba edē, q; ubi aliq;
 qd piā secūdū spiritū esse dicit: id a peccato alienū esse intelligit. In ex
 suis epistolis facile colligi pōt: illic præsertim ubi de Christi doctrina lo
 quit: ubi & enī & crebri; & clari; res ipsa nūlla ambiguitate excipi pōt.
 uerū quū de ipso tāq; de uniuersali hūani generis redēptore agat: oēs
 prærogatiuas quæ hūanæ restauratiōi cōueniebāt: eidē assignare me
 rito decuit, q; nō solum nos a peccato rediere uoluit: uerū & gloriā no
 bis dare instituit. At q; aliqua creatura imaculata sit: ut uerā ea conse
 quatur gloriā Christi subsidio indiget. Dicit præterea uti peccatū in
 hunc mundū p unū hominē ingressū est: & p peccatū mors aduenit:
 ita & interitus ipse ad omnes homines tractus est, quem non nisi
 pro corporum nece manifeste intelligit: quum eundē a peccato nasci

aperte pronūciat. Nam quū animi morte dicim⁹: noxiam cū ipsa ani-
 ma simul stare recte existimam⁹? Verū hoc in loco paulus de aliare di-
 uisa loquitur: quæ pro corporis nece oīno intelligenda est: qui ipsam
 a peccato ortum ducere assignet. At postmodū in successu in eadem
 culpa oēs in adam peccauerunt dicit, quæ quidē uerba totū humanū
 genus nequaquā includere uident: nā si sic esset: oēs in adā peccauim⁹
 non peccauere dixisset: ibi & enī se saltem extra reliquit: quona modo
 & alios sub eadem exceptione intelligere potuit, qđ anterius etiam
 confirmare uidetur: quū referat: uti ob unius delictū plures mortuos:
 esse testetur: multo id efficacius in contrariā partem diuinā gratiam
 posse agere censet: & unius hominis Christi scilicet gratia in multis
 abundare: neq; illud negligendū ē: paulū imbecillitate humana uni-
 uersim quādoq; aculare: quādoq; derestari suā: quas ad res redargue-
 das iuste duab⁹ de causis profecto mouebat: tum quia maxime om-
 nes imbecilles sum⁹: si cōditoris nostri bōitatem atq; cōstantiam ex-
 stumam⁹: cuius cōtinua gratia opeue (si elegantius dicere uelis) indi-
 gem⁹. Sine qua mortales mala perpetrare nulli experto dubiū est. At al-
 tera causa quæ ipsius apostoli uerba sanctissima reddunt: Christi de-
 cretū est: qui ut sublimi⁹ ascenderemus: nos hūilari debere docuit: qđ
 noster redēptor nō tantū uerbis ipsis ostēdit: uerū quū suorū artuum
 examine id ipsum nobis publicum esse uoluit. Quā quippe ob rem &
 quāq; optimus maximusq; Christi seru⁹ esset paul⁹: & minimū & in-
 dignū sese ostēdere licuit, qui quidē apostolus alias de peccato: alias
 de corporis interitu loquitur: neq; id ambiguū illis est: qui ei⁹ exhorta-
 tionē supra resurrectionē ultimā mentis oculis itūctur. Nam si Chri-
 stus resurrexit: nos oēs surrecturos fore illic dicit: & e contra si deus
 ipse a mortuis nondū surrexit: fidem nostrā uanā esse affirmat: & uti
 mors per hominē ingressa est: per hominē etiam mortuos; resurrectio-
 nem euenire debere censuit: & uti oēs in adam moriuntur: oēs eodem
 modo uitificandos in Christo fore suadet: uerum hac in parte tū de
 morte tū de restauratiōe corporis intelligit. Nā quū dicit ueluti oēs in
 adam moriuntur: ita in Christo reuiuiscēt: nam si de animab⁹ dixisset:
 ingentē hominū turbam nequaquā peccauisse: esset intelligēdū: omnis
 namq; mortales saluos in Christo fieri uel aliquos sine ipso posse sal-
 uari nefas esset dicere. Nā quāuis uerba ita sonent: omnes in adā mo-
 riuntur: oēs in Christo reuiuiscēt. Minime propterea dicendum est:
 nos omnes in Christo resurrecturos uel uicturos: uerum quod ip-
 sæ animæ sua corpora resument. At si modo quo in altero mor-

ni sumus: eodem met in altero nos iustificari debere dicitur: nos tunc
 per adam nunq̄ aut in ipso met nos morte recte dici poterit, illius q̄ppe
 corpus q̄ multa tempora transierit: postq̄ in puluere dissolutū est:
 quanq̄ eius anima uera fruatur gloria. Sed nos tunc monemur quā
 nos monendi necessitas cogit: neq̄ unq̄ tunc adam ut in ipso mona-
 mur: ueluti qui patriā ante obitū repetere appetunt: inquirim⁹, quem
 adhuc reditum & si longe facilius sit: nondum omnes adipiscuntur.
 Quā ob rem qui omnes in adam peccauere: Apostolus ait: ipsos ad
 causā aberrare intelligimus: nam in adam uti ipsius mēbra neq̄
 q̄ mortale genus assistebat: uti alias latius a nobis explicatum est.
 Iam equidē idēq̄ paulus nos oēs Christi mēbra esse dixit: uerū is id
 propterea attulit: quia ille tanq̄ uerū caput & præcipuus & dux opti-
 mus nobis est: qui omnino a nobis ut recte operemur: imitandus est.
 Quā quidē ob rem ipsius artus ueluti pedes manusq̄ minime sum⁹:
 neq̄ secū omnes i cruce affixi fuim⁹: si id equidē uerū esset: iam q̄q̄
 suā culpā probe expiātā heret, qd̄ e contra manifeste uidetur: cū qui
 busnam conditionib⁹ nos adæ mēbra esse dici possum⁹: quia is &
 maior & primus parens nobis fuit: sed si mortales cuncti adæ mem-
 bra fuisset: is profecto uastissima corporis mole excederet: neq̄ ipsos
 nunc in præsentia gigni sed nutui & eo tunc natos: fuisse recte dice-
 rem⁹. Verba etiā beati Pauli appetere quodāmodo uidet⁹: ut pri-
 rem maledictionem quæ morte monemini constat: repetamus, quæ
 pro ipsius animæ obnubilatione & clare & necessario intelligitur: sic
 enim præceptū manifeste sonat: nam quauis in die ex hac arbore cōe-
 detis morte moriemini dicit: neq̄ ab ipsa re quidq̄ detractum est: sed
 ea hora qua uetitū fructū primi parentes gustauerunt: u a præcipuis
 diuinæ largitionis munerib⁹ expoliati fuere. Vnde suæ animæ obscu-
 ratæ sunt. Iam & enim non secundū deū uiuebant: quæ res mors ani-
 mi dicitur, qui quidē intentus nostros primos parentes illico quū
 præceptū transgressi sunt: oppressit. Ast si de corporis nece dictū esset:
 eadem met hora qua peccatum ab us cōmissū est: eorū corpora dissolu-
 ui conueniret, quæ res ipsas animas compræhēdisse: haud ambigue
 conspicitur: quæ eodem in puncto obnubilatæ sūt: & earum corpora
 uitam diu protraxere. Neq̄ propria corporū corruptio hac in parte re-
 ticenda est: quæ quī propter peccatū aduenit: deus eam in eadem
 maledictione contineri uoluit: in homine namq̄ conuersus puluis es
 & in puluerem reuerteris dixit, quo quidem etiā i loco hominis labo-
 res incussit: in sudore namq̄ tui uultus tui pane uescens: illa minat⁹

est: quæ quidem maledictiones post peccatum ipsum datae sunt: unde primum præceptum non nisi quo ad animam intelligitur. At quantum corpora in hac luce habitare debeat: minime ob id ostenditur: nam iuxta naturam ipsam corpora labente tempore dissolui omnino deberent: imo & iuxta ueteris testamenti uerba hominem secundum propriam naturam mori debere: apparet: nisi præsidium illi per donum dei datum esset: nam ex uitæ arbore edendi facultas homini a deo concessa est: quæ quippe arbor ut id ageret: potestatem etiam ab ipso conditore suscepit: neque id ambiguum est: quum ab ipso deo dictum esse sentiat: ne forte manum mittat: & ex ligno uitæ comedat: & in æternum uiuat: quapropter eosdem primos parentes a paradiso deiecit: hæc itaque uita non anima sed corporis intelligenda est: homo & enim iam in peccato demerbat.

a. D. aliud præterea caput cursus uertendus est: ut dum nepos aut caro sit: inuestigatur: demonstrationem aliquam adducam? uerum quum res ipsa difficilis (ne stricta dicam) sit: quoniam pacto eam explicabimus: haud aperte pollicemur: sed exemplum hoc in primis adducemus. Vas siquidem quoddam ut decem uini mensuras in se simul contineat: aptum est: quas tamen id neque in se habet: neque potens ut eas det: est: nisi prius ab ipso uel domino uel alio aliquo ipsæ ibi intromittant: neque aliter quum infantes nascuntur uel semen habet: uel potentes ut sobole generent esse experiuntur: quis aptus sint ut & elementorum augmentationem & ciborum nutrimentum capere queant: e quibus excedens quædam materies quæ sperma dicitur: adgeneratur: quæ quum nati fuimus nequaquam in nobis erat: herbarum quoque portio in carnem per digestionem conuertitur: quas tamen per plures quadragenas absque ullius sanctionis læsione comedimus: carnes uero pro sui speciei discrimine nobis uetitæ sunt: quum plantis ipsis quantum ad ipsam simplicem communem uel materiem conformes simus: ab illis tamen non parum per hanc tam dissimilem constitutionem discrepamus. Ad hominem ipsum præterea redibimus: quem quæ pluribus modis considerare ualemus: ut quod inquirimus: facilius exponamus: quæ res ut manifestius appareat: quod inter materiem: carnem: & speciem discriminis sit: dicemus. Nam quum iuxta materiam loquimur: omnes ex uniuersa quam ex quatuor elementis constitui dicimus: massa constamus: qua in parte haud secus uel cum plantis uel cum reliquis animalibus complexi: quæ cum ipsis hominibus sumus: neque hac in ipsa re genitoribus nostris potius: quæ externis hominibus coniungi uidemur. Hæc compago tamen uel linea (si dicere mauis) non propterea obseruari

cōspicit: quia ex adā familia ortum trahamus: uerum: quia omnia ex
 elementis condita corpora & sibi inuicem & elementorū corporibus
 materia colligata sunt. Ad speciem præterea properemus: in qua ad
 similitudinem quandam (quæ remota & in consanguinitate & in pa-
 tria sumus) reduci uidemur, quæ demū species figuram a conditore
 sibi sanctam retinet. Quum materia itaq; atq; speciem hæc hactenus
 attingimus: quid caro sit demū paucis absoluere entemur, eandem
 enim uel aquam uel aerem uel quodpiam reliquū elementorū dicere ne-
 qua q̄ conuenit: quis eorū singula portiones in singulis animantium
 corporibus contribuunt, quæ tamen dū illa quibus cōstant retinent
 mēbra: & ipsorū elementorū transmutatione in carnem obseruat: ea &
 elementis simplicibus & eorum primæ coniunctioni longe dissimilis
 est, de qua quidem differentia tunc intelligimus: quum filium autorū
 carnem esse negamus: quis ipsius materia cum ea quæ ab auo conue-
 batur: coniuncta sit: omnibus quidem clarū est: aut uel in carne uel in
 sæmine uel in sanguine nepotis carnem minime possidere: quis eadē
 materia utriq; sit per hoc iter amplius procedere supuacaneū est: quū
 aperte id ipsum a natura probet. Verū ad parētem nostrū redeam⁹
 qui duas sæminis uncias in suorū liberorū propagationem (exempli
 causa) dare potuit: neq; hoc denego sæmen illud multiplicari posse:
 uerū ut nos in prio patre (modo quo dicunt) cōtēti fuisse probemur:
 eundem portiunculam aliquam ex illis duabus uncis cūctis morta-
 libus tam natis q̄ nascituris impartiri necessitas flagitarer, quod ex
 sæminis paucitate & hominū multitudine satis impossibile constat.
 Animæ quoq; omnes & si unius substantiæ sint: in eua eas cōstitisse:
 q̄ tum ad hæc tria ministeria intellectiōe: rationem: & uoluntatem:
 uidelicet (quas partes iam potētias trito nomine appellari uideo) ab-
 surdū est dicere: quis cōiunctæ tunc etiā in eadem substantia essent:
 quum deus præterea adæ costam detraxit: eamq; ut euam conderet:
 carne repleuit: quam quū coniūx. uidisset nō sui carnē sed carnem de
 carnē sua illam nominauit: aliam siquidem illa cōuersionem habebat:
 quis ex eamet materia qua ipse constabat: assumpta fuisset.

a Tali nonnulli tantū in ambiguitate protegi existimāt: ut si adā
 adhuc uideret: uxorem sibi defuturā fore (ob sanguinis simi-
 timā parentelam) dicere audeant, quod amoco dictū sit: non facile di-
 scernitur: quū ad huiusce rei plenam exterminationē haud nimis lon-
 go discursū indigeamus, quæ & enim usq; tam sibi consanguinitate
 adiuncta uxor dari posset: ut ea ipsa eua non cederet: loth suis filiab⁹

matrimonio coniunctum fuisse nequaquam dico: sed ipsas ab eo concepit
nondum in sacris litteris detestatum inuenitur. Neque illud propterea de-
negandum est: eas & a penuria gentis & a propagationis egestate ple-
nam excusationem assumere posse. In scripta iude lege & patris fra-
trum filias & patruelis in eodem gradu sibi adiunctas uxores ducere permi-
tebatur. Neque licentia hæc a Christianorum principibus negligi uide-
tur, quod pluribus aliis id ipsum agere ecclesia quandoque permittit: dū-
modo uel legitima uel rationi consona sit aliqua de causa: quod tunc præ-
cipue ab ea concedi solet: quum dissensiones ob id sedari arbitrat. Inter
parentes demum matrimonia contrahi ab ecclesia uentum esse propterea
existimamus: ut familiae diuisim adinuicem & tanquam factiones consti-
tuta non degerent: unde haud continentur errores prodire possent: nam
quanquam summo opere adinuicem commixti sumus nondum quis a re-
ctiori progenie oriatum explorare desinimus: imo & pluribus in parti-
bus uxoris affines pro hostibus a cognatis habentur: ueluti in pom-
peiatis caesarianisque factionibus: uel in ipsis guelfis & gebellinis quæ
tantum adhuc italos uexant: uel ea quæ in cantabrorum finibus cognez
& gambo ab hispanis dictæ regnant. Quas discordias dum Christia-
norum senatus sedare intendit: matrimonia cum affinibus prohibet: li-
cet tamen uxores ex quauis gente ortas ducere (dummodo fideles ea-
rum sint.) Multo magis siquidem ad legis conseruationem quam ad propagationem
sobolis tenemur. At si maioribus natum cum suis successoribus marita-
li uinculo ligari non conuenire quispiam diceret: id sane manifestum est:
quod si diuina religio nequaquam prohibeat. Senes siquidem cum par-
uulis coniugari ratio & uetat & abhorret. At quauis eodem nitore i
senectute qua in iuuentute caro ipsa splendeat: semper debita reueren-
tia prædecessoribus nostris præponenda est: sed coniugium æquitatem
appetit. Jam in principio tractauimus: an sensus in prima lege ratio-
ni penitus subiciebantur, quæ partem duobus cum discrimine intel-
ligimus. Nam absolutam facultatem qua sensus a uoluptate cessarent
rationique oino parerent: eam ipsam usquam in hominibus puris habuisse
negamus. Verum illa in parte & in priori innocentiæ & in nostra lege ratio-
nem plenissimum imperium sortiri dicimus: quo scilicet sensus ulterius ap-
petere nequeunt: quod ipsa ratio ad mentum nostrum augendum eosdem frena-
re potest, quæ ratio itaque si ab humana uoluntate fauorem acceperit: &
uoluptatis situm opprimere uoluerimus, optimum atque sufficiens to-
tius uitæ moderamen esse poterit: quanuis & anima ipsa iam quidpiam
appetere experitur: ubi freno potius quam calcaribus uti decet.

G. Ayoræ cordubensis supra presentem additione excusatio.

h. Esitavi prius ut silentio potius q̄ maledicendi impetu gloria compararem: uerū quū auctorem (cui tantū me debuisse op̄ undiq; ostēdere poterit) eo modo destitūtū uidisse: ut ab hac uicia huiusce rei portiuncula abstinere nolleret: quæ & si ab aliis interpretari tērata sit: ab us non tantū uel peruersa uel imperfecta deferra est: uerū & eo modo ab spe destituta ut intra latinorū portū illam nusq; recipi posse quisquis intueret: facile crederet: si in ipso totū operis uolumine tanq̄ in oneraria naue ueluti scapha obligata a nobis deduceret. Accedebant tamen ad id maximæ (pro titulæ rei portiuncula) difficultates. me equidem in primis italia discederem: & nihil in ea ultra scribere uolentem pars hæc inuenit: & curis & egestate semiobrūtū: & in ipsius opis fragmētis atq; additiuiculis adeo implicitū atq; imersum: ut animi poti⁹ q̄ corporis uires me incolumem euasus confirmaret: neq; impressorū sollicitudo remissionem parit: quibus uel igni torridas litteras uel humatas protinus dare me conuenit. uerum ut quantas & uerus amor & reipublicæ mihi innata cura uires possideant: ostendam. tanq̄ si per ociū uagaremur: rem ipsam aggredimur.

P. MONTIS INTERPRETE G. AYORA COR.

q. Vum iam nihil ampl⁹ supra rem hanc scribere existimarem: libell⁹ q̄dam mediolani impressus in man⁹ incidit, qui auctoris sui nomē palā proferre minie audet: qua sola in parte sagacitatis specunculam retinere uidetur, qui tam manifeste namq; & in tanti momenti negocio aberrat: uel audiri uel inter homines nominari saltem nequaq̄ (quisquis is sit) dignus apparet. Neq; usq; alias inter tot tantarum gentium turbas quas me sensisse memini quēpiam tam profane locutum audiui: qui huic & uerborū & sentētiarū procacitate: petulantia ac turpitudine nō facile cederet. Hic & enim & si religiosū fuisse: haud uno indicio colligatur: nemo usq; aduersam sui istius generis partem ad tantam stragem internitioneq; cupiuit. Qui q̄dem & si plura aliorū dicta tangere uideatur: in iis omnib⁹ imbecillia principia summatim (immo tumultuatim) præponit: quanuis hac in parte ab illis degenerare nequaq̄ uideatur, qui sancti Thomæ aqnatis partem hac in ipsa re tueri præsumunt: neq; nos ultra ad eosdem conuincendos procedere oportet. Ducem quippe suū non a nimium recta uolūtate in hunc modū protegere moluntur. Pollicentur enim in primis alios

redarguere uelle: nequid uel planis rationib⁹ uel multū speculatiuis
 argumentis agere dicunt: sed auctoritatibus tantū freti se certaturos
 fore promittūt. At dicta illa quibus & muniuntur & alios expugna-
 re: suosq; propugnare arbitrant: uniuersa sunt, quæ ipsi & tanq̄ uni-
 uersalia & particularia nihilomin⁹ (uti eorum necessitudo exigere ui-
 detur) exponere solent, quæ res neq; a natura neq; ab ulla uel ratioe
 uel sanctioe recta permittitur. Nolūt præterea isti illuc deuenire (ubi
 maxime conuenit) ad ea loca scilicet ubi auctores illi quos memorant
 stricte ac particulatim loquebantur: quū illa uerba scripserunt, quib⁹
 thomæ satellites circūligari uidentur, quos de hac materia loquentes
 dominicos appellari nequaquā conuenit: quū illius opusculū supra uir-
 ginis conceptionē aperte denegent. G. A. Sanctissimū quoq; &
 hæresiarcharū acerrimū hostem & toti⁹ demū reipublicæ christianæ
 propugnatorem inuictū Ambrosiū ad gabaonitas loquentem contem-
 nūt. Aspiciant quoq; christianos illum argum ærariūq; tot linguis
 atq; oculis in cōmune bonū uigilem Hieronymū interpretū omnū
 & auctoritate patrem & utilitate supremū, quem illic tamē ab his ne-
 gligi intelligas ubi de Ioachim & anna disseruit (ne maiora illis a no-
 bis facinora q̄ ab iis perpetrari solent: obici uideatur) Anselmi quoq;
 de conceptōe epistolam uel humanæ uitæ (ut rectius loquar) exordiū
 & falsum & ab aliquo irritō auctōre conscriptum esse proclamant. Cō-
 ceptionis etiā opusculū ab anselmi manibus detrahunt atq; surri-
 piunt. Nam ilico cum sanctus aliquis a sua uoluntate declinat: illius
 opera adulterina esse mentiri ac comentari nō timent: sed eos qui se
 cum assentiunt: amplissimis laudibus ad cælū usq; extollere summo
 pere nituntur, quæ res an ab illis propterea fiat: nundum liquido cō-
 stat ut sanctū Thomam magis æmuletur, cui⁹ natura si suis uel ima-
 ginib⁹ uel simulachris uti pictores fictoresq; ostendunt: similis erat
 semel apprehensa pertinacia quadam diutissime retinere illi alienū
 nequaquā erat. Neq; Thomas ipse in suis scripturis partem hanc dene-
 gare uoluit: in quib⁹ ipsum ingentem habuisse memoriam quæ du-
 ram complexionem ostendit: sane constat, quem ob alia probatissima
 opera sanctū fuisse fatemur: propter hanc partem attamen ueram si-
 bi gloriam uendicauisse: priusq; confirmes: & hoc & ill. d recte excogi-
 ta: inde maiorib⁹ nostris scilicet atq; nobisipsis e tranquilla pace ad
 Christianæ reipublicæ ciuilia bella nō solū amplū atq; procliuū iter
 patuisse: uerū & prōptissimos duces undiq; emeruisse. At si quispiam
 diceret sanctum Thomam partem hanc ante abstrusam aggregatam

patefecisse: in de auctoris auctoritate atq; immodestia (ne in uerecundia dixe-
 rim) potest q; nulla uel sanctitas uel religio colligi potest. Nos praeterea
 auctoritates quas ipsi adducunt negandas esse minime censemus: sed
 partes illas repetere consulumus supra quas auctores ipsi eorum uerba
 illa protulere loquebantur. Quia uero auctores illi non solum in
 p. Ostenduntur aduentum a paulo conuenit exordium quum solus
 uis inter apostolos de originis nona manifeste tractauerit: neq;
 id alias fuit: nisi quum eundem uel disputare uel ad eos scribere oportuit;
 qui nos uniuersim sub eodem crimine ortos esse negabant. At origi-
 nis peccatum non concedere nefas manifestum est. Verum apostolus ipse
 nunq; illuc descendere uisus est: ut sacratissima de matre uel sanctos
 patres particulares aliquos in peccato conceptos esse diceret: quo qui-
 de in modo reliquarum sanctorum auctoritates dicta sunt: ut eorum haere-
 sim expugnarent: qui infantes absq; ullo originis reatu omnia frustrere
 contendebant. Neq; ob id sane colligitur hos sanctos auctores perso-
 nas aliquas ab hac culpa liberatas esse non posse asserere. At sancti Thoas
 & ii qui illu secuti sunt: sensu dictis illis dare uolentes: statutu quod-
 dam absq; fundamento & proposito finxerunt: nam unde ipsi suae rei
 cementu atq; praesidium coparare praesumunt: maiores nostri supra
 rem qua ipsi falso arbitrantur nequaquam locuti sunt. Aliam praeterea uel
 natura uel consuetudine ualida ratione ab ipsis dari sperare non licet:
 quum illam neq; hactenus neq; in praesentia habere uisi sint. Quorum
 demum maior durities intellectioniq; obligatio acrius reprehendenda
 est: q; eorum insania qui uirginis libertatem extenuant: & du ipsi
 priuilegiis quidquam derogetur sum opere moliantur, cuius menar/
 randa miracula undiq; affluere conspiciuntur, qua quoq; aliae scri-
 pturae: quaplurimae non solum cunctos mortales praeter filiu excellen-
 tem celebrant: sed & supra angelicas dignitates extollunt, quod quide
 priuilegiu peccata omnia longe arcet. Angeli siquidem boni nullam
 usq; contraxere maculam: qua ob rem ad eos praecedendos illis saltem
 aequiperari in principio ortuue conuenit: at aliqui cum sillogisticis ar-
 gumentis omni timore ac uerecundia calcatis illam condemnare uo-
 lunt. Quid praeterea ad rem cofert: dicere scilicet si domina nostra hu-
 iusce criminis expers fuit: Christus uniuersalis redemptor nequaquam ex-
 titit, q; maxime uellem: ut istiusmodi caullatores quem pia nobis ostē-
 derent: qui a deo uniuersas suas leges sanciret: ut exceptionem omnē
 propellerent: quanuis in hac ipsa petitione deum: natura: & gen? mor-
 tale deniq; totum includerem? At ipsimet fratres & si non quotidie

saepe saltem leges statuunt, quas facile rumpunt: quibus dum consultantur
 haud parua sepeus nomera labuntur: quanquam sanctiones huiusmodi
 contra suos antistites uel praefectos condita minime uideantur: illis
 attamen rebus intelligas: in quibus legumlatorum quidpiam interest. Ve-
 rum in diuina lege haud aliter oes uniuersim quod minimum particulatim
 obligati sunt: neonamque legem praeter ipsius auctore dominum recte sol-
 uere potest: si religiosi itaque libertate hac potuerunt qua sanctiones &
 premere & laxare possint: in genes profecto eorum uesania est: qui deum
 istius generis privilegio gaudere negant: quo propria matrem libera-
 per rationis conuenientiam faceret. *ad ista probantur non inueniuntur in*
caulis Omgitudine uerborum diffusionem uitare: id est illud quod
 sufficere arbitrantur: iter illis demonstrasse, qui illud capere
 uoluerint: praefertim quum iam deus rebus quae in praesentia succedere
 re possent: satis opportunam mentionem desuper fecimus: ut quae tenuerit
 nien uim opusculi illius argumeta cum suis satellitibus habeat: offe-
 dam? illius nonnullis praepositionibus respondebimus? ut ordine quo il-
 lud procedit eiusdem solutiones quisquis inquirere uelit: facilius inue-
 niat. In primo itaque congressu asserit ille: in beata mater absque pec-
 cato cocepta fuisse: deus iniquus esset: quum illam mori permisisset.
 Hic profecto quae uel distinctio uel differentia inter unam & aliam legem
 sit: minime sentit, quum in hunc modum manifeste probantur. Ut homo
 namque quispiam mortem omnino uetaret: quauis nullam in sui con-
 ceptus maculam contraxisset: necesse adhuc esset: a deo ipsum in paradi-
 so terrestri intromitti ut ab arbore uitae cibaretur: & illa haberet praee-
 pta quae primo mortalium parenti imposita fuere: aliter equidem iuxta
 naturam ipsam ois homo corpoream necesse pati cogeret: conditio quoque
 alia ad id ipsum opportuna concurreret: conueniret enim ut creator a ue-
 titae arboris degustatione eundem abstinere imperaret: cum subiunctioe
 illa, quauis in die scilicet ex ea comederis: morte morieris. At si homo
 hic sanctionem illam abruperet: fructumque comederet: Christum iterum
 ad mundum ut carnem resumeret: & mortem subiret: ut hominis illius
 progeniem redimeret, ob quam ad primam legem redire nequaquam licuisset.
 Cuiusmodi haec hactenus probatum est: ob quanta inconuenientia mortales
 ad primam legem redire nequeant: unde necessario restat: ut constitutio-
 nibus aliis obligemur: quum illa prior manifeste perierit. Sed uti de
 innocentiae lege desuper diximus: in succedenti capite de ea qua gra-
 tiosam (iusta de causa aliunde nominatum) mentionem faciemus. Iam
 patet: nos in illa prior lege corporis corruptionem ob arboris uitae cibum

uitate debuisse, quæ res nunc quæ haberi nequeat: moti quæ ad cor-
 pus conuenit: siue sub peccato siue eiusdem expertes nascamur. Nullo-
 naq; medio (uti latius alias exposuimus) ad inocentæ legæ redire possu-
 m? Quæ quippe ob causam in hac nostra christiana cū sit præceptor;
 obseruatione: nos saluos fieri oportet: quor; primū ut baptizemur est
 (quantū ad paruulos attamē dico) i maiorib; natu naq; fides præcel-
 lere iussa ē: bapuzma naq; ad puritatē illam mortales reducere credi-
 m?: quæ parētes nostri pri; q; aberraret: possidebāt: ues: corpora in fi-
 ne demū in omni hac puritate dissoluuntur: unde liquido cōstat nos
 q; in peccato cōcepti sim? minē: mori: sed q; uitali arbore p; arbitrio
 stro: uti no; quim? quod inde sane atq; apte colligitur: quū de? adā cū
 cōiuge in exiliū e paradiso dicēs emisit: ne adhuc forte ex arbore uitæ
 māducat: & in æternū euadat. Nā q; uis iā adā peccauisset: illū adhuc
 semper si uitali fructu sustentaretur: posse durare: deus aiebat. Videtur
 etiā eundē sæpenumero ab arbore uitæ cibari oportuisse: nā quū di-
 citur: ne et manū mittat: & comedat: apparet: ipsū ab eadem arbore
 alias comedisse, quod ad æternā uitā adipiscendam: nequaquā sufficere
 uidebatur: nisi certis in temporibus fructu illo uesceretur. Satis
 super-demonstrauim?: q; tenuis eorū consideratio sit qui deū iniquum
 fore: pronūciare non timēt: quum matrē corporeā mortē iertere per-
 miserit. At illud peius fuisse: si eandem aliquā in animæ macula infi-
 ci: consentiret, quam tanta cum facilitate & sine tātis medijs præser-
 uare potuit: quāta ad corpor; corruptionē uitandā necessaria fore do-
 cuim?. Forte tamen isti illā iniquitatem esse arbitrant; quia minorem
 illis q; uirgini prærogatiuam deus largitus sit: quāuis Christus il-
 lis materiam similem illic declarauerit: ubi de uineæ cultoribus cō-
 parationem adduxit. Quo quidem in loco herum conquerentibus
 operariis loquentem instituit: illi namq; sibi iniuriam fieri propterea
 dicebant: quia æqua mercede secum posteriores persolutos dimitti-
 uidebant, quam rem neminem offendisse domini responsio docet:
 quum illis pactam mercedem protinus daret: quāuis cui sibi pla-
 ceret: maiora mūera largiret. Quonā pacto & si deus uirgiem ab om-
 ni peccato præseruauerit: quæ iniuria nobis ob id fieri uidetur? qui
 bus optimū in baptisate præsidium cum reliquis conuenientis de-
 derit. Concludebatur præterea in secunda particula: si beata uir-
 go ab omni peccato fuisse præseruata illa peccatorum redemptione
 nequaquā indignisset. Quis hoc non uidet? eādē huiusmodi restau-
 ratione egere non posse: quæ nullius generis usq; peccatum habuit.

LIBER

Cupiebat deinde libellus ille falso astruere: Si uirgo maria absq; peccato
 fuisset: ipsa p uirile sœmē nequaq̄ esset cōcepta, quæ res satis cū fa-
 cilitate alias a nobis probata ē: quonā pacto scilicet originale peccatū
 ob id nequaq̄ accidere q̄a ex uiro & muliere gignātur. Quapp̄ mēto-
 riē aliquā hoc in loco facere: minime negligem⁹: q̄a oēs q̄ pro aduer-
 sa parte quicq̄ cōscripsere hoc in principio sua moenia fundare præsu-
 pserūt, qui quū oēs unicū iter agant: siue plures siue unus sit: haud
 multū refert: quū unicūmet cemetū & hic & illi capiant. Verū hac in
 parte saltē (nō fallimur) nō recte senserūt: illic & enī præcipuū funda-
 mētū statuūt: quo xpm̄ originis peccatū nequaq̄ cōtraxisse pb̄t: q̄a
 is uidelicet ab hoīe & muliere minie cōcept⁹ fuit: quæ pars nihil ad
 rē eandē conferre uidetur: uti desuper probatū est & i posterū ostende-
 tur. Mihi uidetur oīs illū sequi uoluisse qui in priō argumēto aber-
 rauit: neq; quantā uim rationis illud haberet cōsiderare curarūt: neq;
 multū illi profecto uel in philosophia præstabat: uel in res generatio-
 nē satis periti dicēdi sūt. Sanct⁹ bernard⁹ epistolā quādā supra rem
 hanc ordine retrogrado in primis cōposuisse uidet. Virginē nāq; ab
 illi⁹ assumptionē exordiū capiēs eandē ad cōceptionē usq; per singulos
 passus sūmis laudibus prosequitur: sed quū illuc peruentū ē: eundē
 uirginis conceptionē absq; peccato fuisse nullo modo arbitratur. Cu-
 ius deniq; auctoris & si sanctitatē sūmo affectu ac deuotione probe-
 mus, argumēta tamen nondum nihil probare uidetur: uerum neq;
 ad propōsitū conuenire recte uideri poterunt. Nam quum ostendere
 uult uirginem ante sui conceptionē gratiā recipere minime potuisse:
 illam prius q̄ esset: sanctificatam esse non posse asserit: neq; in ipsius
 conceptionis instanti diuinum munus illud (quā gratiam sæpe dixi-
 mus) propter peccatū posse recipere censuit: quarum partium nullā
 intelligere nouit, quod faciliter demonstrabitur. Iam quippe nos
 ipsi uirginem prius q̄ ea esset: sanctificatam fuisse minime tenemus:
 quāuis multum ante temporis priuilegiū illud exemptionis sibi ero-
 gatū esset: quo antea q̄ uēiret præseruaretur. Neq; originale pecca-
 tum ipsum prius q̄ simus accedere potest: neq; adhuc post aliquot
 dies ab ipsius sœminis emissionē superuenit: tunc saltem ab infanti-
 bus abstinere: quantū sperma quo ipsi constare debent: coagulandi ac
 se in carnē transmūtandi cursum in utero peragit, per quod quidem
 spacium quum nondum animam ratione præditam nascituri infan-
 tes possideant: ipsi prius q̄ peccatum intromittatur: queunt sancti-
 ficari, qui & si in existentia consistant: a peccato nequaquā maculati

sunt. Verū quū illud dicere q̄ sp̄iam uellet. noxiā illic uolutā euenire:
 cū ipsomet sēmine a progenitorib⁹ emisso id falsū esse aperte cōstat.
 Postq̄ baptizatur si q̄ de nullū originis crimē nobis supesse. nefas eēt
 dicere, quod in hābreis etiā p̄ circūcisionē penit⁹ expiabat. uerū tunc
 culpa hāc euenit quū diuinā aīa illa mortali corpori adiungit. Se-
 cūdo prāterea i loco beat⁹ bernard⁹ ipse dū quonā pacto beatā uirginē
 in ipsi⁹ generatiōis instatū p̄ peccatū scificari nō posse ostēderet: deti-
 net. Scire uell⁹ q̄b⁹ argumētis p̄baret: ut mai⁹ roboris peccatū hēret q̄
 ille ineffabilis a uicōprāhēsibilis sanct⁹ sp̄s quo i ipsā uirginē prāue-
 ret: q̄d q̄dē incouēiēs nō parū rationē ipsā expugnare (imō fūdit⁹ dele-
 re) uideret. Is tamē suū interu fundare excogitat existimās: nūdū i ipsā
 illū scīssimū spiratū amorē inesse: quia quum saluaret⁹ ab angelo spi-
 rit⁹ sanct⁹ supueniet i te dictū sibi (ē. hēm⁹ tamē nōnullis in locis: spi-
 ritū sanctū affuisse: a q̄b⁹ et quātū ad sui p̄sonā discessisse: quīs iuxta
 diuinitatē is ubiq̄ fuisse: Tenet itidē ecclesia diuinū ipsum sp̄m qua-
 ter quiescē ad dominā nostrā uenisse: ueluti in ipsi⁹ cōceptiōis in-
 utero: matris scificatiōe: in xp̄i incarnatiōe: in uirginis partu: in aposto-
 loꝝ cōgregatiōe: & i ipsi⁹ uirginis demū uel assūptiōe: uel in huiusce-
 uitae meta (si dicere mauis) Vnde clare itū etib⁹ liq̄do cōstat: recte uir-
 gini ab angelo sp̄s sanct⁹ supueniet i te dici potuisse: quīs in ipsi⁹ cōce-
 ptiōe p̄sonaliter adesset: imo tūc ab eodē diuino nūcio ipsa pleā gra-
 tia uocata ē: cui domin⁹ tecū ē: angel⁹ de prāsentī locut⁹ applicuit: quā-
 ob rē futurā gratiā per ipsi⁹ almi sp̄it⁹ aduētum illi uētūram fore: ne
 quāq̄ credēdū ē: quāq̄ in dignissimis & magni misterii opibus de⁹ al-
 mū sp̄m demittebat: uti in xp̄i baptismo fecit: in quo nullā tamē iper-
 fectionē inesse dicere sine mortifero scelere possum⁹. Ver⁹ sanctū sp̄m
 propterea illic affuisse dicēdū ē: q̄a in huiusmodi opib⁹ ipsū interesse:
 maxie cōuenit. Ii deinde q̄ sub hac catholica religiōe pugnam⁹: eā-
 dē aut similit̄ habitatē: quā Adā habuit (quātū ad peccatū & purita-
 tē) hēm⁹. In p̄ncipio siquidē post ipsū Adā de limo terrae cōditū: neq̄
 satis amplas prārogatiuas p̄n⁹ q̄ aiat⁹ esset: hēbat: q̄ q̄dē cōditiōe mē-
 bra nostra anteq̄ rationalē aīam recipiāt: cōsistūt. Deinde attamē ma-
 gna cū ipsi⁹ nostris parētib⁹ discrimina sortiri solem⁹: illi nāq̄ igēti
 puritate atq̄ excellentia prāditū quum aīas recepissent facti sunt: At
 nos contra eo tunc maculati sumus, qui per baptismum tamen ad
 innocentiam puritatemq̄ (uti primi protoplauisti per morulam illam
 extitere) restituumur. Sed hac prāterea originis macula depulsa nūq̄
 q̄ ea hominem repeterē potest: quanq̄ ingentes errores is cōmittat:

u u

197
 quā quippe ob causā nullā is noxiam sēmini quo soboles gignit debet i
 partiri pot. Vex nūc obligatio i singulis euēit: quū rationalis aīa ipsa i
 corpore recipit. Adducūt demū q̄ aduersā ptē sectant̄ tres quātuor
 ue auctores: q̄ xpi carnē i uirgīe maculatā fuisse (utristi asserūt) scrip
 sere. quorū auctoz noīa silere nō placet: illis & enī ea sunt: Iohānes gri
 sothom. Vgo de scō uictore. Petr⁹ lōbard⁹: nā nō parū ad rē niam cō
 probādā, illud satisfacere arbitraur: quū ipsi affirmēt: christi carnē si
 mul cū illa uirginis i generatiōis momēto affuisse. Vnde ipossibile re
 stat i ea peccatū ullū ingredi posse: quū ad hūanā redēptionē eā iā destina
 ta eēt: & uelut aliū de mētionē fecim⁹: maior filii error q̄ matri ascribi
 deberet: si seipsū semp ab oī culpa præsēruare neglexisset: quis eotūc
 illi matrē eo modo fuisse dicāus, quo & ad hitudinē: & corporis licen
 tia alias ptinere docuim⁹. Quū dicit deinde si uirgo origiale pecca
 tū nequaq̄ contraxit: eādē a filii sanguīe redimi minie oportere. Hoc
 sane māifestū est: xps nāq̄ nō ut iustos uocaret: sed ut peccatores redi
 meret i hūc mūdū uēisse: apte cōfessus ē. Neq̄ id aliū de neglexit: quū
 sanos nihil medicis idigere: cēsuisset. Iohāne quoq̄ baptistā xpi sāgui
 ne ab hac de qua loqm̄ur macula fuisse redēptū: haud recte dicere pos
 sum⁹: is & enī ante illi⁹ passionē purgat⁹ ab oī crimie fuit. q̄ quū nulla
 captiuitate obligaret̄: nullo pacto redimi poterat: quis per ipsius prae
 ciosissimū xpi sanguīe gloria illi pareret. Quū diues nāq̄ q̄ spīa pro
 prietatē aliquā cōparat: illāq̄ alicui paupe i dōat illū beneficiū alteri
 dare dicim⁹: sed ditē ob id egenū uel e seruitute uel e carcere rediere:
 nequaq̄ fateri licet. Plures nāq̄ pauperes in libertate uidemus: quū
 rerū penuria saepe laborēt, quo qdē in modo scissim⁹ Iohānes extitit: q̄
 & sanctificatus baptizatusq̄ cuiuscūq̄ criminis nexus euasit: illiusq̄
 ambagibus expeditus atq̄ absolutus progrediebatur: Christi tamen
 passionem cum sanguīe opperiebat̄: quib⁹ ad cæli ianuās referādas
 tantū facultas inerat: quū tantā itaq̄ munerū largitatē Iohannes re
 cepisset: dominā nostram redemptam fuisse: nequaq̄ dicere conuenit
 Ea quippe neq̄ aliquo in carcere uel peccati uinculo obligabat̄: sed ob
 id gratis liberata est: ut neq̄ hac neq̄ illa passiōe premeret̄.

G. Ayora. Si singulis opusculi hui⁹ portuunculis (ne conclusiōes
 tam ineptas partes dixerim) successiu⁹ numer⁹ applicandus esset: fa
 stidium lectoribus haud tenue fore credētes ulterius mūstare pot⁹
 (ne tumultuatim intelligas) sed per ordinē in reliquis procedemus.

Si gloriosa uirgo haud maculā cōtraxisset: Christ⁹ nō oīum media
 tor extitisset. Nos attamē ipsū longe præsētati⁹ mediū matri q̄ cæteris

hominib? fuisse dicim? : quia nos non nisi post lapsu redimit. Si uirgo maria absq; peccato fuit xps p ipsa haud equide passus esset: neq; id ambiguu e: quu is illa antepassionem uti matre no aut uti comune persona liberauerit: qui christi passio (uti desup demonstratu e) conueniens oibus fuit: ut illis gloria apiret: quaq; eor; aliqui nondu peccatu herent. Ia & eni neo in illa prioris inocetiae lege saluari pot: & uti in illa certas coditiones seruare oportebat: ut uera gloria adipisci posset: haud aliter sanctioes alias in nostra religione obseruare: necesse e. Cu alia deide noui fantasmatis existimatioe pugna aggredit: Asserit naq; si domina nostra macula nuq; sensit: neq; p sanguine filii uel recociliata uel iustificata fuit. Quis tam ignar? (in huiusce generis rebus uersat?) esse poterit: ut illa prius q de sanguine haberet: & cociliata & sanctificata diuinae amicitiae patris scilicet filiiq; atq; spiritus sancti fuisse dubitet? Vbi arguit praeterea: uirginem maria per baptismu renasci si peccatu non habuisset: nequaquam conuenire. Iam christus & sanctus iohannes quauis sine peccato essent: ut legis praecpta obseruaret: fuerunt baptizati, quod ubi licuit: copiose demonstratu est. Sinistrum ilico & si alteri? generis ad eandem re adducit (delirat eni) Si uirgo maria se absq; ullo peccato fuisse dixisset: merito filio suo heret ingrata. Nunq; eandem huiusmodi uerba fuisse locuta meoriae pditu e: quae quu ab ea dicta pmitteretur: quu uerissima sint: nihil xpi uoluntatem offedisset. Ea deiq; filio ingrata esse nequaquam poterat: cognoscebat equidem manifeste illu ipsu unigenitu summi dei esse: quae qde pars cu oi generis ipsi? uirginis pfectioe huiusmodi uel excessu uel defectu (si dicere cupis) pcul arcebat. Vex; hic patriti? uir (quado sibi non uel turpe uel honestu uedicare non ausus e) se uel iter tyranos uel pueros hoies loq; arbitrabat. Qui uirginem absq; ullo peccato sep fuisse: proere audent: xpi dignitate facinorose uel tollit uel extenuat. Quis ta demes est: q deum uel minore uel iperfectiore propterea esse existimet: quia cuncta quae fecerat boitate sint praedita: neq; ulla usq; is adeo re digna agere pot: ut quidq; a sua bonitate demat: ut portionem illa rei creatae condonet. G. Ayora. Is & eni haud aliter indiuisibilis e: q; ifinit? & i sua plenissima substatia cotetus & pfectione & moderame oib? largitur. Veru hic detieri non licet: sed uirginem uti alias proculdubio demonstratu est: longe maiorib? praerogatiuis esse perornata nunc recesere. Alio in mebro asseritur: Si uirgo maria omni peccato uacaret: pari puritate aequaretur xpo. Eandem illi parem quantu ad parte hanc attinere in comuni uidetur, non demissa sed spectanda uoce canim?: uex; puritas

excellēs illa alia profecto res ē: quæ p accidēs fere saltē i coparatioe uenire cōspicit. Christū nāq; puriorē q; adā esse dicem?: nos et hoies ueluti uterq; sum?: tātæ uero puritatis minie. Illud deide ad hāc rē roborandā experiētia suppetit: quū tres quattuorue annulos aureos i qb? nihil reliquor; metallo; cōmixtū sit capim?: quor; aliqs uel. xxii. uel. xxiiii (quando ita maiores nostri statuere uoluerūt) pfectionis gradū hēre sēnt: reliq; uero ad eādē pfectionē: usq; uēire: accidētia uetere: quos ob id tamē aureos nō esse: isulfū esset affirmare: neq; duo sāguinea aialia æqua magnitudie cōstituta: pfectionē uaria iter se differētia idipsū occultāt: quo discrimie adhuc manēte utrūq; sanguineu cōueniēter dicim?. Eodē quoq; modo de sacratissima uirgīe loqimur: quā absq; originali peccato uti filiū esse: apte affirmam?: q̄uis illi puritate cederet. Si dōina nostra toti? peccati exps fuerat: scā Anna in illi? cōceptioe uirgo fuisset: qđ aliūde diffuse pbatū ē: quonā pacto scilicet matrioniū cessare a deo iperātū nūq; sit: cui? recta cōsuetudine nullū peccatū cōtrahit. Virgīne sine peccato fuisse dicere: a ueritate alienū ē. q; hāc & eni uel huiusmodi garrūt: extra belli leges ob suæ demētiæ licentiā hēri solēt (quā ob rē istiusmodi generis hoies atreguados hispāi appellāt) Virgīne absq; peccato fuisse tenere sacre scripturæ cōtradidicere ē: nulla fama dign? ille dicere ausit. qđ falsissimū ē: sacra nāq; uel eloquia uel monumēta nūq; tale aliquid affirmasse: auditū ē: ut uirgīne uidelicet: cuiuspiā generis crimine maculā usq; eā cōtraxisse affirmarēt. Xpi matrē peccati cōtagionē nūq; sēnisse affirmare: legi est obnixē resistere. Nō min? profecto dei filio saluatoris q; redēptoris nomē cōuenire cōspicit: quā ob rē uirgīne ante lapsum saluā facere iuste dignat? ē. At xpm oīs saluare astruere: ueritati māifeste repugnat: p̄fidos nāq; atq; ifidos saluos minie facit: q̄q; id eor; culpa prouēiat. ue; dū id sit: quouis modo id cōtigat: p̄tē nostrā roborat. At xpm uniuersū eor; redēptorē intelligim?: & q̄a is ut nos saluos faceret: in mūdū uēit: & q̄a mortale gen? absq; ip̄si? ope cælestē reperere patriā nulla cōditioe poterat, neq; aliter qui ip̄si? doctrinā secuti sunt: & ipsa redemptioe idigebāt. ut māifestū tamē nos ante peccatū posse liberari: ostendam? haud hūanū aliquē uel q; errare posset: auctorē ullū sed ifallibile sapientiā illā adducem?: quæ dū nos ad patrē orare doceret: ne nos inducas in tērationem sed libera nos a malo aperta uoce locutus ē. ubi non solum in mala nō incidere: sed nondū ab illis nos tentari diuina patiatur clemētia: supplices Christiani precamur.

Hæc uerba præterea addere: haud icōueniēter nobis apparuit: ut qb? in locis hæc & huiusmodi capitātī tractēt: q; iuestigare uelint: fa

cili? inueniat: imo & opusculū illud hinc conuiciū aptius atq; ipetuo
 si? in modestiā tanq; in acerrimū hostē iuehitur: neq; hoc irritū a no
 bis dictū arbitret: dicim? enī id qd nūdū i Chriſtiana religioe noſtra
 tā horridū execrādūq; peccatū mortale tenem?: q̄tū ab iſtoꝝ nonnullis
 originale in uirgine fuiſſe: ritu poti? q̄ ore proclamātū ē, qua in parte il
 lud iſti agere apparēt: pōderatos pugnos ſcilicet adiucē cōgeſtos atq;
 ſtructos totius corporis incubitu premere: ut macula hæc a longe in
 uirgine uideri poſſit. Aiunt ſiquidem nō ſolum de debito ſed & de fa
 cto mariā peccauifſe: neq; eā peccatū i corpore tātū radicit? ſed & for
 maliter i aīam cōtrauiſſe: aſſeuerāt. Addūt deide imo replicāt: xpī ma
 trē nō ſolū originale peccatū in aīam habuiſſe: ſed illud et formalem
 eſſēdi modū ibidē poſſeſſiſſe, qd hoc tumultu atq; defreato ipetu pce
 dit: qd tā uecors eſſe poterit: ſiue xpīan? ſiue moſaich? ſiue mahume
 tan? is ſit: ut ſcriptoris iſti? iniquitatē diſcernere nequeat: quū tā turpia
 idebite obuiat: quod nūdū illic liceret: quū de ihoēſtis atq; inimicis
 pſonis ageret. Virgini ſe deide cōmēdare delirat: cui? honore uerita
 tē ſcribere dicit: quæres haud aliter de eo itelligēda ē: q̄ crucis ſigna il
 la capi debēt: quæ ab illis tartareis nichromāticis quū demōes iuocāt
 agi ſolēt: qbus & bonitatē ſimulare & facili? decipe queāt. Subiūgit
 demū libellū q̄maxie utile & de uirginis cōceptioe ueriffimū finē fa
 cit. Incipit poſt id auctoꝝ dicta coaceruare (quas iā auctoritates
 ab oib? appellari ſētio) quā ob rē ipſo noīe uti quādoq; licebit. Addu
 cit itaq; duas Ariſtotelis: & aliū quēuis auguſtini nūerū: neq; aliter de
 ſingulis quos adducere uult: facit. neq; inde ſacrā ſcripturā excludit:
 quod tamē nullo i ipſi? loco repit: præter q̄ id quod ab huiusmodi nu
 per iuētis auctoꝝ ſuo arbitratu expōi aſſueſcit. Veluti ſi ſic ē & ſic
 erit (exēpli gratia) neceſſe ē. ſed nō qd litteræ ſacræ dominā noſtrā i pec
 cato originali cōceptā uſq; eſſe dicāt: q̄uis nō parū præſidiū qd uirginis
 libertatē denegāt: illic ſibi iuēire præſumāt: quū totū hūanū gen? in
 adā peccauifſe ab apoſtolo dictū adducāt: uerū is oēs peccauerūt dicit:
 & uti iā pbatū ē: de oib? minie dicit quū ſeipſū extra māiſte dimit
 tat. quonā pacto uerbū id de illis itelligerelicet: quos peccatū ſub ſe
 cōtiuit: uerū quouis pacto qua dēiq; cōſideratioe pauli capiam? uerba
 ea largo modo dicta ſūt: ſi illa præſerti recēſem?: qb? de? ipſe uniuer
 ſim aiantib? uſus ē. dicit e qdē: delebo mortale gen? quod creauī a fa
 cie terræ ab hoīe uſq; ad aīalia & reptilia & uſq; ad cæli uolucres. At
 uerū Noe non ſolum pro ſe filiis atq; nuribus ſed & pro binis ſingu
 larium ſpecierum animalibus: immo & de nonnullis bis ſeptem ſexu

LIBER

differentes secum in archam mittere gratiam apud deū inuenit: qui
 quū tam ampla liberalitate cū tot tantisq; animātib; usus ē: & in lo
 co ubi tā stricte angustiae nos oēs strangulari debuisse: credi par fuit:
 Quis nā dubitare poterit: eundem sui unigeniti matrem ab originali
 peccato non liberare, quū id longe iustius esse māifestet. Immo deus
 ipse nō tam aperte oīs homines peccare debuisse affirmauit: uti quū
 mortale gen⁹ sub undis perdere minatus est. Angelus quoq; quū uir
 ginē salutauerit dixit: ne timeas maria inuenisti enim gratiam apud
 dominū: quo ī passu ea nihil prāter peccatū timere poterat: cui ange
 lus ilico denunciauit illam intrepidam manere debere: ipsam uide
 licet a peccato prāseruatam affirmans: quū gratiam illi apud domi
 nū inuenisse dixisset. At ubi paul⁹ omnes quū causati sum⁹: esse
 sub peccato tam iudaeos q̄ grācos dixisset: epistolam illā ut malignā
 res nonnullos reprāhenderet describebat: tū etiā ut concordia beni
 uolentiāq; gentilib⁹ cum iudeis posset suadere facilius. Harū siquidē
 utraq; pars e stirpis dignitate excellere existimabat: alteram uero tā
 q̄ probrosam aspernabatur. Vt omnes itaq; imbecilles a natura esse
 ostenderet: eosdem peccati uinculo obligari asserbat. Apostolus ta
 men nūdum in peccato sed sub eo nos esse affirmat: unde auctoritas
 hāc nihil nos astrigere uidetur. Iam quippe & si nos sub cælo sum⁹:
 in ipso nequaq; sistimus: neq; adhuc peruersi homines ad tantā subli
 mitatem scandent. Quo quidē in modo hac in re dicendū est: Nā q̄ quis
 peccandi ibecillitate atq; inclinatione subditū sumus: nonnullos ide
 & excipi & reseruari sane constat. Verū quia diuina lex nos ī libertar
 bitrii bilance suspendit: ut bonū malūq; agere possim⁹: intelligimus
 etiam non min⁹ & sub gratia q̄ sub peccato mortales oīs cōcausatos
 esse quia sanctio ipsa quæ nos cōprāhendit: haud dissimiles conditio
 nes fortitur. Obligatio enī hāc eodē modo ad Adā atq; Euā prius q̄
 aberrarēt: ueluti ad nos qui post geniti sum⁹: attinere uidetur: suo tē
 pore attinuit. Illi namq; facultatem atq; aptitudinem quib⁹ peccare
 possent: cū instigāti appetitu qui eos ipsos ad uetitū fructū edendum
 incitabat: plenissime continebāt: prāsertim q̄ Paul⁹ de originali pec
 cato hac in epistola nequaq; loquebat⁹: uerū de actualib⁹ erroribus ma
 nifeste ibidem locutus ē. Talis siquidē hebræorū ac romanorū contro
 uersia erat: quā ob rem illos docere uolebat: ne alii aliorū ibecillitatē
 admirarētur. Et in processu psalmistæ scripturā adducit: in qua & uo
 luptatib⁹ & blasphemis coinquinati homines redarguuntur: dicitur
 namq; ibi oēs declinauerūt: & inutiles facti sunt, quod de illis oib⁹

manifeste intelligitur: qui a uitæ rectitudine emancipati atq; peruen-
si omnino erāt. At nō est qui faciat bonū: non est: usq; ad unū: uerba
ista sane intelligere quim? non est qui faciat bonū usq; uel ad Christi
aduentum uel ad ipsius religionē gratiaue (si dicerem magis optas) Ve-
rū etiam quēpiam perfectū uirū capiamus: quia iam multi prophetae
aliqua bona opera faciebant: & sancta uitam obnixe colere molieba-
tur: sed quia in nondū plenū præsidiū habere: uel ad superos salire:
absq; Christi mentis nequaquā poterant: apparet clare psalmistā ob id
dixisse: non est qui perfectū bonum faciat usq; ad unū.

Per plures demū partes constat: Dauid atq; paulū illos tantū hoc
in loco reprehendisse qui mala suo arbitrariū committēbāt: propter ori-
ginale noxiam namq; nemo de us qui post priores parentes nostros ue-
nit uel execrandus uel redarguendus est: quū huiusmodi culpæ nihil
in nobis sit: quāuis rationi cōueniens apparet: fortem in qua nos eo-
rum nepotes derelicti sumus: conqueri dicim? tamen hoc uniuersim
post primum peccatum fieri debere.

Vt litteralis sensus auctoritatis illi? qua nō est qui faciat bonum
non ē usq; ad unū dicebatur: apertius pateat: quid latinorum nonnulli
de re ipsa sentiant: in mediū adducere placet. Volunt siquidem illi us-
q; ad unū: omnes concludere: quæ res si sono capitur: aures offendere
quoquo modo uidet. Oratio tamen hæc omnes tunc circūuallare ap-
pareret: si omnes enecati usq; ad unū fuerūt: diceretur: quāto magis
quod usq; nō nisi ad metā quādā uel loci uel tēporis uel psonæ intelligi
magna ex parte assuescit: & uti ampliorē alias mentionē fecim?: q; bo-
num aliqd facerēt: semp extitere: quīs nō oīno pfecti essent: quāuis
id ipsū non nisi ante Christi aduētū dicendum sit: materno præterea
sermōe dicere assuetū est: omnes uel saguntini uel mutinēses delecti
usq; ad bruta aialia fuere: qua in parte intelligimus nullū ipsius gē-
tis hominē ab ipsa clade euasisse: sed quouis modo uerba illa intelli-
gantur propheta illic de certa ac discreta generatione locutus est.

Mihi uidetur hos per rationem nequaquā considerare: quid uel
deus uel eius potentia aut bonitas sit: quum eundem astringere atq;
tractare modo infimo uolunt. Quam ad rem hæc uerba uniuersim ad-
ducimus: quia hominū singuli suos parentes atq; filios ab omni ma-
culæ contagione absolutos facerent: si potestātē atq; licentiā ad id
peragendum haberēt: cū quo tamen quispiam admiratur: quoniam pa-
cto deus matri suæ simile beneficiū dare uoluit. At nos longe rectius
atq; facilius id ipsum factum esse existimamus: quū nullus inde na-

LIBER

turæ ordo abrupti uideatur: & accidentia ipsa non omnibus necessa-
 rio euenire manifestum sit: ea & enim neq; certam normā neq; peni-
 tus terminatā habent. At si iuxta naturæ merita loquamur: nullā cu-
 iuspiam speciei naturā ut in aliam transmutetur disrumpi apparebit:
 præter aliquas eiusdem portiones: sed semper atq; cōtinue uel funda-
 mentum uel origo aliqua illius prioris speciei restat: uerum neq; expe-
 rientia neq; ratio id permittit: ut quoduis accidens omnes totaliter
 absq; cuiuspiam exclusione compræhenderet: ob has itaq; ac similes
 causas pars nostra a ualidissima ratione sustineri nitide constat: at ad-
 uersarij argumentis ex rebus accidentibus constructis armati pugna
 fidēter aggrediuntur. Nam secundū creationē & naturæ statuta atq;
 omnium rationē sine peccato esse debueram? Et quis propter inobe-
 dientiam hominibus maledictio superuenerit: id contra propriā natu-
 ram est. Vnde diuinā sanctionē deprauatā propterea haberi: quia non
 nullas personas inde is uel eximere: uel præseruare uoluisset: nequaquā
 licet. Ob eādem quippe causam ipsius naturæ ordo longe rectius ob-
 seruatur. Et quid originale peccatum sit: & quantas qualesq; ui-
 res contineat: aliunde minutim tractare speramus: si tantum uitæ ter-
 minum deus dare mihi sua clementia dignabitur: quāuis hoc in fine
 neminē ob istiusmodi criminis reatum apud iferos relegari dicam?:
 neq; adhuc quum nascimur Adæ similes facti sum?: postq̄ is diuinū
 imperiū trāsgressus est: post id namq; mortalis peccati uiculo obliga-
 tus fuit: at nos in exilium tātum deuenim?: quod baptismatis almo
 lauacro tollere possum?: qui quāuis nequaquā baptizemur: apud iferos
 propter illā priorē culpam nemo usq; condēnat? est. Illud præterea ne-
 quaquā dicere conuenit: tantam in illis nostris prioribus parentib? um-
 inesse: ut toti? humani generis uel saluationē uel cōdemnationē ipsi
 habere credantur: sine ipsis quippe iam & multi gloriā consecuti sūt:
 & alii ob sua nefaria scelera debitas pœnas apud manes persoluūt: un-
 de clare probatur non oēs peccatū necessario ob Adæ culpā cōtrahere
 debuisse: præsertim q̄ plures deus uias habere speculatur: quibus ho-
 mies saluare pōt: nam quis lex nostra uniuersalior cæteris sit: & ma-
 ius atq; ualidius fundamētū possideat: iam nonnullæ psonæ naturæ
 lege absq; baptismo saluatæ sunt: ueluti Noe atq; alii sancti patres.
 Eodem quoq; modo plures circūcisi iuxta scriptæ legis statuta a pœ-
 na uel ab omni periculo prius q̄ Christus ueniret libera i fuere: quis
 ut ueram gloriam consequi possent: illum in hunc mundū uenturū
 opperiebantur immo & in præsentī tempore illi saluabuntur: qui ad

sanctā religionē nostrā uenire cōtendētes uolentesq; ab hac luce prae-
matura atq; impediēte morte migrabūt: quāuis nequāq; baptizent.
Vnde omnes eadem mensura metiri uel idem iter agere cogi: ut diui-
nam gratiam consequantur: minimē dici potest: modo quo nulla domi-
nica consuetudo propterea abrupta est: quia deus illam non uni com-
munem populi multitudinē saluam fecit: Praesertim quum nō dissi-
mili praerogatiua eandem perornare oportuit: si caetera ipsius excellē-
tia supra reliquas personas munera existimemus: quae illi apertissime
concessa sunt. Nimiū equidem illud dissonaret: alienūq; a re ipsa ui-
deretur: si dei matrem & totū humani generis aduocatā & post partū
uirginē maculatā dicere conueniret: quāq; huiusmodi quas ultimas
diximus praerogatiuas a multis q̄ maxime dubitari posse: facile esset:
si eas experientia non satis ualide probauisset: probaretq; neq; id sine
aliquali de causa quum nulli alteri creaturae ulla istius generis priui-
legia concessa sint: uerū sine peccato uenire: neq; noua neq; cōtra na-
turam ipsam res est: Praerogatiua siquē hāc deus ad aē cū coniuge si-
mul dedit. Vnde deum sui matrem minori q̄ priores parentes excellē-
tia praeditam facere nequāq; conuenire uideretur: maxime quum ipsam
aliis multo sublimioribus locis supra eosdem longe praefecit.

Quid & de ifero loco & de ipsi? cruciatib? haud imerito arbitretur.

Caput. xxvi.

q̄ Vñ cōmunis gens uanas & de inferni loco & de poenis quae il-
lic uel dari uel recipi credantur: opiniones habeat. Quid supra
rem ipsam sentiamus: iuxta naturam explicat itur: neq; demōstratio-
nem illam quam deus humano generi circa archanū hoc dare uoluit
reticebimus: in hunc ergo modum exordiemur. Mundū scilicet non
omnes sui partes aequas atq; unius conditionis habere. Aliae equidē
sublimes: subtiles calidaeq; sunt. Ast aliae contra detiores: corpulē-
tā: inferae: humidā atq; frigidā: sed quū deum ubiq; stare dicamus
eundem in caelo praecipue consistere dicimus: quū locus ille & altior
& domini dignitati conuenientior sit. At quāq; gloria illic esset: ubi
is eandem cōmunicare uellet: iam a principio locum unū destinauit:
ad quem omnes humanā animā scādere per naturā appetunt, a quo
quidem situ priuatā aliqualem adhuc anxietatem retinet. illis & enim
portio aliqua suo fini iuxta naturam debito deest quem ipsae cōtinue
proculdubio optare experiuntur: & uti benedictio animas in sublimi-
tatem atq; quietem dirigit: turpis uitae maledictionem eas in contra-
rium ad inferiorem scilicet atq; inquietiorem partem iaculati debere

necesse est: & uti diuinitas longe altior cæteris rebus est: creaturæ quæ
 illi magis approximant: maiori beatitudine fruuntur. Quam ob rem
 luciferum (quando sic spiritum illum prauum per oppositum nominare
 libuit) remotior undiq; a cælo & inferiori terræ loco coniunctum esse
 debere: manifestum est. At cæteri spiritus qui maiori peccatorum grauedi
 ne prementur gradatim ipsi centro proximi erunt: poenamq; e contra
 rio modo quæ gloria datur: recipient. In beata uita namq; neq; animas
 igne calefieri uel alio infrigidari elemento uel sole illuminari: uel ci
 bis materialibus aut uesci aut sustineri dicimus: uerum una inenarrabili di
 uina uisione: quæ ea omnia quæ a quouis optantur intellectu continet: at
 que amplectitur: maximo cum oblectamur etiam frui illis speculamur: quæ
 etiam partes eidem excogitanti intellectui fautrices undiq; neq; ullæ
 unquam aduersæ occurrunt. Eodem quoque modo inferni loci poenæ non il
 lius generis sunt: ueluti a nonnullis differuntur. Spiritus quidem a
 materia separatus a nullo corpore uel detineri uel torqueri potest: quæ
 ob comertium quod cum corpore habuerit: fastidietur. Anima quippe
 non aliter ingentia moenia quam tenuissima uel aeris uel bombicini uela
 mina transit, quod apte experimur: rationalis animæ namque potētis
 in multorum corporum spissorum transgressionem utimur: quæ a nullo eo
 rum uel impediuntur uel occupantur: neque nostra quæuis & humani cor
 poris actus & secum maxime coniuncta sit: unquam uulnera quæ membris
 infliguntur: recipit. Verum doloris illius uel representationem uel
 imaginem (si dicere malueris) qua affligitur: concipit. At quæuis corpo
 ra & sana sint: & uoluptatibus plene fruuntur: animæ illis infertæ non
 plenum in hoc orbe gaudium inueniunt. Si in membris demum co
 mercium: quod locum præstantior in hoc sæculo illis est: quum coniuncta ad
 utranque partem beandam sint: quanto ipsæ animæ tunc minus conten
 tæ & longe magis afflictæ erunt: quam a corpore unde immensam sibi
 gloriam comparare existimabant: separentur: si se in abissum inter acer
 rimos ac truces hostes deportari ac relegari uideant, unde illis mæro
 rem poenam & cruciatum admirabilem euenire necesse est: immo tunc
 maxime quum & redemptionis spe priuantur. Quum existimant enim cru
 ciatus illos sine carere: & uoluptates ob quas illic relegantur: mentiuer
 sant: nullam ad partem damnatus intellectus diuertere potest: ubi con
 trarium sui siue frigoris siue caloris, siue siccitatis siue humiditatis siue alte
 rius generis excessus defectusue non inueniat, occurrit quoque illi undi
 que relegatio illa in tam horrido loco, ueræ gloriæ carentia etiam ei re
 præsentatur: & priuatio tanti conspectus creatoris uel delicti sui uisionis.

semper cum maxio danati hois nocere iustat ad quæ tãta tamq; ito-
 leranda atq; horrida mala conspectus atq; cometerum illius horridi
 squalentisq; satanz accedit. At ultra illius loci feditate formidinetq;
 atq; alia istius generis non solu quæ dixim? sed & q; plurima misera
 interesse mala: super infligi adhuc innumerabiles substantiales pœnas
 minime dubitandum est; quæ an imensæ sint: tu ipse diuidica; qui
 corruptio illic interesse nequeat: & grauedo absq; ullo temperato me-
 dio semp; insistat: atq; opprimat. De illis demũ mentione faciem?
 qui uel per ætatis imperfectione uel ob aliam sufficiente ignorantia
 quæ non propter sui culpam causetur: nondũ bonũ a malo determi-
 nare potuerunt: quæ ob re ipsi? ab hac luce migratis nunquã pœna
 aperta erit. At loc? huiusmodi ad quæ istius generis homines (qui in-
 nocentes sine baptisate cõmuni nomine dicuntur) post obitũ eunt:
 limbus appellatur. qui quidẽ homines quum peccati causa non exti-
 terint: neq; a gratia per sacri baptisatis lauacru remedari sint: illic i
 chaos absq; gloriæ & pœnæ & opacitatis & luminis clara determina-
 tione semp; detinentur: neq; huiusmodi uel claritudo uel tenebra pro-
 luce corporea sed pro spirituali intelligitur. Animabus equidem nul-
 la inter noctem diemq; differentia est: quanq; post ultimã atq; uniuersa-
 sam resurrectione u quibus pœnæ decretæ erunt: eas & in anima & in
 corpore sentient: imo & dolores longe auctiores erunt. Animæ eteni-
 tanq; separatæ & intelligent & uerabuntur: & corporis afflictiones in
 ipsa redundabũt. quo quidem in tẽpore & spiritales & corporeas pœ-
 nas apud inferos dari manifeste constat: unde & suspiria & gemitus
 & lachrymæ & stridores sentiri poterũt. At animas separatæ neq; ui-
 dere neq; ulla ex parte sentire possumus: quum neq; tactum neq; or-
 gana neq; materiam aliquã possideant: in quibus ipsæ uel sentiri uel
 sensuum munerib? fungi possint: non q; illæ uel loci breuitate astrin-
 gantur: uel diffusionẽ uagentur. uerũ quodã pondere oppressæ cælũ
 scandere prohibentur: quæ quanto magis ac turpiter onerantur: tãto
 magis defiguntur in imũ, quæ quidẽ res inter maiorem minoremq;
 pœnam mensura est. Illud attamen uerum est: animas in hunc mun-
 dum defatigari: dũmodo terrestrem paradisum (nomen iam cõmune
 latinis) nequaq; inhabitent. illic nãq; quantis non plena gloria sit: &
 sufficiens quies & rerum optatarũ sedatio est. Nam uti angelorũ rui-
 na nihil a cœlestis mansionis gloria minuit: uerum ipsi maledictione
 coacti in abissum descenderunt. At quum quispiam cælum scãdit &
 beatitudinem illic uti in principio erat: inuenit: & illa postq; adest:

frui potest. Neq; aliter de Adam dicendū est: qui ob propriā culpā in
 exiliū missus ē: non autem propterea locus ille quidpiam amisit: sed
 in sua prima prerogatiua relictus ē, quo fit ut quū quispiā ad ipsum
 per gratiā rediret: eodem uti posset: ueluti nos omnes fecissemus: si
 nostri primi parētes nō peccauissent. Nam si locus ille per tot stadios
 ut nōnulli dicunt: in aere suspenderetur: non recte terrestris diceret,
 quo nomine ipsum appellari crebro sentimus: neq; humana corpora
 naturali uia in ipso sustineri possent: neq; animæ ibi retentæ: uti i ce-
 tro terræ summeris: ob maiore ipsius elementi disparitate affligeren-
 tur. Quū de anima iam tractauerimus: quonā pacto illius substa-
 tia sese habeat: dicere cōuenit, qua in re planis exemplis utemur: ut
 ea pluribus patere queat. in plantis nāq; & eibis exordiu assuemus:
 eorū siquidem puriore subtilioreq; partem substantiam nominare so-
 lem? quis ea haud sine materia restet: uerū uel fauor uel uigor quos
 in corporibus ponunt: palpabilis materia nequāq; sunt: quanq; ab illa
 causentur. Partem hanc tamen derelinqui & ad ipsa animalia quæ se-
 sus sortiuntur: deuenire decet, in quibus & clarior & uersimilior no-
 ticia ad propositū nostrū dari potest. membra hominis omnibus & ui-
 sibilia sunt: & tactu manifeste apprehēduntur: uerū uitales spiritus
 qui illis ipsis inserti atq; coniuncti sunt: intraq; includuntur: nullo pa-
 cto a nobis uideri queūt, q; subtiliorem adhuc partem aliam & absq;
 corpore & sine omni illius habitudie quæ nullo modo etiā sentiri po-
 test: adgenerant. Quanq; nihil cōmuni? experiamur: q; substantiā illā
 quam uim cōmuni nomine dicimus: neq; ea ipsa pedes manusue ne-
 q; caput habere intelligitur: quanq; certam magnitudinis mensuram
 ad corporis usum regimenq; accommodatam illā sorti cognoscam?
 At quū quispiā nos ipsam uel tangere uel alio apprehendere sensu di-
 ceret: uentatem profecto offenderet: quis illius actiones & uideamus
 & determiemus: nam quū alius manū nostram astringit sua: iam ni-
 hil aliud præter materiale membrū quod uidemus: ibidem sentire so-
 lemus: uerū ratio atq; experientia nobis ostendunt: an illud uel ma-
 gnam uel debile uim possideat: quanq; non semper ab ipsius corporis
 magnitudine iudicium sumant: uerū iuxta illius proprietatem sæpe
 diiudicat: & uti disparitatem tum in perfectione tum in corruptione
 materis uidemus: haud aliter inter ipsas substantias fieri intelligē-
 dum est. Lactuca namq; quanq; in plantarū genere contineatur: eadē
 breuiore uitæ terminū pro sorti manifestum est, quo quidē in mu-
 nere pirum ipsum taxo cedere nemo ambigit. Canem quoq; homo ui-

uendo superat. At flegmatica corpora a colentis uita longitudine fu-
 perari aperte conspicimus: ipsa quoq; elemetorū corpora disparem bo-
 nitate sanitateq; sortiri manifestū est, quæ nullo pacto caelestibus
 corporibus in bonitate materiae posse æquiparari omnes cum ratione
 fatentur quum elementa ipsa interrumpi abinuicem sentiuntur: & cae-
 lum planetæq; eandem uim conseruationeq; obseruent. Et quis oēs
 materies aliqualem perfectionem bonitatemq; habeant: earūdem di-
 gnitatem portionem substantiam dicimus, quæ operationes dispoit.
 lam & enim comuni modo loquendi: quū aliquem paruo corpore cō-
 stitutu laudare sentit: eundē quis totus uis sit non multū uel offen-
 dere uel defendi posse respondet. unde uim ipsam corporali materie
 longe præponi manifestatur. Neq; aliter q; de corporib; diximus: de
 ipsis substantis agendum erit. Nam uti rationalis anima fundame-
 tum ab omniū principio sibi concessum absq; omni alio uel acciden-
 ti uel corporis fauore habet: dissolui & in nihilum reddi nequaq; po-
 test. uerum sensibilis anima e contra cogitur: quæ quia mēbroꝝ robo-
 re atq; ui generatur: illis deficientibus eandē corrumpi atq; euanesce-
 re necesse est: artub; siquidē atq; uitalibus spiritib; (quādo sic eos
 medicis appellari placuit) morētibus: anima hæc in nihilū redigit,
 eorum nāq; habilitate creata est: & uti uirium clarā cognitionē p ip-
 saꝝ effect; (quāq; ipsas nequaq; uideamus) possidemus, eodem quo-
 q; modo animas cum suis potētis atq; angelos cognoscimus immo
 & tantum hoc itinere scandere possumus, ut ad ipsam diuinitatē e bo-
 no ad perfectissimū ascendentes deueniam;: nō propterea easdem
 quas diximus naturas corpora uel materiem aliquam sortiri necesse
 est. At quū quispiam illud interroget quonam pacto scilicet hæc iter
 se cognosci atq; conuersari queant: hoc munere profecto suo splendo-
 re: potentia: atq; uiuacitate facillime fungunt: ueluti uires alioꝝ mē-
 broꝝ circa alia facere assuescunt: quæ quāuis ad extra oculis nequaq;
 pateant: quū easdem coniungere uel opponere nobis uident: & determi-
 nantur & cognoscuntur adinuicem.

q Via aliis in capitibus deum cuncta bona esse dicimus: illud
 nunc discutere licet: quia talia in primordiis & originē con-
 ditione illa fuisse constet: an eorū peruersus usus tantū argenti possit
 ut excellentiā ab origine illis tributam æquiperet & cui eorū uel sine
 uel cōstituentis intētionē de paritate certare queat. At quū pessimis
 hominibus pro contraria parte non nasci utilius esse asserat: nos non
 esse neq; bonū neq; malū habere respondem; Sed esse quū bonū

sic: & non esse nihil contineat: illud huic præstare manifestum est: quum
 id neque bonam neque aduersam partem habebat, quod in prima natura ra-
 tione simplicitate intelligimus. Sed quantum ad ipsos homines spectat:
 nonnulli in mundo sunt: quibus neque adhuc in utero concipi longe co-
 modius fuerat. Nam uti illi qui boni sunt: suum corpus elementis e quibus
 constat: præstatius ad bene actæ uitæ præmia recipienda reddunt:
 eodem quoque modo rationalis anima substantiam unde prouenit: per mora-
 les habitus superat. At malus homo pœnæ obnoxius est: a natura & cor-
 poris & animæ naturæ liberæ atque absolutæ erant: qui postquam natus:
 quis turpis & pessimus sit: non tantum ob id nocum erunt in se: quantum
 si is ab esse defuisset. Iam & enim deus ois in bono statu co-
 stituit: quo fit: ut quam nonnullus perversus sit: nunquam creatoris opus
 non fuisse bonum agere potest: præsertim quum illi qui iniqui redduntur
 non nisi per accidens & particulatim fiant. Quia ob rem non tanta de-
 aduersitas quantum a naturæ defectione oriri potest: quæ omnia ratio-
 ni conuenientia possidet: nam quum creaturæ cuiuspiam esse tolleretur: idem
 defectus in natura fieret: eademque substantia illi deesset: atque uniuersa
 falsis iniuria fieret. Verum quid de plurimis censendum erit: qui
 quum per uoluptates prouidentur: a deo si condemari debent: conquere-
 runt: quem uis uerbis scædo ritu increpare præsumunt: quia & enim
 ob rem illos ad unum finem fecit: & eos postea uel aliunde obligauit: uel
 eos ad infernum diuertere permisit: qua in re magnam contumeliam
 ab omnium conditore sibi inferri dicunt. At uero cum brutorum ani-
 malium corporibus animas quoque interire bene concedunt: neque eas
 ullam unquam gloriam recipere debere concedunt: sed quum quæ tenuis diffe-
 rentia inter homines & ipsa pecora est: animaduertent: si illius sum-
 mi dei excellentia ad hominum paruitatem consideraret: non magis iniu-
 rari quam pecudes uideremur: quum deus nos coacte ad cælum porta-
 ret: Immo illi etiam in hoc longe magis tenemur: quia nos & præ-
 stantiores & nobiliores sponte & absque ulla obligatione fecerit. Inter
 reliquas & gratias libertatem illam pro maxima (quum ue-
 re sit) mortali in genere dedit: quæ & hilaris & delectabilis creaturis
 omnibus est: sine qua miser & mœsti efficiuntur. Quum deus itaque ul-
 tra pietatem nostram conditionem meliorem reliquit: uiam in qua & mæteri & pfe-
 ctiores nos potuisset: nobis dedit: haud recte conqueri possumus:
 quod re nunc supra natiuitatem augeri quum? Et quum nos ipsi post omnia
 hæc beneficia recepta a nostris actionibus pessimi reddimur: a nemi-
 ne præterquam a nobis cum ratione conqueri debemus: quo quidem in

neque tantum exemplū capiemus, qui ut probe morigeratos filios
 educere maxima ope molitur: & illos ætate iam integra constitutos
 eo modo opibus ditant: ut sustineri queant: eosq; a multo amore circu-
 plexos quire uita discedunt: relinquunt. Verū si inde posteritas dege-
 nerat: & in perit: ei parentes non recte ob id redarguuntur: sed eorū
 optima facta in filiorū dedecus recensere iuuat.

Quid inclinationis nomen uere importet. Caput. xviij.

Am uniuersū nomē hoc inclinationis habetur: ut quonā pacto
 id intelligere debeam? ab soluere placeat. Illudq; in primis ani-
 maduertendū est: an nomē ipsum scilicet iuxta eas partes quas nobis
 ab ortu natura sancta est: uel secundū eas quas mortales per actionū
 frequentiam acquirunt: uel per illas quæ repentino casu accidit: intelli-
 gendū sit. Neq; supra diffinitionē quæ huic nomini dari solet: ambi-
 gimus; ea & enim nullo pacto recta est: quū suas uires multū excedat:
 ad ea nāq; omnia quæ appetitur: placent: mortales inclinatos esse asse-
 rit: quibus illa ipsi ob aliquam ægritudinis causam appetant: qua eodē
 instanti uexentur. At nos ut ambiguitatē hanc uitemus: secundum
 ipsius naturæ institutionē loquemur. Inclinationē equidem ueram
 affectum atq; appetitū ipsius animæ atq; corpori tributas esse intelli-
 gimus: quas utraq; pars necessario & exoptat & appetit, sine quibus nul-
 lo modo sustineri queunt: tali nāq; affectione atq; spe coniuncta sunt.
 uerū harū partū utraq; affectū iuxta naturā unde procedit: i sequitur.
 Aiam & enī tantū augeri præesse atq; excellere corpori uel id supra ip-
 sã dōinare dicimus: quāto nobis uel huic uel illi parti p accidētia faue-
 re placet. Sed caro in suo regno cōmorans plura suæ factioni fauētia
 iuenit: uti aia si i cælo esset hēret. harū partū quippe singulæ quæ a suo
 proprio loco diuiduntur: imbecilliores reddi assuescunt. Necessariam
 itaq; corporis inclinationē illā esse apte scimus: cibos uidelicet: sōnum
 aliaq; ad uitā ipsius opportūa appetere: & sui similia procreare. At aia
 cōtra ut finē ad quē creata fuit (q; gloria ē) repetat & sint: & stiulat, q;
 quidē gemini affectus duplicē uiam nobis apertūt: quæ altera nos
 bonū admōet: altera autē ad malū inuitat. Sed uis duabus partibus dereli-
 ctis ceteræ artes accidētiales hominibus sūt: quū neq; ab illis procrea-
 mur: neq; ad ipsas repetendas educati simus, quam quidē obrem. ita
 singula alterius generis officia eligere poterimus: uti nobis deliberare
 placebit: nō autē quā id agere coacti simus, quæ quæ res hoc modo sanē
 expiri poterit. Si in altera capsula aurū in altera uero ferrū cōdimus: easq;
 nonnullis psonis ut quā malint: eligant: obucimus, quibus eadem met-
 diuisa metalla illic contegi dicemus, non minus profecto hanc q; illā

eligere ipsis ignaris accidet: quavis & iuxta preciositatem
 tum a nobis obseruari solitum: omnes aurum potius q̄ ferum
 tamus. Unde ab occultatione mortales iuxta suam intrinsecam
 tem eligere nescire: aperte colligitur. Quum omnia deniq; futura no-
 bis abscondita sint: & qd ab illis succedet non clare cognoscamus: nos
 in usdem a natura non cogi aperte constat: quum tanta etiam cum fa-
 cilitate partem quā malimus capimus. Naturalem siquidem inclina-
 tionē nunq; hac uita manēte abolere possumus: quā supra partes has
 ratio ipsa tanq̄ moderamen qd utriusq; impetus frenat: accedit, quæ
 quicquid nobis melius est: & quibus in rebus mortales aptiores sint:
 magna ex parte indicat. Illius equidem officium inter bonum malū
 q; proprium atq; impropriū discernere & quamam uia nobis con-
 uenientior sit ostendere: & nos a contraria retrahere est. Verū homo
 sua utens libertate uti illi placet: disponit. At affectionem hanc circa
 artem causatam quā inclinationem communē (non autem proprio)
 modo appellant: habitus quidam est: quem per consuetudinem a te-
 neris annis adgeneramus illis partibus per quas uersati sumus inha-
 rentes: siue nos eadem officia exercuerim: siue a nostris maiorib; uel
 ab iis quib; amore cōiuncti sumus: frequentata sint. At quanquā pro-
 cedente tempore res quas semus: affectione prosequamur: non semp
 sponte discimus: quādo quippe id agere cogimur. Hac namq; in parte
 non magnum inter ratione prædita & illius expertia animalia discri-
 men est. Neq; illud tamen negare licet: nos ministeriis fauorem iuxta
 aptitudinē nobis a natura tributā uel dare uel denegare solere, nemo
 & enim magis aliqua in arte est: q̄ in ipsa alteri præstat: neq; rei istius
 probatio longe abest: si quispiā namq; uel in una uel in plurib; rebus
 sufficientiā aut haberet: aut esset adeptus: si eūdem reliqui anteirent:
 quis illi nihil tolleretur: & ignaris & ipotentibus is cōparand; esset,
 quo fieret: ut ille ipse affectū illū: quem in illismet reb; obseruabat: de-
 sereret, quē illic facile transferret: ubi ipse excelleret: quis negotii ip-
 sius subiectū deterius esset. Duas demum mortales aptitudines
 possidere dicim;: quarū alterā agendi: alterā uero discendi officii sorti-
 ri exprimur, quæ in eodēmet subiecto sæpe discrepare experiuntur: q̄q;
 per affectū sese adinuicē iuuent: ueluti quū intellect; uel ipsi; rationis
 discursus (si partē hanc magis existimare uelis) arte quā exercere uolu-
 m;: bene cōprehēdit: tūc corporis habilitas ut id qd p ipsā intellectu
 nē ad mēoriā adductū ē: cōficiat: maxime nititur. Eodē quoq; modo
 quum quidpiā cū præstantia ab ipso corpore conficit: ratio diligēter

attendit: dum quæna causa sit: determinet: ob quæ minora membra
 & alia in partibus imbecilliora iudicata maiora: uariis in rebus sæpe
 præsent. quod quide in modo & discendi & agendi habilitates coadiu-
 uari uidentur: quanq̄ de super facultates easde differetes esse statueri-
 mus: Nam uti agendi artes q̄ plurimæ sunt: plurimam eboru dissimi-
 litudinē appetit: ut recte singulae perficiantur: nõ equide qui sudem
 prospere eiciunt: eos breue ac leue missile multum iaculari debere intel-
 ligimus: illud enim a cubiti nodo deorsum: hoc uero eorsum uim possi-
 dere desiderat: Neq̄ illum qui in istis duabus partibus præstat: magnū
 subleuare pondus manu posse cõpertū est: neq̄ æqua ipsius manus ap-
 præhensionē facta nimium astringere: experitur: Neq̄ aliter per cætera
 corporis membra discurrere potuissē: nisi loquacitatis timor habenas
 stringeret. At in ipsa discendi facultate: per hanc intellectuū uarietate
 discurrere non recte dicere possumus: singuli enim hoies a singulis
 intellectibus comitati sūt: quibus haud aliter utimur: q̄ qui nimium in
 manibus roboris possideret: qui omnia quæ illius impulsu fieri de-
 berent: optime perageret: in quibus reliquis inferioribus præstaret:
 quantum alius in locis ipsum illi uiribus uincerent. Quam intellectus:
 itaq̄ una sola potentia est: quando nos ipsum aptari uolumus: non
 minus ad graues q̄ ad leues artes discedas idoneus atq̄ apertus sit:
 qui quantum ad earundem appræhensionem pertinet: tenuem inter
 has & illas differentiã facit. At uerū in modo quo ipsas uel insequi-
 mur: uel cõseruamus. In hac ampliore dissimilitudinē sentimus. Ma-
 gnā & emulsiuam. In illa uero disparitate appetunt: ueluti uas ali-
 quod ad liquorem aliquem uel uinum bene conditum: qd̄ ad reliquos
 etiam continēdos aptū est: uerū sæpe euenit: ut qui celerius cõ-
 cipit: minore tempore cõseruet: Immo & illud qd̄ iuxta cuiuspiã li-
 quoris naturam melius peractū est: eundē recte cõseruare assuescit.

G. AYORAE CORDVBENSIS AD ELISABETH HISPANIA
RVM REGINAM OPTIME MERITAM IN LIBRVM
PETRI MONTIS PHILOSOPHI DE DIGNOSCENDIS
HOMINIBVS PROHOEMIVM.

Ti si ante hac non parum & aduersis flatibus & cimbæ meae
imbecillitate in nostra interpretandi nauigatione laborauerim?
nunc ea pene quassata longe magis & æstuosa mat
re ascendere & resides undas secare cogimur: ubi si illa tu
rerum magnitudine tum nouitate minus nite atq; solute decurrerem
tuum erit præclarissima regina me xxxi. anno natum procul a patria
morantem egentemq; tironem potius q̄ scriptorem defendere. in cæsto
siquid è animo: corpore lasso fessoque dū minus mediam mei fortuna
considero: & incertos uenturarum rerum exitus metior: libros hos non
sine magno animi in cærore edere potius q̄ recte cõuenterere me fors coe
git. In eis & enim interpretandis parum amplius profecto temporis
exposui: q̄ ad idem opus satis celeri calamo transcribendum necesse ha
buisset: cuius siquidem magnitudo ac difficultas an maiora spacia
ad rectam suam (ne elegantem dixerim) conuersionem exegerint: & tibi
& doctis hominibus haud perdifficile erit iudicare. Neq; ob hanc cau
sam mea celeritate ista eam gloriam petere uelle existimes: quæ maio
res loquendi maiestate consecuta est. Sed ut mihi facilius indulgeat
tur: illam a me cõmemorata esse cognoscas.

P. MONTIS PHILOSOPHI IN V. LIBRVM DE DIGNO
SCENDIS HOMINIBVS AD ILLUSTRSSIMVM. IO.
HISPANIAE PRINCIPEM PRAEFATIO INTERPRETE
G. AYORAE CORDVBENSI.

In præcedentibus libris materiam satis honestam tracta
uim? At in successu forte a nonnullis increpabimur:
quum ea quæ restant: non multum ad ipsarum aiarum meritum
uel spectare uel iuuare uideatur: quis nostra intentio ut
ipsæ usq; quæq; iuuentur: semper sit, quæ equidem ob causam
aliquam tantum exercitia irromittentur: per quæ corpora ipsa exercitata a fla
gitiis uitiumq; abstineant: & illa inconuenientia e quibus errores sæpius
oriuntur: uentent. Non nos equidem iaculari: luctari: uel iustam pu
gnam exercere in se meritorium esse asserimus. uerum hæc atq; huius
modi satis sufficientiæ possident: si dum in rebus ipsis præsternus pec
cata quæ animum obnubilant: & corpus absumunt: uitamus: & uol
uptates e quibus ea nascuntur: effugimus, quapp illud ab exordio oib?

notum facim? neminem uel malignū uel uoluptuosum diutina gau-
dere uictoria posse. Satis & enim expugnantur qui per factionem iter
suū corpus atq; animam civili bello uastantur, quo fit: ut a seipsis
facile uincantur, qd̄ longe tamen facili? euenit: quū externus hostis ac-
cedit. Neq; illud deniq; reticere licet libros hos quos in calce colloca-
uim? a nobis pri? fuisse cōscriptos: aliter & enī huiusmodi materiam a
me nunc edi satis dubitarem.

In hoc itaq; quinto libro
quonā pacto uires atq; uersutia (quas hispani magnas comuni noie
dicunt) exerceri debeant: agitur. Quāq; mod? in ipsis intelligedis ut e-
disq; in tertio uolumine q̄ maxime contineatur. Is & enim qui sui atq;
hostiū qualitates ignorat: dāna facile eueniūt. Natura naq; plures ha-
bilitate pares cōstituit: quo fieret ut si ab ea tātu praesidia opperret:

q̄ a contrariis accidentib? reōtiores essent: s̄pius uinceret: tum etiā
quia naturalis agilitas s̄pe artibus subiicitur easdē scire iuuat, qb?
tamen iuxta utilitatē quā nobis afferunt: uti debemus: quā quidem
norma pro minus nocua certe (quū sit) habendā est, quā namq; sem-
per bona futura erunt: haud mortalibus notum est, apud quos ni-
hil perfectum est. Si id quidem esset: nihil nobis nocere posset. Immo
neq; ullū tam friuolū atq; inutile stratagema est: quin aliquādo uel
casu uel aliquo infurtiō iuuare nō queat: at uerō quū rerū successus
hominib? incerti sint, eas partes merito insequi debem? quā magna
ex parte & iuuare: & aduersitatem arcere assuecūt.

Et ob quā causam primus locus iter ipsas corporis actiōes palæ-
stræ detur: & q̄s mod? per ipsā obseruari debeat. Particula prima
a. T palæstræ principium tanq̄ omnium huiusmodi rerū ma-
gistræ atq; præstantiori parti merito dedimus, quam quidē
facultatē duriciem atq; asperitatē illam a maiorib? obseruari solitā
minime intelligas: nos & enim partem hanc temperiem quā a nobis
in successu assignabitur: dicimus, qua auctores maxime circūspectio-
res reddūtur, & si cæteris sua omittam: ego uerō quum aliquid siue
corpus siue animū spectans indagare uoluī: hāc ipsam de qua loquar:
peritiam ducissam optimā secutus sum. Quā quoq; ob rem reliquas
corporis actiones a me comptas ad eandem ipsam facultatem redu-
xi quarū oīum fundamētum non nisi tēperies est: quā alias a nobis
diffinita est: quā ipsius obseruantes & supra se cōsistere efficit: & ni-
hil eos ulla in parte ipetuose cōari sinit: recta quoq; passuū incedere
mēsurā efficit: & lōgū uel breue (uti op? ē) pcutere idicat: nos quoq;
cōtrarias hostiū ptes antecape: & eorū aduetib? aduerso trāite obstare

LIBER

proprie docet: neque eorum propensiores ad periculum partes & quae a nobis fa-
 cilius offendi queant: reticere solita est: nostra quoque ut sese cognoscant:
 recte instruit membra. Quo fit ut ipsa occurrence damna arcere sole-
 ant: neque labore hunc intellectui dimittunt. is & enim ubi ea offendere pos-
 sent: solum dicitur. At de iactu: de cursu: de saltu reliquisque istiusmo-
 di generis rebus? haec uel huiusmodi recte dici minime possunt. in uisde
 nihil & enim siue aduersarii industria calleant: siue illius expertes sint?
 nihil rei nostrae conferunt. Neque eorum uel robur uel imbecillitas nos ma-
 gis minusue impediunt: neque is qui in cursu sese nimium attollit: uel su-
 misse decurrit differentiam nobis affert. si utriusque namque minima pernicitas
 est: nullo nobis eorundem discrimina impedimento adiuuetoue sunt.
 quas quidem conditiones per omnes eas artes obseruari uidemus. per
 concertantium uires simul congregari atque concurrere nequaquam oportet.
 Singuli quippe diuisim: & modo quoque sua quisque libertate uti queat:
 procedunt: quod quidem aperte undique experiri potest. Cui namque dubium
 accidere potest? quod eundem rem hanc intueri uetet: illum uidelicet qui
 ex omni hominum numero praestantorem cursorem deuinceret: illum ipsum
 reliquos mortales cursu superare debere: dummodo is & recte ualeat: &
 illis currendi locus nequaquam permutetur. Neque aliter de iactu censendum
 est: nisi uel missile uel solum uel utrumque uariantur. Qui quidem ordo
 in palaestra nullo modo seruari potest. quod plurimos & enim ualidissimos
 palaestritas consternere: & a nonnullis imbecillitate notandis consterni.
 eidem homini contingit: quod quis is aequa cum utrisque & ualitudine & sa-
 nitate congressus sit. Neque id clam oculis est. Quum luctatur siquidem
 membra membrorum concurrere atque diuersis implicari modis manifestum
 est: quae longe dispares uires sortiri solent: tum propter eorundem di-
 scriminatam corpulentiam maciem: magnitudinem: exiguitatem: imbe-
 cillitatem: robur: tarditatem & celeritatem: immo & quam pares ui-
 res in tota sui mole concertantibus datae sint: quum eae non aequo
 modo in utroque diuiduntur dissimiles actiones inde prodire manife-
 stum est: quam rem late superius demonstraui. Neque illud negligendum
 est: quum uariis in locis apprehensiones fiant: alterius ualidiora mem-
 bra cum alterius imbecillioribus saepe concurrere, quo fit ut illa istis
 uictoriae longe propinquiora sint: quamuis huic & illi corpori aequa
 uis in toto sui uolumine detur. Alia quoque in hac arte non tenuis dif-
 ferentia oritur: in ea enim pluribus uersutis uti artifices possunt:
 quorum singuli illis longe ampliore fidem exhibere assuescunt: ob quas
 maiorem crebrioremque utilitatem consequuntur. At alii uno alii uero altero

anteposito latere ad pugnam expeditiores sunt. Quia ob rem non uul-
 gare cognitione atq; industria cum uirum per omnes artus diuifio-
 ne ut in hac ipsa facultate praestetur: habere per opportunu est: aliter
 equide quadoq; affligat uinci necesse est. At reliqua istius generis
 actiones nonnullor; membroru particulariu habilitate fieri queunt: sed
 facultas haec diuisione per omnes corporis partes appetit. qua ob rem
 nulli in hac arte uel uel atq; industria sufficenti praestare poterit: uerutia
 naq; solum uel robore nonnullos consternere possumus: ueru quu plu-
 res & in uariis regionib; inquirendi essent: nonnulli & robore praestan-
 tes & arte ualidi iuenirentur: quos non tantu summittere difficile est:
 ueru ab us supari poti; sperare liceret. quapropter magis q; uelle in
 palaestra scribedo (qui oporteat) deueniemur: qua in tres partes di-
 uidem; quaru prior quena modu in principio obseruare debeam; co-
 tinebit. Secunda uero: quona pacto corpora constituenda atq; portada
 sint: edocebit. At in postrea uerutias p se singulas iuxta locoru e que-
 bus apprahendim; differentias differem; Neq; quid uniuersim age-
 re deinde coueniat: posteris denegabim;. INTERPRES: Irrita pro-
 fecto cuiusuis alteri; scriptoris in his quae succedere debet partib; pra-
 ter nostra interpretatio esset: quaru noia non solu conuertenda sunt:
 sed res ipsae explicadae & quona modo fiant: differedu sit. Na huiusce
 modi particulae quu nudis hispaor; imo ipsiusmet auctoris noib; ta-
 ctae sint: no solu a doctis hominib; ab usde rebus remotis uerum ab
 ab omni pene hispanor; gente abesse atq; ignorari poterut. At ego si re
 hanc eade coditione praeterire uel nihil uel paru aliis prodesse ratus:
 illam ipsam eo modo dilatare atq; depingere statui: ut cu teui erudie-
 tis adiuueto totius rei utilitate docti uiri intelligere possint.

q Vum luctationem incipimus: summisse & supra genua aequae
 incuruae inchoandum est. Ad quauis aliam siquidem partem
 ihaerere periculosum est. membra cum simulatione quadam tempera-
 ta non tamen inopinate congregi debet. Vim in pectore unita unde
 singulis laborantib; partib; facili; prouideat: ducere oportet. breues
 passus agere conuenit: & pedum sumitates aliquatulu ad extra rede-
 re debet, quas quidem partes in hoste cum diligentia obseruare de-
 bemus. In paruo siquidem earundem extremitatum discrimine &
 propensitas ad ruina & praesidium contra expugnatione consistere expi-
 tur. ab aduersarior; quoq; impetu nos aliquatulu contineri atq; retrahi
 decet: neq; id unquam minus agendum est ut eorundem affectus quo
 quo modo manifestetur: satis sit. Immo & iis superuenientibus

atq; instantib; non multum lædi possumus: eos & enim qui insequuntur: sua damna magna ex parte inquirere haud uno exemplo comperitum est: quanq; ipsi aduersarius robore præstent. At latus nostru qd alter expugnare contendit: summa celeritate detrahendum est. pro utribus quoq; enitendum est: ut is sua brachia sub nostra haud immitat: præsertim si cum proceritate præstantibus hominibus concertandum sit: qui quanuis tenuem industriam possideant: eorum & proceritas & pondus inferioribus nimium aduersa sunt. Tunc etiam armare & ad extra retrahi debemus: u namq; qui intemperate atq; impetuose concurrunt: a suomet furore ruina puniuntur. G. Ayora.

Quum uero armare ad optium ab hispano sermone uerbum inter reliqua latina a nobis paulo altius insertu sit: quid sub ipso intelligatur: ut lectorib; & auctoris sensus & mei excusatio pateat: explicari decet. Armare & enim tam comue uerbum hispanis est: ut & u qui alios armis induunt: ipsi eosdem armare dicantur: & qui uel retia tendunt: uel insidias alias siue feris siue contra homines ipsos disponunt: atq; collocant: etiam armare dicuntur. At hoc in loco non solum insidias tendere: uerum iis eodem in instanti expositis hostes ut in ipsis incidant: atq; corruant: obnixè compellere: debemus. Hacten; de uerbo: & ad inceptum redeo. Pedes pares ducere: paritatem eni hanc ut ne alter alterum antecedit: dicimus. Manus per controuersiam dare: dextram scilicet dextræ uel sinistram sinistræ coniungere minime decet: inde namq; brachia rumpi queunt: si apprehensa manu præsertim cubitus aduersis artubus supra humerum cum giro imponitur: uel alius etiam modis id ipsum ide fieri potest. Quum ex hac quoq; apprehensione anteri; trahimur tergum nobis capi potest. Sed quum manus nostra modo quo diximus capitur: nos illi alia cum celeritate subuenire debemus. Qd duplici uia fieri potest: uel ea nostra scilicet sua oppriere uel eiusde palmã supra hostis pect; mature iponere: neq; tuc lat; qd ipse cape molit; immobile consistere: sed retro contineri debet: imo & de hac seruitute q documeta nostra recte inspexerint: quis capiat: tur: suam pristina libertatem facile repetere poterit: neq; tuc apprehensum brachium ad nos per rectã lineam reuocare licet: quu & turpe & periculosum esse si alter tunc nos armauerit manifestu sit. Verum pugnos astringere eosq; & per inferiorem locu magna ex parte ad nos conuertere debemus, quo quide obseruato modo & sine labore incedere quimus: & nemo nos inde lædere potest. At uerum quu modo qui superius a nobis detestatus est: proceditur: inuiti teneri saltẽ

iudicamus.

a. Apprehensioe præterea facta ex omnibus fere partibus recte incedendum est: nos scilicet erecti luctari debemus, quum uel per manus exempli gratia uel alternis brachus uel a gagate diploidis superioris parte apprehensa luctatur: uel quum latus aut tergu capim? conditione hanc obseruare nos utilitas docet. per Brachioru equide dimissionem tantu demissius incedere magis iuuat. quum nostru quoq; uel latus uel tergu ab hoste occupatur corpus inclinare debem? Neq; id unq; quum nobis e quibusuis locis armatur omittendu est. & quando nos uel uim immittimus: uel aliquas insidias tendimus: prouitibus erigendu est. At si quum per fronte dimicatur: & nostru caput sub alterius alis deprimatur: tunc erigi & nostros pedes suis coniungere debemus, quod si e contra acciderit hostem nostro pectore cum nimia inclinatione supra nos retrorsum ambulantes opprimemus: immo & uires nostræ supra hostis collum dirigendæ sunt. Supra nos incedendu: neq; ad aliquam partem inclinandu est, qua in re hostes præcipue ut minus decipi possim? uitandi sunt. Aduersariu etiam ubicuq; is ierit consequi iuuat: neq; pars illa unq; petenda est: ad quam ipse nos conducere uel uult: uel nititur. is enim non nisi ut cadamus locu nobis dat, id tamen postq; uterq; concertando apprehensus est: intelligi debet. A longe namq; uel cum armis huius rei obseruatio periculosa est. Sæpe & enim in principio e contra q; optant: periti hostes temptant, quo fit ut qui partem nouere aggressam uel muniunt: uel contrahunt: facilius decipiatur: uti quum aduersum per Sacalignam cõsternere cupimus: quem prius ad nos contrahimus: ut illius repulsa nostru intentu iuuet. Ayora Cor. At Sacaligna uersutia illa ab hispanis dicta e: qua alter pes noster intra sua crura eorum alteru uel per poplite butamue uel sura saltem adunce ad exteriorẽ pedis ipsius parte alligat: quo fit ut homines u q; ab ea apprehedunt uersutia si aduersariorum corporibus recte & cum oportua celeritate oneretur: resupini cadat.

Pedes cum leuitate inniti debent: quum rigidi namq; uel defixi i terra consistunt: nos ut facilius subleuari possimus: reddunt, uti fit quum duo æqua magnitudine prædita corpora gestare molimur, quorum alteri ferrea materies alteri uero non nisi ex penarum uel lanarum uel bombicini alteriusue istius generis rerum congeries sit: e quibus ob hanc eandem differentiã: rigidum illud tum propter duriem tum propter nimiam iucturã sui longe facilius laxiori eleuari experit: cuius solutio ac laxitudo non parum huic rei obstat: quã quidem ob rem & temperate

consistere & manus sine rigore superponere: necesse est: ut quam ipse nos ducere uelit: unde nos ipsum per se uere dimittere possimus: quum obnixa siquidem firmitudine aduersos tenemus non minus nostra q̄ sua apprehensione lædi quimus: immo & manu laxatione haud tenuè præsidium sæpe nobis comparari solet: uim siquidē atq; ordinē alterius ob id interrompimus. At alia maxima nocumeta quum nimium astringimus nobis eueniunt: cito namq; deficere cogimur: & quidnam aggredi moliamur ante aduentū ipsū indicat: neq; que ad locū hostis pergere inclinet ob eandem re cognoscere quimus: tantū quippe ubi uim atq; animū intendimus occupamus: ut plura hostis prius q̄ nos opportuna præsidia paremus consistere queat, quod in hunc modū sane experitur: si alterius siquidem manū altera nostra summopere astringimus: & altera pulsū (ægritudinum indice) inquirim⁹: eundem tunc recte determinare haud satis quimus. Neq; solus omnino tamen lucteris, ab extrēo & enim ad extrēmū omni profus medio neglecto traduci id profecto esset. Nam si aliū quippe contingere in hac facultate negligimus eundē intelligere nequimus. At quū impetuose apprehensionem facere cupimus: si tunc uel pes uel manus defuerit: qualiscunq; tenuis oppugnatio nos expugnare ualet. Pro maiori itaq; securitate dum alii contra nos armant: illud mature agendum est: manū scilicet a loco quē tenem⁹ soluere: eamq; in hostis pectore uti superius ostendimus firmare, hæc & enim sola uersuta contra reliquas sufficit: cæteræ namq; siue ad offensionem siue ad defensionem officium sortiantur: unā uel roborant: uel fortificant partem: & quāplures alias præsidia nudas deserunt.

r Otationib⁹ sæpius q̄ cæteris istius artis uersutis & maiori cū securitate uti possumus: immo & ex undiq; reliquæ uero non nisi in determinata parte fieri possunt. G. Ayora. Rotationē uero: uersutam illam esse dicimus: uel magnam (si cōmuni hispanorū nomie eandem appellare malueris) quæ hoc modo fieri solita est: altero scilicet pede nostro pene iter suos cōstituto altero præterea hostis crus unū obuiatur, cuius dominū brachia nostra supra eundē obstantē pedem usq; ad ruinam cum ingēti undatioe deportant. Pedes medio quodam distantes inniti debent: eos namq; iunctos uel nimium separatos consistere: nocuū est, quū superiorē namq; modū obseruant: & ingredi & exire & sine mora & prius q̄ sentiamur: quū armare uolumus quimus. At quum dispalati solo figuntur: duo tempora siue ad expugnādum siue ad protegēdum fieri necesse ē. Cum celeritate etiam &

QVINTVS

sine viriū demonstratiōe ingredi conuenit: si eas namq; cum robore
 hosti obicimus: noster effectus impedit. Is equidē minime in ingressu
 sed in discessu superandus est, quapropter nunc robur quoad fieri po-
 terit mittendū est; eodem quidē in tempore quōuis sentiamur: semp̄ præ-
 sidiū tarde superuenit. Omnis pene armandi modus adeo altus esse
 debet: ut expugnantis pedes alterius forma saltem superent: & ad ti-
 bia partem quā suræ terminatur: siue in fronte siue ex aduerso deue-
 niat. G. Ayora Immo & Sacalignā magnā quæ a nobis superi-
 us diffinita est: & clūleuium per buccā fere uel. i ipsa poni debent, ma-
 gnæ ab hispanis cuiuscunq; generis agibiles uersutiæ dexteritate siue
 hoc nomine appellantur, quū alte præterea armatur: supra saltari non
 queunt: & modum quo alii deflectere incipiamus: inuenimus. Clū-
 leuium uero hoc modo fieri assuetum est: quū decertantium alter al-
 teri dorsum pene obiectū antepōnitur: & eius remotius crus cum suo
 etiam distantiori crure atq; pede ad buccam imposito obligat. at idē
 supra eundem locū hostem clune atq; brachius cum reuolutione sub
 leuat: atq; in tergū cōsternit; quæ quidē magna descaderada a nostris
 dicta est. Quū nobis rotationes obiciuntur: corpus supra genua in-
 clinare & supra ea consistere bonū est, contra Sacalignā uero atq; me-
 dianam erigi conuenit. Medianam itaq; magnam illā hispani di-
 cunt: quando alterū crus alterū sibi aduersum serpentis more per inte-
 riorem partē implicat: quam ob rem eandem si uelis anguigerā nō in-
 iuria dixeris. Hactenus interpres. Cum solutiōe & omni nostra ui-
 atq; celeritate armandum est: absq; quibus tribus partibus nemo tam
 dexter esse poterit: ut magnum effectū faciat: neq; quispiam tā crassa
 uel minima industria uti poterit: ut si has tres obseruauerit: quin is
 non multā operationem saltē ostendat, cōtra celerē siquidē magnā
 nunq̄ præsidium in tempore occurrit, quū armam? deinde tota no-
 stra persona supra pedem qui solo innititur superponenda est. nam si
 supra reliquum (quōuis paululū) inclinemus: & uis amittitur: & cadi-
 di periculo iubicimur. At si noster aduersari? iustos duxerit passus: is
 ad tantas partes agitari atq; impelli debet: ut ordinem permutare co-
 gatur: quo facto animo iam uictici inuadi debet: neq; ad eam partē
 passum aliquem saltem agere licet: in qua ille nobis armatur? est: sed
 ecōtra ut rē nostram inuenimus: uim per illā lineam qua armam? in re-
 ctum ponere debemus. pedum siquidem obiectio non nisi obuiatio
 quædam est (quam hispani extropiezo nominant) nam uti quandoq;
 dum fixis lapidibus in itinere obuiamus: impetus noster ultra proce-

dens cū pedū retentione nos cadere cogit, eodē modo in palæstra & aduersum robur & pes obiectus eandē uiam tenere debet: præter qđ pedem consistere: & brachia uel impellere uel contrahere oportet. Aliqua in parte crura manibus apprehendūt: at nos tunc cū ipso quod ab hostibus subleuatur: armare oportet.

h. Vniuscemodi uel industriæ uel insidiæ ex utroq; latere fieri possunt: neq; quantū ad eas attinet: ulla hic q; alibi difformitate maiorem habet: q̄uis per habitū ex altero brachio luctari nonnullis placeat: ex altero uero id ipsum agere molestū sit. Omnia demū quæ in hac arte fieri possent: enarrare opus id (profecto) quod breuiare malimus: dilatare esset. Verum maior insidiarū numerus & ex quæ multa ex parte auctoribus prodesse affuecunt: scribentur. At uero in præfūdus (quæ de szechas hispani nominant) haud multū detineri speram: præter q̄ in illis quæ necessario occurrent.

q. Vnum manus capiuntur: uel ex coniungi uolunt: altera nostra in hostis altera firmari & reliqua nostra libera: sub apprehensio brachio immitti debet: indeq; rotationem armare: altero pede nostro inter suos solo collocato: & eundē ad suæ faciei partē tunc celeriter deducere decet, quod omnib; in locis cum hac industria obseruandum est: præter q̄ quū de collo capimus: inde & eni e contra fieri licet: Tūc namq; hostis per locū ipsum deducendus est: in quo iminētor manus nostra consistit, cui; siquidē uersutiæ contrariū eadēmet ex aduerso tamen rotatio est: cū facaligna contra sui sustinētē pedē posita: uel tunc illud maxime prodest: pedē illū quo is nos alligat: super salire & illum nostro desuper apprehendere: hostem quoq; concutere atq; in undare eiq; facalignā cum puncta pedis imittere: & nostro corpore inclinato ipsum obnixe supra pectus altera manu impellente uti superius demonstratū est: percutere: ut ipse retro redire cogatur: haud tenuis industria ē, cuius uersutiæ siquidē nō tenuis solutio rotatio ē: uel ipsum per firmū latus retrorsum eicere. G. Ayora. Furtadā hispani appellāt: quū ab altero brachio hominē contrahimus: & eundē per tergū accipimus: cuius rei præsiidiū imo nocumētū facaligna uel manū supra pectus imponere est: trans pedē sic etiā hispani dicere solemus: altera fictē aggrediēda scilicet ē pars: quæ quū fugit: alterū pedem in uadi atq; depræhendi cū nostra puncta pedis p̄ petasum conuenit. Sed quando nobis undiq; armatur: supra genua flecti: & manu nostra hostis cincturæ loco in ipsomet corpore sito: occurrere: p̄ oportunū est. Quum ab ea præterea diploidis parte quæ supra collum ē: appra-

habetur rotatio ad utrumq; pedem fieri potest: quis ut ea in illo late
 re in quo manus nostra demissior est ponatur: superiorem altera a sol
 lo sub hostis iuniorum alam mutare: necesse est contra quas res præ
 sidia in facaligna atq; ipsa rotatione consistunt. Ab eodem quoq; lo
 co facaligna optime fit: qui aduersariū per contrarium girū detra
 himus: & ipsius pes ille capitur: in quo nō ad alterā rotationem armari
 debere ostendimus: sed ad meliorem huiusce uersutæ solutionē ipsū
 contrahentem sequi qui experiri uelint: aperte cognoscent. Itā pede
 itidē nō inutilem inde etiam facere possumus: qui tamen ut præstet
 conditiones has fortin debet: puncta pedis scilicet nostra hostis calcet
 neū per exteriorem superioremq; partē obligare & ipsi uersutis ge
 nu suo aliquantulum inferius obnixi obtinet: ut hostem intergu agat
 debet, quā magnam ut soluamus: manus superior nostra per illū per
 ctus usq; ad cincturā non sine uī maxime in extremo situ uerrēda est:
 pedemq; prope huiusce actionis finem extra contrahere. Verū tunc il
 lud nimīū cauedū ē: ne uel rotatio uel deuiatio ilico nobis fiant.

G. Cor. At uera deuiatio (quam de suo nostri dixere) ex hac sola parte
 fit: & hoc modo præstātius quā per rotationem uidelicet: hostem ten
 tamus: ilico cum saltu quodam leuissimo atq; celerissimo exterior pes
 noster maxime fugit: & alter eo modo inter suos collocatur: ut clūis
 nostra contra sua pudibūda assistat: supra quā ipse ad solum deduce
 dus ē: quod sine satis magna in utriusq; manū nostræ fit. Contra hęc
 uero astutiam: magna ista qui offenduntur muniendi sunt: inclinari
 quippe & hostis latus capere cite debet: uel eundem māū ut retro uer
 tat: impellere: superiorem quoq; manū soluere qua suo brachio appre
 hensio rotationem ponere uuat. *de Ayora* Oneratio quam hispani car
 go appellant, quoniam modo fiat: accipe lumbos auctores ad hostem
 uertunt: quo in tempore eius brachium quod supra collū est: capiunt:
 quod tunc rumpi posse uerendū ē, uel idem supra caput uertere corru
 pereq; etiam possunt, contra quos cum puncta pedis facalignam age
 re eandem manū inclinantes maxime decet.

q. Vum per brachioꝝ æquam diuisionem mediis scilicet corpo
 ribus pari modo apprehensis istius generis pugna cōseritur:
 uis demet expugnandi atq; protegendi uersutis quas superius i col
 li apprehensione diximus: utendū est. Rotationē uidelicet agere: & fa
 calignā ponere: quis hinc non nisi ad remotiore pedem ea fieri solet.
 Mediam etiam magnā quam anguigeram appellari per conuenientia
 & posse & debere docuimus: eodē in crūre quandoq; fieri licet: cui?

soluti modis multo plerest; hosti enim uel sacaligna armate itel al
 lius corpus impellere uel nostrum supra alterum solutum pedem deduce
 re & cum obligato suum in solo nitentem a tergo percutere, quo fit:
 ut dominus in tergo cadat. Contra omnem quoque rotationem maxi
 mu sacaligna praesidium est: hoc quoque in loco infra quaedam no ta
 uerluta dicta (merita etiam ab hispanis ob similitudinem cognomi
 nata est) fieri etiam solet a qua non nisi suae proprietati cognati ho
 mines cadere assuescunt: praecipuum equidem ab ea periculum auctoribus
 est. At quum nos a solo leuare iuruntur: uel postquam eleuati sumus:
 ilico amplam magnam mittere (quae ancha a nostris dicta est) conuenit.
 Fit enim ea quum altero crure nostro suo alterum nimium subleuato: ho
 stem in tergo uertimus, eundem quoque supra latus depellere prodest:
 uel qui per lumbos flecti per anguigeram in hostem uertimus. Ab hac
 demum uerluta magna staturae homines summopere iuari queunt.
 INTERPRES. Quonam modo uel conuersiones: uel uortices
 (si aliter dicere concupieris) quas hispani bueltas nominant & fiant:
 paucis absoluam: altera manus quippe super ilia altera uero super lum
 bos imponenda est: adeoque remotiorem pedem iter aduersarios auctore
 cum celeri saltu maximaque inundatione collocare in solo conuenit &
 aduersarium suo tergo in se exo super se accipere decet: neque ibi consi
 stendum est: sed inceptum iter donec hostis iterum atque iterum roret:
 insequi oportet. Neque aliter huiusmodi conuersiones aduersant:
 quae fiunt: quum hostis namque nos ut uoluat incipit: is a nobis eadem ratio
 ne subleuandus est: uel sacaligna et cum talari armare debemus.
 Quum e singulis praeterea luctat brachius (mos palaestris satis assue
 tus) optimam rotationes locum habent: immo quandoque pes qui mi
 nus propior periculo stat: minitandus est: quam rem in omni istius gene
 ris industria obseruare iuuat. At contra rotationes has aliae sibi simi
 les ex aduerso latere tamen contrariae sunt: quibus praeterea omnibus
 nimium sacaligna in utroque pede posita contradicere solet: uerum quum
 pedem illum quo ipse nos offendit: capere uolumus: super salire necel
 se est: transpede etiam uide conditioibus hinc quae a collo facere possu
 mus. In sca quoque atque oneratio inde fiunt: magna deinde illa quam
 furtadan ab hispanis non iniuria appellari docuimus: nam quae alibi praes
 stantius quam ab hoc loco fieri assuescit: quum aduersarii brachium namque cu
 celeri impetu anteducitur: tergum facile capi potest: uel in eo saltem
 altera offendentis manu posita ampla ponitur quae ibi hoc modo re
 ctus fit: crure nostro in suo femore iter utraque crura collocato: & eu

dem ad eam anteriore tamen partem in qua reliquum cruris fuisse con-
 ducere. Si ex hac apprehensione demum caput nobis capitum uel
 uel rotationem uel anguigeram magnam agere possimus: collum inter sca-
 pulas contrahere & hostem eundem subleuando magnopere inhaerere
 oportet. At manus nostrae tunc ei cinctura amplectere debent: & nos
 inde rotationem uel scalignam per cruris ipsius bucham potestis quo-
 que deinde insequendus: retrorsum est: quis in primo ictu non caderet.

Ayora. A latere clunileo fit, quod ut bonum sit per poplite agen-
 dum est: neque absque magno impetu potest debet: ut bucham ipsam flecte-
 re queat, cuius uersutia contrarium & supsalutare & transpedem suo
 fixo pede ponere est. Mediana quoque (qua rotens anguigeram diximus) in-
 de optime fit qui saltatur: & maximo cum rege retrorsum uertitur & ho-
 stis supra clunem leuatur.

Contraria autem (qua praesidia saepe di-
 ximus) plura fieri posse non dubites: at in meliora collige cum appre-
 hensio itaque pede suo in terra sistenti per calcaneum tempore quo saltat
 in primis armare debes: at nos tunc supra reliquum latus sistere ut nos
 protegere & hostem ferre possimus: conuenit: sed si nobis in hunc mo-
 dum magna haec impugnatur: scalignam cum puncta pedis maxima
 cum celeritate uertendum est: neque aliter in clunileo agere decet: qui
 ab hac praeterea parte scalignam absolute agere uolumus: hostis ad
 nos nimia cum inundatione trahendus est: & uersutia ut superius
 ostendimus facta super ipsum ut in tergum cadat: quoad fieri pote-
 rit incumbere debemus. Contra quam aduersitatem hostis subleuan-
 dus est: cui ilico: noster inter suos pedes armare debet: quem quis
 depellamus: nunquam uel sine aliqua uersus nos rotatione faciendum est.

Ayora. Ea postmodum astutia quae liberos semper affligere & quandoque ruperit solet:
 (ob quam causam delumbata ab hispanis dicitur) capite appreheso & sal-
 tu ulterius facto si aduersari post nos ducitur: fit. At qui ipsum hostem
 in illa parte uel infringere uel laxare saltem (quod nunquam in ludo fieri de-
 bet) oportuerit: uis nostra supra illius scapulas dirigenda atque impo-
 nenda ad summum est. Et quum quempiam (qui mala mereatur) ma-
 le tractare uel attortum pro eo tunc saltim reddere cupieris: haec appre-
 hensio firmiter tenenda est: & nos ad extra deambulantes tepus terere
 debemus: sed ut illam priorem immane scilicet qua delumbata appel-
 lari docuimus: interrumpamus ad partem qua sistimus cito fugien-
 dum: & hostis ab omni sustentaculo nudandus est: quo fit: ut uis in
 tergum sine ulla uis cadat: uerum si nostrum collum postquam cepit: firmiter

tenere decreuerit: nostra manus supra suum humerū poni & ab illius facie ea conditione capere debet: ut uel dirumpatur uel uertatur tergum. At si facalignam nobis posuerit: ilico pro uiribus erigi & eundem rectū subleuare oportet: ut illius uis uel penitus tollatur uel nimia ex parte saltem extenuetur: sed quando anguigerā nobis posuerit: supra absolutum latus incedendū est: & ipsum ad eandē partē conducere: in qua contra clunleuū inclinatione protegimur: nonnūq̄ etiam inundationibus quæ rotationū modum aliqua ex parte habent: iuuamur. At quum nostrum latus ab hoste tenetur: ut libertatem saltem recuperemus: manū nostram quæ superius est: tollere debemus: & reliquū brachiū nostrum sub illius ala mittendū est: indeq̄ clunleuium ponendū est: quo fiet, ut is & cadendi periculū subeat: & prope sui brachii corruptionē accedat. Verum quū nos inferiore partem occupamus: iunctim incedere procurandū est: & alterum cū rotatione subleuare: quis securius & minus laboriosum sit ad præsidia ponis q̄ ad expugnationes intendere. In istius demum apprehensionis initio tantū qui inferius est: aduersariū rotare & propriū caput continere debet: ut tergum capere possit. Sed q̄ hostis tergū occupant: brachia ad anteriorem partem transmitti nequaquā debent: sed manus in suis lateribus habent: sunt: indeq̄ ad quam partē ipse uerti intendit: uigilanter prospicere contra quā ilico armari debemus. Et si eadē aduersitate laboramus: ut suas manus anteriores habere possimus: nitendum est: ut is nobis proximus fiat: quo ilico inclinari & onerationem (astutiā a nobis superius expositā) agere uelle demonstrandū ē, quam tamē in crudelē quā delumbatā ab hispanis appellari dictū ē: repētino atq̄ ipetuoso motu pmutare debem⁹: hostis quoq̄ ad anteriorem partem deducend⁹ ē: indeq̄ in facalignā per pedē illū qui nos insequeretur: celerrime conuertendū est. At si nos hinc a solo subleuat: altero pede nostro alterum ipsius crus per exteriorē partem colligare per opportunū erit: ut quū nos ad terram reducere cū ruina uelit: non nisi pedibus cadam⁹, uel ille saltem qui liber manserit: terram repetat.

¶ Vum homines qui dextero latere sinistro præstantius utuntur (uti omnes fere mortales agere solent) si p aliquot dies exercentur: & rotationes & deulationes longe melius supra sinistram q̄ supra dexteram manū peragūt. At sinidextri (ne ambidextros dicam) quibus altera manus æque in usu: hac dextra est: e contra p consuetudinē illam uertendi se in aliud latus agūt: sed in facaligna oppositū

aperte experitur: ob maiorem ad contrahendum ipsius propter lateris
 uim: neq; hoc tamen a natura sed per habitum fieri sensum patet. Simi-
 limos namq; suo arbitrio uti parentes delinquerent: quo bra-
 chio maior mortalium numerus uteretur: ignotum est: neq; in more
 sinistri dextris uim in suo latere pro sui corporis discrimine posside-
 re experitur. Omnis præterea industria postquã excogitata immo
 cõsulta est: mature exequi debet: neq; illi celeritas: uis: atq; animi stre-
 nuitas denegandæ sunt. At tunc harum partium nihil si fieri possit:
 in nobis referuare debemus: uerum omnia in discrimine mittenda
 sunt: non minus equidem si fortunæ uices secluduntur: ad nouum
 præsidium si eo tunc aduersamur: restamus: q̃ fortes ad expugnatio-
 nem ingressi sumus: quia quidem met conditione in nostra defen-
 sione sine differentia uti debemus. Nam quanuis caput nostrum iam
 terram contingere uideatur: nunquã propterea corpus remittendum
 est: uerum hostem subtus reuertere semper inniti debemus: ut si for-
 tuna nobis quandoq; aduersetur: ruina utriq; saltem ascribatur: im-
 mo & inde sæpe qui animi magnitudine præstant: non semel incolu-
 mes remanent, qd̃ demum iter in omnibus actionibus obseruandũ
 est. Nunquã & enim uel inclinari uel remitti ulla ex parte debemus:
 donec ad statutum deueniamus finem uel eundem saltẽ non nostra
 culpa ommississe iudicemur.

a Ligua deinde præsidia adducemus, quibus & contra persona-
 rum magnitudinem industriæ: locorum complexionumq; ua-
 rietates protegi possimus: leges quoq; nonnullas quæ in ipsa palæstra
 obseruandæ sunt: adiciemus.

Quum uis itaq; qui robore præstant hominibus solutis uestibus
 caligis uidelicet toracibusq; luctari utile est: omnis & enim persona
 solutior eo modo redditur: ut si trahitur hostium impetum uel uita-
 re uel effugere rectius possit: neq; quispiam nos sine ingenti difficul-
 tate cum hac conditione capere ualet. Sed cum illis qui imbecillita-
 te laborant: & arte atq; industria præstant: oppositum capescere
 oportet: quicquid namq; apprehendimus: id firmum est: & quando
 huiusmodi aduersari nos fugiunt: ifequendi donec uel ad parietem uel
 extremum circuli perueniant: sunt, quò in loco secum q̃ stricte conti-
 gendum est. Tunc quippe quanuis armet (qd̃ rarissime agere queunt)

LIBER

nunq̄ nos tantum adducere ualent: ut manus uel q̄uis aliud mem-
brum nostrum in ipsa pariete situm præsidium inuenire ueretur: ne-
q; nos multo piculo subici sinit.

Sed si nos ad idem periculi gēus conducere molūtur: super aliud
lat? uel deambulare uel diffugere debem? & quū aduersari? hanc par-
te petierit: tu illā obserua: & man? & caput illius pectori obice: & tem-
pore quo is suas uires supra nos imponit inuadend? est. Alteru quide
duorum extremorum cum fortiorib; capescendum est: uel omnia ut
eos superemus fortunam tentantes ex- riri: uel illud opperire tem-
pus, in quo is dum nos insequitur in insidias cadat: quæ res omni in-
loco ubi deteriore partem habere per rationem iudicamur: obser-
uanda est. Cum proceribus coniungendum & a cinctura capiendū
est. Eorum quippe & brachia & crura longitudine præstant: quo fit:
ut quū separatim incedunt: & armare & appræhendere suo modo pos-
sint: cum minimis uero remote quantum fieri posset luctandum est:
ipsi & enim inde neq; appræhendere neq; pedibus offendere ualent,
qui si coniungi pugnant: corpus nostrum deuiadum & suum aliqua
cum industria ad solum contrahendum est. Magnitudine & grossedi-
ne exuperantes homines nudi commodius luctari assuescunt, gracili-
lia siquidem corpora manibus cingunt, qd̄ econtra fieri omnino ne-
quit: sed quum uestibus tegimur & ab eis capi & cōtrahi possumus.
Nunq̄ cum fortioribus parumq; in hac re instruis in solo molli lu-
ctandum est. Illic enim & pedes ultra modum defiguntur: & is qui
in terra manet: quum armatur labi solet. At grauis hostis in huiusce
modi locis adeo plantari uidet: ut nunq̄ inde sine magno robore euel-
li posse iudicetur, quæ res ignaris quibus uirium copia tributa est:
maxime fauet: & illis qui industria atq; arte uictoriam potius q̄ robo-
re quærunt: q̄nimum aduersa est. Nā u qui uim atq; ingēium possi-
dent: illic ubi fortuna minus regnare possit: martem committere de-
bent: uel in solo scilicet coctis lapidibus coniecto: uel si minus in ter-
ra dura ut hostem in summitate inueniamus: & pedes nostri quū ar-
mauerim? magnā firmitudinē inueniāt, i istis siq̄dē atq; huiuscēdi-
locis cite atq; sine impedimēto ingredi pōt: sed in molli loco neq; fugere
neq; nos protegere neq; cum industria offendere quimus, quā quippe
ob rem ad rüdem modū deueniendum est. In udo uel irrigato loco lu-
ctari periculosum est: tunc præsertim quum marmoreis solidisue la-
pidibus solū tegitur. Ibi & enim pedes maxime offendētis facile labū-
tur, is nāq; alterū subleuat: at alter huc atq; illuc sæpissime fugit. In

119

inæquali præterea loco is qui desuper est: satis sine proposito armare uir-
 decur: ab eodem siquidem loco hoste attrahere nequim? que ab inferio-
 ri parte facillime contrahim? Prope gentem etiam uel aliqd aliud
 sustentaculu hostiue aduinculu armare non licet: quu sacalignam
 namq; ibi ponim? aduersarius tergo illic collocato nostru caput cape-
 re atq; premere potest: nos naq; demissum anemus. At uerum si rota-
 tione facim? quis is ignarus sit: alter aduersari quum eleuatur pes in
 partete firmatur: & nos ad ruina in tergu compellit. Procures in-
 firmis & a loco quoda æque diuiso & ad eiciendu: & conuoluendu uer-
 palæstra quando fieri assuescit supius demonstratu est: & ad quæcūq;
 alta e terra subleuanda præstantiores sunt: tunc præsertim quu æqua
 apprehensio utriq; cõceditur: & pari diuisione rem eadem aggrediu-
 tur. Nam quu quisq; suo arbitrio prædam uti fieri debet: iquit: sua
 conuenientia singuli inuestigant: & quum æqua brachiorum lumbo-
 rumq; diuisione congregiuntur: quando auctor sese erigit: haud aliter
 minorem subleuat: q; eundem proceritate deuincit. At minor quauis
 in tergum flectatur caputq; prope terra ducat: nodum maioris pedes
 dimouere potest. Quando ab æqua brachiorum diuisione luctatur:
 magn? quidam (sed a paucis animaduersus) excessus fieri potest. Ma-
 nu scilicet qua alter sub nostro brachio munit capere: illaq; in sua cin-
 ctura collocado deprimere: tunc & enim si secū coniungimur: neq; is
 multam resistentia agere: neq; a nobis ut non facile eleuetur sese dese-
 dere pot: si uel sacaligna uel rotatione armauerim? Alia quoq; q; lon-
 ge meliorem astutiam hæc apprehensio nobis ostendit: brachium si-
 quidem in quo hostis arma gerat: capere & ipsimet ad hæere parti ne-
 is ictu agere possit: edoret. Et quum hinc hostis extremendus est: nu q;
 id nisi per rotationem uel transpede fieri decet. Huiusmodi naq; ma-
 gnæ & in principio & per certaminis successu & si ob alias causas ob
 hanc ceteris longe præstantiore maxime excellunt: quia illis nos ite-
 gn aduersarios solo coæquamus: cu quib? nunq; inuoluti cadendu e.
 Reliquæ atramen industræ & tarde ueniunt: & danum æque fere di-
 uidunt. At armos præceptores illi qui ensen in ipso uel certame uel lu-
 do capere præsumunt: ad nostru brachiū deuere permittedi sunt: quo-
 ilico sub suo mutato & rotatione opposita & a sua ut atq; ipetu facile
 ruit. Quu ali? præterea uel armat uel ictu cu robore facit: nuq; eo
 modo quo stabam? opperied? e: sed p oppositu uel ab infra sursum uel e-
 cõtra uel pmutatis laterib? moueri debet. Is & enim uim reãptẽ q; nos:
 cõsedim? instructa directaq; ducit: quã egde obire si illa uariata nobis:

& eius ars remittitur & vis magnopere extenuatur. Si oēs equidē ictus
 exciperem? & cum multis decertandū nobis esset: facile læderemur:
 & corpus nostrū corrūperetur: & quādoq; uinci necesse esset. Verum
 ut uim nostrā & ad rēpora & ad opportua loca cōseruam? eodē modo
 hostiū ictus irriti deludendi frustra; deserendi sunt: dūmodo eis re-
 sistere nos necessitas haud cogat. Nimum aut iram aut furorem
 cū his qui se defendunt: rēperare ac mitigare debem?; maior equi-
 dem periculū sequi solet: si hostē in quouis corporis actu mediocri u-
 prāditū magnopere expugnam? q̄ cū ualido: si quando is detegatur
 nostros ictus agere expectam? Is & enim qui sola sui præsidia querit:
 adeo prouidetur: ut secum nō nisi per stricta ac multū periculosa loca
 congregari necesse sit: per quā & a nostris ut & falsa estimatione ad ho-
 stis opratum saepe ducimur. Illud tamen negare non licet: eos qui ut
 protegantur effugiunt: difformes uideri solere: neq; ex seipis magna
 operationē agere ualere: prāter q̄ quū hostes aliquo ifortuio quādoq;
 affliguntur, qui tunc etiā deucti fere succubuisse iudicantur.

At uerum bona defensio aliud iter habere debet: nōo & enim mul-
 tū resistere: si continue cōtrahitur: potest. Sed aut expectare aut tantā
 saltem moram agere debet: ut hostem deturbato ordine aggrediatur:
 extemplo: itaq; aduersarius determinato animo & sine ullo uel impe-
 dimento uel mora inuadendus est. Si semper quoque retro fugerem?
 quicquid a nobis possideretur: facile amitteremus: idq; in hostiū po-
 testatem deueniret. Is demū qui coniungi & strictiorē pugnam desi-
 derat: multum moderari debet. Saepē & enim uel uoluntas uel appeti-
 tus adeo rationem obsecant: ut membra abiecto ordine ea loca petāt:
 in quibus damnum non sine maxima ignominia accipiatur.

Ropugnādi mod? hic est: solutus uestibus in primis indui: &
 temperate & supra genua inclinate paululū incedere: & passus
 uel retrorsum uel in alterū latus saltem facere (anter? liquidē perge-
 re offensio: s est.) Manūs & caput in pectore mittere perutile ē: & si lo-
 cus in quo nos hostis astringere possit: adsit: in girum deambulādū
 est: & rotationē deuiationem uel illi ponere quū uim ipse emiserit: ni-
 mium iuuat. difficilius equidē ad eundem consternendū tunc labor
 est: nostram psonam scilicet deuiare subtrahere uel (si ornati? dicere cu-
 pieris) Sed qui offēdunt: in uinis passibus incedere & pedes ante
 corpus ducere debēt: illis nāq; qui anteriū eunt: ne retro cadant pro-
 uidere haud multum necessarium est. Satis etiam inclinate eundem
 neq; alicui parti ihæredū est. Brachia curta dare: ut q̄rimū appræhē-

damus: hosti proximi stemus uel eundem si oportuerit dimittere in manu nostra sit. Verum illud ubiq; siue oppugnandi siue prohibendi officio utendum sit: animaduertendum est: manibus scilicet mensuram quandam deberi: qua utraq; idem regimen petere atq; obseruare uideatur, cui rei præcipua cõditio alia inhæret: corpus uidelicet supra pedes recte impositum semper conducere uel uti fit: quû arundo supra manu uel digitorum aliquæ erecta ducitur, qd nunq; bene fieri potest: nisi ad eas partes ad quas arundo ipsa uel inclinare uel deficere uideatur: pars illa gestans celerrime sustinendo adsit. Quû manus siquidem consistit uirgam ilico cadere eiusdem rei expertis hominibus manifestû est.

Quibus conditionib; pro hostiũ diuersis habitudinibus in palæstra procedendû sit. Membrũ secundũ.

q. Vonã pacto circa complexionum uarietates luctandum sit: quo magis a nobis eruditi præstent: adducendû est: ut ubi nostra membra uel defecerint: uel magnã difficultatem inuenerint: aut ea protegendo aut euigorando robovent: uel illa subtrahendo in usdẽ periculis incidere imorariue minime sinant: & hostium fortiores partes effugere imbecilliores uero expugnare cognoscãt. Sanguineus furorem in principio ducit: cito tamen & deficit: & uires reitit. Quã ob rem magna cum solertia illi in principio resistendum est: & eius impetus tolerandus donec ipse met disrumpatur. Breui siquidẽ in spacio extenuatur: minuiturq; & per totam demum personam q̃ celerrime deficit. Secum quoq; coniungi magnopere iuuat: tenuem & enim & in lûbis & in crurib; uim possidet. At u qui robur in pectore: coxis: cubitisq; sortiuntur nimium e longinquo offendere possunt. Cũ sanguineo flegmatico coniungendum est: usq; sanguinis impetu finito prius q̃ flegma ad certamen accedat: inuadendû est: quanq̃ illud ignorare non liceat: in usdẽmet complexionibus & uirum & anhelit; differentiam icludi posse: quãuis eadẽ quãtitas cum hitudine utriq; data sit, quibus attamen conditionibus assistentibus tenue discrimẽ orina assuescit: idq; inde prouenit: quia alii aliquali corpulentiuscula excedunt: alii uero depuratione & ossis & neruorũ magnitudine præstant. Alimenti quoq; atq; locorum & habituum discrimina satis ad rem hanc conferre expertuntur. Carnis itaq; copia nimiam uim atq; celeritatem in principio tenet, quæ tamen eadem hora deficit: atq; soluitur. Sed qui ossium neruorumq; robur sortiuntur: neq; celeres sunt: neq; eandem fortitudinem prima in fronte demon-

strant: quibus magnitudinē ac molē quandā non facile tractabile atq; uertibilem repræsentent, quam etiam ob rem magna cū anhelitus p̄tinacia (ne patientiā dixerit) p̄ actiōes augent. At quū hæc tā disperata ossium neruorū atq; carniū dissimilitudo iter hoies datur: rarissime easdē habitudines atq; complexionēs possident. Cum colericis se iunctim hac in re decertandū est. In lumbis siquidem cruribus atq; ulnis fortitudinē habent: quā ob rem quū prope assistunt: & utilitati sibi & hosti nocumento sunt. His equidem mēbris ex hac parte utitur: quæ in illis fortiores sūt. Cum hac complexiōe tempus uel accelerare uel cōmorare non amplius prodest: q̄ eorū uel remissio uel ordinis negligentia ostenderit: quibus minorem natura sui in principio uim immittere soleant: non tamē ut prope piculum accedant. Colericus melancholicus fortior quū inceperit erit: & maiorem omni in tempore duriciem demonstrabit, quā equidē ob causam secum astringi non decet: iū & enim suis artibus conuenit, q̄ quū quidq; appræhēdūt: illud deserere nunq̄ uolūt. Quā quippe partem ex huiuscemodi locis tenacius cōseruare queūt: sed illis qui permutationes adamāt: modus hic nimium nocet. Melancholici quibus non citi in opandi modo sint: celeritatē ostendunt, semp̄ equidē excedenti cū duricie consistunt: quā propter tēperie expugnādi sūt. Ea & enim maius contrariū q̄ in ipsos inueniri potest: est. Secū coniungi ob rigore nō decet: imo & quia pluri inter eos nimia uim tenēt: & artē uel solutionē quib? eam iuuēt: illaue recte utātur nequaq; habēt. At quū prope adstāt: minima industria sufficere uidetur, ex hac nāq; appræhēsiōe cum agilitate luctari nequaq; potest: quā ob rē istius generis hominib? propria est. E lōginquo nāq; maiori sciētia atq; dexteritate (quæ ab eorū qualitate nō parum distare uidentur) opus est. Quum quidpiam namq; agere tentant: tantum tardare solent: ut aduersario eo modo cognitioem dent: ut non sine magna difficultate sui conatus ad finem perueniant. Hæc suæ qualitatis natura est: cui per artem rarissime contradicūt. Neq; citi enim in discendo neq; habiles in agēdo sunt, quam ob causam quū integris uiribus homines sint: non nisi imbecilles superare queunt. At leues atq; agiles melius quācunq; rem discunt: & cum solutionē opant̄, eunt quippe redeūtq; & sine multo sui labore: & sine hostiū cognitiōe imo & quibus uictoria potiāt̄: nihil ab eis demonstratū uel cōfectū esse uictis appet, q̄ qdē homines cū mediocri uirtē integras actiōnes p̄ficiūt. At robusti e cōtra agere expit̄: sed quū leuitate præditi sum? si hostes superare neq; ab eis saltē p̄tegi ualeus, quā ob rē si sciētia

admisceatur eos quos leues gentilesue alias appellauim? meliore par-
tem tenere dicimus: quis iter ignaros robustus atq; poderofus homo
fortior sentiat. Omnia naq; iter eos rustice agenda sunt, qbus melan-
cholicus longe propior q leuis est: neq; aliter in ceteris laborib? illis
contingit. Alter & enim labore quia illu non sentit: alter uero ob ratio-
nem tolerat, a qua quu deseritur labore fugit. Si æqua uirtu copia ta-
me utriq; detur: leuis loqe præstabit. Flegmatici & debiles & tardi
quu incipiunt: ueniunt. Neq; dissimiles affectioes illis ostendere debem?
ut eos inopinate inuadere possim? quu eis præterea armam? celerri-
me & cu omni nostra uigredi debem? Laxitudo siqde absq; sefatio-
ne terra facile hoc modo petit: neq; eos de hoies tetare prodest, eoru si-
quidem uires per agitatione augeri solent: & parua temporis succede-
te mora non ta facile uenu in illis inuenimus uti antea ostendebatur:
meliores siquide in longu redduntur, cum quib? coniungi ob dupli-
ce causam prodest, quaru altera quia altitudine excedunt est, reliqua
uero quia quu iclinari uolunt: sup hoste magna ex parte icubere solet.

Flegmaticus melancholicus & si fortior & durior sit: min? tamen
temperiei sortitur: quibus quum ad aliquam partem iclinant: ruina
certissima est. At cum illis qui nostram et complexione proportio-
nantur: ad artem confugere coueniunt? profecto est: q natura utriq;
fautricem insequi. Ille equidem quanuis parum sciret: nimium illic
ob ipsi? naturæ similitudine agere posset. Na ars non ab oibus quis
u sub unica coplexione consistat: comunis habetur: præsertim quum
ipsa idustria diuersimode p accidēs mortales uti soleat. Eæ quas
differuim? cognitioes præcipuæ ac præstatiores in ipsa palæstra sunt:
quæ altæ satis multæ scribi possēt, quæ tamē nec facile itelligi qssēt:
neq; earū noticia multū prodesset. At quū qspiā ulterius in hac arte pro-
cedere uellet, hanc uiam obseruare perire cogeretur.

Quæ leges in palæstra coueniunt? obseruari debeāt. Membrū.iii.

I. Vctandi leges diuersimode habentur, quisq; & eni iuxta suæ pa-
triæ morē arbitriū ue illis uti assuescit. At nos normam quan-
dam hic statuemus: quæ ab omnibus uniuersim recte obseruari po-
terit. Nec minor nec maior q duæ ruinæ numerus in primis esse
debet. Vna equidem ob infortunium aliqd dari poterit: unde uictoria
nequaq; recte colligetur: & quū ultra duas transgreditur: alter ob anhe-
lit? defectionē amittere uictoriam poterit. Quam quippe ob rem & ce-
ler terminus & ad quem cite deuenire possimus: statui debet, qui
etiam non prius q omnium uires ad pugnam accedant: finiatur.

Vestes in quibus luctandum est: neque omnino solutæ neque obligatæ
 esse debent: quis nonnullis in locis nudè luctentur, quod non recte ob du-
 plicem causam fit: altera quia id indecorum atque inhonestum est: reliqua
 præterea quia luctandi facultas sæpe armis coniuncta & semper cogna-
 ta est. At in tempore quo uera pugna committitur: nude præliare mini-
 me utile est: eodem quippe modo multum periculo pateremur? Na si quis
 uestes dimittere uellet: aduersari? forte id agere nequaquam permetteret.
 Quæ ob rem cum caligis diploidibusque luctandum est: neque eæ uestes
 ad inuicem colligandæ sunt: quis torax aluta quadam per cincturam con-
 iungi debet: ut mediū undique obseruetur: quum obligamur neque habili-
 tas tollitur: illis præsertim qui uel curtas caligas ducerent: uel ipsis
 indui insueti essent. Cadendi modus hic est: quando ambo eodem
 instanti teram contingunt: is qui armat certe præstat: quantum illi
 præter pedes alteri? membrum prius solum peteret: ille uictor hic superatus iudicandus est: neque
 semper is qui uidetur ignorantium præsertim extimatione ad terram
 prius deuenit. Nonnulli quidem cum armant: tantum quandoque in ter-
 gum inflectuntur: ut ilico quum hostis manibus cadit: ipsi super suum
 tergum decidat, qua in re e contra quod deberet iudicium proferri solitum
 est. eum neque qui offedit: superatum quod e contra est autumant. Quum
 alter quippe alteri anguigeram uel trans bucata magnam ponit: & supra
 illius corpus cadit: quis manus subtus ducat: recte uictor appellatur.
 Neque ipse adhuc suam præstantiam postquam in terra sunt: deserit. Inter-
 pres. At trans bucata & si hæc a nobis neglecta est: ob sui ineptiam
 id profecto factum est. Fit etenim hoc modo magna hæc quum æqua
 brachiorum diuisione præsertim certatur, ducitur quippe tunc ad
 nos hostis eo brachio quod subtus implicatur: subitoque eius uicinius
 crus a nostro per bucam atque exteriorem partem ad unce depræhendi-
 tur: quo fit ut nostri corporis supra suum pectus subita oneratione
 imposita: ille si ignarus sit: uel non in tempore prouidet: in tergum ruat.
 At periti hoc in loco depræhensi in magnam illam quam medianam ab his-
 spatis appellari docuimus: nulla ineunte mora conuerti & nimium in
 tergum illud latus inclinari ut hostem conuertere atque extermere sub-
 tus queant debent. Ad rem redeo. Si cuncti denique qui hac in parte ab-
 errant: puniendi essent: pauci admodum innoxii manerent. Tenuis si qui-
 dem inter communem gentem differentia animaduertitur, siue quampiam
 uirtute & excellentia: an fortuna uicerit. At infortunia uel huiusmodi
 impedimenta ut non sine exemplis lectorem deseramus: in uide locis

maxime fieri assuescunt: quum pedes scilicet uel loci uel alterius rei inconstantia labuntur: uel quum capite uel sedibus uel alia istius generis impedimenta locum in quo decertat: impediunt, qua quidem in re eos maiori cum ratione uehementius increpamus, qui aliquid se scire praesumunt: quum ignaros ipsos quibus & si uictorem uidet causa latet. At uero quado illud iudicare intendimus, quod natura in nostros animos suppetit: meliorem partem ut plurimum sequimur, quum quispiam naq; ob aliquod simile infortunium in discrimen incidit: si eundem clare ac recte uictum appellamus: rationem offedere uideur. Semper & enim in successu illa eius aduersa fortuna nobis occurrit. Na quum retrahimur: uel ad aliqua parte uertimur: si calcaneis cuiuspiam obstaculo obuiamus: ob idq; confedimus: dummodo sedes ipsum palmarem magnitudinem altitudine superet: haud aequae ruina appellanda est, nondum quippe in maiori parte uicti sumus: neq; tota ea pars in qua superati uidemur: hostis ut fieri assuescit. Verum quum pedes a sedibus seiuncti sunt: si ab aduersarij impetu ruimus: quantum in ipso successu obstaculum pedibus tagamus? summitti recte dicimur.

Quisq; & pro arbitrio & pro potestate sua apprehendere debet: dummodo & a pudibundis & piculosis abstineat locis ueluti genitalia sunt: os: nares: oculi: capilli: guttur: nam quum a singulo uel ab alia simili parte constingitur: expirare uetamur. caeterum uero sua libertate singuli utantur. Crura quoq; cruribus adinuicem suam pugnam conferere debent: neq; a manibus ulla in illis adulteratio pmittenda est: quaq; & in germania: panonia: bohemia: pollonia: alijsq; istis cognatis regionibus crura manibus apprehendere soleat: neq; id sine aliqua quis falsa coloratione agunt: censent & enim omnia ut hostem superent: licere, neq; illud denegare audeam: si hac apprehensione aduersarij succumberet. Verum uti superius dictum est: quemadmodum luctandi facultas & armorum certaminibus fauet: & similis est: ut in contrarium casum non incidat: eorum normam obseruare debet. nam quado quisquis ferro decernens si superiores apprehensiones ut infimas petat: deserit, quum iam uictus magna in parte per conuenientiam appellari possit: quis homines hos hac in parte errare non dicat? At non solum in istis quas memorauimus regionibus hoc fieri solitum est: uerum & pedibus & manibus solo innitentibus quadrupedum deambulantium more luctantur. Quum natura demum nos erectos icedere sanxit: & binis pedibus mortales recte inniti (ut si sublime caput duceret) uoluit: quare res etiam a ratione post longam explorationem excellens iudicatur, q

præstantiorem & a natura & a ratione iudicatam partem ut deteriorem sequatur: contemunt: an ipsi contemnendi sint: qui nondum intelligentium obnubilatâ habent: iudicent.

In utraq; britannia præterea nisi in tergo qui luctantur cadat: ruinam nequaquam nominant, quod dum ipsi efficere tentant: plurima sui in terra deponunt membra, idq; propterea se agere dicunt: ut asperius hostibus uinci sit, quod nequaquam licitum est. iam & enim ipsi semel uicti ostenduntur: & quando suus aduersarius eodem periculo quod illi subeunt: subici uellet: nunquam illos tranquillo portu recipi sineret. At qui reliquos præter illum suum cadendi modos a ruinari genere excludunt aperte aberrant. quandoquidem quippe siue deambuletur: cur ratur: salterur: petaurizeturue: uel alio motu exerceamur: quocumque modo homo ad solum ruat: is cadere dicitur: quæ res primum dici solet: indeque quæ membra prius uel quæ cum grauitate solum petierit peti assuescit: & quantum ad ruinam ipsam statuendam non minorem: uim minimumque maius membrum sortiri uidetur: quis igitur impar fiat.

Interpres. Neque domos præterea: rupes: arbores: columnasque lapsas non cecidisse propterea dicimus: quia earum alia in latera aliaue pronæ ceciderunt: sed ex omnes postquam id quod diuerso modo efficiant: ruinam contraxisse cum ueritate dicuntur. Hispani quoque illi qui eam lusitaniam partem habitant: quæ nuper portugallia dicitur: si quispiam genua manusque in terra sua uoluntate mittit: eundem non cadere affirmant: quem tunc cecidisse fatentur: quum is rem eandem coacte faceret: quod ob narrata inconuenientia nequaquam permittendum est: tum etiam ut scandalum uitet. Is & enim qui genibus terram contingeret: id sua sponte fecisse: aut aliter contra certe diceret, quorum nemini in illo discrimine plena fides exhibenda est. Quas equidem ob causas: hispaniam: siciliam: & magna ex parte italiam hac in rem obseruandum est: in quibus scilicet regionibus seclusis pedibus nullum membrum sine ruinæ nomine in terra cadit: quauis in nonnullis italiam partibus atque in tota gallia more hunc contraria commixtione adulterare homines soleant. At dementiam illam aemum qua non nisi resupini cadere iudicant: inter demones uinolentosque passim ubique perire uidebis. In gallia cisalpia siue cispadana siue transpadana cuius caput Mediolanum cum tota insubria est: grauissimo reuicti balteo (equino scilicet stasilo ut eorum nomine utar) luctantur: neque multam uel astutiam uel dexteritatem adhibent. Solum & enim illud agere & animi & corporis uiribus contendunt: quoniam pacto alter alterum gestet: & a solo subleuet: genu quoque atque cluni tantum id pfi-

cere conantur: forte rem hanc secuti sunt: quia ea illis haud parū conuenit. Carnis siquidem atq; ossium magnitudine abundant: tempera-
ti tamen nequaquā sunt. In terra græcia & si crura non capiunt: nolunt
quempiā ruinari nisi in solo coæquetur & in humo mensura sui diste-
datur. In maiori uero britānia: quam angliam appellari in præse-
tia uidem?: linteis uelaminibus per collum: circumligatis: palæstram
exercent: quæ postq; manibus apprehedunt: tantopere inuoluunt: ut
quandoq; ob spiritus reclusionem cadant.

Quod inter pernicitatis genera excellat: & quibus uersurus magis in
ipsa re iuueur. Particula iiii.

q. Vñ inter oia pnicitatis genera: currēdi facultas utilitate præ-
stare uideat: & in ipsa mortales (quis maiori hoium nūero id-
ignotum sit) satis ars iuuet, illi aciem hanc dare ratio dictauit. At
homines hac in re ab industria iuuari: omnes fere dubitant: neq; rem
aliam præter leuitatem a natura sancitam ad hanc exercitationem co-
ferre concedunt, quam alii in lumbis atq; cruribus esse uolunt, quod
huic rei minime (quis consonū uideat) conuenit. istos: siquidem me-
broꝝ uis maiori profecto impedimento q̄ utilitati esset: quis appa-
tia rationem aliā præ se ferre uideatur. nam uti cursus cruribus fit: &
ipsa inde labore premuntur: uim quoq; adesse debere nō iniuria ostē-
ditur, quod tunc certe affirmaremus: quū crurium: tātum habilitate
curreretur, uti manu clauū torquere: ferrū ue aperire. Verū in cursu
crura corpus sustinet: eaq; ab ipso cite: tarde: longe: breueq; mouent̄
quæ quū grāciora sunt: illa corpus longe facilius gestat. Neq; expe-
rientia quæ idem testetur: longe abest. Nam si singulis cruribus pon-
deris librā unā alligamus: & decem alia in parte humeris superponi-
mus: leuius uehemētiusq; ob locorū differentias cum maiori pōdere
q̄ cū mīori decurrem? Nam si uis in cruribus adsit: pōdus illis inesse
necesse est. Ea & enim maiori grossedini semp adhæret. Nā qui pondꝝ
seorsum sortiunt̄: quū currere innituntur: cadere sæpi? solent. At gros-
sa crura non solū personā sustinere desinunt: uerū eandem tolerare ne-
queunt: præsertim tamē damnū hoc per decliua deferūt: & per accli-
uia non sine magno labore & difficultate deportant̄. quā ob rē nemo
ex iis qui infimas habitudines habent: præstās cursor experitur. quā
equidem ob causam grossedinem desuper per naturā q̄ per artem ha-
bere longe utilius est: quanq̄ uim ad eadem locā per industriam cōdu-
camus. leuitas enim uel in ascensu uel in aeris sustentatione depræ-
henditur. At si duo homines in aliquo excelso loco ponuntur: quorū

LIBER

alter grauis alter leuis corpore sint: si uterq; eodem in tempore uel saluerint: uel ceciderint: ponderosus celeriter terram petet. At si scaderet coguntur: e contra sequetur. Si uero ambo æque ueloces sint: is qui uim ad humeros deferret: diutius cū descenderent: per auram moraret. Nā is qui formationē auctam possidet: iam itineris partē peregit: & qui uim ab inferiori parte extrahere debet: & maiori mora indiget: & nunq; satis amplam perfectionē in ipsa facultate consequit. uerum hic ipsius naturæ defectibus magna in parte prouidere edocetur. Quum currere itaq; uolumus: uis in pectore atq; humeris pro posse deducenda est. Corpus propterea rectum habere decet. Brachia parum per curuata: apertæ manus: coniuncti & nimio rigore distenti digiti per cursum ire debet. Nā qui pugnos claudimus uis inferius descendere aperte cognoscitur. At hoc modo manibus instructis desuper cōseruat. quam dum illic diutius retinere concupimus: cingulū quoddam per lumbos nimium astrictum habere opus est: quæ res personā in altum sustinet. neq; eandem quiescētis modo anhelare permittit. At in cursu utq; anhelem? an spiritū minime trahamus? nequaq; sentiiri debet. Vez; in competēti cursū: lapillū fluuiatilē quēdam q̄maxime solidum ducere iuuat: qui & linguam quōquo modo infrigidet: & ipsā palato cōglutiari nō sinat. Crura adeo aperta ire debent: ut eorū singula iter per se agere uideat: quæ quū alterum super alterum glomerantiū more implicantur: & si ornatiōra uidentur: tarde transire asuescūt. Punctæ pedū parum ad extra ducendæ sunt: neq; aliæ eorū partes præter polices terram contingere debent. Magni quoq; passus faciendi sunt. At quū singulis passibus singuli brachiorū ictus applicadi sunt: neq; brachia cruris alternari sed unūquodq; sui lateris cruricomitare debent. aerem etiam longe quū alte atq; cōiuncte brachiis secare decet. Pedes alte leuare: & crura per bucas non negligēter inflectere: ut in posteriori extensione haud tempus amittant. quū in hūc itaq; modum decurrit: magni passus æqua pene celeritate uti minimi fiunt. uerum ut anhelitū diutius retinere possimus: corpus ad sexagesimum: septuagesimumue passum usq; rectum ducere: indeq; uel ad .x. uel ad .xy. usq; nō id incuruum aut aliqua ex parte iflexum sed antierius propensū gestare licet: quo fit ut quū erigimur renouari cursūq; nobis incipere appareat. Confert quoq; aliquantulū brachiorum colligare toros. Hæc deniq; ante dicta norma in quouis teræ situ & prodest: & optima ē. Ut cū celeritate præterea quando signodat exeamus pedes & si separati pares tamen in ipsa meta consistere

debent quum alteru naq; retro stat: totu illud interceptu spaciū amit
 ri solet. Sicut in sanguine currendu erit: longuatq; decliue currit
 culum elige d' est: & enim in breui atq; accliuo cursu nimum præ
 staret. At si flogma hanc complexione subsequitur: quia sanguis ad
 centesimū in altū it: & si inde cursus deorsum protrahitur flogma in
 cipit: & illi huiusmodi loci differentia conuenit: quo quidem in mo
 do cætera complexioes sese habet: quæ ad suam magnitudinē erum
 quæq; perueit: iuxta eadem simul cū natura sua agit: neq; quidq; ex
 alius sapit. Colerici mediocri modo quocumq; in spacio currit: ne
 q; in aliquo nimitu excellunt: præterq; cursum multum tolerant: &
 per plana loca præstantius eunt: neq; ullū illis hæc in romanis contra
 rium compertu habemus: q; breue & decliue currit: quod prius q;
 ipsi solent & ardore excipere incipiunt: sintu esse hoc patet in natura
 nature terminos & tempus in quo meliores reperiuntur: intelligen
 du est in anhelitus patientia namq; reliquos superat. Melancholi
 ci magno cū in futuro per locū aliquantulum scandente decurrunt qui
 si pondus supra se gestare deberent: cæteros uincerent. Quia at descē
 ditur sape & mambus & pedibus in nitunt: uel uerū saltem more pi
 lætūm ob: furore rigoremq; atq; in temperie solent nimum laborem
 huiusmodi animantes tolerant: quū istiusmodi tamen complexionis
 multum: quispia capit: eidem per naturā pricitas denegata e, tuc præ
 fertim quū uel p plana uel in nimitu inclinata loca curredi e; quo q; ppe
 in loco carnis molitie nō autē antemperie opus e; quæ res illis e contra
 rio sunt: & quum caro a natura rigida e: eandē lassare moderareq; p
 industria conuenit. Flegmatici parū in breui curriculo currit: quū
 uis & enim illis euenit iam ad terminū peruentū e: ascensus huic com
 plexioni haud parum repugnat: ipsius namq; uires sūt corporis molē
 superare nō possut: quā ob rem illam per accliuia loca portare nō sine
 magna difficultate ac tēporis morā queant. Mediocriter p decliuem
 locum decurrūt: proceritate nāq; huiuscemodi homines præstare ma
 gniā ex pte solent: quā q; ppe ob causam magnos passū sãgere possunt
 uerum quum descenditur: hanc passuum dilatationē tenuis uis tole
 rat: si ascendit uero: nequaq; longe maior & enim ad id roborts copia
 requirit: uelut quum scālā scandimus: quam tam cito pene transire
 solemus: si singulos gradus q; si binos in singulis passibus intercapi
 mus: quod in descensu e conuerso expit: tunc & enim haud aliter no
 strum robur longū q; breue passum tolerat: quo fit: ut tanto celentus
 quis descēdat: quanto magis elongatur. At ascensus: in ebro duriciē

ut uehementior repercussio fiat: desiderat: descensus uero molitiae p. op-
positu appetit, quae pedu iactus ad femora atq; lumbos cedendo pue-
nire non sinit. flegmatici itaq; in longu (uti pluribus in locis demon-
stratum est) eunt: neq; ulla tamen in parte celeritate habet: sed paruo
cum discrimine ubiq; procedunt.

Cursorum pactiones. Caput. y.

q. Visnam ordo in currendi certamine obseruari debeat: profe-
queat. Cursus inter homines longitudo centum quinquagita
passuum spaciū cōtinere debet, quae quidē magnitudo inter omnes
complexiones mediū possidere conspicit: & in maior uel minor nu-
mero altis excellens utilitas: alius maximū nocumētum esset: sed ad
hoc deniq; mediū omnes cōueniētia quadā (quae nō aequē singulis
ea sit) deuenire queunt. Si etenim qui magnam anhelitus patientiam
fortiunt: parū hinc transire possent: & qui hac anhelandi imbecillita-
te laborarent: non multo ante deficerēt. Verū cursus cum ea ueheme-
tia intelligendus est: ut finis principio correspondere iudicet: neq; defe-
ctus uel excessus in ipso curriculo deprehēdi possit, quo quidē in mo-
do pauci mortales in orbe sunt, qui metam hanc transgredi queant.
At si impetū hic atq; celeritas ab ipso cursu demant: iam non cursus
sed celerit incessus dicendus est. Qui discedendi signū currentibus
dare praeterea debet: uel baculū in utriusq; cōspectu ad solūm laxatio-
ne quadā absq; aliquo impetu dimittat: uel ad tertiā uoce sine aliquo
motu eosdē ad certamē inuitet: uel primum inuiteri debet: an ambo
eodē in tēpore an successive a maiore cedant. Inter homines namq;
p. nicitate praestantes humerū ante se tenere non sinit: uel lucrum ē. At si
p. manus ad inuicē apprahēsi extra cubitos uel a ligno quodam que-
nui potius q̄ manibus ab inuicē colligari conuenit, saepe & enim qui
p. manus capiunt: & illas astringunt: & alter alterū detinet, qd̄ nulla in
ipsius cursus parte fieri debet. Si id nāq; uel iustum esset: uel p. mitte-
ret: nō debilis cursu praestaret: & currēdi facultas palæstram ipsam
sequi uideret, qd̄ non tēue in cōueniens foret. opus quidē hoc ab illo
maximē differt, quam quippe ob rē neq; manibus neq; brachijs a cu-
bito deorsum impediri ad inuicē qui currunt debet: & ea conditione
currēdum ē: ut qui id per maliciā fecerit (qd̄ sane apprahēdi poterit)
precium perdat: nec secus si uel pedē uel cruris anteposuerit: a cubitis
uero seorsum tactus minime prohibendus ē. quum iunctum & enim ho-
mines decurrunt: nemo id sine magna currendi remissione prohibere
poterit, quod quidē in cōueniens ab anterioribus partibus nequaquā se-

quit: sed si ambo demum æque cursum peragunt, quis eorum signum prius
caperet: precium traderet: eundem aliquando in re excelluisse haud recte iu-
dicari poterit.

Quibus conditionibus homines cum ipsis equis cursum quoadque
contendere queant.

Nonnullis personis videtur: saltem dicere placet: iam sese homi-
nes vidisse, qui equis cursum æquarent: quod inter perniciosum
& sarciosum equum fieri posset. At uero qui leues leuibus & gra-
ues grauibus applicarem? nemo mortalis iuxta naturæ institutione
ultra triginta passus equum consequeretur. Illud tamen negare non licet:
aliqua pacto concessa homines cum ipsis uelocissimis equis cursum
quoadque contendere. Veluti si equus corpore in contrariam partem qua cur-
rere debet: permissum habet: qui tunc conuerti debeat: quum eius clu-
nis a currentis hominis manu percutit: sed si equus percussus in ipsa co-
uersione est: & is & homo nimia pernitate præstant: utriusque terminus
satis æque diuisus prope sexagesimum quintum passum: quamquam cum no-
nullis uelocissimis equis ad centesimum decimum usque peruenire quæpiam
posset: quia multum dum solentur in experti equi tardare solent: cui
quæ celerem conuersionem haberet: & in sibi uel familiari uel noto saltim
loco curreret: quemquam ante sexagesimum passum contingerent.

Quum a caudæ pennis capit: sexagesimus passus conueniens termi-
nus est: huiusmodi namque apprehensione homo haud multum iuuari po-
test: si parum & enim equi cursus nostrorum: crurum eundem facultatem supe-
rat: uel apprehensionem deserere uel cadere uel utrumque simul præsertim
per accliuia loca facere: hominem cogit: neque id quidpiam equo nocet: dum
modo is non trahatur in latus, ipse equidem antea cum furore currit: & nul-
lam uim retro ponere potest. At nulla ex parte tantum spatium homo
cum equo currere posset: quæ si ex stase apprehenderet: super quam innite-
ret: sed corpus ante equitis crura ducendum est: ut equi uis peditis bra-
chium impellat: & hominem anteriorem conducat: quum aliquantisper namque
retro restamus: nos uel percedam deserere uel cadere celerrime facit. Ut
hoc tamem præstantum fieri queat: crura ut longos passus faciamus ni-
mitum eleuanda sunt, quæ quum in alto reperiunt: equi uis ea diste-
dere facit: sed si paruus passus fieret: ulterius ne nequaquam premitteretur.
Ex hac denique apprehensione centesimus passus ambobus equo scilicet
atque homini conueniret. Illud demum animaduertendum est: huiusmodi
equos illarum regionum esse debere: in quibus eiusdem animantes uelo-
cissimi nasci soleant: homines uero uniuersim capi possunt: quis non

nullis in prouentibus pauci ueloces oriantur.

INTERPRES.

nunc me quæ plurima noua atque incognita nomina dicere: exemplar imperat: quorum nonnulla explanabimus: sed reliqua quum non nisi in ipsa arte uersatis hominibus coueniant: sine quibus litterati hoies: piteula hac intelligere oino dubito: omittam: qua quippe ob rem multum ibi uel repositi uel laboris consumere: dum illa dilucidone quaque spero: Quapropter etiam nomen nostrum ibi crebro intromittere minime curabimus.

Nonnulla uelocitatis genera cum aliis ad id pertinentibus causis explicantur. **Capitulum vii.**

Uelocitas atque trepidatio illa exercitia in primis hispani appellant: quorum illud diuersas conuersiones super equum uel mula agere istud uero aut in terra aut super funem facere docet. Quæ quidem exercitia non parum grauedini nostræ repugnare uidentur: præsertim quum illa ipsa minima industria requiratur: quis multum assiduam consuetudinem appetant ut utrumque attamen uel eorum alterum probe consequatur uires altas habere populus est: sed quantum non tam præstans naturæ habilitas sit: uis ad opportunam loca per assuefactionem deuenit. Fere equidem extra naturæ ordinem est: hominem tam roboratum uidere: qui nisi brachia prius aptet: super ea ambulare possit: neque quispiam tam debilis nisi per accidens est: qui si ea exercent: eundem in eadem facultate illa non toleret. ad recte uero uolte adum (ut hispanos nomine iterum repetam) & cum aura atque gratia quæ requiritur: patitur sunt. Quum in ipsa præterea trepidatione (cuius artifices pettauros apud maiores appellatos inuenio) saltare oportet: sanguineis: colericis: melancholicis uis non contemnenda inest: sed quando inflecti opus est: colera cum flegmate præstare assueuit: temperiem quidem qua sustineri & moliciem qua inflecti possit: habet. In rotationibus autem quæ super equum mulamue fiunt: sanguinei colerici: uel colera anteposita multum excellunt. citi & enim ac temperati transeunt, hæc & enim ars uim quæ corporis magnitudinem superet appetit. Nam quantum tantum robur quispiam possideret: ut ingentia pondera gestare quisset: si sui corporis molem sua uis non facile uinceret: nihil hac in re peragere posset. Ad eundem super funem & temperies & attritio maxima (quam tento cum ampliori significatione hispani dicunt) requirunt. Sed ut in sella ingrediatur gracilitate indigemus: uis eadem quæ ipsi sella extremos muros (arzoës scilicet) in ipsi? gressu? quis ob natum grossedinem id fiat: semper

illa leuitatis inopie ab aspicientibus ascribitur, qua quide in parte & optima gratia & mediocri statura qua equi prædominetur conuenit. ut cum opportuna aera demum ubiq; confedamus leuitas requiritur, quas demum ob causas huiusmodi artifices sanguine colerici esse merito debent. Neq; causas ob quas nulla ex ceterarum complexionum numero hac in rem inuim ualere queat silere uolumus. Sanguineus eni ta cito transit ut iterum necessario ostendat, tunc quoq; deficit atq; laxatur, quæ res haud tenuem turpitudinem causat, plures etiam rotationes eas scilicet in quibus attentione illa quam superius diximus opus est perficere nequeunt. At colerici quum infimas habitudines habeant, ut eas erigant, eo modo inmitti debent, ut res deformis intuentibus appareat. Melancholici præterea & modice & multo cum furore atq; rigore assurgunt, & magnos ictus ubi consistunt faciunt. Elegmatici demum neq; sese attollere queunt, immo & quum quoquo modulo eleuantur, haud tantum super brachia sustineri ualent, quantum corp⁹ in ipso transitu tardat. Quæ præcipuæ rotationes a mortalibus fieri queant.

Caput. vii.

i. Sci demum uel alii haud multum ipsis dissimiles giri conuersioes: rotationes uel (si dicere malueris) super equum ab hominibus fieri queunt, in primis scilicet pedibus equitare, equum saltare, cui perchada sequitur: quæ tamen per dexteram equi partem præstantius fit, tunc & eni sinistra artificis manus super equi clunes consistere: at dextera posteriorem arzonem petere & ipse desuper recte equitare debet. Illico gallardescam facere: & ea quæ a niso aue nomen accipit. Eo & eni sinistra in manu sedente cum altera anteriorè arzonem tenere: indeq; supra sellam equitatis modo super manum nostram saltare. Ea præterea quæ a cauda fit: accedit. Dimidia quoq; pomata eademq; met: integra ab utroq; arzone fieri solet. At seuerina a Galeazio seuerinate auctore cognominata has prætereundo superat, per totam scilicet pomatam transiens in ipsomet giro cum facie ad postremam equi partem facie directa actor confedit. Maura quoq; per eandem uiam ab eodem Galeazio a nobisq; & facta & adita est (quam ipsæ ob suam mauri amorem sic noiam instituit) finit & eni utroq; pede ad alterum equi lat⁹ unica rotatione traducto. Quum aliquis super equi clunes assistit: rotationes (quæ pulchris delicatisq; mulieribus ascribuntur) fiunt, eæ quæ de la dama dicuntur, altero namq; pede equitare priorè ob sui facilitatem obtinet locum. Ambos præterea pedes sedentis more traducere secunda est, at

mediam pomatam ilico periri faciunt, quibus adhuc illa restat: quæ passa uolta a nobis uti facta ita dicta est, quæ non nisi tota pomata est: sed ob sedentis obstaculum longe laboriosior, hoc in loco redditur. Arzona duobus modis fit: quorum alter est quum cursus præcedit: alter uero quando prope equum statur in utraq; tamè arzones maib? capiendi sunt: iter quos & brachia siue fixis siue solutis maib? (utroq; naq; modo fieri assuescit) transeundum est. Ab eadem quoq; apprehensione & se. ipomata & integra non sine labore fiunt. Rotationem a loro quo itassa depedet: uel unica uel duabus manibus agere: non parum est (quam de staffa itali: hispani del auon appellant) Onerata non nisi ea superior est: quantum diuerso modo & fiat & nominet. Eadem namq; met rotatio manibus firmis positus agenda est: fit etiam hæc ab equitantis crure: unde nomen accipit. Ab staffa etiam ipsa longiori ad equi uentrem scilicet derelicta intra ea quæ manu commissa nonnulli faciunt. Rotationem ad solum deuenientes e singulis arzonibus eriti conficiunt, quibus illam quantum periculosior sit coniungimus: quæ a pugno dicta est: eo & enim in sellæ latere imposito desuper ad terram uertimur. A crinibus etiam circulus alius istis similis agitur: setis namq; quæ paucissimis apprehensis supra manum ad solum pedibus conuertimur. Illa tunc de medina accedit. Illius et enim aucto. hoc cognor. . . e dictus in hispania uir. celeberrimus est: Ipsam namq; rotationem in manu dextera tantum apprehensa: uti alio modo dextero sic ipse sinistro peragebat: neq; ulla in parte cum sinistra tangebatur manu.

At remontadam illam cognominauim? quæ uti a loro solum alii repetentes a nobis sella eodem in tempore tota reuolutione peracta equitat: neq; aliter ab ipso anteriori arzone atq; posteriori super ipsas clunes equitando redire solemus.

At longe asperior montesina succedit (immo præcedit) si dignitatem inspexeris: quæ totius operis auctor & nomine & re sibi soli uen dicare uoluit. Hoc etiam itinere præter quod longius fit, nihil enim nostri exceptis manibus tangere debet: & ad aliud equi latus traducendum est. Requiritur tamè ad id ut sinistrum brachium semper firmum maneat. Auctor. Hæc quandoq; fecimus non autem pro arbitrio nostro eandem facere facultas erat, quam si quispiam alius forte fecit: quid senserit: ignoramus.

E dextera parte istis conuersionibus communi modo uti isti rei artifices solent. Rodadilla scilicet utraq; manu anteriori arzone capto

& supra equi collum ueniendo unde discedimus redire. Bardasi-
na ab Aleo siculo dicta: quæ non nisi media mamia est: laboriosior ta-
men: sinistra namq; manus in posteriori arzone & dextra super antero-
rem ponitur. In gropada uti in ea quæ a loro fit: de ueriedu e sed pedes
supra clunes iponedi sunt. Alia satis multæ rotationes agi queunt:
quæ non nisi uti eæ quas exposuimus sunt. In bastarda genu dextrum
in dextra equi parte ponere: & cum sinistro crure supra anteriorem ar-
zonem equitare. Rotata etiam fit inde: quæ nonnullis in locis media
mamia dicitur. Cimata a posteriori sella parte capere & erectus in
ipsa pedibus consistere super posteriorem arzonem deueniens auctor
debet. Capriola ab eodem loco sed diuerso modo fit: pedes namq; uel
inter ipsos arzones in sella ponendi sunt: uel tam altius traducendi ut
ad pomatam deueniant. Leuis recte dicta est: quum non absq; exu-
peranti leuitate perfici queat: sed in modo rotatæ orbiculatæ ue con-
uersionis deueniendum est: & pedes in ipsa sella constituendi sunt.
Tota mamia ilico sequitur. ea & emm est: quum ambos pedes per
rotatam traducimus & in dextero equi latere confedimus. Peregrina
ita idem eadem est: præter quod in aliud latus sine ipsius sella con-
tactu salendum est. Sforzada: conataue (ut non semper a latinita-
te discedamus) per huc iter procedere donec cum sinistro crure recte
equitemus. Galeazia ab eodem met: Galeazio sfortiaco seuerinate
ue dicta ilico facienda (si poterit) est. Dimidiam scilicet mamiam cu
italis uel rotatam cum hispanis bis eodem impetu facere. Corri-
da (quæ cursoria haud indecenter appellari potest) hæc est: per poste-
riorem equi partem deuenire & pedibus unico saltu supra sellam sca-
dere. Reuersada manus supra clunes mittere & inde uel equitare: uel
pedes super sellam imponere. Bilanzada sellam in manibus por-
tare: eamq; eodem in instanti supra equum per posteriorem partem po-
nere & in ipsa pedibus saltare. Periculosa non min⁹ ab asperitate uidē-
di q̄ a periculo dicitur: quæ ab italo sermoe schiaouonesca (ne illicam
dicam) appellari potest: hoc modo fit, quidam uidelicet in ipsa nostra
sella recte equitat. At nos tunc currimus & manibus & capite sup clu-
nes collocatis & crura supra ipsum equitis hūeros eo modo ponam⁹
ut illis ab ipso apprehensus super eius collū sedeam⁹. Posteriore illā
tui ab hūeris nomē dedimus collocare uoluim⁹: pedib⁹ pri⁹ supra clu-
nes saltare: indeq; equitis humeros alio saltu pedibus etiam conscen-
dere: & postremo ad terram deuenire.

Qua idustria magis hac ipsa in re iuuemur. Caput. viii.

n. Et quibus illis industriis quantum ab istis in hac facultate iuuamur:
 pedes scilicet parum in solo firmare: & rotam in brachiis po-
 nere: leuarique sine motu: & tam alte ire quanto ipsorum brachiorum lon-
 gitudo toleret. Quum ea & enim flectuntur plures rotationes infectæ
 deferuntur: & nulla uel polite: laute uel aucte fieri potest. Pedes etiam
 æquā cum capite altitudinem portare debet: & corpus collectum du-
 ci oportet: quantum in ipsius sellæ ingressione coextendi debet. Verū
 ad terram illo & eodem modo deueniendū est. Manū sinistra scilicet:
 nimium firmata: nolque supra eūdem brachium in rectum rotari ut id
 corpus gubernare queat. Nam quum ad aliquam inclinaremus par-
 tem illud nos cadere sineret.

Quæ calliditas in saltandi facultate maiorem utilitatem afferat.

Caput. ix.

n. Vllam saltandi facultas maiorem huius industriam possidet:
 omni ut scilicet atque impulsu sursum eleuari: qui distēdi & eni-
 in longum cupiunt: neque sese in altum attollere curant: haud multū
 ire possunt, quod in omnibus saltandi modis obseruandum est. At
 in duobus tribusue saltibus si uel adiunctis pedibus fieri debent: lapi-
 des (quos alteres antiqui dicebant) in manibus ducere: & eas in saltu
 ultimo cū celeritate atque furore in rectū ad terram demittere iuuat. Ii
 & enim locū in quo uim imittam? & dat & dare uidetur, quo quidē i-
 modo & corp? attollitur: & nobis pulchritudo in ipsa actione nō deest.
 Sed si alteres retro eiciuntur: corpus inflectitur & ad terram celerius
 quā debuerat redire cogitur. Duobus in hunc modū factis saltibus
 a uigesimo nono ad xxx. pedem mensura est. In tribus uero inter tri-
 gesimum nonum & quadagesimum tertium limes assistit. Ii pedes ta-
 men mediocres intelligendi sunt: ex iis namque qui eos magnos sortiū-
 tur neminem hac in re excellentem uidimus. In æquo loco atque cam-
 pestri etiam id intelligendum est: ubi nullum istius ad illam partem
 discrimen cognoscatur. Verum in solo quod coctus tegatur lapidibus
 uigesimum septimum uel octauū pedem salire haud parum est. Illud
 præterea animaduertere licet, qui saltum hunc recte perficiunt: eun-
 de cæteros saltandi modos parua succedente assuefactione facile cōsequi
 posse. Salt? ille qui cursus ob præcedentia appellat: i hunc modū recti-
 fit ad signū uidelicet nimio cū furore ac uelocitate ueniendū ē. indeque
 rotā psonā p uirib? i aurā colectā quā fieri poterit: eleuare: uerū pedes
 p aerē ipsum quoquo modo præmittere: caput uero retro dimittere de-
 bem? sed quū terra petēda fuerit: subito erigēdū ē, huius saltandi nūc

rus in plano loco uel decimus nonus uel uigesimalis pes est. At uero quia lapide qui cubicariam altitudinem habeat discedimus uel concauitas aliqua ibi interceptur: quantum extrema ad inuicem conueniat ad uigesimalis secundum pedem. non semel perueniri solet. Aer namque ibidem interceptus nos longe habiliores reddere affuecit. Tres saltus etiam quorum priores unico pede postremus uero utroque saluntur eandem industriam appetunt. Pes enim qui diutius per aerem decurrit nimium eleuandus est: ut reliquum deportare iuuet. Hic saltum sanguinet flegmatici satis bene iuxta suam retem leuitatem facere queunt. Itaque enim & si parum sese attollere possunt quia crurum longitudine praestant: longum inter ipsos passus spacium accipiunt. istius saltus numerus a quadragesimo sexto ad quadragesimo octauum usque pedem per planum locum continere affuecit. Non tamen quum huiusmodi complexionis homines salunt: ad id namque sanguis colera & melancholia quouis modo ab inuicem commisceatur: requiritur ut celeritatem: duriciem atque temperiem salienti corpori dent.

Cum ligno quodam tres saltus agi assuescunt quorum industria haec est. Ad metam cum furore deuenire ibique brachiorum uires supra baculum ipsum firmare: ut inde assurgamus. Et in ultimo saltu baculum ter quaterue per solum moueri potest: quam ad rem faciendam corpus pro uiribus desuper colligendum est non minus tamen si bis quater lignum illud mouemus saltari solet. Saltatur denique in hunc modum a quinquagesimo quinto ad sexagesimum pedem. At in unico cum hoc admiculo si cursus praecesserit ad uigesimalis octauum usque pedem deuenire uelox atque pertus homo poterit.

Quisquater in quouis saltandi genere dum contenditur salire debet.

Quod iaculandi genus praestantius sit: & magis a uersutus iuuetur.

Caput x.

Inter ea omnia quae brachio iaculari solemus: hasta hispana (quae lancea per totam fere europam communi nomine dicitur) maiorem artem expostulat. At quantum multi sint qui eam bene iaculentur: uel qui rem ipsam intelligat: uel edocere nouent: quodam inuenire peene prodigiosum est. Maximam quippe in omnibus artibus attentione illa qua (tiento) ab hispanis dici docum? ars ipsa requirit. hoc modo at tamen iaculanda est: ad signum magno cum impetu deuenire: & ad ultimum illum saltum quem iam in ipsa meta facimus in sinistra parte couerti debemus. At corpus rectum consistere & ius.

quanto sublimius possit attolli debet: sed humeri æque ad anteriore partem propensius ducendi sunt: & tempore quo hasta torquetur corpus supra pedem dextrum multum inniti debet: eo quo magna diligentia antea post ipsam hasta exeundum est. Superior tamen ipsius pedis pars illa uidelicet nervosa quæ uolam regit (quæ empeine hispani nominant) solu uerrat. Si is namq; attolleretur corpus supra sinistru conuerteret atq; inclinari necesse esset, unde & uis amittitur & hasta inclinatur & rectitudinem deserit. Vt rectius tamen eat ilico quum dexter discedit pes is a sinistro consequi debet. Quum ipse namq; in meta restat: lancea etiam obliquum iter magna ex parte agere solet, quam quidem ob rem qui magnam undam in ipso iactu: falciferorum more faciunt: in sinistru iaculati assuescunt. At quanquam nimium conuertamur si in rectum eximus: nunquam missile a recto proposito fugit. Quum hasta deiq; a manu depellitur: rota ipsius uel defectio uel profectio in illo tam breuissimo instanti consistit: indeq; impulsus quo bene uel male longe uel breue eat accipit. Brachium præterea nimium alte atq; rigide: & in rectum supra suum humerum neq; supra caput neq; anterius neq; in sinistru neq; in dextrum latus sed illic a roto corpore consecutum manere debet, unde ipsius haste expeditio contorsio uel (ut latinitatem non sponte fugere uidear) optima est. Sed tunc iaculatoris facies caelum prospicere debet: & lancea manu multum astringenda est: & minimus digitus sub illa collocandus. At pollex hastam pro posse cingere debet: nam quanuis dum capimus non tantum ostendatur: quum eicimus utilitatem cognoscimus. Eris qui uim immittere non potest: hastam inter indicem atq; impudicum digitos capiat: extrema deniq; depulsio magna cum solutione agenda est: sed si hasta rigida est: nimium quum illi uim damus astringi debet: si tenera uero mollisue fuerit: manus admodum temperanda est.

cognitionem quæ cum quibus iaculandum est: haberi debeat: exponemus. Illi qui magno cursu ad metam deuenit: ideq; magno impetu exit: ea illi cum suo exitu acclius danda est: ut is per suum contrarium facilius deuincatur. Si cursus namq; planus pateret: & loci exitus dependeret: illi conformarentur: & illis rebus maxime uti ab eisq; multum iuuari posset. At qui medium obtinent: per planum præstantius eiciunt, quorum contraria & acclia & declia sunt. Si quispiam præterea uel lente uel ad consistendum in ipso signo deuenit: illud cum suo exitu decliue illi anteponendum est; cui qui præst-

diu illud an quo firmari possit deest. parum iaculandi potest. qui per
 contrarium certe iuuatur. Sanguinei melancholici cum hasta ri-
 gida & per locum scandentem uel cum pro cetero solent. nimiam si qui-
 dem duriciem in manibus possident. quia uim in ipsa laeta non min-
 us ea amentum haberet immittit. Missilia nimium uibrare cogit
 quam ob rem parum minus per ascendentem quam descendente uel
 planum locum iaculatur. Iuno solin. hastam breuem atque duram optat
 in qua & totam tum imittit. ut & aliquem adhuc saporis inueniunt.
 At si illis cum longa atque molli lancea eicere accidit & tantum illam ui-
 brare faciunt & inter manus heretent detinent. ut eam nullo pacto lo-
 ge mandare queant. Sanguinei uel in bino uel in terno iactu ro-
 tam in summa perficiunt. maiorem namque processum non nisi ad ipso-
 rum minutionem fieri sperandum est. qui demum missilia breuitate. rigo-
 re ac leuitate praedita cupiunt. Melancholici grauem hastam den-
 sissimam atque breuem appetunt. locumque adiuuam desiderant. Terni
 quartusque ictus illis conueniunt. quorum repugnantia lancea longa mol-
 lis leuisque & decliuis locus est. Colerici medium uindique pondere
 scilicet mensura atque qualitate uolunt. qui suo contrario quum oportet
 tueri repugnandi sunt. Longa namque molli uel nimium densa atque
 breui hasta aduersantur. locus quoque uel sublimis uel inferus illis re-
 pugnat. Ad septimum ictum usque sua uis per augmentum deuenit. a
 quo numero uel detrahere uel illi augere nihil illis (profecto) prodest.
 Elégmaticorum proprietas semper decliua praefecit. loca & mol-
 licem cum longitudine appetunt. neque hac in re easdem affectiones
 negligit. In hasta siquidem longa atque cedenti quauis non multas im-
 mittant utres ea iter duas auras pergens nimium remote cadit. Illi & eni-
 neque illam uibrare faciunt. neque depimunt. At si ea & breuis & dura est
 illam infidam inueniunt. & uim immittere nequeunt. Parum sur-
 sum iaculantur. qua quidem in re magna uis requiritur. qua ipsi uti
 non possunt. In breui quoque ictuum numero parum faciunt. sed do-
 nec ad octauum & decimum ictum perueniunt. augeri assuescunt.
 At si cum multis eodem in tempore iaculandum est. & meta & ha-
 sta nobis conuenientes capiendae sunt. Qualiter & minora tela & uirgulae praestantius eici debeant.

Capitulum de iaculandis. In iaculandis industria possidet. nam quis iaculatores
 multum in laqueantur & missilia ipsa quoquo modo obliqua e-
 manu mittat. eam ipsa dirigit & ictus ob anterioris partis pondus recte

facere assuescunt. Digitorū autem duriciem & uim ceuilem & cubi-
torū grossedine iaculatio hæc appetit. Hastæ præterea idustina in quo-
uis iaculandi genere obseruanda est. Ea & enim & cæterarū huiusmo-
di rerū artem complectitur: & totius iaculationis magistra est; quæ ta-
rum in doctrina reliquas istius artis particulas superat: ut ipsa sola eas
omnes edocere ualeat: ea tamen ab oibus edoceri nequaquam potest.

In lapide minimo iaculatio, quæ ob sui habilitatem uolatilis a no-
bis appellari libet (piedra namq; uolatera ab hispanis dicitur) brachiū
nimium distendendum & totum corpus supra idem latus inclinandum est.
Si manus quippe aliquantisper uoluitur: lapis in sinistram partem sem-
per conuerti solitus est.

Quoniam modo magnus lapis propellendus sit. Caput xii.

In magno lapide qui hūero simul atq; manu suppositus de-
pellitur: nulla penitus ars continetur: præter eam quæ ipsius iacu-
lationis cōsuetudo indicat: manū scilicet in hūero firmare: & ingente
cū corpore undatione conficere: & in ipsa emissionē corp⁹ supra genua
sed & aliquantū supra sinistram latus propesum inclinare. Ut meta
nequaquam transgrediamur: hæc sola res firmis pedibus iaculanda est.

Qua uersutia in eicienda ferrea sude uari debeat? Caput xiii.

Erratum præterea baculū sequitur, quod sude a maioribus appel-
latū fuisse arbitror. Neque in ea re quis & multi exerceant: & pau-
ci periti sint: haud multa ars continetur, sagaces quippe homines illius idu-
striam non multis diebus consequi possunt. At sub brachio potius quæ de
super (quia iactus ascendit) emittere prodest. Quum missile tamē tor-
quetur ut manus in altum uertatur: animaduertendum est. Nam si
super hūerū iaculamur & brachiū & manū & missile maxima ex par-
te descēdunt. At quatuor in præterea: quacūq; in iaculatione tempore quo
missile pellitur: manus supra minimū digitum eleuanda est: non autem
supra pollicē inclinanda. Supra dextrū quoque latus inniti debes: & cum
eadem manu eo modo missile feriendum est: quo minimam pilam pri-
mo in congressu percutimus. Pes dexter per quatuor digitos a meta i-
retrū distans collocari debet, quanto magis namque a signo elonga-
retur: tantum in ipsa iaculatione perderemus: immo neque cum ipsa su-
de exire tunc possumus: quod duplex nocumentum est. Pedes leuissi-
me super terram inniti debent: & quum persona uertitur: nihil præter eos
summitates terræ cōtingere debent. aliter enim cōuersione illa nequaquam pmit-
terent. Corpus rigidum habendum est: quod in tergum aliquantisper
(ut in reliquis iaculationibus) inflecti debet. Facies quoque cælū spectet.

& quanto maiorem undatione dantis & in maiori telere corpore
brachiu consequit. rursus missile & longius & pulchre re solet qua
dolente equide iaculatores & nolunt & exeunt. missilia cuiuscuq;
genens illa sint non multa aduolare queunt. Sude deinde ep dextro
pede insequi debentur. qui in re no tenue. luehu adpofcit. ueru ut
missile ipsum rectiter delectone queat. sinifter pes statim dextrum
comitari debet. At quatu in iaculatione corpus in eam partem se
quendo dirigi debet. ad qua missilia ipsa ire contuenat. quu in sinistra
& enim parte uertim? iaculata res eadem necessario petit. Quade
mum sude cum singulis iaculandi sit. accipe illis in primis qui & bo
nam arte possident & illa recte utunt & sub brachio uti de super offe
dimus iaculantur. missile longu atq; graue dare (si uincere cupis) de
bes. in grauibus sequidem rebus cu sumitu nequeat. nimia industria
poni non potest. sed quu subitus quipia iaculatur. non parit ab ipsius
sude longitudie qua terram tangit. ladi solet. Na in breui atq; leui
ars facile immitte & suam conuenientia inuenit. Veru qui paru & ar
tis & agilitatis habent & supra brachiu emittunt. praesertim si mul
ta ui exuperant. illis curru atq; leuemissile p contrariu detur. qd uel
huc uel illuc ordie neglecto aduolare faciat. uel ad terram subito re
mittunt. At omnis scius qui procul ire debet. nimia industria praeter
ipsius roboris applicatione appetit. sed si illis longa sudes daret. neq;
eamdem obliquare possit. neq; unde secum terra corangerent. haberet.
in qua etiam propter longitudine sur paru fere minore artem ignari
q; petiti ponerent. uterq; & enim ipsam unico modo emittere cogeret.
unde ipis minus scientibus utilitas nasceret. quum rem sibi conue
niente & alteri aduersam agerent.

Quo quidem in modo ab equis praestantius iaculemur.

Caput xiiii.
Ab equo praestantius iaculet & corpus & brachiu tantu co
uertere decet & nostrum caput cu ipsius hastae ferro supra sini
stram equi elune deueniant. unde admodu concitata celeritate disce
dendu & aeque supra stallas consistendum est. Quam ob rem ambae
pari longitudine suspendi debet. At in ipsa ultia couersione atq; emis
sione nostra femora multum astringeda sunt. quo in tempore corp
supra pedes erectu & nullam ad parte inclinatu manere opus est. neq;
aliter brachiu ipsum acti rectuq; q fieri possit consistere debet unde
ictus agendus est. quo quide in modo & multu & elegater iaculamur.
qui corpus autem supra anteriore arzone inclinat & paru prouicit &

difformis apparet: & ab equo quandoq; ruit: huiusmodi

Qui equi & ad iaculationem & iustam pugnam deligendi sunt.

Capitulum xv

Quum præterea super quem uel iaculari uel iustare debeat
& plane & longe currere necesse est: nam quis minus hastam
brentur: & non tam formosæ uideant: longissime tamē eunt: q̄ si equi
curte: alte & cum furore decurreret: huiusmodi & enim equi semp-
cum lumbis feriunt: & hastam nimitum trementem: & sese cū furo-
re implicantem reddunt, quæ tamē longum transuolare spacium ob
easdem causas nequit.

Quod iaculandi genus actores uel hementius lædat.

Capitulum xvi

Vius rei iaculatio brachio nocentior experiatur: ea & eni profes-
cto est: in qua & tota uis immitti & brachium nimum concuti
potest: in leuibus namq; missilibus & si brachium iuuiamus non ta-
men totam uim immittimus: & in nimum ponderosis & si totū defati-
gat robur: brachium integrū absq; cōtensione restat: uerū in lapidib;
armisq; leuitate præditis & si uirū pars non totū tamen robur impo-
nit: quam ob rem ea brachiū multū lædere non queūt. At si ictus ir-
ritus omnino fieret: ueluti quū missile nobis inuictus ignarisq; subter-
fugit: brachium dirumpi posset: sed in nimum onerosis reb; labor ad
lumbos & scapulas spectat. Lapis uero qui pugnum implet: qui
apud nos eodem nomine dicit uel hasta uel sudes breuis si medium i-
pondere & excessum rigore habuerint: brachium omnino uel extrahūt
uel destruunt: id namq; totam suam uim immittit: & ictum in se ip-
so facit: missilia & enim huiusmodi nihil cedunt: & impetum quem
excipere debuerant: ad brachium non sine maximo sui nocimento re-
mittunt, ueluti quū saltus cursor sit: post quem mollis nos excipit lo-
cus: cui; successiua laxitudo nostra crura offendi uetat. At de loco du-
ro contrariū censere quū experiat: decet: qui quū nihil cedat: laborem
illum ad salientis personam p̄ reflexionem remittit. Quā quidem ob
causam ii quibus brachia semel dirupta sunt: missilia longa molliaq;
iaculari: rigida uero minime queunt.

Quantum in singulis eiciendi generibus iaculari soleat.

Capitulum xvii

Edium iuxta longitudinem ad quam in singulis iaculandi mo-
dis deueniri poterit: assignabimus: si mēsurā in æquo campo
& sine ullis concauitatibus capiatur: cū sude quæ triginta possideat.

libras quatuordecim vel quatuordecim unius conferat (ut auctoris ordinem sequatur) ut unum summus a xxxiii ad xxxv pede habere poterit. Verum quae quatuordecim generis libras habeat a xlv ad quinquagesimum pedem haud vulgari mensura est: sed libras has balance non autem aspicientium iudicium determinare debet. Cum iaculatoria praeterea habeat quae tertiadecima palmarem magnitudine contineat: cui convenientis grossitudo respondeat: & media materia consistat: ut medietas in pondere habeat a lxy ad lxx passum iaculator potest: quis ab equo ad nonagesimum saepe peruenit: Cum iacea vero quae per xv palmos distendatur: & reliquas sibi condecetes portiones contineat: ad quinque passum usque iaculatori proterit: sed lxx & vii palmos habeat: uel ad xlv: uel parum amplius torquentur solet. At passus isti ex illis quae nostris sagittariis uti solent intelligendi sunt: nam si eos iuxta communem mensurandi modum uel ut ratio dicitur: caperemus: minus numerosi profecto redderentur: si eos & enim ita coextensos utriusque inceditur: ageremus: quando ad lxx passum quispiam peruenit: satis in ipsa re ualere: quis ab equo iacularetur: pedibus uero a lxy ad lxx idem metra est. Cum iaculo uero qui octo palmos habeat: cuius tertium aut quartum amentum medium obtineant: ad xxx minimos passus peruenitur: ex longioribus autem a nonagesimo ad centesimum satis longus terminus adest. Alius quoque minoribus talibus & longioribus colligatis ligaminibus nonnulli utuntur: quae fundatorum more urbantur: & longa spacia transire solent: quibus numerum assignare superuacaneum est: illis & enim mortales haud frequenter utuntur: neque ea utentibus mediocrem adhuc utilitatem afferunt: tum etiam quia raro dominis obtemperant: neque crebro uti deberent: aduolat.

Quis ordo in capiendis mensuris obseruandus sit, non est inueniendum: Caput xviii.

Ropter uarietatem quae in capiendis mensuris passibusque computandis uti assuescit: ut confusione ipsam saltem extenuemus: aliquid super ea re dicere placuit: ut quantum terrae spacium quispiam uel currat uel iaculetur cognoscamus: quum ipsius actiones nobis per passus ostendent: antiquum itaque quoddam principium ob id ipsam repetemus: ubi hercule miliaria per passuum numerum statuisse uoluit: eaque in stadia diuisisse etiam censent: quorum unum eundem herculem absque anhelitu & respiratione cucurrisse memorat: quod quidem stadium centum xxx passus continet. At passus singuli quinq; eiusdem herculis pedes & mediocris nostri temporis hominis sex cum duobus tertius habet: & octo itaque

171
 stadia mille passus sunt: qui miliare quoddam complet. At si quaedam
 statua quae in capitolio romae est: herculi uere correspondet: alciides ip-
 se per tertiam magnitudinis partem huius mediocri nostri temporis ho-
 minum in singulis mensuris utraque dimensione praestabat: uerum iuxta fi-
 guram hanc: & nostrum ordinem passuum nomen permutatum est: quic-
 quid namque cruribus maxime expansis inierat: (quod traco ab hispa-
 nis dicitur) unicum passum esse uolebant. Neque id successuue adhuc fie-
 ri potest: nisi uel in singulis consistat extensionibus: uel saltationes pro-
 ipsis passibus fiat: sine quibus passus ad tres pedes peruenit. Nam pri-
 mus & ultimus tres cum dimidio continent, qui quidem incedendi mo-
 dus mediū iter ambulare atque currere obicit. Personae equidem omnes
 tres pedes in singulis passibus magna ex parte capiunt. At qui sufficie-
 ntiam in cursu tenent, septem uel octo pedes per singulos trancos dispe-
 sant: quibus alia trancos species fit: quae non nisi saltibus super alterum pe-
 dem fieri solet: quae a. xy. ad. xvi. pedes peruenire assuescit. Verum
 mille passus iuxta incedendi more unum miliare adimplere dicitur: qui
 quidem non nisi gigantis cuiuspiam cuius adhuc nomen inauditum
 sit esse possent. Neque adhuc ratio uel urnae aliqua in proceritate com-
 munem uirum uel quae talem fuisse demonstrant. At herculem uel per tran-
 cos uel passadas (ut duplici hispanos pro eadem nomine uir) quae
 quaequam quinque suos pedes haberet: numerare: facile ex sua statu-
 coniectura colligi potest, quae mediocri homine nostrum per quartam
 partem uti diximus: superat, quam quidem uirum excedente portione
 si eadem utriusque complexio sancta esset: eundem habuisse constat. Her-
 cules namque si illi simulachro credendum: optimam colericam uidelicet atque
 sanguineam complexionem sortiebatur, cui si numquam aliquod supra natu-
 ram ipsam non inerat: haud magis quam in hac quarta roboris parte no-
 stris in medio constitutis hominibus excelebat, quae quidem norma
 in omnibus animantibus obseruari uidetur: dummodo ea ipsa eandem
 complexionem cum temperie habeant, quae tunc tantum sese adinuicem
 superant: quantum ipsius magnitudinis excessus concedit: unde illud
 nequaquam uerisimile apparet: hercule unum stadium quod ducentos septu-
 tuaginta duos de nostris passibus iuxta ambulandi modum cum dimidio te-
 net: sine anhelitu laxatione currendo peragere. In nostra siquidem aera
 tenemo compertus est, qui huiusmodi longitudinis medietatem sine re-
 spiratione decurrere posset: quibus plures contrarium dicant: uerum huius-
 cemodi quam isti dicunt: anhelandi abstinentia: non aliter est: quam quum
 ipsius aeris agitatio eo modo undique cessat: ut nullum aerem adesse

appareat: quod quum uere esset: aliud (profecto) nocumentum esse uide-
 rentur: quo quidem in modo iudicium facere solent: qui lores atq;
 naribus sua libertate solutis: quis anhelitus suspensio decurrunt: totum
 quum eadem expiramina non libere laxant: illis nihil curae capere ut
 detur: quae quidem organa si penitus clauderent nemo ad capillum uer-
 uere currentis impetu deueniret. At homines tanta proceritatis uti fi-
 gura illa e: nonnullos tempore nostro uidimus: cui tamen in recta co-
 page atq; formatione facile cedebant. Verum si comunia miliaria capi-
 mus & conuenientem mensuram illis damus: eorum quodlibet mille octi-
 geros herculis passus: ex nostris uero duo mille quadringentos habet.
 At leguam singularem (ut alias generum etiam maiora spacia non neglexisse
 uideamur) septena milibus & ducentis passibus nostris: ymiab? ue-
 ro & quadringentis herculeis certe constant: plura equidem & miliaria
 & leguas alias mensuraueram: quorum uel medium semper ceptum uel ad ma-
 gnitudinis extremum quoquo modo inclinare uisus fui: quia quippe ob-
 causam herculis illud simulachrum libenti animo circumspectauit: cuius
 habitudo per singula membra adeo mihi simillima erat: ut si magnitu-
 dinis excessus abfuisset: me illud rectissime fictum esse dicere posses (quod
 interpreti qui utrumque & mensurauit & saepe uidit lector facile crede):
 praeter quod statua ipsa non minorem magnitudine triplici multiplici-
 tate quam ego quarta attingebat: immo & me tunc tantopere superabat: ut si
 unica legua me per quadringentos pedes excederet: hac differentia ta-
 me non amplius agitata medium illud quod a principio capitis proposuimus
 assignandum est: ut qui excessum uel dare uel accipere uelint: qua mensu-
 ra per conuenientiam regi debeant: sciant: & ut uera spacia quae per actio-
 nes successiuis temporibus agunt: mente retineant: quam ob rem oppor-
 tunum in primis medium dandum est. Magna equidem differentia oritur: dum
 quantum pedum numerus in singulis passibus contineri debeat: agitat
 qui quidem pedes a mediocri homine mensurandi sunt: is & enim &
 cum proceribus & cum minimis statura communicare uidetur. At per reli-
 quos non medium sed alterum extremorum sequi uideretur. Nam quum mediocri
 hic mensurandi officio fungitur: itinerandi medium obseruare debet: tunc
 equidem neque currendum neque deambulandum est: illud enim passus ul-
 tra modum dilatare: hoc uero breuiare assuescit. In ipsa uero itineratio-
 nis discrimen nequaquam fit: quia ob rem ipsius itinerationis passus praefi-
 cimus: quorum prior per quattuor pedes coextendi debet: inter utrumque
 namque pedem duo includunt: cum quibus duo qui extrema iungunt:
 annumerati quattuor faciunt. At uero quum ulterius procedit: & primus

& ut unus passus dimidiū pedem pro se quisq; dimittit. unū quippe
 pede cuius iam passus dare debem? at pes alter extremus inter duos pas-
 sus quos coniungere diuidi debet. quo fit ut singuli medius passus præ-
 ter priorem & posteriore uidelicet tres pedes habeant, e quibus roma
 a porta quæ uel exquilina uel tybirina olim dicebatur nunc uero a san-
 cto lauretio nomen tenet: ad murū illū usq; qui supra uaticanū monte
 est cui sancti petri templum adiacet. A porta uero flu-
 mentana quæ nunc populi nomen retinet: ad hostiensem quæ sanctissi-
 mo paulo nunc dari uidetur.

Quoniam pacto iaculatores metas obseruare debeant: & quoties
 iaculandum loco sit: & qualis ictus ualidis numeretur.

Capitulum

q. Vis nam ordo dū iaculando contendit: haberi debeat: nequa q;
 reticendus est illudq; in primis uidere licet: an cū dextro pede
 missile tu consequi a iaculatoribus possit: quum id a manu uibratur:
 neq; hæc facultas cuius iam deneganda est: prius & enim q; idē pes so-
 lum contingat: iam missile iactum est: qd; cū sinistro ob aduersam
 causam fieri minime licet: prius & enim q; missile uibratur pes ipse in
 terra consistit: quæ ob rem ab eodem loco mensura capienda est: totum
 namq; illud qd; pes ille ante iaculi emissionē signū transgredit: in sui
 beneficio connumerandū est. Quis præterea numerus ictibus imple-
 ri debeat: subiungendū est: qui recte quinque emissionibus apud singu-
 los iaculatores constare debet: nonnulli namq; ihico quū incipiunt: qd;
 qd; suis uiribus conuenit: iaculantur: aut alii contra prius q; uim appli-
 care queant: non semel defectū patiunt: quam equidē ob rem in qui-
 to iactu meta constituenda est: quæ omnibus media & satis conueni-
 ens occurrit: neq; ulli nimium aduersa est: quanq; ea non in omnibus
 eueniendi generibus par sit: æque ue respondeat. Nō tā cite namq;
 iaculū uti hasta recte mittit: neq; ferrea sudes illa quæ totiens dixim?
 uti onerosus lapis obediēs est: uerū discrimen hoc longē maius q; est:
 certe apparet: quanto longius equidē cum ista missiliū diuersitate iac-
 culamur: tanto maius temporis spaciū in ipsa iaculatione consumi-
 mus: quo fit: ut si simplici estimatione iudiciū cōmittit: ea in illis quæ
 remotius eunt: maiore fuisse numerū iudicat. At uerū quū recte consi-
 deratur: non multum neq; inter labore neq; inter molestiā discrimen
 ab hoc missile ad illud per ipsum numerum est: quāto iaculum namq;
 leuius ipsa hasta est: tanto magis in ipso reditu tardari solet: & quanto
 lancea ipsa minus telluris peruolat: tanto maius ponderis continet: neq;

aliter de cæteris istiusmodi generis rebus iudicium promas. Militia præterea cū antea non sui parte terra prius ferre debent neq; aliter ictus ualidus est: aliter namq; plura inconuenientia occurrere solent: quæ parte prius tactam cognoscere sæpissime prohibet: quam ob re pretiū illi qui huiuscemodi excessum commiserit: tolli debet. Terum si solam excellentia inter iaculatores animaduertere uelles: qui longius iaculat siue cuspidē siue alia hastæ parte percussit: certe præstat. non semper etenim & in plano loco & pro pretio eiciendum est. Sæpe naq; contra hostes & quadoq; sursum iaculandum est: quib; in rebus ea militaria quæ inter duas auras (ut cōmune hispanos loquedi modū ad latium transferā) procedunt: & nullā in terrā ictum faciunt: præstantiora sunt: quæ solū equidem cuspidib; petunt: innocentiā aduersariis esse solent. Et si longū demum eiciendi discursum uterq; faceret: qui longius prouiceret: certe uinceret: parū namq; si breuiare uellet: ictus probe perficeret.

Quibus iudicis & qui periti & qui istarū ighari rerum sint: ante congressum cognosci queant.

Capit. xx.

Sæpe quum in actionibus quæ corpore fiunt loquitur: nisi qui uerba facit: multa doctrina præstat quam industriam in re de qua loquitur habeat: per eiusdem motus deprehendere possumus: quæ aliquis id ipsum fingere posset: illis attamen qui naturalē portionem cognoscent: accidentia non multū obscura erunt. Quū de palæstra exempli gratia confabulatur: qui parū sciunt: semper pedē cum quo armare assuescunt: præmittere solent: & latus in illa parte inclināt: in qua apprehendere cōsueuerūt: & manū quæ superstare solet: alia auctiorem faciunt. Nā si non confedit: sæpe cum eo pede cum quo armare assuetus tanq; si hostis adesset per aduentantē astutiā illi mināt: neq; stabile corpus tenet: sed per undationē assuetā agitāt. At quū quispiā sufficienter hac in ipsa re loquitur: & personā rectam & pares pedes habet: quos quum moueret: ad suum ilico ordinem reduceret: satis amplam in hac facultate peritiā habere ostendit. Et qui uel iaculum uel hastam nimitū anteri; posteri; siue caperet: & lente aut in latus uersus ad metā deueniret: uel in exitu supra finistru pedem penderet: uel qui missile non rectum esset uel aliquid humi in conto uel cuspidē haberet: quod si iaculator non dirigeret abstergeretq; & pondus illud tollet: ipsum illius rei ignarum esse facile existimā. E contra autem peritus ille arbitrādus est: qui ea omnia recte fecerit. Si quispiā præterea

L I B E R

uirgula quanda per mediū capiet: neq; ipsam aibrare fecerit: uel corp⁹
 erectū habuerit: nihil in ipsa re uerendus est. At si alius quum illam
 ceperit: eandē tremere soluta manu corpus intergū flexens fecerit:
 sciendi indicium affert: qui eam etiam e conto eiciunt: qui illam ca-
 piunt: supra locum ipsum indicem ponunt: ipsamq; sub sella conuer-
 tunt: eandemq; ipsi brachio copulatam recte contegunt. Quū su-
 des ferrea illa quam diximus manu capitur: si qui eam ceperit: sinistris
 pedem multo post dexterū collocauerit: & supra humerū prouocere uel-
 le ostenderit: nulli is periti artificis indicium dat, qui suam ignorantia
 tunc apertius ostendēret: quando missile ipsum uel retro uel ante præ-
 ter ordinem caperet: sed qui eam per medium cepisset: & pedibus parti-
 bus solo inniteretur: & per dextrum latus flecti inciperet: haud igno-
 rantia signa daret, quæ tunc manifeste in quouis iaculandi genere de-
 præhendit, qui q; eicit: missile uel obliquū mittit: uel nō cuspidate
 rit: præsertim si supra sinistrum pedem exierit. Periti demū per opposi-
 tū certe faciunt. Qui magnū præterea lapidē supra caput imponūt
 quo superposito signum recte inuenire nō possunt: illam multū emit-
 tere haud sperandū est. Verū qui manū supra humerū ponunt: & pa-
 res pedes in signo collocant: re saltem intelligere ostendunt, quæ qui-
 dem tunc in omnibus actionibus uniuersim capiendā ē; quum homi-
 nes ipsi inopinate loquunt: neq; easdem res eo tunc curare intendunt.
 Quibus indicis seductores nimia in parte cognosci possint: & qua-
 uersutia eorum fallaciæ q̄ maxime caueri debeant.

Caput. xxi.

o Steditur etiam qualis uis ab uisdem hominib⁹ immitti solet
 ueluti nauæ faciunt: quum ipsam anchoram ad nauem e ma-
 ri extrahentes reducant, qui omnes signum unicū ut concordēs uno
 in tempore conueniant: dant, uerū is qui ante stat: priorēq; uocē mit-
 tit: & magis q̄ cæteri singuli suam uim affligere uidetur: qui reliqui
 præterea quanto remotius elongantur tanto sese quietius adinuicem
 uocant. Neq; illud attamen denegamus: nonnullos omnes has partes
 posse adulterare atq; confingere, quorum tamē simulationes nō diffi-
 cilis cognosci queunt: q̄ eorum ignorantia depræheditur: qui aliter
 agere non norunt: quos huiusmodi seductores ignaros decipiat. Ve-
 rum quādo cum sagacibus uiris concurrunt paucis in uerbis magna
 de se suspicionem haberi debere ostendūt. Si namq; hanc uiam semp
 obseruant. Ad omnes uidelicet partes tēdere & omnium sese ignaros
 esse simulant: nulli enim parti uel pētus adheret: uel ab ea omnino

disfugiunt quia quippe ob re quavis huius familiare ut non clare cognoscant: haud parum est nobis eos de reductores esse cognoscere: ut se dolis undique fundare scire, quos etiam & in uerbis & in actionibus per singula momenta uariare sentimus. Neque res haec una in parte sed in quibus plurimis obseruari uidetur, uel in negotiationibus & corporis actibus ludis: atque amonit certaminibus, in quibus qui decipere uult capere cooptat: aliquid enim membrum quod hoste iuret: detectum deserit. At qui offedere debet non dissimili simulatione dissimulatione uenit in ipso aduerti debet: donec callidi hostis irridas nudet, in quibus aduersari eundem opprimere sperabat: quoniam similis industria non omnibus conueniat. Ad id eodem & magna dexteritas & excellens corporis habitus requiruntur: quauis nec cotenedum sit, saepe enim ob magna fortissima periculissimis passibus libertate euadunt atque eripiuntur, & e contra ob negligentiam in plaris locis cadere solent. Quae modum ante singulas actiones ut probe praestemus obseruare debeamus.

Capitulum XIII.

Utrum pudore uitem? iacturaque tu ignominia fugiam? prius quae actiones in publicum faciam? per seos per aliquot dies separe exercitareque oportet. uerum qui magna differentia inter ipsas artes conueniat: haud aliter ut illas praestari proficiam? regi debem? At quae ex oes ordine appetat eundem haud aequa cum leuitate desiderat: sine qua recte quod siue agendi siue dicendi generis id sit: profici non posse manifestum est, uerum in corporis leuitatibus rebus uti potera uel gestare uel subleuare non nimiam tepere oportet: quis in ipsis adhuc corpore perire grauari non licet. Praeterea & luctandi & eiciendi facultates & magni roboris & satis aptae quantitas alimentum appetunt, uerum per tres aut quatuor dies ante certamen cibos in uere iuuat: sed in ipsa defructa die & si parum edendum multo minus profecto bibendum est. Quotominus si quod humoris assumimus: tanto ampliore utilitate in quibus praesertim partibus scietur: in uis uidelicet: sanitate: robore: anhelit? patientia: leuitateque: tunc erit (quod non parum est) rari? fastidiri solem? Quia leuitatis demum genera & parum & tenuem & aridum exoptat cibum: uerum eos oium singula in eo loco corpore exerceri indiget: ut quum ad periculum periculum deueniam? nobis facile: & non multum laboriosum appareat, quia quippe ad re faciendam norma haec obseruanda est. Si certum exempli causa passus per planum locum & nullis uestibus currere debueris: per aliquot ante dies duratos per accliuia loca poderosis uestibus idut? percurrere. Si duo uel tres praeterea saltus (uti communis mos est) in publicum agendi sunt: corpore per aspera loca decem duodecim uel sine intermissione prius salire assuesce, per altum siquidem frequenter saltares nos uelociores deorsum uero soliora corpora reddat. In ipsis demum supra equum gressu agendis (quod uoltear ab hispanis appellari

LIBER

docum? postq? conuersiones agere scim? in alia bellua exercendū ē: ut quum ad mediū locum deueniam? atq? tam facilis nobis sit: ut ad rotationes tantū atum itedam? Verū donec act? ipsos facere peritissimus: in humili loco exercendū est: aliter & enim multum edficere per difficile est. Quū ad actū præterea deueniendum est: satis multa ueste undiq; tegi atq; onerari debem? a qua nu data mēbra & leuia & hilaritate lustrata resurgant. brachus quoq; frequēter uti peropportunū est: ut corp? in ipsis conuersionib? cum facilitate sustineant: tam etiā id agere necessitas ipeat: quia quū ultra girum unū adhuc procedendum sit: supra brachia iniri (ut noua fiat uis) oportet. Aliter siquidem nemo tam leuis est: ut ultra rotationē unam transire possit. At in

armis alia multo grauiora q̄ ea cum quib? dimicandū est: contrectare licet. Et quum ad palæstrā aprari uolum? cum hominib? qui multū roboris hēant: corp? nostrū experiri nimium prodest, a quib? ex omni parte appræhendi (q̄ quis non sine nostro nocumēto id fiat) permittendum est: ut ipsi nos a solo subleuare & per auras rotare & ad plures deniq; partes ipellere possint, unde nos præsidū ad necessitatis tempus iuenire docemur: q̄ quis nos & in ipsa palæstra & in quouis corporis experimento imbecilles aduērsariorum partes inquirere: & illis nostras ualidiores obūcere debeam?. Cōuenit etiā ut plena habilitate ualeamus: magna cū quiete non alterari sed eleuati ad actiōes deuenire ante quas multis uestib? contecti paululū dormire nimium iuuat.

Quā ob causam plurima ac maximæ calliditatis i armis archana huic uolumini subtraxerimus. Excusatio.

n Onnulla alia exercitia istis applicuissim: ni cōscientiam grauari timere: uti qua idustria & pedites & eq̄tes ferro & uera pugna dimicare deberēt, quā rē iam penit? silere nequim?: neq; pandere i totū profecto uolum?: q̄ quis id ad aliud trāfferam? tēp?. Scripsi & eni atq; copulaui alias harū rerum opusculū q̄dam: quod nemo nisi u qui nobis præsentibus uel ab alio a nobis edocto eadem doctrina imbuti fuerint: intelligere poterit. Immo & nostrum desiderium est: ut u soli rem hanc adipisci queant: qui ea non nisi summā per necessitudinem utantur.

An quopiam exercitandi genere quantum homo homini robore præstet: cognosci queat. Caput. xiiii.

i Ntelligēdū nunc est: an aliqd exercitiū aliquisue exercitatiōis mod? sit: cū quo quisnā de duob? adinuicē cōgrediētib? hoib? fortior sit: cognoscam?. Deus tamē qui æquis pene uirib? contendere

videtur dicim? de illis namq; a nobis logo interuallo pluribus in rebus
 supant: rectu iudiciu quisq; (si expiunt) dare poterit: ueru de eis ser-
 mo e: q; qui pan fere robore cōfret: hanc uel illam agere cōtendit:
 ut q; maiore uiru copia possideat: apte cognoscat: qd in nulla exer-
 citatioe fieri posse nō solu arbitramur: sed & ostendem? Quum hoies
 & eni diuersissimis modis conser: & eos: quisq; illic meib? applicetur:
 & ubi stendit: & in reb? quas tam intelligit in quibusq; uersatus e: prae-
 ferti quū a natura uis nullis mebris sancita est: quae in ipsis actionib?
 praecipua sunt: magis praestet: alia naq; & hilitate & huius currendi: alii
 uero saltadi: alii uol readi: alii non nūc currendi uel saltadi: alii uero sue qd
 uis generis alia facultate adamat: oia praeterea quae ad iaculatione ue-
 locitateq; spectant: uim sublimē desiderare manifeste sentiūt. At pōde-
 rū eleuatio inferiorē robore praesertim in lūbis idiget: sed ut hastam e-
 cōto leuem? alterius uel brachii inuito domino conuertam? & ut caete-
 ra quae in hūc modū manib? cōstita debet: pferiamus: uires a cubitis
 deorsum habere p cōueniētā necesse e. Caetera quoq; quae ad ipsum
 corp? spectat: nō nisi determinata mebroꝝ habilitate perficiunt. Quā
 quidē ob re q; in ea parte hilitate nō praestat: quā ars illa requit: q̄uis
 in tota sui mole uirib? excedat: facile superari poterit: neq; quacūq; in
 re is requat cōcurrere illi cōueniet. Aiunt praeterea nōnulli leuia missi-
 lia uti uirgæ caeteraq; minia rēla nō nisi sola dextertate iaculari: qd
 falsū aperte e. Nā q̄uis alioꝝ nōnullōꝝ robur nostris uirib? praestet: id
 totū propterea in iaculū immittere nequa q̄ itelligi licet: iā eqdē saepe se-
 cū iaculāur: & oim iudicio haud minori illi cū idustria: metā petūt:
 ideq; missile mittūt: cōsequūturq; q̄ nos ipsi facim? qui in fine demū
 superātur a nobis, unde eos minore uim q̄ nos ad re eandē applicare
 aperte colligit: q̄uis ad plures alias actioes peragēdas ipsi nobis robo-
 re praestent: qd tamen in mebris huius facultati conueniētib? nequa q̄
 possidēt. Vt rem hanc attamē non sine optia cōclusionē desera-
 mus: quonam pacto uires: quoquo modo mensurari queant: dicem?
 Eae etenim: neq; graues: neq; leues sunt: neq; scandere: neq; descende-
 re uidentur: si in quiete dimittuntur: neq; locum in corporibus occu-
 pant. At quantam quisq; possideat: uim facile est scire: quanuis ali-
 quantula portuuncula ob membrorum uarietatem tegetur: uti desu-
 per dictum est. Rem tamen quam proposuim? exponere aggredimur:
 homo quidam centum libras ponderis cōtinet: dū modo is neq; one-
 retur neq; leuietur studio: illic uis nihil agere apte experit, cui? tamē
 possessor si ea uti uult: multo grauiore molem secum adducere potest.

Verū ut hominis uis terminata habeatur: ea profecto eius mensura est: quātas uestes suo corpori undiq; iductas atq; æque p̄ oēs sus partes distributas a terra subleuare poterit, qua quidem in parte non minus suæ propriæ uestes q̄ externū pondus extimadæ sunt. Posset quoq; hominū uis aliter suo modo comēsurari: balista scilicet ab staffa suspēsa a cuius funiculo tantū pōderis cū eo artificio suspēdatur cū quo nos eā tēdere solem?: at pōderis illi? magnitudo qd̄ idem faceret: nostrū metiretur robur: quāq; nos aliqua industria uti lūbor; & crurū uibratiōe iuuari possim?. At nonnulli mechāici ob hunc ingente numerum qui a nobis gestari potest: mortaliū uim infinitā esse garritando astruere uolūt, quā et ob rem talia quoq; eosdē hoies opera posse p̄ficere affirmāt, qui ista tamē dicūt: nondum mediocres philosophi profecto sunt. Nā si alteri? rationis corpora considerētur: minima magnitudinē aīalia continent: præsertim q̄ illud necesse accidit: in fixis scilicet corporib; inniti ut uirib; uti possim?. dum in aere equidem suspendimur: non multū corporis robore conficere possumus: nisi id ut in altū saltemus pedibus prius in terra capiamus: sed quum q̄ sp̄ia postq̄ in aere est: nouā i ipso uim facere: nisi solū repeteret: & inde iterū atq; iterū sursum resurgeret: id nullo pacto assequi posset: præter q̄ uel erigi uel iflecti quisset: semp̄ tamen descenderet. Memini me præterea ab uno de uis qui hac isania uexabatur: audisse: iā per artē totā terræ molē a nobis couerti posse: quū uires quæ in toto orbe icludūtur: tria terræ miliaria utraq; dimēsiōe accepta comouere nō possent, unde magnos hoies ingentes uires habere manifeste probat: quum se ipsos gestare quant.

Quæ discrimina iter maiora minoraq; animatiū corpora magna ex parte sint. Caput. xxiii.

m Inora corpora maiorib; agilitate præstare maxia ex parte dicitur: quā rē etiā nos i ipsa uniuersitate minime denegam?. Ea & enī istis & meli? cōposita & cōpactiora oriri assuescūt: ex magnis uero nō nisi paucissimi q̄ bōa materia cōstēt: exeūt. At is eor; qui prodit: nō minorē quauis in re exuperantiā supra minorē sibi habere expertū q̄ suæ p̄sonæ magnitudo excedit, imo & magis aliqd̄ illi præstat: uti desup̄ aliquib; in capitib; tactū est: & nūc diffusū? pandem?. oia nāq; quæ uirib; agūtur exercitia quādā magnitudinis maiestātē dū fieri debēt necessario desiderāt: neq; paruitas eor; ulli (nisi miraculose quodāmō id accidat) cōuēit. Magno tamē corpore hoies laxi habent: neq; eadē sentētia ipso; naturæ cōditiōne aliena ē. Eor; quoq; famæ

proceritas aliqua non parum ob stare uideretur & enim minimos
 superet neq; ipsi honore acquirere conpriciuntur neq; re ipsi specta
 tor aliquis id ipsa magnifacere solet neq; post q; casu huiusmodi pra
 tereunt. eos q; ipsa meminisse curat nihil in q; illi cur tantam ma
 gnitudine possident agunt qd; sibi non conuenire uidentur. At mini
 mi contra q; quid agunt illi si gentes laudes afferre solat. modus q; po
 ditendi est. Item hominū ille quem ego alium in stanturris cōster
 nere uidi. En qua q; comparatio minime uera sit ostendit saltem mini
 mum. Illi maius confectis q; a suo corpusculo sperare licebat. Vulgus
 praeterea partem qua accipit. temper auget. siue uiuendi siue moriendi
 uoce quēq; prosequatur. quo sit ut in qui fama praestant. nō nisi ma
 renem dant. ceterum ipsa in populū habitant. Viderur mihi de
 mura ubi uirtum certamen committendum est. eos qui minimis corpo
 ribus constant non bonam portionem habere. quū coniungi & enim
 aduersarius uolunt. appraehensiones deserere opus est. quo quidem in
 tepore si illis armatur. non longe a cadendi periculo absunt. quā ad re
 agendam & ad sui ingressum impediendū haud multus labor requi
 ritur. Nam quis multo robore abūdent & brachia & crura breuia for
 tiuntur. quā eosdem uel elongari uel proximiari sine sui nocumento
 brachia scilicet minime sinunt. crura et qui armare opus est. idem
 prohibēt. parū de eide potēdis habēt. quā ob re quātis difficiles ad oc
 casū sint. facile tamē a solo leuatur. qui postq; in aere sūt. nimia resiste
 tia agere nullo pacto queūt. At magni cōtra brachia atq; crura multa
 lōgitudine praedita sortiri assuescūt. quapropter & accedere & discedere
 & procul & prope armare pro suo arbitrio queūt. Immo & qd; fortius
 est. q; uis tenuem possideant uim. propter sui ponderis magnitudinē
 nō sine maxima difficultate a nobis more nostro agitan queūt. illud
 tamē ad iuge q; si in bona cōplexione proportionatur. uires corporis
 magnitudinē consequuntur. Huius cōdi. tamē graues res illis praestā
 tius cōueniūt. sudē uidelicet & magnū lapidē iacular. pondus eleua
 re. In longo cursu etiam satis ualere possent. si tantū eqdē spaciū quā
 tū in duob; passib; concipim; in unico trāco cōcluderem; & celerius
 & minori cū labore currēdi sine facerem;. maior q; ppe mora q; in hac
 arte fieri solet. pedes in terram mittere est. si namq; parum in aere mor
 rantur. Et q; uis per extremū labore crura breuia id in. c. l. passib; qd; lō
 ga cōficiat. ea lōgemāgis defessa (profectio) restat. quū uel p arte uel
 coacte illud fecerit. At magn; homo maiore p naturā terrae portione
 in ipsis passibus consumit. quā ob re min; in ipso itinere laborat.

& III

Alias nonnullas partes ostendere possem in quibus magni parius ex-
 cedat: si utriusque tamen & bona materies & æqua scientia concederetur:
 præsertim si in rebus quæ ad corpus spectant: concertatio esset. Si &
 magnus & minimus enim parum scient: semper ad parte minori cor-
 porum convenientem uentent: ignari equidem semper in primo congressu
 coniungi solent: unde minor convenientiorem apprehensionem ha-
 bet. At uerum si artifices sunt: quisque extra moraretur: imo & magni
 libentius quam magis id ille sibi conuenire cognosceret: quâuis ego
 eorum neminem adhuc uidi: qui sua conuenientia intelligeret. Immo
 contrarium capessunt. Nam uti distantes atque erecti esse deberent: ipsi
 & accedunt: & inclinantur: quibus in rebus & in earum singulis
 nimium perdunt. Quum arbor namque scinditur: si ea ad partem ali-
 quam pedit: prius quam ipsius mediam magnitudinem secemus: cadit:
 quæ quum recte erigitur: & si in totum scissa est: supra sui truncum qua-
 doque firmatur: quâ ob rem magnus homo rectus incedere debet: qui
 inclinatur enim suæ iacturæ iter ingreditur. Nam qui inclinatione qua-
 doque indiget: nunquam id nisi super genua agere debet: neque inclinatio
 ad aliquam partem illum iuuat. At ipsi pedes remotius quam possunt: eo
 modo mittunt: ut quum ad ruinam eunt: nihil ab iis uari queant:
 nec multo magis cadere tardant: quam a contrario deseratur: non quippe
 in se ipsis sed in aduersariis tenentur: quâ ob rem maior labor ut eos
 prosternas corpus subterfugere est: qui & quum illo modo procedunt:
 hostes iacturæ securos pene reddunt: qui pedes uel distantes uel
 nimium adiuicem expansi ducunt: & cum labore & sine utilitate ar-
 mant: quâuis sui aduersarii ut illos adiungant: a se ipsis cadere queunt.
 Neque tunc tamen illi qui supra pedes restat: uictoria ascribenda est:
 non aliter equidem aliquo in cespite obstante cadere solemus. Magni
 præterea damnum nimia in parte ob id recipiunt: quia elatione pro-
 ceritati æquare sæpe contendunt: quum aliquem equidem paruum:
 qui aliqua in re præstet: uident: eundem ilico non nisi per artem ua-
 lere dicunt: cui quoque & cum artis negligentia & coniunctione se-
 cum: minantur: quod illis uti superius demonstratum est: maxime no-
 cet uti: quum de brachio uel de collo exempli causa luctatur: in quibus
 apprehensionibus magni prædâ ab imo capiunt: & eâ prope se ele-
 uare possunt. At minimus quauis multum inflectatur: alium e solo
 leuare sua membrorum pusillitas uetat: neque illum super brachia de-
 portare potest: ad id quippe magis quam duplex uis: certe requiritur:
 & e longinquo non nisi brachio eleuatur: quæ res illi qui auctius

incedit: multo magis conuenit. A te proximo humeris subleuamus
 qd illi qui subitus stat aperte prodelt: & ad hanc ultimam partem mi-
 nores habiliores manifeste sunt: & ab hoc loco si hostem aliter q̄ cum
 humero eleuare molitur: semper amare periculosum est: nos equide
 in altum ascendimus: & aduersa humeri ad nostram cincturam de-
 ueniunt: ubi suis uiribus recte uti: & ab illis maxie iuuari potest: q̄
 si magni scirent: ueluti paruuli iclinari & utroq; modo exerceri ac co-
 trastare possent. isim? nāq; maiori æquari (si ambo erigatur) nullo pa-
 cto potest: si eius pedes prius solum non deserūt. Vnde illud præterea
 ortum duxerit: disputare no curo: sed id qd pluribus in partibus dici
 solet: recensere libet: in quibus magnitudinis genus pro bono habe-
 tur: quāq; id nobis nocuum quadoq; sit: isti: cu magno uulnere q̄ spia
 læditur: qd bonum ob eandem magnitudine appellat. Omnes præ-
 terea personæ & corporis & potestatis & opum atq; huiuscemodi
 rerum magnitudinem optant. At minimos circa has affectiones red-
 di: paucissimi profecto mortales appetunt.

Quā ob causā alii ab ipsarū rerum frequētia iuuari alii uero lædi
 experiantur.

Caput. xxy.

q̄ Vum tā longū iam in huiuscemodi reb? discursū fecerim? non
 alienū nobis apparet: cur nonnulli ea quæ discūt frequēter alii
 uero nō nisi rare exerceri debeat: pertractare. Sanguinei postq̄ rem ali-
 quā sciūt eadē post aliquot dies leuiter recēdere satis est. Illā nāq; quū
 uolūt: inueniūt. Suas uires nāq; promptas cōtinue habet: neq; etiam
 uel p̄ laborē uel per longum discursum res quas semel sciunt: augere
 possūt. At ubi lucherū denegatū est: iacturā timere licet: immo & istius
 modi cōplexionis hoies totam suam uim in quauis re quā aggrediū-
 tur immittūt: & id qd ad sui extremum periculum sæpe accedit quan-
 doq; rūpi lædiue posse & uerisimile est: & sperare licet: quū uires itaq;
 suas multiplicare nequeāt: eas p̄ frequēte usum extenuare atq; dissol-
 uere necesse ē. quā ob rem q̄ citi natura sūt: ediscere sed nō frequēter
 exerceri: lēti uero & hoc & illd̄ agere certe debēt. Colencis & doctria &
 medi? usus cōuēit: i principio nāq; aliqua deturbatiōis spectūcula (quā
 haud multa sit) ipediūtur: quā ob re quousq; uelamē illad̄ disrupāt:
 eosdē exercitatio iuuat. Melancholici præterea parum sciūt: etiam si
 diutio studeāt tēpore. quā quippe ob rem an u sine solertia sapientes
 esse possint: iudicium tibi remitto. At huiusce generis homines nun-
 quā tantum aliqua in re quā exercent: intendi possunt: ut magnum
 ob id detrimentum accipiant. Immo & quāq; ad culmen sui roboris

& iii

usq; sæpe vires astringat: eorum duncies ut dissumantur prohibet.
 Quapropter diuturno studio uti per convenientiam debent: quanuis
 circa ea quæ corpore sunt: satis prospici sint. Flegmatici aliquam
 artem cum sufficientia si ea frequenter exercent: agere solent. Quam
 etli nimium insequantur nequaq; affici possunt: vires & enim nunq;
 multu astringunt: quæ quu neglectæ consistunt: adeo disgregantur:
 ut minima illarum magnitudo reb? applicari possit. Immo & flegma
 tici quanto magis elaborant: tanto præstantiores redduntur, qui quu
 laxi: lenti: expansiq; sint: & quoquo modo sancti: celeres atq; uniu red
 derentur. quam quippe ob causam istis uti reliquis ediscere prodest:
 & rem quæ norunt: semper isti supra ceteros assuetam habere debet.

Qua via & ratione cuiuscunq; complexionis homines reliquos imi
 tari ualeant.

Caput. xvi.

T cuiuspiam habitudinis hoies ceteros mortales ipsis actio
 nibus æmulari posse tunc dicimus: quum suas ipsi vires extra
 affectione illam quam per naturam appetunt: detraxerint: quanq; in cor
 poris actibus neminem adhuc uidimus: qui tantum adhuc sagacita
 tis possideret: quanuis & in uerbis & demonstratione id sæpe experti
 in pluribus simus: quanq; eosdem in breui tempore suæ naturæ origi
 nem repetere haud semel uidimus. Sanguineorum uis celerrime
 solui cupit: quam ipsi in sua libertate semper dimittunt: quæ si aliqua
 tarditate temperarent: actiones uti flegmatici qui sibi reorissimi sunt:
 conficere possent: neq; illi qualitati solum conformari quissent: ue
 rum magnam in se ipsis utilitatem inuenirent. Quum quispiam & eni
 superandus est: id non ictuum multo numero fieri intelligendum e:
 qui tunc magni esse nullo pacto possent: immo cognitionem potius
 aduersario darent. quum paucis itaq; ictibus hostis superandus est:
 quæ necessitas sanguineo occurrit: ut cum celeritate atq; furore ag
 grediatur. Is & enim minimum per naturam anhelitum habet: quem
 quum calefacit: breuiorem proculdubio reddit: quum uim præterea
 quado uult: habet: ad extra ire & laxitudinē cum tarditate ostendere
 deberet: ut inopiantē hostem facilius opprimere posset: immo & ma
 gis cum sua ut quia eadem quietam habet: operaret: & quu ad aliquod
 destinatum præpositumq; exercitiu deueniendū est: & si nonnullis uel
 uestibus uel armis regi debent: ea neq; numerosa neq; multu gratua
 sint: ne membra ultra modū calefaciant. eosdem præterea quies mirū
 in modum iuuat. Parū equidē qd elaborent: eorū uis atq; habilitas ul
 tra q; credi par sit: extenuatur, qui si hunc ordinē demum obseruarent:

& credulitatem & duriciem cum iuuacitate ostenderent. Colerici len-
 tiusculi in principio sunt: quam ob rem quoquo modo ante certamine
 ipsi illis exerceri conuenit: possentque tunc uti sanguinem facere. At uero
 quum melancholicos imitari uelint: & membra nimium cum rigore pone-
 re & eadem duricie apprehendere & industriam non multum extimare
 debent: & si aliqua magna quantitas utatur: nunquam illi multa solutio
 applicanda est. Vt flegmaticis demum assimilentur: animum in primis
 laxare debet: neque uires exercere curent: si uittamem boues (si non ho-
 mines ipsos dicere malueris) in his partibus imitandi a nobis essent:
 huic rei ignorantia peritiam longe excelleret. Excedenti melacho-
 lici rigore spasmani solent: quem cum flegmatis molitie temperare de-
 berent: neque tunc tantum deficerent: uel illam complexionem tantam al-
 qua ex parte imitarent: & cum duriciem committere oporteret: ea cum
 maiori robore experiret: artem praeterea tunc sequerent quum
 colerici similes reddi contenderet. melancholici equidem haud multum
 ab industria iuuari assuescunt: qui denique a sanguineis nihil indigere
 uidentur: eorum siquidem rigor sanguinis uices in celeritate suppe-
 tit. Flegmatici & si leni omni in tempore sunt: eadem qualitatem
 longe magis cum incipiunt: obseruare experiuntur: tunc equidem uim
 ubi ab ea iuuari possint: nullo fere pacto immittere queunt. At quum
 sanguineis assimilari cupierint: continue exerceri & ab inopinato certa-
 mine nimium praecauere deberet. Sed eo uideant modo ut ea uim quum
 incipiunt in promptu habeant: quae saepe illis post stragem acceptam
 euenire solet. eis siquidem cuiuscumque generis principia aduersaria sunt:
 & quum flegma furorem excipit: quanuis non citum aliquo in tem-
 pore sit: sufficienter tamen uim tunc tenet: neque ea sine magno hostis labo-
 re subiici posset. At quum suam qualitatem hoies isti obseruare uelint: la-
 bore scilicet libenter uitare: tam lente postea quum oportuerit: agent ut
 prope danum semper assistant: nisi tantum temporis illis ab hostibus concederet:
 ut eorum uis quicquid sibi per naturam conuenit inueniret: quod non ni-
 si rarissime permittit: si ipsi ab aliis qui priores impetum sustineant co-
 mitati non sint. quum isti demum & scirent & uellent: tum per modera-
 tum per assuefactionem multum a colericorum temperie sapere possent:
 potuissentque etiam si respectus undique abiceret: rigoremque amplecte-
 rentur: melancholice duriciem sibi aliqua ex parte uendicare.

An robur per continuu exercitium augeri an debilitari potest dicens sit.

Capit. xxvii.

Idedumque praeterea est: an usus uires augeat: an uia per assue-

factionem inueniamus qua robur ubi opus est applicemus: nonnulli
& enim exercitatione vires augere uolunt. At nos illas potius destrui
q̄ multiplicari ab eodem met labore proculdubio dicim⁹: quas tamē
quū rectius ubi uolumus immitimus: ex auctiores esse ostēduntur
neq; id profecto sine causa apparet: quā eadem maiores operationes
perficere uideamus. uerū res hæc haud aliter sese habet: q̄ si rotundū
undiq; lapidē caperemus: cui quæ unde māu apprehendere possint
conuenientia loca desint: illum nullo modo leuare possumus: quem
sine ulla diminutione: sed additione potius in qua manus capiant: fa-
cta facile gestamus. Non quia uel lapis minutus uel nostris uis aucta
sit: uerum quia ad applicandas vires uiam modiq; inuenimus.

An ira fortiores homines an quoquo modo uiolētis similes reddat.

Capit. xxvii.

Maxima mortaliū pars sibi suadere assuescit: tunc homines for-
tiores esse quū ab ira oppressi sunt: q̄ quū uel patientia uel mā-
suetudine quiescunt: quæ quidem extimatio in paucissimis uera est: i
multitudine uero ob triplicem causam multum euariat, quarū prior
hæc est. alii & enim non tam cito uti alii suis uiribus ualent: in celeri-
bus uero uel parū uel nihil irritatio uim augere potest. Secūda uero
hoc modo procedit: quia semper contra aliquem fastidimur: & qui nō
magno animo sunt: nocumēti timore imbecilliores reddunt. Tertia
uerq; proprietas ea est: quæ iræ ex natura sua inesse solet, quæ præ cæ-
teris rebus mentem obnubilare: sensus hebetare: & omnia deniq; mē-
bra ordinem adeo deserere facit: ut ex solo illius impedimēto ea sæpe
externantur. Ad robur tamen augendū membra ante ipsum certamē
alterari debere: satis aperte desuper constare fecimus: uerum in ipsis
actionibus etiam illa nimia ratione temperari debere nequaquā occulta-
uimus: qui hac equidem fastidium non mitigant: tanta opacitate fu-
scantur: tam tenuemq; habilitatem claritudinemq; possident: ut im-
becillibus hostibus succumbere queant. At alii per contrarias cau-
sas robur per furorem magnopere adaugent: quia non celeres circa
eas sunt: quas ut præstantius habeant ab aliis prouocari indigēt: quū
tardi præterea sint: nunq̄ tanto cum impetu inuadunt ab ira: ut mul-
tum ab illa impediri possint. Quantum ad animi magnitudinem de-
inde spectat: qui strenui sunt: quāuis non nimia fortitudine præstent:
ob audaciam atq; solutionem cum quibus pericula aggrediunt: ma-
gnas actiones peragunt. Postremo uero qui multa rationis claritudi-
ne micant: magis quū iniuste offenduntur fastidiri solent, quæ quippe

firorem illico in temperiem & optimam consideratione vertunt, quo
quidem in modo illud quod a nobis propositum est sane concludi
huiusce generis alterationem scilicet paucis uident multitudinem uero
nocuam esse experiri.

¶ Quam in ætate homines robore magis p natura præsent.

Capit. xix.

¶ Iuxta nature cursum consideremus: & magnitudinem & uirium
firmitudinem homines per trigessimum annum possident: quos
ææ non omnibus æque uel euentant: uel discedant: hic tamen culmẽ
sistere: minimo cum discrimine cognoscitur: quis alii ad .xxviii. an ad
uigesimum suæ ætatis annum totum sui roboris augmentũ accepisse
dicant: quam partem etiam alii ad quadagesimum protrahunt: quoru
singulos suo modo uerũ posse dicere demonstrabimus. illi namq; q
in ætate tenera uires cepisse dixerunt: in ea a uoluptatibus abstinuisse
potuerunt: quæ prætereunte per turpitudines uitam egerunt: quæ no
solum uitam quæ sperabatur euenire prohibent: sed ea minimam eius
partem quæ possidetur tollunt: alii qui ad quartum annum auge
do perueniunt: uel propter ægritudines uel labores aliaue aduersa ac
cidentia quæ membra extenuant: uim antea excipere nequuerunt: &
in illa quam dicunt ætate quum ab huiuscemodi aduersitatibus libe
ri sint: eos tunc maiores q̄ antea uires habere bene conceditur: quanq̄
nostrum propositum firmum stet: uirum siquidem temperies: uiua
citasq; cum sui culminis robore a .xxviii. ad .xxx. annũ consistere apte
experit. Dum ad .xx. annũ præterea mortales perueniunt: haud mul
ta differentia inter ualidos imbecillesq; cognosci solet. Si u & eni qui
bus minor uirium copia a natura sancita est: per aliquantulum prouel
ctiorem ætatem alios superat: suæ imbecillitatis indicium contegit
atq; supplet: & fortioribus æquiperari uidentur: nõ sufficit attamẽ
ante quintumdecimũ annũ nisi per bienniũ excedere: inde uero ad .xx.
minima temporis differentia satis amplum discrimen demonstrare so
let: in hac quippe ætate membra maxime roborant. At quũ .xx. transgre
ditur annus pugna deseritur: illic namq; inepti restare & statum quodã
modo recipere: agiles uero nimium per ipsum successum robur cape
re uidentur. Neq; in paruulis donec duodecimum .xii. ue annum u
superent: habilitas clare depræhenditur: nondum enim eorum mem
bra recte diuisa sunt. At in hominũ ætate quæ a .vii. ad .xy. annum usq;
percurrit: non multam inter mortales differentiã facim?: omnes & eni
paruuli adolescentuliue esse apparent a .xvi. tamen ad .xx. magnam

differentiam cum minimo temporis excessu facere assuescunt: quis si-
 milem demonstrationem afferant: & sub iuuentute includant (& mā-
 cebos ab auctore hyspāos more appellat) uult quoq; Petr. ipse iue-
 tutem a. xx. ad. xxiii. annum usq; protendi: neq; eos quempiam ex-
 tra bonam prosperamq; ad robur ætatem consistere dicimus: a. xxxv.
 ad. l. præterea magna & in uigore & in corporis nitore ostendit. diffe-
 rentia, quo quidem tempore præterito parum melior complexio & x.
 & xy. quandoq; præteritos annos occultat, quantum omnes in seniu
 numero conumerari queant: debeantq; in qua quidem ætate natu-
 ræ cursus computetur recteq; animaduertatur: colerici? melācholic?
 per. xxy. annum sanguineum flegmaticum superat.

GAYORAE CORDVBENSIS: PRAEFATIO IN LIBRVM. VI.
 PETRI MONTIS PHILOSOPHI DE DIGNOSCENDIS
 HOMINIBVS AD ELISABETH HYSANIAE DECVS
 REGINAMq; OPTIMAM MAXIMAMq;.

T si uires desint: optima mihi regina & languor iā
 assiduo labore membra lassauerit: quū ipsius opere
 ris finem cōsidero: & redeundi ad sacrum aspectū tuū
 & ad patriam parentesq; spem prope ipsum aduen-
 tum uideam: laborem qui superest: facile contēno,
 quem & dum tibi rem gratam agerem: & Rei publi-
 cæ utile afferrem non multum existimaui. At si forte neq; hoc neq;
 illud recte p̄fecerim: non nisi bona tētare & circa ea elaborare nostrū
 est: cæterum uero optima scilicet rerum absolutio non nisi a deo opti-
 mo maximo dari potest, cui grates nō imn. ortales sed pro uiribus agi-
 mus, qui nos inter tanta aduersa huic tam laboriosæ rei finem impo-
 nere facilis permisit, qui deus etiam te uti magno animo innumeris
 q; uirtutibus & amplissimis regnis & generosissimis hominibus regi-
 nam dedit: haud aliter post longos ac fœlices tui temporis annos pro-
 pe cæli reginam collocet. Vale.

PETRI MONTIS PHILOSOPHI DE DIGNOSCENDIS
HOMINIBVS AD ILLVSTRISSIMVM IOHANNEM
HISPANIAE PRINCIPEM LIBER .VI. INTERPRETE
G. AYORA CORDVBENSI.

Vum iam in superiori uolumine quonam modo ui-
 res rebus uariis applicare: illisue uti iuxta temporis
 uel necessitatem uel conuenientiam mortales debeat
 explicauerimus: Reliquum est: in hoc posteriori uni-
 uersum & omnibus necessarium praesidium assigna-
 re: crebrae namque controuersiae ob has quas propo-
 suimus rerum negligentiam euenire solet. At quum ipsa materies no-
 paucis comunis sit, eandem haud dissimilibus uel conditionibus uel
 uerbis quae superiore libro expoere mens est. Quum plures itaque exercitatio-
 nis partes in quinto uolumine tetigerimus: neque hic sextus liber dissi-
 milem materiam continebit, quae ob rem medium quoddam assignandum
 esse nobis apparet: quod in omnibus tam animi quam corporis certaminibus
 obseruari debeat. Plures equidem ob huiusce rei ignorantiam da-
 num ac non sine dedecore accipiunt, illudque in primis dicendum est: quo-
 nam pacto actiones incipere debeamus: praesertim si cum pluribus uel
 uerbis disceptandum uel corpore discernendum erit, quibus in rebus hoc
 unum pro uniuersa norma institui uolumus. In principio sese parumper ad ex-
 tra cum breuibus uel passibus uel uerbis huc uel illuc uti (oportuerit)
 contineri debemus, omnibus equidem rem magno impetu & cum fa-
 miliaribus sibi astutius uel ictibus aggredi: datum est, quae quauis
 haud magna cum excellentia dispositae sint ob ingentem tamen audaciam
 furoremque multum nocere possunt: ictus quoque ob eandem causam si nos
 detectos inueniunt: trucidare queunt, quod tunc pene necesse fit, si un-
 dique & ab hostibus & a nobis incosiderate concurrunt, quos quis feria-
 mus: ab illis quoque uulnerari timendum est: uti inter eos fieri solet: qui
 iustam pugnam committunt: quis imbecillior uel externatur uel grauior
 rem ictum & in periculosiori loco saepe excipiat. Iusta & enim modum hunc
 appetit: in qua & aegida & galea tanto robore constant: ut aduenienti-
 bus hastis resistere queant: uerum quum nullis armis tegeremur: alterius
 ictum uitare hastamque arceri: & eundem succedente tempore ut ferire
 possimus eni longe utilius est: quam si uterque fortunae ludibrio committa-
 tur. At si homines non nisi lintea tunica induunt: & solis ensibus pu-
 gnant committunt: ut alter alterum occidere possit: tenuis uires sufficiunt:

LIBER

quos qui in destinato loco adfunt: sese sibi maxio cum impetu obuia-
re contendant: ictusq; quos dexteros in principio libri appellauimus
uel a capite ad pedes uel ut medium hostem abscondat: magna ex pre-
agat: uti si fortissimis loricis toti induerentur, qui profectioe contra
agere deberent: ille saltem qui maiorē sagacitatem utilitatemq; sibi co-
parare uoluisset, quem quoq; minus ignari saltem ob id iudicarem?
qui suos ictus agere & retrorsum uel in circulū contineri ac circumire
debet: donec hostis impetus uel inclinet: uel ipse aduersarius qd scit
declaret: ut eundem uel in aperto uel ubi minus tegitur feriamus. in
primo namq; concursu ubi alter fundet: cognoscere p̄ difficile est.

Normam hanc attamen in determinatis locis semper damus: siue ma-
nibus siue uerbis concertandum sit. At uero quū hostes uel inopinati
dispalatiue atq; ordie neglecto sunt: eosdem maximo cum impetu in-
uadere iuuat: dummodo ad limites littoraue (si dicere malueris) cū ce-
leritate retrahamur, aduersarii & enim eodem in tempore qd agendum
sit: nequaq; excogitant: neq; quāta hostium manus eos inuadat sciūt:
neq; qua pręparatione ab illis expugnari debeant: uident.

Quonam moderamine & si semper in corporis actionibus præfer-
tim humanus animus nostras uires regere debeat.

Caput. i.

a Lia præterea particula declaranda est: homo & enim duabus præ-
cipuis partibus anima scilicet & corpore constat. Quam ob re-
illud ratio dictare uidetur: ut continuo utranq; recte gubernemus: i-
tellectū præsertim cuius obsequiū magis utile negligentia uero lōge
maius nocumentum nobis afferre solet, quæ res tamen ut omnibus
notior sit: cōmunem comparisonem quæ illam declaret: adducemus
quū equū quippe qui crebro lapidibus uel ipsi solo obuiare solet: æq;
tamus: quanuis calcaribus ad iter instigemus: manus quæ habenas
regit: firma est: neq; eas laxare ut ruinam uetet: audet, quam magis q̄
morā nobis nocere posse præuidet. at si per agrū decurrimus: qui fissu-
ris: foueis: monticulis & aliis huiuscemodi inconuenientibus obsta-
culis maculatus est: quāq; equum currere sinamus: nos undiq; circū-
spicimus: & qui id negligit: neq; recto iudicio ualere neq; recta ratioe
uti iudicatur. haud aliter profecto de intellectu nostro: circa corporis
uires dicimus: quæ quous circa aliquā actionem magno cum impetu i-
tendantur: illis tanq; calcaribus: sed intellectu tanq; manu quæ frenū
regit: uti debemus. aliter enim si animus etiam furorem illum inseq-
tū: & ruimus & magna ex parte disrumpi solemus, quæ quidem pars

præcipua causa est: ut homines qui & animo & corpore res aggrediuntur: cito deficient: quos continua consideratio nequa regit: & eos administrat: ut in singulis ualleculis cadere uerentur.

Quantum etiam & ad corporeas actiones uel uoluptates deponere: uel nunquam (si fieri poterit) delibare: necesse sit.

Caput. II.

¶ Quum uires siue animi siue corporis exercendæ sunt: nos a quibuscunque uoluptatibus in quibus peccatum est: nudari oportet: ueluti libido est: deglutendi in glauies: superbia cæteraque istius generis scelera: quæ ut animi poenæ obnoxii reddunt: ita corporis habilitatem destruant: quibus nonnullæ etiam uoluptatibus deditæ personæ magnas aliquas operationes ob ingentem naturæ fortitudinem conficiant, quæ tamen si rationis moderamē sequerentur: longe magis proculdubio præstarent. Huiuscemodi quippe homines non nisi rem naturæ suæ multum familiare efficere queunt: in qua etiam nimium uersati sunt: uerum neque plures res peragunt: neque illa quæ faciunt: eosdem diutino tempore sequi solet: ad id quippe homo liber certe requiritur. At nos eos qui uitis inseruiunt: non immerito colligatos esse (quum sint) dicimus. Immo & ii qui rem aliquam quibus uoluptatibus sint dediti conficiunt: naturam ad eandem peragendam nimium fauente habere aperte demonstrant, qui quidem quum ad plures res perficiendas aptitudinem habere ostendant: & aliquam tantum sequantur: nunquam ob eandem laudem merentur: neque ea tæuis pars quæ illis restat: in uirtutis numero admitenda est: quum ea certe in ipsis non nisi contra suam uoluntatem retineri a bonitate naturæ uideatur: neque ii ab ea parte quam tunc possident: fauorem uel petere uel sibi comparare: neque ab aliis sed a seipsis conqueri debent: quum tanta naturæ munera non recte conseruauerint. E contra uero alii maximis laudibus extollendi sunt: qui debiles oriuntur: sed studio & diligentia nonnullis in partibus excellere nituntur: neque in illis pluribus inferiores sunt: neque etiam reliquæ sibi deficientes suæ ignauitæ ascribi debent: quum ipsi ea per rationem supplere moliantur: quæ ob materiei ineptiam illis denegatæ sunt.

¶ Qui cibi & humanæ salutis & uiribus cognatiores sint.

Caput. III.

¶ Via sanitas prima corporis magistra est: normam uniuersam aliquam circa uictum dabimus: non tamen nisi cibos eos conuermimus qui uires tum augere tum conseruare magna ex parte solent: & mediomagis proximi & leuioris & maioris substantiæ parum humi-

di & gustui boni sunt: dummodo cum aliis suae naturae contrariis rebus
 nequaquam conditi sint: uerum quum cibariæ res has quas retulimus affec-
 tiones in se habent: substantiam sine stomachatione impedimento
 ue dant. Quam ob rem qui huiuscemodi cibis alunt: & animi claritu-
 dine & corporis robore libere uti queunt. cibi equidem graues duræ di-
 gestionis semper sunt: & magnam fumositatem habent: & crassos hu-
 mores adgenerant: quam quippe ob causam uires non parum impeditæ
 sunt: dum confusionem quæ ab illis oritur: sustinent. cibi tamen & bo-
 næ ualitudini & robori conformes uel uidelicet sunt. Magna in primis
 auium pars: uti perdices: faliani: cothurnices: capoes: aliaque quæ plurimæ
 minutæ alites: uittellina quoque caro: & caprarum hedi & alia istis haud
 dissimiles carnes præstantiores sunt: quæ nonnullis appareat: hirci &
 ueteris uaccæ & porciam carnem allea quoque & cepas reliquaque istius ge-
 neris alimenta quæ corpulentos humores adgenerat: edere nimium
 dare solere. Prodest etiam florem panis eligere qui recte temperatus le-
 uis & spogiosus sit. uinum quoque mediæ magnitudinis esse debet: ma-
 gnum namque impedit: & infimum imbecillis substantiæ est. Cuiuspiam
 tamen materiæ sit temperari debet. Parum comedere neque id uel nimium
 uel parum assumere: at uinum neque merum neque multa aqua admixtum bi-
 bere decet. At quis horum ciborum aliquis hominem ab aliqua ægritudine
 redimet: posset: id namque quod multitudini aduersum est: uni esse pro-
 pitium posset: quæ per confusionem eundem effectum uti medicinæ agunt:
 conficeret. Verum uel ante ægritudinem uel ea depulsa paucis confort-
 maretur neque tantam substantiam daret: uti alimenta illa quæ leuiora &
 subtilioris humoris sunt: quæ etiam modeste coquantur: quorum quidem
 defectum non aliter imbecillitatem agunt: quam excessus uel morbum uel
 laborem atque æstuationem afferre solet. Fructus pene omnes no-
 cui sunt: & anhelitum mirandum in modum minuunt: quæ uis alumnos
 pinguescere faciunt: & eorum carnes molles atque spogiosas reddunt: mul-
 tas etiam ægritudines inducunt: in æstate præsertim: ob corporum imbe-
 cillitatem: immo & quum magis contrarii sunt: maior eorum copia ap-
 paret: & homines ad huiuscemodi cibos edendos tunc audiores
 sunt: reliqua alimenta uero & hilitati & salutis conformia odio fere quo-
 dam prosequuntur. At ex fructibus: nuxes solummodo: auelanæ: amigda-
 læque anhelitum contra quemuis alium cibum adiuuant: neque ipsæ mul-
 tum ex se impediunt: pomaranguia quoque factis bona sunt. Potus
 cuiuscumque qualitatis sit: quanto breuior tanto utilior esse experitur
 nemini: & ueni qui diffusa potione utatur: uel uires uel sanitas uel diuitia

uita esse assuescit: imo tempus & anhelus & impatiens est: & personam distemperat possidet. Cibi præterea acetosi corpora colligit: quæ a dulcibus & imolentibus & laxa aperire reddunt: quæ ob rem in æstate illis uti debemus: qui ad membra excitanda uinacioraq; reddenda uim possident: ista uero in hyeme assumenda sunt: ut ea aperiendo dilatent: imo etiam dulcibus maxime utendū est: si aliquis dolor nos nexauerit:

Quoniam pacto copiosus potus: crebra uenus: & recentes fructus nocendi inter reliqua imperium sortiantur.

Capitulum.

Inter reliqua: quæ corporibus sæpe perniciam nocere solent:

tria præcipua sunt: quorum singula diuinam sanitatem certe prohibet. Sunt & enim ea diffusa potio: utrides fructus: & ueneris uoluptas: quæ non solum per ipsius actionis frequentiam: imo per assiduam cogitationem nimium nobis aduersa est: & uti appetitus per uoluptatem quæ cum mulieribus capitur sedari debuit: ardentius incitari assuescit: Immo & tanto peius in id corpora oblectantur: ut sua sensualitate ducente nihil ab eodem excessu lædi arbitretur. Neq; unquam ob eas res quæ appetitur infestæ atq; alienæ sunt: morbi committuntur: easdem namq; libenter fugimus. At quauis hæc tres quas assignauimus partes: nobis noceant: hic foeminarum usus longe nocentior est: ob quas & membra consumuntur & sensus hebetantur & quod uis felicitatis impeditur iter. Neq; solum propter illas qd præcipuum est obliuiscitur: uerum & in somnus & in uigilia: & in crapulis & per inedia in labore atq; quiete semper in animarum perniciem corporūq; iacturam: dum quis modus circa amasias haberi debeat: excogitatur. Ast alia: moestitia ob ignauiam in ea re superuenit. Et dum illas quas amore prosequimur: laudemus: e somnio excitamur: quas in instanti execrari solemus: quauis aliter interior affectus sentiat: & eas auiditas prope amplectatur: a quibus quum amamur ardentiores reddimur. At si nos abhorrent: amantes ad iram atq; frenesim prouocant: si alios præterea inquirunt: illis maxime iniuriantur.

Et si a nullo requiruntur nullius meriti iudicantur. Sed si ea demum quæ dare possunt: largiuntur: in deteriore errorem deueniunt: quæ res maribus omnibus uniuersa est: corpora cum ipsis foeminis delere: quæ sua uoluptate plenius uti cum minori labore atq; carnis detrimento queunt: quauis carnem ob nimiam ueneris frequentiam: aliqua quandoq; laxent: alia etiam per eundem excessum pinguescunt: qui

maribus omnibus semper aduersus experitur. Li & eni nō solum maio-
 rem & uirum & sanitate portionem ob id amittunt: uerum pars ea
 quæ illis superest: neq; uiuacitate neq; anhelitū sibi cōdecetes retinet:
 fōtes itaq; unde tanta oriuntur mala merito fugiendi sunt. Verū quū
 earū expugnatio & prope & a longe stare uideat: nullū usq; hic locū oc-
 currit: ubi ab eis securi & oīno protecti manere possim? uerū ea pars
 capescenda est: in qua min⁹ lædi queamus: neq; ulla tamen simplici ob-
 liuioni præstantior in præsentia occurrit: nam si eū impetu fugere uolu-
 mus retenta fantasmata amorē eadaugēt: at si prope eas secure stare &
 oblectamēta ex honesta cōmunicatiōe ab illis capere existimam? quū
 earū melliflua distillatio sæpe gustatur: ratio quādoq; euāescere co-
 gitur; unde maior forte error cōmittitur. At quis nostrā extimationē
 nō tantū se parare ualeam? ut aliquādo nō excitetur: dum illi per hāc
 uiam mederemur: haud aliter nobis eueniret: q; qui per uana somnia
 fontes quibus sitim leniant: inquirūt, qui nihil præterea quāuis quo-
 quo modo elaborent: defatigari uidentur: si labor ille ad mentē redu-
 catur: p̄ quē dū uigilam? exerceri solem? Et uti superius dictū est: nō so-
 lū cū fœminis coire: sed secum ēr cōuersari nocētissimū est: uirile si-
 quidē sēmē in corpore minime cogelatu ē: donec ad generatiōis actū
 uēiat. Nā si multū cū mulierib⁹ fabulatur aliquādo fantasma nostra
 tantum membra uexat: & uoluptatē illam incitat: ut ipsa materiā illā
 ad se spissando conuocent: quæ postq; habitu illo induitur uel per se
 exire cogit: uel ab urina uehitur: quæ quum maneret: putredinis cau-
 sa esset. At quum huiuscemodi sperma & subtilior ciborum portio &
 maioris substantiæ pars sit: si intra nos remanet: maximo mēbris præ-
 sidio est: quā quippe oō rem qui corpus sæpe exercere uelit: ab hoc erro-
 re nimium præcauere debet.

Quam maxime detestandi sint: qui humanum ualorem ab opum
 uel copia uel inopia existimant.

Caput. y.

a Liquam honestam uiam in qua mortales personas exercere
 queant: assignauimus quia omnibus uniuersim apparet: ho-
 mines ipsos reliquis animantibus præstare: quauis iam nonnullos
 me uidisse memini qui eisdem ualoris sese esse credebant: quanto
 suæ opes pretio habebātur: a quibus possideri ipsi uidentur (ne illos
 falso eas possidere arbitreris) q̄ tamē eos nō errare dicere audebit: Si
 qd̄cūq; aial brutū quū suā speciē ut cū alia cōiungat desent: cōtenit:
 id maxime ab omnibus sperni solet: quāto id ergo difformius in ipso

homine uideri debet: qui ad nullū aliarū rerū usum natus est. Sed cæteræ mundanæ res ut illi inserviant: factæ sūt: et nos uoluntate praua contrarium facturamus. nam uti temporalia bona nostram uitam sustinere debuerant: & nos ea pro uirtutum ornamento possidere debebamus: maximum sinistrum nobis afferunt. uidemus equidem tantum mortales in superbia atq; elatione augeri quātum suæ opes crescunt: quæ res manifesta fraus est. Si enim nullo pacto speciem permutare neq; se in suas opes neq; illas in se conuertere queunt: quanq; illas magis se ament. Ex huiuscemodi enī diuitem psonis nō tāta extimatio quāta de suis opibus fieri solet: quæ res aperte probatur quum ante earū possessionē uel post illarū iacturam nemo illos salutare dignatur. At qui bonitate possident: quanuis pecunia indigeant: semp humane uidentur: uirtus quippe adeo nobis conformis e ut nullo pacto discedere possit: nisi a nobis metipsis deseratur: neq; alius quispiā nos illa priuare potest. Quum sic itaq; sit: ut id qd nobis proprium a natura est habeamus longemagis enī endū q̄ pro rebus illis elaborandum est: quæ fortanz ludibrio eunt & deuntq;. Vestes liquidem quæ ineptum corpus induunt: haud aliter sunt: q̄ membra quæ a corrupto corde reguntur.

Quis modus circa cibos capiendos sanis hominibus esse debeat.

Capit. vi.

a. Liqui cibi ob cōformitatē quā cū nostris cōplexionib; habent: & frigidas & calidas opatiōes faciūt: in æstate enī nos cōtra calorem protegūt: in hyeme uero frigori obstant: quāuis ferculū ipsū qualitātē p̄ tēporis discrimīa nequāq; mutet, quæ res haud aliter se hēt: q̄ noster anhelit; cū quo & frigida & calida mitigare solem; quæ qdē extrema sine suæ qualitatis mutatione tēperare ualet: immo & deambulatio ipsa mediū inter æstū & frigus possidet: quies nāq; ut hoc uel illud extremū nos nimium premar: conficit. At exuperās motus calorem ingentē tantūmodo efficit, quā quippe ob causam mediū omnibus in rebus (in quibus extremū haberi potest) obseruandū est. Vex de uirtute dicem; circa cuius uiam mediū tātum obseruare debem; uex illi; maximā partē capere elaborādū ē, quā sola præposita (ne derelicta dicā) i cæteris reb; uel magis uel min; q̄ noster appetit; desiderat assumere debem;: ex quocūq; enī hor; extremor; detrimētū atq; culpa seq; potest. Nam quū uel inedia uel uigilia uel nimia defatigatiōe preimur: uires aperte debilitantur. At per cuiuspiam istarum rerum excessum certe onerantur: hebetanturq;: neq; ob id nos damnum in

præsentia sed & in futurum sequitur: quantum ad ipsum corpus attinet: ciborum copiam potius quam in mediam præferimus. In namque qui sub stricta norma uiuunt: parum astringi si ægrotudo illis euenerit: queunt. Immo & qui sani sunt: a minimo excessu nimium occupantur. Cibum in mane (capere quod meridiani dicitur) & ad habitatem & carnis temperantem mirandum in modum prodest: dummodo tenuis sed substansiosa quantitas sit: post quem cibum uel parum uel nihil bibendum est. Tarde tentare haud parum nocet: membra equidem cibum per assuetum tempus appetunt: qui quum illis denegatur: illa concava loca uetustitate replentur: tepescit uel itaque comedere magis propea prodest: quia aurora magis prope corporis præsidium est: quod si tarde facimus: iam deficere: ob longum post resurrectionem discursum incipimus. Temporum discrimina uti nonnulli æalites capere bonum mortalibus esset: aprica scilicet in hyeme incolere loca: uere autem temperata: æstate demum frigida: per autumnum uero medium primæ æstatis iterum repetere iuuat: quis uolucres ipsæ maiori necessitudine ob rerum inopiam contra naturæ uices premantur: quam nunquam tanta præstidia parare uel solertia uti possimus: quin de extremo ad extremum transire nobis non lædat. Quam equidem ob causam tanti in ipsorum temporum distinctione morbi oriri assuescunt. In uere namque propterea ægrotare solemus: quia exacta hyems membra stricta contractaque dereliquit: quæ adueniens calor dilatare & nouitate sentire efficit: tum etiam quia nouorum fructuum auidi ingredimur: qui quum neque curati neque corpora ad eos edendos idonea sint: ægrotudines cum facilitate celeritateque adgenerantur. In æstate uero magnam cum exuperante siccitate istat calor: aer quoque pinguis distemperatusque est: & nos ut laboris presentem letemus: contrarias res capimus: ueluti uirides fructus uina frigida atque aquam egelidam sumere: membra quoque detegimus: & in humidis locis consistimus. In autumno præterea membra aperta laxaque ex præterito labore exeunt: quam ob rem a minimo frigore tunc penetrari queunt: & uti tunc corpora alleuari incipiunt: edendi auiditas quam maxime excitatur: & cibi ipsi omnes tunc ad putrefactionem redeunt: quapropter quum nimia eorum quantitas sumitur: maximam nocendi uim continet. At tunc corpora multa cum difficultate mederi assuescunt: tum propter ipsorum morborum grauitatem tum etiam quia prope frigus assisimus: quantum ipsum malos humores uel ad salutem reducendo uel per dissolutionem (ne mortem dicam) depellere solet. Verum ab eo adiuti dolores patientes mirum in modum affligunt: quos in frigido tempore eucere per arduum est.

Quibusnā in locis proprius auctoris sensus capiendus sit: cu[m] optimis
ad rem eandem exemplis. Caput. viii.

Proprius auctoris sensus illic est: ubi sua ipsi opera limitare do-
lent: Nam qui solute (ne modo longo cum ipso auctore dica)
loquūt: uel paru[m] uel nihil ab illis uerbis substrat: capere possumus: ne-
que tunc magnitudine terminare nobis licet: neque a re distante figura
dabimus: ueluti qui uerbum bonum esse dicimus: quod non nisi aliorum
tempore[m] comparatione intelligi debet: quos singula proprietate ceteri-
s alienam possidere uidetur. Hyems corpora & per dentium & ner-
uorum & iuncturarū & illium dolores uerax: qui dulcia & relaxatione
requirunt. Nā frigus & membra strigere & dolorem excitare solet.
Sed in priua æstate elementa maxima uariatione ac repugnata aduertant:
quā ob re uariæ tunc ægrotudines oriuntur. Verū quia causa minime firma
atque stabilis est: cū facultate curat: tunc quippe morbi sanguinei magna ex
parte sūt: in ultia uero æstate ob relaxatione[m] & aeris corruptione[m] corporu[m]
lentiamque corpora infirmantur. Eueniunt quoque per id tempus maxi-
me pestilentes febres: aliique haud dissimiles morbi quia iuncturarum
laxitudo crassis humoribus auita patet. Maxima demum ægrotudini
pars quæ in autumno eueniunt: a putrefactione ortum ducit, eodem
namque in tempore fructus omnes dissoluti ac corrupti propterea inci-
piunt: quia ad suæ perfectionis culmen iam peruenerunt. Ad expe-
rientiam præterea deueniamus: quæ satis aperte nobis demonstrat: plu-
ra in una æstate mortalium corpora quæ per numerosas hyemes a natu-
ræ ægrotudinebus iterare: quantum calor adest: & uberiorem ci-
borum copiam inueniamus: & non tantis tegumentis uti in hyeme ho-
mines indigeant: & contrarium per frigus sensui pateat. At uero si uel fri-
gore uel fame aliqui intereunt: eosdem a natura cogi ac superari non
autem ægros illos esse dicemus. Verum quantum sufficientem medium
& alimenti & uestium: ignis atque domorum possidemus magna ual-
tudine in ipsa hyeme corpora præstant. Quam ob rem nimium ab ægri-
tudinebus quæ nobis eodem tempore eueniunt: infestari solemus:
quia membra pene oblita ab ipso morbo inopinante inuaduntur: quod
non nisi illis quibus opportuna media desunt: magna ex parte euenit.
Quum ad senectutem ultime deuenitur: non satis sufficientem ca-
lorem naturalem possidemus: neque illi qui prope sui ortum sunt: op-
portunam adhuc duriciem receperunt: quam ob rem ex utraque ha-
rum partium magnus numerus in hoc tempore periclitatur: quan-
tum illud nequaquam negligendum sit: in locis calidis nullos pene se

nes inueniri solere: si eorum in ges turba quæ in frigidis supelle solet: co-
 putetur. Sed in pedibus præterea montium ubi frigori proximi a
 caloreq; remotissimi sunt: & diuti & recti conseruatur. At si quispiam
 æstatis ægrotudines ab hyeme materiem atq; causam portare arguere
 uellet, eundem confundere facillimū est, quouis & eni in tepore mini-
 mū excedim? si errores quæ æstiuo tempore agim? annumerabim?
 Præsertim quū tunc cibi & uirides & imperfecti sint, quorum uel quum
 nostrū alimentū mansuri sunt: ilico quū frigus adueit: & curari & fu-
 damentū capere incipiunt: neq; aliam maiore probatione ad hanc re-
 facile inuenies: q̄ ea quæ ad fœsum ipsum præcipissime occurrit: quum
 demissa atq; calida loca mortales petūt: in quib? facillime infirmari
 affuescunt: e contra aut in sublimib? sane degim? quis & sæpius & ma-
 iores excessus comittam?. Nā si corpora per frigus celerime astrigi
 ac cōdensari uideamus: id nō min? ad salutē q̄ ad mortē conferre ui-
 detur. Aialia siquidē ratiois exptia si urbana præferim quæ utriusq; soas
 nostras coadiuuare possum? exceperis: naturæ beneficio patent: quā
 quippe ob causam tunc habilitiora experiuntur: quum ubera paschua
 per agros passim inueniunt. Illis namq; uel domus uel uestes nequa
 quā communes sunt, uerum simul cum illa ciborum copia nimium
 ab ægrotudinibus infestantur: uti a sanguineolo morbo recte ab hi-
 spanis sic dicto: est siquidem herba sanguinaria cognominata: qua pa-
 stæ oues toto uentre distendūtur: fit quoq; tunc in tepore & busilosa
 & suspinosa ouis: a quib? omnib? morbis extēplo in ipsa hyeme (si p/
 ueniūt) redimūtur: quāq; morbos eosdē ab æstate duxisse pecora ipsa
 aperte ostendant: quanuis inter ipsa animalia maxima differentia sit:
 uacca namq; multum humoris per ipsum calorem desiderat, qui qui-
 dem ab ouibus arcendus est: quanuis omnibus maxime noceat: si il-
 lis paludosa & grandinib? percussa paschua pascere & cursu carentes
 aquas bibere acciderit, qd̄ quidem nocumentum non nisi in frigido
 tempore demonstrare assuescunt, quod traicere & ad calidum deue-
 nire tempus minime queunt. Verum si sani animantes huiuscemodi
 ab æstate exeunt: quanuis macilentū restent: hyemem cum tenui cibo
 sustinent: in qua certe rarissime obeunt: quāuis si malum aliquod pa-
 tiant: id in æstate ob membrorum laxationem longe facilius curari
 potest, quæ res & quietem & sedatum animum & hilare corpus lon-
 ge a nobis arceat: tunc quippe quum corpora disgregata circa se sūt: de-
 lectationem illam capere non queunt: quam cum leuitate & coniu-
 ctione longe præstantius adipisci solent. Neq; calorem tantum quem

sol adducit sed & aeris impfectione: state haud sine nostro maximo nocumeto sentimus. Quia ob rem tunc quere nulla in parte inuenim? praesertim in caliginosis dieb? (quos caninos non sine aliquo discrimine hispani nominat) in quib? quis solis uis non ra apte demonstratur: aeris nocumetu longe magis sentiri solet. At in hyeme qua quattuor numero robore praestet: & expurgati sunt: & psonas ubiq; in quiete collocare possum? quis illos nequaquam intelligi uolumus: qui nimia inopia premuntur. Sed quauis in prima aestate hoies purgari conueniat: quis unquam pugnam incipere uidit: in qua q; dimicare debent: quoquo modo non praeparantur: quis id modo diueto fieri deceat. Na si ferro decernendum est: armis indurq; multu iuuat: sed qui flumen transgessandum est: uestes deponere multu prodesse omnib? patet: qua ob rem in aegritudini congressu purgari potius q; in exitu conuenit.

Quib? horis diei & corpora ad sua exercitia magis ualeat: & anim? ad sui generis actiones praestantior sit.

Caput viii.

Orporis uires & auctiores & habiliores uespertino poti? q; matutino tepore ob tres maximas causas apte experimur, quarum prior ipsa natura est: secunda uero cibus: ultima non nisi exercendia assuefactio esse cognoscitur. Per natura itaq; nos ualidiores eo tunc nostras uires sentire: propterea fit: quia tepus illud maiori robore manifeste praestat. Nam quanq; uel homo quispiam uel aliud quoduis animal ab ineunte aetate corp? a media nocte ad duas horas usq; diei exercere assuescat: neq; id multum in re qua laboraret agere posset: & ei? membra maximum detrimenti nimiumq; laboris & corruptionis caperent: qua quidem defatigationem si a meridiano tempore ad duas horas usq; incipientis noctis permutaret: quis assuetu minime esset: & praestantius operaretur: & maiora cum minori sui detrimento perficeret opera. Maior naq; corporu uariatio tormentumq; in media nocte certe consistit: tunc & enim uespertinos humores dirupere & ad aurorae imbecillitatem subtilitatemq; declinare incipimus: immo & in meridie inhabiles esse magna ex parte solem? praesertim in aestate: tum propter solis uigore tu propter ipsi? aeris soporationem, quae quidem & cum aegritudinib? & exercitatioe facile cognoscitur: sed quis aegri hoies a uespere ad media noctem magis q; alio in tepore coqueri soleant: paucissimi tunc obeunt: nam quanqua dolores auctiores sint: & corpus uehementius affligant: membrorum etiam robur longe ualidius resistit: & morbum sustinet. At in aurora: & si quietem

quandā corpora accipiant: eo tunc magis mori solent: non ob dolore
 augmenta: sed ob unius defectione: quia ad intellectionis parte tunc
 clariore propterea sumus: quia carnis uis illi minus tunc repugnat:
 ea namq; tunc & afflicta & laxa ob noctis humiditate solisq; absen-
 tiam iacent. Cibos præterea substantia eodem in tempore remanet:
 quos impedimētū atq; repletio ia depulsa sunt. At si prandio sumpto
 exercetur maius ab ipso cibo impedimētū q̄ robur prodire sentim?
 uerum quum cibi corpulentia digesta atq; depulsa est: & ipsius alime-
 ti recēs atq; ualida substantia in nobis restat: nos ad quantum corporis
 actionem nimitū adiuuat. Dicendūq; est postremo: quonam pacto
 per exercitationem habitū quedam uendicamus: qui naturā multū
 imitari uidentur: qui non tantā constantiam firmitudinemq; posside-
 re experiatur. Quum maiori siquidem ex parte maiores ac præstan-
 tiores corporis actiones in uespere a nobis agi soleant: tunc uires ex se
 aptari sentiunt: neq; tunc ignauam solū odere uidentur: uerū omnia
 membra ad sui exercitationem incitant atq; prouocant: uti fit quum
 clarum fontem uidemus, qui bibenda uisitate nobis augere solet: &
 recte constructa domus: quæ nos illic proænis habitadi cupidos red-
 dit. At quum aurora aduentare incipit: membra fumosos humores
 disrumpere & quietem præsentem & præteritum laborem ostendere
 incipiunt: ueluti quū febrī uexamur: cuius discessu maiorem q̄ alias
 imbecillitatem ostendimus: quāq; in præterito tempore nos fortius
 uexauerit.

Quis modus circa prænoscendā strenuitatem uerus sit: quis quo-
 q; fallax sæpius experiatur.

Caput. ix.

d Eoꝝ opinione præterea dicemus: qui audaciæ magnitudinē
 iuxta cuiuspiam hominis complexionem terminatā esse uolūt:
 quæ res si uera esset: quū homines qui aliorum qualitates dignoscūt:
 sint: strenuitatis nostræ copiam nobis ostenderent: quos cætera expel-
 rimēta abiceremus: neq; pugnam uel expugnationem aliquā comit-
 teremus. Nā quanq̄ in proelio cōgrederemur: immo & in hostiū fron-
 te (uti sæpe inquitur) si complexio id agere denegaret: auctori præ-
 mium ad temporis lociq; conuenientiam assignaretur: quū nos tunc
 nihil nobis conueniens fecissemus. Et qui strenuam complexionē sor-
 titentur: quos pugnam nequaq; comitterent: præmiū illud eis decer-
 neretur: quod & magnō animo & manu promptis uiris dari solet: quū
 semper uideam? singulos homines hac i parte ita haberi atq; extimari:

in locus quem occupant: requirit. Si alia præterea complexio animi magnitudinem alia uero pusillam itatem facit: quoniam pacto ipsæ immutabiles sunt: & strenuitas per singula minuta moueri uidetur. Nam quum complexionis fundamentum illud fortitudo haberet: ubi semel perueniret illic etiam minimo cum discrimine sæpe rediret: præsertim qui eodem procedendi modum necessario obseruaret. At si ab ortu semper ulterius ire acciperet: nunquam fugiendo rediret: nisi magnum nocumentum prius exciperet: cuius rei experientia contrarium indicat: alia & enim hora nimium antea: alia uero multum uel aufugere uel retro stare solemus.

Quæ præcipua strenuitatis causa existat.

Caput. x.

Quum satis hætenus opinio hæc quam in principio introduximus repræhensa sit: restat ut præcipua strenuitatis causam atque fundamentum differamus. Cui certas causas assignabimus: quæ pluribus aliis actionibus etiam conueniunt: quod quidem fundamentum rationem atque constantiam esse dicimus. quam ob rem qui constantiores sunt: & rationem magis capessunt: maiorem animum semper ostendunt quibus ob hanc moderationem magna laus semper debetur. Illi namque qui a ratione duci negligunt: nimium semper uariant: excedunt enim uel deficiunt: neque unquam modum obseruant, qui quidem altera die timidi: altera uero temerarij recte dicendi sunt. quum rationis itaque claritudo in singulis complexionibus habitare possit: in singulis etiam & strenutos & timidos homines includi manifestum est. Sæpe namque accidit ob periculi timorem aliqua tentare nequaquam audere quæ tempus fieri permitteret: si auctores rationi conformarentur: quod in hunc modum sane probatur: si hominem namque supra lapidem sui ipsius altitudine possidentem imponimus: qui cum facilitate & alterum pedem & maiorem sui corporis partem extra pendentem sine ullo timore quia periculum abest: facile mitteret. at ismet si supra turrim ascenderet: ibique pedem extra mitteret: nisi nimium assuetus esset: ilico caderet: neque id ob aliam causam nisi propter sui comitem timorem: & quia ratio ibi adesse desinit. a qua si homo duceretur: non minus illic quam in infimo loco consistere potuisset: quis longe maior error est: tunc præsidium minus inquirere quum eo magis indigemus: eodem siquidem tempore maius beneficium ab audacia prodire solet. Periculosa accidentia uitare optimum est: quæ tamen postquam nos circumueniunt: nullo pacto tam secure quam cum nimia strenuitate uitantur.

Quales affectiones circa rem ipsam mortales pro sui cuiuspiam complexione discrimine obseruent: & quonam ordine in actibus ob eandem causam debeant collocari.

Capitulum xi.

a Tueri si operandi modus noster circa ipsam audaciam petat: id sciri etiam per ipsarum complexionum conformitatem potest. Sanguinet namque in principio suae strenuitatis magnitudine exerce re solent: tantum quippe tunc a celeritate iuuantur ut si animi fortitudi- nem possident: nullo modo ab aliis inopinate inuadi queunt. Suam plenam equidem habilitatem quum aliquid inchoant habent. At- que alios prius pugnare uident: eorum audacia neque augetur: immo minui certe experitur: quia ipsorum uires tunc extenuantur. Quae- dem in re melancholici in secunda acti annumerandi sunt: qui quis no- multum citi sint: sua durities cum illa breui temporis morula eorum uirtu- tem hac in parte augent: neque illam tantum opere alio in tempore habere possent. Nam ueluti durities solutionis partem istis demit: ita illis in principio ad- iumento est. ob eam enim maiores operationes quam aliqua alia ratione age- re solent. quum in principio itaque rigor auctior sit: secundus locus meri- to melancholicis dari debet. At colerici in tertio loco accedunt: in principio namque facilius laederentur: nam quamquam agiles sint: occupa- tione aliqua in principio impediuntur: qui quum aliquantulum in ipsorum hostium conspectu morantur: longe magis quam caeterarum complexionum ho- mines eorum fortitudo atque ratio augeri solita est. Quum flegmaticorum uis- tarda sit: ipsi ultimo in loco disponendi sunt: audacia siquidem tunc omni- bus euenit: quum maior etiam uirium copia accedit: sine qua semper cor- pus afflictum est: neque per ordinem procedere potest, quum non id omne quod sibi uel conuenit uel alias habere solet: possideat: ueluti uas quoddam in quo duas liquoris mensuras ponere possumus: si una tantum in illo mittitur: humor illic facile corrumpitur. Si uero non maius esset: quam ubi una stare posset: illam diutius conseruaret, quod tunc sane apparet: quum homo quispiam qui uirium multitudine praestat: aegrotatur: qui quum im- becillior redditur dum modo sentiendi munera retineat: non minore adhuc ad unicum impetum uim retinet: quam homo mediocris alius: qui sane incederet. neque ipsi tantum qui aliquam roboris sufficientiam sortiuntur: uel- rum & ipsi paruuli currunt: deambulant: & quamplures alias actiones cum hilaritate agunt: qui id quod illis in praesentia conuenit: habent. At fortis ille qui aeger iacet: quamuis imbecilles adhuc a natura superet: sufficienti motu carens in lecto stare cogitur, neque ulla ex parte gaudere potest:

quum sese ab illis muneribus quæ sæpe habere solebat: expoliatum uideat. Quam ob rem & selegmatici ipsi sanguineos in principio roboris copia uincerent: non tamen uel rem cum ordine aggredi: uel recte ualere queunt: quæ quippe ob causam prius quam certamen ineant: exerceri debent: & alios ante se pugnare uideri eosdem adiuuat: illud enim sua membra excitat atque uiuaciora eo modo reddit: ut sanguineos in longum superaret, quæ quidem norma in proelis obseruanda est: neque aliud de huiusmodi ordo negligendum est: quum in omnibus artibus quantum ad ipsam naturam attinet conseruari uideatur: quæ ab industria regi ignoremus.

Quantum ante aggredienda pericula timor iuuat: quantumque in ipsis trepidare nocere solet.

Caput. xii.

¶ **Q**uamcumque creaturam exercitiumque quod aggredi uolumus nos time-
re: debere ratio uel saltem experientia nobis ostendit: ut enim qui ante congressum nihil timet: aduersariorumque magnitudinem: robur scientiamque existimare non curant: neque ab infortunis quæ accidere possunt: dubitant: neque ipsi terrorem hostibus iniicere: neque eos multum premere uel ab eis plenam uictoriam acquirere queunt. Quæ quidem in re illud conorandum est: singulis hominibus timoris portuinculas saltem pertinere: quæ alius ante certamen: aliis uero non nisi in ipsis periculis eueniunt: quanuis prior illa trepidatio: timor dici haud recte potest. Consideratio namque quædam est: quæ membra alterando dilucidat: eaque eo modo contemperat: ut neque dictis neque factis uel excedat: uel deficiat: quæ etiam loca & tempora in quibus & utile & damnum nobis euenire possint: metiatur, quas quidem partes quantum recte consideramus: quod enim nobis deest: ut negotium non bono animo aggrediamur persequamurque: si quantum manus conferendæ sunt: nihil præter ordinem uel fecimus uel diximus: neque ob id cum furore ire debemus: is namque ubique nocuus est: membra abscindit: obcecaturque & uires occupat: & nos nostra industria uti prohibet: neque aliorum insidias probe cauere sinit. At quantum hostibus proximi sumus: quæ nam necessitas nos semper ab ira detineri cogit? Eodem equidem in tempore non si opus pro muro habetur: & hostem punit: quod cum ira non nisi minimum est. Quam quippe ob rem tunc membra dilucidanda sunt: & alteratio in uim atque temperiem permutanda.

Quam ob causam pusillanimes minus ante pericula timeant: at magnanimi contra.

Caput. xiii.

¶ **T**ui qui in principio immo ante periculum (ut rectius dicam) non

timent: cogitatione rei ipsi minime applicat: neq; quominus pacto pro-
tegi uel offendere debeant: inuestigare curant: quam ob causam ne-
glecta ratione semp uel deficiunt uel excedunt: & ea committunt quæ stre-
nui uiris nullo modo conueniunt: ueneris equidē atq; edēdi uoluptati-
bus ultra suas uires implentur. Talia quoq; ac tanta uerba dicunt: ut
nūq; actiones cū necessitudo instat: illis correspondere possint: a quib;
nocuentis aduersari eosdē non recta habilitate ualere clarū est, quo-
fit: ut neq; alios offendere: neq; se a maximo timore excusare possint:
eos nāq; qui cōtra hostes imbecilles sunt: ab illis affligi debere timē-
dum est. Vnde illud pūere solet: præterea dicemus: quapropter
strenui in principio uerbis saltē magis q̄ timidi trepidare ostendant,
quod non sine sufficienti causa prouenit: illi namq; qui dicta factis
pro uirib; (dum uita duret) quāuis nocentissimū id illis sit prosequi
deliberatū habent: uerbis excedere magis uerent: qui quū semel per
rationē ipsam pugnare statuunt: nunq; ab eodē proposito discedūt: q̄
uis in certamen descendere prohibeant, quæ taciturnitatis conditio
tamen illis magis inesse uidetur: qui uictoria aliqua potiti sunt: uis eq̄-
dem qui propiores culmini sunt: fœdiorē ruinā fore manifeste arbitra-
tur. At timidi contra ubi non nisi uel honoris uel uerecundiæ iactu-
ra occurrit: periculum libenter uitant: & dum extra contrahunt: an il-
lis iniuria fiat: nihil curat: q̄ uis multa de se supra eadēre polliciti sint:
quam ob rem huiusmodi homines nō timent: nā si pericula subire
certe arbitrarent: nūq; similem laborem capescere promitterēt, q̄ uis
hac semp i pte expediti maneāt: nihil enī ulterius aggrediunt: q̄ quū si
ne periculo posse exire credant, q̄ uis aliter promiserint. At si in pugna
se descensuros esse dicant: adeo inter ultimos eunt: ut ab ipsis leuissi-
mis iaculis adhuc attingi non queant, qui postq̄ uel in prælio sunt:
uel capti habentur mirandū in modum timēt: quū loca illa neq; suis
animis conueniant: neq; ipsi illic posse uenire existimabant: tantum
extra rationem bonitatemq; undiq; uiuūt.

Nūq; ueræ uirtutis alūnos ultra q̄ ratio imperet timere solere: cū
timoris ipsius atq; strenuitatis diffinitione.

Caput. xiiii.

a Thomies uirtutibus dediti nūq; rem agunt: in qua timiditas
annotari possit: tunc & enim uirtute carerent. At quanq̄ non
multam strenuitatē eorū nonnulli ostendant: neq; in periculis tamen
fugiūt. Neq; illud propterea denegamus aliquos ex his qui turpiter de-
gunt: tanto cum rumore quicq; quandoq; aggredi ut populū terreat,

qui haud minori cum furore terga uertūt: si uel resistentiā in hostib⁹ inueniunt: uel eorū falsa imaginatio euanuerit. Boni autem uiri neq; uulnē; foeditatē neq; mortis terrore abhorret: dū uictoriæ & streuitatis nomen amittere posse excogitant: quīs eorū timor nō nisi in ingressu ipsi⁹ certaminis sit. Vex quū quidq; illis inopinate accidit: nihil timent: quia excogitandi tempus defuit: & quū manibus proelii intuitu est: & periculū adest: timore oēm deponunt. At timidi e contra penitus agunt. Et quis tumultuatim procedere uideamur: quid timor ipse sit (ut ordine ubiq; obseruemus) determinadū est. Timor nō nisi rapida excogitatioq; subita est: quæ mēbra per nocumentū repræsentationē soluere atq; obscurare solet, siue ipsius damni imago auribus: oculis: extimatioe: alioque sensuū munere ad animū usq; perueniat.

Strenuitas præterea (quādo aliud couenienti⁹ nomē ad hanc uirtutē declarandā haud prompte nobis occurrat & celeritate magis q̄ uerborum elegantia in præsentia indigeamus) uoluntatis affectus quidam est: quæ mēbra & incitat: & ad aliquam terminatā partem tendere & cætera postponere appetere facit: illis tamen suadēdo ut omnia aduersa ab ipsis superari: & suam intentionē deniq; explere debere.

Quā clare aberrent:
re astruere uolūt: &

nos & timorē & audaciam a natura trahere
timoris speciē a uerecūdia obici solet.
Caput. xy.

a Liqui etiā supra
tatē a natura trahuntur: quū infans scilicet: ingens sonitus tamen tecludere uidetur: quū uirtua rumpere soleant, quā impressionem in suis membris uel ob timorem retrahit.

dicere assuescūt: nos & timorē & streuitatē
quod in hunc modū defendere arbitrandū ulla periculi cognitionē habet: quē quod quidē argumentū nihil pro se consensu omnino caret: ipsa horrida tonitruum in modo paruulus ille alterari obiectam posset: eundē tamē uel anteire recte dicemus, ad id enim cognitio quædam

manifeste requiritur, nā quū illū tam tenellum infantem supra turri imponderemus: haud cum mīori audacia sese inde cadere sineret: q̄ uel in eodem uel in plano loco consisteret. Quod maior deniq; illius uirtutis pars: quam uel fortitudinē uel strenuitatē (nō indecenter appellari posse ostendimus) habitu paretur: haud multum intuent. occultum est quū natura alios bonos: alios demū prauos esse nequa q̄ prouideat. At qui iuxta rationis normā degunt: longe magis noctu q̄ interdiu timent: tum quia ita oculi loca ubi nocumenta uel insidiæ prodire possent: discernere nequeunt, tum quia illis præsidium illud

(si oportuerit) denegatur: quod in die promptū eis esse assuevit: iniquo uero contra: quā diurna pericula metiuntur: tenebræ illos multū iuuuant: neque eisdem tanta cum facilitate: cognosci: capi: sinunt, quibus aduentia præsidia maxima ex parte nocentissima sunt: neque inde illis aliud quā supplicium prodire solet: quo fit ut horum quisque habitum quod sibi a natura inesse apparet: possideat: a quasi tota strenuitas prodiret: non minor profecto & agricolæ & mercatores quā milites atque nobiles uiri audacia præstarent. Alia præterea pars in nobis est: quæ nos aliquando alterare: aliquando uero occupare assuescit: quæ alii metum appellant: alii uero eandem sine terminato nomine deserunt: quia nullū in ea periculum esse demonstratur, quæ quidem nos contractione atque doctrinā quādam a uerecundia procedente esse arbitramur: ob quā plura factu facillima agere ueremur: malimus etiā ob hanc noceri potius quā uerecundari: neque id immerito quū sæpe propter pericula quæ capessere solemus: homines longe magnifici assuescant. Atque uerecundia leges dirumpit: dedecorosi haberi solet. Timent itaque uirtute fortes & pericula & uerecundia iacturā maxime timidi uero non nisi in periculis trepidant. Quidnam pars hæc sit: quæ tantū laudatur timeturque: dicere non iniuria placet. Ea & enim miranda quædam lex est: inter ipsa membra sancita: quæ adinuicem quū aberrant: puniri solent, quæ etiā loca iuxta nostra merita conuenientia nobis ostendit, quæ ob causam quā apud maiores nobis (quous modo uis sint) assistim: ea occupationem atque humilitatem quādam per ipsa membra diffundere solet: quæ nos illis impares esse iudicamus: quam equidem ob rem ut ab hac seruitute redimi queant recte uiuere sæpe moluntur, fit siquidem ob istam causam ut pene nulla uerecundia astricti simus: coram eis qui nobis uere inferiores sunt: nisi a nostris uitiis tunc illic oriatur: imo & ab ea uerecundia parte quæ non nisi intra nos nobiscumque manet: sæpius iuari possumus: quæ qui negligunt: sæpe aberrare experiuntur. Verecundia namque tunc suo munere rectius fungitur: quū sensus illic sese conuertere ubi minime liceat: deliberant: quos quū uerecundia regnat: & frenare solet: & alterationē illā deponere facit. neque eos solū ob illum appetitum punit, uerū illos uti si iam scelus comississent: per dedecoris repræsentationem excruciat.

Quæ denique conditio obseruanda sit: ut animi magnitudine præstare possimus.

Caput. xxi.

Idetur mihi supra rem hanc demum: nemine magnum opus uel quidquam nimia cum strenuitate posse perficere, si is postquam in ipso

certamine siue manibus siue uerbis concursum est: hostis parte ualida
 dam existimat. At consideratione hanc superba esse nonnulli iudica-
 bunt, qua nos magnanimitate & certe & recte dicimus: quæ nos &
 necessitudini & tepori conformari iubet. Tunc & eni superbiæ uel uæ
 gloriæ crimen comitti dicitur: qui ante ipsum certamen uel excedit
 uerba dicimus: uel irritis actibus ut hostis terreatur plebsq; admiret:
 utimur, ita etiam si postq; in proelio cogredimur ordinem negligim?
 merito increpandi sumus, uerum qui hostes offendere uolumus? non
 impediti sed soluti atq; expediti incedere profecto debemus, qua qui-
 dem conditione aduersarii per ratione ipsam parui faciendi sunt, quo-
 fit ut sæpe in magnis periculis præsidia nobis comparemus: hæc eq;
 de audetia in meliori parte & præstatione operandi modo intelligenda
 est. Nam quantum ad ipsius ordinis obseruantia: omnes multum exi-
 mare debemus. Verum in ipso opere audacia ostendenda est, quod tunc
 fortius exequimur quam rem nostra ardua atq; præstante statum?
 & parte illam quæ ab hostibus possidetur: non nisi fragilem atq; futi-
 lem arbitramur, qui e contrario qui pe faciant: nimium aberrant: neq;
 ab illis multum pœna distat: nam si nos, xx pedes saltare solemus: & cū
 alio qui ad xxiii, peruenit: concurrimus: illius saltum magnū existi-
 mare non conuenit: sed nostri oculi tunc anterus ponendi sunt: & in me-
 te omnino statuendum est nos ultra limitem illum saltare assuescere. Nā
 quū aduersarii pars maxima existimatur: uires absconduntur: immo
 non solū transitus tunc sed accessus prohibet. At uero quū ferro de-
 cernitur: quandoq; ictum facimus, quis supra toracem demus ho-
 stem uel externere uel ægre ferire credendum est. E contra autem ab eo
 tunicam nostrā trāsfodi abscondiq; nullo modo posse arbitrari debe-
 mus: sub qua tamen fidentia nullus intectus locus deserendus est. Cō-
 temptus siquidem hostis sæpe uel uicit: uel cruetum atq; luctuosum
 certamen edidit, timor & eni qui corpora temperat: optimus est: ille
 uero detestandus atq; miserrimus: qui laborem recte capessendum arce-
 re atq; uitare nititur.

Quonā pacto & procaces & maledici hoies nimium cōtēnendi sint.

Caput, xvii.

H Omnes qui multa de se dicunt: diuinaq; execrant misteria: so-
 ciosq; contemnunt: quis multa corporis ui præstent: neq; ti-
 mendū neq; multum existimandi sunt, maius siquidem eorū opus cū
 demonstratione in uerbis quæ non hostes sed se offendunt: magna ex
 parte transeunt: neq; huiuscemodi quidq; bono sine agere solent quis

aliquando rem aliquā ardua casu quodā faciat: neq; id tamen nisi pro
 suo magno dedecore fieri solet: illius si quidem compensatio ad rep^{er}
 in quo magno cū cruciatio atq; dolore in quibus eandē perfoluat: re-
 seruatur: neq; unq; nisi uel nimia debiles: uel aliquos sibi similes supe-
 rant. Na qui bonis atq; ordine obseruantibus uiris obuiant: ab his fa-
 cillime superatur: in similibus siquidem temporib; deus seruis suis
 præsidiū mittit: quem qui continue offendunt: neq; satis rationis ha-
 bent: neq; id recte petere sciūt: neq; fidem qua illud recipere possint:
 tenent: immo rarissime: deus istius generis homines ultra naturæ ui-
 res iuuare solet: quā ob rem uir bonus unico labore uexatur: iniqui ue-
 ro pluribus affliguntur aduersitatibus: quia nunq; loca in quib; se se-
 ponunt: prudenter explorant: quā ob rem infortunū illis acciderē ne-
 cesse est. Solent tamen isti: qui quēpiā superant: cum suā uere-
 cundia dissolutione qua huc atq; illuc magnis iactationibus impellū-
 tur maximi apud plebem uideri. At quis uetus ac uulgare prouerbiū
 apud omnes sit: quo qui plura uerba dicunt: aberrare testantur. Solū
 plebei id dicere norūt: quū ipsius cognitio atq; executio inter eos qui
 ueri uiri dici possunt: restet. Huiusce quidem prouerbiū & aliarū simi-
 lium reū inuētores haud multū dum iuuebant: in populo existima-
 bantur: qui si ita in scribendo sicut in loquendo tacuissent: nomen in
 eos interitu cū corpore simul sepultū certe fuisset: nō parū enim il-
 lud inter rudem plebē fauet: & plura loqui: & in multis locis sese itro-
 mittere. Ab his præterea q; sagacitate nō præstant: superari durissimū
 est: qui tamen nunq; tantū ordini adhærent: ut eos illi timere debeat
 qui iuxta rationis normam incedunt: uoluptuosi namq; haud multū
 uel uictoriā uel cuiuspiā generis honorē obseruant: immo & ab homi-
 nibus nimia imbecillitate laborantibus: sæpe ingenti cum dedecore
 uincuntur: ipsi namq; quid suis hostib; agere cōueniat: semper negli-
 gūt: sed timoris portionem aliquam corpori repræsentare optimum
 est: ut id melius temperetur: nō quia iniquos: infortunia ignorem?
 uerū illud uerēdum est: illam posse esse diem i qua huiusmodi belluæ
 uincere soleant. Quod præcipuum demum in hoc passu est: unde
 maius nocumētū oriri soleat: disseram? Deus namq; peccata corpo-
 rali poena sæpe castigat. Verum adhuc iuxta naturā ipsam neminē uo-
 luptuosum ueram uictoriā acquirere posse: manifestum est: immo
 & quū huiusmodi hies sæpe extra se sint: ad eos deuincendos nullo
 externo hoste tunc opus esse uiderur. In omnibus præterea rebus ui-
 tum comitti potest: quum nimia ex illis quantitas sumit: i sola dei

demū feruntur id fieri nullo pacto pot. cui magis tenet in eo uno se
 uire pot. quis id ipsum omni uisū tota fuit epona. atque ageremur.
 Quatum illi haberent qui de quodam uerbi explicatiū abidem aut
 ctiores diuersis corporis motibus idigere gantur. Caput xiiii.
 An in primo uolumine satis ampla mentione fecim. quoniam
 modo iuuenes eruditū. lucanūq. debent. quoniam modo quocūq.
 actioes dirigenda. essent aliqua ex parte diximus. An uero quū hic de
 exercitus agam. præsidiū aliqd. illis dare proposuim. qui & studet. sicut
 ut plebe corrigant. determinati sunt. q. alius mederi prælumunt. quū
 sese sufficienter nequaquā intelligere norunt. neq. in obuiū opib. erant.
 uerū ea uerbis defendere cogunt. dicunt. & enim corporis mot. materien
 de qua loquuntur conformari debere. quū aperiorent. etiam unquam
 uidit. q. cum uidem. uitis ea quæ reprehendimus. corrigi debere. ex
 stimare. solet. litterari. nonnulli. cathedras ascendere ut populo admira
 te ipsi uociferent. (quod uerbum prædicare iam latinis adribus fami
 liare est.) Et quum ad crimen iræ detestandū. pueniunt. ilico furore. ce
 duntur. & sudor undiq. ab. illis defluit. uarias quoq. atq. horridas
 spargit uoces. Et dum nos ad patientia reducat. & iniurias remittere.
 faciant. ipsi furibūdos atq. iratos se esse saltem ostendunt. Solet quoq.
 plura signa assueti artificis facere. ignaris quoq. quis circa amorem ca
 ptandum modus sit. indicant. At alius præsentem somnolentiam alius
 uel tardum aduētū. uel celerem discessū obiciunt. quos multa plebs
 audire. ut eos reliquos uicinos. passim increpare uideant. festinat. (tata
 iam mortales inuidia premit.) quanuis singulis ibi portio. nequaquā de
 negetur. prædicatores enim. u. quandoq. principes. quandoq. merca
 tores. ast alias agricolas. iuuenes. coniugatos reliquosq. uicissim non
 solum redarguunt. sed & acriter detestant. quæ quidē correctionis uia
 nequaquā sed. ignominia pfecto ē. neq. aliter apud oēs intelligit. q. partem
 illā iniuriosam tantū ab ipsa oratiōe capessunt. quā inter se postea nō
 sine irrisiōe comūcāt. dicūt. q. ppe ad inuicē annotasti. quonā pacto uel
 principem. uel alios quibus fors cōtingit. noster orator detestatus est.
 At si aliqui inferre uelint. illis quos publice repræhenderūt correctio
 nis causam a se datam esse. id nūq. uerū. efficient. iam quippe uerecun
 dia quā magis extiabam. cōsumpta ē. nō parū. & enī hoies a scelerib. ab
 stinere solet. ut sua flagitia alii ignoret. quæ postq. ab ipso (nō iam spiri
 tuali fratre ut iterpres sine auctore loquar) patefacta sunt. qd. pei. no
 bis i ea pte uetus. spare licet. Neq. ullā tā ipudicā mulierē esse arbitra
 mur. cui si suæ maculæ cū alterius uerbis. i foro obiciūt. qui ea peiores

alias increpanti non reddat: & lenoni suo non conqueratur. At quum aliqua matrona potens caute atq; secreta & redargueretur & consulere- tur: quis consultor haud magni pretii esset: ea certe aut humilior reddere- tur: aut sua uerba saltem in bona parte acciperet; quem quidem mo- dum boni reprehensores in cathedra obseruare; & cum uerbis ea de- terminare & dilucidare: quae populo conueniunt: debent: neq; eos ge- stus atq; motus agere licet: ut oratores ipsi proeliu committere uidean- tur. Sed uoces eo modo eleuanda: sunt: ut pronuncians uerba ipsius animu affligere uideantur: ob mala ab illis quos redarguunt pepe- trata. Quum in corporis deniq; actionibus quae ipsis membris tantu conueniunt: non satis ualere quimus: si magna ostentatione atq; agi- tatione concutimur: quibus in rebus quum motus quidam pene na- turalis & minime uolentus requiratur, quanto min? itaq; in illis ne- gociis quae ad spiritum pertinent: per magnam agitationem demon- strationemq; praestare poterimus, tunc praesertim quum nostra inten- tio solis uerbis declaranda est. Quam ob rem talem temperiem in illis poere debemus: ut ea apud omnes cum uerae amicitiae iudicio maxi- mo perfont: quae etiam ob male degentiu scelera moerore admixta scaturire uideantur: neq; ea illos uel uituperare uel ut condicere uelle usqua iudicari queant.

Principum mores iterum repetuntur.

Caput. xix.

Vanq late alias de principu moribus agerem? eos interrogare redibim? quona pacto lege quadam, qua saepe uti assuescunt: uel intelligat uel ratioe defendant: illi? & eni sufficente causa ex me solo ne qua iucio: si ea sua termiata uoluntate atq; potetia no statuunt: imo & quu ipsi in similib? actionib? humanitate denegat: eos parte hac sufficie ti cu ratione fundare minime sperare licet: ut ad quaestione attamen deueniam: ambages cum ipso ingressu iam sequi nocet. Maxima in nostris temporibus regnantium pars (forte auaricia ducta) statuere solet: ut nullae pecuniae praeter eas quae sua insignia gerant: intra sua ditione recipi possint: imo & si quispiam alienigenos duxerit numos & ab ipsis & a reliquis ob eandem causam eundem priuari atq; exui imperant: quauis ipse easdem pecunias alia in regione lucratus sit: & per ipsam patriam non nisi transitum petat: & statuti ipsius ignarus sit: qui quidem uel excessus uel defectus (si dicere malueris) si ubiq; committeret: neq; mortalibus uiuere: neq; a suis domib? unq; exire conueniret. Alius huic praeterea non tenuis accedit error: ut quum

magnū unius generis nummorum aggerem principes possident: nummos ipsos maxima pretiositate extollunt. Aliquos per subditos exarsos sub uili ualore pagrare donec ipsi ad suas manus redeant: uolunt, quos illico sua pretiositatis uicissitudine excellere impant. Neque unquam huiusmodi legulatores ab aliquo pecuniarum generis usu prohibentur. Et non solum istis atque similibus rebus pauperum sanguinem (ne sudorem dixerim) suggerere solent, uerum alius in locis plebem uita priuat: ut suis uoluptatibus latius frui possint. Si quis praenaeque uel leporis uel similem uenationem aliquam occidit: eundem fortunae & naturae bonis priuari (nullo praecedente processu) iubet: unde & hic & illic maximis detrimentis pauperes affligi necesse est: uident quippe agricolae, igentes & aprorum & ceruorum & huiusmodi animalium carcerias: quae omnium generum fructibus cum ipso frumeto atque ordeo destruunt: neque illis minata uerba saltem dicere audent: nam crebri delatores sunt: qui aprorum iniurias ad caesuram praenae deferant: unde tetrarum carceres in brutorum animalium tutelam & generis humani iacturam cum igenti cathenarum mole adsunt. Quum domini itaque ob corporis pompam quam maximam habere solent: uel quia sibi necessarias res deficere posse existimant: amplas sibi ipsis iniurias facere solent, quae uanitas subditorum ergo est: iustas sententias ab illis petere: uel ab eis qui suas uices gerunt: qui an bona intentione iudicent: unde cognosci poterit: quum eorum consuetudo peruersa esse assuescat. Illud tamen fatendum est: ignaros a malo ad pessimum semper descendere: quam ob rem quum aliquam differentiam habent: nihil a iudice nisi uerum iudicari credunt, in quo tunc a deo inspirationem ad id agendum existimant, quos tamen ob id parum scire dicimus. Sagaces namque uiri maiorem fidem atque spem quam litigantibus fauere atque pecunias quam a iudicis rectitudine habere solent. Ast alias inter dominos atque subditos litigare uidemus: unde rectores ipsos quid optant in fine consequi: si causa praesertim maxima est: experiuntur.

Quantum alienarum regiones exteris hominibus ibi decertaturis nocere soleant.

Caput. xx.

In hoc capite dicemus, quidnam utilitatis nocuentique regiones uariae illis hominibus afferant: qui cum pluribus personis uiribus decertare contendunt: quaeque & enim externos mortales & alterare & debiles reddere solet: atque quis non eos ad infirmitatem compellat: adeo imbecilles reddit: ut membra non recte gubernari ualeant, quae quidem res ob plures causas euenire potest: tum ob frigoris tum ob caloris excessum: tum etiam quia terrae aliae expeditae aliae oppressae sunt: & in

aliis crassæ in aliis uero subtiles auræ expirare assuescunt: aquæ quoque
 atque cibi non parum ad id conferre experiuntur. At illis quibus idem natu-
 sunt: quis aliquibus non multum ob suæ complexionis dissimilitudi-
 nē res ipsæ conformes sint: minus profecto ob consuetudinē nocere que-
 unt. Immo illud non negligenter considerandum est: homines qui uarias re-
 giones permittunt: diu uiuere non posse, quæ quis nobis similes sint:
 dum ibi corpora assuefacimus ab illis adhuc lædimur: quæto id ergo for-
 tius in dissimilibus euenire debeat: facile est existimare. Accidentia
 quoque alienigenis nimium nocent: eos namque dexteritas in ipso multo
 congressu eo modo patescit: ut qui ultimi ueniunt: quoniam pacto regi
 debeat: noscat. At ipsos cum singulis aduersarius noua cognitione ut cum
 priori capere necesse est: quia eos non dum in actione conspexerunt. Terrere etiam
 quoquo modo solet: magnam multitudinē unanimē contra unicū exter-
 num uidere, quæuis non illi hic terror eueniat: qui ratione regitur, cui
 singulos successiue pugnatos esse manifestum est. Si uero eadem pa-
 tria uterque congregantium natus esset: æquus labor ut sese aduicem
 cognoscerent: ambobus esset.

Quæta ad diuersa regna petenda sagacitate indigeamus? Caput. xxi.

a Diuersa regna præterea inquirenda bonam sagacitatem habere necessum
 est, quis illud uerum sit: quod ad gentes aliquarum prouinciarum superandas
 sufficiens sit: dummodo eæ non multum debiles sint: eundem alterum progredi
 posse manifestum est. paucos & tunc inueniet: qui ipsum per naturam superent. Ad
 hæc attamen certitudinē & experientia & ratione oportet: quæ illud indicet:
 naturam iuxta sui communem ordinem fortiores sibi homines nequaquam produ-
 ce. in illis namque qui singularis naturæ ipsi limites transgrediuntur: uel a
 summo omnium rectore diuinis muneribus deornantur: normam uel certam magni-
 tudinē minime statunt, qui pauci tamen per orbem reperti solent: qui quum
 sunt: non minus in minimo quam in maximo regno & in una domo quam in amplissi-
 ma urbe esse possunt: quis non tam habiles in una prouincia uti in alia na-
 sci assuescant. In alia namque fortiores: doctioresque in re qua exercetur for-
 te sunt. in alia uero contra sæpe euenit. Nam in patria ubi homines bene apti
 atque agiles esse testatur: & nemo reliquis multum præponit: haud signum
 magnæ fortitudinis est. At ubi quidam longo intervallo supra ceteros ce-
 lebrat: & aliunde eodem modo posse prestare credit: ille maxime timendum est.

Quibus hominibus super ea quæ narrat: plena fides sit exhibenda. Caput. xxii.

m Agna facinora ab hominibus facta fuisse continue sen-
 tire solemus: neque qui ea uidisse affirmant: abesse assue-
 scunt: sed tunc fidem iuxta eorundem ueram loquendi

consuetudinem conformare debemus. Neque ea pars plene sufficeret: si ipsi in eade re periti artifices non essent: aliter equidem quis praesentes sint: quid fiat: determinare non queat: neque quaequid conciperent: illud in clarum explicare se uent: quod facile ostendit: qui in arte aliqua homo per quindecim. xx. uel. dieum spacium edocetur: quae si ea quae didicit: exequi iusseris: contrarium magnam in parte capesser: quanto minus ergo is quae rem sibi ignota: semel & nimiam cum celeritate uiderit: eam determinare ualebit: uidentis siquidem facultas non cum tanta uelocitate discernit: uti aliquae actiones a moralibus fiunt. Iam enim ligno lignum percutere possim: & eiusdem percussione sonum auribus excipimus: neque ratione collisione illam quae sensu accepit: ueram fuisse denegat: quamuis oculi eandem nequaquam uiderint. Praestigiator etiam & oris & gutturus magnitudine in quibus instrumenta abscondere queat: indiget. Verum illic nostrum ingenium fraudatur in ludentis celeritate & uisus nostri crassitudine. Sed ab eo demum quae narrat: credenda sunt: qui post primae conditionis obseruationem alios incipere uidet: quae finem petant: illico cognoscit: quamquam de uis omnibus qui fama notis sunt: maiora dici quam agi siue in bona siue in mala parte sint: solent: quae quidem ob rem non uerba tantum audienda sunt: sed narratorem cum ratione qua ipsa deferunt considerare licet: aliter quippe quum omnia & maiorem & minorem similitudinem habeant: haud perdifficile est: cum aliqua uerisimili ratione partem extollere: quam uolumus. At quamuis ea nostra ratio non multum roboris habeat: satis inter eos qui parum sciunt: sufficere uidentur: quamuis in praesentia peritorum hominum saepe contrarium appareat. Nam quamquam uiridis color ab albo distrepat: magis huic rigeri repugnat: quam ob rem si nos necessitudo non cogerit: eos audire ab illis quae ediscere debemus qui circa ueritatis signum re uident: aliter quippe tempus sine nostrae doctrinae autione consumitur.

Quoniam pacto & poetis & historicis credere debeamus: *Capitulum xxiii.*

Quoniam pacto illis credendum sit: non reticendum est: qui dum de quouis personae scribunt: illam a deo uel laudant: uel uituperant: ut si ipsa reliquas aut uirtutibus aut sceleribus uinceret. At nos saepe intenti audiimus & amantes circa res amatas & seruos circa dominos & reliquas istiusmodi personas apud eos loquentes de quibus uel utile uel uoluptatem aliquam expectabant: qui omnes fere e contra quae dicunt: sentire solent: quam partem in absentia facile fatentur. Eorum namque amantiae & uoluptuosae & turpes mulieres sunt: & domini quandoque crudeles: & si per caetera

errorum genera pertrantes: quorum scripturas: quum diligenter intemur: quidnam locus amplius nobis restet: ut uirtutibus illustres homines laudemus: minime apparet: quum ob rem scriptores recte uiuere debent: ut debita fides illis adhibeatur. Nam quis inter historicos dignum existisset: in aliqua sua scripturae parte maxime dubitari potest: quia id minime probant: neque quomodo id fiebat: uiderunt, qui quauis tunc adessent: discrepant adhuc si plures essent. At uerum quum certamen aliquod per multos annos praecessit: si alterius exercitus imperator ut suorum animos ad pugnam incenderet: tria quatuorue uerba fecit: historicus loculentissima atque amplam oratione componit, in qua forte imperatoris uerbum nullum refert. Immo magna ex parte scriptores uel regum uel successorum quorum gesta narrabat: mercede uiuebant, illos tamen secludimus: qui sacras religiones in lucem dederunt, qui neque pretio neque amore: odiose scripserunt.

Quum multum magni momenti negotia circumspectanda consulendaque sint.

Caput. xxiiii.

e Aquae agenda sunt: nimium prius quam aggrediantur excogitari consularique debent: praesertim si de rebus maximis agitur. plures enim danum cum dedecore ob aliquam praeteritam uictoriam receperunt, quae non tantum sua industria atque audacia quantum hostium negligentia illis parta est: neque hostium atque sui statum praeteritum praesentemque animaduertunt: neque iter tempora: loca: duces: gentemque discrimina esse arbitrantur: sed omnia aequa atque paria esse falso existimant: unde suae uel solertiae uel strenuitati atque argutiae uictoriam penitus ascribunt, quae in parte multum rationem offendunt. Iam quippe mortales & in temporibus & in locis sibi iuuantibus hostium impetum sustinere & parua manu ingentes copias fudere ob sui pessimum ordinem possunt, quod ob plures diuersasque causas saepe prouenit. E contra quoque hostes nobis ob easdem causas praestantes esse possunt, quo quidem in tempore a certamine continere praesidiaque parare potius quam fortunae ludibrio se committere optimum consilium est. Sanius quippe illud esse ducimus intra uallum consistere: quam illuc ire ubi ratio tunc accedere prohibebat: nosque ibidem superari debere diiudicabat: quauis eodem in loco ruc uictoriam ob eandem dementiam (ne audaciam dixerim) consequamur, quae nunquam prudentiae aut fortitudini nostrae sed hostium infortunio negligentiaeue ascribi debet. Illos namque semper errare recte tenemus, qui sese fortunae committunt: in necessitate id agere cogit: quae legem minime rumpit: ea quippe simul cum aegestate dilatur.

Sæpe corporis prospera habitas in disputatione possessoribus nocere experitur. Caput. xvi.

Sæpe bona corporis ualido & nimium membrorum robur in disputationibus nocent, cuius quidem nonnulli possessores quum contradicuntur: manibus potius quam ratione contendere maluit: de nonnullis attamen dico in quibus corporis uires animi rationem superant, quæ quidem pars eadem in re minime conuenit. At illi qui eo corporis munere carent: ut non tam prospere ad pugnos deueniat, eos necessitas quietare solet: aliter namque agere minime illis conueniret: quanuis omnibus in rebus strenuitas necessaria sit: quæ tunc tamen demens error esset: si rei de qua agitur substantiam dimoueremus. Quum ultra namque eundem est: haud bonus animus ille est: qui nos retro uertere imperat: neque si nos spectare facit: qui uertere oportet.

Quæ manifeste & sagittari & iaculatores aberrant: qui a missilibus contacta corpora quanuis a cæteris sensibus absint: manu sentire garrunt. Caput. xvi.

Nonnulli qui uel arcu uel balista iaculantur: quanquam in parte feriant: quanuis neque audiunt neque uideant: in ipsa manu sentire commentari audent. id namque tunc fieri posset: dum missile pugno teneretur, a quo quum discedit: ilico manus ipsa ab illa sensatione priuatur: qua si uel in durum uel in molle dedit sentiat. Neque illud tamen denegamus quando ictus auditur manu uel ut si tangeret specie aliquale ostetare solere: singula namque membra haud tantum ad sese regendum officium habent: sed & ad reliquorum conuersationem (ne conseruationem dixerim) munus possidet, uisus equidem atque auditus quod per eos discurrat: menti offerunt, unde per cætera membra illud repræsentat: quæ quidem organa simul unico consensu maiorem affectionis illius portionem membro in ipsa actione præcipuo condonare assuescunt: ueluti inter homines fieri solet: qui quum aliqua in re exercentur: illi qui in causa præstantior est: uel gloriæ uel poenæ meritiæ maiorem partem concedunt: quoniam equidem in modo ipsi artus ei qui in opere ducis munere functus est: tantam uel hilaritatem uel moestitiam repræsentant: ut is quid feceris sentire fere uideatur. Verum si missile quod a nobis iaculatur tanto distanti caderet: ut illius ictum neque oculi neque aures sentirent: manus profecto nihil ab eadem re iudicaret: illa quippe haud aliter ea quæ prope assistunt: quam quæ remotissima sunt: dummodo utraq; non tangeret: sentire non potest: testis namque oculis auribusque obtusis quam in omne latum iaculetur an in molli duroue corpore missile feriat: nunquam iaculantis manus determinare ualebit.

Quam inane solaciū sit: ut in præsenti mterore solemur: præteri-
tam foelicitatem recensere.

Caput. xxyii.

d. Est standū profecto remediū est in præsenti dāno præteritæ ui-
ctoriæ recordatio: plures namq; dū ignominia uel extenuare
uel abscondere moluntur: eandē grauari assuescunt, quod tunc cre-
bro accidit: quū ab aliis cōuincimur. dicit tunc. qppe solet. quis in præ-
sentia uincamur: sæpe & ipsi uictoria potiti sumus. qui in tali re itaq;
suz iacturæ præsidium astruere contendunt: futuri ratione certe mu-
niuntur. Nam quū summittimur minus dedecus nos insequeretur: si
nondum digni fama q̄ si alias præstantes extuissem⁹. in hostiā si qui-
dem potestatem nihil aliud deuenire conspicitur: q̄ qd̄ sui aduersarii
amittunt. sæpe & enim præsidium illud uictis succurrit: quū semp se &
aduersam fortunā & pudibundā uictoriā comitem habuisse referūt,
quo fit ut uictor defessus absq; uera uictoria restet. At si uictoria quā
alias partam haberemus apud nos maneret, ea illi qui nos superat: da-
ri non posset.

Operis intentio roboratur.

i. Am aliqualem normā dedimus: qua corporibus absq; anima-
rum iactura atq; dedecore uti possimus: & e contra animum
absq; nimia membrorum læsione fouere qui uellet possent: quæ præ-
cipua totius uoluminis intentio fuit: quū plures uideremus: qui-
dam corpus fouerent: animam negligebant: & e conuerso. Ut horū
utri itaq; optima mercede digni sint: & illi & huic parti iuxta res ipsa
rū discrimina eos inseruire debere haud immerito cēsuis⁹: corporis
nāq; uel merita uel demerita & ad se & ad animā spectare uidetur, quo
corrupto haud aliter & id & anima restant: q̄ antea actæ uitæ actiones
expostulant.

Qua cōplexionum diuersitate singulæ gentes sint præditæ: & per
quas corporis actiones nimia ex parte exerceatur. Caput. xxyiii.

q. Vum differentiā quæ inter uariarū regionū gentes inueniri so-
leat: ab oibus posse depræhendi dubitarem⁹: aliquem discursu
supra eā rē nobis agere placuit, in quo prouinciarū quas pagra-
uim⁹: cōditionē aliquā dicem⁹. Neq; ibidē pfecto reticebim⁹: q̄ qd̄ p
maximā reliquorū hoium copiā collectū hēam⁹: quis eorū patria nobis
iuisa sit. agem⁹ itaq; i hac p̄ticula quæ cōplexio ac magnitudo quæ ui-
res quæ exercitia singulis gētib⁹ pluria ex pte (ne i genere dixerim⁹) sint.
At exordiū ab ipsa nostra hispania haud sine ratione sūem⁹: quū ipsa

uel principiu uel finis totius habitabilis terrae uel firmæ uel detectæ (si cum ipso auctore dicere cupieris) sit. Quæ quidem hispania mediocres circa robur homines gignit: u tamen ab ipsa mediæ corporum magnitudine declinare uidentur, omnes præterea ad hæc nomina reduci experientur, eorum complexio uel coleræ uel sanguinis est: uel utriusque comixtio magna ex parte præstare uidetur: immo & quæuis complexio excedat: manifestissime cognoscitur, quod in omnibus imminentibus: siccis atque expeditis regionibus fieri conuenit. E contra autem in oppressis: humidis paludosisque: in satis multa etiam hispaniarum parte melancholia principiu occupat: quæ ipse sanguis consequi ut plurimum solet. Hispani demum uirium multitudine minime præstant: Sed circa rerum agibilibum copiam cæteras orbis gentes facile superant: in reliquis namque regionibus circa duo uel tria exercitatiois genera uersant: sed in hispania omnia quæ ad hanc rem pertinet: capud mortales nesciuntur: cum tenuissimo discrimine amplecti experientur. Plurimi inter eos sunt: qui & iactu & pernicitate non unico sed pluribus in modis maxime excellant.

In ea denique hispaniæ parte quæ castella apud nostros nominari solet: homines proæra statura & auctioribus uiribus & qui in palæstra nimium exercentur: in illis montibus sunt: in quibus & hiberus & Durius amnes oriuntur.

In illa demum lusitanæ portioe quæ portugallia nuper uocatur, homines melancholicos sanguineos magna ex parte nati compertum est: eorum plurimi satis amplis uiribus abundant: quis ingenii perspicacitate non præstent. Magni luctatores inter eos sed cum crassis uersutus sunt, quas mira cum audacia obicere solent: neque id profecto a sua complexione atque consuetudine alienum est.

Siculi colerici melancholici sunt, quorum patria homines & corpore & robore bono procreare solita est. Palæstram nimium exercent: quæ ob rem artis ipsius satis peritos artifices habent: leues etiam sunt: & in giris peragendis quoquo modo ualent.

In italia medium nequaquam obseruat: quis magna ex parte debiles sunt. Nonnulli namque ex his (quæque rarissimi) plurimo robore præstant: quæ sanguinei flegmatici demum esse solent, quorum sanguis fulgentissimo nitore micat, unde imitando potius quam intemèdo præstare sunt soliti, satis leues homines atque palæstritas possident, quarum utraqque partem cum sufficienti industria exercent. inter proceres & mediocres statura & graciles sunt, præter mediolanenses insubresue (ut tu? sermo lati?

sonet) immo & omnes eos (ut uerius dicas) excipe: qui a pado fluuio ex utraq; ripa non longe distant: & enim corporum uastitate excedunt. At quum flegmatici melancholici sint (haud immerito sarcinosi a nobis dicuntur) quibus eorum nonnulli qui recte conditi exeunt: auctas uires habere experiuntur.

In neapolitano praeterea regno: in apulia melancholici colerici nascuntur & eorum plures & uiribus & palaestra ualent: caeterum uti superius dictum est: reliqua gens sese habet.

Galli flegmate atque colera proportionari sunt soliti: gens minime continua sed multum obliqua & magna inter se distantia diuisa est: lenti & enim ac debiles nimia ex parte sunt: sed & aliqui eorum singulares longo interuallo reliquos superant, qui tamen & paucissimi sunt: & uirium copiam tantum possident, quorum quempia illis recte uti scire ultra gallicum morem profecto accidit.

In britannia quae in continenti est pene mortales omnes melancholici sunt: & quamquam non proceres sint: nimia latitudine praestant: uiribus etiam excedunt & multum in palaestra uersantur, quam tamen pingui modo exercet: & reliqua exercitationis genera negligunt.

At uero in ultramarina britannia: quae nunc anglia insula dicitur: auctiores corpore & melancholici colerici sunt, nimiam uim quoque possident & in palaestra & in iaculatione cum arcibus exercentur.

Germania multos flegmaticos gignit: qui suae complexionis naturam aperte ostendunt: quos post flegma colera magna in parte consequi solet: eosdem etiam magnos atque corpulentos esse sensus indicat: inter quos uel robore praestantes uel ad arduas actiones multum habiles uiros nequaquam inuenies: quibus in rebus quae manibus effici debent: ingeniosi sint. Neque id tamen uel in uestibus domibus aliusue ornamentis sed in lignis gladio diuidendis ostendunt: in quibus cotiuo exercentur.

In pannonia quam ungariam nuper appellari uidemus: homines bona proceritate & nimia latitudine oriuntur: qui uel colerici melancholici uel colerici flegmatici sunt. inter quos aliqui fortes corpore prodeunt: sed solutionis agilitatisque exercitia minime excolunt. Interpres. Neque rebus agendis sed igna potius atque deglutiendi ingluuiei sese dedunt.

Bohemi quasi eadem complexione cum superioribus sunt: praeterquam quod plus colerae quoquo modo sortiuntur. Magna statura eriguntur quae & ossium & neruorum copia multum uegeta est. Palaestra nimium utuntur: quibus quadrupedum more in ea incedere assuescant. isti atque

britanni reliquos quos uidi uirū copia magna ex parte superat: quia aliunde nonnullos particulares illis præstantes experti sumus.

In Pollonia: Tartaria: Rossia uel colera melancholia uel e contra sequi assuescit: oēs fere eandem magnitudine obseruant: q̄ neq; magni neq; parui recte dicuntur: neq; aliter eos uires sese habent: in quib; quidē & in cæteris illis finitimis regionib; suam habilitatem & in palæstra & in magni lapidis emissioe mortales exercent: cætera & enim & eiciendi & leuitatis & ludori genera quæ apud alias gentes haberi uisuntur: ipsi facile contemnūt atq; irridet. Crasso namq; modo incedere & appetitū quem natura trahit sequi potius maluit: q̄ artes eas excolere quas ingenui acuitate inuenire (quū niterent) quissent.

In graecia homines media statura sunt: hispanos naq; magnitudine quoquo modo superant: quis illis corporis leuitate inferiores sunt. satis sufficientes uires possident: & bene habiles ad quacūq; rem agendam experiunt: colerici sanguinei magna ex parte sunt: quorū colera perfectissima est. Quā quippe ob causam in nouas rerum inuentione plurimi inter eos uiri claruere. in palæstra aliquatū exercuntur: & arcu iaculātur. Quāq; scriptores principū imperia atq; potestatem semper secuti sunt: & eis domi manentib; regionū qualitates copiosissime describerent: ipsi quoq; ibidē gentiū qualitates & uidet & cognoscere possunt, quonā modo ad suos regum magnitudinē extollendam & hostium aduersitatem detestandā scribendi locum facile habuerūt: sublimes materias perinde suscipere potuerunt: & ad earum ueritatē enarrandā multum iuuati sunt. Is namq; qui singulas ex se lustraret prouincias: in illis peragrandis q̄ uis earūdem qualitates nequaq; scriberet: multū laboris profecto susciperet, quas etiam non recte quidem cognosceret: ueluti si earum cultores atq; periti homines simul in ipsius rei examine concertantes haberet, qua equidem in parte multum itali utilitatis ob romanā urbem capiunt. Pueri namq; non solū externas gentes ipso intuitu cognoscunt: sed & bruta animalia ilico cum uident: cum suis discriminib; dignoscere solent. At in hispania externos omnes gallos (immo franceses) ut suum nomē lector intelligas: dicunt. In pannomia uero quā ungarā appellari ostendimus: cunctos quos extra suos confines ortos uident: italos appellant: neq; secus de singulis regionibus discursum age. Nos præterea in aliis prouinciis minime steterimus: sed cæterarū nonnullos homines uidim;: cognouimusq; etiā alios qui ibidē immorati sunt, a quibus quā nā mortales habilitatem possideant: intellexim;: quam p̄ naturæ rationē facile

(si oporteret) probare potuissent.

In ea media Asia parte itaque quae ad septentrionem uergit: fortes homines nascuntur. nam quum ad meridiem quoquo modo declinare incipimus: mortales nulla in parte uiribus abundat: quaeque inter meridiem ipsum & occasum aliquae partes humidae simul ac motuosae sunt: in quibus homines melancholici flegmatici nascuntur qui & si uinum copia & corporum uasitate ualeat: non recte collecti (ne colligati dicam) sunt.

Quam imbecilli ratione illi fundentur qui stomachum in aestate frigidum in hyeme uero calidum esse dicunt.

Caput. xix.

Quum de dispositione habitateque hinc nunc alias scripserimus: hoc in loco causam aliquam assignat. uis: ob quam in frigidis regionibus fortiores homines nascuntur: quorum pauci tamen doctrinae dediti sunt: in calidis autem e contra corpore imbecilles sed & doctiores esse assuescunt. Qui gelidas igitur regiones incolunt: propterea fortiores sunt, quia ad corporis uires tam augendas quam conseruandas ciborum copia requiritur: quam assumere atque digerere procul ab aegritudinibus: ob aeris temperiem queunt: qui frigidam patriam inhabitant, quae res etiam communis in qua uis regione siue calida siue frigida ea sit habet: hyems namque aestate salubrior ubique experitur: tunc quippe a nobis cibi melius stomacho teruntur. Neque id ob eandem causam quam apud plures falso arbitratam sentimus: profecto fit, qui stomachi calorem auctiorem in hyeme quam in aestate esse fabulantur. Nos uero ob auctam atque temperatorem habitatem nostram illud fieri recte arbitramur, quas quidem affectiones tunc praestantius habere solemus: quum propius frigori adhaeremus: qui quum calore uersus declinamus? longe laxiores & cum minori agilitate certe reddimur. At si quum sol ad suam autionem peruenit: nondum tantam adipiscitur uim ut ad nostrum stomachum usque permeare queat: longe humanum corpus penetrare est difficilius: quam uel triplici uel quadruplici tecto atque muro munita camera. Verum si aestatis tempore calor extra nos est: ea quae remotiora sunt: uehementius profecto sentire solemus. Et si in huiusmodi temporibus nos poros reclusos habere dicunt: per quos auius exeundi usus calori patet: non aliter de eius ingressu quam de exitu censendum est. Praesertim quum pori ipsi semper aperti sint: neque unquam sine magno corporis nocumeto comedendi aditum negent: qui quum ob aliquam aegritudinem quouis in tempore clauduntur: longe maiorem in aestate quam in hyeme calorem eadem ipsa infir-

mitate atq; potiori strictione manente lenimus. Nam dum temporis
 calor exuperat stomachus frigidior est: quoniam causa est: ob qua frigi-
 da res illi tantopere laedere assuescant: quum gustu lapidissimæ sint. At
 si quum frigora rigent: stomachus caliditate præstaret: nunq; profecto a
 calidis rebus infestaretur: corrupereturq;: quum rerum conservatio sibi si-
 militudine confusio uero atq; corruptio contrarietatem appetat. Quam
 quippe ob rem: quum frigus ab aliquo depellere cupim;: illud calidis re-
 bus non iniuria fouere solemus: & e contra merito fit quum calor a libi-
 infestat: sed si stomachus frigidus consisteret: & illi frigida daremus:
 frigidus humor ultra modum excederet: & si particularis calor propte-
 rea a corporibus exiret: ut naturæ calori coniungeret: idem frigus suo
 tempore agere necesse esset: unde fontes in æstate calidiores in hye-
 me uero frigidiores experirent: fieret etiam ob eandem causam ut ni-
 mium in hyeme sudarem;: quia tunc & humiditate & frigiditate mul-
 tum abundamus: quibus etiam tempus simillimum est: quanquam in cali-
 dis balneis potius quam in niuosis montibus eos immittere mos est: in quibus
 sudorem cingere uolumus. Neque quum humore ab herbis extrahere
 nitimur: illas cum rebus sibi simillimis eandem aquam dare cogimus:
 nam si ita aquam uti ignem summitterem; nihil ex ipsis herbis profe-
 cto prodiret: immo humorem potius imbibendo suam humiditatem
 auferent: neque quis uas illud in quo herbae continerentur: nimio am-
 baret igni: si illius pars aliqua caloris saltem ad intra non penetraret:
 nihil ab ipsis herbis humoris exiret. Eorum denique opinionem qui stoma-
 chum in æstate frigidum in hyeme uero calidum esse garritabant: falsam
 esse satis ostendimus: qua in re inter cætera illud (quum ab omnibus sci-
 ri conueniat) nequaquam negligendum est: quum calida in æstate frigida
 uero in hyeme conuenientiora sint. Neque ab istis superioribus quis
 satis aperte aberrant: multum admiramur: quum eorum dementiam existi-
 mamus qui hominum membra etiam ipso tactu in æstate frigidiora quam
 in hyeme sentiri solere: palam affirmare audent: cuius rei oppositum omni-
 etiam medendi arte semota cognosci potest. Naturales siquidem cur-
 sus & frigus & calorem nobis dare ac demere per singula minuta assue-
 scunt: si natura itaque frigida est: quoniam pacto calorem nobis impar-
 tiri poterit: si nos illum ob aliquam accidentalem confusionem non capim;. Iam
 & enim corpora quæ frigidis elementis constant: eadem conditio-
 nem obseruant: neque aliter & temperata & rigida & lenia faciunt. At
 si in nobis & calor & frigus hoc eadem mensura semper inesset: quum ab
 aliquo auferretur membro: ad aliud se transferret: quo fieret: ut quod

reliquos: portiones conciperet: nō minus aduersa ſualitudine ob exceſſum eūdē laboraret: q̄ ea quæ ob defectū affligerent: q̄uis conuenientius apparet afflictiſ partibus ſubuenire: q̄ intra ipſum ſtomachum: concludi: & cætera mēbra perire pati, quæ et diſcordia ſi ad eſſet: hu/manū corpus nō recte plasmātū eſſe ſequeretur, quū illius partes ſeſe adinuicem iuuare contemneret. immo & ſi rem hāc alia naturæ occultiſſima ratio non ſuſtinet: experientia nimia in parte cōtrariū indicat. omnibus ſiquidem in rebus quas uel calefacimus uel inſrigidamus: quū hæc uel illa pars ſiue frig⁹ ſiue calorem excipere incipit: id undiq̄ quoquo modo ſentire ſolet, quanq̄ nō ſine diſcrimine id fiat. hæc præterea partem deſeram⁹: & illuc redibimus: ut bonæ digeſtionis uerā cauſam inueniam⁹, quæ non niſi quū mēbra cōtēta atq̄ agilia ſunt: debito in modo fieri ſolet: ualitudie quippe hæc deſinēte q̄uis nimirū calorem habeam⁹: non ſolū min⁹ noui cibi auidi reddimur: ſed & ab eo quem accepimus nimirū impediri ſolemus.

Quapropter qui frigida patriā incolunt: animoſiores q̄ qui in calidis locis degunt: expiantur.

Caput xxx.

Illic autem regredi opus eſt: ut rationes reddam⁹: ob quas q̄ frigida patriā incolunt: animoſiores per naturā ſint: q̄ qui calidas regiones inhabitāt. Neq̄ ea in primis proſecto eſt cauſa: quā nonnulli falſo arbitrati ſunt: qui ſanguinis copiā illā eſſe dicunt. Cuius rei oppoſitū ipſa re adiuuante paucis oſtendam. Quæcūq̄ & enim frigida regio homines colericos melācholicos magna ex parte gignit: quam ſanguineos procreare mōſtruoſum quodāmodo eſt: uti alias latius oſtendimus. At in calidis regionibus magis ex ſanguineis hominibus q̄ ex reliquis complexionibus naſci manifeſtū eſt, qui tamē ob id animoſiores minime experiunt. in frigidis itaq̄ locis maiorem audaciā mortales oſtendere ſatis notū eſt, quod propterea fit: quia roboris: habilitalis & ſalutis copia præſtant, quæ quidem optimæ partes quū in calida patriā deſint: quanq̄ illius incolæ multū audaces per naturam naſcant: parū fortitudinis oſtēdere queunt. unde fiat etiā: ut qui frigida atq̄ iminentia loca habitent: non nimirum ſtudio litterali ſint dediti: plures ratioēs dari poſſent. ſanitas namq̄ præcipua in ipſa uita mortali pars eſt: quam iſti per naturæ uiam abſq̄ alia accidentali medicina cōſeruare queūt. G. Neq̄ qd̄ uel loci uel ſtudii: uel corporis ratio detrahit: cura reſtituere indigēt. Cibi etiā copia intellectum præ cæteris rebus hebetem reddere ſolet. At ſi u qui frigida regna incolūt:

si modeste circa victum uiuerent & liberalibus studiis incuberent: melius q̄ in calidis ediscere ob aeris temperie & ob ipsius studii conuenientiam possent. quis sanguinis complexionem concipere excellētia præsertim cū celeritate merito tributa sit. In feruidis præterea regionibus homines corpore debiles sed doctiores q̄ in frigidis esse nō ab unica causa prouenire conspicitur: quāuis cōpositionē uel bonitatem cuiusdam a natura sanctam hac in re minime considerem? illud namq̄ multū difficillimū certe accideret: qui in nimū æstuantibus locis habitaret multas uires cum agilitate possidere: quis bona complexioe ad discendum sanguinea scilicet consent. sed nō p̄p̄s de ipso robore agem? ad uirū siquidē augmentū cibi multitudo uti superius dictū est: requiritur: quos quis isti possideant illis suo arbitrio uti ob digestionis penuriam nequeunt. Plures etiam inde ipsos morbi infestarent: qui eis ex minimis excessibus sæpe accidunt: unde illis & suæ imbecillitatis maior pars & magis circa litteras insudare prouenit: neq̄ istud incongruum accidit: nulla re namq̄ magis q̄ salutis cōseruationē mortales indigere uidentur: qui quū in calida patria degant: sui medendi arte inquirere necessitate coguntur. At postq̄ disciplinæ iter ingressi sunt: per omnia scientiarū genera ingeniu alas explicare & expedire & cōuenit.

Quæ sola conditio ad colonos ditandos sit satis.

Caput xxxi.

i. N quacūq̄ demum parte ubi numerosæ ac peregrinæ gentes conuenire solent: homines & industria & opibus breui tempore pollent: q̄uis eorū ager sterilis sit: necessaria namq̄ ab illis partibus deportant: in quibus uili comparantur pretio: quæ ipsi indigenis carissime itineris difficultate adita uendunt. At ubi minor hominū cōuentus est: q̄uis solū ubertate præstet: nunq̄ multas opes ob uile rerū pretiū accumulare incolæ possunt.

Quā recte & si singulis creatis rebus portioes aliquæ concedendæ sint: nulli tamē ob id totū tribuere deceat: cū totius operis exēplo.

Caput xxxii.

i. N hoc tā breui uolumine tum de natura tum de habilitate mortalium satis diffuse tractatum esse existimamus, quos cuiusdam ea quæ sibi proprius conuenire uidentur: pro uiribus dedicaui: neq̄ ubi partē assignauimus: ibi totū collocare uelle de mēte nostra q̄spiciat: quāq̄ aliqui dū disputant: eos qui portioem aliquā concedunt: totum ipsum concessisse uelint: quæ quidem opinio non solum delerimēto debet: sed illius etiā defensores nimium increpandi sunt: qui

ad unius namq; aut ei numeri restitutione teneri fatet: eundem mille-
 simo eiusdem pecuniae multiplicato numero teneri minime iudicadu-
 est. Neq; eos qui uno pede du. saltant: reliquis praestant: per ceteros
 pedem illos ipsos superare haud recte dicerem? At uero qui huiusce
 generis sectantur opiniones: decertandi pertinaciam adamare: & sui er-
 rorem: latissime expargere uelle solum ostendit: eis equidem qui per
 bonum iter progrediuntur: uerum defendere satis sufficit: & rectae rationi
 conformes partes construere atq; approbare: & eas quae fraude pmixtae
 sunt: uel delere uel salte deserere debent: patre praeterea instrumentu-
 proximamue causam in ipsi? filii generatione esse minime negamus:
 uerum si nullius alterius generis causa ad id accederet: is potestate di-
 gnitatemq; qua sibi simile sobolem procreare possit: nequaquam posside-
 ret: illi namq; tantum in re tu subicimur qui mundum ex nihilo fecit: a
 cuius uoluntate atq; potentia omni ex parte pedemur: qui reru itaq;
 creatio ab unico tantum opifice constat: neq; creatura aliqua creandi po-
 testatem unde alia ortu cum ipsa substantia acciperet: habuit: uerum
 singulae res simul cum sua specie praerogatiuas a conditore gratis cepe-
 runt: neq; priores ultimaru dignitatem atq; potentiam demere extenua-
 re uel potuerunt: quod quum ita fieret: non tenue inconueniens sequi ap-
 pareret: uideretur enim artificem in primis operibus potestate praestare:
 in ultimis uero defecisse: quum & per rationem & humanam experien-
 tiam aliter potius fieri debere: manifestum sit. Illud attamen sem-
 per praeponendum est: diuina pars (immo totum extra ipsum exemplar
 ne infinitam illam substantiam posse diuidi quis existimet) semp. eo-
 dem modo consistit: sed creaturarum discrimina illis tunc ob sui necessitu-
 dinem tum quia maior ipsius artificis excellentia ostenderetur: esse san-
 cita merito arbitrandum est. At res singulae priuilegia per se possident:
 neq; penitus ab inuicem suppeditantur quibus propter commune comer-
 tium necessitate quandam efficiant: unde subiectio quaedam oriri co-
 spicitur. in unico quidem corpore plurima stant membra: quorum sin-
 gula potestatem (habilitatemue ut cotrouersiam uitemus) ad diuer-
 sum officium sortiuntur. quauis oia ad unicam conseruationem creata sint:
 quum pes claudicaret: manum mancham ob id esse recte dici non poterit:
 quanquam ea etiam dolore aliquo afficeretur: neq; auricularis digitus pro
 pollicis dolore deficeret, quae quidem membra tamen a me uel pari ma-
 gnitudine constare uel aequam ad inuicem iuuandi nocendiue facul-
 tatem sortiri: existimare nemo credat. nullum quippe membrum iacturae
 expers manere corrupto corde posset, quod e contra non ex quouis alio

artu necessario accideret: quāq; propter uni⁹ digni initiationem totū
ipſi corp⁹ diſſolui quādoq; uideatur: qđ tamen inconuenies nō niſi in
hac corporis unione accidit: quū illius namq; partes diuiſæ atq; abſo-
lutæ ſunt: nō tantam habilitatē retinent: qua & lædi & iuari ad inui-
cem poſſint. Elementa nāq; nō ob id carnem noſtram premunt: quia
animata corpora ſūmus: ſed tanq; materialē ſuſceptionem nos affi-
gunt atq; iuant: & uti nos a natura eorūde ſuperiorū corp⁹ v. ineptiā
ſentimus: haud aliter ipſa quū nos maculatos inueniunt: o ſi ge-
neris differentia facere uideretur: nām quāuis ab aliquo accideret læſi-
ſimus: ea etiam nos conſtringere ſolent, unde aliqđ detrimentum ob
noſtrā læſionem in ſe (ſuo modo) ſentire patet. At quāq; per natu-
ram ſi prærogatiuæ atq; particulana accidentia deferentur: priora cor-
pora magis ſecundis q̄ e contra præſtarent: ſæpe & per accidens & uo-
luntate regentis paria eſſe poſſe minime negare licet. In ſpecierū nāq;
forma hominem ultime conditum fuiſſe legitur, qui reliquis longe
præſtantior factus experitur: per qđ quidem iter ſæpe uulg⁹ aberrat:
qui conjugium cæteris uiuendi ſanctionibus ob primam ſui conſtri-
tione præfert: neq; aliter præceptum in quo creſcere & multiplica-
re mortalibus ipeſſum eſt: extollit, quæ qđ eſt præſens tēporis illius inopia
(ne neceſſitatem dixerim) cōformabatur. Neq; minus etiam belluis
creſcite & multiplicamini q̄ nobis a deo ipſo imperatum eſt: quæ qui-
dem omnes generare procurant: qua in re tamē nihil ueræ gloriæ me-
rentur. Vnde maior uis ad generationis ſuſtentaculum in ipſius con-
cubitus uoluptate q̄ in præcepto ſita eſſe apparet, quū deus ipſe op-
timus maximus libidinem uetuit: & plures ex adulterio naſci uidea-
mus. Nā ſi noſtram iniquitatem cum ipſarum uoluptatum obediē-
tia ſupra rem hanc conſideremus: ſi ob aliam cauſam humana ſtirps
nō deſiceret: quāuis & conjugium & multiplicandi præceptum
deſſet: adhuc noſtra ſoboles propagaretur. At caſtitas breui licentia
corrumperetur. In qua deus & maiorem aſperitatem & laborem con-
ſtituit ut eandem obſeruantibus maiora præmia merito tribueret.
Noſtris & enim tēporibus ſanctitate potius q̄ multiplici perſonarum
numero certe indigemus. Et quāq; ſupra rem hanc corporis uolupta-
tem ſequeremur: eandem pro animarum ſalūte coercere longe ſalu-
bris eſſet. Quam quippe ſatius illud omnib⁹ eſt: uerum ubi ignari ſu-
mus: fateri q̄ ut partes nobis ignotas defendamus inſiti. Nam q̄ ueri-
ſimilem deus quas dicit reb⁹ ſolū dare curaret: id tēu cū difficultate

faceret: omni namque in re utraque pars repugnantes inuenit causas: quae quidem ob rem ad ueritatem magis quam ad argumentorum numero sitate ac quantitate qua scribere possumus: attededit: quis argumenta ipsa aliquorum auctoritate approbare: quae quoniam pacto res nimium arduas quas scribere aggressi fuere: intelligant: nescio: quum nondum se ipsos recte cognoscere nouerint, quae res & imminetior & utilior dubio percul fuisset. At forte maiores nostri: aliter circa sui ipsi cognitione quae quae tempore nostro sunt, procedebat. Iuniores namque nondum tantum uerum atque opportunum iter ingressi sunt: sed & illi nondum adhaerent: & si semel mutatione temporis uident: id quoniam modo gradatim procedat: narrant: neque illud confutandum ab illis est: partes & enim aliquas in homine dant: quae nullo pacto negari possunt: ut quispiam & enim cursu praestet: eundem corporis leuitate & anhelitus patientia idigere dicunt: atletas praeterea fortiores & magna dextertate praeditos praeposunt: oratore quoque & pulchritudinem & faciem uenustate cum bona pronuntiatione ac uoce habere debere per conuenientiam affirmant: in omnibus denique ministeris bonam naturam: hilitatem cum arte atque assuetudine oportere non negant: uerum cuius complexionis corpora ipsa pro rerum discriminibus esse: & quoniam modo exerceri debeant: & artis quam ediscere uolumus perfectionem uel quia id ipsum nesciant: uel quia dicere nolint: omnes circa rem ipsam ignari uidentur.

PETRI MONTIS PHILOSOPHI IN PARTICULAM DE REBUS ABDITIS PRAEFATIO INTERPRETE G. AYO RA CORDVBENSI.

Attis in superioribus capitibus elaborauimus: ut rem aliquam: quae tum per naturam tum per experientiam cognosci posset: ostenderem: in hac uero particula qua in ipsius operis calce ponere aggredimur: id minime agetur: res & enim haec uel permutato uel multo difficiliori ordine saltem apprehendi potest: nam quis aliquas rationes adducam: ea audientes nequaquam cogent: neque ea pars tantam profecto uim sortietur: quin repugnantes aliae non illis substantia inferiores adduci queant: uerum quia inter aliquos haud multum mea doctrina excellentes uarias opiniones circa rem hanc sensimus: mea et inter suas inserere placuit: non tantum ut haec aliqua parte approbare de fiderent: quantum ut neminem per naturalem uel uiam uel disciplinam similitum rerum certitudinem scire posse ostenderem: quae praeterea rerum scientiam nonnullum multum utilitatis hominibus daret: uerum quia nonnulli dum per huiusmodi

discursu progrediuntur: tempora satis inepte consumunt: illis haud tenue impedimentu paucis obiciat: quo eisdem erroribus teneri demonstramus: de illis attamen dico: qui circa elementorum siderumque magnitudinem aliamue istius generis eruditione elaborant.

Quid circa re hanc & ad aqua & ad humu spectet. Caput xxxiii.

Qua atq; terra idem esse ex sua qualitate semper habent: quis magna & frigoris & caloris differentiam tu ob superioru ob reliquoru inferioru corporu participatione saepe ostendant. At quod aliqui tota hanc causam nunc uicinitati nunc solis absentiae ascribat: haec res in illis corporibus tantum obseruari possent: quae solo naturae beneficio reguntur: cui sepe et eo modo patere uident: quae accedente sole nimirum natura ipsa calefacit: discedente uero ea multum frigus affringit: quis istiusmodi & frigoris & caloris discrimina: quae aquae ipsae quae scaturiunt possident: solis absentia causari possent: quae quae aestas supra nos est: hyems sub ipsa terra riget: quis quatuor ad ipsius terrae corporis attinet: oes extrinsecas partes supra se habeat: quae tamen ob id a facie atque tergore nequaquam priuata est: quae ob realia in parte nobis opposita scilicet: nulla fontium necessitudo urget: quum nihil illic eorum usus praestet: neque res illic degant quae eorum ope indigeant: qui quidem fontes quum oes hic prorupant: quum sol illic magis imoret: calorem illum quem retulimus: idem eos ad nos portare: fieri potest: uti quum uas quoddam aquam continens calefacimus: in quo quis flammae subministratur: calor celeriter desuper ostendi solet: quum ad rem tamen maxima difficultas accederet: si uti nonnulli dicunt: res ipsa sese haberet: qui tunc in meridie breuissimos dies esse aiunt: quum in septentrione longissimi sunt: quod et non tenue inconueniens esset: sequeretur namque ex eo terram in hac superiori parte longe latiore quam in inferiori esse: nam in europa aestiuus dies quidecim lucis horas continet: unde si totidem per hyemem in africa fortiretur: illud pateret: sole diuturniore mora supra terrae hanc portione quam subtus agere. Si terra praeterea pilae forma hitudinene constaret: quum parte alia sol radiaret: alia e contra umbra protegeret: cui rei oppositum non deesse manifestum apparet: tunc equidem aequales dies ubique uiderentur: quas singulatim tunc sol uideret: quum ad eam partem in qua ipse sedet: ueniret. At quod contra uidere aperte poterit: sol eadem ab ortu ad occasum per ipsam meridiei plagam usque quaque excipit: fieret et ob illam quam isti construunt terrae rotunditatem: ut quum sol in ortu labore excitaret: occidens sub nocte quiesceret: quae nunquam a septentrione discederet: sed ea plaga potius perpetua nocte torperet. Quum illic nemo sole uideat: nisi iam illum sub ipso mari sumersum quodammodo praesagietur: quas

quidē ob causas terrā ueluti tabulā coextendi dici potest. Quum dies
 nāq; noctib; aliqua in regione praestant: eosdē idē alius contigere co-
 pertū est: quis alibi longiusculi ubi breuiusculi sint: neq; id pfecto si-
 ne causa sit: differentia & enim lectū ob motū oppositionē tū ob ipsa-
 rū regionū uel ad meridiē uel ad septentrionē accessū discessūq; puenit.
 At si pilae modū terra obseruaret: ab illi? media summitate ad oceanum
 usq; ex omni parte prospicerem? neq; ulla montium altitudo conspe-
 ctum ipsū uetare quisset: ab iminentiori pfecto loco aspectus deorsū
 protēderet: & uti cælū quū suspicim? uidem? ita infima a summitate
 uidentib; discernere tur: qđ in planicie fieri manifeste prohibet: nā
 quis terra quātū fieri posset: adaequaret: nunq; uidēdi facultas nostra
 ad .l. passuum milia usq; peruenire posset: nisi aliquē excelsū locū co-
 scēderem? Si experiētiae praeterea credendū est: plurimi montes in or-
 be sunt, q; terrae ipsi? mediū (ne culmē dica) altitudine superant. Qui
 quidem mōtes instrumēta esse expiuntur: tū ad aquas ad se deuehen-
 das tum ut illis ad mare repetēdū iter dent: quae alias a suis fontib;
 oceanū petere alias uero ab ipsius maris littorib; ad ipsam mediā ter-
 ram decurrere cōspicim? qđ omnino impossibile esset: si terra pilae for-
 mā sortiretur, quae etiā neq; ob id rotunditatē cū ipsa planicie dese-
 rit: quā ob rem solē per ipsi? strictiore parte in hybernis dieb; in nocti-
 b; uero platiore trāsire merito dicim? in aestate autē e cōtra fieri cōse-
 mus. Tyrrenū praeterea aequor a littore terrae discedere & ad ipsi?
 mediū usq; penetrare uidetur, quae si formā illā quā antea cōsutaui-
 mus possideret: illud nequaquā fieret: ni ea pars media in qua huerosoli-
 ma urbs cōdita fuit: tantū inclinaret ut gaditāo portui uel cederet: uel
 aequa altitudine saltē corresponderet, quod clare i cōtrariū apparet ali-
 ter & enim si ab ipso solo supra qđ aquae sistūt: ad montiū apices mē-
 sura caperetur: illi mōtes q; in ipsi? maris fine sunt: illos quos occasus
 possidet: lōga altitudine superaret, quā rē experiētia nequaquā indicat:
 aqua nāq; tā profūda in ipso igressu q; in fine mēsuratur. Neq;atlan-
 thic? mōs: atq; ille alter q; niuosus nup. dicitur: ppe ipsā granatae urbē
 (A. de qua alias lati? mentionē agere speram?) assurgēs atq; ipsi pire-
 nei atq; italos: alpes caucaso atq; hircanicis rifeisq; cū ceteris eaz; re-
 gionū montib; altitudine nō cedere uidetur. At quis aliqui q; ab
 occasu ad ipsam ethiopiam ut aurū deuehant: nauigant: se per accliuē
 mare dū eūt: decurrere dicant: & e cōtra fieri i ipso reddito affirmēt: id
 nihil ad ppositam rē agere uidetur: qđ seper prope terrae littora nau-
 gant, quae si pilae hitudinē sortiretur: tam inferior occasus q; merides

perfecto esset. At quū in rectum conuenientem undiq; fugietes per descensum nauigarem? eorū conclusio haud paru roboris fortiri uideretur.

Quā maximā difficultates elementorū magnitudines ab hoib; sciri prohibeant.

Capit. xxxiii.

¶ Quū terra itaq; plana ostendatur illis qui elemēta & distantia quæ inter nos & cælū est mēsurare uolunt: haud multū fauet. At si terra forma illā quā ipsi dicūt: haberet, nō min; grossedinis q̄ longitudinis possideret, quō fieret ut cætera elemēta facili; diuidicari potuissēt; quīs certitudine scire difficillimū adhuc foret: nam uti ea uarias qualitates sortiūtur: dissimilib; et magnitudinib; ipsa consistere necesse ē, imo & illis qui p̄ sphaeras a seipsis suo modo constructas certā istarū rez; mēsurā hēre præsūmūt: suadentq; long; atq; durissim; labor accederet: si rem ipsā per experientia defendere deberet. Na quū propi; foraminib; assistim; maiore ex alio latere q̄ cū distātiore sum;: spaciū magnitudine uidere solem;. At ipsi in minimo orbe rotæ uel lateribus duo foramina figūt: unde arcton aliud uel sid; suspiciūt. Vnde per unicū discriminis gradū tot stadia quāta ipsi annumerare uolūt: uel augent uel minuūt: quū nō tenuis differentia ab ipsius rotæ magnitudine prouenire inspicat: potest & enim ex minimo orbe longe maius spaciū expectari. Et quis tēporis numerū quē ipsi planetæ dū signa pagrant: cōsumūt: annotatū hēamus: id nō nisi ob eorundem reiteratū cursū adipiscimur: neq; spaciū ipsi; quātitatē p̄ p̄ea uel passibus uel ulnis mēsurauim;. quā ob rē & si tēporis morā quā in ipso itinere terūt: certē sciam;. & qua celeritate decurrāt & quantā magnitudinem fortiantur oīno nobis ignotum est. An fortassis id facile illis cognitum est: qui solē ab occasu in orientē pergere uidēt: quīs id ipsum a nobis p̄ difficile iudicēt: quēpiā scilicet: dū is ultra procedit: retro uerti uideri: quod tamen si uerum est: nomina permutare non sine ratione cōuenit: unde ipsum occasum ortum merito appellabim;. At si sol qui in hunc modum coacte decurrens per xxxiiii. fere horarū spaciū girum unū peragit: cælum quod ipsum rapit: plures in eodem tempore conficere debet: sed eos qui talia dicunt: perspicua uidendi claritudie micare oportere maxie necesse ē. An forte id p̄ p̄ea finxerunt: quū nubes ad occasū ire inspexerūt, quo facto: ipsæ stellæ ecōtra currere uisū sūt, uel qd̄ ea fortiora corpora sint: q̄ min; materiei cōtrahūt: & uti pōdere dissidūt: ita fortitudine: leuitate: tēpie atq; magnitudine differant. At si grauiora in ea corpora quæ leuiora conuerti deberent: illa

in maiore quantitate spargi debere dicant: id non parum dubitari potest: si eorundem perfectione assumere debuisset. Nam quum e magno flegmatico mediocre colericu agere (cum ipsius naturae permissioe) nitereur: materie potius deficere q. excedere credendum est: si hoc ad illius uigorem reducendum esset: quanuis nouum illud corp. illi magno flegmatico temperie leuitateq. praestaret: quanq. dum repugnantes materiae coniunguntur auctorem ob mutua pugnam capere uidetur: na quis minime multiplicentur cotradictio illa ut suas uires singul. dicit: causa est. Vel ut quum quempiam sono oppressum uel dicit: huiusmodi re cedim. qui ilico & cum furore expug. cum celeritate mouetur: non quia cruciatus uel dolor uires au. aerum eas in eodem momento declarare efficit. Si canem praetere m. Fele sibi domestico hoste in una camera includimus: eos muros. p. inue nire & loc. sibi angustus esse uidet. Eodem quoq. modo quum ignem in aridis & quae celerime ardere queunt rebus incendim. ubi singulae partes suum uitare hostem maximo ipetu moluntur: non q. ipse in suum contrarium imitentur: immo hic furor in omnibus materis ostendi uidetur: in igne tamen maiori cum asperitate: ubi is namq. praedominatur elementata corpora breui momento dissoluit: consumitq. quae quidem elementa in sua simplicitate aequae se defendere & reliqua expugnare ualent.

a. T. Quauis terra uti ipsi uolunt esset: eamq. ad oceanum usq. quaq. mensurata haberent: quis unq. tantu per mare nauiga uit: ut terram subtus deficere experiretur. & ad ipsius mensurae certitudinem totam terram siue tectam siue detectam includi necesse est, quam tunc ab alio praeterq. ab ipsiusmet opifice mesurari nequaquam potest. Et quanuis elementa ipsa in sua simplicitate rotunda sint: quid ipsum ad suam compositionem refert: ut eorum cuiuspiam certam mesuram habeamus. Iam equidem in ipsa quamplurimas differentias tum montium tum concauitatum atq. planicie uidemus. In aqua quoq. flumina sunt: quae suam latitudinem atq. profunditatem longitudine manifeste uincunt: plurima quoq. aequoris brachia per ipsius terrae uiscera diffunduntur. Aer itidem per uarias cauernas expargitur: quarum aliae in locum aliae deorsum aliae uero uario modo constant: neq. horum elementorum aliquod rotundum penitus tractamus. At affricam calidiorum europae experiri: propterea fit: quia sol per ipsum meridiem quum supra ipsius terrae faciem est: inclinatur: & quum subtus decurrit: septentrionem permeat: non autem

ut aliqui cesent: q̄ sole eūdem æque ab oibus terræ partib⁹ semp̄ di-
 stare affirmant: q̄d tunc fieret qui in ipsi⁹ terræ centro iduisibilis pun-
 ctus staret: qui quū corp⁹ esset: & maiore magnitudine occuparet: ali-
 quæ sui partes nunc magis nunc min⁹ soli approximari necessario co-
 geretur. Neq̄ id obscurū est: nullo siquide in tepore sol tantū a tois
 partib⁹ inhæret: ut ad cæli ipsi⁹ mediū usq̄ pueniat: quanq̄ in æstate
 cū nimia altitudine & ostendi & detegi assuescat (ne eundē oriri atq̄
 occidi semp̄ cū maiorib⁹ dicam) qui ē tunc cum sua rotatione maio-
 rem terræ portione ad aquilonem q̄ ad austrū semp̄ dimittit: q̄d sub-
 tus e contrario certe agit: quā quippe ob causā in illis insulis quæ iter
 solis occasū & ipsa scythiam adiacet: quia sol separat⁹ a terra discurret:
 in æstate p̄ multū teporis spaciū uidetur: in quib⁹ etiā minimū tepus
 cū sua opposita uicissitudine conspicit: quā propter nullā in parte semp̄
 per equinoctium esse potest: tū ob terræ molem: tum ob ipsi⁹ syderis
 ascensum descensumq̄.

Vnde fontū discrimina pronēre iudicanda sint. Caput. xxxv.

e. T. si longū ob ipsi⁹ materiei uarietate discursu fecimus: ad fon-
 tū dissimilitudinē explicandā redeundū est: quæ q̄d differen-
 tia magis ob teporū uicissitudines q̄ alia ex re causari uidet: ueluti p̄
 pluuiarū: uentorū: niuium: cōgelationū & frigū quæ in ipsa terra imi-
 xta sunt: excessū uel defectū. Quæ quidē res cōmixtio atq̄ repugnan-
 tia calore tūc efficiūt: dū coquunt atq̄ ad sibi cōuenientia loca distil-
 lantur: q̄d tunc uehementi⁹ fieri solet: quū stricti⁹ ab ipsa terra elaudū-
 tur. Neq̄ in prima die tamen quā frigus aduētare incipit: fontes cali-
 di experiuntur: immo eorum aqua tūc frigidior sentiri solet: uti ani-
 matū corpus sumpto de recenti prandio agere solet: q̄d donec cibum
 concoquere incipit: frigus sentire assuescit: sed tenui succedente mo-
 ra æstare cognoscitur. At quum magis magisq̄ cibi copiam cape-
 ret: maiori calore uexaretur: uuarum etiā multitudo in lacunari con-
 gesta non ob sui calorem sed propter cōmunem cōmixtionem mustū
 ebullire efficit: quæ nūquā ab eodem proposito deficere experiuntur:
 donec confusionem inde euiciant: Eodē quoq̄ modo terra atq̄ humor
 dū has diuersitates in se conceptas habent: calorem cōficere queunt:
 quanuis ea duo corpora id per se agere posse per difficillimū appareat:
 alterum quippe humidū atq̄ frigidum: alterum uero siccum atq̄ fri-
 gidum est: quā ob rem dissimili materia (uel externo nocumento
 si aliter dicere malueris) ut id facere queant: indigent. Aquā namq̄
 quanq̄ frigida est: tantum agitari potest: ut calorem excipiat.

Neque isti rei tenue iudicium est aqua et ex ipsis fontibus scaturiente tunc in
 hyeme quoquo modo refrigerari solere: quum pluuia atque niues desunt.
 At in aestate tanta uel confusio uel discordia causari propterea nec: quia
 uis unde ipsa emanare solebat: & in fructibus & in uaporibus exhalauit.

An caelum stare an moueri dicere liceat. Caput xxxvi.

1. a. Lias praeterea opiniones istis haud dissimiles pertagemus: pete-
 musque in primis an caeli mobiles fixiue sint: quae pars nulla
 necessitate ostendit: quis eos moueri accircuolui oes fere dicant: appa-
 ret attamen huiusce rei certitudine ipsi auctore suo pectori codidisse:
 quae quippe ob causa eosdem & stare & posse moueri iuxta summi opificis
 uoluntatem credimus: quae singulis istius generis corporibus: terminatum locum
 dederit: que nullum unquam sumptit: quis uel per accidens uel per aliarum rerum
 coniunctionem aliquantulum separari queat: uerum natura singula & conuocat
 & ad sua propria maiorem ubi diutius & maiori cum conformitate atque
 quiete conseruatur: reuocat: quae in re ab ipsorum elementorum ordine exordie
 mur, in quo terra inferi consistere: ignem uero summa arce occupare dici-
 mus: quae nunquam loca adinuicem permutare (nisi per accidens) possunt: dici-
 mus uero hoc quantum ad suos orbem (ne sphaeras dicam) attinet: nam quum elemē-
 ta sint: per singula ipsius generis corpora discurrere solent: quo quidem
 modo caelum aliter caeteris istius corporibus stare fatetur: quae quidem conditio
 illi per naturam uest: non quia id ipsum circūuoluat: uerum quia sic a maximo
 atque omnium rectore statutum est: imo & ea quae stabilia sunt: diuturniora quam
 quae mouentur: merito existimantur. Nam quae ipsi caeli circūuoluerent:
 illud ambiguum restaret: an ipsi sidera mouerent: neque id per circūuolu-
 tionem tantum quantum per planetarum ascensum descensumque dubitandum est,
 quae res eosdem intensius remissiusque conuolui facit: At nos terra stabili le-
 ge manente iter facere possumus: & ut nostra libertate ualeamus: neque per
 ipsam defixi neque ab ea oino semoti & per aerem suspensi icedimus: nostro
 rum corporum namque firmitudo firmamentum uel (si cum auctore dicere uelis) &
 ubi ea redire solent: terra est: quam quippe ob rem si uel stellae uel sy-
 dera in ipso caelo defixa manerent: ea multam claritudinem dare posse
 minime credi par esset: quae & libera manere & suum cursum illi coniu-
 eta peragere possunt. Quum stellarum natura praeterea caelo inhærere
 fuisset: quando ab eo inclinarent atque deficerent suspenderetur: quae
 quum caderent (ut nos terram) caelum repeterent. At quamuis nonnul-
 li dicant: si stella quaedam caderet: eam maximam terrae portionem
 occupare debere: ab hoc profecto terrore discedendum est: nunquam
 & enim haec tam inferius descendere ualebunt: illud deique aduertendum

est: cōtrouersiam pro utraq; parte in huiusmodi reb; perdifficile iue-
niri. Et si maiorib; nostris auctoritate dare debeat; nunq; uetus rer;
ordo denegād; ē: quis circa religionē nostrā primū ac praeipū fūda-
mentū fides sit: ceteras uero partes nunq; sine ratione ac demonstra-
tione aliqua credere debemus.

An unicū an plures cēlos pot; esse p; rationē probet. Caput. xxvii.

¶ I fide unū ampli; cēlū esse fatēdū ē: q; tā demesent: ut huius se-
tētā parere recuset. At uer; si alia ratio ipsi; rei certitudo inesti-
gāda ē: cēlor; pluralitātē probare p; difficile ē: quū plurimā ac ualidā
ratioēs id negare uideat; quis nonnulli per plāctarū differētia ac dissim-
ilē cursū id ipsū pbare prae sumūt; q; qdē parū i uelocitate dissidūt.

Imo & hoc tā tenuē differētia q; uaria itinera agūt: prouenit. Na; ut
alii scādūt descēdūtq; uicissim: alii i rectū eūt. Et quis p; auctoritate cē-
lor; nomē hēam;: haud aliter de ipsa terra dici assuetū ē; quā auctori-
tatū si altera uel proprietate uel diuersitate uera ē: & alterā esse necesse
est. At quis terrā orbē & docti & periti hoies dicere assuescant: non
ampli; q; unū terrā corp; esse intelligunt: adde etiam rei huius q; non
pauci agere assueuerūt: nonnullos siquidē elemētōr; orbēs cēlos appel-
labāt. Neq; plures ēt cēlos esse nobis ipossibile appet; q; attamē si sūt:
satis de ea re admirātur: si oēs unū materiā sūt: ut unicū tā spissū atq;
obscurū sit: ut ceteros uidere prohibeat: & alii adeo rari atq; subtiles
sunt: ut noster uisus eos facillie penetret; qdē mihi cōtra naturā uidere
tūr: quū ipsi & corpora & uisibilia sint: q; s; pres si non hēnt: q; plures
uno dicere audebit;: at si uisibiles essent: accideret uerisimile ut nos
ad illud i quo stellā defixā dicūtur: aspectu p; eirem;: quis nos tā tā
differētia i una sola natura cōsistere nequa q; cōcedim;: neq; hoc sine cā-
dicim;: nonnulli eqdē argumētū ab elemētis circa rē hāc cape poterūt:
quū eor; aliqua corpora uisibilia spissa q; alia uero tāta raritate prae di-
ta esse soleāt: ut ea uisus p; hēdere oīno nequeat: dicant; quā qdē pars
illis p; p; ea cōuēit: q; diuersis materiēb; cōstāt. aerē q; p; nō una i pte
corpulētū atq; spissū uidem;: & in alia sui aspectū raritate p; hibet;: sed
ipsū nusq; uidere possum;: quia is unica sola materia cōstāt. At aquā
terrāq; q; crassiores materiā sunt: uidem;: uide illud pbatur: totū id
qdē cēlū dici pōt;: & quomodo posse uideri: aliter nāq; cōtra oīum rer;
naturā esset. quū i hac dēiq; tā clara pte sese astronōi decipi sināt: quā
fides illis in obscurioribus locis danda est: at si dicitur exteriores res
ad nostros oculos deuenire: & nostra uidendi facultas eas nō petere:
eademmet contrarietas ut corpora penetrarent sequeretur; immo

aliud q̄ lucida corpora tantum & illuminadi & ad aspectu deueniendi
 uim possident: opaca uero non solu illuminare desinunt: uerum uisum
 impediunt, qd̄ tunc maxime apparet: quia non sine aliquo luminoso me-
 dio uidere solemus: quo quide noctibus dem̄pto neq; alterius similis
 corporis interpositioe si id uel natura uel industria luminosum nō est: ni-
 hil uidere tunc possumus: qd̄ non aliter in ipso meridie fit: si aliqua in
 camera undiq; clausa concludimur: unde oia corpora uisu fauere ma-
 nifeste negatur. At quanquā uox quæ aliunde fit: ad nostras aures de-
 ueniat: est quia impressio ab aere ad nos deuehitur: quæ ob rem quæ pro-
 pius assistim? clarius ac distincti? audire solemus. A. Quia tunc sonus
 manus per aere spargitur, qd̄ in uisu minime fit: nam si inter oculos
 & ea quæ uidenda sunt: opportunum spaciū non intercipitur: illa ipsi
 determinare nō queunt. At res: radios per ipsa media diffusos ad ocu-
 los deuenire: impossibile est: nam magnū qd̄dam corpus intra ipsu oculo
 lum discerni omnino nō ualet. G. Sed ipsius uirtus aucta atq; diffu-
 sa res miræ magnitudinis explorare facile potest. Neq; uisus motes ali-
 quid in spectantiū oculis ponere recte dicendum est: ueluti flatus qui
 sonum ad aures deferunt: quæ ob rem uel nocte uel opacitate aliqua au-
 diendi uti uidendi facultate nequaquā priuamur. Quum planeta præte-
 rea planetæ opponit: ipsius aspectū nobis apte tollit: splendore quoq;
 quæ terris dare solebant: ad inuicem demūt. At quum luna soli oppo-
 nitur: is eandē penetrare nullo pacto potest, qui si cælos ipsos interpositos
 penetrat: in minima profecto resistentia deficit. Quum planeta est
 ipsi eadem materia cū cælo sint: præter qd̄ illud luminis maius quod
 sortiti sunt. Et si cæli plures essent: ut diuersas animæ regiones con-
 terent: earū naturæ haud parū repugnaret. Illis quide oib? eadē contue-
 nientia cū unico naturali desiderio insunt: quæ quū ab illo loco ubi
 delecti angeli sunt: quib? in substantia similes creatur: priuarent? nodū
 plene contentæ starent: neq; aliter immo tunc acrius affligerentur:
 quum diuina præsentia cuius imagine factæ sunt: carerent. huiusce-
 modi nāq; altitudo nō loci sed dignitatis & gloriæ ratione intelligē-
 da est, quæ ob rem oēs in eodē cælo uti singulis p̄ naturā coueniet: &
 manere & meritorum sedes occupare poterunt: neq; aliter de naturæ
 cursibus dicim? qui ut ordinē obseruent: eosdē propriū locū habere
 necesse ē. nā si plures terræ i ordine quē huiusmodi sichophatæ dicūt:
 esset: reliquæ præter unā uiolēter & cū labore manerēt: centrū nāq; pe-
 tere cæteræ pugnaret: quæ ut suā naturā coseq; ualerēt: oēs simul de-
 scenderēt: & i unicū reduceretur corp? ubi illis multitudo apte denega-

ret: neq; aliter si cælū unū sumitate possideret: reliq; subiaceret: sep-
 ut natura sua adingeretur pugna faceret: at mūdū ipse sine sufficere
 causa ac ratioe minie factū ē: & si hæc quæ dicitur: cælōs distans na-
 garetur: quū elemēta oīa sub priō cōdita sint: iter eōs de uacūū & ipsū
 mūdū partem irritam dari: necesse esset.

Vnde lunæ mutationes prouenire uerissimū sit. Caput. xxxviii.

In singulis speciebus pro sui cuiusq; discrimine uariæ qualitates
 quæ sibi conueniunt tributæ sunt: quodq; ut sese sustinet: qua-
 doq; uero ut alius utilitate nocumētū dare possint: quā in parte de
 lunæ augmento ac minutione dicā, quæ ab aliquo alio planeta lædi ap-
 paret: illud quippe iam uerissimū habem? qd nos magis iuuare solet:
 maiore etiā nobis (si cælū arium reddat) adueniunt dare: quū sol
 itaq; maximā lunæ utilitate impertitur. Ea & enī ut illuminare queat
 ab ipso quoquomodo habitari uidet: Quā ob re ab eocū ipsam læ-
 di argumentum ē: uti ignis qui candelæ lumē tribuendo illā consumit:
 eodē quoq; modo dū luna solē sequit & auget: & suā autionē explet:
 quæ quū anteire incipit: eadem & uirib? & magnitudine minuit uide-
 m?. Neq; re tantū hanc ob magnitudinis sed p. proprietatis excessum
 ipso sole sistente prouenire arbitrādū est. Nā quū solis eclipsatio fit:
 si magnitudine quæ in summū lunæ debetur: illa possideret: maximā
 terræ portione lumine orbaret, quæ etiā quis illi magnitudinē æqui-
 peraret: nūq; nos penit? ab illi? luce in ipsa eclipsatioe priuaret: ipsius
 enī lateri inhæret: neq; secū amplexa ē: in qua cōiunctioe minima quā-
 titas maximū impedimentū efficit: tenuissimū siquidem corp? in ipso
 oculo inclusum: potētissimum (ne latissimū dicā) uisum ipsum hebe-
 tat: atq; impedit. Cui si mōs opponeret: dū modo spaciū interciperet:
 nō multū illū occuparet: si remanētē cōspectū existimarem? in princi-
 pio præterea atq; ipsi? lunæ sine: digressu uidelicet atq; accessu: maio-
 ri ppter ea detrimētō ipsa tūc afficit: qd soli magis proxima ē: & uti fi-
 reb? in qb? uoluptas captat: & principū & finis iocūdiora sunt: i oppo-
 sitis p cōtranū fit: quāto lūa siq; dē soli magis propiua uehementi? op-
 pressa ē & min? ab eo iuuatur: i illis nāq; suis cōiunctioib? tā i cōprien-
 tis q; finietis lunæ in qb? lūare corp? a nobis uideri nō pot, ipsū disso-
 lutū esse: nequaq; dici par ē: uerū quū prope solē exeat: pergat atq; occi-
 dat: nobis ob alteri? lōge mai? lumē occultatur: nam quanto ab eo ma-
 gis discedit: tanto clarius ill uescit. An forte a nulla externa re sed a
 semetipsa aduersatur: illi? siq; dē tāto maiore magnitudine atq; clarita-
 te uidem?: quāto ea magis scādīt, at tūc quū ad suæ icliationis terminos

deuēit: nihil se nobis ostendit; quod hoc modo etiam fieri posset: ut qui supra nos ē per medium sui uideatur: qui abest non nisi ipsius alterum latus suspicimus.

An solaris lunarisq; mobilis differentia dissimili celeritati an diuersis itineribus ascribi recte debeat. Caput. xxxix.

I sol præterea atq; lūa suos cursus diuersimode peragāt: nō ob maiore miorēue alteri celeritate id fit: uerū quia diuersum iter uterq; facit, quo fit ut q̄to ipsa lūa per signorū ascēsum descēsumq; cōmoratur: tāto sol rectū iter ab ortu i cubitū redeat, q̄ in triginta dieb; lūa desent repetitq;. At solē lūa præ cæteris sydenib; magis offēdere propterea fieri posset: ob maiore ipsi resisteria, natura eq̄de semper uehementi cōtra ea innititur: quæ forti se tuentur ac protegunt: quāuis i principio tēperatis reb; magis aduersa uideatur. Quuis eq̄de fiat tenera arbuſta cōmouet: quæ tamē a rapacissimis uēis euelli ob arborū tēperie nequeūt: imo etiā q̄ ipsi uēti nō tātā uim i illis uti i maiorib; ac rigidis agere queūt, quāq̄ nōnullæ ex ipsis arborib; tā in opes radicib; iunt: ut facillime decidāt, quæ ruina a sua incōstātia potius q̄ ab aduersa ui manifeste puenit.

Quid supra solis magnitudinē calorēq; dicēdū occurrat. Caput. xl.

Agna iter astronomos supra solis magnitudinē differentia ē.

At q̄ eos syd; ipsum minimū statuunt: adhuc illud toti terræ nimia uasitate præstare cēsant: quā rē per ipsam umbræ breuitatē & per magnitudinē quā ab ipso uidere solem; a tā remotissima distātia quāta inter nos & cælū in quo ipsum sistere uolūt: intercipit; probare maxie moliūtur, q̄b; nō multa cū difficultate satis oportūe respōdebim;. Nā uti sol claritudinē ex sua natura habeat: nō i miori magnitudine quū oritur ab occasu q̄ ab ipso oriēte uel ab alia quauis parte & i quo uis diei tēpore uidem; illud tamē præpōere decet: solē semp quū oritur: maiore uideri solere: q̄ ipsius radii uisum nequaq̄ impediūt. At quū ignis hic a nobis inuent; miorē claritatē habeat: propterea ē: q̄ nō nisi opaca materie alit;. Quā ob rē sole præſente nihil splēdet, q̄ tamen quū expedit; ac minie occupat; est: par; miora tam remoto spacio quātū uisus ire pōt: uideri solet: quātū magnitudinis ipsi; uia flamma sortit;: & minia præterea lucerna multo se maiora corpora illuminat, quo q̄de i modo diei claritatē nō solis magnitudini sed proprietati ascribēda ē. Si illi nāq; nullū obstaculū obuiceretur: ita huic multo latiore ueluti multo strictiore orbē illūnaret. nā ubi is ingredi pōt: nō aliter & celer & clar; i fine q̄ i principio sentitur: neq; uisdē i reb; diffe

retia ab hyberno ad æstiuu rep? facere solet, quis non tantu nobiscu tuc
 caloris comitetur: tu quia no calore p natura habeat: tu eua quia ma
 tor ad calefactedu mora atq; uicinas q ad illu madu apte requirit.
 sol e at tam e calidu esse mune negam? sed caloris portione aliqua assu
 mere etiã: ratioi colonu e: qui si totu calore que suo ductu excipim?
 ex sua proprietate teneret: eude elemetu esse dicerem?: sine quo nihil
 ex his quæ elemētis constat: ignis sibi cōdecēte parte haberet. At quid
 sole carerem? aialia oia plātaq; periret: sicut? uero hic calor su? sine ali
 qua ignis participatiōe esset: quatuor elemēta esse nō recte probarem?
 ignē nāq; nulla in parte experimur: nisi cū ipsis solaris radis inuolutu
 & quū nos ipsum industria cū reliqs elemētis cōmixtu extrahim?. Et
 quis postq; icelus e: magnas operatiōes efficiat: materia tamen i qua
 offendi queat: tāq; cibo idiget, qua deficiente ilico soporat: sed eodem
 modo ex singulis aliis elemētis aliquid extrahere possum?: ut aqua
 ex plātis cū qua multa cōficim?. Nō quia ea ex sua natura uenit: sed
 coacte ac uiolenter & per accidēs ubi cōiūcta atq; elementata erat de
 ducta ē: uerum & pluias & fōtes aqua a natura datā dicim?. At ignis
 natura sine alio artificio nequaq; expimur: præter portione illā qua so
 lis radu i cæteris cōmiscet: reliqua & eni ut ab eo quidq; capiat: nequa
 q; ascēdūt: neq; id ut illis aliquid det: descēdere cognoscūt. Aquā nāq;
 pluuialē ex nubiu natura cōstare nō recte dicem?: sed ex illis quib? ele
 mentat atq; cōpōit partib?: at nubes instrumēta ad ipsam pluuia spar
 gendā merito existimabim?: quis eni? sol nō uno i tempore ubiq; sit:
 caloris pars aliqua i ipsa terra dū ductor redeat: mæet. Solis nāq; certā
 magnitudinē uti aliqui dicūt: sine ipsi? mēsuratiōe terminare: magnā
 igeniōs claritudinē atq; scientiā profecto iudicat, quæ quidē res a sa
 piētia atq; imēsitate (ne magnitudinē creatoris dicā) cū facilitate hē
 ri posset: quæ tamē a mortalib? remotissima ē: qui ratioēs adhuc dare
 quonā pacto huiuscēodi cognitio hēri p naturā posset: nisi de? ad op?
 accederet: minime queūt. si sol nāq; totiēs quotiēs astronomi fabulā
 tur: magnitudie p̄staret: seper dies ubiq; esset: neq; unq; noctē permit
 teret. nā quū cādelā sub aliquo sibi quoquo modo miori opaco corpo
 re pōit: ei? radu desup per totā circūferētiā exeūt, q̄to id ergo tuc ma
 g. ac magis fieret: quū lumē ipsū tāto opere excederet: & radu natura
 les essēt: sed id de sole obnixe asseuerat: quāuis plures stellas etiã mul
 to terræ maiores esse dicāt: uerū si alter hō i meridie alter uero i septe
 triōe i ipsi? terræ finib? adstāt: & stellas has & innumeras alias itra se ui
 det: quas ut uterq; recte uideant: q̄a scithia prospiciet: aspectū in meri
 die alter uero e contra agere debet: nō & eni eorū eas uideret: si ad ter

gū cōuerteret, quæ si terræ maiores essent: eas ptē aliquā usq; quaq;
 uideret. Si illi deniq; q; cælestiū corporū formā pro certa scribūt: ad ea
 undiq; uisēda tāgēdaq; stent: lōge maiorē (profecto) sibi aucto
 ritatē uendicārēt: q̄uis dubitādi loc? adhuc aliqs supesset. terra eqdē
 nō pas; a nobis & uidet & tractatur: circa cui? tamē magnitudinē atq;
 sitū nō tenui cū differētia geographi uariāt. ues; illud præterea negā
 dū nō est: infirmis sæpe apparere solere: si sua interna uideret: ægritu
 dines cū facilitate mederi posse. At uerum qui quantū minus piculo
 sa exteriora sunt: existimaret: quæ p̄sæpe quū lædunt sanare neqm?
 iteriora nimirū difficili? posse mederi iudicarem?: tū q̄a & magis tegū
 tur & subtiliora in se atq; i suis opificiis sunt: quāq; aliq; medici qd̄ cui
 piā præstidiū proprie cōueniat: ob id scire præsumūt: q̄a aliqua ad intra
 explorauerit corpora. Cui? rei oppositū experiētia idicat: sæpe & enī prop
 ter satis medicabile: uisibile ac cognoscibile uuln?: q̄a ipsam medelā
 ignorāt: sauciū corp? dissolui sinūt, quāto quidē uehementi? de reb? il
 lis dubitādū est: quæ & magis cōfusa in se sunt: & remotiores a tact?
 atq; uisus sensib? sunt. At si solē tā calidū ab alia causa reddi dicāt:
 propter ipsi? cæli motū atq; cōsonitiā, ab his reb? eqdē tūc pars aliqua
 posset effici: quū mot? uolētus esset: q̄ quū naturalis sit: nulla in parte
 uel laborat: uel nitit: neq; calefieri refrigerariue pōt. quū illi? nāq; na
 tura cursum appeteret: p̄ cōsistentiā læderet: q̄ q̄uis etiā celerrime ro
 tet: nec strepitū neq; sonū adhuc causare potest: quū nullā partē sibi
 impediretē resistētē iuenit: neq; is ēt ab alio rigitur præter q̄a diuina
 prouidētia & natura quæ sibi sancita ē: a qb? ducitur ac circūuoluitur.

An nubes humoris uasa appellāda sint. Caput. xxxvi.

q; Vapores nubes instrumenta quib? aquæ colliguntur & in aerē
 deportantur: esse uerificare uolūt: saltē ue affirmant: quas eadē
 uita possidere neq; experiētia neq; sufficientis ratio dicit. Corp? & enim
 qd̄ aliud tegere ac deportare debet: ipsū illi corpulētia præstare: neces
 se ē. at nubes aq; subtiliores sunt. quæ quū ascēdūt: nequaq; hūectare
 solet: neq; tā spissū corp? dēonstrāt. nā si uasa ad hūc effectū cōstituta
 fuisset: unita corpora saltē quoad sui dissolutionē essēt: quāq; uarias
 locore sedes permutarēt: quas qdē cōditioēs nubes minie possident.
 quod sæpe ostēdit: quū nubē aliquo i demisso loco iacētē a sublimio
 ri prospicim?: quæ q̄uis a nullo uēto percipi uideatur: i se dissolui uti
 fum? ab igne prodiēs cōspicitur. At si nō aliqua esset mūdi æternitas
 q̄ ea quæ i mari atq; fōtib? ab u. tio posita fuit: si quātū ab eo corpore
 terra atq; reliquæ creaturæ cōsupserūt: existiem?: nihil ipsi? superesse:
 credi par esset: aqua namq; q̄uis suam originē repetere moliatur: quia

corruptiōi subdita est: aliquā sui portionē amittit. Simplicia uero elementa suo motu cōtinuo utūtur: & ita perpetuū nutrimentū per successum dāt: uti sydera suū influxū ipēdere sentiūtur. ignis eqdē elementū totū naturalē calorē i principio dedisse absurdū ē dicere: nouā enī ipsi necessitatē semper habem?: neq; sec? de reliq; elementis cēsēndū ē, quū plūere & enī icipit: maior ipsi? portio ab aquæ simplicitate sumitur: sed reliquos etia partē ut cū terra cōmūicare queat: cōtrahit. at nubes illæ quæ tūc tēporis apparēt: quædā elementos cōgregatio i ipsa operatiōe ē.

EXHORTATIO.

Quū ptē uolūnis hui? mēte discurrerē: i illis locis dico ubi de atgēdis cōseruādisq; corporis uirib? atq; dexteritate actū ē: nōnulli q celerime per itiera quæ agere debēt: aduolāt: mihi exstimationē occurrerūt, q quū a uera uia aberrāt: tātū a fine quē adipisci optāt: elōgātur: ut illū uel cōseq omnino nequeāt: uel ad ipsum magnis cū difficultate ac labore peruēiāt. Ast alii q lēte progrediūtur: iter absq; multo labore satis oportūo tēpore finiūt. Haud lōge dissimilis serēissime pīceps cōtrarietas illis q bonā mēbrorū habilitatē & ampla fortūæ bōa possidēt: aduersari assuescit. quæ quē ambæ ptes & huic uitæ & corporis uoluptatib? aliquādo fauēt: subueniūtq; qd qdem corp? affligi permittere: & ad animi salutē attēdere: rain? periculōsū esset. At quis aliq ob corporis sui ibecillitatē & fortunā sibi parcā cōquerātur: forte illis agilitas atq; opes quas optādo deplorāt: ppetuā dānationē darēt. Neq; eos q apti uel nimū edocti sunt: propterea ex utraq; (quā eligere uelit) tā bōa q mala parte magis p̄stare & maiores sibi portioēs posse uēdicare negam?: uerū si deteriora sequunt: min? periculū eis p̄fecto ē: q minimū hilitatis hēnt: qd ob plures ratioi cōsonas causas puēit. Ii eqdē q p̄stātē hilitatē sortiti sunt: non solū cōmunē seruitutē atq; uulgares laudes uti ceteri homīes cōditori suo debēt: uerū efficaci? i ea pte ob singulare sibi largitū beneficiū tenētur: quā ob rem hōitate p̄stātib? operib? satisfacere debēt, qui quū aliter faciūt: maiorib? cruciatib? obnoxii sunt: q q min? exornatas p̄soas receperūt. At quāq; anima p̄cipue obsequeda sit: corporis mēbra propterea nequaq; deserēda sunt: illis equidē & meriti & demeriti pars cōuēit: qd de? ipse aperte quādoq; demonstrat: qui nō solū recte uiuētū aīas i gloria collocat: uerū corpora a piculis rediere (quū sūm opere necesse ē) solet: plurib? siquidē i locis mēonæ mādatū ē: multa deū p aliquib? personis fauētia miracula dū ei ipsi i seruibāt: demonstrasse: imo & si partem animi quæ p̄cipua ē: hac i parte dimittim?: iuēiem? etiā i corporis certānib? suis seruis dominū igētē uictoriā dedisse. Ecōtrario quoq; cōtrariis

& labores & cruciat⁹ misisse publicū ē, imo illos de⁹ acrius affligere
 solit⁹ ē: q̄ secū esse deberēt: q̄ tūc duplicē poenā sentiūt: nec solū quia ī
 errorē iciderūt: cōquerunt: ueq; amissū priuilegiū deplorāt. At qui ho
 stē agilitate sūmittere studet: & sese uincere & suos impet⁹ frenare ne
 gligit, eundē acerrie affligi merito fit. Corporis nāq; uoluptates dōa
 re: q̄ hostiū superare uires: lōge prāstanti⁹ ē. Cui⁹ rei excellētia ex uicto
 rū paucitate facile probat. at sui aduersarios debellare nō paucis acci
 dere expertū ē: unde illi paucissimi māifeste sunt: si eos ad belli ducū
 nūerositate cōparaueris. Neq; suā excellētiā uoluptatū uictoria tunc
 denegat: quū ei⁹ possessores prāstantiores efficiat. Nēo tamē tā hūilis
 ex se reddi uidet: ut oēs suos appetit⁹ deneget: nisi cōtinue exhortet: &
 ratiōis moderamini subiaceat: cū quib⁹ cōditioib⁹ modo mētis modo
 corporis disciplinā īsequi debet. si corporis nāq; oblectamētis parere
 m⁹: pauci uerā beatitudinē adipiscerēt: magno siquidē cū labore & a
 corporis uoluptatib⁹ & a sēculi hui⁹ blādīmētis retrahitur, quas ptes
 q̄ sequi uolūt: neq; ai neq; oculos multa exploratiōe idigēt: quā ob rē
 q̄ min⁹ sciūt: pessimā cōsuetudinē tenaci⁹ amplectūtur: quā nō p̄dere
 et certiores q̄ p̄iti sūt: nā ignoratiū uel iter uel uitā (si dicere mauis)
 eligere haud sanū cōsiliū ē: uirtutū uero uia ex qua tā āplæ mercedes
 exeūt: tā arcta atq; angusta ē: ut nō sine magna idustria atq; solertia ī
 ipsa sustineri possim⁹: quā etiā (si cadim⁹), rēperere difficillimū ē. qui
 uoluptates & enī sectant: ab ipsis turpitudinib⁹ ut suam sectā nō dese
 rāt securi sūt: quæ etiā auctore uel deserere uel obliuisci haud facile
 queūt. quæ q̄ de uia & si multos ob libertatē quā priā ī frōte idicat: ni
 miū oblectat, exptos magis defatigat: at omnib⁹ in reb⁹ ea excellētio
 ra haberi solēt: quæ a paucis & magna cū difficultate acqri queūt. il
 lud præterea uile existiat: quod facile ab omnib⁹ acquirūt: tueturq;
 neq; id īmerito quū neq; corpori neq; animæ uerā laudē saltē tribuat.

At quū de prædecessorib⁹ nostris loqmur: qd de nobis in posterū
 dici debeat: cōsiderādū ē: quo quidē ī modo magna futuri laboris ps
 nobis nota esse poterit: si præteritas calamitates ad mētē reduxerim⁹
 tā subditi nāq; p̄ naturā sumus ut si nulla alia re aduersemur: tanta
 adhuc imbecillitate nostra tēpore succedēte laborabim⁹: ut oēs anian
 tes semel mori saltē cōcedere necesse sit, quod in illis acri⁹ acceleri⁹
 eueit: q̄ mūdi furorē sequūtur, qui haud aliter sese habet: q̄ rota quæ
 dā in qua subtilissim⁹ & ultra extimationē uolubilis axis ē: quæ neq;
 ulli⁹ culmen neq; cōtinuā uolutionē patit, quo fit: ut q̄ scandere mo
 liunt: in tergū ruāt: q̄ uero culmē attingūt: subito uoluant ī caput. At
 forsitā clariore ex marinis undis cōparationē extrahem⁹: quæ magno

cū impetū saxa in ipso mari sustētia ut ascendit: semel quāque efficiāt: nō semel retro cadūt: & quū scādūt: precipitiū sibi propellit: mū in altera parte inuēiūt: quā ob rē neq; huc neq; illuc uel laboris finē uel quietē inuēiūt. At nō solū q; uoluptatū illecebris inseruiūt: hoc modo uerāt: uerū illi q; a lōge prospiciūt: quādoq; ipsos; sceles; sumositate uertigine quadā deturbātur: quīs iā opes deposuerit: & ut se custodirent: sanctorū ordines. secuti sint. O q; detestabiles actiones demū sunt: quæ naturæ ac ratiōis optatū finē expugnāt: omnib; nāq; gloriæ auiditas ē: neq; q; spīa cru. atq; appetit. G. A. Verū & si utilitatē mortales inquant: nocamētaq; uitare diuersis modis curēt, illud oib; præfixū ē: beatitudinē semp; appetere: quāq; opa quæ cōtrariū mereātur: magna ex pte exerceāt. Nā dū rapacissimū rē; p; oblectamēta & sine multa iactura iuxta suā falsam extimationē cōsumāt: uētri ac libidini inseruiūt: aliēa rapiunt: homicidius latrocinusq; pascunt: quā ob rē auctos; corpora ægre afficiūtur & eos; anīæ caligie obnubilātur: relegāturq; i tenebris. Nā si uel mortis atrocitate: uel uitæ afflictioibus martyriū pararetur: nō pauci ex sceleratissimis hominib; hoc celeberrimo apud christiāos nomine appellaretur: qd; qd; priuilegiū nō nisi recte uiuētib; & pro ueritate moriētib; debetur daturq;. quā ob rē q; cadere supariq; ueretur: incōueniētia ante ipsū aduētū uetet. nulla eq; dē apprhēsiō tā secūra ē: q; illā undiq; phibere. Quā qd; ob rē q; mūdo ihærēt: quīs illū a se q; doq; sūmitū appetit: nō sapit? uici solēt: quā eq; dē ob causam ut uarietate hāc atq; ad aliā uel fugiam? nō tāq; illi uicini uel ab ipso adiuti sed extra corpore. & actiōes & cogitatioēs nostras agere debem? uti quū flū. quādo uado trāsim? ut nos i aquā cadere prohibeam? facim?. tū. animū & uisū i ipsi? ulterius ripæ terra firma dirigim? atq; cogitatioēs quos quū i uolubili ac lubrica parte pōim? & sensus & animi. & facile imo necessario decipiur. neq; ulla res tā cōtraria præmit. nobis expectato quātū ipsa uoluptas & mū. factio ē: quod ab eo sate collig. tur: quū nō diues opib; fatiat? uel a pessimo uiuēdi modo de fessus experatur. nā quū cōtēti inq; redi essent: eos iter paupertē iuestigare oporteret. Et si nōdū illic perfectio iuēietur: saltē illi maior affinitas ē. at quīs difficultates ubiq; sint: securior pars sepe capescēda ē: quā ordinatā misitātāq; uia uocitabim?: ex ocio nāq; uel nimio negociandi feruore sepe i sine lædimur: extremitatū enī istarū nulla sine maximis nocumētis ē. Nam quīs ab eos; icōstantia quos pro amicis tenemus: cōqueramur: si q; nōtū nos nobisipsis iniuriari solēt: existimēt: amicorū offēsa debiles ut annumerētur: erūt. At mortales multū seipsos amare demō

Erāt: sed a minima aduersitate comot? sese qsq̄ multū offēdit, quā rē
 cōtuo determinatā inuēim? : quū nimū de cōstātia nostra cōfidim? ,
 quæ quīs nos illæfos cōseruare promittat: quū illi fidei copiā dam?
 in cœno nos cadere atq; inuolui sinit: quā ob rē longe facili? ē: aduer-
 sam opportunitatē toll. re: q̄ postq̄ ab ea circūcludimur peccata uitare.
 Nā uti comertū amare bonū est: ab eo q̄ doq; discedere: uel id nō tāto
 pere amplecti: iuuat. minimā q̄ppe tunc beatitudinis securitatē habe-
 m? : quū cōmune plebis iter seqmur. At quīs oib? id agere nociū sit:
 ī illis turpissimū: miserabile & ultra uires detestabile ē: quorū corpora
 multitudine splendidiora sunt: q̄ suæ excellentiæ imemores animas
 uti cætera iēpta plebs criminib? maculari pmittūt. Multū mihi iucū-
 ditatis materies hæc attulisset: si te ad finē illum ad quē creat? es: re-
 cti? pducere posset: ī hac pte tamē maiestātē tuā animi affectū quo cō-
 mot? sum poti? accipere: q̄ meā ignoratiā qua singula nō recte specula-
 tus sum: increpare debere: ob tuæ clementiæ magnitudinem spero.

AVCTORIS EXCVSATIO

m Vltā ī hoc uolūne occurrerūt: quæ aliquas ptes ī eo aberrā-
 tas facile efficiēt. nā extra oib? cōmūes aduersitates: duæ ī me
 singulati præcipuæ sunt: quæ: altera ea ē: nullos me antiquorū codi-
 ces uidisse ī qb? repugnatiā aliquā cōtra ea quæ scripsim? : inuēiri nō
 dubito: unde plura in qb? solū discursū fecim? : probauissem? : & quū
 antiquorū opiniones cognouissem: forte pro illis ptib? quæ maiore ra-
 tionē habere nobis uiderent: argumēta fecissem? . fieri etiā posset ob
 id: ut plura quæ ī ope restāt: absciderem? : si tunc m. itertas atq; artes a
 nobis practas ī quæ: singulis tāta itineq; dissimilitudo ac difficultas
 ē. determinā: a me nō recte posse: cognoscerē. ut illud præterea qd̄ ratio
 appetit: ī clāq; dem? : nō solū naturali igēio sed etiā aliæq; psonæ sub-
 sidio idigem? : quā. Veni in parte plures errores cōmitti queūt: sed
 ab illis facili? q̄ nihil inuenerūt: quū litteras itaq; a me lōge aliēas esse
 apte uideā: & naturæ subiectū mihi cū multis cōmūe esse cognoscā:
 pertiacissim? error esset: me oib? ī locis uti ratio appetebat: scripsisse
 credere. Et nō tātū ego q̄ ibecillis atq; hebes sū: sed & mortaliū nemi-
 nē dūmodo ī gratia cōfirmat? nō sit: ī peccatū q̄ndoq; cadere nō posse:
 credim?. At quīs ego aberraueri nō par? hac ī parte ē: op? disposuisse:
 uolūtātē uero ab errore cōtuisse, quæ nūq̄ ut errorib? uel causam uel
 alimētū daret: intētā fuit: neq; ut pertiācia aliqua ex parte aueretur:
 qd̄piā adinuēit scripsitue. quā ob rē liber hic nō ampli? q̄ per rationē
 defendi: & p experētiā ab eo credi debeat: extollat? : protegaturq; (si qs
 eū legere dignabit?) q̄ quū aliqū errorē inuenerit: minie se illic obli-

SEXTVS

ge partem hanc non sine ratione dicit: mens quippe non sine ratione
 profecto distat: quia ad ipsius sententiam intellectione attendit: quae non
 uerba quae non conuenientia sint: uel demant: uel sepe ea talia
 ut quum utilitas dari exiaret: ne forsitan eorum sequeret. Plures equi
 de antiqui auctores: si adessent: in nonnullis suis opinionibus: tunc po-
 tuissent: quas sui sequaces magna argumentorum: ut defendere inuolunt:
 praesertim quum scriptores quod sibi uidebat scripserint: neminem tamen
 tam dignum haberi credimus: ut oia sua uerba sine correctione sint: nisi
 a deo uel missus uel adiutus sit: quod singuli in suis scripturis aperte
 ostendunt: quas quamquam per plures annos apud se retineat: semper eas pale-
 sim corrigere solent. At si nos ipsi defectum hunc in nostris operibus ex-
 presse inuimus: eundem ab aliis posse cognosci: minime impossibile occurrit.
 illud equidem maxima ex parte accidit: ut quid aliis deficiat: magis quam in
 bis ipsis cernamus: quo fit: ut ne maior intelligendi uim: quam quum sua opa
 recte corrigi: ostendere possit. Ea equidem uel abscindere uel in totum dimit-
 terenominus minus scietis signum est: quod ipsa de nouo condere. quam quidem partem
 non habet: saepe numero in errore incidunt: neminem namque in rebus quas nunquam
 tetigit: sed in quibus eum falsum scripsisse conperimus: reprehendere assuesci-
 mus: quam ob rem nonnulla capita extra deserere sanum esset: quod ut uolumus au-
 geretur intromittere: quae non solum quum a ueritate dissentiunt: inuilia
 sunt: sed debitam auctori fidem exteuant.

G. AYORA CORDVBENSIS ELISABETH HISPANIA
 RVM REGINAE ILLVSTISSIMAE FELICITATEM
 MITTIT.

Itatum tibi Illustrissima Regina & Rei P. tui causa iucunditatis
 f. utilitatisque studium nostrum afferet: quantum nos pro iuuentute no-
 stra id ipsum agere nixi sumus: non parum & mihi & posteritati
 meae uixisse existimabo. Vale.

EIVSDEM EXHORTATIO DE FUTURO SILENTIO
 SIBIIPSI.

Iamorem erga te meum ab aliquo dubitari posse: credere, eundem
 f. tibi haud ambiguus notis profecto demonstrare: quae pars tamen
 quam manifesta sit: ad reliqua tertia: teque in primis per ipsam con-
 rationem amicitiam per dulcem atque ingentem finitum hunc laborem oro: ut animum
 ingeniumque in primis excolas: corpusque non negligas: sed teque mecum simul
 ad maiora (si qua in hac luce esse futura possint) referues. Tu quoque li-
 gua quae tanta acta uaria (& non sine reprehensione forsitan) uerba locuta
 es: optatum iam a te silentium capesce. Vos etiam manus seruire sulcandi cura

deserit. Nam si bene dixerit, non
nunc embeccas, sed bene dicitur
tunc ut contrarius, si bene dicitur, non
tunc postea gloria te consequetur, sed
inducens, & non intelligendo sed discendo, sed
postea venient. Quia ob rem & iustis tua Regum
amicis offens & Rec. P. magna utilitate comoratur, aliter
tunc in decente aetate praecepti. Illud saltem postea
tunc tibi tota (si quid habes) tibi dedit, deinde
mors tibi caducum praeium sed iustis
clientibus paratum est. Vale tui ipsius memot.

CONSERVATUM EST.

Antonius Zarotus Parmensis Mediolani hoc Opus impressit. Millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, sextodecimo, Chalendas Ianuarii.

Registrum operis

A a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z & 2 3 4 5 6 7 8 9
Omnes sunt quaterni praeter A 2 3 4 5 qui sunt quinterni.

